

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

MENTEM ALIT ET EXCOLIT

K.K. HOFBIBLIOTHEK
ÖSTERR. NATIONALBIBLIOTHEK

74.J.25

coll.

74. J. 25.

L

MISCELLANEA
ITALICA
ERVDITA
TOM. IV.

MISCELLANEA ITALICA ERVDITA TOM. IV.

Collegii Gaudentius Robertus Carm. Cong.

PARMÆ, Typis Hippolyti, & Francisci Mariæ de Rosatis,
Anno MDCXCII. *SVPERIORVM PERMISSV.*

UNIVERSITY OF NIGERIA
LIBRARY

Nos F. Clemens Maria Felina à Bononia
Sacr. Theologiæ Mag. ac Doct̃or, nec non
Congregationis Mant. Regularis, & An-
tiquæ Observantiæ Ord. Carmelitarum Vi-
carius Generalis.

Opus, cui Titulus. *Miscellanea Italica Eru-*
dita, plurimis constans Voluminibus, ad
studiorum mentes erudiendas à Rep.
Adm. Patre Gaudenzio Roberto in ea-
dem Congregatione Sac. Theol. Mag.
peculiari diligentia congestum, ad à No-
bis recognitum, ut ad publicam utili-
tatem prodire possit, præsentium teno-
re, quantum in Nobis est facultatem
clargimur.

In quorum fidem &c.

Datum Bononiæ in Carmelo Nostro
S. Martini Majoris die 20. Iulij 1691.

F. Clemens Maria Felina Vic. Gen.
F. Franciscus Bruscius Mag. Socius, & Secretarius.

IMPRIMATUR.

F. Ioannes Carolus Falconus Sac. Theolog.
Magister, ac Inquisitor Generalis S. Officij
Parmæ, & Burgi Sancti Donini &c.

IMPRIMATUR.

Iulius dalla Rosa Vicarius Generalis
Parmæ.

Vidit Nicellus Præses Camera.

ELENCHVS AVTHORVM&OPERVM

Quæ in hoc quarto Tomo
recensentur.

- PAVLI MANVTII Veneti Antiquitatum Romanarum
Liber de Comitijs pag. 1.
GAVDENTII MERVLAE Novariensis De Gallorum
Cisalpinorum antiquitate, ac origine pag. 151.
IO: MARI MATTII Brixiani Libri tres, in quibus
plurima Loca Auctorum Latinorum, & Græcorum
hæcenus à nullo tractata, aut non rectè exposita ex-
plicantur, aut corrupta emendantur pag. 323.
IOSEPHI NERII Perusini Analecæta, In quibus præ-
ter ea, quæ ad Ius pertinent, varia tam in sacra,
quam in prophana Historia, & quædam in Tacito ex-
plicantur, illustrantur, emendantur: Antiqui mores
tam sacri, quam profani, censuræ, & critica quæ-
dam admiscuntur pag. 553.

ANTIQUITATVM
ROMANARVM
PAVLI
MANVTII
LIBER
DE COMITIIS.

A

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

1000

1000

1000

1000

1000

1000

1000

1000

1000

SERENISSIMO POTENTISSIMO INVICTISSIMO

STEPHANO

DEI GRATIA

REGI

POLONIÆ

MAGNO DUCI

Lituaniz, Russiz, Prussiz, Massouiz, Samogitiz, Liuo-
niz, Kiouiz, VVolhiniz, Podoliz, Pomeraniz,
Podlachiz, &c. ac Vniuersæ Sarmatiz,
Europæ Monarchæ, Dominoq;

NEC NON PRINCIPI

TRANSILVANIÆ, &c.

*VI rerum gestarum gloria ma-
xime excellunt, ŷ, Serenissime
Rex, vel absentes, longoq; ter-
rarum intervallo disiuncti, præ-
sentes nobis semper videntur
esse; eoq; vel nos ad eandem
virtutem accendere; vel sal-
tem, quando illud non liceat, ad eam immortalitati,
quantum in nobis est, commendandam.*

A 2

Ea

Haec verba est laudis, & gloriae Tuae fama, ex-
 titum praedicatio, vix ut iam in toto Terrarum Or-
 be locas, quem non impleuerint, reperiri posse videan-
 tur. Quo enim rerum per Te gestarum magnitudo,
 diuina, & multiplex, in illis gerendis, virtutibus con-
 filij, fortitudinis, audaciae, constantiae, animi nullo
 unquam terrore infracti, innumerabilia exempla
 non perueniunt ad quod Regnum, Prouinciā, vel
 Ciuitatem, continentiae, prudentiae, iustitiae, magnifi-
 centiae, liberalitatis, animi omnium sordium exper-
 tis, lamina, totq; victoriarum triumphi, non spua-
 serunt? Quorum virtutum, cum in omni vita, tam
 vero in isto Regali Solio, innumerabilia edita sunt
 documenta. Nam, ut primum in Regiam dignita-
 tem conscendisti, ad Spartam, quae Tibi, Diuino iu-
 dicio, obtrixit, augendam omnes Tuas cogitationes,
 & curas, incendiisti, eamq; breui tempore rebus belli-
 cis, & virtutibus, Tuis ita illustrasti, ut iam or-
 natior, quam nunc est, esse non possit. Moscorum in-
 primis longè, latèq; dominantem Tyrannum, qui, tot
 regionibus Regno Poloniae ademptis, Poloniae ma-
 gnam ignominiae notam inusserat, & non solum Po-
 loniae, sed etiam Catholico nomini, crudelissimum
 (insolenter) excidium minabatur, perdomuisti; &
 Poloniae infamiae maculam abstersuisti; eumq; primum
 corripisti, ut non solum Livoniam, Prouinciā am-
 pli-

plissimam, & fertilissimam, eaq; omnia, qua occupaveras, redderet, sed etiam superbas illas cervices Romano Pontifici subijceret, Eoq; sequestri ad pacem impetrandam uteretur. Adagnum profecto hoc est, tuq; ut ruerius dicam, maximum. Nam, quod nemo unquam, post hominum memoriam, efficere potuit, Tu, Rex sapientissime, & bellicosissime, effecisti, ut is, qui capitalem hostem Ecclesiae Romanae se esse fatebatur, ab Eius RECTORE (ut sibi vitam, suisq; omnibus, a Te, tamquam obsequentissimo filio, impetraret) auxilium implorare cogeretur. Quos vero labores, cum immanissimo homine, belligerando, exhauseri, quas Caeli iniurias, & intolerabiles ventorum, frigorisque molestias, quibus saepe panem es obrutus, pertuleris, quot insomnas noctes duxeris, excubiasq; feceris, & praelia cruenta cum barbara gente commiseris, nolo hic commemorare. Aduersus quae omnia inuicta stetit virtus Tua, omniaq; Caeli incommoda, & hostium impetus, tui sua prostravit, ac perfregit. Turcarumq; summus Barbarorum Princeps, qui res a Te domi, forisq; felicissime gestas sapissime conspexit, nihil prius, nihilq; antiquius, habet, quam ut pacem semel cum illo factam diutissime conseruaret. Incessit certe illi non mediocrem timorem exercitus ille cernens, & viginti millium armatarum equi-

equitum, magnusq; numerus peditum, a Te in aciem
 contra Moscum eductus; quem Tu Oratoribus Illi-
 us, hanc ob rem ad Te precipue missis, mare anti-
 quorum Imperatorum, instructum ostendisti. Quid
 Scythæ? qui, antecessorum Tuorum tempore, Polo-
 norum laboribus vivere, & quolibet ferè anno, Rus-
 siam, Podoliam, aliasq; florentissimas Prouincias,
 igne, ferroque vastantes, ingentem Polonia cladem
 inferre consueuerant? an non tantus iam eos terror
 inuasit, ut potius fame, rebus omnibus destituti, in-
 tra proprios parietes, mori malint, quam a Tuis ma-
 nibus turpissimè in prælio occumbere? Primus Tu
 Polonis, exemplo Tuo, ostendisti; eam gentem vinci
 posse, quam nec Magni Alexandri fortitudo, nec Per-
 sarum diuitiæ, nec Romanorum potentia, vincere
 umquam potuerunt. Neque vero in armis præstan-
 tior es, quam in toga. ita enim pacis artes tenes, ut
 cum paucis excellas. Omnes pietatem Tuam erga
 Deum, erga Eius in Terris Vicarium obseruantiam,
 erga Dei Ministros, & Sacerdotes, humanitatem,
 erga subditos clementiam, benignitatem, satis præ-
 dicare non possunt. Quæ Te coegit, ut in Arce Polo-
 censi, quam superioribus annis Mosco e manibus ex-
 torisisti, Collegiū Societatis Iesu, Regio plane sumptu,
 erigeres. Ut sit perpetuum victoria Tua, & erga
 gentem illam, Græcorum erroribus imbutam, & per-
 fida

fida Hæreticorum secta contaminatam, summa be-
 neuolentiæ monumentum. Nil dicam de Augustis-
 simo Collegio Transsiluanico. Nil de Ecclesiarum,
 ab Hæreticis profanatarum, restauratione. Nil de
 Tua in litteratos homines propensione; quos non mo-
 do ex uniuersa Polonia ad Te conuocasti, sed etiam
 ex omni Italia in Regnum Tuum euocare contendisti.
 Quæ res, Serenissime Rex, vehementer me sane ad
 nomen Tuum obseruandum, colendum, & omni ra-
 tione venerandum, inflammant. nihil ut iam
 aliud cogitem, quam quo modo possim meam in Te
 summam obseruantiam apud posteritatem testatam
 retinere. Et relinquerem profecto, si mihi rerum,
 factorumq; Tuorum Commentarium scribere liceret.
 quem Tu ipse de Te, C. Iulium Cæsarem imitando,
 scribere in animum induxisti. Quam me ssem mihi
 a Te ademptam esse, vehementer doleo. Curabo ta-
 men in posterum, aliquid eiusmodi efficere, quod no-
 men Tuum apud omnes immortale, ac sempiternum,
 reddat. Interim Tibi, Rex omnium Regum fortis-
 sime, libellum non inelegantem Antiquitatum Ro-
 mandarum, de Comitibus, a Patre meo scriptum, offero.
 Qui cum non ita pridem a me poliretur, (imperfe-
 ctum enim opus, morte præuentus, Pater meus reli-
 quit, ita tamen imperfectum, ut, si ederetur, non
 minimam studiosos ex eo utilitatem capere posse iu-
 dica-

dicarem) accidit, ut Martinus Siscouius, vir multa doctrina, egregijq; moribus, apprimè instructus, & ad illustrandam Patriam optimis virtutibus peraccommodatus, ex hac artium liberalium perenni officina, Italia, in qua multos per annos, quasi in uberrimo quodam scientiarum mercatu, commoratus est, in Poloniã discederet. Per eum igitur, per eum, inquam, quocum mihi arctissimum verae amicitiae vinculum, sola virtute nixæ, intercedit, hunc Paterni ingenij fetum Tibi, Serenissime Rex, offero; meq; ipsum Tuis amplissimis virtutibus dedicatum deuoueo. Quod reliquum est, officium meum id exigere videtur, ut Siscouium Tibi etiam atque etiam commendem: non, quod mea, aut cuiusquam commendatione indigeat, quem virtutes, & doctrina illius omnibus abundè commendant; sed, quod ille dignus est, qui non solum a me, quicum familiarissimè, & iucundissimè, viuit, sed ab omnibus, qui vel virtutem, quæ in illo lucet, amplectuntur, vel erga bonas artes, quibus ille abundat, amore flagrant, omni tempore, & loco commendetur. Vix aliquid esse videtur, Serenissime Rex, tam abditum, & reconditum in scientia naturali, quod ille ingenij acumine non perlustrauerit; vix tam arduum, & difficile, quod non deuorauerit, & in sacrum, ac sanguinem, conuerterit.

Hinc

9
Nunc factum est, ut persepe in celeberrima co-
sue Orbis V're, Regina inquam Urbium, publicas
Conclusiones, depromptas ex vniuersa Philosophia,
disputandas proponens, in tot Cardinalium corona,
et maxima doctissimorum virorum, undique con-
frequentia, quasi egregius quidam athle-
ta, doctissimos Philosophiae magistros ad ingenij
certamen prouocauerit; & ipse, vicissim ab ijs pro-
uocatus, magna cum omnium admiratione, praecla-
ram victoriam obtinuerit. Hac facultate non con-
tenua, laus scientia, ceterisq; artibus, ingenio,
& nabili homine dignis, ita animum informauit,
ut cum doctis iura optimo, comparari possit. Por-
ro, modestia, omniq; virtutum genere, quantum
excellat, vix ex hoc, Serenissime Rex, cognoscere
potes; quod & GREGORIO XIII. Pontifici Ma-
ximo, & pientissimo Cardinali Borromeo, semper
carissimus fuit; Illustrissimo Nepoti Tuo Cardina-
li Bathoreo, multisq; alijs, & grauissimo virta-
tum, ingeniorumque censori, Petro Misconio, Epi-
scopo Gracouensi, ceterisq; magni nominis, & do-
ctissimi, hominibus gratissimus est; cum propter ma-
rum, & virtutum suauitatem, tum propter singu-
larem eruditionis praestantiam.

Hae me etiam res in eius amorem impulerunt:
haec enim natura comparatum est, ut, quos scimus

ijs rebus, quas homines admirantur, prestare, &
 ob id apud magnos viros in gratia esse, eos uehe-
 menter amemus, & illorum vicissim in nos ama-
 rem provocare studeamus. Quanta vero Te, Se-
 renissime Rex, & uniuersam Familiam Tuam, pre-
 tae colat, sapissime, dum Roma esset, multis argu-
 menti declarauit. Nam, & orationibus, in ma-
 gno clarissimorum, & doctissimorum hominum
 cœtu habitis, & carminibus, una cum omnibus ar-
 tium liberalium studiosis, & uniuersa B. Virginis
 Congregatione, cuius ille supremus rector, ac moder-
 ator, fuit, cum Tuas, tum Illustrissimi Cardinalis
 Bathorei, Bilepocis Tui, laudes pleno, ut aiunt,
 cornu celebrauit. Et ita in illa oratione, qua ille
 primus Gymnasium Romanum, magnificentissime
 a GREGORIO XIII. nuper exstructum, conde-
 corauit, Nepoti Tuo, quod in Purpuratorum vane-
 rum adscriptus esset, gratulans, illicque in Poloniam
 discedenti, omnium bonarum artium amatorum no-
 mine, Vale, dicens, in tot Praefulum, & sapientum
 hominum multitudine, Illustrissimum Nepotem
 Tuum, & Te, Serenissime Rex, eximijs laudibus
 extulit, ut in illam orationem magnam partem do-
 ctrinae, quam ex grauissimarum artium tractatione
 acceperat, & eloquentiae, quam ex uberrimo dicen-
 di flumine, magnoque perorandi magistro, Ad. Antonio

Mu-

Plures, (cuius ex obitu, non ita pridem, Roma, Italia, Europa denique uniuersa magnam iacturam fecere) hauserat; cuius illa doctrina, multos per annos, alumnus, & diligens obseruator fuit; effundere non dubitaret.

Aequum itaque est, Serenissime Rex, ut hominem, omni ratione Tibi, Tuisque addictissimum, in finem gratiae, ac beneuolentiae recipias, eumque in Tuorum numerum adscribas, adscriptum amore foueas, benignitate prosequaris. Ita fiet, ut satis amplum commendationis meae fructum me recepisse existimem, Iudicij nempe existimationem aliquam: quod cum Serenitati Tuae commendauerim, qui & dignus commendatione mea, & vero Tua gratia, fuerit. Quanti vero Tuum iudicium faciam, ex quo non dicam iudicium meum, sed tota mea existimatio pendeat, facile est conijcere.

Illud sit in clausula; Serenitati Tuae me addictissimum semper fore; quod sola virtute effeceris, ut Rex sis, Rexque inter Reges maximus; & eadem duce, Regnum illud praemium Tuis meritis minimum esse declares: qui, Virtuti ipsi Te omnia debere, praecclare intelligas, & re ipsa ipsi gratiam referro studeas, & cumulati prestes. Vt ea, quasi exul, ad Te Confugiens, maximum in Tuo praesidio adiumentum sibi esse constitutum fateatur.

12
DEVS OPT. MAX. Regnum istud, tanto Rege
dignum, Teque, tanto Regna, immo pluribus Re-
gnis dignissimum, diutissime fortunet.

Bonomie Kal. Sen. 610 12 XXCK

Serenitati Tuae

Reuerentissimus

Aldus Manucius, Pauli F. M.D.N.

13
LIBER
A D
STEPHANVM
R E G E M

*E NE ego, Regnator Terrarum,
Orbisq; subacti,
Magne Pater, Te, spes hominum,
Te, cura deorum.
Accipio ingentem? Datur hac, da-
tur ora tueri*

*Mista notis bellis, placidamq; tuentia pacem;
Tranquillum vultu, sed maiestate serena
Aethera mulcentem. Talem quoq; Barbarus hostis
Possit, & ignota conspectum agnoscere gentis.
Non aliter Getico si quando e pulvere Maiores
Fertur equis, vritq; grauem sudoribus Hebrum;
Vel cum caelestes Alcide inuisere mensas
Iam vacat, & fessum lunonia sustinet Hebe.
Sis hanc, a felixque, Tuis. Iterata reuolues
Bella potens Asia; instructo feruere videbis
Mar-*

Marteq; progeniem Mahumeti, & litore rubro
 Aegyptum, & vires Thracum. Tibi mollior omnis
 Ibit Arabs, Afer mitis; maiorq; curulis
 Iam iam erit: hic tristes Solymum valescet &
 umbras.

At Te lata Tuis pro factis fata sequentur.

Tempus erit, cum laurigero Tua fortior oestro
 Facta canam; & magni cedet Tibi Iuppiter aqua
 Parte poli. nam Te nec spernant Sidera Regem,
 Nec Tibi vota neget Terrarum maximus Orbis.

Nunc tamen hoc munus non aspernare pusillam,
 Fortunatus & hinc, tenuemne despice; nec Tu
 Sperne coli Musa imbelli. Vaga cingitur astris
 Luna: cadunt riui tot in Oceanumq; minores.

DE

DE COMITIIS ROMANORVM.

VT in plenīs corporibus, in quibus ex magna copia dissensio, & ex dissensione corruptio generatur, facile exoriuntur morbi: sic in magnis ciuitatibus, vbi ex dispari fortuna dissimiles esse ciuium voluntates necessē est, graues discordiæ, periculosæq; seditiones existunt, qui sunt cum omnium pæne Rerumpublicarum communes morbi, tū ita difficiles, vt pauce conualescant, tūc enim periculose corpus ægrotat, cum sanari, nisi membrum amputes, non videtur posse, at corruptum membrum, vnde corpus afficitur, ita sæpe vitale est, ita cum reliquis membris colligatum, vt, si amputes, vis reliqui corporis vniuersa dissoluatur, eadem est in ciuitatibus ratio, cum ab optimatibus dissensit plebs, nihil mali non timetur, nisi plebem aut corrigas, aut tamquam vitiosum membrum a ciuitatis corpore semoueas, corrigere multitudinem, cum semel a recto deficiuerit, non facile licet, quia, quemadmodum mentis vitio peccat; sic eodem vitio peccare se, non intelligit, & monere volentibus irascitur, ergo aduersus desipientem non habet, vt quidem videtur, ratio præsidij satis, consideremus vim, vi cum plebe si ages: siue vincaris, siue vincas, vtrumque ciuitatis exitium est, nam, si vinceris: consequuntur iniquissima: optimatum bona diripiuntur: cædes committuntur: nihil iure geritur, nihil more: pro legibus libido, pro ratione temeritas, dominatur, quod

quod si contigerit, ut vires: eas a plebe, aut eisdem, si quidem otio, & tranquillitati consulueris: sed ciuitas deinde languet, quasi corpus a sanguine destitutum, vires enim in plebe, consilium in optimatibus est, & quemadmodum sine consilio vires non modo non utiles, verum etiam perniciosæ sunt: sic sine viribus consilium, non illud quidem perniciosum, sed inutile tamen est, quare, qui alterum ab altero seiuungit, periculosè facit, utraque si coierint, & in Reip. salute consenserint: nihil firmitus, nihil ad perpetuitatem præstabilius est, sed mihi hoc toto de genere consideranti, & ea, quæ legi, aut accepi, memoria colligenti, vix vlla Ciuitas videtur in omnibus sæculis fuisse, quæ fortem, ac pugnacem, in bellis populum, eundemque in vrbe sedatum, ac rerum nouarum minime cupidum, habuerit, id adeo ex humani ingenij quadam intemperie fit, nam fere omnes homines, vbi, quod habent, eo plus se posse consequi cōfidunt, auidè appetunt, atque exposcunt. Populus Romanus (hic est enim, quo nostra spectat oratio) perpetuas belli gerendi causas partim habuit a fortuna, partim etiam ipse consulto quæsiuit, multos Reges perdomuit: innumerabiles populos debellauit: sua virtute effecit, ut Romanum Imperium iisdem fore, quibus orbis terrarum, terminis definiretur, & hic ipse populus, qui foris utilissimus fuit, & Remp. ab externo metu plane tutam, tranquillamque reddidit, idem domi quantas tempestates excitauit? Senatui primo superiorem non tulit, deinde ne parem quidem: donec omnia publica iura, optimatibus crepta, ad se transtulit. Vtrum igitur præstet, strenuum esse populum in ciuitate, & bellica virtute præstantem, qualis Romæ fuit, eundemque seditiosum, & semper noua querentem, an vero imbellem, qui legibus libenter pareat, qui otio gaudeat, qui tutam condicionem turbulentis conatibus anteponat: ego quidem non facile diiudicaui, summum enim, utrum

videri, quod diffinitio occupari, sollicitus populus libertatem
 conservandi non potest, imbellis oppugnatam ab hoste
 salutem non dabitur. Hic video, quam praeclarum et
 feracem sit veramque partem in hoc genere disputari pos-
 sunt, colligere, sunt enim saepe plurimae: neque merces
 est, cuiuslibet rei etiam innotat, sed utique ferè insitit et non
 recte tamen longifortiori argumentum, si ad comminandi
 datū huiusmodi questionem, qua nescio an ulla gratior
 distinetur ve sit, aptior, ve puto, locus erit in eo libro,
 quā de tribus Rebus publicis conscribere in animo est;
 huiusmodi illud dicam, quod ad susceptam rem attinet:
 plebs potestatem nunquā tuto committi, sed in Regno mi-
 nus periculoso, quam in Rep. non enim ibi facile seditione
 nascuntur, ubi absolutum vnius Imperium timeatur: &
 maior est plebs in vnum invidia, quam in multos, ita-
 que, si prima Vrbis Romae reperimus initia, percasse qui-
 dem in eo Romulus videtur, cum plebsi Comitia commi-
 sit; sed multo magis Senatus, cum electis Regibus, leges
 ad augendum plebs potestatem & Consulibus ferri passus
 est, sed nihil magis publicam libertatem, quam tribuni-
 cis potestas coartat, illa civium malorum tanquam
 fons, & origo fuit, de quo quid sentiam, in libro de Se-
 natu quam brevissime potui, satis tamen, ut puto, signi-
 ficantē exposui. Nunc agemus de Comitiis, difficili, &
 impedita materia: in qua colligenda, atque examinanda,
 cum studio admodum, & perarante, sum versatus; sed
 cum tamen est, ut nulla earum Antiquitatem in parte
 minus ipse tibi satisfacere, tantum tamen doximus
 neque committendum, ut si minus ea, quae summa sunt,
 quae fortasse alij praestabant, consequi non licet: ea quae
 posita sunt in nobis, quae vixim mediocria sunt, non
 assequamur.

M Agnam in Comitijs, atque adeo fumam, Populi Romani potestatem ab ipso ferè Urbis initio fuisse, inde constat, quod post interitum Romuli Senatus decreuit, ut is Romæ regnaret, quem Populus Romanus iussisset, quod in Regibus creandis institutum, mox & in magistratibus seruatum est. Omnes enim, præter Interregem, & Dictatorem, qui extra ordinem creabantur, Comitijs in Campo Martio Populus iubebat, verum, quia Populus, modo in Tribus, modo in Curias, modo in Centurias distributus, suffragium tulit; vnde Tributa, Curiata, Centuriata, Comitia nomen acceperunt: operpretium videtur esse, priusquam ad ipsa Comitia veniamus, in Tribubus, Curijs, Centurijs paulisper consistere: ne, cum illa tractabimus, quæ satis ipsa sunt obscura, rei difficultatem etiam nominis augeat ignoratio.

De Tribubus.

P Rincipio tres tantum Tribus fuisse, quas Romulus instituit, Ramnenses, quos & Ramnes Varro, Horatius, Festusque nominant; Titenses; Luceres, & Plutarchus in Romulo, & Pedianus in Verrinarum commentario, & Varro libro IV. & Liuius etiam libro X. scriptum reliquit, nam libro I. idem Liuius, ubi mentionem de Tribubus ordo historiae postulabat, silentio præterijt, tantum ait, centurias tres equitum conscriptas, Ramnenses a Romulo, Titenses, a Tito Tatio, Sabinorum Rege; Luceres, cuius nominis, & originis incertam esse causam dicit, sed Pedianus hoc nomen a Lucumone, quem ex Etruria, opem Romulo tulisse, Sabinorum Bello, Dionysius scribit; siue a Lucretio, siue a Lucio, quem Lucum Asylum nominauerat, Romulus deriuatum tradit. Iunius Gracchus, quem sæpe Varro nominat, a Lucumone putat. Plutarchus a Lucio Asyli, cuius mihi ad veritatem pro-

propter hoc opinio videtur: ut ex tribus hominum generi-
bus; Romanis, Sabinis, aduenis, tres Tribus factæ sint:
scilicet & ad habitandum tria loca erant, Palatinus Mons,
Romanis; Capitolium, Sabinis; Asylum, aduenis. Fe-
stus a Lucero, Ardea Rege, qui Romulo, aduersus Ta-
tium bellanti, auxilium tulit, de Lucretino, qui consen-
tans, inuenio nomen, nisi quod eisdem & Lucrentes,
& Luceres appellatos in Festo legimus, Titiensem etiam
ponit, quam Tatiensem, idem Festus nominatum signi-
ficat, a Tatij Regis prænomine, a quo & curiam Titiam
dictam ait. Quod autem scribit Lilius de Centurijs, ac-
cipiendum est, ex tribus Tribubus Centurias esse delectas
& a sua quæque tribu denominatam, cuius in sententiam
pa libentius inclino, quod & eam Tribum, quam a se
ipso Romulus Ramnes nominauit, non a nomine, sed a
prænomine deductam video, nam Romulus prænomen
fuit; nomen autem Siluius, a matre Silua, cum igno-
raretur pater. Sic & Amulius, & Numitor, qui Albæ re-
gnarunt, a gente Siluia: quos a prænominibus antiqui
nominarunt, ideo Numitoris filia, quæ Romulum, &
Remum peperit, Siluia dicta est, quæ Romam translata
consuetudo vixit in foeminarum nominibus; omnes enim
a familia nuncupabantur. Prænomina igitur Amulius,
Numitor, Romulus, Remus, Numa, Ancus, Tullus, Lu-
cunus, quæ tamen posterioribus temporibus omissa sunt,
puto, quia Regis prænomine in Rep. nominari, odiosum
videretur. Quare, quod Festus litteris tradidit, facile ve-
rum existimamus; a prænominibus duorum Regum Ram-
nes & Titienenses esse dictos: cum & M. Varro modo Ta-
tientes, modo Titientes appelleret; crederem, & Luceres a
prænomine Lucumone: nisi me illa ratio, quam, Plurarcho
affert, & proxime exposui, commoueret. De tempo-
re quo supra in Titia, verum Dionysius vere scripserit,
dubitari potest, ait enim, ab ipso statim Vrbis initio fa-

Cur esse, cui sententia ipsarum nomina respondent, nam si Titienſes, & Lucreſes dictæ duæ ſunt: certe non Urbis initio, ſed poſt receptos in Urbem Sabinos, & Tuſci eos, inſtitutas eſſe, conſtat, quod & Plutarchus aperte narrat. Quod ſi Dionyſium ab errore placet vindicare tempora diſtinguamus, & diuiſum quidem in tres partes a Romulo populum ſtatim poſt Urbem conditam fatebimur ſed eas partes ante Sabinorum bellum nomina ſumpſiſſe negabimus, idq; nec Dionyſium fortasſe latuit: qui, cum de Tribuum diuiſione meminit, earum nomina non ponit: quaſi, cum inſtitutæ ſunt, nominatas continuo non eſſe ſignificet. Quod ſi cui veriſimilius videtur, eas partes eodem tempore & factas eſſe, & nominatas: huic ego quoque opponam, veriſimilius videri, Curias xxx. quæ de publicis rebus ſuffragium ferrent, ante receptos Sabinos, quam poſt, eſſe factas, alioqui nullam Romulus in Urbe inſtituenda publici iuris adminiſtrandi rationem habuiſſet, quod ſi de Curijs concedimus: de Tribubus negari non poterit: nihil enim aliud Curie, quam diuiſæ Tribus, ſunt ſi ergo Curie ſimul, & Tribus, ab Urbis initio fuerunt, ut & Dionyſius tradit, & ipſa ratio demonſtrat: nominari Tribus eodem tempore, quo factæ ſunt, non potuiſſe, maniſeſtum eſt: cum non Urbis initio Titienſis (ut Lucretium dubiam etymologiam omittam) nomen acceperit, ſed conſectio Sabino bello, ab ipſo Sabinorum Rege Tito Tatius: quod inter omnes conſtat. Taceamur igitur Dionyſium, diſtinctione temporum: Plutarchum autem, qui poſt receptos Sabinos Tribus ait eſſe factas, opinione falli, eo minus miror, quod, eundem alijs in locis non ſatis ſertum eſſe antiquitatis auctorem, animaduerti.

Hac de trium Tribuum tempore dubitatione explicata, aut certe, ut ab alijs explicetur, plane demonſtrata, pergemus in re, ſecundus, tamquam ab alio principio ordinatus, aggrediamur.

Tres

His Romanorum Reges populum vnicum diuersis
 temporibus in partes distribuerunt: Romulus, Tarquinius
 Priscus, Ser. Tullius: Romulus in tres, quas properea
 Tribus nominauit, Ramnenses, Tricenses, Luceres. Tar-
 quinius, in sex, quas vocauit primos, & secundos Ram-
 nenses, Tricenses, Luceres. Seruius, in triginta. De Ro-
 muli, & Serui partitione, satis plene libri loquuntur. De
 Tarquinio, qui scripserit, incertum neminem, tantum con-
 iecturæ adponere ad suspicandum. Nam, cum Fastus Pompe-
 ius sex Vestæ Sacerdotes ideo constitutos esse dicat, ut po-
 pulus pro suis quisque parte haberet ministrum sacrorum,
 quia Ciuitas Romana in sex esset distributa partes, in pri-
 mos, secundosq; Tricenses, Ramnes, Luceres, & cum in
 Dionysio legam, Tarquinium ad quattuor Vestales duas
 addidisse, ut omnino sex essent, trecentibus sacrificijs
 pro Vrbe faciendis, quibus Vestæ Sacerdotes interesse
 opus erat: ex Festi, & Dionysij verbis elici videtur hoc
 posse, & in sex Tribus Ciuitatem a Tarquinio distributam
 tribus veterum Tribuum nominibus non mutatis, & pro
 numero Tribuum sex item Vestales esse factas, quod eo
 magis existimo, quia scriptum apud Liuum animaduerti
 Tarquinium, cum Centuriarum numerum, quas Romu-
 lus scripserat, augere vellet, ut in bellis ab equitatu esset
 firmitior, de nominibus nihil mutasse, numero tantum al-
 terum adieciisse, ut mille, & trecenti equites in tribus Cen-
 turijs essent: easq; deinde, quia geminatae sint, sex Cen-
 turias esse dictas. Est quidem Liuius in hac parte, dum
 ad Augusti tempora festinat, paulo negligentior, nam
 ego instans, cum tres Centurias, singulas ex singulis
 Tribubus, Romulus scripserat, Tarquinium primum Ve-
 stem in sex partes ita distribuisse, ut tres tamen veteri no-
 mine Tribus appellarentur: deinde, ad Romuli exem-
 plum, ex singulis partibus Centuriae quoque geminaen-
 tur: quæ tamen non sex, sed, ut antea, tres Centuriae di-

Quæ sint: sicuti & sex Vrbis partes trium Tribuum nomine
 sunt appellatæ, quod lib. X. Liuius ostendit his verbis:
 Inter Augures constat, imparem numerum Augurum de-
 bere esse; vetres antiquæ Tribus, Ramnenses, Titienſes,
 Luceres, suum quæque Augurem habeant; aut, si pluribus
 sit opus, pari inter se numero Sacerdotes multiplicent; si-
 cut multiplicati sunt, cum ad quattuor adiecti quinque,
 ut terni in singulis essent, expleuerunt. Manifeste vete-
 res Tribus, non modo post Ser. Tulij diuisionem, sed etiam
 post triginta quinque Tribus, iam factas tres dumtaxat
 fuisse dicit, non quod vetus illa Romuli, aut Tarquinij,
 diuisio perpetua fuerit: totam enim Seruius Rex mutauit,
 nouis Tribubus, nouo nomine constitutis, sed quod eius
 tamen in augurum creatione habita perpetuo ratio sit, ve-
 neratione quadam antiquitatis, & vetusti in numero Au-
 gurum instituti: sicuti & triginta curiarum numerus
 mansit, ad rationem trium veterum Tribuum; quas in-
 denas Curias distributas esse a Romulo, iam diximus.
 Post Romuli in tres, & Tarquinij in sex, partes diuisio-
 nem, Ser. Tullius, aucta Ciuium multitudine, Urbanam
 & Agrestem multitudinem ita distribuit, ut Vrbis incolæ
 in quattuor Tribubus essent; quas a partibus Vrbis, Ex-
 quilinam, Collinâ, Palatinam, Suburanam, cognominauit;
 statuitque, in vna quaque qui habitarent, & ut in sua quis-
 que Tribu, siue in militiam, siue in tributum, nomen
 daret: Agrestem autem multitudinem utrum in Tribus
 viginti sex, an in triginta & vnam, diuiderit, Dionysius
 lib. IV. non declarat, tantum dicit, in historia Fabij Pictoris
 scriptum esse viginti sex tribus ex agresti populo factas esse
 ut omnino triginta fuerint: sed Q. Vennonium & ipsum
 in sua historia tradere, ad quattuor urbanas tribus vnam
 & triginta agrestes esse adiectas: ut expletus sit numerus
 xxxv. qui auctus postea non sit.

Ego

Ego sequor Fabij potius, quam Vennonij testimonium
 & quattuor tribus ex Vrbe, viginti sex e regione, factas
 esse puto; in quo Livius etiam consentit: qui libro 2. Tri-
 bus ait vnam & triginta Romæ factas esse, & libro vi.
 quattuor Tribus, quæ xxxv. numerum explevere, additas
 esse narrat, Tromentinam, Sabatinam, Stellatinam, Ar-
 nionensem: Nec dissentire videtur ipse Dionysius libro v.
 qui, Claudiam Tribum Reip. temporibus adiectam esse, testis
 est. Scribit enim sic. Ἀπὸ τῶν ἡγεμενικῶν δὲ δῆμος ἔτετε τὰς πατρὶ-
 ακάδας τὰς ἐν τῇ πόλει, καὶ τῆς πόλεως μοῖραν ἔλασεν ὅσην ἐβόλατο, εἰς
 πέντε μέρη διαιρέσας: χάραν τε αὐτῶ προσέθηκεν ἐκτῆς δημοσίας τῆς
 μονεῖς, εἰς δὲ πέντε, ὅς ἐχαι δανείματα κλήρας ἀπασὶ τοῖς
 πολίταις, ἀπὸ τῶν φιλῆτις ἐγένετο συνχρόα, Κλαυδία καὶ
 Αἰνιωνία, καὶ μέχρις ἐμῆς διέμενε τὸ αὐτὸ φυλάττεσθαι ὄνομα.
 Quod ipsum & in Livio legimus libro II. Quo perspicuum
 fit, triginta solum fuisse Servio regnante; deinde, additis
 quinque, Claudia, Tromentina, Sabatina, Stellatina,
 Arnienfis, xxxv. factas esse. Illud explicare non possum,
 cur in Marcij Coriolani iudicio xxi. tantum Tribus affui-
 se Dionysius libro vii. dicat: cum idem libro iv. univer-
 sam Civitatem multitudinem in xxx. Tribus (ut minimam
 divisionem ponam) distributam esse dixerit, turpis hæc
 sane esset inconstantia, præsertim in re tanta. Sed libra-
 rij, qui librum descripsit, malo culpam esse, quam Dio-
 nysij: ego enim, quo tempore Coriolanus est accusatus,
 Tribus xxxi. fuisse puto, xxx. videlicet illas, in quas Vr-
 beam, & Regionem, Servius Rex diuisit, & præterea
 Claudiam, quæ post eiectos Reges, P. Valerio Poplicola
 quantum T. Lucretio iterum, consulibus addita est, non
 enim cum Goriolanus damnatus est xxxv. Tribuum nu-
 merus erat absolutus, cum Tromentina, Sabatina, Stel-
 latina, Arnienfis, ad veteres Tribus adiectæ nondum es-
 sent: sed addita iam Claudia, xxxi. erant. Quod autem
 infert idem Dionysius, ix. Tribus absoluisse Coriolanum;
 quibus

quibus duæ si accessissent, omnino esset absolutus: hanc supputationem cum mendoso illo *xxi*. Tribuum numero conuenire, manifestum est, quæ si *xxx*i. fuerunt; ordinatum esse Coriolanum non a *ix*. sed a *xxv*. Tribubus, necesse est: ad quas duæ si accessissent; absolutus omnino reus esset, absoluentium Tribuum numero condemnantium numerum una Tribu superante. Condemnatus autem est a Tribus tribubus absoluentium Tribuum numerum superantibus: quod etiam Plutarchus in eius vita scriptum reliquit, Quod si quis Dionysij librum vacare mendo contenderit, solasq; *xxi*. Tribus in eo iudicio suffragium tulisse dixerit, non quia plures Tribus Romæ non fuerint, sed quia non vniuersus populus, verum maior populi pars ad iudicium illud citata sit, idest de *xxx*i. Tribubus (vt Fabij sententiam sequar) *xxi*. cum hoc non magnopere pugnabo, mirabor tamen hoc de genere iudicii, quod ita rarum fuit, vt exemplum ego quidem præterea nullum inuenerim, nullam omnino in eo loco neque ab ipso Dionysio, neque a Plutarcho, mentionem esse factam, nec satis æquo animo laturam fuisse eam populi partem crediderim, quæ iudicandi potestate priuaretur, præsertim in eo iudicio, in quo plebs, ira, & odio in Coriolanum accensa, vlcisci acceptas iniurias magnopere vellet. Torquet me non leuiter & illud in eiusdem Dionysij historiæ libro *vii*. quod curiata comitia non distinguit a tributis, nam in iudicio Coriolani, de quo proxime mentionem fecimus, in quo Tribus suffragium tulisse, & ipse, & Plutarchus tradunt; Curias tamen & Curiatam concionem nominat: credo, quod Curias nihil aliud esse, quam Tribus diuisas, iudicaret: cum tres tribus in *xxx*. Curias Romulus ab initio diuisisset; verum sum in absolutione, & condemnatione reorum non Curiarum, sed Tribuum numerum nominari videam; cumq; in eodem iudicio suffragium a Tribubus esse latum, idem

Diony-

Diogenes, cum Plutarcho, dicat: quæ ratione Curias ad-
misceat, non intelligo, aliud enim esse Populum curiatim
aliud tributim, citare, tum ex Gellio, tum ex alijs notum
est. Quod si Curias, & Tribus, easdem putauit esse: soe-
dus error: in quo tamen Festum Pompeium, bonum alio-
qui antiquitatis audorem, socium videtur habuisse: qui
xxx. Curias, in quas Romulus populum distribuit, quin-
que postea additas esse testatur, non enim Curia, sed
Tribus xxxv. fuisse. Curias vero numquam plures, quam
xxx. fuisse, eo scilicet, qui a Romulo constitutus est, nu-
mero, cum vniuersa multitudine in tres Tribus diuisa, sin-
gulas Tribus in denas Curias distribuit: patet è Cicerone
in Agraria II. & pro domo sua. Aut igitur errauit Festus;
quod equidem de homine Romano, eoq; antiquitatis pe-
rito, vix putarim, aut Paulus ille antistes, qui Festi vo-
lumina decurtauit, locum ipse per inscitiam corruptit.
Equidem nec Florum satis recte sensisse existimaui-
m, cum in Epitome libri xix. duas Tribus, multis post exa-
tos Reges annis, adiectas esse dixit, Velinam, & Esqui-
linam, quod fallum esse, pater; quia Esquilina ex quattuor
Tribubus vna fuit, in quas Seruus Rex Urbem diuiserat,
sed Florus fortasse excusandus; qui de Historiæ veritate
non iudicat, tantum id agit, vt, quæ fufius a Liuiodicta
sunt, summatim collecta, facilius cognoscantur. At Li-
uium, cui lex historiæ non permittit, vt a veritate discedat,
vltimè equidem a culpa vindicare: sed, vnde possim, mini-
me video, scribit enim libro vi. sic: Tribus quattuor ex
nouis ciuibus redditæ, Stellatina, Tromentina, Sabatina,
Armenfis, eaq; xxxv. numerum expleuere. Libro autem
vii. duas Tribus ait additas esse, Pomptinam, & Publi-
liam, & duas libro ix. Ostentinnam, & Falerinam, duasq;
item libro X. Aniensem, & Terentinam: vt videatur a se
ipso dissentire, nam si libro vi. absolutus, expletusq; est
omnium Tribuum numerus, qui fit, vt aliæ in super ad-

Miscell. Erud. Tom. 4.

D

dantur?

dantur? Aut igitur Liuius inconstanter locutus, aut si talem virum omnino taceri placet, Additas, siue Adiectas, pro Auctas accipiamus. Quod si ille ita sensit: quam proprie sit locutus, alij viderint.

Tres igitur (vt ea, quæ pluribus verbis iam exposuimus, nunc paucis colligamus) ab initio fuisse Tribus: quæ deinde a Ser. Tullio Rege xxx. factæ sunt, Urbane quattuor, Rusticæ viginti sex. Regibus eiectis, Consulibus App. Claudio, P. Seruilio, vt ait Liuius lib. II. vna, & xxx. factæ, Claudia ad eas addita, quas, vt dixi, Seruius Rex instituerat. Postremo, quattuor adiectis, ad numerum xxxv. vt ait idem Liuius lib. VI. quo plures numquam fuisse, peruenerunt. Sed oritur dubitatio. Cum nomina Tribuum, plura, quam xxxv. reperiuntur, verum Tribus quoque plures, quam xxxv. fuerint. Ego de nominibus assentior: de numero id, quod dixi, confirmo, plures, quam xxxv. numquam fuisse; nam neque obscurum est, postremis Reip. temporibus xxxv. tantum Tribus Romæ fuisse, quæ statum equestris inauratam L. Antonio, M. Antoni, fratri, cum hac inscriptione posuerunt: **VIRI CICERO PHIL. M. VI. QVINQUE ET TRIGINTA TRIBVS PATRONO POPVLI R.** Et imperante Traiano, totidem fuisse, constat. quod indicat antiqua columna, quæ Romæ inest præclaræ antiquitatis monumenta visitur: in qua incisæ leguntur hæ litteræ.

IMP. CAESARI

DIVI. NERVAE. F.

NERVAE. TRAIANO

AVG. GERMANICO

PRINCEPS. PONTIFICI

MAXIMO. TRIBVNIC.

POT. ET IMP. ET COS.

P. P.

TRIBVS. XXXV

QVOD. LIBERALITATE

OPTIMI. PRINCIPIS

COMMODA. EARVM ETIAM.

LOGORVM. ADIECTIONE

AMPLIATA. SINT

Caum igitur & Republicæ, & Imperatorum tempora de
 xxi. numero consueverunt; acque de veteribus, aut Lati-
 nis quæquam, aut Græcæ, contra scripserit: ratione visi,
 ex eo Tribus fuisse, concedamus, necesse est; nomina
 vero quibusdam Tribubus esse immutata, ex quo numerus
 earum in dubium venit, facile possumus existimare. Id
 autem Imperatorum utroque factum esse, crediderim. nam
 Camillæ, Horatiæ, Votiniæ, Cluentiæ, Clauis, Dumix,
 Flauia, Iulia, Minuciæ, Papiæ, Ocriculana, Vlpia, qua-
 rum nullam in Rep. fuisse quisquam scripsit, in antiquis la-
 pidibus, Iuliae etiam in Dione, mentionem inuenimus.
 Nec dubito, quin Iulia, Flauiaeq; nomina ab adulatione
 in C. Iulium Cæsarem, & Flauium Vespasianum, deducta
 sint, Scaptia Tribu, e qua fuit Cæsar, in Iuliam mutata;
 Suburana, e qua Vespasianus in Flauiam, similis que nobis
 ignota, ratio reliquis Tribubus mutandi nominis causam
 attulit; ut Vlpia, quam de Traiani nomine appellatam esse

non dubito : cuius antiquum nomen inuenire non licuit.
Nec vero, xxxv. Tribuum antiqua nomina fecernere a no-
uis, minimi negotij fuit: quod tamen conari aliquando fu-
mus; vtrum consecuti, alij iudicabunt.

Earum nomina primi olim nos in Scholijs ad Epistolas
Ciceronis ad Familiares scripsimus. Quæ si quis videret,
inde petat.

Nunc, vnde nomen acceperint, exponamus. Dictæ sunt
aliæ a Familijs; vt Æmilia, Claudia, Cornelia, Fabia, Pa-
piria, Sergia, Poblilia, Pollia: Aliæ ab Urbis partibus; vt
Vrbane quatuor, Collina, Esquilina, Palatina, Suburana,
& vna Rustica, Terentina. Aliæ ab Urbibus, quæ vel bello
victæ, vel ex fœdere, aut amicitia, in Ciuitatem receptæ
sunt; vt a Crustumeria, Clustumina; a Pontia, Pompeina; a
Curibus, Quirina; a Scaptia, Scaptia; a Falerijs, Falerina;
a Velia, Velina; a Veijs, Veientina. Aliæ a Fluuijs; vt ab
Aniene, Anienfis; ab Oufente, Oufentina; ab Arno, Arni-
ensis. Aliæ ab agris; vt a Stellate, Stellatina; a Pupino, Pu-
pinia; (& si a Roma potius dictam Varro putat, quod esset
sub Roma) a campo Tronto, Trontina; a Castro
Mæcio, Mæcia; a Pago Lemonio, Lemonia; a Lacu Saba-
tino, Sabatina. Galeria, & Voltinia, obscuram nominis ori-
ginem habent. Sane, cur Pediano venerit in mentem de
nominibus Sabinarum plures Tribus esse factas existimare;
non equidem satis mirari possum: cum non modo Romu-
lo regnante, sed vsque ad Ser. Tullij Regis tempora tres
tantum Tribus Romæ fuisset, satis constet, quæ si non Tri-
bus, sed Curias; quæ xxx. fuere, a Sabinis mulieribus de-
nominatas diceret; propius ad veritatem accederet, cumq;
Liuio, & Festo Pompeio, consentiret, quamquam nec Li-
uij hac in re, aut Festi, omnino probatur auctoritas. quibus
etsi, vt debeo, multum sane tribuo; facit tamen Plutarchus,
vt assensum sustineam: qui in Romulo contra Linia-
rum, & alios, cum Liuiio sentientes, ita scribit: *Εὐκτατο*
οὐκ ἄν

οὐλὴ καὶ φιλίας ἔχον, ὥς ἐνιοὶ λέγουσιν ἐπὶ νόμος εἶναι ἐκείνων
τῶν παλαιῶν, τὸ τοῦ δὲ δοκῆ ψεύδος. πολλὰ γὰρ ἔχουσιν ἀποχαι-
ρῶσι τὰς προσήγορας.

Satis igitur opinor de temporibus, deq. numero Tri-
buum demonstratum est. De nominibus lectorem reijci-
mus ad Commentarium nostrum in Epistolas ad Familia-
res. De locis ante omnia dicendum videbatur, si ordinis
rationem paulo subtilius examinamus: sed, quia planius
quiddam ad intelligentiam esse duxi, visum est, ut in hunc
locum referuarem. Tribus primis Tribubus locum Romu-
lus assignavit, & in Vrbe, ut esset ubi quisque habitaret; &
in agro, ut cultura victum quærerent. Locum in Vrbe
omnibus in Palatio dedit, antequam cum Tatio Sabino
Regnum communicaret. hunc enim Collem à principio
Romulus vnum habuit, sabinis receptis, suum cuique
Tribui locum tradidit, Palatium Ramnensibus, hoc est Ro-
manis; Capitolium Titienis, hoc est Sabinis; Lucum
Asyli Luceribus, hoc est & Tuscis, qui cum Lucumone
venerant, & omnibus præterea, qui, domo profugi, cuius-
cumque criminis affines essent, ad Asylum, ubi tutam se-
dem Romulus fore promiserat, diuersis è regionibus con-
fuebant. Et quamquam de hac vrbanis spatij distributio-
ne nihil neque Dionysius, neque Liuius, neque Varro,
neque alij, quod scire potuerim, litteris tradiderunt: tamen
veri mihi simile videtur, cum ager Romanus in tres partes
diuisus sit, eandem Urbis quoque diuisionem esse factam.
Nam, si ager, ut separatim excolatur, tribus hominum ge-
neribus diuiditur, Romanis, Sabinis, Tuscis, & aduenis;
quod Varro planè significat: cur non item Vrbs, ut sepa-
ratim habitetur, iisdem hominum generibus trifariam diui-
datur? Neque vero mihi obstat illud, quod multitudinem
hominum in tres Tribus à Romulo discretam Dionysius
ait, de Vrbe diuisa verbum nullum facit. Iam enim de illa
diuisione, quam ante bellum Sabinum Romulus fecit, si-
gnifi-

posuere. Dionysium ostendimus; cum vnus Palatinus Collis habitabatur; Tribus nondum neque generibus hominum, (soli enim adhuc erant ij, quicum Romulo venerant) neque nomine, distinctis. Ego autem de tribus illis Tribus intelligo, quæ receptis in Urbem cum Tatio Rege Sabinis, cum Lucumone duce Tuscis, & triplici hominum genere constabant; nam, nisi duas diuisiones in tres partes à Romulo factas esse credamus, vnā sine nomine, ante raptas Sabinas; alteram cum nomine, pace cum Sabinis facta: difficilem in nodum incidemus. Si enim vnā diuisionem probabis: vtrum eam ante receptos Sabinos, an post, esse factam velis, interrogabo. si, Ante, dixeris: vnde Titienſis nomen? sin, Post; controuersia tibi erit non modo cum Dionysio, qui Tribuum diuisionem ante bellum Sabinum in ipso Urbis primordio constituit; verum etiam cum ipsa ratione, quæ apud me haud paulo plus, quam Dionysius, habet ponderis. Cum enim Romulus, siue Numitoris Aui consilio edoctus, siue ipse sublimi quadam, atque excellenti, mente præditus, optimis institutis, ac legibus, Urbem sibi temperandam statuisset; quod sine certa ratione, & ordine, nihil satis esse firmum intelligeret: non vsque ad illud tempus, quo cum Sabinis Urbem communicauit, partiri populum in Tribus, & Tribus in Curias, neglexisset, quarum suffragijs, & lege, esse rogatas, ipso, vt opinor, Rege referente, & magistratus mandatos, & bella iussa, essent. Vna primo Urbis anno facta; quod Dionysius significat, & ratio confirmat: Altera post Sabinum bellum; quod ipsa Tribuum nomina declarant. Quo posito, sequitur illud, Agrum quoque bis, iisdem, quibus Urbs, & Populus, temporibus, in partes esse distributum, non modo in tres pro numero Tribuum, sed etiam in triginta pro numero Curiarum; vt, quemadmodum singule Tribus in denas Curias, sic primo in tres partes ager, deinde singule partes in denas, diuisæ sint. Dionysius quidem,

quidem, triginta Curijs singulas agri partes esse distribu-
tas, aperte narrat: de tribus partibus mentionem nullam
facit. At Varro Tribus nominat, de triginta nihil scribit.
Ita, quod alter omittit, ab altero sumimus: & ex utroque
perfectæ notitiæ ratio colligitur. Non enim in eo, quod
omittunt, alter alteri repugnat: sed Varro de triginta parti-
bus nihil prodidit, vna generali diuisione contentus; quan-
doquidem non de Curijs, sed de Tribubus, in eo loco lo-
quebatur: & Dionysius trium agri partium diuisionem ta-
cuit; vel quod notius id esset, quam de triginta partibus;
vel quod intelligeret, cum de triginta scripseret, de tribus
obscurum esse non posse; nam, sicuti triginta Curiae tres
Tribus, vnde factæ sunt, significant: sic triginta agri par-
tes, triginta Curijs dispartitæ, sectionem trium partium,
trium Tribuum numero respondentem, demonstrant. Sed
queritur, cum tres agri partes, vna Ramnensibus Colo-
nis, altera Ticiensibus, tertia Lucerbis, factæ sint; tres
item Urbis, vt singuli separatim habitarent, Ramnenses in
Palatio, Ticienses in Capitolio, Tusci in Asyli loco; ve-
rum in ijs ipsis locis, vbi habitant, suas quoque denas Cu-
rias, singuli sacrorum causa, haberent. Quod consenta-
neum videtur. Cur enim in aliena loca, vbi diuinam rem
facere vellent, distraherentur? verum, quod verissimile vi-
detur, falsum esse, Cornelij Taciti testimonio cognosci-
tur. ijs enim Curias non denas tribus in locis, sed omnes
triginta in Palatio, vbi solis Romanis domicilium fuit, fuisse
demonstrat. Quæ res opinionem meam, quam proxime
exposui de duabus diuisionibus, confirmat. Nam, cum in
Palatio Romulus triginta Sacella, quas curias nominauit,
ab Urbis initio fecisset; quo Populus in triginta partes di-
uisus, suam quisque ad Curiam, rei diuinæ causa, coiret:
mox, receptis Sabinis, & Tuscis, ratio postulabat, vt denæ
cuique Populo separatim Curiae darentur, sed religione
deterritus, quia loca sacra profana rursus facere non licet,
Cu-

Curiarum partem de Palatio tollere, alio ve trāsserre, ausus non est: sed omnes eodem in loco perpetuo manere, eoq. Cives vniuersos, cuiuscumque Tribus essent, ad diuinum cūcum conuenire, voluit. Quod si post Sabinum bellum Curias fecisset: non in eo Romanorum magis, quam Sabinorum, & Tuscorum rationem habuisset: neque omnes in Palatio, sed decas singulis in locis, vbi singulae Tribus habitabant, condidisset. Quod quia factum non esse, ex Tacito constat: sequitur, vt ante bellum Sabinum Curiae fuerint: & si Curiae, Tribus quoque. Ergo & de prima diuisione Dionysius vere scripsit, & de secunda, ne nos falso suspicari videamur, ipsum Titienus maxime Tribus nomen facit: quod à Sabinorum Rege declinatum esse inter omnes constat. Addam & illud, ipsum quoque Dionysium de secunda diuisione non dissentire. nam, cum libro II. tres Tribus esse factas dicat; & de diuisione, quae Sabinum bellum antecessit, manifeste sentiat: idem libro IV. quattuor Ser. Tulij Regis Vrbanas Tribus certa Urbis fuisse spatia, tres vero illas veteres a generibus esse deductas tradit. Quod ego de tribus hominum generibus, Romanis, Sabinis, Tuscis, dictum esse, non dubito. neque vero loquitur pugnantia, sed, sicuti priorem legem abrogat posterior, sic diuisionem diuisio tollit: propterea, non de prima diuisione, cuius nulla ratio habebatur, (si tamen, vt proxime ostendi, Curias excipias) sed de secunda, quae primam sustulit, ipsaq. vsque ad Seruium Regem perman- sit, videtur existimare.

Hæc ego de tribus antiquis Tribubus, vt mea sententia ferebat, ita exposui: sed, quia, vt aiebat Democritus, Veritas in fundo latet; diuersa sentientes libenter audiam, & melioribus acquiescam.

Post Romulum, sextus Romanorum Rex Ser. Tullius noua ratione Urbem diuisit. non enim, vt Romulus, hominum genera segregauit, ne quid in vna Ciuitate discrimi-
minis

minimè Cives esse videretur : sed cum Vrbi Viminalem Collem, & Esquilias, addidisset, quatuor totius Urbanis partes fecit, vocauitque à locorum nominibus, primam Suburanam; secundam Esquilinam, tertiam Collinam; quartam Palatinam. Ab hoc ordine dissentit Dionysius: qui, opinor, ex partium vetustate, primam omnium Palatinam facit, alteram Suburanam, tertiam Collinam, quartam Esquilinam. Sed ego in Romanis rebus, & Romanum hominem, & omnium diligentissimum, M. Varronem, sequi malo, quam Dionysium; qui fuit ille, quidem, ut homo Græcus, satis diligens: sed quo modo ego existimo, nihil ad Varronem: ad quem vnum, quasi certissimum ad Oraculum, Ciceronem ipsum, Ser. Sulpicium, alios, si quid de antiquitate quid ambigerent, veritatis cognoscenda causa, conuenisse, proditum est. Nec ab eo in quatuor partium Urbanarum dispositione dissentire Cicero videtur in agraria II. Nam, cum omnium plaudere Tribuum homines significare velit, ait: A Suburana usque ad Arniensem nomina vestra proponat. hoc est; Si quis vos omnes numerare velit, & à primæ Tribus Urbanæ Tribubus ad ultimam Rusticæ Tribules nominando perueniet; ita multos esse cognoscet, ut non modo dena iugera singulis distribui, sed ne constipari quidem tantum hominum numerum posse in agrum Campanum intelligat. Hæc est, ut opinor, vera, & germana eius loci sententia: quam adhuc mendum obscurauit. Habent enim omnes impressi libri, Ab Ocriculana, non, ut ex antiquis libris corrigendum est, A Suburana, quam correctionem, vel ipsa sententia, si quis mentem Ciceronis accurate perpendat, potuit indicare. Esse autem primam Urbanam Tribum Suburanam, ex Varrone constat; esse ultimam Rusticam Arniensem, ex Lilio cognoscitur: qui quatuor Tribuum, quæ postremo Rusticis adscriptæ sunt, & numerum xxxv. expleuerunt, hanc libro v l. ultimam nominat. Re-

deo ad Seruium. Diuisa Vrbe, Agrum quoque diuisa
 Urbis partes appellauit Urbanas, quod omnes in Vrbe;
 Agri, Rusticas, a Rure, omnes autem, etsi plures quam
 tres essent, veteretamen nomine, Tribus dixit. In Urbana
 conscripsit eos, qui rura non haberent, & præterea li-
 bertinos omnes; in rustica eos, qui rura haberent, si modo
 essent ingenui nam si libertino ruseffet, is perinde, ac si
 agri nihil possideret, in Urbana Tribu censebatur, vt ma-
 ior naturæ, quam fortunæ ratio duceretur, quod ad Urbis
 dignitatem pertinere videbatur. Ob has causas Urbana
 Tribus semper ignobiliores Rusticis habitæ sunt, & e Ru-
 stica in Urbanam transferri, erat ignominia. Rustica in
 agro Romano omnes erant, vnicuique Tribui regione di-
 uisa, homines ipsi, etsi Rusticis in Tribubus censerentur,
 tamen, vtroque malleant, vel in Vrbe, vel in agro habi-
 tabant, suffragium enim in Tribu Rustica non habitatio,
 sed possessio dabat, quod si quis, exempli gratia, de Ro-
 milia Tribu fundum suum cum alio, qui in Sergia Tribu
 censeretur, permutasset: possessionum permutationem,
 Tribu permutatione non sequebatur; sed, qua in Tribu antea
 censi fuerant, in eadem permanebant, neque vero, si quis
 ex aliquo opido, extra Romani agri terminos constituto,
 Romæ in aliqua Tribu suffragium ferebat, ad aliud vsque
 opidum, in quo domicilium habebat, Tribum pertinuisse,
 credendum est. Romanus enim ager, in sex & viginti
 partes a Seruio Rege diuisus, sex & viginti Tribubus di-
 stributus est. Postea, cum Ciuitas annuo Consulium impe-
 rio regeretur, quinque Tribubus Rusticis adiectis, agri
 terminos, vt hæ quoque Tribus suas regiones haberent,
 paulum propagatos existimo, harum omnium, quæ xxx i
 fuerunt, (de Rusticis loquor) aucti quidem Tribules nu-
 merosunt, iure suffragij multis opidis, ac Municipijs;
 concessa, vt Tusculanis in Popillia Tribu; Arpinatibus, in
 Cornelia, Formianis, & Fundanis, in Aemilia: Ager ta-
 men

mentis, post expletas v. & xxx. Tribus nuchus num-
 epus est, sed isdem, quibus olim fuerat, finibus mansit,
 non enim aut Arpinum, aut Tusculum, in Agro Romano
 censebatur esse, sed suum agrum, suosque terminos ha-
 bebant, eum tamen essent in ditione Populi Romani. At-
 que hoc in loco mihi venit in mentem ita cogitare. Homo
 Arpinas in Agro Romano ius non habet: ideoque ne Tribu
 Cornelia, quae Rustica est, extrudatur, & in aliqua Vir-
 bana adscribatur? quando quidem Rusticas Tribus co-
 nstituit, qui rura haberent, supradictum est. Distinguo
 et distinctis hic omnino scrupulus eximatur, & aliam
 rationem fuisse dico eorum, qui domicilium Romae habere-
 rent, aliam eorum, qui Municipiis ad Comitia venirent.
 Qui Romae domicilium habebant, in his, utrum rura pos-
 siderent, nec ne, spectabatur: & in Rustica Tribu, qui rura
 haberet, qui non haberet, in Urbana censebatur, hi &
 Cives Romani erant, & vere dicebantur Romani, qui Romae
 domicilium habebat, hic non modo suffragium ferebat,
 verum etiam & in Tribu censebatur, & Romanis legibus
 vivebat, Municipiorum dissimilis erat causa. Ferebant enim
 suffragia, in Tribu tamen non censebantur, neque Roma-
 nis legibus, sed suis vivebantur. Itaque, siue aliquis e Mun-
 icipio in Agro Romano haberet, siue non haberet, is
 si Romae non habitaret, & in suo Municipio patrijs legi-
 bus viveret, in ea Tribu suffragium ferebat, in qua totum
 Municipium a principio Populi iussu suffragij lationem
 habuerat. Eademque fuit Coloniarum condicio, nam cum
 extra Romanum Agrum rura possiderent, tamen, si quis
 ex aliqua Colonia Romam veniret, ferre suffragium po-
 terat in ea Tribu, in qua & ipse, antequam in Coloniam
 emigraret, & maiores sui suffragium tulerant. Nam, si
 Municipibus hoc licuit, hoc inquam, ut in Rustica Tribu suf-
 fragium ferrent, etiam si nullam agri Romani partem te-
 nerent, licuit autem Tusculanorum, Arpinatum, For-

Minorum, & Fundanorum, exemplo iam ostendimus, ut
 non Colonis idem liceat? cum præsertim eo melior Co-
 lonorum esse debeat condicio, quam municipum: quia
 Municipales, cum suffragij iure fruuntur, Romanis tamen
 legibus non utuntur: Coloni autem, cum, & ipsi suffragij
 ius habeant, in eo tamen Municipibus nobiliores videntur
 quia Romanis legibus viuunt: sicuti & Colonis in eo Ci-
 ues Romani præstant, quia censentur in sua quisque Tri-
 bu. Vnâ enim quasi partē Urbis Romæ Municipales habent
 quia suffragium ferunt; duas Coloni, quia & suffragium
 ferunt, & Romanis legibus utuntur, tres Cives, quia non
 modo suffragium ferunt, Romanasq. leges seruant, in
 quo Municipibus superiores, Colonis pares sunt, verum
 etiam in Tribubus censentur, non enim, ut quicumque
 censentur, is & suffragium fert, sic quicumque suffragium
 fert, is eadem ratione censetur. Censentur, & suffragium
 ferunt omnes, qui Romæ domicilium habent, suffragium
 ferunt, nec tamen censentur, Municipales, nisi si domici-
 lium in Urbe habeant, ut Cato ille Maior, & Cicero po-
 ster: quorum alter, cum natus esset Tusculi, alter Arpin-
 quia tamen habitabant Romæ, in ea ipsa Tribu, ut opinor,
 censebantur, in qua Municipales eorum, Tusculani, & Ar-
 pinates suffragium ferebant, hoc est, Cato in Popillia,
 Cicero in Cornelia, illam enim Tusculanorum fuisse
 Tribum, didicimus a Valerio Maximo: hanc Arpinatum,
 a Liuiō. Neque vero Ciuem esse, & ius Ciuitatis habere,
 idem est. Nam Municipales ius Ciuitatis habent, Ci-
 ues tamen vere non sunt: cum omnes Cives, ut dixi, &
 suffragij lationem habeant, & ea, quæ Romæ legibus sap-
 cita sunt, obseruent, & in Tribu censantur: Municipales
 autem suffragij quidem ferendi ius habeant, verum tamen
 neque censantur, neque Romanis legibus pareant, quam-
 quam ne hoc ipsum quidem, ut suffragium ferrent, com-
 mune omnium Municipiorum fuit, quibusdam enim Mu-
 nicipi-

hic ipse C. Iulius sine suffragio fuisse, legimus, ut Caribiles pro sacris bello Gallico receptis, custoditisque, & Eompanes, Fundanos, Arpinates, scribit Livius primo Civitatem habuisse sine suffragio: deinde M. Valerium, Tappontem, Tribunum plebis, rogationem promulgasse, & petulasse, ut ijs suffragij latio esset, suffragiumq; postea nullis Bormianos, & Fundanos, in Aemiliam Tribum, Arpinatos, in Corneliam? Colonis vero numquam ferendi suffragij ius non fuit, non enim extrinsecus in Civitatem veniebant, ut Municipia, sed e Civitate ipsa quasi propagatae, iura, institutaq; Populi Rom. omnia servabant; cum Municipia honorum quidem, & munerum, cum Populo Rom. partem capere possent, interea tamen suo iure, suisque legibus uterentur: quare non quicumque ius habuit Civitatis, pari condicione cum ijs fuisse, qui Cives Romanitabant, existimandus. Præstant igitur Municipibus Colonis, Colonis Cives, Ciuibus ipsis Cives, hoc est, ijs qui Urbanam Tribum habebant, ij qui in Rustica censabantur. Ecce alia de Tribubus dubitatio, Cuius ingenuus, qui rus non habet, in Urbana Tribu censetur, mutat fortunam: diteseit, vel mercatura, vel bello, vel etiam, quia non a rebus humanis excluditur casus inuentio thesauro, quid hoc homine faciemus? in vetere Tribu, hoc est in Urbana, an quis rus habere coepit, in Rustica, censabitur? in Rustica, ut opinor, nam si ut in Urbana, censetur, quod ignominiosum fuit, causam habuit egestatem: cur sublata causa, permanet ignominia? suadet ratio, ut hunc mutasse Tribum, & ex Urbana in Rusticam transisse existimemus, at in quam Rusticam? vel in eam, in qua Maiores illius censi fuerant, si modo rus ymquam habuerant, vel in eam, cuius in agro rus emisset, vel ubi Censum, qui censum haberet, videretur, de Ciuibus ingenuis ita sentio, de Libertinis, ut iam dixi, aliter existimo, nam donec essent Libertini, hoc est donec Patrem,

Au.

Autumq; Liberos citare non possent, siue aliquam Agri Romani partem haberent, siue nullam, in Urbana Tribu censabantur, cum vero Libertini esse desiderant: tum, si rus haberent, non dubito, quin eorum census esset in ea Tribu, in qua patroni eorum censi fuerant; si non haberent in Urbana, sicut antea: vt in ea, non tamquam Libertini, sed tamquam inopes ingenui permanerent, quod si maiores eorum non a viro, sed a foemina libertatem acceperant, quod saepe contigit: cum foeminae Tribum non haberent, verisimile mihi sit, eos pari cum ingenuis Ciuibus conditione fuisse; hoc est Tribum habuisse Rusticam, vel ratione loci, vbi emissent, vel arbitratu Censoris eius, cui Ciuitatem, vt censeret, sorte contigisset. Ex his xxxv. Tribubus aliquam, quicumque Ciuis Romanus erat, cuiuscumque esset ordinis, obtingebat, in eaq; quinto quoque anno a Censore censebatur: nisi si quis ita turpiter vixisset, vt nota dignus videretur: hunc enim, si Senator erat, e Senatu Censor eieciat; si Eques, equo publico priuabat; si plebeius, vel Tribu mouebat, hoc est, e Rustica nobili in aliam Rusticam, minus nobilem, aut e Rustica in Urbanam referebat; quod erat ignominiae, vel aerarium faciebat; hoc est omnium in Rep. munerum, atque honorum, expertem iubebat esse; cum hoc tantum ei relinqueret, vt aes pro suo capite tributi nomine conferret. Habebant igitur, qui aerarij fiebant, id quod erat odiosum, & graue, vt tributum, aequae, atque alij Ciues, penderent: quod autem iucundum, & honorificum, vt honores eos, quorum Ciues reliqui participes erant, capere possent, eo carebant, quo in statu quia Cærites a principio tuerantur, quibus Ciuitatem sine suffragio datam esse, paulo anteq; diximus: propterea, qui aerarij fiebant, in Cæritum tabulas referebantur. Animaduerti etiam, non vna illa Senatores ignominia notatos, vt Senatu eiecerentur; sed interdum, si simul equestri loco essent, equo publico priuatos, atque

atque etiam ararios esse factos. Quo de genere exemplum habemus apud Livium, nam lib. IV. ita scriptum reliquit: Mamercum Aemilium, quod in Dictatura Censuræ tempus, lege lata, minuisset, a Censoribus, Furio, & Geganio Tribu motum, octuplicatoq. censu ararium esse factum: lib. autem XXI. Salinatorem, & Neronem Censores alterum alteri publicum equum ademisse, vicissimq. se ararios fecisse; subscripta de more causa, cur id uterque censoret. Nec dubium est, & Mamercum, & quos nominavi, Censoris ordinis senatorij fuisse. Mutandæ vero Tribus duæ causæ erant, altera cum ignominia; altera cum honore cum ignominia, ut in ijs, quos, ut dixi ob vitæ flagitia, Censores notabant; cum honore, ut si quis alterum certis quibusdam criminibus accusasset, & condemnasset. Tribum enim damnati, si ea nobilior esset, quam sua, conseqnebatur accusator. Neque vero vnum hoc optabile erat ex Urbana Tribu in Rusticam transire; quia Rusticæ Urbanis honore præstarent; sed illud etiam, Rusticam cum Rusticæ permutare; quod inter has ipsas in nobilitate dissimile quiddam esse videbatur: credo propter eorum, qui suffragia ferrent, vel frequentiam, vel dignitatem, cuius rei coniecturam facio, e Ciceronis verbis, in Oratione pro Balbo. Ait enim, Balbo, quod in Crustumina Tribum pervenisset, obiectum esse: idq. illi præmium lege de ambitu datum esse, defendit. Ex quo damnatum esse aliquem crimine ambitus, accusante Cornelio satis plane significat, necesse igitur est, ut si Crustumina in Tribum legis beneficio pervenit Balbus, antea videlicet in aliqua Tribu, vel Urbana, vel Rustica fuerit. In Urbana esse non potuit: quia nemo nisi, qui aut Libertinus erat, aut rus non habebat, in Urbana Tribu censebatur. Quo in genere, certe non est, ut Balbum numeremus: qui neque Libertinus fuit; quem, antea quam Civitate Romana donaretur, Ciuem Gaditanum fuisse, constat: & ab egestate tan-

sanum abfuit, vt etiam diuitijs, vsque ad iauendum,
 abundauerit. Fuit igitur in Tribu Rustica, e qua cum in
 asiam Rusticam transferretur: (erat enim Rustica Crustumina)
 sequitur, vt ea, quam omisit, Crustumina, quam ap-
 petijt, de dignitate concefferit. Mutabant igitur Tribum
 & volentes, & inuiti: volentes, qui legis premio ex aliqua
 accusatione nobilem consequerantur: inuiti, quos ali-
 quod insigne vitium, Censoria poena in ignobilem trude-
 bantur, qui vero antea in Tribu aliqua Urbana suffragium
 tulerant, hos cum a Censore notarentur, aerarios puto om-
 nes esse factos, cum enim ad ignobiliores Tribus descen-
 dere non possent; restabat, vt eam ipsam, quam habe-
 bant, amitterent, nullamq. in vlla Tribu ferendi suffragij
 facultatem haberent, qua condicione qui erant, Aerarij di-
 cebantur. Quod si quis putat, Aerarium fieri, & Tribum
 moueri, idem esse: quosdam enim ita sentire, in fortune
 sensi: hic non dubito, quin opinione fallatur. Primum,
 locum habeo Ciceronis, meae sententiae quasi subscriben-
 tem, in Oratione pro Cluentio, his verbis: Ipsi inter se
 Censores sua iudicia tanti esse arbitrantur, vt alter alte-
 rius iudicium non modo reprehendat, sed etiam rescindat
 vt alter de Senatu mouere velit, alter retineat, & ordine
 amplissimo dignissimum iudicet, vt alter in aerarios referri
 aut Tribum moueri, iubeat, alter vetet. Manifeste ab Ae-
 rarijs Tribum motos distinxit. Deinde Moueri Tribum, idem
 esse, quod Mutare Tribum, Liuius lib. XLV. declarat. Ait
 enim sic: Negabat Claudius suffragij latorem, in iussu
 Populi, Censorem cuiquam homini, ne dum ordini vni-
 uerso adimere posse. Neque enim, si Tribum mouere posset,
 quod sit nihil aliud, quam mutare iubere Tribum, ideo
 omnibus v. & xxx. Tribubus emouere posse, idest Ciuita-
 tem, libertatemque eripere, non vbi cessatur finire, sed
 censu excludere. Poterant igitur ij, qui neque Senatores
 neque Equites, essent Tribum moueri, nec tamen in Aera-
 rios

non ferri, poterant rursus in Aerarios referri, tum scilicet, cum vel in Urbana Tribu suffragium ferre soliti essent vide ad ignobiliorem Tribum transitus non dabatur; vel a superiore vita inuidiosi, ac turpes, usque adeo essent, ut non a Tribu in Tribum transferendi, sed omni plane Tribu excludendi, viderentur. Patere iam existimo, & quibus temporibus constituta Tribus sint, & quo numero & quibus nominibus, & quibus in locis. Quiddam etiam ad earum distinctionem, de nobilitate diximus eandemque non fuisse dignitatem non modo omnium, sed nec Rusticarum ipsarum inter ipsas, demonstrauius. Vnum illud addam, pari condicione aliquando Rusticas, & Urbanas, fuisse, tum scilicet, cum Libertini homines, quos Seruius Rex servus natus, publicæ rei participes esse voluerat, & in quatuor Urbanas Tribus digesserat, multos post annos contra vetus institutum a Censore Ap. Claudio Cæco Rusticis omnibus Tribubus admitti sunt. Quo factum est, ut in duas partes Ciuitas discesserit: cum aliud integer Populus, fautor, & cultor bonorum, (recitabo enim ipsa Liviij verba) aliud forensis factio teneret: donec Q. Fabius Rusticus, & P. Decius Censores facti sunt: & Fabius simul concordie causa, simul ne humiliorum in manu Comitæ essent, omnem forenses turbam, hoc est, Libertos, & Libertinos, excretam in quatuor Urbanas Tribus coniecit, adeoque eam rem acceptam gratis animis ferunt, ut Maximi cognomen, quod tot victorijs non pepererat, hac ordinum temperatione pareret. Aliquot deinde post annos, cum Rusticas Tribus rursus occupassent, a Ti. Sempronio Graccho Censore, Tiberij, Caijque Patre, in quatuor Urbanas esse redactos, legimus in Plinio Nouoemensi. Quod & Cicero lib. I. de Oratore narrat. Tiberius, inquit, Sempronius homo prudens, & grauis, haud quam eloquens, & sæpe alias, & maxime Cenfor, salutis Reipublicæ fuit, atque is non accurata quadam orationis

copia, sed nunc, atque verbo, Libertinos in Urbanas Tribus transtulit, quod nisi fecisset, Rempublicam quam nunc vix tenemus, iamdiu nullam haberemus. Ipsi autem Ciceronis ætate eandem ordinem, & Comitiorum, permissionem a duobus Tribunis publicis esse tentatam, primum a P. Sulpicio, deinde a Cn. Manilio, tradit Pedianus in Cornelianæ, & Milonianæ, commentarijs. Idemque mox a P. Clodio cogitatum, significant illa verba in oratione pro Milone: Incidebantur iam domi leges, quæ nos nostris servis addicerent. Quem locum sic interpretatur Pedianus: Fuit inter leges P. Clodij, quas ferre proposuerat, ea quoque, ut Libertini, quinon plus, quam in Urbanis Tribubus; suffragium ferebant, possent in Rusticis quoque, quæ propriæ ingenuorum sunt, ferre. Hactenus de Tribubus.

De Curijs.

DE Curijs autem minus multa. Iam enim, ex Romuli diuisione xxx. fuisse diximus: cum ille Populum vniuersum in tres Tribus, & singulas Tribus in decas Curias, distribuit, neque postea pro numero Tribuum, quæ xxxv. factæ sunt, multiplicatas inuenio. Atque etiam, ut in vetere numero permanfisse, hoc est numquam plus, quam xxx. fuisse, existinem, adducor his Ciceronis verbis quæ sunt Oratione II. in Rullum. Sunt igitur Decem viri neque veris Comitijs, hoc est Populi suffragijs, neque illis ad speciem, atque usurpationem, vetustatis per xxx. Lictores auspiciorum causa adumbratis constituti: Nam xxx. Lictores intelligit, qui Comitijs Curiatis, ut Curias xxx. referrent, apparebant. Quo de numero & in Oratione pro domo sua aperte scriptum legimus. Quare, cum de xxx. Curijs constet; locum Sex. Pompeij, ubi de Curijs xxxv. scribit, de quo supra locuti sumus,

sumus, mendosum esse, necesse erit: non quod ipsum Pompeium errasse dicam: quem etiam in aliorum erratis animaduertendis diligentem video fuisse: sed fuit, ut indicat Epistola quædam, Paulus nescio quis, qui illius scripta mutilauit; qui quam male & de ipso Pompeio, & de nobis; meritis sit, significauit Pater meus in Epistola illa, quæ ante Pompeij libros impressa legitur: in qua vir probus, & religiosus abstinere minime potuit, qui ipsum in mutilatore, & huiusmodi homines, antiquitatis inimicos grauissima, & tamen iustissima maledicta conijceret. Curias duorum generum ponit M. Varro: nam, & ubi curarent Sacerdotes res diuinas, Curia veteres dicebantur; & ubi Senatus humanas, ut Curia Hostilia; quam primus ædificauit Hostilius Rex sub Veteribus. Nobis autem, non de his, in quibus Senatus habebatur, sermo est, sed de illis, quæ Sacrarum rerum causa sunt institutæ, ut in sua quisque Curia sacra publica faceret, seriasq. obseruaret: quas in Palatino Colle fuisse, Tacitus significat. Vnde nomen acceperint, non satis mihi constat: & inter scriptores controuersa est; cum Liuius, & Festus, a nominibus Sabinarum mulierum, quibus deprecantibus, inter Sabinos, & Romanos, idum foedus est, appellatas dicant. Plutarchus autem hanc opinionem, ut inanem, & falsam, rejiciat.

De Centurijs.

Centuriæ supersunt. Quarum duplex est consideratio; nam & Centuriæ tres Equitum ab initio fuere, quas Romulus instituit, Priscus Tarquinius geminauit, mutauit tamen vetere numero seruato: & Centuriæ cxxxiii. quas deinde Ser. Tullius, inducto censu fecit. De utriusque igitur separatione agemus. Tres Centurias Equitum, militum causa, Romulus fecit; ut pedestrem exercitum

eques tribores sinaret: has, de nominibus Tribuum,
 Ramnenses, Titienses, Luceres, vocauit. Nec dubito,
 quin ab initio singulis in Centurijs centum tantum equites
 fuerint: ut ipsum Centuriarum nomen significat sed aucto-
 ritatem numero; auctus simul est eorum numerus;
 qui equo militarent: quos in Centurias receptos esse, ne-
 cum pedibus equites admiscerentur, certum est, inde
 factum, ut trium dumtaxat Centuriarum numerus manere-
 ret, cum tamen equites, ut in Dionysio legimus, quo
 tempore Romulus e vita excessit, haud fere pauciores,
 quam mille, fuerint: qui, cum Urbs condita est, nec tre-
 centi fuerant. Id probatur & Liuij testimonio: qui, Tar-
 quinijs Prisci aetate, tres dumtaxat Centurias nominat,
 eas scilicet, quas Romulus instituit; & tamen in ijs Cen-
 turijs mille equitum significat. Cuius verba, quia non sa-
 tis apertam sententiam habent, explanare, non alienum
 est. Sunt autem haec lib. I. Neque cum Tarquinius de equi-
 tum Centurijs quidquam mutauit: numero tantum ma-
 alterum adiecit: ut mille, & trecenti equites in tri-
 bus Centurijs essent. Nihil mutauit, inquit quia eum ad-
 ces, quas Romulus scripserat, alias addere Centurias
 constituisset, easq. suo insignes nomine relinquere, ut
 ipse Liuius paulo ante posuit: miraculo cotis, ab Attio
 Augure discissae, commotus, neque numerum Centuria-
 rum auxit, cum tamen equites adderet, neque nomina
 mutauit: sed omnium equitum tres dumtaxat Centurias,
 easq. ijsdem, quibus antea, nominibus esse voluit ut Ram-
 nenses, Titienses, Luceres, perpetuo vocarentur. Cum
 vero dixit Liuius, Numero tantum alterum adiecit, quid
 significat? non ad tres Romuli Centurias tres item a Tar-
 quinio esse adiectas, sed ad trecentos trium veterum Cen-
 turiarum equites totidem esse additos, respexit enim non
 ad Centuriarum, sed ad equitum, numerum, quod

inducant. Proxima illa verba: Ut mille de trecenti equites
 in tribus Centurijs essent. At, si ad trecentos trium veto-
 rum Centuriarum equites item trecentos addidit Tarqui-
 nis, cur non dixit Livius, Ut sexcenti equites in tribus Cen-
 turijs essent? quo modo, cum ad trecentos trecenti addan-
 tur, sunt mille trecenti? quia numerum quidem equitum
 duplicavit Tarquinius, cum respiceret non ad omnes equi-
 tes, qui tunc in Centurijs militabant, qui mille erant, sed
 ad trecentos illos, quos primum in tres Centurias Roma-
 nus scripsit: verum, cum in tribus veteribus Centurijs au-
 ctiorum ita numerus equitum esset, ut omnino mille essent
 trecentis a Tarquinio adiectis facti sunt mille trecenti: cum
 tamen Centuriarum non plures, quam tres, fuerint, quas an-
 tate sua Livius sex appellatas esse, significat, his verbis:
 Quas nunc, quia geminatae sunt, sex vocant Centurias.
 Quod ego ita interpretor: non, cum Livius Romanam hi-
 storiam scripsit, habitam esse rationem vitam veterum Ro-
 muli, aut Tarquinij. Centuriarum: tunc enim equites
 multis partibus plures ad bellum exibant, & post Tarqui-
 nij Servius Rex, Populo in classes descripto, universam
 veteris militie rationem mutavit. Ut absurdum so cre-
 dere, sex Centurias, servato Romuli, & Tarquinij insti-
 tuto, tot saeculis interiectis ad bellum exisse. Dixit igitur
 potius ad hanc sententiam, Sex vocant Centurias, cum ca-
 ram mentio sit: cum de ijs inter homines sermo incidit, &
 quia, Tribubus a Tarquinio gemipatis, ut supra ostendi-
 mus: primi, secundiq; Ramnenses, Titienfes, Lucrees, di-
 cebantur: licet opinari, & Centurias Livij aetate, cum sex
 vocarentur, primos, secundosq; Ramnenses, Titienfes,
 Lucrees, esse nominatas: quandoquidem Romuli Centu-
 rijs eadem, quae Tribubus nomina fuisse, ex Livio patet.
 Nam Dionysius non modo harum centuriarum, sed nec
 Tribuum nominamen ponit: quin de ipsis Centurijs nul-
 lam omnino mentionem facit: tantum ait, trecentos a Ro-
 mulo,

malo, ad custodiam corporis, robustissimos iuvenes esse
 electos, qui pedestrem, equestremque, militiam, ubi
 res ferret, pariter exercebant. Sed ego ab his diuersas fuisse
 Centurias puto; quod ex Liuiio quoque satis patet: qui
 separatim de tribus Centurijs, & de trecentis satellitibus,
 meminit, quos non in bello solum, sed etiam in pace,
 Romulus habuit. Præterea, non iisdem temporibus, &
 trecenti illi custodes lecti sunt, & Centuriæ institutæ. Nam
 in ipso Dionysio video, ante raptum Sabinorum, trecentos
 ad custodiam corporis a Romulo esse electos; at in
 Liuiio, tres equitum Centurias tum esse factas, animaduerti-
 to, cum Sabinis, & Romanis, iam conciliatis, Regnoque
 confociato, ex duabus Ciuitatibus vna facta esset, quam
 ob causam, & vni Centuriæ à Tito Tatius, Sabinorum Re-
 ge, nomen Titienſi est inditum. Sequuntur Seruij Regis
 Centuriæ, tum Comitiorum, tum militiæ causa, ex equi-
 tibus, pedibusque constitutæ; quarum numerus ex Dio-
 nyſio facile colligitur. Nam, cum Ser. Tullius, Rex uni-
 uersum Populum in sex Classes distribuisse; in primâ Clas-
 se Centurias 116. quæ suffragium ferrent, delegit, pedum
 700. equitum 116. quorum res censa c. minis, aut supra,
 erat: In secunda 221. quorum census erat Lxxv. minis,
 & supra: In tertia 22. censu non minus L. minarum: In
 quarta 221. censu xxv. minarum, & supra: In quinta
 222. censu intra xxv. minas ad 12. & semis: In sexta,
 vocant tantum, hominum minimo censu, idest minarum
 infra 12. & semis: qui vacationem habebant militiæ, ex-
 rantque omnium tributorum immunes, ideoque in Comitijs
 minime omnium honorati. Atque hic vniuersus est nume-
 rus 611. cum Liuius vna Centuria minorem numerum
 faciat. Sed Dionysij summa probabilior est. Nam si, vt
 in Liuiio scriptum est, pari numero Centuriæ ad Comiticia
 conuenissent: euenire poterat, vt æqualitate suffragiorum
 nihil omnino transigeretur, cum Centurijs 116. probante-
 bus

has totidem improbanter Centuriæ resisterent, & ideo totum numerum Centuriarum cxc. i. fuisse, credibile est; ut omnino maior numerus ex altera parte, cum quid statueretur, esset. Raro autem in Comitibus, ad sextam Classem, id est ultimam, in qua erat una Centuria, deuenit; cum raro contingere soleret, ut ex utraque parte suffragiorum contra pugnantium numerus esset xcv. Quod si quando acciderat; tum vnum extremum suffragium, sextæ Classis, in alterutram partem inclinans, victoriam dabat. Differt etiam in hoc à Lilio Dionysius: quod etsi parui refert, notandum tamen duximus: nam Dionysius duas fabrum centurias, & opificum, quas Lilius in primâ Classe numerat, quartæ Classi adscribit. Itemq. Tibicinum, Cornicinum, Accensorum, duas Centurias Dionysius quartæ Classi, Lilius quintæ attribuit: & eas idem Lilius tres, Dionysius duas facit. Illud addo: Centurias non ita accipiendas, ut ex centenis Civibus unaquæque constaret. Nam, cum omnes Centuriæ sint cxc. i. si ad ipsas Centurias spectaremus, totus vniuersorum Civium numerus esset lxx. & ccc. quod falsum esse inde constat, quia Lilius lib. x. censa fuisse ait à Ser. Tullio Lilium capite lxx. Quam summam, ut idem scribit, aliquot Historici tradidere fuisse eorum tantum, qui arma ferre possent. Hic obijciunt: si prima Classis, exempli causa, Centurias habet lxx. & tamen Cives in ea censentur plures, quam ex his Centurijs confici videntur: qua ratione in lxx. centurijs distribuatur? Respondendum: quamlibet magnum Civium numerum ad Centuriarum numerum esse redigendum, ut, etiam si in prima Classe fuerint, puta xx. millia hominum, non tamen cc. Centuriæ pro ratione hominum fuerint, sed tantum lxx. ut, siue pauciores, siue plures, quam centum, in singulis Centurijs ad Comitibus coirent, integra tamen, & una, utrolibet numero, haberetur Centuria. Rursus, si in una Centuria quin-

genti

genti Cives ad Comitja coirent; in alia autem, quinquaginta: æque tamen in suffragio valet ea, quæ est infrequentior, atque ea, quæ plenior: & veriusque vis eadem est. Quid autem causæ fuerit, ut in vna Centuria plures, in alia pauciores, fuerint, ex veterum libris cognoscere non licet. Sed ego, quod exorgiare per me potui, id quale quale est libere exponam. Cum Centuriæ primæ Classis ex ijs hominibus constarent, quorum census esset centum millibus assium, eo ut amplius: non omnium idem erat census in eadem classe, & cum censu differrent, Centurijs quoque distinguebantur; ut qui centum millibus assium conferantur in vna Centuria suffragiū ferrent, qui centū decem, in alia qui centum viginti, item in alia, inde fiebat, ut non eodem numero Centuriæ omnes essent. Est autem verisimile, eo fuisse in frequentiores Centurias, quo digiores in ijs suffragiū ferrent; eo pleniores, quo tenuiores, nam in Ciuitate, quo minor est census, eo maior Ciuium numerus est, quo maior, & minor. Præerat autem singulis Centurijs Ciuis vnus, dignitate præstans: qui, ne quid per fraudem committeretur, curaret, cumq; ab ipsa Centuria viris suffragia lata essent, suffragiorū numerū in vtramq; partem dignosceret, quod Diribere vocabant, & ex maiore numero voluntatē Cēturie pronunciaret. Exemplū habemus in 1. de Oratore, cum M. Scipio Maluginēsis e Centuria sua Cōsulē L. Manliū renunciavit. Et quemadmodum is, qui Centuriæ præerat, ex maiore suffragiorum numero sententiam Centuriæ significabat, sic is qui Comitijs præerat, ex maiore numero iudicium populi pronunciabat, hunc autem Comitiorum ordinem ideo Seruius Rex instituit, ut eam potestatem, quam in Comitijs pauperes habebant, ad diuites transferret, antequam in pauperum manu Comitja erant; ipsi magistratus dabant, leges sciscabant, bella decernebant, non quod diuites Comitijs excluderentur: sed quod pauperes numero præstarent, cum e Romuli, aliorumq.

Re;

Regum, institutio suffragia virorum Populus ferret vniuersus
quod Sernius Rex non sustulit, sed callido consilio, effecit,
vneque suffragio exclusus aliquis videretur, neque suf-
fragium tamen, nisi rarissime omnes ferrent. Nam cum
vniuersa Civium multitudo in sex Classes distributa sit,
pro suo quisque censu; Classes vero in certum Centuria-
rum numerum, cumque, quod a pluribus Centurijs iu-
beatur, id ratum esset: plerumque usu veniebat, ut non
ad sextam Classem deveniretur, sed priores Classes ad rem
conficiendam satis essent: cum in vna prima Classe ita
multae Centuriae essent, ut si in suffragio ferendo conser-
pirent, ad inferiores Classes descendere necesse non esset.
Dives igitur auxit potestate rerum maximarum: quos
Comitiorum dominos constituit, si Centuriarum nume-
rum spectemus, quae plures erant non modo in quinque
primis, quam in vna reliqua, in qua plebs egea cense-
batur, sed etiam in vna prima, quam in quinque reliquis
omnibus. Pauperes autem, id est sextam Classem, ne suf-
fragiorum amissionem acerbius ferrent militiae, tributo-
rumque vacatione leniuit. Sed est inter veteres de censu
primae Classis controuersia. Nam Dionysius fuisse tradit
centum minis; Liuius, centum millibus assium. Plinius,
centum & decem millibus assium; Pedianus, centum mila-
libus sestertium. Centum minae, ad nostratis pecuniae
rationem redactae, scutati sunt aurei mille, & quinquaginta,
centum millia assium vncialium (vnciales enim
Liuij aetate fuerunt, cum qui primi a Ser. Tullio Rege percussi
sunt, librales fuissent; deinde, primo Punico bello, sextan-
tarij) scutati aurei septingenti quinquaginta, centum &
decem millia assium, scutati octingenti viginti quinque
centum millia sestertium, scutatorum tria millia. In hac
sententiarum varietate, etiam si mihi de veritate non satis
liquet, quiddam tamen afferam de meo sensu, non ut as-
serum, sed ut aliorum opiniones eliciam, quod enim ego

explicare vixis minime possum, in eo si versentur, multo
 facilius expediri posse, certum est. Sen. Tullius, ut e censu
 vniuersam Ciuitatem in sex Classes distribueret, cuiusque
 Ciuis rem assibus aestimauit, quod is numerus perfectam
 ponderis rationem haberet, liberalis enim erat: vocat Var-
 rone, & Plinio cognouimus. Et quemadmodum bona
 Ciuium nummo perfecti ponderis aestimauit, id est asse: sic
 eam aestimationem perfecti numerorum numero definiuit
 hoc est centum millibus assium, ut si quis hoc tempore ali-
 quam Ciuitatem in partes distribueret, & Cines censu di-
 stingeret, Seruij Regis exemplo: nimicuius, & cuiusque
 bona scutatis aurois aestimaret, & censum illius partis, in
 qua diiores futuri essent, ad absolutam numeri rationem
 redigeret, posset ad mille scutatorum: aut si maximum
 censum infra mille vellet descendere, certe centenarium,
 ut ita dicam, numerum sequeretur, ut in maximum
 censum eos potius referret, quorum res quingentis (exem-
 pli gratia ita pono) censeretur, quam eos, quorum bona
 non plane centenarij scutatorum numero, sed minore esti-
 marentur, puta quadringentis quadraginta, aut quinquaginta.
 Cum igitur verisimile sit, maximum censum ab-
 soluto assium numero fuisse, ut in prima classe censeretur
 ij, quorum res non minoris esset, quam absolutus ille
 numerus definiret: utrum a vero aberrasse credibilis est,
 Dionysium, an Liuium? Ego Dionysium puto. Nam
 Liuius nullam video fuisse causam, cur in maximo censu
 triplicando non plane id ipsum expresserit, quod a Seruio
 institutum in antiquis annalibus legebat. Assibus, ut di-
 xi, Seruius bona Ciuium aestimauerat: & Assium mentio-
 nem faciebant ij, qui ante Liuium scripserant: itaque nihil
 immutare Liuius necesse fuit, cum eodem vocabulo, & eo-
 dem numero, ad maximi census significationem, uti pos-
 set. Tantidem enim aetate Liuij fuit assis, quanti Ser. Tul-
 lii regnante: tamen si pondere non idem, ut ex Plinio co-
 gnosci-

quodlibet. Ergo, ut antiquis monumentis traditum est, nos videbar, ita in suas historias transfudit, assensus, & centum millia, veterum fidem secutus, nominavit. Dionysius autem qui Græce scriberet, non Romani nummi vocabulo, sed minis, Græca consuetudine, maximum censum applicavit. Sais de Curijs, Centurijs, & Tribubus.

De Comitijs.

Nunc aggrediemur ad ipsa Comitia: & ut eum, quem institutum, ordinem servemus, a Curiatis primum ordiemur. Sed quoniam M. Varro, ille Romanorum omnium doctissimus, in libris suis de rebus humanis & ita in ijs, quos de rebus divinis conscripsit, hunc ordinem instituit, ut sex primis libris, de hominibus ageret; secundis sex, de locis; sex tertijs, de temporibus; sex, quartis, iisdemque postremis, de rebus; novum singularem, qui commentum de omnibus narraret, ante omnes locaret; hunc ordinem ipsi quoque in hoc de Comitijs libro statuimus imitari. Itaque primum generalia quædam de Comitijs præponemus; deinde quatuor illa capita, de hominibus, de locis, de temporibus, de rebus in singulis Comitiorum generibus accurate persequemur: ut, a quibus habita sint Comitia, quibus locis, quibus temporibus, quibus de causis intelligatur. Sed, ut à generibus ordiamur, sicuti & Varro nem fecisse diximus, si & a quibus habita sint Comitia, & ubi, & quando, & cur, considerabimus, in magna differentia communia tamen omnium Comitiorum multa reperimus.

Comitia à quibus habita.

Primum, nunquam nisi a magistratu, habita sunt, aut certe ab eo, qui honore ceteros Cives anteciret, ut à

Pontifice Maximo: deinde, si Magistratus crearentur, nunquam, nisi in Campo Martio: tum non nisi Comitialibus diebus: postremo, legum, & magistratum causa. Hac omnium Comitiorum communia fuerunt, quæ etiam singula perpendemus. Comitia dicebantur, cum vel ad creandum Magistratum, vel ad sciendam legem, vel quolibet alio nomine, modo plebs, modo populus coibat. Plebis nomine non omnes omnino Cives, sed omnes, exceptis Patricijs, intelliguntur. Populus vniuersam Civitatem significat. Siue igitur Plebs, siue Populus, in vnum locum ad ferenda suffragia conuocaretur; Magistratus iussu, aut si Magistratus nullus esset, Interregis, vel etiam, quod semel accidisse legimus, Pontificis Maximi edicto citabatur, etsi, quando hic ea, quæ generaliter ad omnia Comitia pertinent, exponimus, Interregem, aut Pontificem, nominare, huius loci non est, neque enim omnibus Comitijs præfuisse Interregem, aut Pontificem legimus, sed Centuriatis tantum, Interregem; Pontificem, Tributis, & Curiatis. Recte igitur inter generalia ponemus; habita esse Magistratu Comitia: siquidem neque ab Interregibus, aut a Pontifice, omnia habebantur: &, ut ab alijs aliquæ haberentur, extraordinarium fuit. Vtrum autem ab vno Magistrate, an a pluribus simul haberentur Comitia, si queratur; ab vno, dicam; de quo exempla in Livio, atque in alijs, multa notavi; sed in Livio duo satis perspicua, lib. xxi. aliorum de M. Duillio, Tribuno pl. alterum de Ap. Claudio, Decemviro: quorum ille Tribunicijs Comitijs, hic Decemviralibus præfuit, munere omninoungebatur honorifico, siquis Comitijs præerat: habebatq; & accipiendis, & reijciendis, petentium nomina potestatem: sed ipse se creare non poterat, quod ante Ap. Claudium Decemvirum nemo vnquam præter Tribunos pl. fecit: ut a Livio traditum lib. xxi. legimus. Quod si etiam queretur, vtrum is, qui Comitijs præerat, forte præficeret, an consensu sine for-

ie: modo, forte dicam, modo consensu: vt ab historia di-
 di. De forte exemplum habemus in Liuiio lib. i. i. i. his
 verbis: Sorte quadam vtili ad tempus, vt Comitij præf-
 feratissimum, M. Duillio forte euenit, viro prudenti: Lo-
 quitur de Tribunicijs Comitij, hoc est Tributis. At lib.
 xxxv. de Consularibus, & vt opinor, Prætorij, quæ vtra-
 que Centuriata erant, ita scripsit: Eodem fere tempore
 duorum Consulum litteræ allatæ sunt, L. Cornelij, ad Mu-
 rinam, de prælio cum Boijs factio; & Q. Minucij a Pisis;
 Comitia suæ fortis esse: cæterum adeo suspensa omnia in
 figuris se habere, vt abscedi inde sine pernicie socio-
 rum, & damno Reip. non possit: si ita videretur Patribus,
 mitterent ad Collegam, vt is, qui profligatum bellum ha-
 beret, ad Comitia Romam rediret: si id facere graueretur,
 quod non suæ fortis id negotium esset, se quidem faciu-
 rum, quod Senatus censuisset. Loquitur, vt puto, non
 tam de Consularibus, quam de Prætorij. Comitij: non
 modo, quia subiungit paulo post, Nunciarent Senatui,
 ni is ad Magistratus subrogandos Romam veniret, potius
 quam Q. Minucius a bello integro auocaretur, Interre-
 gnum iniri passurum: (non enim dixisset. Ad Magistratus
 subrogandos, si de solis Consulibus significaret) & infra,
 post Consularia Comitia, die proximo habita esse Prætorja,
 dixit: verum etiam, quia libro xxxix. cum de Prætorio in-
 locum C. Decimij mortui subrogando ageretur, ijs Comi-
 tij L. Porcium Consulem præfesse significat: postremo,
 quia Prætorum à Prætorio creari non posse, lib. i. de Au-
 spicijs M. Messalla Augur aperte narrat. Redeo ad sortem;
 est aliud exemplum apud eundem Liuium lib. xxxix. his
 verbis: Jam Consularium Cominorum appetebat tempus,
 quibus quia M. Æmilius, cuius fortis ea cura erat, occu-
 rect non poterat, C. Flaminius Romam venit. Nec de-
 sunt eiusdem alia de sorte exempla. Nunc de consensu
 agamus. Lib. 2. sic ait idem: Comitiorum illi habendo-
 rum,

rum, quando minimus natus sit, consensu iniungunt. Ars ea hæc erat, ne semetipse creare posset, quod præter Tribunos pl. & id ipsum pessimo exemplo, nemo unquam fecisset. Loquimur de Decemviri Comitibus, hoc est Centuriatis: quando summus Magistratus, atque etiam solus, & sine prævocatione, erant Decemviri. Libro etiam xxxv. etiam Comitiorum consensu mandari solitam significat. At enim sic: Consulibus ambobus Italia provincia demota est; ita, ut inter se compararent, sortirenturque, uter Comitibus eius anni præficeret. Vtitur enim Livius verbo Comparare, pro Pacisci. Vt lib. quoque xl. inter se, inquit, Consules compararunt, ut Cn. Bæbius ad Comitibus erat, quia M. Bæbius frater eius, consulatum petebat, Et libro xli. sedato tandem Istrico tumultu, Senatus consultum factum est, ut Consules inter se compararent, uter eorum ad Comitibus habenda Romam rediret. Et alibi. Nam de eo, quod primum proposui, a quibus haberentur Comitibus satis sunt. Ostendi enim, habita esse a Magistratu, ab unoque forte, consensu,

Comitia quibus locis habita sint.

Quod autem secundo loco posui, omnia Comitibus si Magistratum causa haberentur, in Campo Martio esse habita: necessario distinximus; quia legum causa non in Campo, sed in Foro, Tributa habita esse constat: cum Centuriata, & legum, & Magistratum, causa in Campo semper habita sint. Quare, quoniam id quod omnium Comitiorum generale sit, quaerimus: omnia Comitibus, quæ Magistratum causa haberentur, in Campo Martio esse habita, recte diximus.

Comi-

Comitia quibus temporibus habita sint.

Tertius locus est de diebus Comitialibus. In eo non est necessaria distinctio; numquam enim, nisi Comitialibus diebus, agere cum Populo licebat. Comitiales autem non dico fuisse omnes dies, præter Festos; sed iudico, idem nullum fuisse Comitialem, qui festus esset. Festi vero erant ii, ut Macrobius docet, quibus inerant sacrificia, epule, ludii, feriae. Profesti dicebantur omnes, præter festos: qui dividebantur in dies Fastos, Comitiales, Comperendinos, Statos, Procliales, quorum non eadem ratio fuit. Non enim, quicumque Fasti dies erant, aut Comperendini, aut Stati, aut Procliales; iidem erant Comitiales: sed qui Comitiales erant, eos aut Fastos, aut Comperendinos, aut Statos, aut Procliales esse, nihil veritatis. Et quemadmodum non omnes Fasti Comitiales erant, sed omnes Comitiales erant Fasti, quod ex Macrobij verbis elici videtur, qui ait, Fastis diebus lege agere licuisse, Comitialibus, & lege agi, & cum Populo agi potuisse: sic, non omnes Fasti erant Comperendini, aut Stati, aut Procliales, sed ut ego iudico, omnes, aut Comperendini, aut Stati, aut Procliales, iidem erant Fasti. Hic in memoriam incurro cuiusdam loci in oratione pro Sextio, quem, puto, minus emendatum esse. Nam, ubi scriptum est, latam esse legem, ut omnibus Festis diebus legem ferri liceret: non dubito, quin Fastis, pro Festis, reponendum sit nam, cum Fasti dies non Comitiales essent omnes, sed aliquot dumtaxat: lege sapit P. Clodius ut omnibus Fastis diebus legem ferri liceret. Id & in Oratione de prouincijs cons. Cicero declarat, his verbis: Aut vobis statuendum est, legem Aeliam manere, legem Fuliam non esse abrogatam, non omnibus Fastis legem ferri licere &c. Festi vero nulli Comitiales erant, & omnes Fe-

stos

illos lege Glodia factos esse Comitiales, absurdum est credere. Sed, ut reliqua persequamur, nosse Gellius, & Macrobius, Gellium secutus: omnes dies, postdic Kalendas, Nonas, Idus, neque Præliares, neque Puros, neque Comitiales, fuisse, & ut nonnulli putarunt, IV. Kalendas, Nonas, Idus, Nundinas fuisse inter ferias, & feriis haberi Comititia non licuisse, Macrobius narrat. Quod autem Rutilium scripsisse idem Macrobius ait: Romanos instituisse Nundinas, ut octo quidem diebus in agris Rustici opus facerent, nono autem die intermissio rure, ad mercatum, legesq. accipiendas, Romam venirent: quod ipsum & Dionysius lib. xi. significat: id falsum esse, ipse Macrobius ostendit, cum inter ferias, Caesaris, & Labconis auctoritate commotus, Nundinas numeravit. Nam, si Nundinae feriae fuerunt: leges ferri Nundinis non licuit: quia feriis, ut in Augurum libris Varro tradidit, viros vocare non oportuit; si vocavit, piaculum fuit. Ferias autem, Nundinas fuisse, præter Caesarem, & Labconem, etiam Festus Pompeius significat, his verbis: Ferias Antiqui Festas vocabant, & aliae erant, sine die Festo, ut Nundinae; aliae, cum Festo, ut Saturnalia, qui vero Nundinis Ferias fuisse negarant, eam rationem secuti sunt, quia Feriis, ius dicere, Prætori non licebat; Nundinis autem, lege Hortensia licebat. Sanxit enim lege Hortensius, is opinor, qui & alias pro Plebe leges Dictator tulit, non ut Nundinae, Feriae ve essent, sed ut a cæteris Feriis vnae differrent, hac inquam, ut per eas ius diceretur: ut Rustici, qui nundinandi causa in Urbem veniebant, licet componerent. Quod cum apud Granium Licinianum, tum apud Trebatium, scriptum esse, Macrobius significat. Erant igitur inter Ferias Nundinae, non modo quia Iovis aries omnibus Nundinis immolabatur, ex quo Iovis ferias fuisse constat: verum etiam, quia neque concionem adlocari, neque haberi Comititia, licebat. Quod cum C. Julius

lius

Macrobij lib. I. Aspicitur XVI. scripsit, ut *Macrobij* co-
 gnoscitur: tum *Cicero* libro ad *Atticum* IV.
 videtur significare. At enim, per biduum, quo
 Nundinae fuerunt, id est x. & ix. Kal. Decembris, neque
 concionem fuisse ullam, neque de habendis Aedilium cura
 Comitij adum esse: Nundinis conspectis, iix. Kal. De-
 cemb. *Milonem* in *Campum* iuisse, ut *Consul* *Metello*,
 Aedilia Comitia habere cupienti, obnunciaret. Qua in
 sententia videtur & *Plinius* fuisse, libro *Naturalis Histo-*
riae III. cap. 3. Scripsit enim haec de *Rusticis Tribubus*
 Nundinis Urbem reuisitabant, & ideo Comitia Nundi-
 nis haberi non licebat, ne *Plebs Rustica* auocaretur. Et si
Hermolatus Barbarus, homo eruditus, & diligens, in scrip-
 to libro aliter legi testis est: sic videlicet: Comitia, nisi
 Nundinis, haberi non licebat. Nec tamen, utra prior
 lectio, diiudicat. Sed *Gulielmus Budeus*, vir Graecae,
 Latinaeque doctissimus, quod *Hermolaus* se non despiciere si-
 gnificat, id se videre, & scire, proficitur, at enim sic in
 altera editione in *Pandectas*: Quamquam *Hermolaus* de
 ea lectione statuere nihil ausus sit: nos tamen, eam confir-
 mare, ex *Macrobio*, non magnopere verebimur: qui
 lib. I. *Saturn.* sic inquit: *Rutilius* scribit, Romanos insti-
 tuisse Nundinas, ut octo diebus in agris *Rustici* opus face-
 rent, nono autem die intermissio rure, ad mercatum, le-
 gesque accipiendas, *Romam* venirent, & ut scita, atque
 consulta frequentiore *Populo* referentur, quae trinundino
 die proposita, a singulis, atque vniuersis facile noscebantur.
 Haec recitat *Budaeus*. Quae fere & *Dionysius*, cuius
 libros non admodum *Budaeo* familiares video fuisse, lib.
 VII. tradidit. Ego tamen non idem, quod *Budeus*, exi-
 stimo. *Rusticos* enim venisse quidem ad Urbem puto, ut
 suffragium ferrent, quod cum *Rutilio Dionysio* significat
 non tamen, ut ipso Nundinarum die, sed ut perfectis
 Nundinis Comitij interessent, vix enim verisimile video.

Miscell. Erud. Tom. 4.

H

tur,

tur, his tribus febus eodem die Rusticam Plebem occupatam fuisse; primum, ut nundinarentur; deinde, ut lites componerent; quod eis lege Hortensia permissum, in Gracij lib. 11. Macrobius notauit, postremo, ut Comitij suffragium ferrent. Præterea (ut omittam Cæsaris, & Laëoni, auctoritatem, qui Nundinas inter Festas, teste Macrobio, referunt) sitantium Nundinis, id est nono quoque die, Comitia fierent, ut Budæus censet: cur, ut apud Ciceronem scriptum esse iam diximus, & XII. & XI. & IX. Kalendas aut Metellus Consul Aedilitia Comitia habere conatus est, aut Cilo Tribunus pl. obnuntiatione prohibuit. Cur prohiberet Cilo, quod prohibente nemine fieri non liceret? cur autem (ut ὁ νόμος ποτὶ τὸν Ὀμπερὶον, ὁμπερὶον agamus) de Comitij Metellus cogitaret ijs diebus, quibus Nundinæ non essent, quæ fuerunt X. IX. Kalendas? Huc addamus & Festi verba, quæ nostram sententiam confirmant, & ab Hermolai scripto libro dissentiunt. Nundinas, inquit, feriarum diem esse voluerunt antiqui quod Rustici, mercandi, vendendique causa, in Urbem conuenirent; cumq. ne fastum, ne si liceret cum Populo agi, interpellarentur Nundinatores: In quo non de omnibus Nundinis, sed ut opinor, de ijs significauit, quæ fuerunt ante legem Hortensiam. Nam post Legem Hortensiam Nundinas non inter nefastos dies, sed inter Fastos fuisse, iam ostendimus. Illud non dubito Festus significat, Nundinis haberi Comitia non licuisse, nimirum igitur non, quæcumque sunt in scriptis libris, vera omnia sunt: sicuti in nostris coniecturis falsa quamplurima. Itaque ego, neque illos, neque hos, temere soleo sequi; cum sæpe me res ipsa docuerit, quam & illi mendosi, & hæc fallaces, incertæve, sint. Correctio tum placet, primum, cum neque a veterum librorum scriptura recedit; deinde, cum aliqua simili sententia, aliquo ve antiquitatis exemplo, confirmatur. Quæ nisi vtræque conueniunt, non aggredior ad corri-

corri-

corrigendum: sed aut, quod in presenti non successit, in
 alijs temporibus, denuo considerandum, reijcio aut mihi ip-
 si, meoq; ingenio prorsus diffidens, alijs, quorum sit feli-
 citas industria remitto. Erant præter eos, quos posui dies,
 etiam ij, a Comitijs alieni, quibus Mundus patebat.
 Quampropterea in Comitio fossam fuisse, qua rerum,
 omnium primitiæ, & eius soli, vnde quisque profectus erat
 particulae coniectæ sunt, Plutarchus in Romulo tradit.
 Hæc ubi patuit, magna fuit per eos dies in Vrbe religio.
 De quo Varro sic: Mundus cum patet, deorum tristitum,
 atque interum quasi ianua patet. Propterea, non modo
 prolium committi, verum etiam delectum rei militaris
 causa habere, ac militem proficisci, nauem soluere, vxor-
 fem liberum quærendorum causa ducere; religiosum est.
 Omitit Varro de Comitijs: sed quod hic omisit, inueni-
 mus apud Festum. Is de Mundo sic: Mundum Gentiles
 (dictio, Gentiles, non Festi Pompeij, sed, ut opinor, An-
 tistitis illius fuit, qui Festi libros mutilauit, qui Romanos
 vocauit Gentiles, quia nostram religionem nondum nos-
 sent; quo modo & alij scriptores sacri locuti sunt) Mun-
 dum, inquit, gentiles ter in anno patere putabant, his die-
 bus, postridie Vulcanalia, ante diem xii. Nonas Octobris
 ante diem vi. Idus, quos dies etiam religiosos iudicaue-
 runt. Itaque per hos dies non cum hoste manus confere-
 batur, non exercitus scribebatur non Comitia ha-
 bebantur, non aliud quidquam in Rep. nisi quod vltima
 excessisset necessitas, administrabatur. Nec vero alienum
 est, ea quæ in libro de Senatu exposuimus, huc afferre, vt
 qui non Comitiales dies, qui item Comitiales, fuerint,
 cognoscamus, non enim, quia non omnes Comitiales
 scire licet, ideo quos licet, scire nolle debemus. Erant
 itaque, vt in eo libro docuimus, non Comitiales, Kalendæ,
 Nonæ, Idus, xiv. Nonas Ianuarij xix. Idus Ianuarij, vii.
 Idus Ianuarij, xix, & x. Kalendas Februarij, omnes

iv. Kalendas, Nonas; Idus: Comitiales autem, 11. Nonas Ianuarij, 11. Nonas Ianuarij, omnes dies post x. & ix. Kalendas Februarij: Item non Comitiales, v. Idus Ianuarij, xvi. & ix. Kal. Februarij: quia, cum primæ anni Nundinæ fuerint primo Ianuarij die; apparet, in diem v. Idus Ianuarij secundas incidisse, tertias, in xvi. Kalendas; quartas in ix. Kalendas. De quo in libro de Legibus plura verba fecimus. Quibus autem diebus essent Nundinæ, per eos haberi Comititia non licuisse, proxime ostendimus. Ergo con Comitiales, v. Idus Ianuarij, xvi. & ix. Kal. Februarij: ac Comitialis, 11. Kal. Februarij: quia, Q. Fabricium eo die ad ferendam rogationem venisse, in ea pro Sextio Cicero significat. Livijs, cum de Numa Rege sic ait: Idem Nefastos dies, Fastosque fecit, quia aliquando, nihil cum Populo agi, utile futurum erat; videtur significare, Fastis diebus agi cum Populo licuisse; nam si Nefastos fecit, ut aliquando cum Populo nihil agi posset: sequi videtur, ijs qui Fasti essent, semper licuisse. Quod tamen secus est. Nam, et si Nefastis diebus numquam agi cum Populo licuit, & Fasti Nefastis opponuntur, sed tantum ad eam partem, quæ ad ius dicendum pertinet: quia, sicuti Fasti dicebantur omnes dies, per quos legitima illa fari verba Prætori licebat, Do, Dico, Addico; sic omnes Nefasti, per quos fari Prætori non licebat, ergo ad hanc partem Fasti, & Nefasti, omnino contrarie opponuntur. Quod autem ad Populi rationem attinet, opponuntur quidem, sed non omnino, opponuntur; quia Fastis diebus, agere cum Populo licuit. Nefastis non licuit: Non opponuntur, quia Nefastis, numquam licuit: Fastis autem, neque semper licuit, neque numquam non licuit. Licuit ijs Fastis, qui Comitiales erant, non licuit ijs, qui non erant. Nam neque omnes Fasti Comitiales erant, neque nulli. Quod & Macrobius lib. 1. Sat. & Cicero in ea de provincijs, cuius paulo

loquere verba recitari, plane significat. Quod autem ibi
 Macrobius Profestos dies ait in Fastos, Comitiales, Com-
 perendinos, Statos, Procliales, diuidi: in eo mihi non
 admodum satisfacit. Namquemadmodum omnes Festi
 dicuntur Nefasti, vt & ipse confirmat: sic omnes Profe-
 stos, qui Festis opponuntur, Fastos esse vocandos, ratio
 demonstrat: praesertim, cum Nefastos, Fastis esse contra-
 rios, & ipse dicat, & Liuius significet, cum ait de Numa:
 Idem Nefastos dies, Fastosque fecit. Nam Fasti, Nefa-
 sti sunt, qui Festi, & Profesti dicuntur. Itaque & Ma-
 crobius, cum Liuius de Numa consentiens, sic ait: Numa
 dies omnes aut Fastos, aut profestos, aut Intercisos vo-
 cauit. Quos enim Liuius Nefastos, hic Festos nomina-
 uit, quos ille Fastos, hic Profestos. Cum igitur Profesti,
 & Fasti, iidem sint: considerandum est, satis ne recte
 Macrobius fecerit, qui Profestos diuisit in Fastos Comi-
 tiales, Comperendinos, Statos Procliales: cum Fastos,
 & Profestos, primum eisdem facere debuerit, sicuti re-
 vera iidem sunt, deinde eos in Comitiales, Comperendi-
 nos, Statos, Procliales, distribuere. Nam, si Comitiales,
 Comperendini, Stati, Procliales, vt inter se differunt, ita
 Profesti omnes sunt: necessario sequitur, vt iidem omnes
 Fasti sint, quando Fastos, & Profestos eisdem esse, iam
 ostendimus. Quod si sunt omnes Fasti: cur tamquam
 non sint in quinque partes distribuuntur Profesti, & pro
 una parte Fasti ponuntur, alij pro reliquis? Verum de
 Scriptoribus Antiquis timide, & verecunde, loquimur.
 Non enim, si quid in eorum libris deprehendimus, quod
 ipsi minime probemus; statim erumpendum est ad illud,
 Macrobius errat, Quintilianus ignorat, Male sentit Ci-
 cero. Hos ego fateor in literis fuisse viros, & excellen-
 tes viros. Nos pueri sumus, & iuuenili quodam imperio
 prolabimur, ambitione peccamus, & videri malumus,
 quam esse. Itaque, si quis aliquam antiquae notitiae par-
 tem

sem primiscantum, quod sunt, labris, degustantibus, statim, quasi omnem scientiam exhausterit, ita cupit effundere. Quo mirari minus licet si, cum ea quæ a nostris ingenijs immature, atque ante diem, eduntur, æternam vitam vivere cupiamus, contra tamen sit, ut nobis viventibus, extincta luceamus.

Diximus, agi cum Populo, nisi Comitialibus diebus, non licuisse. Non satis est hominibus curiosis. Queritur, ipsis Comitialibus, agi ne semper cum Populo liceret. Aliud enim est, nullis diebus, nisi Comitialibus, agi cum Populo licere, aliud, Comitialibus agi semper licere. Certum est, Comitiales dies a Comitijs esse diaps, quod ijs tantum haberi Comititia liceret. Verum, quod licet, non idem etiam necesse est. Potest enim fieri, ut quod licet, non tamen fieri necesse sit, quod autem necesse est, id ut ne fiat, fieri non potest. Licuit igitur, Comitialibus diebus cum Populo agi: sed quia non simul necesse fuit, ideo sæpe actum non est. Quod igitur obstitit, cur, agi cum liceret, non ageretur? Religio: cuius Romani maximam semper rationem habuerunt, non tam, credo, ut pietatem colerent (tamen si hoc ego illis primum fuisse non negauerim) quam, quod intelligebant, optimum id esse, atque artificiosum, in Rep. vinculum incolumitatis. Nisi enim deorum metu Civium animi contineantur; ad contemptum Religionis paulatim sequitur etiam contemptus legum. Leges porro ubi contemnantur, nihil cuiusquam proprium, nihil in Rep. diuturnum esse potest. Fuit igitur Populus Romanus, & iure fuit, in colenda Religione plurimus: nec a rebus Diuinis, ob humanas, sed ab humanis, ob Diuinas, cessavit. Itaque Festis diebus numquam habita Comititia sunt, at Comitialibus honor sæpe dijs immortalibus habitus est, & Comititia dilata. Cum enim aut supplicationes, aut conceptivæ feriæ, aut imperatrices indi-

indicerentur, tunc, si in dies Comitiales incidèrent, agi cum Populo non licebat. Itaque Consul Cn. Cornelius Lentulus Marcellinus, cum impedire vellet, quo minus a Tribunis pl. leges iniquissimæ ferrentur, indixit, ut Latinae Ferae, quæ iâter Conceptivas a Macrobio numerantur, instaurarentur, & supplicationes haberentur. De quo sic ad Q. Fratrem Cicero lib. II. epistola, Placiturum. Consule est egregius Lentulus, non impediende Collegæ, sic inquam bonus, ut meliorem non viderim, dies Comitiales exiisse omnes, nam etiam Latinae instaurantur, nec ulla obierant supplicationes, sic legibus perniciosissimis obstitit, maxime Catonis. Et apud Dionem lib. xxxix. legimus, Bibulum Consulem, ne ullam omnino legem eius Collegæ Caesar ferre posset, supplicationes in aliquos omnes anni dies indixisse. Et M. Varro non licuisse Comitialibus diebus cum Populo agi propter Feras conceptas, libro V. de lingua Latina significat, his verbis: Comitiales, dicitur quodrum, ut esset Populus ad suffragium ferendum constitutum est, nisi si quæ feræ conceptæ essent propter quas non liceret, ut Compitalia Latina. Idem puto de feriis Imperativalis: quas ut ait Macrobius, Consules, vel Prætores, arbitrio imperativalis feræ pendebant: quis dubitet, sæpe ab ijs, vel hanc unam ob causam, esse imperatas, ut Comitiales tollerentur, hoc est, ut improbis, ac fœderiosis, Tribunis agere cum Populo non liceret, non enim puto a Consule, aut Prætore, conceptas, imperatas ve, ferias esse, ut Comitiales Magistratum, sed ut Comitiales legum, impedirent: at quarum legum? non omnium, sed earum, quas Tribuni pl. ferre conarentur, quas Reip. perniciosas sæpe fuisse, constat. Consul autem, ut Consuli leges ferenti, esset impedimento raro, ut opinor, contingit. Unum fere, Cæsaris, & Bibuli exemplum Historiæ produnt: quorum Consulatus perpetuis contentibus transductus est. Tollebantur igitur Comitiales dies

Ries supplicationibus, & feriis aut conceptis, aut impatis. Erant aliæ quoque causæ, quibus agi cum Populo diebus Comitialibus non liceret, vt cum de Cœlo seruabatur: cum obnunciabatur; cum Iupiter tonabat, cum eo morbo, qui insputatur, aliquis corruebat, cum Senatus consultum vetabat. Sed primæ duæ causæ hoc habent differentiæ; quod ad impedienda Comitia satis erat seruare de Cœlo, etiam si non obnunciaretur: at obnunciare nemo poterat, nisi prius de Cœlo seruasset. Quid enim obnunciaretur? nempe aduersum aliquod signum, quod seruanti de Cœlo apparuisset. Hanc differentiam, ex Padiani verbis, quæ sunt in Commentario Orationis in Pisonem licet cognoscece, sunt enim hæc. Legem P. Clodius tulit, ne quis per eos dies, quibus cum Populo agi liceret, de Cœlo seruaret. Ex his verbis constat, opinor, ei qui seruaret: de Cœlo non necesse fuisse, vt etiam obnuntiaret, at vero, neminem obnunciasse, nisi iam de Cœlo seruasset inde patet, quod sublato, Clodij lege vetusto more, seruandi de Cœlo; simul Obnunciandi mos, eiusdem legis sententia, sublatus est. Id eiusdem Padiani, eodem in loco, proxima verba declarant. Nam cum dixisset, Legem tulit Clodius, ne quis per eos dies, quibus cum Populo agi liceret; de Cœlo seruaret; intulit: Propter quam rogationem Legem Fufiam, & Aeliam, propugnacula, & muros tranquillitatis, atque otij, euerfam esse. Obnuntiatio enim, qua perniciosus legibus obsistebatur, quam Aelia lex confirmauerat, erat sublata. Vera igitur inquit aliquis erat certior, ac validior, impediendi ratio; cum seruaretur de Cœlo, nec obnunciaretur; an cum obnunciaretur, postquam de Cœlo seruatum esset? Dicam, quod sentio. Vtraque ratio satis valuit ad impediendum, sed cum prior simplex sit: hoc enim vnum consideramus, seruare de Cœlo: posterior autem duplex; non est enim Obnunciare, nisi prius sit seruare de Cœlo: plus in posteriore fuisse ponderis

seruare eximiamur. Non enim dubito, quam maiore
 ratione obstrangi Populus Romanus putaret, si maiorem
 signum ab eo, qui de Coelo seruasset, nunciaretur, quam
 si esset quidem aliquis de Coelo, nihil tamen nuncia-
 ret. Potest enim aliquis seruare de Coelo, nec tamen,
 si omni omini sit, signum ullum videre. Quod si ser-
 uet de Coelo, tantum fuisset, quantum Obnunciare:
 non enim obnunciaretur, quod sapissime factum esse, se-
 re. Cur non id vnum, quod satis esset, ageretur? cur
 necesse non esset, adderetur? Age quoniam hæc
 sententia a consensu, forte paulo minus putantur cer-
 ta. Videmus, a consensum confirmare liceat exemplo.
 Metellus Mæpos, Consul, cum habere Comitia cuperet
 nequibus curis etendis; & Marcellinus, qui erat Augur, &
 Consul designatus, proseripisset, se per omnes dies Co-
 mitiales de Coelo seruaturum; Comitiam tamen habere co-
 mitatus est, & habuisset, nisi T. Annius Milo, Tribunus pl.
 obnunciasset. Seruante igitur de Coelo Marcellino. Me-
 tellus Comitibus non abstinuit; obnunciante Milone, ab-
 stinuit. Hoc enim libro iv. ad Atticum, Epistola, Auere
 scriptum est. Quo in loco iure aliquis dubitauerit, cur
 Marcellinus, cum impediendis Comitibus de Coelo seruau-
 ret, non idem obnunciavit: quam esse certiore inpe-
 diendi rationem, non ignorabat. Cur ipse de Coelo ser-
 uauit, Milo autem obnunciavit? Non vnus Marcellinus;
 quicunque potuit? Respondetur dubitanti. Seruauit de
 Coelo Marcellinus; quia licebat, vt Auguri; non obnun-
 ciavit, quia Magistratum non gerebat. Nam Augurifer-
 re de Coelo, licuit: obnunciare, non licuit, Magistrati-
 bus, vtique licuit. Alterum igitur Marcellinus fecit,
 quia erat Augur; alterum non fecit, quia Magistratum
 non gerebat. Milo autem, cum esset in Magistratu, (erat
 enim, vt dixi, Tribunus pl.) & seruauit de Coelo, & ob-
 nunciavit. Sed exempla requiruntur, vt ea, quæ dicimus

liberum restitutionis confirmetur. Satisfaciam. Primum
 igitur Festi Pompeij verba recitabo : quæ Auguribus spec-
 tionem fuisse siue nunciatione significat. Specere enim
 unde Specio est ; Antiqui dicebant , pro servare de Cælo.
 Sic igitur Festus ; Auguribus specio duntaxat , quorum
 consilio rem gererent Magistratus , non ut possent impedi-
 re nunciando , qui tunc vidissent : sed ijs specio siue nun-
 ciatione data est , ut ipsi auspiciam rem gererent , non ut
 alios impedirent nunciando . Auguribus igitur hoc vatum
 licuit , specere , hoc est , servare de Cælo ; Magistratibus
 autem , ut plus , quam Auguribus , fuisse constet , hoc est , &
 servare de Cælo : & obnunciare , Cicronis verba recita-
 mus , in 11. Philippicis . Hic , inquit bonæ Augur , te se
 Sacerdotio prædictum esse dixit , ut Comitiis Auspiciis vel
 impedire , vel vitare posset ; idq. se futurum esse , assen-
 suit . In quo primum incredibilem stupiditatem hominis
 cognoscite , quid enim ? istuc , quod te sacerdoti iure face-
 re posse dixisti , si Augur non esses , & Consul esses , minus
 facere potuisses ? vide , ne etiam facilius . Disputet cum
 Antonio Augure , & Consule : & ait , facilius cum iure
 Consulatus , quam iure Auguratus , impedire , aut vitare ,
 Comitiis potuisse . Cur Facilius ? nimirum , quia , cum esset
 Consul , & servare de Cælo posset , & obnunciare , vel si
 Augur non esset : quod si Augur tantum esset , servare qui-
 dem ei de Cælo liceret ; obnunciare autem , non liceret .
 Stupidum igitur vocat , qui hoc non intellexerit . Proxima
 vero , quæ sequuntur , Cicronis verba non debent quin
 præpostero sint ordine collocata . Nam cum sit in omnibus
 quos viderim , impressis libris , Nos enim nunciationem
 solum habemus Consules , & reliqui Magistratus , etiam
 specionem : postulare videtur sententia , ut duabus dictio-
 nibus loco motis , & altera in alterius locum translata , ita
 legatur , Nos enim specionem solum habemus Consules
 & reliqui Magistratus , etiam nunciationem . Nos enim ,
 dixit ,

quia, pro Augurio: quia Cicerone erat Augur: quod nemo
 prius sepe legere, ignorat. Quoniam igitur Augur
 neque spectationem solum Consules & alii Magistratus,
 sed etiam Privatos habebant, ideo facilius Anronius,
 cum Consul, quam quia Augur, impedire Comitia potuit.
 sed sequitur de Ioue Tonante. Tonare cum Iovem,
 Anronius dicebat, cum tonitruum exaudiebatur. Quod
 cum Populus in Comitibus erat, contigerat, statim, quia
 Iuppiter aduersum minaretur, Comitia dissoluebantur. Hinc
 in Philippica V. Ioue Tonante, cum Populo agi non
 potest, quis ignorat? Et apud Plutarchum in Catone Ve-
 ritate legimus, Magnum Pompeium, cum a prima Tribu
 Praetorem Catonem esse factum videret; nec dubitaret,
 quia praetor esset iudicium reliquae Tribus sequeretur;
 tonitruum se audivisse mentitus, Comitia dissolvit. His de
 rebus, praeterea duobus postremis, saepe factum est,
 ut saepe omnibus iam peractis, nihil tamen sta-
 tueretur, sed in alium diem tota res, aliaque Comitia,
 referrentur. Quod in Praetoris Ciceronis Comitibus
 accidisse, legimus in oratione pro lege Manilia, sic
 enim est scriptum est: Cum propter dilationem Comi-
 tiorum per Praetorem primum centuriis cunctis renunciatus
 sum, facile intellexi, Quirites, & quid de me iudicaretis, &
 quid illis prescriberetis. De Morbo, qui insputaretur,
 & de Idem; & Maior; & quia Comitia prohibebat, Comi-
 tiorum dictum exemplum habemus in Festo Pompeio: quic-
 cum Catonis ex oratione locum recitat: Prohibere, inquit
 Comitia, dicitur vitare diem Morbo, qui vulgo quidem
 Morbo, veterum ob id ipsum Comitialis appellatur. Cato,
 in Oratore, quam scripsit de sacrilegio commisso, Domi-
 tium suspicamus, honorem me deum immortalium velim
 habere. Serui, ancillae, si quicquam sub sententia cre-
 dunt, quod ego non sensi, nullum mihivivum facit, si cui
 videtur seruo, aut ancillae, dormientem, autem, quod Comi-

ia prohibere solet, ne id quidem mihi vitium facit. An-
 maduerti, & Senatus consulto factum esse, ne die Comi-
 tiali Comitia, iam indicta, haberentur, ut Cicerone, An-
 tonio Consulibus. Nam, cum L. Sergium Catilinam no-
 ua moliri, & pernicioſa Reip. cogitare, percubuisse, Con-
 sul Cicero ad Senatum reſiit, Senatusq; decreuit, ne po-
 ſtero die Comitia, quibus Conſulatum Catilina petiturus
 erat, haberentur; ut ijs de rebus, quæ in Catilinæ con-
 ſerebantur, in Senatu poſſet agi. Credo, ob eam cauſam;
 quia ſperaret Cicero, Senatum eſſe decretum, ut ne pe-
 tentis Conſulatum Catilinæ proximis Comitijis ratio ha-
 beretur. Quod tamen decretum non eſſe, in ea pro Mure-
 na ſignificat, his verbis: Congemuit Senatus frequens; ne-
 que tamen ſatis ſeuere, pro rei indignitate, decreuit. Oſo
 cauſas, quibus agi cum Populo Comitialibus diebus non li-
 ceret expoſuimus; Supplicationes, Ferias concopenas,
 Ferias imperatiuas, Specionem, Obnuntiationem, Toni-
 trua, Morbum Comitiale, Senatusconſultum. Omnes,
 poſtrema excepta, ad religionem referuntur; diuerſa tamen
 ratione. Nam, ut Supplicationibus, & Ferijs omittentur
 Comitia, honorq; dijs immortalibus haberetur, pietas
 erat: Specionis autem, Obnuntiationis, Tonitruum:
 Morbi Comitialis, cauſa, ut à Comitijis abſtineretur, me-
 tu magis, quam pietate fiebat, nihil enim è Rep. fieri puta-
 batur, niſi prius, id à dijs probari, ſignis intelligeretur.
 Senatusconſultum, non à religione, ſed à Reip. periculo,
 pendebat. Satis de diebus Comitialibus.

Comitia quibus de cauſis habita ſint.

Poſtremum illud ſub Legum, & Magiſtratum, cauſa
 Comitia eſſe facta, non enim tantummodo Lex ca-
 dicitur, quæ aut de iure Ciuili, aut de criminibus fertur:
 ſed, cum aut de bello indicendo, aut de prouincia man-
 danda,

danda, aut de imperio abrogando, aut de Cive iudicando, aut alijs de rebus, (sunt enim huius generis multe) Populus consultitur, tum quoque Lex ferri dicitur. Quæ cum liceat exemplis singula confirmare; supersedebo tamen: non ut hanc partem omnino omittam, sed ut in eum locum referam, ubi de Tributorum Comitiorum causis agitur. Quemadmodum igitur, cum dicimus, Legum, Magistratuumque causa Comititia esse facta, communiter omnibus de Comitijs loquimur: sic omnium Comitiorum communis videtur conditio fuisse; ut, antequam suffragium Populus iniret, in incertum Comitiorum euentum Patres auctores fierent; hoc est, quod Populus iussurus esset, id Patres ante comprobarent; ait enim Liuius lib. i. sic Decreuerunt, ut, cum Populus Regem iussisset, id sic ratum esset, si Patres auctores fierent. Hodie quoque in Legibus, Magistratibusque rogandis, usurpatur idem ius, vi ademptum: prius quam Populus suffragium ineat, in incertum Comitiorum euentum Patres auctores fiunt. His verbis, ut dixi, videtur hoc significari, omnibus Comitijs Patres auctores fieri; siquidem omnibus Comitijs, & Leges, & Magistratus rogantur, verum aliter res habet: non enim ijs Comitijs, quæ Plebeius Magistratus habebat, quæ Tributa dicebantur: sed ijs, quæ Patricius, hoc est, Centuriatis, & Curiatis, Patres auctores fiebant.

Quod enim credibile est, auctoritate Patrum Comitiorum Tributa confirmari oportuisse; cum Patres, ut lib. ii. Liuius docet, ijs Comitijs, quibus Plebei Magistratus crearentur, Voleronis Tribuni pl. lege summoti sint? Vero igitur similis est, non de omnibus Comitijs, sed tantum de Centuriatis, & Curiatis, quibus adesse Patricijs licebat, Liuium intellexisse. Sed, quoniam potest esse aliquid verisimile, nec tamen verum: recitabo Liuij verba lib. vi. ut hoc, de Centuriatis, & Curiatis, Comitijs, verum esse potius, quam verisimile, videatur. Sic igitur lib. vi. Non Leges:

Leges auspicio ferantur; non Magistratus creentur; nec Centuriatis, nec Curiatis, Comitibus Patres auctores fiunt. Quod si quis vno Livi exemplo contentus non est, audiat Ciceronis vocem, in Oratione pro domo sua. Populus, inquit Romanus brevit tempore neque Regem sacerdotum, neque Flamines, neque Salios, habebit, nec ex parte nimidia reliquos Sacerdotes, neque auctores Centuriatorum, & Curiatorum, Comitiorum. Patet igitur, opinor, quibus de Comitibus lib. 1. Livius intellexerit. Illud animadvertendum, quam valde sit imminuta Senatus potestas, qui, cum in creandis Regibus Populi iudicium infirmare posset, (quod enim Populus iussit, id ratum non erat, nisi deinde Patres auctores fierent) mutata consuetudine, cum est, ut non post lata suffragia sicuti per multos annos servaverat, sed prius quàm suffragium iniretur, Patres auctores fierent, & quidquid omnino Populus iussurus esset, ante confirmaret. Quod, ætate sua fieri, Livius ante quam ætatem ante fieri, coepit, non indicat. Sed Cicero non paucis ante annos institutum esse in Oratione pro Plancio significat his verbis: Nam, si ita esset, quod Patres apud Maiores nostros tenere non potuerunt, ut reprehensores essent Comitiorum; id haberent iudices, vel quod multo etiam minus est faciendum. Tum enim Magistratum non gereratis, qui coeperat, si Patres auctores non erant facti: nunc postulat a vobis, ut eius exsilio, qui creatus sit, iudicium Populi Romani reprehendatis. Non significat, Patres desisse prorsus auctores fieri; ut neque ante mita suffragia, neque post, aut approbarent, aut improbarent, Comitibus; sed desisse auctores fieri post habita iam Comitibus: quod Livi verba declarant. Ita, quod Livio deest, a Cicerone sumitur; quod in Cicerone paulo obscurius est, ex Livio patet. Est ne aliquid præterea, quod omnium Comitiorum commune fuerit? est. Nam post legem Hortensiam, de qua in libro de Legibus mentio facta est, qui-

bul-

hujusmodi Comitijis Lex ferretur, omnes Quirites tene-
rentur: cum antea Rogationibus, quæ Tribus Comitijis
essent, Patricij non tenerentur. Centuriatis igitur,
quæ in summa semper fuit potestas, Q. Hortensij Dica-
toris Lex Tribus Comitia sunt æquata. Optior, & illud
est, Comitiorum generalia fuisse, ne cuius absentis in pe-
titione Magistratus ratio haberetur. Quod tamen non per
omnes ævo, tempora servatum; (nam, multis absentibus,
non etiam non petentibus, Consulatum esse delatum,
Hortensij loquuntur) sed postremis annis usitatum, atque
legatum, video fuisse; quia, ut absentis Cæsari Consula-
tum petere liceret, Pompeio Consulē ferente, Populus ius-
sit, ut non a Cicerone, & ab alijs traditum est. Quod
ut Cæsari liceret, Populus iussit: certe, antequam iube-
re, non licebat; non enim iussit, si licuisset. Quod au-
tem in petitione Consulatus non licuisse, Cæsaris exem-
plum demonstrat: id nec in cæteris Magistratibus, qui aut
Centuriatis, aut Tribus, Comitijis peterentur, licuisse,
credendum est. Dicerem, & illud omnibus Comitijis
convenisse, ut nihil, nisi auspicato, ageretur: de quo Livius
lib. 1. sic: Augures iussos adesse ad Regillum Lacum,
ubi exierat, locumq; inaugurari, ubi auspicato cum Po-
pulo posset agi, ut, quidquid Romæ vi Tribunicia rogatum
esset, id Comitijis ibi abrogaretur. Verum, ne hoc ita ex-
plum, facit Dionysius, lib. 11. qui inter Centuriata, &
Tribus Comitia, cum alia quædam diversa scribit fuisse,
tum hoc maxime, ut Centuriata, semper auspicato; Tri-
bus, sine auspicijs, sineq; omni religione fierent. Quod
cum sit: aut de Comitijis Centuriatis intellexit Livius
lib. 11. cum dixit. Vbi auspicato cum Populo posset agi;
aut de Legibus Tribunicias Consul L. Quinctius Cincinnatus
abrogare velle videretur: aut distinguit, & dicit, Tribus
Comitijis, si a Plebejs Magistratibus, hoc est a Tribuno pl.
& a Plebejæ Magistratibus, sine auspicijs, ut ait Dionysius, esse
facta;

ita; fin à Patricijs Magistratibus, cum Auspicijs. Enim Auspicia Patriciorum; vt ex Cicerone, & Lulio videre. Potuit igitur auspicato Tributis Comitijs Concilio Cincinnatus cum Populo agere, quia Consulatus, Patricius erat Magistratus; Tributis autem pl. ant. Aedilis pl. auspicato agere nemo potuit. De quibus tantum, & ipse Dionysius videtur significare: nam, cum illam Centuriarum, & Tributorum, Comitiorum differentiam posuisset, eodem libro, non ita multo post, subiunxit, ab eo tempore, vsque ad hanc diem, ad Tribunorum, Aedillumq. Comitiorum sine Auspicijs, sineq. omni religione, Tributes Conciones suffragia ferunt. Patricios autem Magistratus auspicato creatos esse, minime dubitauerim: quia lib. 1. de Natura Deorum, & in ea pro Murena, Consules significat. Quare sic fortasse vere statueretur, omnia Comitiorum, siue Tributaria, siue Centuriata, tum auspicato esse habita, cum à Patricio Magistratu haberentur. Fuit etiam omnium Comitiorum commune, cum quidem Legum causa haberentur; vt primum priuati, deinde Magistratus, eam Legem, quæ rogabatur, suaderent, aut dissuaderent. De quo quia pluribus verbis egimus in libro de Legibus, vbi de ijs, qui Legem suaderent, aut dissuaderent, mentio fit: huc monere tantum satis fuit: reliqua inde petantur.

Comitiorum Curiatorum Origo.

Curata Comitiorum Centuriatis antiquiora fuisse, eaque supra diximus, declarant. Nam à Romulo ad Ser. Tullium, qui Romæ sextus regnavit, Populum curatim ad suffragia coisse, ex Dionysio cognoscitur, ita siue roganda lex esset, siue Magistratus aliquis, aut etiam Rex ipse creandus, aut omnino aliquid, quod alicuius esset ponderis, statuendum, Curiatis Comitijs peragebatur, & descripsit Lælius Felix, cuius verba Gellius recitat, quem admo-

ad idem, qui eiusdem erant census, & matris, in suis
centurijs: separati ab alijs suffragium ferebant; qui eius-
dem regionis, & loci, in sua quisque Tribu: sic cum Curia-
rum Comititia haberentur, pro generibus omnium, Curia-
rum agebantur, ut qui essent e genere Senatorum, in de-
cem Senatorijs Curijs suffragium ferrent; qui e genere E-
questrum, in Equestribus; qui Peditem, in Pedestribus.
Numerum autem Curiarum in vno quoque genere neque
quid Sellium, neque omnino apud quemquam legimus.
Sed ut cum ad aliquid probandum ratio de est, confugi-
mus ad exemplum: sic ubi exemplo caremus, confugere
ad rationem necesse est. Postulat igitur ratio, ut in Comi-
tatione plus Pedites possint, quam aut Senatores, aut e-
questrum Equites; sed paricondicione, cum omnes aequae Ci-
uitatis sint, in suffragijs utantur. Sequitur igitur ut dena-
rumque ordinis Curiae fuerint, quod si quo in ordine plu-
res homines erant, ibi plures Curiae fuissent: semper ad
Peditem voluntatem, qui numero praestabant, Comitio-
num exiens consecutus esset, quo quid iniquius, aut quid
insolentius, fieri potuit in ea Ciuitate: quam cum pri-
mo nascentem nihil magis alere, quam aequalia iura,
parae omnium condicio posset? Post Seruij Regis censum
omnia Curijs iura sunt crepta, & ad Centurias translata:
ut tamen ius illud dandi Magistratibus imperij, quod ab
initio Curiae habuerant, perpetuum illis manserit, quod
Cicero, Liliusq. significant. Itaque non modo Consules,
qui de Patribus primo creabantur, sed & Tribunos pl.
Centuriatis Comitijs esse factos, ex Liuij lib. 11. & Dio-
nyfij lib. 19. plane constat tametsi Tribunorum creatio-
nem, post annos xvii. a Centuriatis ad Tributa Volero-
nis Lege esse translata, iisdem Liuius, & Dionysius
testantur, quod autem factum est in Tribunis creandis Ap-
 Claudio, T. Quinctio Cos. idem annis iam ante xlix. fa-
cerat in Ciuibus iudicandis, ut de capite ciuis non

ut ante, Centuriatis, sed Tributis ageretur, quod in Ca^u Marcij Coriolani causa institutum est M. Minucio A. Sempronio Cos. Ita primum in iudicijs capitalibus, deinde plebeijs in Magistratibus, Centuriata Comitia sunt immutata; Tributaque eorum loco restituta.

Comitia Tributa a quibus haberentur.

Tributa Comitia, primo aut a Regibus, aut si creandus Rex esset, ab Interregibus habebantur. Reges ipsi non Tributis Comitijis omnes, neque eodem modo creati sunt. Romulus Urbis Conditor, insignibus Imperij sumptis, trabea, & lictoribus duodecim, quot Regibus Etruscis apparere consueverant, ipse se Regem suo Populo constituit. Numam, si Liuius credimus, Senatus creauit; cum Populus eam potestatem, a Patribus acceptam, ad eosdem a quibus acceperat, transulisset. Sed Plutarchus, Sabinis, quos in Urbem Romulus receperat, & Romanis de Rege creando dissidentibus, ait ita conuenisse, ut altera pars ex altera Regem crearet: ita Sabinum hominem Numam Pompilium, qui tum Curibus habitabat, a Romanis creatum: qui per legatos accitus, cum Romam venisset, prolato a Sp. Vettio Senatus consulto, suffragium omnes Ciues tulisse, quod de Numa decretum erat, omnes confirmasse. Vterque, prius a Senatu Regem Numam esse lectum, videtur consentire, de Populo, dissentire mihi, in rebus Romanis, certior auctor Liuius est. Itaque illum sequar potius, quam Plutarchum. Tullum Hostilium, Interrege Comitia habente, primum Tributis Comitijis Regem Populus iussit. Patres auctores facti, sic enim post obitum Romuli Senatum decreuisse, Liuius ait cum de Rege creando potestatem Populo permisit; adiecta condicione, ut cum Populus Regem iussisset, id ita ratum esset si Patres auctores fierent, eademque in Anco Marcio Rege

Rege creandæ servata ratio est. Nec alio iure Priscus Tarquinius Regnum accepit. Sed Tullius iniussu Populi, voluntate Patrum, primus regnavit: qui tamen post aliquot annos, cum maxime omnium, qui Romæ regnarunt, rem Romanam præclaris factis, institutisque, & legibus saluberrimis, locupletasset, & constitueret; ipse ad Populum tulit, res illæ, duberent ne se regnare, tantoque consensu, quanto haud quisquam alius ante, Rex est declaratus. Nec dubium est, quin Centuriarum Comitibus, quæ ipse instituerat, non ut tres ante illum proximi Reges, Tributus, creatus sit L. Tarquinius, cui Superbo cognomen a factis fuit, equus neque Populi iussu, neque Patribus auctoribus, regnavit. Regno sublato, & Republica constituta, a minoribus Magistratibus Tributa Comitibus habita sunt: quos Tributus Comitibus creatos, ex libro M. Messallæ de Auspiciis primo, Gellius lib. xiii. docet, nec tamen ab omnibus, plane minoribus habebantur, sed ab ijs, quorum inter minores potestas maior erat, idest a Quæstore a Tribuno Pl. ab Aedile plebeio, atque etiam a Curuli. Nam, Cn. Flavius Aedilem Curulem, Tributus Comitibus creatum, Aedilum Comitibus habente, patet ex Historia L. Pisonis, quam lib. vi. idem Gellius recitat. Nam quod Tributus Comitibus, quæ creandis Quæstoribus habebantur, unus ex quatuor Tribunis mil. Consulari potestate A. Sempronius Atratinus præfuerit: (sic enim scribit Livius lib. iv.) id factum est, quia Quæstores, anno peractio, Magistratu exierant, cum propter Plebis, Patrumque contentiones, Comitibus omnibus dilatis, ad Interregnum deductæ res esset primum enim ab Interrege Tribuni mil. Consulari potestate, qui summus erat Magistratus, creati sunt: deinde cum qui Comitibus Quæstoribus creandis haberent, Quæstores non essent, habuit unus ex ipsis Tribunis Sempronius Atratinus: sed hoc extra ordinem, casuque ferente, factum est, illud ex ordine, & consuetudine,

quod cum & de singulis Magistratibus, & de iisdem mandatis
datis, bina Comitia habita sint, ut in Oracione 11. in Rullum,
& in ea pro Plancio, & in Pediano, legimus; priora
Tributa de Minore Magistratu a Consule habita fuisse
quod cum e Ciceronis epistola ad Atticum lib. iv. comiti
videtur posse, in qua Milonia Tribuni pl. obnunciatione
factum esse scribit, ne Merellus Consul Aedilium Corutium
Comitia potuerit habere: tum haec in Oracione pro Plancio
verba declarant: Sed, cur ego sic ago? quasi non Comitija
tam superioribus sit Plancius designatus Aedilis, quod
Comitia primum habere coepit Consul, tum omnibus in
rebus summa auctoritate, cum haec ipsarum legum auctoritas
auctor: deinde habere coepit subito, prater opinionem
nem omnium; ut ac si cogitasset, quidem quispiam largitus
daretur spatium comparandi, vocatis tribus latum suffragium:
descriptae renunciatae longe plurimum valio Plancius.
Quibus verbis, cum bina fuisse Tributa Comitia de
minore Magistratu, tum a Consule priora esse habita,
manifestum est. Posteriora vero; quin a minore Magistratu
habita sint, cum exemplo essent permulta, dubitare non
licet, Aedilia scilicet ab Aedili Tribunicia, a Tribuno:
Quaestoria, a Quaestore. De binis autem Comitijis
ego ita statuo: neminem gessisse magistratum, nisi quem
Populus bis suffragijs latis, Magistratu dignum iudicasset.
Quod si priora comitia posterioribus comprobarentur: Magistratum
habebatis, qui varisque Comitijis probatus esset, sine
prioribus posteriora dissentirent: iacebat Candidatus
is, in quem prioribus Comitijis Populi volentes inclinaverat,
rursusque de alio Candidato suffragia ferebantur,
eadem, qua dixi, ratione, ut omnino binis de eodem Candidato
Comitijis iudicium Populi cognoscereetur, sed opinor,
admodum raro factum esse, ut, quod prioribus Comitijis
Populus voluerat, id posterioribus reprehenderetur.
Factum tamen aliquando esse, videntur illa verba significare,

care,

esse, quod hinc in Dracone pro Plancio. Quo quidem
 timere, si id, dixerentis, facere voluisses, aut si gratitatis
 obsequia feceris; quod multi nobiles saepe fecerunt; ut, cum
 eis valuisse suffragijs, quam putassent, postea; prolatis
 Clavibus, prosternerent se, & Populo Romano, fractio ani-
 mi, atque humili supplicarent: non dubito, quin omnis ad
 exaltationem sua se fuerit. multitudo. Numquam enim No-
 bilitas integra praesens, atque innocens, Populo Roma-
 no duplex, repudiata fuit. Pedianus autem, cum de binis
 Comitibus meminit, cur dixerit in utrisque rogatus esse Tri-
 butos, vellet Consules fieri; valde mirarer, nisi corrup-
 tum esse locum existimarem, vix enim credibile est, Pedia-
 num ignorasse, quod in omnibus veterum libris scriptum
 videretur, Consules à Centurijs creatos esse, quare, peri-
 tum antiquitatis hominem tam pueriliter errasse, mihi qui-
 dem persuaderi non potest, mendum subesse, & aliquid
 fortasse desiderari, facile crediderim, cuiusmodi, & alia in
 illius Commentarijs loca animaduertimus. Erant igitur,
 ut etiam de minore Magistratu bina Tributa Comitibus; prio-
 ra, à Consulibus posteriora, à minore Magistratu habita: prio-
 ra, infirma, nisi posterioribus comprobarentur; posteriora,
 potestatis absolute; utraque, sine Senatus Consulto; dice-
 rem, & utraque sine Auspicijs, non hostijs immolatis, non
 sacris perfectis; quae omnia praestisse Centuriatis Comitibus,
 duobus libris, ix. & x. Dionysius significat. Sed perturbor
 Messallae Auguris auctoritate: cuius haec sunt verba libro i.
 de Auspicijs, quae lib. xlii. Gellius recitat: Patriciorum
 Auspicia in duas sunt potestates diuisa, maxima sunt Con-
 sulum, Praetorum, Censorum, reliquorum Magistratum
 minima sunt Auspicia; ideo illi Minores, hi Maiores, Ma-
 gistratus appellantur. Ex his verbis, Minores quoque Ma-
 gistratus auspicio creatos esse, constat, qui cum Tributis
 Comitibus creati sint, sequitur, ut in Tributis Comitibus, con-
 tra quam sentire Dionysius videtur, auspicia seruariantur.

Auc

Aut igitur Messalla, aut Dionysius errauerit, necesse est. Ita videtur. Sed, cum iisdem temporibus vterque fuerit, & vterque non solum de more maiorum, sed etiam de sui temporis consuetudine, loquatur: nos, qui ab illorum aetate tam longe distamus, de tantis viris sententiam ferre, impudentiae est. Ego quidem, quod ad me attinet, tantum abest, ut alterutrum damnem, ut, me potius heberem esse ad intelligendum, quam illos imperitos, aut mendaces, in scribendo, confitear. Sed, quoniam est instituti mei; primum, dubitationibus eorum ingenia, qui hæc nostra legerint, acuire, atque exercitare; deinde aliquid afferre, quod ad tollendam dubitationem ita valeat, ut ea valere solent, quæ probabilia videntur: alterum cum iam fecerim, alterum aggrediar: obieciamque dubitationem ut de medio tollam, pro viribus enitar. Magistratus erant Romæ, cum Patricij, rum Plebeij: Patricij dicebantur, qui primo de Patribus creati; Plebeij, qui de Plebe. Ex his, Minores erant, Quæstor, Aedilis pl. Tribunus pl. Aedilis Curulis; Maiores, Prætor Consul, Censor: Minorum, alij Patricij, alij Plebeij, Maiores, Patricij omnes. De Minoribus erant Patricij, Quæstor, & Aedilis Curulis; Plebeij, Aedilis pl. Tribunus pl. De Quæstoribus, testem habeo Liuium lib. iv. cum ait: Consulibus Tribuni pl. certamen intulerunt, ut pars Quæstorum (nam ad id tempus Patricij creati erant) ex plebe fieret. De Curulibus Aedilibus, idem Liuius lib. v. i. in extremo, & libro v. i. i. in principio, scriptum reliquit. Cum igitur ait Dionysius lib. ix. Tributa Comiticia sine Auspicijs fuisse: intelligit ea Comiticia, quæ Plebeijs Magistratibus creandis haberentur: qui enim Voleronis lex, de qua tunc Dionysius agit, ad omnes Minores Magistratus, tam Patricios, quam Plebeios, pertinuit, idest ad Quæstorem, Aedilem pl. Tribunum pl. Aedilem Curulem; cum eo tempore non à Populo, sed à Consulibus Quæstores fierent; Curules autem Aediles nondum essent instituti. Nam,

Quæ-

Quæstores creari à Populo cœptos esse anno post Urbem conditam Lxiii. idest multis post latam à Volerone Legem annis, legimus in historia Taciti lib. xi. hunc enim potius sequor, quam Iunium Gracchanum, quem nominat Vlpianus, contra sentientem. Fuit igitur Voleronis Lex de plebeijs tantum Magistratibus, idest de Aedili pl. & Tribuno pl. quod tum à Livio lib. xi. significatur his verbis: Rogationem Volero tulit, vt Plebeij Magistratus Tributis Comitijs fierent: tum ab ipso Dionysio confirmatur lib. x. cum ait: Ab eo tempore ad hanc diem in Tribunorum, Aediliumque Comitijs, sine Auspicijs, sine vlla religione, Populus Tribunicia suffragia fert. Consentit igitur cum Livio Dionysius: quia de Minoribus Magistratibus plebeios tantum nominat, omisis Quæstore, & Aedili Curuli, qui post Voleronis Legem à populo creati sunt. Quod si Plebeij tantum Magistratus ex Voleronis Lege, & Tributis Comitijs, & sine Auspicijs, creati sunt: sequitur, vt Minores reliqui Magistratus, qui erant Patricij, auspicio creati videantur: de quibus intellexit Messalla, cum dixit: Reliquorum Magistratuum Minora sunt Auspicia. Dixit enim non de cunctis Minoribus, sed de Minoribus Patricijs: Dionysius autem nec ipse de Minoribus cunctis, qui deinde in Republica fuerunt, sed de cunctis, qui, cum Volero Legem tulit, Minores erant: quos, fuisse Patricios, diximus. Nam, si de cunctis minoribus intellexisset, non In Tribunorum, Aediliumque Comitijs, dixisset, sed In minorum Magistratuum Comitijs. Cum igitur de minoribus Magistratibus solos Plebeios nominauerit: satis arguit, eorum, quos non nominat, diuersam condicionem fuisse. Ergo, vt de Tributorum Comitiorum Auspicijs concludamus: Tributa Comiticia dicemus, si minores Plebeij Magistratus crearentur, sine auspicijs habita esse, & si ne Senatus Consulto; quod Dionysius ait: si minores Patricij, semper quidem sine Senatus Consulto, numquam
tamen

Tamen sine auspicijs: quorum alterum Dionysius ap-
 narrat, alterum Melsalla non obscure significat. Porro
 ad reliqua. Dixi, Tributa Comitia in minore Magistratu
 creando etiam à Consule esse habita. Nunc illud addo,
 quod mirandum magis videri possit, in maiore Magistratu
 creando habita esse Livium significare, qui lib. v. ita scrip-
 sit: Omnes ex collegio eiusdem anni recti apparebat, L. Ti-
 tinium, P. Menenium, Cn. Genucium, L. Atilium, qui prius
 quam renunciarentur iure vocatis Tribubus permissu In-
 terregis P. Licinius Calvus ita verba fecit. Cur in Tribu-
 nis militum consulari potestate creandis, qui maior erat
 Magistratus, cum Proconsules essent, Tribus nominat?
 cum maiores omnes Magistratus non à Tribubus, sed à
 Centurijs, fieri solitos esse, quamplurimis doceamur ex-
 emplis. Ego sic existimo: Cum singuli Magistratus, siue
 maiores, siue minores, binis Comitijs fierent: quod iam
 probatum est; in minore Magistratu creando vtraque fuisse
 Tributa Comitia, in maiore neque vtraque Tributa, neque
 vtraque Centuriata, sed priora Tributa, posteriora Centu-
 riata fuisse. Quod autem opinor, facile veterum testimo-
 nio comprobatur, nam de binis Tributis, in minore Magi-
 stratu, significant illa, quæ iam ex Oratione pro Plancio re-
 citauimus, de Tributis autem, & Centuriatis, in maiore,
 vel hic ipse Livij locus declarat. Nominat enim Tribus,
 cum priora Comitia intelligit. Centurias autem etiam non
 nominat, eas tamen suffragium in posterioribus Comitijs
 tulisse, dubium non est, qui enim Centuriatis Comitijs
 creari Maiores Magistratus dicerentur, si neque in priori-
 bus, neque in posterioribus, Comitijs Centuriæ suffragium
 ferrent? Hæc ipsa de maiore Magistratu bina Comitia,
 Tributa, & Centuriata, videtur Cicero in 11. Agraria si-
 gnificare, cum ait: Me non extrema Tribus suffragiorum,
 sed primi illi vestri concursus, neque singulæ voces præcon-
 um, sed vna voce vniuersus Populus Romanus Consulem
 decla-

declinavit. Nam, cum sit Extrema Tribus suffragiorum
 elector, nonnullos in Consulibus factos, et à repulsa
 eorum abstinere: cum ex xxxv. Tribubus Consularium
 essent xvii. & item xvi. negassent, una vero, quæ
 Extrema, à extrema rube, trigesima quinta ad suffragantes
 Tribus inclinans, legitimum numerum confecerat.
 Inquit, Comitibus non ea Tribus, quæ suffragium
 Extrema fert, me Consul fecit, sed magno concursu pri-
 mo repulsa Tribus, ita non varie, ut extrema Tribus suf-
 fragium explicare necesse non fuerit. Significat etiam Livi-
 us lib. ix. M. Livium Salinatorem, & Consulem, & Cen-
 sorem, à Tribubus esse factum. Ait enim sic: M. Livius in
 ararium venit; &, præter Mæciam Tribum, quæ se nec
 condemnasset, neque condemnatum, aut Consulem, aut
 Censorem, fecisset Populum Romanum omnem, quatuor,
 & triginta Tribus ararios reliquit; quod & innocentem se
 condemnasset, & condemnatum Consulem, & Censorem
 fecissent, neque inficiari possent, aut iudicio semel, aut Co-
 mitibus, ab se peccatum esse. Notavimus, & in Ora-
 tione pro Milone locum; quo ex loco patrum sit, non Cen-
 turias modo, verum etiam Tribus, in Consularibus Co-
 mitibus suffragia tulisse. Occurrebat, inquit de P. Clodio,
 puerum, ac debilem, Præturam suam futuram Consule
 Miloni, cum portò summo consensu Populi Romani Con-
 sulatus fieri videbat, contrulit se ad eius competitores, sed
 non ut petitionem ipse solus etiam inuitis illis guber-
 naret. Post ut Comitibus suis, ut dicebat, humeris susti-
 nentibus, conuocabat Tribus se interponebat: Coloniam no-
 men, aleæque perditissimorum scribebat Civium. Con-
 uocabat enim Clodius Tribus, ut Scipioni potius, & Hy-
 perbore, quam Miloni, & Scipioni, aut Miloni, & Hyperbore,
 Consulatum demandarent, prioribus scilicet Comitibus:
 antea posteriora omnino fuisse Centuriata, necesse est. Hoc
 est, de his Comitibus in maiore Magistratu creando si-

gnificat, & Plutarchus in Catone Vicensi, ait enitum
 prima Tribus Catonem prætorem declarasse, Pompeium
 tonitrua se audiuisse mentitum, Comitibus dissoluisse. Præ-
 turam igitur, qui Maior erat Magistratus, Tributis Co-
 mitibus datam, satis liquet: cum tamen, & Centuriata, de-
 inde esse habita, iam dixerim. Sæpe autem contigit, ut
 Comitibus utrisque perfectis, produceretur tamen res, ante
 quam renunciatus esse is, cui Magistratum Populus derat-
 tisset. Id significant illa verba pro Milone: Vbi vidit ho-
 mo, ad omne facinus paratissimus, fortissimum virum, in-
 micissimum suum, certissimum Consulem; idque intellexit
 non solum sermonibus, sed etiam suffragiis Populi Roma-
 ni esse declaratum: palam agere coepit, & aperte dicere, oc-
 cidendum Milonem. Quibus in Comitibus Populus Milonem
 Consulem declaravit? nempe Consularibus; quibus &
 Milo ipse, & Scipio, & Hypsæus petebant, quæ cum sæpe
 essent instituta, aut etiam habita; numquam tamen per-
 fecta resest: vel, ut Pedianus ait, ob contentiones Can-
 didatorum; cum aut instituta Comitibus, in quibus Po-
 puli Romani studium erga Milonem ex ipsis suffragiis ap-
 pareret, perfici non sinerent, aut iam perfectis, Consulem
 Milonem a Consule Comitibus habente renunciari tumultu
 excitato non paterentur: vel quod sæpe usu venit, ob re-
 ligionem ab aliquo Augure obiectam. Comitibus enim
 iam habita rescindi solere Augure renunciente, significat
 his verbis Cicero lib. 11. de Legibus: Quid maius est, si de
 iure quærimus, quam posse a summis imperiis, & summis
 potestatibus, Comitatus, & Concilia vel instituta di-
 mittere, vel habita rescindere? Quid gravius, quam rem
 susceptam dirimi, si Augur, Alio die, dixerit? Malo tamen
 ita legere ex Oratione 11. in Antonium, quam, ut im-
 pressi libri habent, Aliter dixerit. Ob hanc ipsam cau-
 sam, ter dilata esse cum iam suffragia Populus univ-
 ersus tulisset, Prætoriam Ciceronis Comitibus existimo. Quæ de

re soliti in functione Maniliæ rogationis : Cum propter dis-
 iunctionem Comitiorum ter Prætor primus Centurijs cunctis
 renunciatus sum; facile intellexi, Quirites, & quid de me
 indicaretis, & quid alijs præscriberetis. Habebantur & a
 Pontifico Tributa Comitia Pontifici maximo surrogando.
 Quibus rei notitia ex vna parte a Liviò, ex altera a Sueton-
 io, & Plutarcho colligitur. Nam, præfuisse Pontifi-
 cem ijs Comitijs, quibus Pontifex Maximus crearetur,
 indicat Liviùs lib. xxv. his verbis : Comitia inde Ponti-
 fici Maximo creando sunt habita, ea Comitia novus Ponti-
 fex M. Cornelius Cethegus habuit. Hæc vero, quibus
 Pontifex Maximus crearetur, Tributa fuisse Comitia,
 Suetonij verba declarant : quæ sunt hæc in C. Cæsaris
 vita : Pontificatum Maximum petijt, non sine profusissi-
 ma largitione : potentissimosq. duos competitores, mul-
 tum & pietate, & dignitate, antecedentes, superavit : ut
 plura ipse in eorum Tribubus suffragia, quam uterque in
 omnibus tolerit. Idem & Plutarchus significat : qui etiam
 duos illos Cæsaris competitores, quos Suetonius non ap-
 pellant, ipse nominat. Ait enim alterum fuisse P. Servilium
 Auricum, alterum Q. Lutatium Catulum : quorum
 utrumque Consularem eo tempore fuisse, Servilium
 etiam Triumphalem, ex annalibus constat. Quod si
 paululum mihi licet, meo more, dubitare, libenter quæ-
 ram, Cethegus ille, a quo Pontifice Comitia habita Liviùs
 ait, utrum Pontifex pari cum multis dignitate, an vero
 Pontifex & ipse Maximus, fuerit Pontificem fuisse Maxi-
 mum non est, ut credi possit, nam si Maximus ipse Ponti-
 fex esset Pontifici Maximo creando haber Comitiaz an,
 ut essent eodem tempore duo Pontifices Maximi ? hoc qui-
 dem absurdum magnopere est si non fuisse Maximum
 Pontificem Cethegum, sed vnum de Collegio Pontificum,
 dicemus : a Liviò dissentimus : qui aliquanto ante illa
 verba, quæ iam recitavimus, eodem libro sic ait : Aliquod

publici Sacerdotes mortui eo anno sunt, L. Lentulus Pontifex Maximus, & C. Papirius C. F. Masso Pontifex, & C. Furius Philus Augur, & C. Papirius L. F. Masso Decemuir Sacrorum in Lentuli locum C. Cornelius Cethegus, in Papirii Cn. Struilius Capito Pontifices successerunt. Et deinde reliqua. Non obliuiscere significat, factum esse Cethegum Pontificem Maximum, si quidem in locum Lentuli, qui Pontifex Maximus fuerat, successus est. Tollitur dubitatio sic. Duo Pontifices erant, qui Maximi dicebantur, impari tamen dignitate: alter, qui Sacerdotibus omnibus, Sacrisque praeerat, qui Tribus Comitibus creabatur, alter, qui non a dignitate, sed a Sacerdotij vetustate Maximus appellabatur, quod in Collegium Minorum Pontificum primus venisset, qui mortuo non dicebatur Maximus, is qui surrogatus esset, sed tantummodo Pontifex: quia, quod cognomen vetustas Sacerdotij dabat, id in eum, qui postremus esset cooptatus, conferri simul cum Sacerdotio non poterat, & hoc est causa, cur Lilius, cum L. Corneliu Pontificem Maximum nominauerit, non subiungit de Cethego pontifice Maximo in Lentuli locum succedo: sed tantum ait, eum Pontificem esse factum, cuiusque, & Cn. Struili Capionis dignitatem adaequat, qui pontifices simul nominat, sine ulla distinctione cognominis, quod Lentulus vetusti iure Sacerdotij habuerat. De quo, ne quis haec in per somnij phantasmata putet inuenisse. Pesti verba recitabimus. Is igitur haec de duobus Maximis pontificibus. Maximus pontifex, quod maximus rerum: quae ad sacra, & religiones pertinent, iudex sit, vindexque contumaciae priuatorum, Magistratumque Minorum Pontificum Maximus dicitur, qui primus in id Collegium venit, item Minimus, qui nouissimus. Semel etiam Tribunorum pl. Comitibus, quae Tributa fuisse diximus, Pontificem Maximum praefuisse, legimus in Lilio lib. 11. 1. cum enim ad legendas

cordis inter Senatum, plebemque convenit.
 Cum de decem Tribuni pl. crearentur: censuit Senatus, ut
 Pontifex Maximus, quod Magistratus nullus
 Tribunos pl. crearet: quod præter Livium, scriptum
 est in Ciceronis in Oratione pro C. Cornelio, & interpretæ
 Radmanni Pontificem Maximum, cuius nomen Cicero
 non ponit, ait fuisse M. Papirium cum Livius Q. Fufius
 appellat. Iam igitur ostendimus, a Quæstore, ab Aedile
 pl. Tribuno pl. ab Aedili Curuli, qui Minores Magistratus
 creabant, item a Consule, a Pontifice, Tributa Comitia
 creabatur. Reliquum est, an a prætore haberentur, ve
 crediderimus. Tributa Comitia prætoribus creandis præ
 tor non habebat: non solum ob eam causam, quia præ
 tor, quæ Minoris inter Magistratus erat, non Tributis,
 sed Censuriatis Comitibus dabatur: verum etiam, quia non
 a prætore, sed a Consule, Prætorica Comitia habebantur,
 quodcum Messalla docet in libro de Auspicijs apud Gel
 lium, cum Livius exemplo confirmat in libro xxxix. Ob
 has igitur causas Minoribus creandis Magistratibus Tribu
 ta Comitia Prætor non habebat. Descendamus ad Mi
 norem Aedilis Curulis, qui fuit Magistratus inter Mi
 nores honoratissimus, quia sella Curuli solus sedit, & or
 dinis prætoris ultimus erat, non a prætore, sed ab Aedili
 Curuli creabatur, quod exemplo Cn. Flauij, & Pisonis
 historiæ iam ostendimus. Tribunus pl. & ipse non a præ
 tore, sed a Tribuno pl. creabatur. Cuius rei cum argu
 menta & testimonia veteris historia multa sunt, tum
 apud Livium lib. lxi. expressa de Duillio Tribuno pl. Tri
 buta Comitia habente mentio est, Aedilem pl. cum
 ante Præturam Aedilitas pl. multis annis Romæ fuerit,
 nunquam a Prætore creatum crediderim, sed ab eo Magi
 stratus, quo creatus ab initio est, nec vero dubitauerim,
 quoniam fuerit Tribunus pl. quandoquidem & petentibus
 Tribunis pl. ijs, qui primi facti sunt, tamquam eorum ad
 mini-

ministros, creatos esse Aediles pl. Dionysius lib. v. r. prodidit, & plebeium Magistratum a Plebeio potius, quam a Patricio creatum esse facile crediderim. Plebeius autem, qui Aedilium pl. Comitibus praesedit, excepto Tribuno pl. Magistratus erat nullus. Nam, ut ipsi Aediles insequentis anni Aediles crearentur, minus verisimile est, quam si de Tribubus proponeremus quos enim creati sua potestatis ad ministros voluerunt, ut ex Dionysio iam ostendimus eorum Comitibus cur ipsi habere noluerint, non video. Quæstorum Comitibus ne ipsa quidem a prætore, qui multis annis post Quæstores creatos institutus est, sed aut a Consule, aut a Quæstore ipso habita crediderim. Nam a Tribuno pl. aut ab Aedili pl. hoc est Magistratu plebei in specie cum Magistratum esse factum (erat enim inter Magistratus Patricios Quæstura) verisimile non videtur, infra Quæsturam erant alij Minores Magistratus, Triumviri Capiales, Triumviri Mensarii, Triumviri Monetales: quos nominabimus in libro de Magistratibus, huius coniecturae locus est, a prætore Tributis Comitibus omnes creati sunt. Duce autem coniecturam a simili. Nam apud Livium lib. xxv. scriptum video, Prætorem Urbanum ijs Comitibus praefuisse, quibus creati sunt. Quinquenviri muris, turribusque, reficiendis, & Triumviri bini, vni sacris conquirendis, donisque persequendis, alteri reficiendis Aedibus Fortunæ, & Marris, Maturæ & Spei, & Festus Pompeius ex Lege L. Papirii Tribuni pl. verba recitat: quæ Trepiros Capiales a prætore Urbano Comitibus creatos significant. Quod cum ita sit: de cæteris infra Quæsturam Minoribus Magistratibus, non absurde, ut opinor, idem existimabitur. Invenio tamen, & ab Interrege habita Tributa Comitibus Tribunis mil. consulari potestate creandis; & a prætore Urbano, cum Triumviros Capiales, aut Praefectos opidorum designari vellet.

Comi-

Comitia Tributa quibus locis habita sint.

Quoniam admodum Tributa Comitia, modo Magistratum, modo Legum, causa, sic modo in Foro, modo in Campo Martio, habebantur: in Foro, ubi Leges ferbantur; in Campo, cum Magistratus creabatur. Legimus & in Capitolium, ad accipiendas Leges Populum tributum conuenisse, sed Capitolium intra Fori terminos fuisse, ex P. Victoris libello, de Regionibus Urbis Romae perspicuum fit, Ac de Legibus in Foro latis, Populus tributum conuocato, ita crebra est in antiquorum libris mentio, ut exempla recitare, superuacuum videatur, quas enim rogationes Tribuni pl. tulerunt, omnes tum Tribulis Comitij, tum in Foro, latis esse, animaduertimus. De Tribulis autem Comitij in campo Martio habitis, extant hæc Ciceronis verba in 1. ad Atticum epistola: In campo Comitij Tribunicij ad xvi. Kal. Sextæ competitorum, qui certi esse videbantur, Galba, & Antonius, & Q. Cornificius. Tribunicia enim fuisse Tributa, ex Gellio patet, qui, præter Prætorem, Consulem, censem, reliquos aie & fuisse Minores Magistratus & Tribulis comitij creatos. Alterum exemplum est item ad Atticum lib. iv. his verbis: In campo Martio septa Tribulis Comitij marmorea sumus, & tecta sacuri.

Comitia Tributa quo tempore haberentur.

Quoniam, in eundem Magistratibus non eundem diem per Comitia Reip. tempora seruatum esse, videam: sequitur, ut nec eundem mensem habendis Comitij legitimum fuisse, existimem, quo autem mense Maiores

res Magistratus Centuriatis Comitijis designati sunt, eo Minores quoque Tributis esse designatos facile aliquis possit conijcere. Ego autem hoc non omnino per omnia Reip. tempora seruatum existimo, sed tantum per ea tempora, cum Kalendis Ianuarij Consules Magistratum inierunt, cum enim Consulatus caplendi legitimus dies fuit Kalendæ Sextilis, aut Idus Maij, aut Idus Decembris, aut Kalendæ Octobris, aut Idus Martij: (his enim diebus Consules, aut Tribunos mil. Consulari potestate, Magistratum iniiisse, in libro de Magistratibus ostendemus) tunc, eodem mense omnia omnium Magistratuum Comitia esse habita, credibile non est. Assenserim fortasse de Minoribus Magistratibus, qui Patricij essent, idest de Quæstore, & Ædili Curuli: sed in designandis minoribus plebeis diuersam puto rationem fuisse, verbi causa. Incunt Magistratum Consules Idibus Martijs: quod diu seruatum est, ergo ante Idus Martias designati sunt. Tribuni pl. non Idibus Martijs, sed xv. idus Decembris Magistratum inierunt: quod, ab initio Tribunicia potestatis institutum, numquam deinde est immutatum. An ante Idus Martias ipsos quoque designatos esse dicemus? verisimile non videtur, nouem enim mensibus ante diem incundi Magistratus designati fuissent, eoq; etiam amplius, quo longius ab incundi Magistratus die Maiorum Magistratuum Comitia distabant, non enim statim post designationem Magistratum Consules, aut alij Maiores Magistratus inibant, idq; iam tum visitatum fuisse, cum Decemviri creati sunt, significat libro III. Lilius his verbis: Decemviri creati Ap. Claudius, T. Genucius, P. Sestius, L. Veturius, C. Iulius, A. Manlius, P. Sulpicius, P. Curiatius, T. Romilius, Sp. Postumius, Claudio, & Genucio, quia designati consules in eum annum fuerant, pro honore honor redditus. Distinguendum igitur, & ita statuendum: Tributa Comitia, si Patricij Minores Magistratus

tus

habeantur, eodem tempore, quo Gentiliaria, esse
habita: sine Plebeis, multo post, idq; tam diu servatum fuisse
supra ediderim, quamdiu Maiores Magistratus aliquos
consibus ante Minores Magistratum inierunt: nam cum
ante Idibus Decembribus, aut Kalendis Ianuarij, aut etiam
fuisse Kalendis Octobribus Consulatus initium fuisse
tunc, eodem mense omnes Magistratus esse designatos,
si maiores essent, siue minores, consentaneum est. Por-
ro in his quidem Reipublice temporibus, Quinquilem desi-
gantibus cunctis Magistratibus legitimum fuisse mensem
epistola x. Ciceronis ad Att. satis constat, quae ipsa epi-
stola, Tribunorum pl. Comitia ante Consulatus esse habita
significat: credo, propter eam causam; quia quemadmo-
dum Tribuni pl. Magistratum ante Consules inibant, sic
ante Consulatus designari æquum fuit, inibant autem Con-
sules, Ciceronis ætate, Magistratum Kalendis Ianuarij:
quod studiose norant omnes: Tribuni vero xv. Idus De-
cembris, quod Lilius indicat libro xxxix. his verbis: An-
tistitem audientem refellit Tribunus pl. M. Nævius aduer-
sus quem Oratio inscripta P. Africani est. Nævius hic Ma-
gistratum non inijt P. Claudio, L. Porcio Consulibus, sed
ante Ap. Claudio, M. Sempromio Consulibus, ad xv. Idus
Decembris, inde tres menses ad Idus Martias sunt, quibus
M. Claudius, L. Porcius Consulatum inierunt. Cuius loci
antistitem videtur Dionysij locus posse corrigi, nam libro
vi. de primis Tribunis pl. sic ait: Ἀρχαίων ἐξ ἑσθλῶν πρὸ
τῶν κατὰ λαὸν οἱ πέντε ἀνδρες ἡμέρα τετάρτη πρὸ τριῶν εἰδῶν
ἐκαστος, ὥστε καὶ μέχρι τοῦ κατ' ἡμέρας χρόνου γίνονται. Scin-
tis, opinor, Dionysius, ἔπο τῶν εἰδῶν, non, ut impro-
bat est in vulgatis libris, ἔπο τριῶν εἰδῶν. Quis enim
unquam sic locutus est, aut quid omnino significat, ἡμέρα
ἑστία πρὸ τριῶν εἰδῶν? At vero, si legas, ἡμέρα τετάρτη
πρὸ τοῦ εἰδῶν, aperta, & Latinis etiam hominibus vsitata,
sensu erit: nam, Die quarto ante Idus, &c., ante diem xv.

Idus, & ad iv. Idus, & iv. Idus, cum dicimus, veterem loquendi consuetudinem imitatur, & eundem diem significamus. Neque vero Pediani verba vacare mendo existimauerim, ubi explanat illud secundæ Orationis in Verrem: P. Sulpicius Magistratum ineat necesse est nonis Decembribus, air enim, Sulpicium eo die Tribunatum pl. futurum. Quod certe si ita scripsit Pedianus, impetite scriptum, sed culpam in librarios potius conferamus, qui libros mendosissime scribere consueverunt, non cuius ignorantia Pediano potuit esse, Tribunum pl. Magistratum iniisse iv. Idus Decembris: præsertim cum id perpetuo seruaturn sit, iam ab eo tempore, quo Tribunicia potestas Romæ est instituta. Itaque dixit Dionysius, *ὅτι καὶ ἡμεῖς ἔχουσιν τὴν αὐτὴν δύναμιν*. Aut igitur ex ipsa consuetudine, quæ nunquam immutata est, aut ex Livio, ac Dionysio facile fuit Pediano cognoscere, non nonas Decembris, sed iv. Idus Decembris, legitimum inuendi Magistratus diem Tribunis pl. fuisse. Præterea, cur de mendo suspicer, etiam illud facit, quod, si Tribunus pl. designatus fuisset Sulpicius, nominasset illum Cicero cum Manlio, & Cornificio; non enim pariter dixisset, sicuti dixit, Q. Manlium, & Q. Cornificium, duos severissimos, ac integerrimos iudices, quod Tribuni pl. tum erunt, iudices non habebimus. P. Sulpicius, iudex tristis, & integer, Magistratum ineat necesse est nonis Decembribus. Non, inquam, a duobus Tribunis pl. Manlio, & Cornificio, Sulpicium, si & ipse Tribunus pl. esset designatus, se iunxisset, sed vna omnes nominasset. Nec leue etiam illud est argumentum, ad indicandam, Pediani dicam, an librarij, culpam; quod Sulpicius, qui fuit e gente Patricia, Tribunus pl. esse non potuit: cum Tribunatus pl. solis Plebeijs daretur.

**Comitia Tributa quibus de causis
haberentur.**

Tributa Comitia sunt ad Magistratus creandos, tota
ad Leges sciendas, habita esse, exempla de
his, disceamus, & ad Bella habenda; nisi legis nomen ita la-
te patere cognovissem, ut etiam actiones de Bello indicen-
dos comprehendere, quidquid enim Comitij ageretur, de
eo Populus rogabatur; & rogantis actio Rogatio dicebatur,
Rogationem autem Legis nomine appellatam esse, sicut
& Legem Rogationis, ex Celsij libro x. & ex ipso veterum
testimonio, notum est. Magistratus non omnino omnes
Tributis Comitij creabantur, sed ij dumtaxat, qui mino-
res dicebantur, qui erant, ut etiam dicemus in libro de Ma-
gistratibus, Quæstura, Aedilitas pl. Tribunatus pl. (cui
Magistratum fuisse, Plutarchus negat; sed Magistratum ta-
men, & Cæsar, & historici nominant) Aediles Curiis
præterea Censuiri libris indicandis, Triumviri Capit-
ales, Triumviri nocturni, Triumviri monetae curanda;
Quæstores Publici, Tribuni Aerarii, Tribuni milium co-
mmissarii, & alij, opinor, quos omnes illa verba significant,
quæ sunt apud Ciceronem libro lxx. de Legibus: Minores
Magistratus partim juris plures in plura sunt. Quem lo-
cum, si in legatur, non esse mendosum, ut nonnulli vi-
sum est, ostendimus in libro de Magistratibus: qui erit ad
lxx. librum Ciceronis de Legibus quasi Commentarius.
Præter hos etiam Opidorum, non omnes tamen, sed ali-
quot, in hunc ordinem refero: quia creatos à Populo legi-
mus in Festo. Nec dubitandum est, quin & ea Tributa
fuerint Comitia; quibus Triumviri daducendis Colonij
in Capitolio creatos esse, scripsit Linius libro xxxiv. qui,
cui Tributa non nominat; quia tamen habita in Capitolio
dicit,

dicit, satis aperte declarat Tributa fuisse, nam Centuriata non in Capitolio, sed extra Urbem in Campo Martio, habita esse, ex Dionysio, Livio, Cicerone, Gellio, satis liquet. Ut omittam, quod in Gellio legimus, Centuriatis Comitibus tantum eos Magistratus, qui Maiores dicebantur, esse designatos. Quod cum ita sit: sequitur, ut reliquos omnes Tributis Comitibus Populus creaverit. Pontificem quoque Maximum, qui tamen non Magistratus, sed honor fuit, cum in Livij libro xxxv. Comitibus creatum legerem, de Tributis accipiendum putavi: quia Cæsarem Tributis Comitibus maximum Pontificem esse factum, e Suetonio, Plutarcho, Dione cognovimus. Sed de Pontificis Maximi, ac reliquorum Sacerdotum creatione in duobus libris, de Legibus, & de Religione, haud paulo fusius agemus. Nunc quando, propositis Tributorum Comitiorum causis eam, quæ ad Magistratus attingebat, explicavimus; alteram, quæ superest, de Legibus, aggrediamur. Legum causa Tributa Comitibus habebantur; siue de iure civili Lex ferretur, siue de criminibus vindicandis, siue de Bello indicendo, siue de Provincia mandanda, siue de Pace facienda, Foedere ve percutiendo, siue de Imperio abrogando, siue de Civitate danda, siue de capite Civis. Legis enim nomine continebatur, quidquid horum cum Populo ageretur. Neque vero id, quod dixi, generale est, ut ijs omnibus de rebus, quas nominavi, Leges omnes Tributis Comitibus ferrentur. Nam, ut incipiam a Iure Civili, & a criminibus, quæ utraque privati Iuris sunt; ut in libro de Legibus ostendemus: Leges xii. Tabularum, in quibus dubium non est de iure privato fuisse multa, Centuriatis Comitibus latas esse Legimus, de Bello autem indicendo quod dixi, ita recte dictum affirmo, si sic accipiat, Tributis non sæpe esse actum, centuriatis sapissime, ut cum Veientibus indicum bellum est, consulibus A. Cornelio Cossio, T. Quinctio Pœno iterum;

cum;

nam de Philippo Macedonum Regi, Ser. Sulpicio Galba, C. Aurelio consulibus, & Perseo Philippi filio, P. Licinio Censorio consulibus. Quæ Livijs tribus libris, IV. XXXI. XLII. notauimus. Tributis autem comitijs aduersus Vellanos bellum esse iussu, idem Lilius libro VI. tradidit, sed siue Tributis, siue Centuriatis comitijs de bello actum esse, semper prius Senatui esse consultum, deinde ad Populum latum idem, quo tam saepe vtimur teste, Lilius libro XLII. De Prouincia mandanda neque semper Tributis, neque semper Centuriatis comitijs actum esse. Tributis actum esse, cum Q. Fabio Maximo Etruria Prouincia decreta est, libro X. Lilius ostendit; centuriatis, cum P. Scipionem, cum qui Africanus postea dictus est, Proconsulem in Hispania esse Populus iussit, idem Lilius libro XXVI. tradidit. Sequuntur tria capita, de Pace facienda, Fodere percutiendo, Imperio abrogando. In his exceptionis locus non est. Leges enim omnes, quæ ad hæc spectarent, Tributis comitijs latas esse, historiae demonstrant. Tantum illud quæstione dignum videri potest; cur cum de bello, aduersus Philippum, Macedonum Regem, inferendo, Centuriatis Comitibus esset actum; quod apud Lilium libro XXXI. scriptum est: mox de pace cum eodem facienda Tributis comitijs actum sit; quod libro XXXIII. apud eundem Lilium obseruauimus, mihi hoc videtur fuisse causæ; quod cum centuriata Comitibus Tributis dignitate præstarent; inq; ijs Maiores Magistratus creari mos fuerit; Senatus, siquid grauius agendum esset, Centuriatis, potius, quam Tributis committebat, grauiorem autem fuisse actionem de Bello, quam de Pace, nemo dubitat. Tunc enim agebatur de bello suscipiendo: cum aut, nisi susciperetur, aditura periculum Resp. videretur; aut iniurias alicuius vicisci, ad populi R. dignitatem pertineret. At de pace tunc agebatur, cum sublato periculi metu, iam in tuto res esset; finis autem belli non ad vitandam calamit-

laniatam, sed commodi causa, quareretur, utrumque enim Populus Romanus sine aliqua vtili conditione preceperat. Quanto igitur planius est, periculum repellere, aut dignitatem tueri, quam emolumentum aliquod percipere; tanto magis ad Centuriata Comitia, quam ad Tributa, belli actio pertinuit. Quod cum ita sit: semestrem, quod meminerim, Tributis Comitijs actum de bello legimus, sed eo bello, in quo periculi nihil esset, aduersus Veliternos Colonos, qui defecerant; ut ad sumendam potius de Veliternis poenam, quam ad bellum gerendum, exercitus ire videretur, non enim dubito, quin si maiori momenti res fuisset, bellum a Centurijs potius, quam a Tribubus iustum esset: sicuti paucos ante annos f. Quam animaduerto, cum Veientibus bellum est indicium, Cornelius, ut iam dixi, A. Cornelio Cossio, T. Quintio Ponno iterum, De Ciuitate danda, quod Populi ius fuisset patet ex Oratione pro Balbo, semper Comitijs actum est, sed ut opinor, Centuriatis, ante Legem Hortensij Dictatoris; post Legem Hortensiam, Tributis non enim dubito quin Ap. Claudio Sabino, quem non modo ante Legem Hortensiam, sed etiam ante Coriolani damnationem, ab Regillo Romam transfugisse, Livius, & Dionysius tradiderunt, Centuriatis Comitijs Ciuitas data sit. Nam, si antequam de Coriolano iudicium fieret, Appius ciuitate donatus est; qui possumus de Tributis Comitijs existimare, cum ante Coriolani iudicium numquam Populum, nisi per Centurias conuocatum, suffragia tulisse, libro vii. Dionysius affirmet? Præterea a quo Magistratu haberetur Tributa Comitia, cum quo tempore Ap. Claudius Ciuitate donatus est, Tribuni pl. creati nondum essent? Dicit aliquis A. Consule. Negatur Nam, ut omitam, quod ab ætate Seruii Regis, qui Centuriata Comitia instituit, ad vsque creationem Tribunorum pl. nullam Tributorum Comitiorum mentionem inuenio; credibile non est, ea de

in Consulatu Tributis Comitibus usum esse potius, quam
 Centuriatis, quae Senatui non minus, quam Populo, pro-
 bantur. Tributa enim voluntatem tantummodo Plebis
 Centuriata vniuersae Civitatis, significabant: quod quia a
 Tributus sancitam esset, eo iure Plebem dumtaxat obstri-
 ngere, a Latio Pellice acceptum Gellius narrat. Quam
 ob causam Q. Hortensius Dictator Legem tulit, ut quod
 Plebs iussisset, eo Quirites omnes tenerentur. De quo su-
 perius in libro de Legibus tractatio. Cur igitur Consul
 ad Tribus potius, quam ad Centurias, ferret de Ap. Clau-
 dio Cato ad disciscendo; cum Appium, magna Clientium
 constantem manu, ut Livijs verbis utar, Romam adue-
 nientem non minus libenter Senatus, quam populus, ex-
 ceperit; quod ex Dionysij libro V. & Livijs libro XI. colligi-
 tur. Centuriatis igitur, non dubito, quin adum & de
 Appio sit; & de L. Manilio Tufculano, cui civitatem, ap-
 probantibus cunctis esse datam, Livijs libro XXX. tradidit,
 & si quis praeterea ante Legem Hortensiam in Civitatem
 receptus est, post eam vero Legem, cum Tributa Centu-
 ratis essent aequata, Tributis potius, quam Centuriatis,
 de danda Civitate adum est. Itaque rogationem a Tri-
 buno pl. ad Plebem esse latam, ut Mutines Cuius Roma-
 nus ferret, apud Livium libro XXVII. notavimus, quod
 Tributis Comitibus esse factum, satis patet, quia rogatio-
 nes Tribunorum pl. Centuriatis, ut iam diximus, non
 fiebantur. Post Hortensij vero Dictatoris Legem, de
 Civitate Mutini danda adum esse, facile est ex Annali-
 bus Populi Romani cognoscere. Extremum caput erat
 de capite Cuius. Quo ipso in capite considerando, ab Vr-
 be condita ad ultima Reip. tempora percurreremus, sic enim
 apparet, Romulus suam Civitatem, quasi tesserum, &
 non corpus, Legibus confirmavit, ipse de maximis rebus
 ut Dionysius libro XI. significat, iudicabat: ut tamen a
 Rege condemnatis ad Populum prouocatio esset, quod
 cum

cum Lilius in M. Horatii causa libro 1. tum Senece libro
 Epistolarum xix. scriptum reliquit, idque ius a P. Valerio
 Poplicola post ciechos Reges confirmatum, renouatum-
 que est; tulit enim legem in Consalatu de prouocatione
 aduersus Magistratus ad Populum, itaque anno ab Vrbe
 condita cccxc. Consulibus Aemilio, & Virginio, audita
 vox est Votoronis, de Plebe hominis aduersus Consules
 ad populum prouocantis: & anno CDXXIX. Consulibus
 L. Furio Camillo 11. D. Iunio Bruto Scaua, aduersus L.
 Papirium Dictatorem M. Fabius pro filij capite prouocauit
 cum tamen aduersus Dictatorem infirmam, inanemq; pro-
 uocatione esse constaret. Sed & in causis, quae capitales non
 essent, prouocatione ad Populū video fuisse. Nam, ut apud
 Liliū libro XL. legimus, cum C. Seruilius Pomifox
 Maximus L. Cornelio Dolabella, Duumuiro Nauali, mili-
 tam dixisset; prouocauit Dolabella, certatumq; ad Popu-
 lum est: Iudicauit igitur Populus iam inde a Regibus ex
 prouocatione utrum autem Tributis, an Curiatis, an
 Centuriatis, Comitibus iudicauerit; seruate temporum or-
 dine, quam breuiter licebit, explicabo. Ante Seruiū
 Regem Centuriata Comititia non fuisse, ex Dionysio, &
 Lilio, satis constat. Restat igitur Tributa ne, an Curiata,
 fuerint, ut consideremus. Quod etsi dijudicare difficile
 est; quae tamen legendo notauimus, in medium afferemus
 ut quibus argumentis nostra nitatur opinio, cognoscatur.
 Lilius ante Seruiū Regem neque Tributa Comititia ne-
 que Curiata nominat tantum ait libro 1. eos, qui ante
 Seruiū regnauerant, hoc ab Romulo traditum seruasse,
 ut vtrūq; suffragium eadem vi, eodemq; iure promiscue
 omnibus daretur. Tribus vero, aut Curiis, aut Tributa,
 & Curiata Comititia non nominat, itaque, quod ad Li-
 liū attinet, in dubio res est. Quid Dionysius? nescit
 quidem aut Tributa, aut Curiata Comititia nominat, de
 Curiis tamen libro 11. mentionem facit his verbis: Plebi
 deinde

deinde Romulus hæc tria permisit, Magistratus creare, Leges sciscere, de Bello decernere, cum Rex vellet, ita tamen, ut horum absoluta potestas non esset, nisi Senatus approbasset, forebat autem Populus suffragium, non viritum, sed per Curias conuocatus: quodq. pluribus visum erat Curijs, ad Senatum referebatur. Idemq. libro iv. confirmat. Quo, nisi fallor satis liquet, ante Seruium Regem vtrâ Comititia fuerint, Curiata an Tributa, quibus enim in Comitijs Curia suffragium tulerunt, nimirum illa Curiata potius, quam Tributa, dicemus. Quod autem ait Lilius viritum suffragium esse datum; Dionysius autem Populum tulisse suffragium, non viritum, sed per Curias conuocatum: non videtur inter eos convenire, cum tamen, ut ostendam, controuersia nihil sit, non enim, Populum suffragia viritum tulisse, Dionysius negat; (nam, si negaret, manifeste a Lilio dissentiret) sed ait, Populum ad ferenda suffragia conuocatum esse non viritum, quod fuisset infinitum, sed per Curias: quæ cum xxx. essent, nominatione una quæque citabatur, suffragijs tamen, ut ait Lilius viritum datis, ita nec de suffragijs viritum datis Dionysius negat, nec Lilius de Populo per Curias conuocato: sed quod habet Lilius, id Dionysio deest, quod Dionysius, id Lilio: utrumque autem ex utroque colligitur: Populum per Curias esse conuocatum, conuocato suffragia viritum data, nec vero, latis suffragijs ex maiore suffragiorum numero deliberatum, statutumq. esse aut de Legge, aut de Magistratu, aut de Bello, crediderim: sed potius Curiarum habitam esse rationem existimo, ut quod pluribus visum esset Curijs, sicuti & Dionysij verba proxime recitata significant, id tamquam a Populo iussum, ratum, ac firmum haberetur, si modo & Senatus deinde comprobasset. Atque hoc de Curiatis Comitijs ante Seruium Regem, eo mihi certius est, quam de Tributis, non modo ob eam causam, quod Curias tum tulisse suffragium.

Dionysius ait, Tribus autem nemo ex ijs, qui de rebus Romanis aut Latine, aut Græce, scripserunt: verum etiam, quia tantam Populi multitudinem, quanta in Forum ad ferenda suffragia conueniebat, verosimilius est in xxx. potius Curias, quam in tres tantum Tribus, ordinis causa, discretam in Comitijis affuisse. Est etiam apud Varronem locus libro xv. de lingua Latina, qui me in hac opinione valde confirmat. Comitium enim, qui locus in Foro fuit, ait propterea dictum esse, quod eo coibant Comitijis Curiatis, & litium causa. Quod si quis obijciat, non ideo probari sola fuisse Curiata, sed potuisse bina Comiticia ante Seruium esse Curiata, & Tributa, ut Curiata in Comitio, quod ait Varro, Tributa vero alibi facta signi- ego aduersus hunc Festi Pompeij testimonium recitabos qui Curiata tantum Comiticia a principio fuisse significat. Comitiales, inquit dies appellabant, cum in Comitium conueniebant: qui locus a Cœcundo, idest simul veniendo, est dictus. Si Comitiales dies ij fuerunt, quibus in Comitium Populus conueniebat: ergo extra Comitium Comiticia fuere nulla, quod si extra Comitium Comiticia nulla; & ea, quæ in Comitio facta sunt, Curiata Varro appellat; cuius coitionis causa Comitio nomen inditum esse dicit: certe ante Seruium Regem Curiata dumtaxat Comiticia fuerunt. Verum, vnde conijcis, dicer aliquis, Varronem, & Festum, de temporibus ante Seruium Regem significare, qui probas, de temporibus Reip. significari non posse, quibus & Tributa, & Curiata, & Centuriata, Comiticia sunt habita? Facile responderetur. Neuter de temporibus post Seruium Regem potuit significare? primum, quia loquuntur de illo tempore, cum Comitio nomen est inditum: quod multis ante Seruium annis, regnante Romulo, fuisse Plutarchus in Romulo tradit; deinde cum dicat Festus comitiales dies eos fuisse, quibus in comitium conueniebant, necesse est, ut de consuetudine, quæ

quæ fuit ante Seruium, intelligat, nam post Seruium, qui
 Comitia instituit, in campum Martium, qui
 extra Urbem potius, quam in comitium, quod in
 Urbe erat, comitialibus diebus Populus conveniebat.
 Quibus enim, & Centurijs a Seruio inventis, per aliquot
 annos in campo Martio dumtaxat Populus centuriatim
 suffragia tulit, siue de Lege siue de Magistratu, siue de
 aliis rogaretur, mox in Cn. Marcij Coriolani iudicio suf-
 fragia terre Tribus coeperunt; aliquotq. post annos, ut
 Plebeijs magistratibus rogandis seruaretur, Vol-
 turræ Tribuni pl. lege factum est, sed neque dum sola Cen-
 turia suffragia tulerunt, neque postea quam Tributa sunt instituta
 in Comitiis tantum suffragia esse lata, licet opinari; cum
 non modo Centuriata, ut dixi in campo Martio semper
 suffragia tulerint, verum & ipsa Tributa, quoties creandorum
 causa Magistratum haberentur, ergo necesse est, ad ea
 tempora Peltus respexerit, quæ fuerant ante Seruium Re-
 gentem, cum Populus Comitiorum causa ex Urbe non exi-
 bat, sed in Comitium, hoc est in Forum, quacumque de re
 agendum esset, coire solitus erat; quando, post Ser-
 uium coequisse in campum Martium, liquido probatur. Cu-
 riatum igitur Comitium, a Tullo Hostilio Rege, usque ad
 Seruum Regem, iudicatum esse existimo, non quod &
 Hostilium prouocatio ad Populum non fuerit: hoc
 enim non dubito, quin ex Lege, a Romulo lata, Po-
 pulus acceperit; sed quod iudicium de capite ciuis ante
 Romæ tempora nullum fuit; quæ de re Ciceronis
 in Oratione pro Milone sunt hæc: In qua tandem
 Urbe hoc homines stultissimi disputant? nempe in ea, quæ
 primum iudicium de capite vidit M. Horatij, fortissimi vi-
 ri, qui nondum libera Ciuitate, tamen Populi Romani
 libertatis liberatus est cum sua manus ore esse interfec-
 tum fateretur. Habemus igitur a Cicerone, primum in
 causa capitali M. Horatium esse iudicatum, regnante au-

tem Hostilio iudicatum esse, habemus a Livio, ergo, cum ab Hostilio ad Seruium Curiatis Comitibus de Capite Cuius iudicatum dico, non respicio ad illud tempus, quo Lex de prouocatione ad Populum lata est, sed ad illud, quo primum de capite Cuius iudicium fuit: nam, ante Hostilium, Legem de prouocatione fuisse, videtur Livius libro I. significare, cum ait: Rex, Concilio Populi aduocato Duumuiros, inquit qui Horatio Perduellionem iudicant secundum Legem, facio. Lex horrendi Carminis oritur. Duumuiros Perduellionem iudicant: si a Duumuiris prouocari, prouocatione certato. Quod si ante Hostilium prouocatio fuit; datam a Romulo potius, quem Populo gratissimum fuisse Livius tradit, quam a Numa, cuius in oblaenda religione studium omne fuit, existimauerim. Vt uero fuerit, iudicauit Populus Curiatis Comitibus usque ad Seruium Regem. Seruius Curiata sustulit, & Centuriata induxit, Populusque deinde non ut antea, per Curias, sed per Centurias, conuocatus non modo de Cuius capite iudicauit; sed & bella iussit, & Magistratus creauit, & omnino omnia transegit. Iudicandi autem per Centurias consuetudo ad eum annum perdurauit, quo Cn. Marcus Coriolanus damnatus est, nam cum inter Patricios & Plebeios, acerrima contentio fuisset; quia Patricij Marcium iudicari, ut mos erat, Centuriatis Comitibus uellent, in quibus multo plures Patriciorum, quam Plebis, erant Centuriarum; Plebeij autem Tributis, in quibus uniuerso Populo suffragia uiritim ferente, Plebs Patricijs numero preestabat ad extremum, concedentibus Patricijs, Populus non Curiatis Comitibus, ut ante Seruium Regem fieri solebat, neque Centuriatis, ut post Seruium seruatum est, sed Tributis, de Coriolano iudicauit, mansitque ea consuetudo usque ad Decemuiros: qui rursus eam potestatem a Tributis ad Centurias transtulerunt: scriptaque sunt ab his haec uerba, aut huiusmodi, in XII. Tabulis; ut etiam in ea pro

for ille Quinctius, & M. Furius Camillus, & M. Servilius, cum essent optime de Rep. meriti, tamen Populi iracundiam, iracundiamque, subierunt; damnatiq; Comitibus Centuriatis, cum in exilium profugissent, rursus ab eodem Populo placato sunt in suam pristinam dignitatem restituti. Hæc, vt scripsi, ita in omnibus libris impressa sunt, nulla mendii apposita nota: qui solet Asteriscus esse nisi tamen, singula verba examinanti, & ad historiam, ac veterem consuetudinem referenti, ita non vacare mendo locus hic visus est, vt tres in eo vitiosa opiner esse dictiones: aut, si me fallit opinio, refellat aliquis vel voce, vel scripto; sed scripto potius, quam voce. Nam apud imperitos adolescentes oculte nugari, & aliorum scripta, ijs, qui scripserunt, absentibus, carpere, malitiosæ inuidiæ videtur esse. Ego meas opiniones edo; edant suas, qui contra sentiunt: nam, si recte senserint: ultro gratias habeo; & me in ea re, quæ studiosis vtilitatem pariat, redargui, lætabor: Minus autem non à me potius, quam à veritate dissenserint: ipsi quoque, si boni viri sunt, & communi commodo consultum volunt, se à me corrigi æquo animo patiantur. Sed locum examinemus, Censor ille Quinctius, & M. Furius Camillus, & M. Servilius, non dubium est, quin ordinem temporum in his nominibus Cicero seruauerit, itaque ante Camilli exilium, quo de hic agit Cicero, euolui diligenter omnes historias, vt de Quinctio Censore damnato mentionem aliquam inuenirem: nec tamen Censorem vllum non modo ante Camillum, sed ne post quidem, in Magistratu damnatum à Populo comperi. Quod eo magis miratus sum, quia Cicero, vt de homine notissimo loquitur cum ait, Censor ille Quinctius; sicut alibi, Metellus ille Numidicus, Alexander ille Macedo. Suspiciatus igitur mendio, correctionem in litterarum similitudine quæsiui & pro, Censor, Kæso legendum conieci, coniectura non ab historia minus, quam ab ingenio, ducta: nam Kæsonem.

Quindium, ab A. Virginio Tribuno pl. accusatum, in exilium profugisse, apud Lium lib. 111. & Dionysium lib. 1. scriptum est.

Quod sequitur de M. Seruilio; nihil de M. Seruilio damnato vetustatis monumenta loquantur, mihi venit in mentem, Seruilius, reponi posse: ut C. Seruilius Ahala significat, cum loquatur Cicero de ijs, quos optime meritis Populus damnauit, verumq; inueniemus, & optime meritis, Seruilius, & a Populo damnatum. Optime meritis, opinor, qui paulo sit humanior, ignorat; cum ex quo Sp. Melium, Regnum appetentem, esse interfectum, Ianius libro rv. & Cicero in Catone Maiore tradidit, damnatum a Populo, vnus, quod sciam, significat Valerius Maximus: cuius hæc sunt verba, libro v. Ahala vero, cum Magister equitum Sp. Melium, Regnum affectum, occidisset, custoditæ libertatis Cuium exsilio suo potius pependit. Tertium mendum opinor esse in dictione Centuriatis. Cum enim Kelsonem Quindium, accusante A. Virginio Tribuno pl. damnatum sciamus, & accusante item Tribuno pl. L. Appuleio M. Camillum; nec vnde de C. Seruilio secus optinemur: (nam optime meritis dici dicere non Consules, sed Tribuni pl. solebant) non vnde Centuriatis Comitij qui locus esse potuerit; quæ, ut paulo ante ostendi, Tribuno pl. habere non licebat. Hæc etiam illa ratio, quod, cum ante xii. Tabulas Kelsonius damnatus sit, aliquot annis post Coriolani damnationem: non est, ut Centuriæ de illo suffragium ferre possent: siquidem a Coriolani damnatione Tribus de capite suis suffragium ferre coepisse, iam ex Dionysio ostenditur. Centurias autem xii. Tabularum insu reuocatas esse, quæ supra recitauimus, ex ipsis xii. Tabulis verba ostendunt. Quare confirmor in sententia; & Centuriatis, vnde esse dictionem puto. Quod utinam, ut ille ait, tam facile vera reperire possem, quam falsa conuincere.

Vitium

Vitium equidem, nisi fallor, ostendi: sed, ut, quod vitiosum est, sanetur, opportuna me remedia deficiunt: non, quod omnino, quo me coniectura ducar, non habeam; sed, quod, cum in hac emendandi ratione, in qua iam inde à prima adolescentia sum versatus, hoc maxime soleam sequi, ut inter mendum, & correctionem, sit quasi quædam affinitas litterarum, quæ mendi occasionem dedisse videtur; siquæ mihi oritur coniectura, ab impressa scriptura paulo alienior, abijcio; neque, quod ipsi mihi displicet, alijs placere cupio. Apparet omnino, si ea, quæ dixi, considerentur, pro, Centuriatis, reponi posse, Tributis, quod à Tributis pl. non Centuriatis, sed Tributa, Comitias habeantur; & quod Kato Quinctius damnari Centuriatis non potuit, quæ, aliquanto post xii. Tabularum iussu, reuocata sunt: sed, quia inter has dictiones, Centuriatis, & Tributis, minimum esse video similitudinis, vix opinor, quod ipsa ratio proponit, verum esse posse. Quod si cum ratione liber etiam aliquis scriptus consenserit: iam ego non suspensus hærebo, sed in eam, quam suadet ratio, sententiam totum me dabo. Quod si quis obijciat, nec Tributis, reponi posse, nec Centuriatis, mendosum esse, propter eam causam, quia post xii. Tabulas, quæ de capite Cuius non nisi Centuriatis Centurijs iudicari voluerunt, Camillus, & Seruilius, damnati sunt: hic sane probabiliter obijciat, & argumento non videbitur satis firmo: verum ego huic ita obijcienti respondebo: cur post xii. Tabulas Tributis tamen Comitias, & de P. Popillio C. Gracchus, & de Q. Metello L. Saturninus tulit? quemadmodum enim in Popillio, & Metello, sic in Camillo, & Seruilio, nullam xii. Tabularum rationem ad improbis Tribunis pl. habitam esse dico. Non ne, quod supra diximus, id ipsum in Cicerone contingit, ut, contra quam xii. Tabulæ cauerant, Tributis Comitias damnatus in exilium abierit? sæpe contra Leges à Tribunis pl. iniussissime actum esse legimus, cum Senatus, qui ab incitato Popu-

Popu-

Ratio grauiora metuerent, eorum libidini cedendum putaretur. Quare etiam post xxi. Tabulas, nihil obstat, quo Tribus Comitij multirerum capitalium condemnarent. Illud tamen perpetuo seruatum post xxi. Tabulas existimo, vt, quicumque Perduellionis accusaretur, non ex capitalibus criminibus maximum, de eo, siue Tribus pl. siue Maior Magistratus ageret, non Tribus Comitij, sed Centuriatis, Populus iudicaret, nam, et si in Centurijs & Patricij suffragium ferebant, quos aduocatus Tribuno pl. non licuisse diximus: tamen, cum eo de crimine ageretur, quod ad salutem Reip. pertineret; petebat Tribuno pl. a Maiore Magistratu, vt sibi Populum per Centurias conuocatum, eius iudicij causa, certo die praeberet: cum ipse Centuriata Comitia habere non posset, id cognouimus ex Gellio, vel potius a Valerio Antiate, cuius ex historia locum recitat Gellius libro vii. cap. 9. quem nos quoque recitabimus. Pepolci, inquit non Populus, Valerius Antias libro Annalium XLV. scriptum reliquit. Denique Licinius Tribuno pl. Perduellionis eisdem dixit, & Comitij diem a Q. Marcio Praetore pepolci. Lilius quoque libro xxvi. eandem consuetudinem ostendit. Sempronius, inquit, perduellionis se iudicare C. Fuluius dixit, diemq. Comitij ab C. Calpurnio Praetore peti. Cur Tribuni pl. Licinius & Sempronius, a Praetore Comitij petierunt? an sine Praetore Tribuni pl. tributim populum ad iudicium conuocare non poterat? non video, cur non potuerit idq. saepe esse factum. Petijt igitur Centuriarum causa, non Tribuum; quia in eiusmodi crimine, quod ad communem salutem pertineret, Centuriata Comitia, in quibus Ciuitas vniuersa suffragium ferre posset, habenda viderentur: cum in Tribus non vniuersa Ciuitas, sed vt saepe iam dixi, soli Patricij suffragium ferrent. Vt autem clarius appareat, in crimine Perduellionis non Tribus, sed Centurias, suffra-

pium tulisse, alium Liuij locum ex libro v. r. recitemus. In Campo Martio, inquit, cum Centuriatum Populus circumferretur, & reus ad Capitolium manus tendens, ab hominibus ad Deos manus auertisset: apparuit Tribunus, nisi oculos quoque hominum liberaissent a tanti memoria decoris, numquam fore in preoccupatis beneficio animis, vero crimini locum. Loquitur de M. Manlio Capitolino, Perduellionis reo, cuius ad iudicium Centuriæ vocatus fuit: quia, cum Senatusconsultum factum iam esset, ut viderent Magistratus, nequid, ex pernicioso consilio M. Manlij, Resp. detrimenti caperet, simul cum Tribunis pl. qui consuebant, Tribuni militum Consulari potestate consentire: ab hisq. Tribuni pl. & petierunt Centuriata Comiticia & acceperunt, sicuti Licinius, & Sempronius, Tribuni pl. de quibus Antias, & Liuius, mentionem fecerunt, a Prætoribus petierant. Semper igitur Tribuni pl. in crimine Perduellionis, quod fuisse omnium maximum ostendemus in libro de Iudicijs, x. x. Tabulis paruerunt, in reliquis criminibus, non item. Quod si non Tribuni pl. sed Consul aut Maior aliquis Magistratus, de capite Cuius ad populum ferret: tum quidem x. x. Tabularum iussu esse obseruatum & Centuriatis Comitijs semper iudicatum esse, minime dubitauerunt. Quæ de re exemplum vnum recitabo, quandoquidem multa non licet, quod de L. Sulla in Oratione pro domo sua a Cicerone traditum est. Populus Romanus, inquit, L. Sulla Dictatore ferente Comitijs Centuriatis Municipijs Civitatem ademit. Tunc enim agitur de capite damnati aut Civitate, aut libertate, aut vitæ, priuantur. Quo de genere, & in quo Capitis deminutio & causis capitalibus differat, disputabitur in libro de Iudicijs. Quod si Populus in causis capitalibus, excepto Perduellionis crimine, Tributis Comitijs sæpe iudicauit: certe in ijs causis, quæ capitales non essent. Tributis item Comitijs iudicasse, verisimile est, de quo exemplum libro XL.

apud

quod Lium observauimus, sit enim, Tribus Comitij
C. Seruilium, Pontificem Maximum, & L. Corneliu
Dolabellam, Duumvirum Naualem certatum ad Popu
lum esse; ob multam, quam Dolabellæ, nisi Magistratu
iudicaret, Seruilis dixerat. Et idem lib. xv. M. Rosu
m decem millibus æris grauis damnatum a Tribubus
iudicatur, iudicatur igitur, vt superiora colligamus, de
Capite Citis primum Curie, & Tullo Rege ad Seruian
Regem, cum eam potestatem Lege Romuli, vt opinor, as
cribatur: deinde Centuriæ, a Seruio Rege ad Coriolani
dominationem: tum Tribus, a Coriolano ad Decemuiros,
q. x. Tabulas conscripserunt: postremo, si Tribuni pl.
rogationem ferrent, modo Centuriæ, modo Tribus Cen
turiæ in Perduellione: Tribus, in reliquis capitalibus cri
minibus, & Centuriæ, ex x. Tabulis Tribus, contra
x. Tabulas: fin autem Maior Magistratus accusaret,
tum Centuriæ semper ex x. Tabulis de re indicatur.

Sic creandus esset Magistratus, Populus, eius Magistra
tus iussu, qui Comitia habebat, in Campum Mar
tium euehebatur, eo de Collibus, in quibus habitabant, de
scendebant ij, qui Magistratum petebant, propinquorum,
amicorum, clientium, frequentia stipati; honoris, & com
mendationis causa, tum ad concilianda Populi studia,
quorum blandissime poterat, pro se quisque Populum, ap
prehensis manibus rogebat, vnde Prensisare verbum, &
Scipio Nasica, cum, Aedilitatem Curulem petens, rustici
hominis apprehensa manu, asperitatem, & duritiam, sen
sisset, & ioci causa, Num tu manibus ambulas, di
xisset, ob eam causam repulsam tulisse fertur, rusticis
Tribubus, ad quas Nasica diuini emanauerat, pauper
tatem sibi exprobratam iudicantibus. Prensiabant autem
compentores omnes, candida toga induti, vt eo colore,
qui purissimus, at æque apertissimus est simplicem ani
mum

num in petendo honore, nullaq. labe fuffusum agnoscant. Prensabant & sinetunica, vt apud Plutarchum, *ἐν τῇ ἱεροδραμᾷ τῶν βιβλίων* scriptum est, vel ne argentum sinu ferentes, & tunica, quæ corpus prima tegit, celantes, Comitia corrumpere, vel vt cicatrices, aduerso corpore in bello exceptæ, meritorum in patriam indices, ac testes, Populo paterent; vel, vt pectore denudato, supplices, quasi se ijs, quos rogabant, submitterentes, ad coe-tes dedentes, eorum studia magis allicerent. Quocirca Plutarchi testimonio monemur, non esse ipso Comitiorum die nummos a Candidatis inter prensandum Populo diuisos, nam diuidi solitos, Lege permittente, dubium non est; neque solum ab ijs, qui Diuisores dicebantur, vt numeretiam a Candidatis; de Diuisoribus, auctorem habeo Pedianum in 11. Verrinæ commentario: de Candidatis, Ciceronem ipsum; qui in quadam ad Atticum epistola, ita scribit: Scaurus domi suæ tributum Populo satis fecerat. Quibus verbis, & licuisse diuidi Populo nummos a Candidatis, & ante Comitiorum diuisos esse, facile coniicimus. At, cur Tributum, idest cuiusque Tribus hominibus, in ea epistola dixit Cicero: cum Scaurus Consulatum peteret, & Consulatus non Tributis, sed Centuriatis Comitijs daretur? quia in vna quaque Tribus homines erant a pecunia inopes, qui Centuriatis Comitijs vel in quinta classe, quæ xxx. Centurias habebat, vel in sexta, quæ vnâ tantum, suffragium ferrent. Ita, qui tributum numeros diuidebant, suffragia xxx. Centuriarum quinque Classis, & vnus e sexta, quæ vltima erat, accipiebantur. Nam quartæ Classis hominibus: quorum censum xlv. minis ad L. fuisse, ex Dionysio, & Lino docuimus, inopia laborasse, & ad capiendos nummos inanimus verisimile est. Diuidebant igitur nummos tributum candidati consulares, non solum, ne repulsum ferrent cum saepe paucorum Centuriarum suffragijs vel datus bo-

nor

hoc legi videretur, quod L. Turio contigit, scribit Ci-
 cero in Bruto: verum etiam, ut Centurijs quam plurimis
 crearentur: quod cum speciosum in primis, maximeque
 honorificum semper fuit, itaque, se cunctis Centurijs
 Praetorem esse factum, Cicero noster in Oratione pro Le-
 ge Manilia, suo more gloriatur: tum interdum etiam ne-
 cessarium, cum multi competitorum Populo probarentur
 ac Magistratu digni viderentur; nam si plures, quam
 quot Magistratum gerere possent, Populi suffragijs desi-
 gnari essent, & ut loquitur Liuius, Centurias, aut Tribus
 expleissent: tum, non qui centurias, aut Tribus expleue-
 rat, sed omnino qui plures aut Centurias, aut Tribus tu-
 lerat, de ijs ipsis, qui expleuerant, ad gerendum Magi-
 stratum legebatur. Diuidebantur igitur Populo nummi,
 Lege petmittente, verum, quia tum Candidati, tum ij
 maxime, qui Candidatorum nomine diuidebant, quos
 Diuisores appellat Cicero in Orationibus, sepe plus, quam
 quantum Legi licebat, diuidere soliti sunt: idcirco mul-
 tas de coercendo ambitu Leges, & posterioribus quasque
 duriores, e S. C. latas esse legimus. Hic; quando, ut de
 Candidatis diceremus, ipse narrationis ordo nos adduxit:
 addamus & illud: Omnes quidem, qui peterent, Candi-
 datos fuisse; non omnes tamen, qui crearentur, numero
 Candidatorum fuisse: cur? quia creabantur interdum, qui
 non petebant, atque etiam nonnulli, quorum animus a
 Magistratu abhorrebat, ut T. Manlius Torquatus: qui
 Consulatum renuit, oculorum valetudine excusata: &
 quemadmodum non omnes, qui creabantur, de genere
 Candidatorum erant: sic ex ipsis Candidatis creari nemo
 poterat, nisi cuius nomen recepisset Magistratus is, qui Co-
 mitijs praeerat. Propterea, cum Cn. Flavius, Cn. filius,
 scriba; libertino patre natus, Curulem Aedilitatem peteret:
 Aedilis, qui Comititia habebat, negauit, se nomen eius acci-
 pere, quia scriptum faceret. Tum Flavius, tabula posita,
 iura;

iuravit, se scriptum non esse facturum; de Aedilibus creandis est. Q. etiam Fabius Maximus, Consul, cum haberet Comitibus Consulibus creandis, rogatus ab omni nobilitate, ut Appius Claudij, qui cum ipso Fabio Consul fieri vellet, rationem haberet; facturum se fuisse dixit, ut duorum Patriciorum nomina reciperet, si alium, quam se, Consulatum fieri videret: nunc se sui rationem Comitibus, cum contra Legem futurum sit, pessimo exemplo non habiturum. Ita L. Voltinnius de Plebe cum Appio Claudio Consul factus est. Cum prensaverant Candidati; quos non suis dumtaxat Comitibus, sed anno etiam antecedente, aliorum Comitibus prensare solitos, epistola ad Atticum prima declarat: omnes xxxv. Tribus, aut Centuriæ, non promiscue in campo versabantur, sed intra quædam sæpta singula recipiebant. Quæ, & Ovilis, a similitudine, dicta Servius, ubi illud in prima Ecloga interpretatur,

Quamvis multa meis exiret victima sæptis,

declarat his verbis; Sæpta proprie sunt loca in Campo Martio, tabulatis inclusa; in quibus stans Populus Romanus suffragia ferre consueverat. Sed, quoniam hæc sæpta similia sunt ouilibus, duo hæc invicem pro se ponuntur, ut hic Sæpta pro ouilibus posuit: Lucanus è contra,

Et misera maculavit ouilia Roma: & Iuvenalis,

Antiquo quæ proxima surgit ouili,

Hæc Servius, Qui quod de Populo Romano dixit; non dubito, quin ad omnem Populi conventum referri possit, siue is esset Tributis Comitibus, siue Centuriatis: non ut omnis Populus unico sæpto concluderetur; sed, ut Tribus, & Centuriæ, in Campo Martio suffragia lauræ, suis singula sæptis discluderentur. Nam & loca tabulatis inclusa dicit fuisse, numero multitudinis: & cum ouilibus adeo similia fuerint, ut, inde sumpto nomine, interdum Ovilis sit appellata; non dubium est, quin de pluribus sæptis in Campo Martio ita sit accipiendum, ut in ouili tabulario plura sæpta

Septa scimus esse, alia ad lactentes hædos cum matribus continendos, alia ad prægnantes oves, alia ad reliquas, cum matribus. Segregatas vero huiusmodi *septis* non Tribus modo, verum etiam Centurias, cognoscitur ab exemplis. Nam & huius de Centuriarum *septis* aperte loquitur libro x. cum ait: Datum in omni secrete colloquendi tempus. Eadem, cum libro x. Centurias primo, deinde aliquanto post Tribus, ad suffragium ait intro vocatas; quo modo, & Cicero simili de re locutus est pro C. Cornelio; tam Tribuum, quam Centuriarum *septæ* per verbum, *Introuocari*, videtur significare, quo enim introuocarentur in Campo Martio? nimirum intra *septæ*, ut separatim singulæ suffragium ferrent. Nec magis de Centuriarum, quam de Tribuum *septis* accepisse videtur Ouidius, in illo versu Pastorum libro i.

Et quoque, quo Populum ius est includere septis.

In Oratione etiam pro Milone, huiusmodi *septæ* nominat, quo *sepe* Clodius, ut Comicia turbaret, irruerat. Eademque hæc Marci Campi *septæ* significat. Suetonius in Augusto; cum ait: Ludos facit nonnumquam vicatim, ac pluribus scenis, per omnium linguarum histriones, non in Foro modo, nec in Amphitheatro, sed in Circo, & in *septis*. Et paulo post: Publicauit Rhinocerotem apud *septæ*, Tigrim in *se-*
ptæ. Hic occurrit illud. Si tam Tribus, quam Centurias, *septis* inuicem disungebantur: cur in epistola ad Atticum libro xv. dixit Cicero, in Campo Martio *septæ* Tribunicij Comitijs marmorea sumus, & tecta, facturi? cur non potius, Comitijs, quam Tribunicij Comitijs? Nam, si Comitijs dixisset: de omni Populi conuentu, idest, tam de Tribubus, quam de Centurijs, *septo* marmoreo discludenda, acciperetur. Cum vero, Tribunicij Comitijs, dixisset, non de Centuriarum, sed de Tribuum *septis* videtur intelligere. Non enim Centuriatis, sed Tributis, Comitijs Tribuni pl. creabantur. Itaque iure dubitatur. Ego autem

tem, vt tollatur dubitatio, primum, pro Tribunicijs lego, Tributis: sicuti in Bessarionis antiquo libro scriptum est. Nam, vt tantummodo eorum Comitiorum causa, quæ ad vnum Magistratum designandum haberentur, sæpta marmorea fierent, absurdum est opinari. Tributis vero Comitijs non solum Tribuni pl. sed Minores omnes Magistratus designabantur. Itaque sæpta marmorea Cæsaris nomine Cicero, & Oppius, in Campo Martio facere cogitabant, vt Populum, quotiescumque tributim in Campum conueniret, commode, & honorifice, reciperent. Primum igitur locum ita corrigo: deinde, cum quæritur, cur, Comitijs, generali vocabulo non dixerit: respondeo, quia necesse non fuit: quandoquidem, quæ sæpta sunt Tribuum recipiendarum causa, ea Centuriarum causa fieri, non dubium est nam, quo recipiuntur Tribus, multo facilius recipientur Centuriæ, frequentior enim in Tribubus, quam in Centurijs Populus fuit. Dixit igitur, Tributis Comitijs; cum hoc significaret, ad eam frequentiam Populi recipiendam, quæ summa est. Tributis autem Comitijs summam esse, non ignorabat. Ideo nominavit Frequentissima Comititia: sic enim amplitudinem septorum Attico significabat. Quod si quis plura sæpta Centurijs, quam Tribubus, necessaria fuisse obijciat, cum plures essent Centuriæ, quam Tribus: nihil agat. Nam xxxv. sæpta, numerum Tribuum æquantia, omnibus cxxciii. Centurijs recipiendis facile sufficerent: cum in vno vnus Tribus sæpto multæ Centuriæ separatum locum capere possent. Ita non plura sæpta, quam xxxv. quot scilicet Tribus erant, existimo fuisse. Erant etiam pontes huiusmodi sæptis super impositi; non solum, vt ijs, qui calculorum, aut Tabellarum, cistas deferrent, facilis, & expeditus, a Centuria ad Centuriam, vel a Tribu ad Tribum transitus esset; verum etiam, vt calculi, siue Tabellæ, commodius Populo de loco superiore viritim distribuerentur, non enim his de pontibus suffragium ferebatur;

babur ; sed calculi , siue Tabellæ , suffragium laturis ministrabantur . Patet ex Ciceronis epistola ad Atticum libro 1. in qua hæc sunt verba : Operæ Clodianæ pontes occupant : Tabellæ ministrabantur , ita , vt nulla daretur , Vt rogas . Occupant enim ideo pontes operæ Clodianæ , vt nequis , præter ipsos , ministrare Tabellas posset ijs , qui de lege contra Clodium lata suffragium laturi erant . Ipsæ enim tantum eas ministrabant , quæ legem antiquarent ; non illæ , quæ iuberet : vt Populus , vellet , nollet , antiquare videretur ; cum sine Tabella , Vt rogas , de qua iam dicimus , iubere non posset . Legimus etiam in Suetonio , cum , qui Comititia haberet , his de pontibus Populum ad suffragia vocasse , scripsit enim in Iulio sic ; Primum cunctis , vtum ne illum in Campo per Comititia Tribus ad suffragia vocantem , partibus diuisis è ponte deijcerent , atque exceptum trucidarent . Nam de ponte , qui fluminis , aut omnino fossæ , alicuius transitum coniungeret , absurdum est opinari : cum , perpetuum , & continentem , fuisse Campum Martium , nulla interfluente , aut interiacente aqua cognoscitur , nemo nesciat . Illud de Pontium angustijs , de lege Maria sancitum contra ambitiosos scribit Cicero de Legibus 111. quomodo sit accipiendum , non potest dispicio . Nisi si propterea sancitum intelligas , vt aduentu prohiberentur ij , qui , ambitiosis Ciuibus gratificantes , Tabellas ex illorum voluntate ministrarent ; cum , vtique binas , alteram , quæ antiquaret , alteram , quæ iuberet , ministrari , & æquum , & vtitatum esset . Quod autem , & de calculis , & de Tabellis , Populo distributis , præter ante dixi ; id eo dixi , quia neque semper calculis in suffragio , neque semper Tabellis , Populus est vsus , sed prius Calculis ante leges Tabellarias , post autem semper Tabellis . Leges autem Tabellarias intelligo eas , de quibus mentionem facit Cicero libro 111. de Legibus , Gabiniam , Papiriam , Coeliam . Nam , Calculis Populum

in Comitijs esse usum, nemo, qui Dionysium legerit, ignorat. Nec vero dubium est, quin, quemadmodum, post leges Tabellarias, duas quisque Comitijs Tabellas accepit, diuerse inscriptas, ad distinguendam voluntatem: sic ante eas Leges, duos quisque calculos diuerse coloratos, acceperit; album, ut approbaret; nigrum, e contrario, excellit enim inter colores Albus; ideoque Deo esse præcipue decorum, tum in cæteris, tum maxime in textilibus, auctor est Plato, quem locum vertit Cicero libro 11. de legibus. Itaque, prosperam voluntatem albo lapillo significaram in ferendo suffragio, aduersam nigro, facile conuenimus: cum etiam dies, feliciter, aut infelicitèr traducibis, albo, aut atro lapillo signatos, legamus, Athenienses quoque albis calculis in absoluendo, nigris in condemnando, usus esse, non solum is, qui Demosthenis orationem, quæ inscribitur κατά τιμοκράτους explanat, verum etiam Iulius Pollux libro 11x. satis aperte declarat. Calculi igitur colore, Tabellæ inscriptione, distinguebantur, altera enim duas litteras habebat insculptas, V, R, idest, Vti Rogas; altera vnam, A, idest Antiquo. Approbandi notum erat, V. R.; improbandi, A. nam, cum utebatur aliquis in Tebella, ubi, V. R., erat inscriptum: significabat, velle se, & iubere id, quo de ab eo, qui habebat Comitia, rogabatur, rogabat enim Populum his verbis Magistratus: Vultis, iubetis ne, ut Consul creetur Tullius Cicero? vel, ut Mithridati Regi bellum inferatur? vel, ut M. Tullio Cicero provincia Cilicia mandetur? vel, ut M. Tullio Cicero aqua, & igni interdiciatur. Quatuor enim de causis; ut diximus iam, Comiticia habebantur, vel Magistratus, vel Legis, vel Prouinciæ, vel Iudicij causa. His igitur verbis Magistratus cum rogasset; qui de Populo probabant, & assentiebantur, ferebant Tabellam duabus litteris, V. R., signatum: cum per suam quisque Tabellam, voluntatis, & mentis nunciam, atque interpretem, hoc exponeret: Vti

rogas,

ita volo, & iubeo. Hinc Rogatio pro lege, quia rogatio Magistratu ferebatur, & Comitia Consulibus rogandis, in quibus Populus de Consulibus creandis rogaretur, quo vero id, quo de rogabantur, improbabant; una littera A, inscriptam Tabellam ferebant: ut hoc significarent, Antiquo, id est, in antiquo statu rem esse iubeo; nihil innovari volo, nihil ferri: itaque, cum de legibus modo antiquatis, modo abrogatis, legimus: non eodem sensu dictum accipimus, sed antiquatam legem intelligamus eam, quæ, cum antea non fuisset, latam à Magistratu Populus respuebat: abrogatam eam, quæ, cum antea fuisset, in posterum non esse Populus iubebat. Nouam igitur antiquabat, veterem abrogabat: antiquabat, inquam, nouam, cum delatam reiciebat: abrogabat veterem, cum susceptam abiecit: & quamquam vtrumque verbum, tum Antiquare, tum Abrogare, auersam à lege voluntatem Populi significat: tamen non eadem Tabella vtrumque fieri solum existimo: sed in antiquando latam esse Tabellam A, in abrogando Tabellam V. R. quia Magistratus, ut in ferenda Lege rogabat his verbis, Vultis iubetis ne, ut Lex de ambitu perferatur: sic, ut opinor, in abroganda, Vultis, iubetis ne, ut Lex de ambitu abrogetur, & Populus, siue in noua Lege perferenda, siue in vetere abroganda, assentiretur, per Tabellam respondebat, Vti rogas. Huiusmodi Tabellæ (ut etiam minuta quæque persequamur) cistis in Campum deferrebantur. Vnde illud libro 1. ad Herennium: Cum L. Saturninus Legem frumentariam de se missurus, & tricentibus laturus esset; Q. Cæpio, qui per id remporis Quaestor urbanus erat, docuit Senatum, Aerarium non posse pati largitionem tantam. Senatus decreuit, si eam Legem ad Populum ferat, aduersus Remp. videri eum facere. Saturninus ferre coepit: collegæ intercedere: ille inuicem cistellam deferre. Cæpio, ut illum contra Senatus Consultum, intercedentibus Collegis, aduersus

Hemp. vidit ferre, cum viris bonis impetum facit, potius
disturbat, cistas deijcit, impedimento est, quo citius fere-
tur Lex. Neque vero ijs assentior, qui Cistæ, & Sitellæ,
eandem vsum in Comitijs esse putant; cum vtramque pro
vale interpretantur, quo Tabellæ suffragiorum contine-
rentur. Nam Sitella nomina Tribuum, aut Centuriarum
continebat, quibus sorte eductis, suum quæque locum Tri-
bus, aut Centuria, in ferendo suffragio nouerat, quæ scili-
cet prima esset, quæ secunda, quæ tertia, vsque ad extre-
mam ordine seruato, qui sorte contigisset. Quod ut ita
esse credam, facit Cicero, qui, primam Centuriam sorte
eductam, quæ Prærogatiua dicebatur, testatur Philippica
11. quod ipsum libro xxiv. & xxxv. 11. Liuius comprobat.
Ipsas autem sortes in sitella fuisse ijdem significant. Noster
quidem in Oratione pro C. Cornelio, quæ integra non ex-
stat, his verbis: Est utique ius vetandi, cum Lex fertur, dum
priuati dicunt, dū sitella defertur, dū æquantur sortes, dum
sortitio fit. Quo loco de Tribubus sorte eductis, ex Asconij
Commentario cognoscitur. Liuius autem sic libro xxi.
Tribuni Populum summouerunt: sitellaque allata est, ut
sortirentur. Itaque sic statuo, atque concludo, Sitel-
lam fuisse, vnde Tribuum, siue Centuriarum, nomi-
na sorte educerentur, ut suum quæque locum in suffra-
gio ferendo feruaret; non, vnde sumptæ Tabellæ: suffra-
giorum notis inscriptæ distribuerentur. Cista vero con-
tinebatur Tabellæ, quæ sine sorte virum Tribubus, aut
Centurijs, suffragiorum causa, ministrabantur. Ex ve-
dicam, quod sentio, quem locum ex libro ad Herennium
recitauimus, in eo loco Sitellam potius, quam Cistellam,
legendum crediderim. Nam & Cicero, non de Cistella,
sed de Sitella, delata bis mentionem facit in eapro C. Cor-
nelio Oratione, deq. Natura Deorum libro 1. & Liuius
eodem fere modo loquitur loco a nobis recitato. Ut illam
quoque rationem omittam, quod ad continendas cas Ta-
bellas

balles, quæ vitum Populo distribuere, non vna ci-
bella, sed pluribus cistis opus esset; fortibus auxem, siue
Tabellum, siue Centuriarum, vna sitella sufficeret. Di-
stributis Tabellis, deinceps omnes Tribus eo, quem sorti-
ta fuerant, ordine ad suffragium vocabantur; prima, quia
eius mandati Magistratum veller, ante alias rogaretur, præ-
rogatumque appellatam Pedianus tradit, reliquæ, iure
vocate dicebantur; quod in his, sequente Populo, vt sa-
pe contingit, prerogatiuarum voluntatem, iure omnia
complerentur. Lato suffragio, ex vnaquaque Tribu nu-
merus Tabellarum punctis notabatur, quod ex Oratione
pro Murena, & ea pro Plancio, patet: Tabellarum, in-
quam, & earum, quæ approbandi notas habebant, & ea-
rum, quæ antiquandi. Ad quem morem spectauit Hora-
tius in illo Artis poetice.

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

& quemadmodum, e numero punctorum voluntas cuius-
que Tribus, sic e numero Tribuum Populi iudicium co-
gnoscebatur. Nam si xxxv. Tribubus xvii. Candida-
tus tulisset, nisi si quis plures Tribus tulisset, Magistra-
tus creabatur. Quod si plures Candidati tot Tribus tu-
lissent, quot ad creationem satis essent: tum, si locus in
Magistratu non omnibus esse poterat, creabantur, & pro-
nunciabantur a Magistratu, Comitia habente, dumta-
xat, qui plures Tribus, quam reliqui, tulissent, qui vero
plures, quam omnino omnes reliqui tulisset, is primo lo-
co creatus dicebatur, quod quidem contingit, gloriosum fuit.
Semel omnino, quod quidem legendo cognouerim, acci-
dit, L. Valerio, M. Horatio Consulibus, vt ex omni-
bus Candidatis legitimus, & Magistratui necessarius, nu-
merus creatus non sit. Tribunis enim plebis quinque
creatis, alij Candidati Tribus non expleunt; & Duillius,
qui Comitia habebat, (hoc enim ei munus forte conti-
gerat) Concilium dimisit, nec deinde Comitorum cau-
sam.

sam habuit: cum satisfactum Legi diceret: quæ, numero nusquam præfinito Tribunis, modo, ut relinquerentur, sanciret, & ab ijs qui creati essent, cooptari Collegas iuberet. Scribit Suetonius, etiam Pontificem Maximum Tributis Comitijs creatum, quod cum eo, quod diximus, de Minoribus tantum Magistratibus tributim creatis, non pugnaret, non enim Pontificatus erat Magistratus, sed honor & dignitas: sicuti nec Tribuni Militum Comitiatum, Magistratus erat: quos tamen utroque Tributis Comitijs designatos, ex Festo, & Pediano cognouimus. Cur autem Magistratus non esset, suo loco, idest proximo libro, qui de Magistratibus erit, exponemus. Ex quatuor Tributorum Comitiorum causis, quas posuimus, primam, ut opinor, satis copiose explicauimus, de Magistratu creando: sequitur, de Lege iubenda. Iubebat Populus eas Tributis Comitijs leges, quas Minores Magistratus sine S. C. ferebant; nam, quæ e S. C. ferebantur, non Tributis, sed Centuriatis, Comitijs, neque a Minoribus Magistratibus, sed a Maioribus ferri mos fuit. Hinc illa Ciceronis, & in Epistolis, & in Orationibus, saepe usurpata prædicatio; cum se Centuriatis Comitijs in Patria restitutum gloriatur; qui Tributis fuisset erectus, nam Tribunus pl. P. Clodius de eiiciendo Cicerone Tributis Comitijs tulit, non modo Senatu non approbante, sed etiam inuito, & dissentiente: proximo autem insequenti anno de eodem reuocando Consul P. Cornelius Lentulus Centuriatis Comitijs ex eo Senatus Consulto tulit, quod, ipso, & Metello collega referentibus, factum erat. Quo fuit Ciceronis reditus illustrior, quam aut P. Popillij, aut Q. Metelli, aut C. Marij: qui, rogationibus Tribunicij, non auctoritate Senatus, neque Centuriatis Comitijs, reducti sunt. Quod ipse, in Oratione post reditum ad Quirites, & pro domo sua, testatur.

Legem a Rogatione differre, veteres nonnulli existi-

ma-

marrant. Qua de re Festi verba recitabimus. Rogatio, inquit, est, cum Populus consulitur de vno, pluribus ve hominibus, quod non ad omnes pertineat, & de vna pluribus ve rebus, de quibus non omnibus sancitur. Quod ipsum, & Ateium Capitonem existimasse, Gellius libro x. cap. 20. significat, his verbis: Lex, inquit Ateius Capito, est generale iussum Populi, aut Plebis, rogante Magistratu, deinde hæc ipse Gellius subscribit: Ea definitio si probe facta est, neque de Imperio Cn. Pompeij, neque de re dictu M. Ciceronis, neque de eade P. Clodij, quaestio, neque alia id genus Populi, plebisue, iussa Leges vocari possunt, non sunt enim generalia iussa, neque de vniuersis ciuibus, sed de singulis, concepta, quo circa priuilegia potius vocari debent: quia veteres priua dixerunt, quæ nos Singula dicimus. Plebem autem Capito in eadem definitione seorsum a Populo diuisit: quoniam in Populo omnis pars ciuitatis, omnesq. eius ordines contineantur: Plebs vero ea dicitur, in qua gentes Ciuium Patriciæ non insunt. Plebiscitum igitur est, secundum eum Lex, quam Plebs non Populus accipit. Sed totius huius rei, iurisque siue cum Populus, siue cum plebs rogatur, siue quod ad vniuersos, siue quod ad vnum pertinet, caput ipsum, & origo, & quasi fons, Rogatio est. Ista enim omnia vocabula censentur, continenturque, Rogationis principali genere, & nomine, nam, nisi Populus, aut plebs rogetur; nullum Plebis, aut Populi iussum fieri potest. Sed quamquam hæc ita sunt: in veteribus tamen scriptis non magnam istorum vocabulorum differentiam esse animaduertimus, nam & plebiscita, & priuilegia, translato nomine, Leges appellauerunt: eademq. omnia consulo, & indistincto vocabulo Rogationes dixere. Sallustius quoque, proprietatum in verbis retinentissimus, consuetudini concessit, & priuilegium, quod de Cn. Pompeij reditu ferebatur, Legem appellauit. Verba ex secunda eius historia

Historia hæc sunt: Nam Sillam Consulem, de reditu eius Legem ferentem, ex composito Tribunus pl. C. Herennius prohibuerat. Nos quoque Gallij sententia subscribimus. Idq; veterum exempla multa, satis plana, satisq; perspicua, abunde confirmant. Lex omnis, siue ad vnum, pluresve homines: siue Populus, siue plebs, rogaretur, non nisi a Magistratibus ferebatur. Et quamquam de iudiciis taxat Legibus, quæ a Minore Magistratu ferrentur, hoc loco scribere propositum nobis fuit: tamen, ne diuisa narratione, Lectoris animus distrahatur; de omnibus plane Legibus, tum à Minore, tum à Maiore Magistratu, perlatis: ea quæ tractandis veterum litteris, consecutus sumus, omnia coniunctè exponere satius putamus, itaq; faciemus: idque, more nostro, quam planissimè, & quam breuissimè fieri poterit.

Ex Libro, de Legibus Romanis.

De Comitijis omnes fere populares leges fuerunt. Tulit cum Volerone Publio Latorius, id quod iam dictum est, ut Tributis Comitijis plebeij Magistratus fierent, quo primum tempore Tributa Comiticia Romæ esse instituta, facile suspicor, neque enim ante hanc Legem vsquam ea vidéo nominari, & opinor, Curiatis Comitijis plebeij Magistratus, Centuriatis patricij, creabantur. Plebeij autem dicebantur, qui Plebis causa, & ex ipsa Plebe; Patricij vero, qui patriciorum causa, & ex Patricijs familijs, primum erant instituti, postea Plebi quoque ius petendi patricios Magistratus concessum est: Plebeos Magistratus saluis Legibus, Patricius nemo petijt sed Legem Voleronis, quam a nonnullis video Voleroniam imperite vocari, cum Leges à prænominibus nominari mos non esset, publicilliam appellauerim: siquidem publiciæ gentis Volero prænomen fuit. Tulerunt deinde L. Valerius, & M. Horatius

illis Comitijs, quod Tributa Comitibus plebis antea esset, et
 Comites omnes aequae tenerentur, ac si Centuriatis Comitijs
 temperata lex esset, ita Centuriatis Comitibus Tributa sunt
 agnoscere, & quod ait Livius, Tribunicij rogationibus
 satisfactionem totum hac Lege datum esse: cum quidquid Tri-
 buni plebs ferrent, id deinde ab omnibus Civibus servari
 antea esset. Etiam illa Publilij Dictionis contra Sena-
 tum pro Populo facta, quae canonis est, ut omnium Legum
 quae Comitibus centuriatis ferrentur, ante initum suffragiorum
 patres auctores fierent: ne scilicet roboris haberentur, nisi
 siquid popolare patribus iniuris latum esset. Item illa C.
 Cassij Tribunicia, ut ordinem Senatorum amitteret is,
 quem Populus damnasset, cui ve Imperium abrogasset.
 Quoniam autem potestatem solvendi Legibus Senatus
 habebat; C. Cornelius eam potestatem Lege paululum
 imminuit: tulit enim, ne quis in Senatu, nisi cc. Se-
 natores affuissent, Legibus solveretur: ne ve quis, cum
 solutus esset, intercederet, cum de ea re ad Populum
 foreturus: quae duo capita neque omnino e Senatu, neque
 e Populi voluntate utraque fuerunt, sed primum pro Po-
 pulo, alterum pro Senatu, in iuris tamen optimatibus, ut
 Aelianus ait, lata lex est: qui vel pauci gratificari solebant
 De iure, & tempore, Comitiorum lex Aelia, & Fusia con-
 tra Populum pro Senatu fuerunt; cum tamen a Tribunis
 illae latae sint: id quod significat Cicero in Oratione in Pi-
 sonem, his verbis: Centum prope annos legem Aeliam,
 & Fusiam tenueramus. Intra centum enim annos ante
 Dionis & Gabinij Consulatum non modo Consules eo-
 dem anno non fuerunt Aelius, & Fusius, sed nemo om-
 ninis ex Aelia gente Consulatum gessit, quare, cum eo-
 dem anno lata lex videatur: nimirum, a duobus Tribunis
 placuisse esse, iure putabitur. Quod autem doctus qui-
 dam vir in eolibro, in quem antiquas Leges continet, Le-
 gem Aeliam & Fusiam tractat, post interfectos Gracchos, &

Miscell. Eud. Tom. 4.

Q

ante

ante Punicum bellum tertium esse latam: aperte loquitur
pugnancia, nam si post interfectos Gracchos; quo modo
ante Punicum bellum tertium? cum Ti. Gracchum Scæ-
uola, & Pisone Cos. annis; post euerfam Carthaginem, &
Scipionis triumphum, XIII. occisum esse non solum hi-
storiæ, verum & Fasti, declarent; quos, Paulo XII. Pon-
tifice, felici quodam literarum fato, Romæ reporter,
multis locis, iniuria temporum, mutilos, & imperfectos,
restituit, atque absoluit, magnæ doctrinæ vir, ingenio
præditus eximio, Carolus Sigonius. Accedit testimonium
Ciceronis, qui contra Vatinius, Leges, inquit; Aelia,
& Fusia in Gracchorum ferocitate vixerunt. Opinor etiam
vel potius plane video, contra quam doctus ille videri
existimasse, non vnam legem, sed duas, Aeliam & Fu-
siam fuisse, nam et si sæpe Cicero ita loquitur, vt dicat
Legem Aeliam & Fusiam; aliquando tamen eas separat,
vt duas leges agnoscere videatur. In Oratione pro Sex-
tio, Iisdem, inquit Consulibus sedentibus, atque inspec-
tantibus, lata Lex est, vt Lex Aelia, & lex Fusia ne valerēt.
Et in Vatinius: Sanctissimas Leges, Aeliam, & Fusiam
dico; quæ in Gracchorum ferocitate, & in audacia Satur-
nini, & in colluione Drusi, & in contentione Sulpicii,
& in cruore Cinnano, & inter Sullana arma, vixerunt. Ita
Pisonem: Centum prope annos Legem Aeliam, & Fusiam
tenueramus: quas leges ausus est non nemo improbus,
potuit quidem nemo vnuquam, conuellere. In ea de
prouincijs Consularibus: Aut nobis statuendum est, Le-
gem Aeliam minere, legem Fusiam non esse abrogatam.
Post reditum in Senatu: Vt Lex Aelia, & Fusia ne va-
lerent. Clarissimè autem de haruspicum resp. sustulit
duas Leges Aeliam, & Fusiam, maxime Reip. salutes.
Sed videamus, quæ fuerit vtriusque sententia: quod etiam,
vt puto, de numero erit argumentum. Sententiam vero
non aliundè, quam ex ipso Cicerone possumus colligere.
Quare

Quare, hoc ipsa proponemus: ut non modo quid in ijs
 fecerum sit, verum etiam; quid inter utramque differat;
 intelligatur. Ac primum, quod ait in ea pro Sextio: Iisdem
 Consulibus sedentibus; etque inspecantibus; lata Lex
 est; ne auspicia valerent, ne quis obnunciaret, ne quis
 Legi intercederet, omnibus Fastis diebus. Legem ferendi-
 cet: ut Lex Aelia Lex Fusia ne valeret: dicendum est;
 quatuor illas partes, de auspicijs, de obnunciazione, de
 intercessione, de fastis diebus, omnes duabus Legibus;
 quæ subiiciuntur, Aelia, & Fusia, comprehendit; sed tres
 priores Aelia, posteriorem autem Fusia: rursus; e tribus
 prioribus, eiusdem generis, & quasi naturæ, duas esse;
 tertiam, separatam, & tamquam alienam, nam auspicia
 idcirco erant, ut esset obnunciatio. Cum enim de Cælo ser-
 vatum esset, tum ferentibus legem obnunciabatur, itaque
 auspiciorum quasi partus quidam erat obnunciatio: nec
 unquam servatum est de Cælo, quin obnunciatum sit,
 siue prospera, siue aduersa, signa visa essent; cum prospe-
 ra confirmarent id, quod cum Populo ageretur, aduersa
 impedirent, propterea sublatum esse a Clodio morem de
 Cælo seruandi, scripsit Dio lib. xxxix. cum tamen an-
 tea ita diligenter Auspicia seruata essent, ut M. Drusi Le-
 gibus, quia contra Auspicia latæ iudicarentur, Senatus
 decreuerit, Populum non teneri, quod Cicero libro xi. de
 Legibus, & Padianus in Commentario Cornelianæ: tra-
 didit, ergo cum hoc Auspiciorum genere quasi cognatio-
 ne quadam coheret, Obnunciatio, at Intercessio nihil ha-
 bet commune cum Auspicijs. Auspicia enim ad religio-
 nem referebantur, quod a Cælo, idest, a deorum numi-
 ne, pendere viderentur. Intercessio autem humanæ po-
 testatis erat, & cum a voluntate semper, nulla Religionis
 obseruatione, manabat, tum ab ea voluntate nonnum-
 quam, quæ ab omni Religione dissentiret, & cum ipsa
 quasi deorum voluntate pugnaret. Præterea, Servare de

Q 2

Cælo,

Cælo, Augurum, atque omnium plane Magistratum fuit: quod & supra notauimus: Intercedere vero, dumtaxat ad Tribunos pl. cum veteri Sacratum legum iuratum; ut ego existimo, Legis Aeliæ iussu, pertinuit, loquor autem de intercessione ad Populum, cum Lex ferretur, nam in Senatu, cum S. C. fieret, non Tribunos pl. tantum sed omnes, qui eadem potestate, qua ij, qui S. C. facerent maiore ve essent, intercedendi facultatem habuisse; diximus in libro de Senatu, atque etiam quod in eo libro non diximus, forensis, ut ita dicam, erat intercessio, cum prætori, de priuata controuersia decernenti, Prætor intercedebat, cuius generis idoneus locus erit in libro de Iudicijs. Nunc persequamur institutum. Dixi, legis Aeliæ fuisse tria illa membra, de Auspicijs, de Obnuntiatione, de Intercessione; quæ Clodius sua Lege sustulit: quartum de Fastis diebus Fusia Legesancitum, itaque in Oratione de Provincijs consularibus, in extremo, paulo distinctius locutus est Cicero, cum caput illud, de Fastis diebus separatim a reliquis posuit, reliqua vero tria separatim quidem & ipsa ab eo capite, sed ipsa tamen inter se coniuncta, ut dubitandum minime sit, quin hæc in vna lege simul fuerint, sicuti simul sunt a Cicerone pronuntiata, quod si in vna Lege: ne illud quidem dubitandum, de duabus Legibus, Aelia scilicet, & Fusia, vtram intelligamus, nam si de tribus coniunctis vnum aliquod in Aelia Lege fuisse docuero: Aeliæ legi & reliqua duo tribui debere, concedendum, ut opinor, erit. Dôcebo autem, Pediani verbis, obnuntiationem Aeliæ Legis fuisse, nam illud in Pisonem, A. P. Clodio, fatali portento prodigioque Reip. Lex Aelia, & Fusia euerfa est, ipse sic interpretatur: Legem tulit P. Clodius Tribunus pl. ne quis per eos dies, quibus cum Populo agi liceret, de Cælo feruaret, propter quam rogationem, ait, Legem Fusiam, & Aeliam, propugnacula, & muros tranquillitatis, atque otij, euerfam

tam esse, obnuntiatio enim, qua perniciosi Legibus re-
 sistatur, quam Aelia Lex confirmauerat, erat sublata.
 Porro autem, cur eo loco nihil de sententia Fusiae Legis
 considerit Padianus: cum tamen ipsam Legem simul cum
 Aelia nominarit: non enim tantum tulit Clodius, ne quis
 ante eos dies, quibus cum Populo ageretur, de Coelo ser-
 uaret, quod contra Lex Aelia iubeat: sed etiam, ut omni-
 bus Fastis Legem ferri liceret: ut aperte demonstrant illa,
 qua sunt a nobis ex Oratione pro Sextio recitata, & haec in
 ea de Prouincijs: Aut statuendum vobis est, Legem Aeliae
 manere, Legem Fusiam non esse abrogatam; non omnibus
 Fastis Legem ferri licere; cum Lex feratur, de Coelo ser-
 uari, obnunciari, intercedi, licere. Verum, ut fortasse mu-
 tatus Padianus, quia praetermiserit id, quod Fusia Lege sci-
 tum Clodius abrogauit: non item mendosus in eo, quod
 de Lege Aelia posuimus: satis enim plane loquitur, atque
 ita, ut, cur de mendo suspicemur, causam esse nullam vi-
 deam, quare habemus, quod volumus, obnuntiationem
 ad Legem Aeliam pertinere, quod si hoc: ergo & illud, Au-
 spicia quoque, a quibus obnuntiatio deriuatur, & interces-
 sionem, ad eandem Legem pertinere, & si haec tria ad Le-
 gem Aeliam; vnum illud, quod reliquum est, de Fastis die-
 bus, ad Fusiam pertineat, necesse erit. Eandem vtriusque
 Legis sententiam, nisi fallor, attigit in epistola, Quæris
 lib. 1. ad Atticum simul cum Lege Aelia iniit, solutus est, &
 Aelia, & Fusia, ut Legem de ambitu ferret, inibant enim,
 veteres Romani Magistratum auspiciato: neque omnino
 quidquam publice, nec domi, nec militiae, sine auspicijs
 gerebatur. Quod autem in Tribunatu pl. Lurconi man-
 dando factum erat, ut Auspicia seruarentur; id ut ipse in
 Lege de ambitu ferenda ne seruaret, neque Auspiciorum
 ullam omnino rationem haberet, decretum est a Senatu:
 neque hoc solum, sed illud simul, ut omnibus Fastis Legem
 ferre posset, quod Lex Fusia vetabat: ideo enim soluit eum
 Sena-

Senatus, & Aelia Lege, & Fusia, ut neque Auspicio-
 rigio, neque dierum ratio, impedimento esset, quo minus
 primo quoque tempore perferri Lex de ambitu posset. Has
 ipsas Leges, & in Oratione pro Sextio lege Clodia signifi-
 cat abrogatas, cum ait; Mitto eam Legem, quæ omnia
 iura Religionum, Auspicio- rum, Potestatum, omnes Leges,
 quæ sunt de iure, & de tempore, Legum rogandarum, vna
 rogatione sustulit: nam, etsi non nominat; legem tamen
 Aeliam significari, certum est, cum ait, Quæ sunt de iure;
 Fusiam autem, cum subiicit, Et de tempore, ius enim in-
 telligit auspiciandi, obnunciandi, intercedendi, quæ san-
 xerat Aelia Lex; tempus autem quo legem perferri non li-
 ceret, Fastos videlicet dies, de quibus cauerat Fusia Lex.
 Nec dubito, quin, cum dixit, Omnia iura Religionum, Au-
 spicio- rum, Potestatum, ad sententiam potius Aelia Legis,
 quam Fusia spectauerit: nihil enim horum video, quod
 ad Fusiam referri possit; nam ego quidem in verbo, Pote-
 statum, obnunciationem, & intercessionem, significari pu-
 to, quæ Legis Aeliae fuisse, iam diximus, & quamquam
 Auspicio- rum, Potestatum, dixit, ad interpretationem an-
 tecedentis verbi, Religionum; quod saepe facit, & in dictio-
 ne, Potestatum, & obnunciatio, & intercessio simul inclu-
 duntur; solam tamen obnunciationem ad religionem re-
 fero. Nam intercessioni cum religione nihil erat; quod
 paulo ante demonstraui. Verum sic aliquis argumentabi-
 tur. Si, cum dixit Cicero, Religionum, Auspicio- rum, Po-
 testatum, Aeliam Legem tantum significauit, Fusia ratio-
 nem nullam habuit: cur proxime ipse se explanans intulit,
 Omnes Leges, quæ sunt de iure, & de tempore, Legum
 rogandarum? nam, si proxima superiora exponit; quod
 nemo dubitat; proxima vero ad solam Aeliam Legem re-
 feruntur; cur non subiicit, Vnam, potius, Legem, quam,
 Omnes Leges? Est omnino hæc species probabilis argu-
 mentatio, re vero falsa, nam quid attinet argumentari de
 senten-

sententia Ciceronis , cum ipse semetipsum patefaciat , atque exponat ? videbat maioris esse momenti , Legem Aeliam tolli , quam Fusiam : nam Aelia Lex perniciosarum Legum lationem impendebat obnuntiatione , & intercessione . Fusia vero , non , ut omnino ferri ne posset Lex , efficiebat , sed tantum , ut Nefastis diebus posset : Comitilibus autem ut posset , non vetabat . Itaque , quo plus intererat Reip. numquam ferri malas Leges , quam sero ferri : eo erat utilior civitati Aelia Lex , quæ malum prohibebat , quam Fusia , quæ tantum differebat , potius igitur Legis Aeliæ sententiam ostendit Cicero , quam Fusiae : quod , id , in quo gravius peccauerat Clodius , commemorare , plus ad concitandam invidiam posse intelligebat : nec tamen ideo Legis Fusiae sententiam omisit , ut eius abrogationem Clodio condonaret . Nam subiecit deinde , ut Legem utramque significaret : Omnes Leges , quæ sunt de iure , & de tempore : quorum alterum ad Aeliam , alterum ad Fusiam , spectare iam diximus . Quod si quis , paulo obstinatiores , repugnat adhuc , nec facile manus dat , cedat saltem ipsi Ciceroni : cuius in consuetudine notanda nisi plurimus fuisset , numquam hæc , quæ sum aggressus , vlla ex parte præstare mihi licuisset ; si modo , ut præstare possim , is , cui accepta omnia refero , concesserit Deus . Ipse igitur Cicero , cum Vatinius sepe obijciat , eum contra Legem Aeliam , & Fusiam fecisse : tamen in ea pro Sextio , cum de eodem Vatinius loquatur , vnam Aeliam nominat , ait enim sic : Qui ita se in populari ratione iactat , ut Auspicia , Legem Aeliam , Senatûs auctoritatem , Consulem , collegas , bonorum iudicium , nihil putaret . Et in ea post reditum in Senatu , cum eiusdem Aeliæ vim , & significationem , exponat , de Fusia nihil asserat ; proxime tamen utramque nominat : Legem , inquit , Tribunus pl. tulit , ne Auspicijs obtemperaretur ; ne obnuntiare Consilio , aut Comitibus , ne Legi intercedere , liceret ; ut Lex Aelia , & Fusiane valerent . Et in Vatinius :

nium: Audire à te cupio, quare, cum ego Legem de ambitu ex S. C. tulerim, sine vi tulerim, saluis Auspicijs tulerim, salva Lege Aelia, & Fufia, tu eam esse Legem non putes. Rursus dubitabitur in ea pro Sextio, primum, cur eas Leges significauit potius, quam nominauit: deinde, si significandas duxit, cur, cum de duabus tantum Legibus intelligeret, Omnes, dixit: quasi & de iure, & de tempore, Legum rogandarum plures Leges essent. Placet in his dubitationibus immorari: nam, vt ex lapidum confectu ignis, sic ex rationibus vtriusque collatis veritas elicitur. Significauit potius, quam nominauit, non solum, quia nominauerat antea, cum dixit: iisdem consulibus sedentibus, atq; inspectantibus, lata Lex est, vt Lex Aelia, Lex Fufia ne valerent: vt, cum de re iam nominata, & sua sponte satis nota loqueretur, obscura non posset esse significatio; verum etiam, quia vehementior, & grauior, sæpe fit oratio, cum id, quod obijcitur, significatur potius, quam nominatur; quo potissimum genere abundant ij, qui inter ceteros excellent, Demosthenes, & Cicero. Omnes, autem potius dixit, quam, duas; vel, quia re vera, præter Aeliam, & Fufiam, de iure, aut de tempore, Legum rogandarum Lex erat nulla: vt, qui Aeliam, & Fufiam, is omnes plane significaret: vel quia, cum essent aliæ quoque Leges, & de iure, & de tempore, quas vltimæ, Aelia, & Fufia, in eandem sententiam scriptæ, confirmarunt; qui tolleret duas vltimas, superiores quoque omnes tolleret. Nam, quemadmodum, magis nobili sublato, vt apud Philosophos est, minus quoque nobile simul tollitur; vt, sublato corpore, similes tolluntur, quæ in corpore adhærescunt: sic, qui Aeliam, & Fufiam rogatione tollebat, quas & diligentius, & gratius, quam superiores omnes, esse conscriptas verisimile est, eum omnes simul Leges eadem rogatione sustulisse certum est. Quod si quis, vtrum, ante Aeliam, & Fufiam, & de iure, & de tempore, aliæ Leges fuerint, dubitat; neque credit, nisi vel

vel ratione admodum firma, vel graui teste, probatur: ego,
 vt in vtroque satisfaciam, rationem, vt opinor, afferam,
 non inbecillam; testem autem cum producam, quem le-
 uissimum appellare nemo possit. Primum igitur pro ratio-
 ne, et opponam: cum in Oratione in Pisonem ita loqua-
 tur Cicerō: Centum prope annos Legem Aeliam, & Fu-
 sionem conueneramus: credibile non esse, supra centum anno-
 rum spatium urbem Romam sine vlla lege de Auspicijs, &
 de festis diebus, fuisse: præsertim cum id in illa in Vati-
 niana acerbissima interrogatione Auspicioꝝ vetustatem
 his verbis ostendat: Qui tantus furor, vt Auspicia, quibus
 hæc Vrbs condita est, quibus omnis Resp. atque Imperium
 regitur, contempseris? Quod ipsum in 11. de natura deo-
 rum confirmatur: scripsit enim sic: Mihi ita persuasi, Ro-
 mulum, Auspicijs, Numam, sacris constitutis, fundamen-
 ta iecisse nostræ ciuitatis. Accedit Pediani testimonium in
 Commentario Pisoniano. Obnunciatio, inquit, qua per-
 niciosis legibus resistebatur, quam Aelia lex confirmaue-
 rat, erat sublata: verbum enim, Confirmauerat, Legem
 Aeliam obnunciandi ius non sanxisse primam significat,
 sed, quod alia lex sanxerat, confirmasse. Vt omittam,
 quod supra commemoravi, vetustissimum fuisse ius inter-
 cedendi, datum Tribunis pl. iam ab illo tempore, cum in
 Sacro monte institutus Magistratus est, qui Plebem tuere-
 tur, quod cum ita sancitum esset; intercessio tamen Tribu-
 nicia Aelia Lege confirmata est. Verum de lege Aelia, &
 Eulia satis multa. Pergam ad reliquas, quæ ad Comitia
 pertinent. Lex fuit, quam Gellius memorat, vt, quo die
 Auspicia capta essent, eodem ea de re, cuius rei causa auspi-
 cium esset, Comitia absoluerentur; alioqui infirmum, &
 inane, populi iussum erat. Leges quoque Tabellariæ hoc
 de genere videntur: sunt enim de suffragijs ferendis: cum
 porro suffragium Populus fert, Comitia dicuntur, hæc qua-
 tor fuerunt, omnes, vt puto, Tribunicia, Gabinia, Cassia,

Papiria, Coelia. Gabinia sanxit, ut Populus in Magistratibus mandandis suffragium non, ut antea, voce, sed per Tabellam, ferret. Cassia biennio post idem iussit, in omnibus iudicijs Populi, Perduellione excepto. Papiria, & ipsa populo Tabellam dedit, in iubendis, ac vetandis legibus. Coelia, quo vno in genere vocis suffragium reliquum erat, hoc est, in Perduellione, quod lex Cassia exceperat, in eo genere Tabellam dedit: ita quatuor Tribunorum pl. rogationibus factum est, ut Populus libere, quod sentiret, in omnibus Comitijis, nullo inimicitiarum metu, posset ostendere: ideo Tabellam vindicem tacitæ libertatis appellat Cicero in agraria II. lib. III. de Legibus; in Oratione autem pro C. Cornelio, principium iustissimæ libertatis Cassiam legem, quæ Tabellam in iudicijs Populo dedit, magis enim intererat populi, Tabella voluntatem in iudicijs tegere, cum ageretur de capite, fortunisque civium, quam aut in Magistratibus, quod lex Gabinia sanxerat; aut in Legibus, quod postea Papiria. Hæc de sententia legum Tabellariarum. Nunc de latoribus, & quo quæque anno lata sit. Gabinium rogavit homo ignotus, & sordidus: quod lib. III. de legibus Cicero tradit: & cum biennio ante Cassiam rogata sit, quod idem eodem in loco demonstrat, Cassiam vero Lepido, & Mancino Cos. esse latam, ex libro de claris Oratoribus constat: necesse est, Pifone, & Lænatæ Cos. rogatam, existimare. Cassiam, Lepido, & Mancino Cos. auctore Scipione Africano posteriore, tulit L. Cassius, Q. F. Longinus Ravilia, pater illius L. Cassij, qui in omnibus causis querere solebat, cui bono; & C. Cassij, eius, quem C. Mario, C. Flaudio Cos. Leges multas, ad minuendam nobilitatis potentiam, tulisse, in quibus hanc, ut, quem populus damnasset, cui ve Imperium abrogasset, in Senatu non esset, Pedianus tradidit. Papiriam tulit C. Carbo, ille eloquentissimus; tulit autem, ut opinor, P. Popillius, & P. Rupilius Cos. nam, eo anno Tribunum pl. fuisse,

fuisse, quo Scipio Aemilianus de Numantini triumphavit, omnes historiae declarant; quem à porta ad concionem proditum, quid de Ti. Gracchi morte sentiret, solitiose interrogavit. Coelia, non facile est conijcere; à quo sit rogatus, sed, rogatam Q. Metello, T. Flaminio Cos. crediderim, ex ijs verbis, quæ sunt apud Ciceronem lib. 111. de Legibus: Ut opprimeret Coelius Popillium; nam, id de P. Popillio dictum esse, quem C. Gracchus Metello, & Flaminio Cos. Tribunus pl. in exilium eiecit, videtur intelligendum: ut eius iudicii causa, quo Popillius, Tribuno pl. Graccho, est oppressus, Coelius sua Lege Tabellam dedit, sed hoc, quia non plane firmis nititur coniecturis, inter dubia referatur. Etiam in eo consuetum est Reipublicæ, quod aduersus ambitionem lata Lex, ne quis candidatus Nomenclatore in Magistratus petitione vteretur, eo tamen, ut fore sit, progressa pedetentim licentia est, ut, Ciceronis ætate, ipse cuique Candidato Nomenclator, cum præsenser, peteret ut, adesset, atque inter laudes M. Catonis, qui Uticensis postea dictus est, hanc enumerat Plutarchus, quod in petitione Tribunatus legem, quæ Candidato Nomenclatorem adesse vetat, solus seruauit. Lex Maria ipsa quoque præclara: quam Plutarchus à Caio Mario, qui septies Consul fuit Tribuno pl. esse latam significat eius Legis hæc sententia fuit: ut pontes, quibus suffragiorum viæ imponebantur, essent angustiores; ne scilicet multos capere possent: nam, in turba fraudem aliquam committere, difficilis negotij non est. Propterea, quod hæc Lege sancitum est, id ambiosis oppositum fuisse, & plane Cicero dicit in 111. de Legibus, & Plutarchus ipse significat in Marij vita, cum ait; in Tribunatu Legem de suffragijs tulisse, qua potentium opes, tum in ferendis suffragijs, tum in creandis Magistratibus, imminuit. Pontes autem illi perpetui non erant, sed ad tempus extruebantur, vel in Foro, vel in Campo. Vtrobique enim

Comitia habebantur, nec vere pontes, sed mensæ angustissime, pedibus altioribus, fuere: singula singulis Tribubus, aut Centurijs attributa, Pontes a similitudine dicti. Tullius, & P. Sulpicius Tribunus pl. L. Silla, Q. Pompeio Coss. vtriusq. in omnibus Tribubus Libertini suffragium ferre possent, cum in quatuor tantum Urbanis Tribubus antea ferre consuevissent, hanc Legem postea a virore Silla, Sulpicii inimico esse abrogatam, puto autem ob eam causam, quia C. Manilius Tribunus pl. aliquot post annos eandem Legem ferre conatus est: idemq. postea & P. Clodius cogitavit, testis Cicero in duabus Orationibus, pro C. Cornelio, & pro Milone. Sancitum & legibus illud existens, quod apud Ciceronem lib. x. de Legibus scriptum est, ut Augurum arbitratu Comitatus, & Concilia, vel instituta dirimerentur, vel habita rescinderentur. Quod autem in eorundem Augurum Commentarijs traditum erat, Iove fulgente tonante Comitia haberi nefas esse, & illud, sinistrum fulmen, aduersum, infansumque, Comitijs esse signum; item illud, dimittenda esse Comitia, cum quis eo morbo, qui insputatur, corruisset, ex quo Comitialis morbus dictus est; postremo, si Tribunus pl. intercessisset, quod fiebat hac voce prolata Veto: hæc omnia & in augurum libris notata, & viderentur, Legibus tantum esse, non dubito. Atque hæc, quæ ad impedienda Comitia pertinent, non tam religionis causa homines sapientissimi Legibus constitui voluerunt, quam ut, si quando perniciose Reip. rogatio ferretur, obsisti per aliquem Augurem facile posset, quæ rationem C. Cæsar, qui nihil, nisi potentia sua causa, fecit in Consulatu neglexit; Bibulumq. collegam obnunciantem armis foro expulit. Pertinere & illud ad vim Comitiorum videtur, quod in x. Tab. cautum inueniunt, ut quod postremum Populus iussisset, id ius ratum esset. Item Lex illa, quæ cautum est, ne privilegia, nisi Mentu-

riatis

in Comitiis, irrogarentur. Cuius mentionem facit
 Cicero in Oratione pro Domo, & in ea pro Sextio, & li-
 ber 11. de Legibus. Nec excluditur ab hoc genere illa
 Lex, quam renouare multos post annos C. Cornelius Tri-
 bunus pl. quem Cicero defendit, conatus est, ne quis, nisi
 per Populum, Legibus solueretur, itaque in omnibus S.
 C. quibus scilicet aliquem Legibus solui placebat, adijci erat
 solitum. Ut de ea res ad Populum ferretur: sed paulatim
 factum est: resque eam consuetudinem venit, ut po-
 pulum adijceretur, quidem in S. C. de rogatione ad
 Populum ferenda: ea, ipsa S. C. per paucos admodum
 sedant, quam ob causam, ferente Legem Cornelia, ut
 antiquum ius renouaret, inductus a Senatu P. Scruilius
 C. Tribulus pl. intercessit. Firmavit etiam Populi
 iudicia, quae Comitiorum nomine continentur, Cassia
 lex, C. Mario, C. Flauio cos. a C. Cassio Tribuno pl. L.
 Cassi Rutilia filio, de quo proxime mentionem fecimus,
 rogata, ut quem populus damnaasset, cui ve Imperium ab-
 rogasset, in Senatu ne esset.

103. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Scriptis Lelius, cum Tribunus pl. Populum adesse iube-
 ret, non Comitia, sed Consilium edicere debuisse: cum
 non uniuersum Populum, sed Plebem tantum, quae pars
 Populi esset, aduocare Tribunus posset, verum hoc, quod a
 Lelio scriptum in Gellio legimus, obseruatum sit, nec ne,
 haud sane mihi certum est, quin, quo me inclinat, conie-
 ctura, eo medari si velim. Comitia, quae Tribunus pl. ha-
 beret, si crediderim, non solum post Legem Horten-
 siam, quae, discrimine sublato, Tribunicis rogationibus
 Cives omnes pari iure subiecit: sed antea quoque, cum
 Plebiscitis Patricij non parerent, quid enim? non ne
 Tributa Comitia dicebantur, quae designandis minoribus
 Magistratibus habebantur? at Tributa Comitia non de a
 Tribuno pl. habebantur? an igitur est, qui cum Tribuni
 pl,

pl. essent designandi, eius rei causa Consilium a Tribuno edictum legerit? quod si quis, ut omnino Lælij distinctio confirmetur, non de eo Populo, qui ad designandos Magistratus, sed de eo, qui ad sciendam Legem, aduocaretur, accipi velit; ne hoc quidem assenserim: cum, aliter esse, ipso Cicerone magistro, didicerim, vocat enim hic noster lib. 11. de Diuinatione Comitia, & in Legum iurc, & in iudicijs populi, & in creandis Magistratibus præterea in Oratione pro Sextio, Venio, inquit, ad Comitiam, siue Magistratum, siue Legum. Et Liuius libro xxx1. Rogatio, inquit de bello Macedonico primis Comitijs ab omnibus ferme Centurijs antiquata est. Et ibidem: pro se quoque Consulem hortari, ut de integro Comitiam rogationi ferendæ ediceret. Et lib. XLV. Macedonicus exercitus imperatori erat negligenter affuturus Comitijs ferendæ legis. Iam vero, & de reo iudicando Comitiam dicta, quæ Tribunus pl. haberet, exempla testantur, ut in 111. de Legibus, 11. de Diuinatione, & apud Liuium quatuor libris, III. XXVI. XL. XLIII. Quamquam, si quis ipsa Lælij verba paulo attentius consideret, intelliget, nec ab ipso traditum id, quod nos, quasi traditum, exemplis redarguimus. Ait enim, qui non vniuersum Populum, sed partem aliquam Populi, adesse iuberet, cum non Comitiam, sed Consilium, edicere debere, quibus verbis, non quid fieret, sed quid fieri deberet, significat notat igitur, & quodam modo reprehendit deprauatam consuetudinem, sicuti eodem loco, cum infert: Ita ne Leges quidem proprie, sed plebiscita appellantur, quæ Tribunis pl. ferentibus accepta sunt, quo in loco, Appellantur, Accipit pro, Appellari debent, quod enim tradidit, obseruatum non esse, quæq; Tribunis rogantibus plebs iussit, eatum Plebiscita, tum Leges, & a Liuius, & ab alijs dici, sæpe licet animaduertere: sicuti, & consilium plebis & Comitiam de reo Posthumio, apud eundem Liuium libro xxv.

Et

Et:

Locum & in lege, & in Magistratu fuisse trinundino, minime miror, qui videam a Cicerone, Oratione 11. in Rullum, appellari legem ea Comitia, quibus Maiores Magistratus crearentur, nam si Comitia lex sunt: sequitur, ut quod in lege, idem in Comitibus obseruetur, & quod rationi consentaneum videtur, id exempla clarius ostendunt, x. viris creandis, inquit Liuius lib. 111. in trinundinum Comitia indicta sunt. Et in Epistola ad Tironem Cicero: Ad Consulatus petitionem se venturum: neque iam velle absentis rationem haberi sui; se presentem trinundinum petiturum. Quod tamen non nisi tranquilla Rep. seruatum existimo, nam punico bello secundo Q. Fabius Maximus, Consul tertium, Romam, Comitiorum causa, proficiscens, in eum, quem primum diem Comitiale habuit, Comitia edixit, idemque fecit anno proximo C. Claudius Centho, Dictator, Comitiorum Consularium causa, creatus.

Et:

Macrobius lib. 1. Comitia Nundinis haberi non licuisse veterum testimonio probat.

Et:

Comitiales dies, idest, ij, quibus, agi cum Populo, licebat.

EX

EX. COMM. IN EP. CIC. FAM.
LIB. I. EP. 4.

Sextili mense designabantur Magistratus, Maiores,
Centuriatis Comitijis, Minores, Tributis.

Ibidem:

Lex Pupia, Comitialibus diebus haberi Senatum, vult
fabat Ad Q. Fr. ep. 2. lib. 1. Per obsecratores Lentuli res
calumnia extracta est consecuti sunt dies Comitiales, per
quos Senatus haberi non poterat. Et ep. 12. Comitiali-
bus diebus, Appius interpretatur, non impediri se lege
Pupia, quo minus habeat Senatum, & quod Gabinia san-
ctum sit, id etiam cogi, legatis quotidie Senatum dari.

Lib. 1. ep. 9.

Comitijis Centuriatis legem tulit Lentulus Consul. Qua
de re sic in Oratione pro Domo: constat, nullis umquam
Comitijis Campum Martium, tanta celebritate, tanto
splendore omnis generis hominum, ætatum, ordinum,
floruisse. In Pisonem: legem Comitijis Centuriatis tulit
P. Lentulus Consul de collegæ Q. Metelli sententia: quæ
Lex quemadmodum accepta sit, quid me attinet dicere?
ex vobis audio, nemini Civium ullam, quo minus adesset,
iustam excusationem esse visam; nullis Comitijis umquam
multitudinem hominum tantam, neque splendidiorem
fuisse. Et pro Sextio: cum de me ex S. C. Comitijis Cen-
turiatis ferebatur, quis est, qui non profiteatur se affuisse,
& suffragium de salute mea tulisse? Comitiorum tria ge-
nera fuerunt: de quibus alio loco pluribus verbis: hoc tan-
tum dicam, Centuriatis creari solitos esse maiores dum-
taxat Magistratus, Consules, Decemviros, Tribunos mil-
lari potestate, Censores, Prætores: iisdem a Ma-
ioribus tantum Magistratibus Leges esse latas, ut cum de
Bello indicendo ferebatur: haberi autem a Tribuno ple-
bis

b's non potuisse, qui non fuit inter Maiores Magistratus. Quod si Perduellionis aliquem Tribunus pl. accusaret, (quo de crimine Centuriatis Comitij Populus iudicare solitus est) petebat a Consule diem, quo Populum in Campum Martium per Centurias non ipse, sed Consul, ad iudicium conuocaret. Liuius, Gellius, alij.

Lib. vii. ep. 36.

Comitia, Quinctili mense fieri solita, vt Quæstores anni sequentis crearentur, in mensem Decembrem ideo protracta erant, quia Cæsar abfuerat, Hispaniensi bello impeditus: post reditum autem triumphare prius voluit, quam habere Comitia.

Ex hoc loco, nisi fallor, licet intelligere, postrema omnium Comitiorum Quæstoria fuisse, quæ enim super sunt, cum hæc ultimo anni die habeantur?

Ibidem:

Comitij Tributis creabantur Minores Magistratus, Aedilis plebis, Quæstor, Tribunus pl. Aedilis cur. Centuriatis autem Maiores, Prætor, Consul, Censor, Vtraque a Consule haberi solita, & locus hic, & epistola 3. lib. iv. ad Atticum declarat.

Lib. iix. ep. 4.

Comitia Prætoria fieri statim post consularia solita sunt sed obstitit nescio quid Auspicia quidem impedimento esse non potuere: cum Prætoria, vt lib. xii. cap. 14. docet Gellius, iisdem, quibus Consularia fierent; Consularia vero facta iam essent.

Ibidem:

Candidati, antequam sua Comitia fierent, aliorum quoque Magistratuum Comitij prensabant, vt Populi voluntatem elicerent; qua perspecta, vel confirmarentur in spe, vel si quis esse aduersum intelligerent, aliqua ratione mederentur: propterea Comitij Tribunicij, qui candidati Consulares erant, prensarunt Galba, Antonius

Miscell. Brud. Tom. 4.

S

Cor.

Cornificius ; quod in epistola ad Atticum prima scriptum est . Sic Coelius , Hirrusque , cum Aedilitatem curulem peterent , Aedilium plebis tamen Comitijs prensarunt .

Lib. 11x. ep. 2.

Comitialibus diebus Senatum haberi , Leges veteabant , ep. 2. lib. 11. ad Quintum fratrem . Consecuti sunt dies Comitiales , per quos Senatus haberi non poterat . Et eodem Libro , epistola Risi : Comitialibus diebus , qui Quirinalia sequuntur , Appius interpretatur , non impediri se Lege Pupia , quo minus habeat Senatum . Ad Lentulum autem , ep. 4. lib. 1. iidem dies significantur , ijs verbis : Senatus haberi ante Kalendas Febr. per legem Pupiam , id quod scis , non potest .

EX. COMM. IN EP. CIC. AD. ATT.
LIB. II. EP. XXI.

Comitiorum dilatio Populum offendebat , quia Comitijs nummi diuidebantur . ep. 16. lib. 2. ad Att.

Lib. 1v. ep. 1.

Comitia Centuriata erant , cum Populus non fuisset in Tribus conuocatus , sed censu , ordinibus , ætatibus , descriptus , suffragium : nec nisi singulis de rebus , ferebat ideo Centuriatis Comitijs Consules creabantur , & Cicero ab exilio reuocatus .

Lib. 1v. ep. 3.

Quo die de Coelo seruabatur , eo die Comitia ferri non poterant . Erant omnino Leges , ne Comitijs Magistratum de Coelo seruaretur . Quod in 2. in Antonium declaratur , his verbis : Quisquam ne diuinare potest , quid vitij in Auspicijs futurum sit , nisi qui de Coelo seruare constituit ? Quod neque Comitijs licet per Leges , & si quis seruauit , non habitis Comitijs , sed priusquam habeantur , debet nunciare . Verebant igitur leges Comitijs
Magi-

Magistratum de Cœlo seruari; sed quia sæpe Leges con-
tinebantur, ideo Consules edicto etiam id prohiben-
dum putabant, nam, si leges valuissent, quid erat, cur
edictum adderent? Nec longe absunt exempla auspican-
ti de Cœlo Magistratus, contra quam Legimus cautum
esse, ut Comititia impediatur, nam hoc ipsum Pro-
pserit se per omnes dies Comitiales de Cœlo seruaturum
non ad iniiciendam Comitij Aedilicij moram spectat?
Milo autem, cum obnunciat Metello Consuli, non eadem
causa obnunciat? Poterat autem, quia Tribunus pl. erat.
Comitij vero, quibus leges ferrentur, seruari de Cœlo
non fuisse, cognoscitur ex Oratione de Prouincijs.

Ibidem:

Comitialibus diebus haberi Comititia poterant. Ma-
crobius, Gellius, ad Q. fratrem, alibi.

Ibidem:

Comitium in Foro fuisse, vel hic locus ostendit; cum
Metellus postulet, ut sibi in Foro obnunciatur: Milo au-
tem in Comitium veniat. Plinius etiam, lib. xv. cap. 18.
Colitur ficus arbor in Foro ipso, ac Comitio. In Co-
mitio firs dicebatur. Plautus in Poen. Istorum nullus Ne-
farius est, Comitiales sunt meri, ibi habitant, ibi eos con-
spicias, quam Prætozem, sapius.

Ibidem:

Dum nundinæ fiebant, Comititia haberi non licebat.
Macrobius lib. i. Sat. Plin. lib. xix. cap. 3.

Lib. iv. ep. 17.

Tributis Comitij (Gellius ex libro Lælij Felicis) Po-
putum, qui ex regionibus ad suffragia conueniebat, mar-
morea sæpta, non, ut ante lignea, concludebant.

Ad M. Brutum, Lib. i. ep. 1.

Comitij Tributis, designabantur Tribuni pl., quod
institutum est anno ab Vrbe condita ccxxciii. Consuli-
bus T. Quinctio Capitolino, Ap. Claudio Sabino: cum ad

Id tempus Comitibus Curistis designati essent, designantur autem ante Consules, ut ex prima epistola ad Att. facis dilucide patet; & ante eosdem etiam Magistratum inibant, nempe iv. Id. Dec. quod ex Dionysio, Liviisque planum sit. Nam, quod in Pediani libris impressum est, Tribunos pl. Nonis Dec. Magistratum inire solitos, id mendosum esse puto. Ut enim omitto Livii testimonium, in quo momenti multum statuo esse; Dionysius, cum de quarto Id. Dec. primo Tribunatus pl. die, mentionem facit, adiungit illud, *μὴ χρίσῃ τῷ 167*, cum dicat, suis quoque temporibus idem servari, eoq; magis adducor, ut suspicer de mendo, quod quem locum Ciceronis, qui est in libro secundo in Verrem, Pedianus ibi exposuit, in eo Ciceronem de alio Magistratu potius, quam de Tribunatu pl. locutum esse, facillime perspiciet; si quis animum paulo accuratius aduerterit, nam, si de Tribunatu pl. intellexisset, numquam Sulpicium a Manlio, & Cornificio, quos proximis superioribus verbis Tribunos pl. nominaverat, separasset. Nec vero de Sulpicio ullo, nisi Patriocio, memini me legisse. Etiam illud addo, Nonis Dec. quo die actum est in Senatu de conitatis, non fuisse M. Catonem Tribunum pl. des. patet ex Oracione pro Sextio.

Lib. i. ep. 9.

Comitia Sacerdotum, non nisi a Consulibus, aut ab Interrege, aut a Pontifice Maximo haberi poterant.

Ibidem:

Sacerdotum Comitia, non ut Magistratum quotannis sed cum surrogandus aliquis esset, in demortui locum, habebantur.

Ad Q. Fr. Lib. 2. ep. 1.

Festis diebus Senatum haberi non potuisse, notius est, quam ut probare deceat. Comitibus item, facile intelliget, qui Senatus Consultum, quod est in epistola Coelii ad Ciceronem, attente legerit. Sic enim in eo scrip-

Scriptum est, D. E. R. I. C. vti C. Paulus, C. Marcellus Col. cum Magistratum iniissent ex. Kal. Mart. quo in suo Magistratu futuræ essent, de Consularibus Prodijs ad Senatum referrent, ne ve quid prius ex Kal. Mart. ad Senatum referrent, ne ve quid coniunctim de ea referretur a Cos. vtiq; eius rei causa per dies Comitiales Senatum haberent, S. Q. C. facerent. Nominatim de Comitialibus diebus non dixisset, Vt per eos Senatum haberent, si haberi aliqui licuisset. Et in ep. 2. lib. 11. ad Q. fr. consecuti sunt, inquit, dies Comitiales, per quos Senatus haberi non poterat.

Lib. 11. ep. 2.

Qui priore loco creatus erat Consul, is Comitia sequentis anni Consulibus rogandis habebat. Itaq; Cicero, qui prior Consul erat, Consulem a se esse Murenam renunciatum, in Oratione pro eo narrat.

Lib. 11. ep. 5.

Comitiales dies tollebantur, cum alijs rationibus, tum ferijs indicendis: cum & Comitialis, & Festus, dies idem esse non possit.

Lib. 11. ep. 12.

Comitiales erant de numero Fastorum, sed eodem tempore, & Lege, & cum Populo non agebatur: si Lege, non cum Populo: si cum Populo, non Lege. Itaque licebat utrumque: sed eodem tempore utrumque non fiebat: Senatus autem per eos dies non habebatur: contraque, qui dies Fasti non erant Comitiales, ijs & Lege agi, & haberi Senatum, idq; eo die, consecris iudicijs, licebat: factumq; animaduertimus.

EX. COMM. IN. ORAT. CIC.
IN. C. VERREM. ACT. I.

Comitia Aedilicia, post Consularia, prætoriaque fiebant.

Ibidem:

Bina Comitia, utraque Tributa, de iisdem Candidatis fieri solita, Padianus scribit.

Ibidem:

Iisdem Comitijs Consules, & Prætores, quia Maiores erant Magistratus, creabantur.

Ac. 11. lib. 1.

Mos erat, ut ab Aedilibus Cur. Comitium ornaretur; nam & libro 14. C. Claudius, inquit, cuius Aedilitatem magnificentissimam scimus fuisse, usus est hoc Cupidine, tam diu, dum Forum Dijs immortalibus: Populoque Romano, habuit ornatum; &, cum esset hospes Heciorum, Mamertini autem Populi patronus, ut illis benignis usus est ad commodandum, sic ipse diligens fuit ad reportandum. Congruit cum hoc loco locus ille pro Domo: Tanagræa quædam meretrix fuisse dicitur, eius non longe à Tanagris simulacrum è marmore in sepulcro positum fuit, hoc quidam homo nobilis, ad ornatum Aedilitatis suæ deportauit.

Ac. 11. lib. 5.

Centuriatis Comitijs Maior Magistratus, Prætor, Consul, Censor, creabatur. Cicero, Liuius, Dionysius, Gellius.

Or. 11. de Lege agraria:

Comitia vocabat Rullus, in quibus non Tribus omnes, sed tantum xv 11. sorte ductæ de Pontifice Max. suffragium ferrent, at Cicero infra negat esse Comitia. Iam hoc, inquit, inauditum, & plane nouo more: uti Curiata Lege Magistratus detur, cui nullis Comitijs ante sit datus. Creabantur Pontifices Max. à Populo, non vniuerso, sed tantum à Tribubus xv 11. ex vetere instituto: reliqui Sacerdotes

tes & Collegijs: postea ipsi quoque Lege Domitia à Populo creari coepti sunt. Qua de re copiose disputauimus in libro de Legibus.

Pro L. Murena:

Non sine Auspicijs Comitia in Campo habebantur: ideo Campus ipse, & in Oratione pro Rabirio locus auspicatus, & in Catil. iv. Consularibus Auspicijs consecratus appellatur.

Cost. red. in Sen.

Concilium dicitur, cum pars Populi tantum exit. Comitij autem coit vniversus.

Pro Sextio:

Comitia dicuntur, non modo cum ad Magistratus creandos, sed etiam cum ad Legem censendam, aut de Ciue iudicandum, Populus conuenit. Quod in libro de Legibus demonstratum est.

Ibidem:

Comitia proprie de creandis Magistratibus dicuntur, de sciscendis Legibus, de Ciuibus iudicandis, *καταχρηστικῶς*: contraq; de Legibus, & de Ciuibus, Consilium proprie vocatur; de Magistratibus, non item. Sic in ea post reditum in Senatu, Legem, inquit, Tribunus pl. tulit, ne Auspicijs obtemperaretur; ne obnunciare Consilio, aut Comitij, ne Legi intercedere, liceret.

Philipp. ii.

Comitij Magistratuum seruare de Coelo, Leges vebant, aut ita concedebant, si prius, quam Comitia haberetur, non vbi habitaiam essent, is, qui de Coelo seruauerat, obnunciaret.

Ibidem.

Quinque Classibus distributus Populus Romanus in Campum Martium ad Comitia veniebat. Quot autem Centuriæ singulis essent in Classibus, Liuius, & Dionysius docent: hic autem exponere, quæque illi scripta reliquerunt, recitare, nostri instituti non est.

CO.

COMITIORVM tria sunt genera. Romae diuersa temporibus instituta. Curiata primum, a Romulo Centuriata deinde, a Ser. Tullio, sexto Romanorum Rege postremo, Tributa, a Tribunis pl.

De Curiatis Comitij ista significant, quae scripta sunt apud Pomponium Iuriconsultum. Romulus, inquit, Populo in triginta partes diuiso, quas Curias appellauit, quas tunc Reip. curam per sententias earum expediebat, Leges quasdam Curiatas, ac Populum tulit: tulerunt, & sequentes Reges.

Centuriata Seruius Rex, ut diximus, maiorum rerum, Patriciorumq; Magistratum causa, induxit, ijsq; Comitij ad extrema Reip. tempora Patricios Magistratus creatos esse legimus.

Tributa, Regibus eiectis, tum primum instituta, cum Coriolanus in iudicium Populi vocatus est, posteaq; cum Volerone Publilio Lætorius Legem tulerunt, ut Tributis Comitij Plebeij Magistratus fierent; qui antea Curiatis fieri solebant. Ex nostris Observationibus.

Ex Plutarcho, in Numa:

SVFFRAGIA Populus tulit, de Regno Numae mandando.

Ex Eodem, in Pompeio:

Vide, Comitij Tributis Bellum Mithridaticum Pompeio delatum, lata Legatione à Tribuno pl. Manilio.

Ex Eodem, in Cæs.

Tributis Comitij Pontifex Maximus declarabatur.

Ex Eodem, in Cat. Vtic.

Augure nunciante, se tonitrua audiuisse, Comitia delatagebantur.

Ex Dionysio Halic.

Comitia Centuriata huiusmodi erant. Populus per Centurias ad Comitia conueniebat; non omnis, inquam, Populus, sed tantum è Classibus, in quas distributus erat
omnis

Populus; certis quidam Centuriarum numerus; sic
 Classis essent Classis, a Sernio Tullio, sexto Romanorum
 Regis, instituta; prima Classis nonaginta octo Centurias
 habebat, peditum octoginta, equitum decem, & octo; quo-
 rum census centum minis, aut supra, erat. Et quoniam
 nonaginti posset, cum dicimus nonaginta octo Centurias
 in prima Classe, num omnes homines primæ Classis
 nonaginti posset: negamus, multis de causis, vna præcipua,
 quod cum in sexta Classe vna tantum esset hominum hu-
 miliam, & pauperrimorum Centuria, manifestum est, non
 in sexta Classe centum modo homines fuisse, quippe cum, &
 vix nullo sit, plurimos fuisse, ut sunt fere pauperes quali-
 tatis. Vnde & ipse Dionysius Halic. vnde hæc sumpra-
 sunt, plane scribat, plures fuisse in vna sexta Classe, quam
 in quinque reliquis: ergo Centuria centum homines erant,
 ex vniuersa Classe electi ad suffragia ferenda. Atque hæc
 quoque si queratur, num hi centum homines suffragia si-
 mul ferrent: respondebitur, singulis Centurijs Præfectum
 (Cic. lib. 11. de Or.) fuisse Centurionem appellatum: qui,
 cum ab ipsa Centuria suffragia viritim lata essent, suffra-
 giorum numerum in vtramque partem dignosceret, & ex
 maiore numero pronuntiaret, Centuriam suam vel proba-
 roj, cuius causa Populus conuenisset, vel contra: ut in al-
 teram partem vnicum esset Centuriæ suffragium, &
 Centuriæ Comitij ex maiore Centuriarum numero, aut
 Magistratus creabantur; aut aliud quid è re nata statueba-
 tur: cum haberetur ratio non suffragiorum omnium in vna
 quaque Centuria, sed Centuriarum omnium ex omnibus
 Classibus, quæ erant omnes centum nonaginta tres; in pri-
 ma, ut diximus, nonaginta octo; in secunda, duo & viginti,
 quorum census erat septuaginta quinque minis, & supra; in
 tertia, viginti, census non minus quinquaginta minarum;
 in quarta, duo & viginti, censu viginti quinque minarum,
 & supra; in quinta, triginta, censu intra viginti quin-

Mistell. Brud. Tom. 4.

T

que

que minas, ad duodecim & semis; in sexta, vna tantum hominum minimo censu, id est minarum infra duodecim & semis, qui vacationem habebant militiae, erantq; omnium tributorum immunes, ideoq; in Comitijs infirmioratissimi. Est in hoc illud animaduertendum, duas fabrum Centurias, & opificum a Dionysio in viginti quibus secundae Classis Centurijs numerari, a Livio in primam Classem referri. Item Tibicinum, & Tympanistarum, & aliorum quorundam, imperata in bellis significantium, sonitu, strepitu ve aliquo duas Centurias a Dionysio in quartam Classem adscribi a Livio in quintam. Raro autem in Comitijs ad ultimam classem devenum est: in qua erat vna Centuria: cum raro contingere soleret, vt ex vtraque parte suffragiorum contra pugnantium numerus esset nonaginta sex; quod si quando acciderat: tum vnum extremum suffragium sextae Classis in alterutram partem inclinans, victoriam dabat. Vtique ad Seruium Tullium Populus suffragia ferebat, per Curijs id est viritim: ideoq; in suffragijs diuites minus poterant: pauperes enim numero praestabant: vt ipsi Magistratus dare, Leges sciscere, bella decernere, viderentur. Hanc potestatem Seruius ad diuites transtulit, cum ex omni Populo sex Classes instituens, & ex Classibus singulis Centuriatis, suffragia ferri voluit non Curiatim, vt antea, sed Centuriatim, vt observatum est vsque ad tempora Dionisij Halic. qui fuit C. Caesaris aetate, vt ipse testatur lib. 1. non longe a principio, sic & diuitibus satisfecit, potestate rerum maximarum auctis (erant enim Comitiorum domini, si Centuriarum numerum spectemus) & pauperes non offendit, amissionem suffragiorum aequo animo ferentibus quoniam militiae vacationem, immunitatem Tributorum, erant consecuti: quae fuit, vt diximus, sexta Classis, numero Maior, quam quinque simul reliquae.

Ex

Ex Eodem:

Scripto Decreto a Tribunis, ut Coriolanus causam diceret de Tyrannide quaesita, tempus ad apparatus defensionis usque ad Forum tertium praescriptum est: fiebant enim tunc Romanis Fora nono quoque die, ut & postea semper seruatum est, eo die Fori convenientes ex agris Plebei, permutationes faciebant rerum venalium, litiumque inter se iudicia accipiebant, & de publicis calculos ferentes, vel sanciebant, vel antiquabant; dies vero septem inter Fora medios in agris morabantur.

Ex Eodem:

Populus per Curias diuisus calculos viritim tulit, tunc primum post Centurias institutas; & Curiae calculos latius separatim constituebantur, ut in sua quisque Curiam calculum ferret.

Ex Macrobio, Lib. 1.

Mense Martio Comitiae auspicabantur, vestigalia locabant, seruis coenas apponebant matronae, ut domini Saturnalibus eiusdem mensis die prima ignem nouum Vestae aris accendebant, ut incipiente anno cura denuo seruandi nouari ignis inciperet, eodem ingrediente mense, in regia, Curisque, atque Flaminum domibus, laureae veteres nouis laureis mutabantur.

Ex Eodem, Lib. 1.

Nundinae Kalendis, & Nonis omnibus cauebantur: quoniam, quoties, incipiente anno, Nundinarum dies fuit, omnis ille annus lucuosus fuit: maximeque Lepidiano tumultu opinio ista confirmata est. Nonis autem conventus vniuersae multitudinis vitandus existimatur, ne quid nouaretur ob desiderium Ser. Tullij Regis cuius natalem omnibus Nonis Plebs celebrabat, cum ignoraret, quibus ille Nonis natus esset, natum tamen esse Nonis certo sciret. Itaque dies ille, quo tunc annus abundabat, eorum est permissus arbitrio, qui Fastis praerant, ut cum vellent

interkalarent, dum modo ita eum in medio Terminalium, vel mensis interkalantis, locarent, ut a suspensio diei celebritatem auerterent Nundinarum. Interkalabant autem veteres Romani post diem vigesimum tertium mensis Februarij, Terminalibus iam peractis, reliquos quinque dies, post interkalationem subiungebant: credo vetere religionis suae more, ut Februarium omnino Martius sequeretur.

Ex Eodem, Lib. 1.

Comitia Nundinis haberi non poterant: neque concionem aduocare, id est, cum Populo agere licebat.

Ex Gellio, Lib. v. cap. 19.

Comitijs Curiatis Arrogatio fiebat arbitris Pontificibus & Arrogatio ab Adoptione hoc differt, quod Adoptio per Praetorem fit, Arrogatio per Populum. Adoptantur, cum a parente, cuius in potestate sunt, tertia mancipatione in iure ceduntur; Arrogantur, quicum sui iuris sint, in alienam sese potestatem tradunt, cuiusque rei ipsi auctores fiunt.

Ex Eodem, Lib. v. cap. 19.

Quia cum foeminis nulla Comitiorum communio esset, idcirco Mulieres Arrogari non possunt, quoniam Arrogatio Comitij Curiatis fit.

Ex Eodem, Lib. vii. cap. 9.

Tribunus pl. Licinius, cum Perduellionis nescio cui diem dixisset, Comitij diem a Q. Marcio Praetore peposcit.

Ex Eodem, Lib. xiii. cap. 14.

In edicto Consulium, quo edicunt, quis dies Comitij Centuriatis futurus sit, scribitur: Ex vetere forma perpetua, ne quis Magistratus Minor de Coelo scriuasse vellet.

Ex Eodem, Lib. xv. cap. 17.

In libro Laelij Felicis primo ad Q. Mucium scriptum est, Labeonem scribere, calata Comitia esse, quae pro collegio

que Pontificum habentur, aut Regis Sacrorum, aut Flam-
 inis inaugurandorum causa: coram autem alia esse Curiata, alia
 Centuriata: Curiata per liqorem Curiam calari, id est con-
 uocari; Centuriata, per Corniculum: idem Comitibus, quæ
 calata appellari diximus, & sacrorum detestatio; & testa-
 menta fieri solebant. Trium enim genera testamentorum
 genera fuisse accipiamus; vnum quod calatis Comitibus in
 concione populi fieret; alterum in procinctu, cum viri
 ad proelium faciendum in aciem vocabantur; tertium
 per familiæ emancipationem, cui æs & libra adhibe-
 retur. In eodem Legibus libro hæc scripta sunt: Is, qui non
 vniuersum Populum, sed partem aliquam, adesse iubet,
 non Comitibus, sed consilium edicere debet. Tribuni au-
 tem neque aduocant patricios, neque ad eos referre de-
 re illa possunt; ita nec Leges quidem proprie, sed Plebis-
 scite appellantur, quæ Tribunis pl. ferentibus acceptæ
 sunt, quibus rogationibus ante Patricios non tenebantur,
 donec Q. Hortensius Dictator eam Legem tulit, vt eo iure,
 quod Plebs statuisset, omnes Quirites tenerentur. Item
 in eo libro hoc scriptum est: cum ex generibus omnium
 suffragium feratur, Curiata Comitibus esse; cum ex censu,
 & ætate, Centuriata; cum ex regionibus & locis, Tributæ.
 Centuriata autem Comitibus intra Pomerium fieri nefas esse
 quia exercitum extra urbem imperari oporteat, intra ur-
 bem imperari ius non sit. Propterea, Centuriata in Cam-
 po Martio haberi, exercitumque imperari præsidij causa
 solitum, quoniam Populus esset in suffragis ferendis oc-
 cupatus:

Ex Tacito, Lib. 1.

Tum primum e Campo Comitibus ad Patres translata
 sunt; nam ad eam diem, etsi potissima arbitrio Principis,
 quedam tamen studiis Tribuum, fiebant; neque Populus
 ademptum ius questus est, nisi in anni rumore: & Senatus,
 largitionibus, ac precibus, sordidis exsolutus, libens ten-

uit,

nit, moderante Tiberio, ne plures, quam quattuor, Candidatos commendaret, sine repulsa, & ambitu, designandos.

Ex Suetonio, in Caligula:

Tentavit & Comitiorum more reuocato, suffragia Populo reddere.

Opinor, quod Caligula tentauit, id postea factum esse, nam in Panegyrico Plinij nominantur hæc, Populus, Comitia, Campus. Sic etiam quodam loco de Traiano Consule: Iter illi sæpius in Forum, (ad iudicia) frequenter & in Campum, nam Comitia Consulatum obibat ipse. Et alibi: Tuo iudicio Consules facti, tua voce renunciati sumus: ut idem honoribus nostris suffragator in Curia, in Campo declarator, existeres (Restitutis autem Populo suffragijs) Senatui tamen remansisse facultas probandi futuros Consules videtur: ne omnino datum a Tiberio ius amitteretur.

Ex Epitome Liuij, Lib. LXIX.

C. Marius sextum Consulatum, per Tribus sparsa pecunia emit.

Lib. cv.

Cum C. Catonis Tribuni pl. intercessionibus Comitiz tollerentur, Senatus vestem mutauit. Sic Cic. ad Q. fr. Vestitum mutare.

D E

GALLORVM

CISALPINORVM

Antiquitate, ac origine,

GAVDENTIO MERVLA AVTORE

DECVRIONIBVS

MEDIOLANI.

ANTONIVS ANTONIVS

S. P. D.

*V*m quotidie, Decuriones Amplissimi, Gaudenti Merula libros, quos ille Gallia Cisalpina antiquitate conscripsit, multi à me postularent, nec propter eorum inopiam illis dare possem, putaui, si illos imprimi curarem, posse me eodem tempore, & eorum voluntati satisfacere, & de praestantissima Provincia, ac **MEDIOLANENSI** praesertim Vrbe, bene mereri, quam enim tuam pra omnibus plurimum semper dilexi; vel quod maxima est, & propter rerum omnium affluentiam insignis; vel

Miscell. Erud. T. 4. V quod

quod habet nobilissimos ciues, omni virtutum laudum cumulator: vel quod diligenter iustitiam colit, ita ut nulla illi ex cunctis Orbis terræ Urbibus præferatur. Quæ omnia cum multi optimè perspecta sint, optimè illa intelligent, primum Deo Opt. Max. deinde Urbi etiam magna ex parte debere, me deuinctum reddunt, & ad hoc opus reficiendum compulerunt, ut nonnullorum hominum votis satisfacerem, præcipuè vobis, qui summam vigilantiam cum singulari integritate, continentiaq; coniungitis. Ita Vos geritis in isto Magistratu, ut, una cum prouincia uniuersa summopere gaudeat ciuitas, talibus se potissimum viris commendatam. His de causis, cum semper summa obseruantia colui; tum optavi etiam, ut digno aliquo munere, id declarare possem. Iam vero nescio, an opportunior occasio à me potuisset optari, quàm hæc de Gaudentijs Merula Libris imprimendis, vobisq; dicandis, cum enim de huius Prouinciæ antiquitate, amplitudineque agant: eorum merito præferre nomen inscriptum debent; qui eius splendorem, nobilitatemq; egregiè tuentur: denique si cui gratum hoc opus esse debet, Vobis putavi fore gratissimum, utpote Patriæ prouinciæ amantissimis. Accipite igitur æquo animo hoc munus, Vobis omni ex parte debitum; quod si (ut spero) placuerit, optimè me operam meam collocasse arbi-

ambicrabor: eritq; mihi iucundissimum; primum
 quod Vobis sim gratificatus; deinde etiam ut omnes
 meam erga Vos observantiam, studiumq; cogno-
 scant. Valete.

Mediolani 14. Octobris. clb Io xcii.

158
NOMENCLATURA

Vici & Duodecim Decurionibus.

Hieronymus Caimus Vte.V. I. D.
Percualus Montius V. I. D. Locumten.
Io: Baptista Mandelus. } Assess. I. V.
Hieronymus Vincemala. }
Cæsar Cafatus Physicus.
Carolus Archintius.
Comes Georgius Triultius. Senat.
Castellanus de Magijs.
Carolus de Comite.
Comes Renatus Borrhomæus.
Philippus Moresinus.
Hieronymus Simoneta.
Hieronymus Vicecomes Eq.
Comes Matthæus Taberna.

GAVE

G A V D E N T I I

M E R V L A E

A N T I Q . G A L L O R V M

C I S A L P I N O R V M

Liber primus.

Volauerant ab vrbe, velut à ca-
uea, viri cum autoritatē, & mo-
ribus, tum litteris & beatissima
ingenij vbertate conspicui, ad
geniales ruris delitias: quorum
singula nomina si enumerare
contenderem, in longum nimis
nostra protraheretur oratio. Sa-
fuerit igitur ē plurimis paucos
admodum recensuisse: ē quibus primas partes Bonauen-
tura, & Nicolaus Castillionæi tenebant, quod essent miro
& animi, & eruditionis candore. Aderat quin etiam
Benedictus Iouius, antiquitatum mirus obseruator. Ad
cuius dexteram Baptista Landulphus, & Blasius Phyletus
affederant, quales (dij boni) phyfici? Illuc quoque con-
cesserant iuuenes nonnulli Ciceronianarum elegantiarum
sectatores, Hortensius Appianus, L. Annibal Cruceius, &
Petrus Franciscus Busca: qui relicto Patauio & Bononia,
Ticinum venerant ad ingenij cultum sub Andrea Alciato.
Qui cum se mutuo salutassent, inquit Phyletus. Cur non
seffum imus sub vmbra aliquam, quæ huic nostro sit
non importuna sermoni, donec Socrates noster Alciatus
accefferit: ne dies (quod aiunt pictores) vlla transeat
sine

sine linea: tum ne sopor, qui à prandio, ut Pholus testatur, non per bonus est, nos opprimat. Cum hoc consilium omnes approbassent, sub opacitate ilicis annoie propter decursum gelidi fontis decessum est. Hic Hortensius, quantum nunc sorti gratuler meæ, inquit, cogitari, ne dici quidem potest: eum hic ferè (ut dicitur) hominum præstantiam in sinu teneam. Dij boni, quando ex hoc beneficio vobis relatus sum gratias: qui huc adduxistis lumina totius Cisalpinæ Galliæ florentissima? Verum, Landulphus ait, veræ essent (de me tantum loquor) quas enumerasti, laudes; Verum cum ingenioli mei vires ipse perpendo, puto hoc à te dici ex abundantia amoris quadam, qua optimos quosque prosequeris, ut etiam laudatu apud te digna sint ea, quæ fortasse plures agnoscunt minus. Tum Bonaventura, Hæ planè, inquit (pace tamen dicam vestra) pueriles videntur exercitationes tibi: dicatur tandem aliquid, quod vestra expectatione sit dignum. Hic tacentibus reliquis, inquit Landulphus, Non consule, sed dictatore opus est. Imò, inquit Castillionæus, Phalaride ad hanc persinaciam euincendam. Eligatur igitur, inquit Cruccius, ex communi consensu tyrannus, qui habeat in nos merum imperium. Placuit ad consilij omnibus. Ductis itaque sortibus, Landulpho cessit tyrannica potestas: qui statim Phyletum elegit vicarium sibi: iudices extraordinarios Bonaventuram, & Petrum Franciscum Buscam: qui rebelles castigaret, Hortensium. His peractis defedit Landulphus in eminentiore viridantis herbarum tumulo, & penes eum Phyletus: & cum graminea sibi quisque thorum fecisset in herba, inquit Castillionæus: quando à nobis constitutus sis princeps hodiernus, fortuna multo magis nunc tibi Landulphe formidanda est: feriunt enim summos fulmina montes, Corpora morbis maiora patent. Memento igitur humanitatis, nec te fugiant exempla crudelitatis extinctæ. Non pepercit fratri

incri Thyneleon : si Iulius fueris Cæsar, inuenies Brutum & Cassium. Nolle Landulphæ, tamen hæc dicta à me putes, vel vt admonitor accedam, vel vt seuerè minus in imperio utaris: sed vt humanæ conditionis sis memor, Tunc subridens Landulphus, Castillionæ, inquit, hanc importunitatem exercebo, vt non tyrannum me, sed patrisfamilias experturi sis: nec tyrannicam illud, Ode-
~~ndum~~ ^{ndum} metuam, vniquam sentietis: vos tamen obsecro, vos filios, non subditos agnoscam; nam si vos, quales exopto, reperero, me quoque qualem exoptatis facillè insinuetis. Age igitur, inquit Castillionæus, vt & principem te, & patrem cognoscamus. Tunc Landulphus, Nicolæ Castillionæ, inquit, protus, quæ semper celebrissima fuit, humanitate hic antiquitatem Cisalpinæ Galliar, quam fere auctores omnes & Græci, & Latini intactam reliquere, nobis expone: vt intelligat debere se tibi plurimum posteritas. Tamen si focus ad chorum non ascendat, inquit, Castillionæus conabor tamen pro viribus iniunctum onus absoluere: Vos interim omnes oratores volo, ne has ambages meas circumferatis; nam hac in re non omnibus dormio: ad hæc si quæ frigida dictiones exciderint, aut leues sententiæ, tyrannici spiritus importunitati adscribatis, non autem mihi. Verum ne quandoq; parturiant montes, & nascatur ridiculus mus, compansa dico, precor attendite.

De Galliarum diuisione, & circumadiacentibus regionibus. Cap. I.

Necquam sicum Cisalpinæ Galliar dicere aggrediar, **A**ures postulare videtur, Galliarum situm paucis exponere, & eas gentes, quæ finitimæ sunt. Sed quæ loca, maximè ob intensissima frigora, & assiduam ferè noctem, & diem, item ob vastitatem solitudinis minus frequen-

quentata sunt, de his haud facile compertum narrauerim:
 cetera paucis absoluam. Gallia omnis duplex est,
 Transalpina videlicet, & Cisalpina, quæ nobis Deorum
 munere concessa est. Illa rursus ex descriptione C. Cæsa-
 ristriplex est: Belgica, Celtica, & Aquitania. Celtas ab
 Aquitanis Garumna flumen à Celtis, Belgas Matrona, &
 Sequana diuidunt, & hos à Germanis Rhenus. Sic quin-
 que metis finitur: Rheno, Alpibus, Mediterraneo mari,
 Pyreneis montibus, & Oceano. Ab Oriente enim Gal-
 lias, à Germania Rhenus, à citeriori Alpium crèpidines
 immensæ dispartiunt: Mediterraneum mare inter illas &
 Africam fluit: Ab Occasu Pyreneis collibus ab Hispania
 secluduntur: Inter Occasum, & Septentrionem Oceano
 quoque alluuntur. Ad Alpes iacent Allobroges, Heluetij,
 qui ad Celtas reijciuntur. Secus litus Mediterranei freti
 porrigitur Brachata Gallia, quæ postea Narbonensis est
 dicta, à Narbone colonia; quo in tractu Forum Iulij co-
 lonia est, & Massilia à Phocensibus condita: de cuius insti-
 tutis & moribus ita refert M. Tullius in Flaciana oratione.
 Neque verò te Massilia prætereo, quæ L. Flaccum militem,
 quæstoremque cognosti. Cuius ego ciuitatis disciplinam,
 atque grauitatem non solum Græciæ, sed haud scio an
 cunctis gentibus anteponendam iure: quæ tam procul à
 Græcorum omnium regionibus, disciplinis, linguaque diui-
 sa, cum in ultimis terris cincta Gallorum gentibus barba-
 riæ fluctibus alluatur, sic optimatum consilio gubernatur
 ut omnes eius instituta laudare facilius possint, quam
 æmulari. Tunc Busca, contracta ferè fronte, Castillionæ
 inquit, nisi tua nimis ad Massiliæ laudes festinasset oratio,
 non te audiuissem, quod Heluetios ad Celtas reieceris.
 Facit hoc inquit Castillionæus, C. Cæsaris auctoritas, qui
 de Heluetijs scribens, ait: Qua de causa Heluetij quo-
 que reliquos Gallos virtute præcedunt: quod ferè quoti-
 dianis prælijs cum Germanis contendant: cum aut suis
 finibus

saibus eos prohibent, aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt. Cornelius præterea Tacitus, Irritauerant, inquit, turbidum ingenium Heluetij Gallica gens. Sed redeo ad Gallos à quibus me Busca prorraxisti. Sunt hi quidem omnes bellaces, & studio Martis exardent: sumptis armis, quam primum animorum feruent impetu, conferendæ pugnae alacritate impigres: alioqui simplices, & nulla morum malignitate degentes; Idcirco irritati exasperantur maxime, & pugnas incunt ^{metu, repugnans}. nullo tamen negotio ferè placantur. Hac nostra tempestate ad disciplinas maximè excoluere ingenia, & agrum habent frumenti præcipuè & pabuli feracem: amœnum saltibus, venationibus, quibus maximè Galli oblectantur, idoneum, noxio animalium genere minimè euitandum, fluminibus & fontibus irriguum, omnium deniq: ad vsum animantium fœtu beatissimum. Totius autem Galliae longitudo est CCCCXX. mill. pass. latitudo vero CCCXIII. mill. pass. non excedit. Gallias porro cingit Germania ab Oriente. Hæc à Pannonijs, Rheticijs iugis, & Danubio, à Sarmatis, Getis, quæ montibus, & mutuo metu finitur. Oceanus maiore ex parte anni ibi sæuissimus cætera (ut aliqui volunt) ambit. Verum hac ætate depræhensum est finustantum esse, quos terra continens excipiat. Suetia enim, & Norbegia cum Dacia coniunguntur: cui finitimi sunt Lapones, fere sub exordio arctici circuli, qui omnium gentium commercia adhuc euitant, Regi tamen Daciae tributa dant annua. Sunt, si forte quæritis, Germani bellacissimi. Vnde de his Vergilius inquit.

Gallorum
ingenia

Gallia
longitudo,
latitudo

Armorum senitum toto Germania celo

Audijt:

Et infra:

Hinc mouet Euphrates, illinc Germania bellum.

Facile Germani frigora sustinent: & hyeme, quam æstate ad munia belli sunt præstantiores. Bella autem cum finitimis non auaritiæ, aut imperandi studio tractant: sed ut

Miscell. Erud. Tom. 4.

X

circum

circum se vastasque salitudines. Sunt hos praeterea
 supplicibus mites. Dat Germania crystalli, succini, et
 unij candidi, & viridis gallaci copiam. Germanico Caesare
 cum hyemaret exercitus Italorum in Germania, mira
 virulentiae fons repertus est, ex quo qui bibisset, dentium
 iacturam intra biennium, & genitalium compaginem
 solutionem subibat, ut standi nulla facultas daretur. Huic
 pesti remedio esse herbam solam, quae britannia dicitur,
 compertum est. Habet item haec regio Visontem, mira-
 bili pernecitate animal: & Vros fere forma tauri, quorum
 vis est, & celeritas extra fidem. Alces similes essent capris,
 nisi essent maiores, pellibus varijs, & cruribus sine inter-
 nodijs: Idcirco si quo casu concidunt, subleuandi se nulla
 est potestas. In Germania quoque sylva est Hercynia,
 tantae magnitudinis, ut in ea plures hostium exercitus
 commodè castrametentur. In cuius meduculio planities
 fertilissima est: quam qui incolunt Cherusci insidi sunt,
 propter locorum cum ad insidias, tum ad fugam idoneam
 opportunitatem. Ab his cum tribus legionibus deletus est
 Quintilius Varro. Tanta autem, & sic immensa est eius
 sylvae vastitas arborum, ut in mortali sorte ferè posita esse
 videatur. Manifestum est enim occurrentium inter se ra-
 dicum percussu colles eleuari, aut ubi tellus non subsecu-
 ta sit, arcus ad ramos usque, & ipsos inter se rixantes cum u-
 ri patentium portarum modo: ut rectis hastilibus cum cur-
 ribus, impedimentis, & tormentis bellicis copiae difficul-
 tate pertranscant. Habet hic saltus Hercynius silvas
 quibus nusquam gentium similes reperiuntur. Harum e-
 nim volucrum pennae per noctem ita emicant, & interlu-
 cent, ut eius regionis homines plerumque nocturnos ex-
 cursus destineant, atque illis utantur ad praesidium itineris
 dirigendi: praeciatis enim per opaca callium pinnulis ratio-
 nem viae plumarum refulgentium moderantur in die. Ful-
 gent, & in obscuro Lampyrides: quarum fulgoris rationem

Visons.

Vri.

Alce.

Hercy-

nia

sylva.

Cheru-

sci.

Lampy-

des.

Soli.

Soligenes est conatus adducere, scribens namque lepta animalis naturam ætheria habere, & quinti elementi portione participare, & ea cognitione fieri, ut illucescant. Quod tantum id cueniat noctu, ob id dicit accidere, quod minus lumen à maiore soleat obumbrari. Venio nunc omnia (quod aiunt) remis, velis quo in Citeriorem Galliam.

*De populis Gallie citerioris, eiusque
diuisione. Cap. 11.*

Inter Apenninum verò, & Alpes, & Sinum Adriaticum interiorum planities. Citerior Gallia nominatur: non Italia, modo verum, & totius orbis Scriptorum omnium, cum Latinorum, tum Græcorum suffragiis beatissima. Hanc rursus bifariam diuidimus, in Transpadanam videlicet, & Cispadanam. Transpadana ad Alpes extenditur, & ad Apenninum Cispadana: finiturque Pado, Rubicone, & Apennino: diciturque Togata Gallia: quod eius tractus huiusmodi toga Romanorum passim vterentur. Bis, inquit Cæsar, per loca illa circa Ariminum, mihi transitus cecidit, nunquam tamen Rubiconem (quod sciam) transiui, quamquam diligens extiterim in inquirendo hoc tam celebri fluuio. Ad hæc Castillioneus, inquit, Rubicon non procul à Sarsina, Plauti patria, fontes habet: vocaturque hac ætate à circumuicinis populis materno Idiomate Aluistrugum, paulò inferius Rugozum, nouissime non procul à sinu, in quem influit, Adriatico Pisciatulum ingreditur per duo millia iuxta Cisenam. Non est audientia Vibius Sequester, qui Rubiconem putat eum esse fluuium, qui Varus appellatur inter Auinionetum, & Nicam in extremis Liguriæ finibus. Non est hoc loco mentio inuolunda, que in ponte Rubiconis fuit inscripta: ut intelligant omnes, Gallos Cisalpinos, & Italorum inter contor-

*Togata
Gallia;*

*Rubicon
flu.*

IMP. MILES, TYRO, ARMATE
QVISQVIS ES, HEIC SISTITO:
VEXILLVM SINITO: ARMA
DEPONITO: NEC CITRA RIVVM
AMNEM RVBICONIS SIGNA,
ARMA, EXERCITVM VE TRA-
DVCTO. SIQVIS ERGO ADVER-
SVS PRÆCEPTA IERIT, FECERIT-
VE, ADIVDICATVS HOSTIS ESTO
P. R. AC SI CONTRA PATRIAM AR-
MA TVLERIT, SACROSQ. PENATES
E PENETRALIBVS ASPORTAVERIT.
SANCTIO PLEBISCITIS. VE Q. VL-
TRA HOS FINES ARMA PROFERRE
LICEAT NEMINI.

Basim trianguli litus Adriatici maris efficit ab Aviminio,
siue vt vult Pomponius Mela, ab Ancona vsq; ad Polent.
Campi autem sunt patentes, rerum omnium copia fortissi-
dissimi. Qui sic opimi sunt, & fertiles, vt & vberitate agro-
rum, & varietate fructuum, & magnitudine passionis, & ab-
undantia earum rerum, quæ ad victum hominis spectant,
& exportantur, facile omnibus terris antecellat. Mediam
Padus, amnis secat, fluvius terrarum arbiter, & rerum di-
scrimen, vt is demum cæteris imperet, qui sub sua pote-
state subiectum habeat Padum. Hoc cum Senatus Roma-
nus aspiceret, hinc Cremonam, illinc Placentiam colonias
deduxit: quarum opportunitate gentem Cisalpinorum
Celtarum bellandi studio inflammata, & ad singula mo-
menta rebellantem à multis illatis, acceptisq; claudibus in
amicizia continuit. Hunc fluvium Vesulus mons inter Al-

Cremona.
Placentia.

Bœdicens Eridan⁹ res Bondicum, Tusci Botigon, hoc est, fundo carentem,
Padus; Græci

Græci Eridanū, maiores nostri, hoc est, Cisalpini Galli Padum, à copia piceæ arboris, quæ eorum idiomate, ut auctor est Metrodorus Sceptius, Padus tunc appellabatur. Per fines Salassarum modico fluctu dilabitur; mox augetur à duobus Dorijs, & Mergo fluminibus per agrum Taurinorum. Fallitur hoc loco Plinius, qui ait, Padum ex rapto sibi nihil vindicare: quando certum sit ante Ticinū, & Abduæ ingressum plurimis in locis equo vadari posse. Ab Alexandria ad Vitellianum oppidum usque, quod nunc Viadanam vocant, Carolus eius nominis quintus Imperator obtinet: mox aquarum illuione stagnantem dux Mantuanus excipit: quem postmodum in ramos diuisum Ferrariæ dux Hercules aspicit: discursuq; suo in mare Adriaticum usq; Deltam facit. Cæterum Græci ante Polybium, qui de hoc fluuio aliquid posteritati tradidere, vbi nam gentium sit Eridanus, maximè dubitarunt. Siquidem Strabo Eridanum nusquam reperiri, aut insulas Electra ferentes, in quibus sint aues Melagrædes, attestatur, Æschylus in Iberia Eridanum esse prodidit, appellariq; Rhodanum. Dij boni quas nugæ? Apollonius Padum, & Eridanum in Adriam confluere scripsit. Ex his Euripides scopum veritatis attigit, cum inquit: Ἀδελφὲν δ' ἐπὶ πόντῳ
 πύκτας Ἀδρινῶς ἀκτῶς Εἰριδανὸν δ' ὕδαρ' ἔντα πορφυρεὴν θαλάσσαν
 ἐν ὁρῇ πατρὸς μάλα καὶ νότα φασδοντας. εἴτω δ' αὖρ' ὡς
 περὶ πατρὸς αἰὶν ἀνχάς. Id est, Diligebat utique in marinam
 undam Adriatici litoris Eridani aqua, ubi purpuream
 stillantem undam patris miseræ puellæ Phaetonis miseratione
 lachrymarum electri lucidi splendores. Cum igitur
 Græcorum pauci admodum scierint, quoniam in tractu sit
 Padus fluiorum (ut inquit poeta) rex, non mirum, si tam
 dissona, & inter se repugnantia scripsere. Hæc q; faciliorem
 ignorati succini veniam facit ignorantia. Aristoteles au-
 tem (ut scitis) & grauissimus, & eloquentissimus penes Pa-
 dum paludem quandam fuisse attestatur calidis, & diuor

exhalantibus odorem aquis refertam, adeo ut ex eis nul-
 lum animal biberet: nec volucres eius regionis super vola-
 rent, quod in illam Mephitim deciderent. Paludis latitu-
 dinem denum stadiorum, ambitum verò ducentorum ex-
 titisse idem scribit: circa autem marginem crebras fuisse
 & altissimas populos, quibus omnis circumpadanus tractus
 abundat in memoriâ Phaethontis, & ab ijs lachrymas ver-
 no tempore distillantentes inter aquas eius paludis duriciem
 lapidis imbibere, quas postmodum loci illius accolæ per
 uniuersam Italiam, & Græciam collectas comportant, &
 venales habent. Illius verò è regione (si eidem credimus)
 insulæ, quas Græci Electrides vocant, extitere: has autem
 Padus longa seculorum intercapedine cœnosa colluue
 continenti applicuit. Ad has Dædalum cum filio Icaro
 Minoem fugientem, deuenisse sunt ex Græcis qui scribunt,
 & in illarum vna æneam statuam sibi, & in altera stantem
 filio erexisse: sed superuenientibus Pelagis ab insulis Ele-
 cridibus aufugisse in insulam inter Sardum Siculumq; pon-
 tum, quam ab Icaro ibi vita functo Icarum vocauit, & in
 ea post, & ipsum extremum diem clausisse. Non desunt
 igitur qui putent in ea palude Phaethontem obiisse, & id-
 circo male etiam olere: certatim tamen cæteri Græcorum
 scriptores aiunt in Pado temeritatis penas dedisse: & quæ
 circa sunt Padum populos succinum emittere. Dioscori-
 des à nigra populo id diffluere, cadensque in Padum du-
 rari, ac coire in lapidem præciosi generis: & idem ferè scri-
 bit Paulus Aegineta. Solinus à Barbaris in Cisalpinam
 Galliam succinum primò deportatum dicit: & quod in ea
 Itali, & Græci inspexerint, ibi et ortū succinū sunt arbitrati,
 cū sit certissimū non aquis illud, sed ut Crystallū vehemen-
 tioribus frigoribus in Glesaria, quæ insula est in Septentrio-
 nali Oceano, durari. Germanico enim (ut ipse inquit)
 Cæsare omnes Germaniæ oras scrutante comperta arbor
 est pinci generis, cuius mediale Autumni tempore succinū

Electri-
 des
 insula.

nocturnū

Glesaria
 insula.

lachrymat. Rude primò nasci adfirmat, & corticosum,
 nam ad expolitionem incoqui adipe lactentis suis. Pro
 ingenio mei facultate conatus sum vobis obsequi, non
 quod sperarim omnino, adamussim (quod aiunt) Topo-
 graphiam hanc vobis aperire; præsertim cum parcissima
 ætatem apud Cosmographos huius habeatur mentio.
 Nunc tunc erunt humanitatis partes, princeps optime, va-
 cationem dare huic meo labori: idq; facturum te libentius
 spero, quando adesse videas hic viros longè me doctiores.
 Hæc cum dixisset Castillionæus, conticuit. Tunc Lan-
 duvilius, Quando inquit, ista meritò vacatio debeatur
 tibi, non possum non eam tibi concedere, atque etiam
 gratias agere, qui sic pensum humanissimè tuum absolue-
 ris. Nunc Blasium & populos, qui primi sunt ex Vlte-
 riore Gallia in hanc Citeriorem venienti, declarabis: præ-
 sertim cum tu sis ex Montecalerio, quod oppidum est licet
 in Apennino, non procul tamen ab Alpibus Cœliarum. *Mosca-*
 Conabor, inquit Blasius, manum ponere in alienam mel- *lerius.*
 sem, fretus tua, & horum humanitate: feliciter tamen ca-
 nonem Galeni aliquem imposuisses mihi, si adagij illius,
 quo admonetur Sutor, ne audeat ultra crepidam, memor
 exiisses. Quando igitur referre pedem non liceat mihi,
 arenam ingredior. Primi inter Padum & Alpes sunt Sa- *Salassi.*
 lassii, ut his ferme verbis attestatur Strabo libro quarto.
 Contraria verò de parte Durias sese immiscet Pado per
 Salassos intra Alpes illabens Gallia. Si ergo Durias, qui
 per agrum Taurinorum fluit, per Salassos illabitur, cum
 illis, qui Pedamontanus hac tempestate nominatur, *Pedamō*
 ad Salassos reijciam: quorum sunt vrbes Mons Regalis, *san^d tra*
 Augusta Salassorum, Segusium, Augusta Taurinorum: *Bus.*
 circa Padum Asta est colonia Romanorum, Bobiem, & *Eius vr-*
 Pollentia, quarum meminit his versibus Claudianus Poe- *bes.*
 u. celeberrimus. *Pollentia*

Nec plus Pollentia rebus

Con-

Contulis Aufonijs, aut mania vindicti Aſſe.

Erat autem Pollentia vrbs olim eximia, inter Alexandriam, & Aſtam, ad ripas Tanari: nunc pagus eſt exiguus. Pollentinas lanas his verbis Columella commendat: Sunt etiam ſuapte natura pretio commendabiles pullus, atque fulcus, quos præbent in Italia Pollentia, in Bœtica Corduba. Volateranus id municipium putauit eſſe, quæ Pallantia eſt in margine Verbanilacus: in cuius agro Cn. Plancum à Mar. Antonio triumuiro & bello ſuperatum, & interfectum ſcribit. Vbi hæc Volateranus explicatus ſit, viderint alij. Fuere Gotthi in Pollentino agro a Stilicone fortunatiſſimo prælio deuicti; cuius victoria Aurelius Prudentius plurimis carminibus proſecutus eſt, è quibus hæc;

*Tentauit Geticus nuper delere Tyrannus
Italiam, patrio veniens iuratus ab Iſtro:
Has arcès aquare ſole, teſta aurea flammis,
Soluerè, maſtrucis procere veſtire togatos.
Iamq; ruens Venetos turmis protiueraſ agros:
Et Ligurum vaſtaras opes, & amana profundè
Rura Padi, Tuſcumq; ſolum victo amne premebat.
Depulit hos equitum nimboſ non peruigil anſer
Proditor occulti tenebroſa nocte pericli:
Sed viſ cruda virum: perfraſtaq; congregientum
Peſtora: nec trepidans animuſ succumbere leto
Pro patria, & pulchram per vulnera quarere mortem.
Nunquid & ille dieſ Ioue contulit auſpice tantum
Virtutiſ pretium? dux agminiſ imperijq;
Chriſtipotens nobiſ iuueniſ fuit: & comes eiſ,
Atque parens Stilico: Deus vnus, Chriſtuſ utriq;
Huiuſ adoratiſ altaribuſ, & cruce fronti
Inſcripta cecinere tuba: prima baſta Draconiſ
Præcurriſ, quæ Chriſti apicem ſublimior efferre;*

Uliſ

*Ille ter denis gens excitiabilis annis
Pannonia penas tandem deleta pependit.
Corpora famosis olim ditata rapinis
In cumulos congesta iacent: mirabere seris
Seclis posteritas inhumata cadauera latè
Qua Pollentinos texerunt ossibus agros.
O celebranda mihi iunctis pollentia seclis:
O meritum nomen, felicibus apta triumphis,
Virtutis fatale solum: memorabile bustum
Barbaria: nam saepe locis, ac finibus illis
Plena laceffito redijt vindicta Quirino.*

A' Pollentia abest duobus ferè millium pass. vetustissimum
Triennorum forum: quod hac ætate Bertonorium voca-
mus. In Alpibus: Coëijs est Bobium: ad maritimas Al-
pes iacet Ceua, titulo Marchionatus illustre manicipium:
ex his locis oritur Tanarus. Fuere olim gentes istæ Salas-
forum (quanquam ex maioribus suis nunc habeant nihil)
maximè bellaces. Abeis D. Brutus cum Marcum Anto-
nium ad Mutinam victum insequeretur, interceptus est:
nec prius dimissus, quam data viritim drachma. Messala
quoque cum pœnes istos hyemaret, proraptis à populato-
ribus lignis ad comburendum, pretium pendere coactus
est: & C. Cæsaris pecunias semel diripuerunt. Eos tamen
Augustus Cæsar deleuit: & qui superfuerunt ad Hipporhe-
diam deportatos sub corona venundedit. Augustam Tau-
rinorum Pœnus Annibal deleuit, cum in deditionem vo-
lentis venire nollet. Salassos, quos Polybius ^{Δάμν} appella-
bat, Lebui Galli sequuntur: quorum vrbes sunt Augusta
prætorum in faucibus Graiarum, Penninarumq; Hippo-
redia à Romanis condita versuum Sibyllinorum iussu. Has
duas vrbes Romani excoluere, quod subitas montanorum
excursiones reprimerent, Augustam enim prætorum D.
Cæsar ampliauit, additis tribus Ro. millibus. Mox sunt

Forum
Triennor-
um.

Bobium
Ceua.
Tanarus fl.

Augusta
Tauri-
norum.
Lebui.
Augusta
prætorum.
Hippor-
redia.

Miscell. Brud. Tom. 4.

Y.

Vcr:

*Vercella-
la.*

Vercellæ ad ripas Siccæ, quem Plinius Sestrem vocat. In quarum agro aurifodinæ fuerant. patrum Ro. liberalitate sublata, Italiæ visceribus parcere iubentium. In hac vrbe commoratus est D. Brutus cum egentissimis tyronibus. Tycionum familia non tam antiqua, quam antiquissima, est apud Vercellenfes, quando eius meminerit M. Tullius in epistolis ad D. Brutum. Iuxta Vercellas Castorius, Ioannis adulterini imperatoris copiarum dux, & superatus, & captus est ab Ardaburo Orientis præfecto sub Valentiniano tertio. Tempestate Diui Hieronymi semideserta erat vrbs Vercellarum, & inter Ligusticas vrbes ab eodem recensetur. Conditam refert Plinius à Salij Lybicum. Sed animaduertendum, textum Plinianum mendis non vacare, quas vir oculatissimus Hermolaus Barbarus non vidit. Potius enim legerem Lebuorum cum T. Liui, aut cum Polybio Libetiorum, siue Lebetiorum, quam Lybicum. Nec vos moueat leuio Ptolemæi, quando & ipse eadem macula sit inspersus. Sunt autem Salij vltra Niceam populi montes incolentes. Decimo à

salij. Vercellis lapide Orientem versus Nouaria est vrbs vetustissima: eam, si Plinio id referenti credimus, condidere Vocontij. Tametsi Nouarienses fama, quæ plerunque vim testimoniorum habet, conditorem Herculem iacent.

*Noua-
ria.* Nobilitata est ea ciuitas cum litterarum, tum armorum viris illustribus: L. Albutium Silonem rhetores celebrant, qui sub Pisone Mediolanensium prætor fuit: & Romæ sub Augusto Cæsare rhetoricen publicè docuit, ut auctor est

*L. Albu-
tius Silo* Suetonius: & theologi Petrum Sententiarum, magistrum cuius vigilijs omnis debebit, quæ Christianum nomen profitebitur, posteritas. Fuit & Dulcinus ex nobilissima Torniellorum familia, hæresiarcha, in quem cum Clemens quintus Pontifex Romanæ ecclesiæ animaduertendum, censuisset, ipse in summas Alpes, quæ Nouariensi agro imminet, se cum sectatoribus recepit. Quos crepidi-

num

num & altitudo, & difficultas tutata fuissent, nisi superueniens nix solito copiosior plurimam eorum partem & fame & frigore confecisset. Dulcinus monachus cum Margaritæ coniuge in iustitiæ potestatem decidere, qui persistentes, in quam excitauerant hæresi inter cruciatus animam efflarunt. Inuentus est & Nouariensis alter hæreticus, cuius miram pertinaciam ad mortem usque celebrat frater Baptista Mantuanus. Hoc euenit Nouariensibus propter natium ingenij acumen. Nouariæ cum essem, hanc in pario matremore insculptam memoriam legi: quæ cum non mediocrem antiquitatis fragrantiam maximè redoleret, hæc adscribendam censeui.

TERENTIA Q. F. POSTVMINA SIBI
ET C. VETVRI LVCVMONIS VIRI
SVI ET C. VETVRI F. POSTVMINI F.
SVI NOMINE BALINEVM ET LAV-
ATIONEM SOLO PRIVATO GRA-
TVITAM IN PERPETVVM DEDIT.

Hoc in elogio illud obseruatione dignum existimaui, quod ubique Postuminus sine statili insculptus est: quod idcirco veteres fastidierunt, aurium iudicio consulentes propter pingue quoddam, quo & repletur, & dictio illa exasperatur: habet enim aspiratio medium inter consonantem & vocalem gradum. Floret adhuc Nouariæ vetusta illa Albuciorum familia: cuius Mediolani videre licuit innumera monumenta, è quibus vnum adiunxisse sat fuerit, in Bulenterio veteri, qui locus est iudicijs adscriptus.

D. M. V. F. T. ALBVCIVS FIRMVS
VIVIRIVN. ALBVCILLI. T. C.

Caij.

Catonum Nouariensium familia, quod nuper effossum est Mediolani, quam vetusta sit, hoc in memosynon. indicat: quod cum Basim præstaret & à fronte, & à tergo iisdem notis inscriptum legitur: quod huc ideo tanto libentius adnotaui, quanto in eo & illorum & Quadratorum præclara fit mentio: quæ Volusenum Quadratum C. Iulio celebratum habuit: & hinc coniectari possumus illum insubrem fuisse, quando horum opera plurimum Cæsar vteretur. Accipe igitur Roche Quadrato tuæ familiæ æternam memoriam, licet imperfectam.

Quadr.
lib.

L. L. QVADRATVS VIVIR SENSIBI ET
GRATAE L. ET C. CAECILIO C. L.
MERKATORI AMICO ET T. CATIO
T. L. EROT. AMICO.

Portij.

Sunt in eadem vrbe Portij, sola Catonum memoria celebres. Irrigatur passim Nouariensis ager manuarijs fossis, quibus copiosiori fluctu maior est Maura Sfor. darum opis memorabile: qui nauium capax esset, nisi plurimo spatio celeriori cursu intuentium oculos subterfingeret. Habet Nouaria ferè in suburbijis fluuiolos miræ incunditatis duos

Aconia
Terdu-
plus flu.
Forū Le-
bitorum.

Aconiam videlicet ab Occasu, & Terduplum ab Oreo: qui ambo per Lacmellinum agrum se exonerant in Padum

In extremo agri Nouariensis margine municipium est Forum Lebitorum, siue Libetiorum, aut Lebetiorum cre-

dibile est à maioribus nostris vocatum. Huc arate Burgum Lauizarium nominant? quod lebes vasis sit genus, & scitis, ad obsonia coquenda: & ideo ad vernarum linguam

descendens superiorum temporum ignauia, siue potius bellionum infantia Lauizarius dici pagus ille caprus est.

Floruit pluribus viris literarum potentia illustribus, Domitio Calciato, & Iacobo Maiero, qui merito Latine scriptores appellari possunt. Ibi quoque familia Merularum,

sunt

Lauiz-
arius.
Domiti-
Calcia-
tus.

Iacobus
 Maie-
 tus.
 Mern-
 larū fa-
 milia.
 Tincius
 Mern
 la.

Syllaenium.

Rhau-
djum.
Cimbri
ac. Ma
rio pro
fligati
Castra
Maria
na.

Sallyes

Volca?

Albion- aliàs ad Italos Ligures spectaret. Post Sallyes *Al-*
jes. bionenses, & Alborci, ut auctor est Strabo libro quarto: mox
Albion- Vocontij montana in Septentrionem vergentia, quorum
Pocotij. regio ad Allobrogas usque protenditur per profundas val-
Vertago- les. Quorum præcipuus pagus olim fuit. Vertagoma-
matura. tora. Cuius incolæ, ut vult Plinius, inter Ticinum & Se-
Lybici. sitam Nonariam condidere. Venio ad Lybicos, quos nup-
 sed in Africa; cum expulso Caradino Rubrobarbo M.
 Turcæ archipyrata celebratissimo Tuncum prædæ expof-
 uit. Corruptam autem esse cum apud Ptol. tum apud
 Plinium ditionem, facilis est coniectura. Apud T. Li-
 uium Lebuos legisse vos puto: quos Polybius Lebetios ap-
 pellat. Redeo nunc, quo citius vos expediam, ad pen-
Verge- sum meum. Ad ripas Ticini Vergeminum est, olim oppi-
minum. dum, nunc Francisci Sforcie ducis Insubrum ciuitas. Qui
 hanc condiderint, legisse me nusquam memini. Ante
Vigleba- Gotthotum illuioncas huius ne mentio quidem (quod
num. ipse sciam) facta est. Viglebanum Hermolaus Barbarus
Sforcia- nominat. In Vergeminatū agro villa est Sforciaea, ab
ca villa. eodem his versibus celebrata.

Vilis gleba fui: nunc sum ditissima tellus;

Cur? quia Sfortiadum me pia dextra colit.

Mutata est facies: mutati nomina. vilis

Dicebar: dicor nunc ego Sforciaea.

Litauicus agros tulit hos: nec pœnit esse,

Autorem pacis conuenit agricolam.

Castilij. A' Vergemino, siue mauultis quoque vos Viglebanum di-
 cere, propter decursum Ticinij, Casilinum vetus est, & no-
 num versus Septentrionem. His in locis formæ castrorum
 quadratæ adhuc visuntur: quæ alij Annibalis castra esse
 contendunt, quod hoc in tractu erga patrem iamiam ab

Anni-

Annibale occidendum prima Scipio, cui postea Africano cognomen fuit, experimenta certissima, & pietatis, & virtutis ediderit. Secundo aut paulò plus à Vergemino lapide versus Meridiem sunt Geminae columnae, municipium sanè vetustissimum, & ob venationes principibus gratissimum: quod nunc Gambalotum vocatis. Habeo super his rebus, quo meam vobis opinionem probem, Ammianum Marcellinum libro, si tamen recte memini, decimo quinto. Deinde (inquit) diebus paucis ex Helena Constantij sorore eidem Caesari coniugali foedere copulata, paratisque vniuersis, quae maturitas proficiscendi poscebat, comitatu paruo suscepto Kalend. Decēbribus egressus est, deductusque ab Augusto ad usque locum Duabus columnis insignem, qui Lacmellum interiacet, & Ticinum, itineribus rectis Taurinum peruenit, ubi nuntio percussus graui, qui nuper in comitatum Augusti perlatus de industria fitebatur, ne parata defluerent. Postrema Lebetiorum vrbs est Lacmellum, ita enim eam cum Ammiano appellauisse placuit: non autem cum Ptol. Gaumellum, aut Laumellum cum Antonino Pio. Hoc tempore pagus est satis contractus, nec quicquam ostentans antiquae nobilitatis, praeter nomen. Hoc in loco Theodolinda, Garibaldi regis filia, mulierum omnium suae aetatis, & morum sanctitate, & animi, & corporis dotibus praestantissima defuncto Chilciberto, siue (vt alijs placet) Anthari Deiphonis filio Longobardorum rege Agilulphum cum forma, tum ingenij, & corporis viribus illustrem praefectum Longobardorum, qui in Augusta Taurinorum hyemabat, in maritum elegit. Quem postmodum à nefaria Arrianorum haeresi ad synceram Christi fidem reuocauit. Quibus florentibus Maomethes Arabas, à quo contaminatissimum adiuuante Syluis Monacho dogma primitus emanauit. Agilulphus Longobardorum diademate redimitus necessitate ductus, contra Romanos arma mouit, eosque aperto Marte deuicit: & Cremonam,

Annibalica castra.

Geminae columnae.

Gambalotum.

Lacmellum.

Maomethes.

*Terd-
plus flu.
aconia.
flu.*

monam; Mantuanas, quæ adhuc pro Romanis habuit, cepit. Per Lacumellum agrum dilabantur Teraupius & Aconia pisculenta flumina. Nunc, tamen metas Salarum pertransierim, tyrannice humanissime, ut conquisitam, tandem impera, Quando Insulbrum regio patet, firma mihi perspecta sit minus. Tunc Landolphus ad nauenturam Castillionem conuersus, inquit. Quam & Insulbris, & patrij honoris studiosissimus, eruditissimusq;, & sermonis elegantia candidissimus, non pro his quæ in vos est potestate, impero, sed te mira humanitatis virum obsecro, ut Insulbrum tradum nobis exoptantibus exponas. Ad hæc Castillioneus, ne alijs continuetur (inquit) exemplo, quæ scio, & quæ fortasse etiam nescis, dicam. Verum si vos citius quam (ut dicebat Augustus) eoquantur asparagi, expediero, ne mihi, sed ingeniole, quod paruis admodum velis nauigat, ascribatis obsecro. Nunc attendite, velocius opinione vestra vos dimittam.

De Insulbribus populis, eorumq; origine.

Cap. III.

*Insu-
bria.*

Q Vicquid terrarum, & urbium intra Ticinum, & Abduam, Padum, & Alpes clauditur, Insulbria nominatur, potens (ut inquit ille) armis, atq; vberis glebæ. Campi sunt patentes, & ad radices Alpium colles beatissimi rerum omnium, quas vicius necessitas erigit, & quoniam Insulbrum vineta solem, & orientem, & occidentem vident, dii boni quæ preciosa vina generantur? Insulbrum vrbes sunt Mediolanum, & Gallie Cisalpinæ totius metropolis, & Europæ omnis Emporium. Quod à Bellouesso conditum referunt historici, eodem ferè tempore, quo & Romam. Trogus, & alij nonnulli monumentis tradidit Mediolanum ab his Gallis ædificatum, qui dicit Brenno Romam igne consumplerunt. Sed constat inter probatos

*Medio-
lanum.*

autores

Antiores CC. propè annos antequam Brennus esset, Celtas
 superatis Alpibus per Iulium Iakum, qui à Tricastinis in-
 cipiens, in Coëtis Alpes definit, citeriorem hanc Galliam
 Tuscis acie deuictis ad Ticinum amnem occupauisse. M.
 Cato (si tamen illæ, quæ circumferuntur, reliquæ Cato-
 nis sunt) scribit Olanum Lucumonum Tuscorum princi-
 pem deductis Orobiolorum Colonis Mediolanensis vrbs
 prima iecisse fundamenta, & ita longo temporum interual-
 lo Olanum dictum. Postremò à Medo Insubrum duce, Olanus
 Mediolanum vocant. Plinius ab Insubribus refert hanc
 urbem fuisse conditam. Hæc autorum discrepans opinio
 facit, vt nullo negotio credam Mediolanum à Tuscis, qui
 tunc latè dominabantur, prima sumpsisse primordia, &
 vt ita dicam, in lucem editum, mox Insubrum lacte ali-
 tum, nouissimè à Gallis duce Bellouesbo ad virilitatem de-
 ductum. Claudianus poeta non incelebris à suæ lanata
 Mediolanum nomenclaturam his versibus deduxisse decla-
 rat.

*Continuò sublime volans ad mœnia Gallis
 Condita lanigera suis ostentantia pellem
 Peruenit: aduentu Veneris spissata recedunt
 Nubila: rareseunt puris Aquilonibus Alpes.*

Adbuc Mediolani in fornicem Buleuterij veteris sus in-
 sculpta visitur ouini velleris. Facile autem (vt attestatur
 Georgius Merula) quisque mediocriter eruditus persua-
 serit sibi tantum poetam vel grauem aliquem autorem se-
 cutum, aut famæ perseuerantis, quæ plerumque vim testi-
 monij habet, opinionem. Tunc quidam ex adstantibus
 vnus: Ab Insubribus, [inquit] Mediolanum conditum
 magis putarem, quàm vel à Gallis, aut à Tuscis. Non
 erant tamen, & ipsi Insubres huius regionis indigenæ: sed
 aliunde profecti. Cuius nominis (vt tu putas louie) vtpo-
 te barbari etymologia profus ignoratur, quemadmodum.

Mssell. Brud. Tom. 4.

Z

&

In Graecis,

& Mediolani: quod ante propagatam linguam Latinam procul dubio conditum fuit, ut propterea Insu-
bribus [ut nonnullorum opinio est] deducere, & Medio-
lanum à sue lanata tam ridiculum sit, quam falsum. Nec
audiendi sunt Græci, qui talia nomina pro linguæ suæ
commodo deprauarunt: sicut & alia multa ausi barbaris no-
minibus Græcas etymologias apponere. Non ausim (in-
quit Bonaucutura) tecum super etymologijs contendere:
scio enim quantum possis, valeasq; præsertim in arenam
prouocatus: data igitur venia, vnde discessit, mea festina-
bit oratio. Est sanè hæc nostra vrbs metropolitana cum
coeli temperie, tum soli fertilitate, & affluentia cæterarum
rerum copia, vrbium omnium, quas coeli conuexitas re-
git, & beatissima, & præstantissima. Idcirco Lerna velut
Hydra à damnis acceptis potentior semper à cineribus con-
surrexit in hostes. Inuenio enim (ut vetustiora contice-
am) post regiam Longobardorum potestatem Mediolanum
quanquam bellis vastatum, & sentiente adhuc diuersa po-
pulo, tamen tam præclara per maiores nostros gesta fuisse,
ut adfirmare ferme, & ausim, & possim, potentissimas vr-
bes, & regiones, quarum regna, & opes celebrantur, non
dico pares, sed Mediolano longè cedere. Semper enim
populum habuit florentem, bellacem, numerosum: qui
vel faciliè aut nullo (quòd aiunt) magistro armis exercea-
tur. Atque ea semper ita tractauit, ut nunc sola, nunc ad-
iunctis finitimorum auxilijs effundentes se Germanos, aut
Heluetios, vel Transalpinos Gallos in Italiam, aut, ut in-
quit ille, auspicijs repulit secundis, aut penitus delouit.
Sed illud maximè mirandum est, & vix credibile, quòd
sexto anno, quo à Friderico Rubrobarbo ciuitas hæc ex-
cisa est, adeo opibus potens, & populo frequens insurrexit,
ut aperto Marte cum hoste potentissimo, ferocissimoque
& secundis prælijs elato dimicare ausa sit, illum denictum,
& castris spoliatum desiderata propè suarum copiarum
parte

parte maiori supplicem coegerit ab Alexandro Pontifice Ro. qui Anania tunc exulabat, & ab societate, quæ inter Cisalpinos Gallos præter Ticinenses contracta fuerat contra vim, & potentiam Rubrobarbi Imper. turpissimis conditionibus pacem petere. Cuius conficiendæ gratia Comitia in Cisalpina Gallia peracta sunt: Duo observavit Georgius Merula annalium diligentissimus excussor, quæ nec Blondus supprimit, auctoritatem scilicet maximam Ro. episcopo accessisse: ex quo illi Mediolaniensis ecclesia, quæ per CC. an. libera, nullius obnoxia imperio, sui iuris (ut in dicam) fuerat, se subiecit. Cuius auctoritatem secuta, & Gallorum, & Hispanorum ecclesiæ Petri claves agnovere. Altero quod debellato Rubrobarbo tandem Pontifici exuli, & bellis aeribus oppresso arma Mediolanienſium, & sedem dederint, & libertatem. Fuere tamen Rubrobarbicus, & nostræ huius vrbis, & hominum strages longè truculentiores, & tragicis eiulatibus miserabiliores. Antequam Longobardorum aduentum atrociorẽ sub Attila Gotthorum rege cladem acceperat. Et ne Bossianis inniti diujs iudicer, Suidam adducam, & exterum, & Christianum autorem: *Μεδιολανον*, innuit, *πολυάνδρωτος Ἰταλίας πέρις, ὡς καταλάβων Ἀττίλας ἦν δραποδίστατο, ὅς ἐν εἰδεν εἰς ἑαυτὸν, τοὺς μὲν Ῥωμαίων βασιλεῖς, ἐπὶ χρυσοῦν θρόνον καθήμενους, εἰς τὰς ἀντιμέτους καὶ πρὸ τῶν ποδῶν αὐτῶν κείμενους, ἰζητάς τε γράφον ἐκελευσεν αὐτὸν μὲν γράφειν ἐπὶ δόρῳ, σκιδεῖν Ῥωμαίων βασιλεῖς καλῶς περὶ τῶν ὤμων, καὶ χρυσοῦν πρὸ τῶν αὐτῶν χεῖρ ποδῶν.* Idest: Mediolanum populosa Italiæ ciuitas, quam cum Attilas captiuam fecisset, vidissetque, depictum, Romanos quidem reges in thronis aureis sedentes, Scythas autem interfectos, ad pedes ipsorum prostratos, pictorem quærens, iussit loco interfectorum pingi Romanos reges sacculos ferentes ad collum, & aurum fundentes ad pedes ipsius. Nunquam audiam, historiam Bonauentura, inquit Blasius, nobis

enarrasti: nunc pro tua, quæ perfectio singularis est; humanitate desiderarem, ut si non his, quibus omnes scientiæ tam sibi sunt notæ, quam mihi domus est mea, saltem quidam videlicet Scythæ sint, quos Mediolani de pictis Attilas inspexerit, mihi exponas. Hæc Blasii, inquit Bonaventura, Spide verba faciunt, ut credam Gothos esse Getas, altera addita, & vna immutata littera. Fidem vult modo faciunt Aurelij Prudentij, cuius tu carmina recitasti sed & Paulus Diaconus verior, quàm elegantior historicus cuius hæc sunt verba: Sub Valentiniano patre Theodosij gens Hunnorum diu inaccessis reclusa montibus repente rabie percita exarsit in Gothos, eosq; concurbatos ab antiquis sedibus expulit. Gotthi transito Danubio fugientes à Valente sine vlla foederis pacatione suscepti sunt. Deinde propter intolerabilem auaritiam Maximiducis, fame compulsi in arma surgentes, victo Valentis exercitu, sese per Thracias infudere, omnia cædibus, incendijsq; vastantes. Hæc ille. Scitis itaque Getas, & Sarmatas qui citra, & ultra sunt Istrum, qui per Pannonias dilabens Danubius appellatur, esse in ea Scythiæ parte, quæ in Europa est usque ad Tanaiam. Nec super hoc negotio opinione scriptorum varia moueor. Me tamen inter hos admiratione maxima Callimachus Poloniæ Regis à secretis afficit, qui scribit Gothos siue inopia agri, siue clementiorem celo terram quærentes è Scandia, patrijsque insulis aduectos esse, exceptosque à littore Oceani, cui hodie quoque nomen est Gothiscantia. Possem, si daretur narrandi locus, auctoritate Plinij vobis probare Scandiam insulam esse in Britannico freto, quæ prima ex Albio soluentibus occurrat: inde Dumna, postmodum Bergus, mox omnium maxima Nerigos: ex qua nouissimè itur in Thulen. Si ergo vel à nominis similitudine argumentum, vel ab auctoritate, declinandum est, dicam utroque modo Gothos fuisse Ponti Euxini acçalas, quos Getas vetu-

stio-

Gothi adpellarunt. Hæc mea de Gothiis est opinio, rur-
 sus ad Gothurnos me recipio, vt velfacile iudicent omnes,
 Gothorum non modo cladibus opprimi, sed ab ijs, ve-
 luti igne phœnicem renouari. Regentibus pro libidine
 Gothiis Cisalpinam Galliam populus Mediolanensis fer-
 uentis impatiens cum auspicijs Decij Archiepiscopi, tum
 plurimum potuerat in aula Vitigindis Gothorum Re-
 gis felicitis, qui & ipse Mediolanensis erat, auctoritates
 meos Gothos, qui præsidij causa retinuerant, obtrun-
 carunt. Illi intellecta & suorum clade, & populi defectione
 ad partes imperatoris reparato exercitu urbem valida ob-
 sedione cinxerunt: quæ cum in longum nimis protacta
 esset, quod Bellisarij, cuius auxilio Mediolanenses de-
 fecerant, conatibus clam Narses eunuchus obstaret: non
 armis, sed fame edomiti, quacunque conditione coacti
 sunt intra urbem Gothos admittere. Gladio eo die XXX.
 civium cecidisse millia monumentis proditum est: Et ex
 plebe in rationem libitinæ ob famem LXXX. mil. venisse.
 Mulieres ætate florentes Burgundionibus, qui auxilio
 Gothiis affuerant, omnes in prædæ datas, & trans Alpes
 aduectas esse: Urbem ipsam incendio passim sædatam fuisse.
 Eodem naufragio submersæ sunt Vertellæ, Noværia,
 Bergomum, & Novocomum: quæ & ipsæ Mediolanien-
 sum auctoritatē secutæ Gothorum præsidia obtruncarant
 Paucos post tamen annos adeo ferox populus accessit, vt
 Longobardis victoria elatis ob stragem Gothorum ausus
 sit occurrere: à quibus grauissimis etiam damnis affectus
 est. Erat ea tempestate omnis Italia ob discessum Impe-
 ratoris in Thracias, obuia quibuscunque latronibus, cui-
 cunq; etiam Barbarorum ex infimo grege libidini exposi-
 ta. Ne mirum sit ergo, si patria hæc nostra Gothorum,
 Vandalorum, Pannonum, Marcomanorum, & Longo-
 bardorum excursionibus patuerit, quando & ab eisdem
 non ferè solum Roma, sed & omnis Italia flammis con-
 sum,

sumpta fuerit. Notissime superuenit Eriderius Rubro-
barbus, qui partem virbis solo æquauit acis in exilium cir-
cibus, qui gladio superfuerant: Si mirabitur vestrum,
fortasse aliquis, ex tot & tantis cladibus, quin hæc urbs
radicituseuulsa sit: satis illi factum putabo, si dixero, cur
non & Roma consumpta: quæ pares ærumnas perpella esse
Adhuc volo etiam hæc damna nostratia fuisse maiora, &
diuturniora. Quæ regio est, in qua facilius coalescat mor-
taliū tam numerosa multitudo, nulla, quam sciam, cer-
re. Intercapedo enim quatuor graduum & quadraginta
ab Acquinoctiali facit, vt iniuriæ solis minimè sit exposi-
ta: Nec intensissimis frigoribus vstuletur. Argumento
sunt omnium rerum beatissima copia, corpora hominum
pulcherrima, & innumera: quæ omnino desiderarentur, si
vel Solis, aut Borealis frigoris vehementia Galliam hanc
nostram vexaret. Nam (vt inquit Pacuuius) Sol si per-
petuò sit, aut nox flammeo vapore, aut frigore, terra fru-
ctus omnes interire. Ex copia igitur fructuum coniectu-
ra facilis est, quàm temperatissimus hic sit tractus: ad quem
omnes velut ad salubritatis asylum confluunt,

*De familijs Insuorum, & antiquissimis, &
clarissimis. Cap. V.*

Sunt apud Insuores familiæ sola antiquitate nobiles.
Sunt & nouæ, quarum gloriæ fulgor illas obtenebra-
uit, vt Sforcia: Vicecomites, Barbiani, Triultij, Ca-
stillonæi, Taurelli, Mayni, Cribelli, Alciati, & alij plu-
res.

Sforcia, Ante Sforcias præcipua autoritas penes Vicecomites
Vicecomites, fuit. De quibus hoc in monumentis lectum est. Andreæ
Alciati: Anglerix, nobile agri nostri propter Verbanum
lacum oppidum non modici nominis apud veteres fuisse
creditur: in eo enim passim cernere est vetusta monumen-
ta,

ta, elaboratos tumulos, urnas, templa, cryptas, porticus, columnas, idque genus, & venustatis, & vetustatis insignia. Alpinarum (puto) gentium præfectura fuit, in qua sub Carolis, Berengariisque Imp. ius dicere, qui à comite Mediolanensi ad hunc magistrum delectus esset, solebat: & ideo Vicecomes dictus. Vnde ortam nobilissimam Mediolani familiam, & verisimile est, & credibile. Barbianorum familiæ pace hoc aliorum dicere liceat mihi; omnis magis debet Italia, quam suo Romana ciuitas Camillo. Albricus enim comes Barbianus Italorum arma, quæ barbarorum metu longo seculorum interuallo non intonuerant, primus excitauit. Verum ut poeticis bellarijs defessos vos reficiam, audite vnius poetæ nouam cantilenam.

Barbiana

Optima quæque dies seclis properantibus atas

Obruit, & longa fortia facta die.

Ne quas tuas igitur tegerent obliuia laudes,

Nèue forent titulis inuida secla tuis:

Hos ego perpetuis mandabo Albrice libellis:

Si veniet votis dexter Apollo meus.

Tempus edax rerum, tuq; inuidiosa vetustas

Obrueras tansi pend tropæa ducis.

Pierides igitur nostro adspirate labori:

Sustineatq; meam Pegasis vnda ratem.

Fama volubilibus quoties obscurior annis

Lucidior vestro semper ab ore venit.

Bellica temperibus squallebat gloria nostris

Cessabas longo tempore Martis bonos.

Omne erat in Venerem studium nocturnaq; bella:

Qualibet & census arte parare nouos.

Pro pudor Italia, mundo gens nata regenda

Nec pede, nec celeri bella regebat equo.

Vsq; adeo turpi languebant corda veterno:

Vsq; quo

Vsq; adeo nullus militia usus erat.

Dux aberat tumidos qui signa inferret in hostes,

Duceret & certis agmen equestre modis.

Armorum si quando aliqui exarsere tumultus,

Gesta peregrina bella fuisse manu.

Hinc tibi ab occiduo insultabat miles Ibero.

Iactabat vires Teutonius inde suas:

Hic sua & extremi iactabant tela Britanni,

Et ferus ardentis Belga premebat equos.

Candida sed positis cum pax succederet armis,

Et patrios peteret barbara turba lares:

Victores nullo & victos discrimine passim.

Et miseros ciues qui spoliaret, erat.

Non puduit matris gremio abduxisse puellam,

Vixoremq; suo subripuisse viro.

Nemo fuit quem raptus bonos, quem damna mouere ut.

Tantus in Italidum pectore torpor erat.

Vt perhibent Lybicos armenta horrere leones,

Vt lepus ad rapida contremis ora canis:

Non aliter Martis detractauere labores,

Funderet horribiles buccina siqua sonos.

Non tulit hanc labem, nec tantum dedecus aui

Albicus Latiae gloria militia:

Agmina iam pridem clavis desueta triumphis,

Et resides animos primus in arma rapit.

Attonito tandem pulsi de corde timores:

Et durum Martis dextra resumit opus.

Non tuba, non enses stricti, nec tela, nec ignes,

Nec vaga spumosis flumina vorticibus,

Ardua nec triplici circumdata mœnia fossa,

Nec quoque præruptis oppida structa iugis.

Insaniam terrent, vana formidine pubem

Pendentem auspicij Barbinjane tuis.

Hæc

Hæc metropotulimus, quò facilius à vobis huius insul-
fi tædium sermonis leuarem: maximè enim potest in re-
bus humanis varietas. Ex huius officina tot prodire,
quot ex equo Troiano illustres bello duces. Quod si mihi
creditis minus, Sforcias ipsos interrogate, quorum Pro-
auus Iacomutius sub Albrico ex frumentatore factus est ar-
miger Balduini equitis, paucos post annos deinde occiso in
bellis domino dignitatem illius affecturus est: nouissime
turmarum comitis Albrici Barbiani præfectus.

Iacomu-
tius.

Ex Iacomutio natus est Franciscus Sforcia, qui Philip-
po Vicecomite vita functo, auxiliantibus Venetis, insu-
brum principatum inuasit.

Franci-
scus Sfor-
cia.

Quantum bello valeant Triuultij, nouit transalpina
Gallia: cuius vana esse arma, sublato ab humanis Iacobo
Triuultio, sæpe numero vidimus. Castellionæos apud vos
Castellionæos celebrare non licet mihi: ne adagio illo, quo
aiunt mulos mutuum scabere, inurar à vobis.

Triuul-
tij.

Castil-
lionæi.
Mayni.

Maynorum gloriam satius est (vt inquit ille) hoc loco
tacere, quàm de illis pauca dicere.

Archinti, Stampæ, Tonfi, Cribelli silentio magis, quàm
eloquentia laudantur. Caymorum cum viris virtute cla-
rissimis, tum historicorum monumentis illustrem inter
insubres familiam silentio inuoluendam censeo: quòd cum
eam inter quæ aliàs Mediolani florebant nomina, Raphael
Volateranus annumerarit: celeberrimam satis arbitror:
verum celebrior multò nunc est, atque erit olim, cum ex
ea prodierit M. Antonius Caymus, qui præter legum pe-
ritiam, adèd litterarum politia conspicuus est, vt non mi-
nor sit apud Bituriges, vbi cum summa omnium admira-
tione legum nodos aperit, quàm inter Insubres ipsius gra-
tia. Ferrarios celebrat Demosthenes ἐν τῇ Φιλομαθίᾳ, cum
inquit, ἐπὶ χερσὶ δούλημονος ἀρχοντος ὑαμνηλίου ἀκτὴ ἀπίοτος,
φυλῆς τρυλαγευούσης λεοντίδος ἀριστόνικος Φεσαυρῆος εἰσων. Ve-
tusti sunt & Peditij, qui nunc Peggij: mutatis C. & T. in-

Archin-
ti.
Stampæ.
Tonfi.
Cribelli
Caymi.

Ferrij.

Peggij.

duplici G G : hi Horatiano carmine nobilitati sunt.

Pec̃i nihil me sicut antea iuuat

Scribere versiculos amore percussum graui.

Valerij. Valeriorum, qui nunc de Vale dici malunt, Mediolani plures obuiam sunt inscriptiones. Qualis est illa, quam ex Sancto Sympliciano Gabriel Florentinus ad exornationem ædium suarum apud se transferendam curauit. Ex qua iam certissima coniectura Mediolanenſes lætari possunt Valerio Maximo historiographo præstantissimo com-
muniſe, velut in patriam longo postliminio tandem re-
uerſo: cum apud classiciſcos autores nihil certi prorsus le-
gatur de vita, moribus, & morte ipsius. Gaudeamus igitur Mediolanenſes tam eruditissimo, verissimo, candi-
dissimo scriptore nobilitati, gaudeamus. Nec terreamini
quòd astrologiæ studiosus hic legatur. Quando etiam
astrologo liceat etiam historiam conficere.

M. VALERIVS
MAXIMVS
SACERDOS
D. S. I. M. STVD.
ASTROLOGIAE
(SIBI ET)
SEVERIAE APR
VXORI
H. M. H. N. S.

Sura. Surarum familiam apud Insuſubres, vt nunc est quoque,
fuisse clarissimam Mediolani in sancto Carpophoro vetu-
stissimus stylobates indicat: quem hic exscriptum in gra-
tiam Bernardi Suræ annexendum curaui.

ATI-

ATILIVS MACRINVS SECVNDVS
ATILIO MACRINO PATRI ET SV-
RAE PVPAE MATRI ET MACRINO
PRIMO FRAT. ET MACRINAE SE-
CVNDIN.

Ex hac Surarum, qui Solæ nunc appellantur, familia
Palphurius fuit orator insignis, & causidicus. Qui ob sus-
pitionem, quod cum Vitellianis consensisset, Senatu à
Domitiano fuit amotus. Magiorum quoq; familia, quæ *Magij.*
in hunc vsq; diem apud nos illustis est, habet quo suam
antiquitatem tueatur, tum ex vetustissimis stylobatibus,
tum apud M. Tullium Ciceronem: Mediolani siquidem
apud coenobitas Diui Ambrosij hoc adhuc monumentum
Magiorum clarissimum, vetustissimumque inspicere potest.

SEX. MAGIVS SEX. L. LICIN. SIBI
ET SEX. MAGIO SEX. L. TVRPPIO PA-
TRONO ET BASSO ET CELERI LIB.
TESTAMENTO FIERI IVS.

Magios similiter (vt dixi) & Rabios Cicero nominis *Rabij.*
æternitate donavit, tertia in C. Verrem actione, cum ait:
ipse Myoparonem pulcherrimum de decem Milesiorum
nauibus electum L. Magio, & L. Rabio, qui Myndi ha-
bitabant, vendidit: hi sunt homines, quos nuper Senatus
in hostium numero censuit habendos. In eadem quoque *Curtij.*
actione Curtios celebrat, his verbis: Cum tot tibi nomi-
nibus Curtij referrent. Idem alibi in eadem oratione: Per
sodalem, inquit, suum Q. Curtium iudicem questionis.
Curtiorum quoq; non inelegans mnemosynon visitur
Mediolani in domo Philippi Archinti Iurisconsulti, quod
ipse ab Angleria in domum suam transferendum operâ dedit.

P. Q V R T I V S P. F. V I C T O R I
P. Q V R T I V S P. F. P R I M V S
V I I V N.

Tuas Catellane Cotta vetustas origines recenferem, nisi
Cotta. M. Tullius illas primo, & secundo de oratore libro celebra-
ret: in his. n. C. Cotta à Cicerone interlocutor cum M.
Antonio, P. Sulpitio, & Crasso introducitur. Dignos au-
tem puta Cottas (si tamen grammaticorum canonibus
standum est) ab iracundia & oris toruitate. Vnde Fabius
Crispi. libro primo: Iam Cottæ, Scipiones, Lenates Serrani sunt,
& ex varijs causis. Habes tu quoq; Franciscæ Crispe Sty-
lobathem, quo tuam tutari antiquitatem possis, qui occur-
rit aliud indaganti mihi in priuata domo Vici Biliorum:
atq; cum in tuam & totius familiæ tuæ gratiam hic adno-
tavi: ut liquidò cognoscas esse me tui studiosissimum.

P. A T I L I O

C R I S P O

A D

*Cetera attrita pe-
dum delicta sunt.*

Nec carent Petræ sanctæ suo mnemosyno, si diligen-
Petra
sancta. tius (ut inquit Alciatus noster) illud examinauerint, &
quantò voluerint suorum stemmatum annales producere,
tantò cum apud autores, tum in vetustis marmoribus eis
licebit: atq; etiam ad Herculem suum genus referre. Ad
Petram .n. sacram in Euxino ponto adpulsi Argonautæ
sunt, inter quos Hercules præcellebat. Huius Petræ sa-
cræ meminit Appolonius Rhodius Argum, primo æ-
πὸς ἑσται, cum inquit, ἡ δὲ τοῦ περὶ. Eamq; sic appellatam
interpretas ait, κατὰ μὲν θεομυσίον, qua mala magna sacra di-
cimus. Vnde Virgilius: Auri, inquit, sacra fames. Mo-
diolani verò Petræ sacrae familiæ memoria vetustissima
inspici potest in loco, qui Veneri publicæ adscriptus est in
semidiruta ædicula.

ER.

HERCVLI IN PETRA SACR.
C. CALVISIVS SECVNDIVS
VIVIR IVN. DECVR.
ITEM Q. ARAM
V. S. L. M.

In ædícula Diuæ Teclæ reperiet Andreas Caluus bibliopola tumulum antiquitatis testem suæ, his notis insculptum:

V. F.
C. CALVIVS
CALVI O. V. F.
PRISCVS VIVIR.

Sunt Macri marmoreis, & ipsi antiquitatibus insignes, si- *Macri*
cut, & Andouartoni, qui nunc Andeuarti, à quibus &
Vicus in regione eius portæ, quæ noua dicitur, adpellatur.
Accipe igitur mi Petre Macer tuorum natalium præclarissi-
mam memoriam, quam in pauperum sancti Martini x-
nodochio inspexi:

MACRINA
C. ATILIO C. F. MACRO
M. ATILIO C. F. ADIVTORI
Q. ALBVICIO Q. F.
ANDOVARTONI TERTI.

Nouelliorum familiam extinctam prorsus esse existimo, *Nouellij*
quando (quod sciam) Nouellij nulli reperiantur: indicant
tamen (vt interim taceam Torquatum Nouellium à C. Plinio Nouocomensi celebratum) vetusta marmora alicuius
hanc familiam nominis fuisse. Verum ex his vnum addu-
xisse sat, superq; fuerit. Mediolani in sancto Francisco:

P.

P. NOVELLI PVB. FIL. L. NO-
VELLI P. F. TE CILLONI FRA-
TRI RVBRO FRATRI.

Senty. Eandem quoque iacturam passi sunt Sentij siue Sentiones,
è quibus fuit Sentio ille Germanici vltor sanguinis, si per
Tiberium Casarem ei licuisset, vt refert Cor. Tacitus Quòd
autem Sentij Insubres extiterint, indicio pagus est inter In-
subres non procul à Castillione, quem Morascentium vo-
cant, cò quòd Sentiones ibi morarentur. In cuius phano
marmorea in tabula hæc adhuc visuntur.

L. SENTIVS L. F. O. V. F.
NIGER. SIGNIF. LEG IIII
SCYTHICAE. HIC NATVS
HIC SITVS EST.

Ibidem in eadem Tabula .

M. SENTIVS L. F. O. V. F.
MACER VETERAN. LEG.
IIII SCYTHICAE SIBI ET
FRATRI SVO V. F.

*Marti-
nioni.*

Nec his Martinioni carent originibus, qui vetustiori-
bus erant Martiniani; vt videre est in monumento sacrate
in ade Diui Victoris, cuius templum olim Marti dedica-
tum fuerat. Ea autem inscriptio vel barbara prorsus est,
vel vernacula eius ætatis; qualiscunque tamen ea sit, hic
adnotabitur;

D.

D.

M.

BONAE MEMORIAE DOMVI

MARTINIAN. EX P.

ROTECTORIBVS INTERNAM SEQVRI-
TATEM CER MENDACIS QVIS IVSTVS
PIENTISSIMVS BENEMERETVS IN SE-
QVLVM ANVS MILITAVIT XLV. ET VI-
VET ANN. N. LX. ET SPERO ME VIVERE
ADVC ANVS N. LXXXXVIII. MESES
SEX. DIES III. ET N. DEIN ARCE HIC
SICIS REMOVERE VOS QVERET AVT
APERIRE AVT VELLE ALIVM QVR-
PVS DAVID IN FESCV AVRI P. I.

In altera fronte eiusdem tumuli.

ET LVNA PERIMA VERTVTEM ET GELO-
RIAM FELICE MARTININNO EREDES
FACOLTATEM VIVOS SIBI FECET HOC.

In Diui Augustini phano monumentum est Rociae gentis : *Rozoni.*
qui nunc contempta suorum Natalium vetustate *Rozoni.*
dici malunt : idest huius modi :

V. F.

D. M.

MAXIMVS MAXIMINVS PRIMITIVS
VIVIR MEDIOLANI SIBI ET ROCIAE SE-
CYNDINAE CONIVGI IN COMPARAB.
QVI VIXIT AN. XXI. ET ROCIO MAX. MA-
XIMINI FIL. QVI VIXIT AN. VNVM M. VI.
ET ROCIEA PRIMITIVEA FIL. PIENTIS-
SIMAE. QVI TIBI DVM STARET PATER
AD TORVM SICAIT: O MISER QVID GE-
MIS ET LACRIMAS: QVOD TE MISERAN-
DE RELINQVO? TE NON TVRBEMVS. I-
STA FATALIA DANTVR. QVI VIX. ANN.
XVIII. M. VI. IN AGR. P. XIX. INFR.

Arluni

Arluni. Arluni similiter huius Urbis ciues non tam vetusti sunt; quam vetustissimi, vix ex elogio conspiciatur, quod est in templo Disparis Virginis cui Secretæ nomen est. Sed optarem, ut unum adderentur, alterum immutarent elationum, ita ut Aruloni non autem Arluni dicantur. Tunc & Rustici Arulensi a Goy. Tacito & C. Plinio haud vulgariter celebratus.

IN ARVLENVS ANDPTEVS
A ROLLINI. X. 9

Mandellorum gentem esse existimaui, quos vetustiores **Mandillos** conuersis V. & L. temporum incuria in E. Polli hac igitur Iacobum Iurisconsultum, praestantissimum aq. Blasi tuum admoneri velim, ut Mandillum sc. non autem Mandellum vocet, quod si huiusce rei te causas efflagita- ret, propone homini humanissimo vetustum marmor, quod hac in vrbe visitur apud Vestales sancti Bernardini. Ex quo fortasse etiam Caciurorum, qui nunc Cazzoli dicuntur, agnosces affinitatem.

Cacurij.

M. CASSIVS M. F. O. V. F. CACV-
RIVS SIBI ET ATILIAE MAN-
DVILLAE VXORI ET M. CASSIO
BROCCHO FIL. ET L. CASSIO
DONATO FIL. IN EA. A. DEVR. milo IV
AGR. P. XX.

Nonne. & Mocicij simili ornamento illustres sunt. accipit igitur Franciscus Mocicij musices decus immortalis memoriam familie tuae celebrem, quam Meda inlubrum op- pidum est inspexi.

V. F. D. M.

CANTIVS MOCITIVS VETER.
LEG. VIII. AVG. VIVIR DECVR.
SIBI ET CANTIO MAGIO PATRI
VETER. LEG. EIVSDEM. VIVIR
COMI ET SVRAE MESSORIS FIL.
ET CVLTVRIO LAVANDO ET
CVLTVRIO MAXIMO NEPOTIB.
SVIS ET LIBERTIS. IN AGR.
P. IX. INFR. P. L.

Span & Elli habent antiquitatem, etiam nunc in vrbe hac Rusca
multa non extincta nomina, cum in pariete priuata domus
Capellæ secundum viam è regione ædis ferè sancti Pe-
tri in fiant prospexi, ea est hmoi.

U X A

HIC QUIESCIT IN PACE SEVE-
RIANVS EILLVS CRISPINI ET
INNOCENTIAE QVI VIX. AN-
NUM MEN. III. D. VI. RECES-
SIT K. NOV.

Parum fuisse facile mihi Ruscas non esse antiquos: sed cum Rusca
legenti secundum de oratore Ciceronis volumen inuenio
has antiquissimis antiquiores: Ex immutatione, inquit,
Vt olim RVSCA cum legem ferret annalem, dissuasor
M. Seruilius dic mihi, inquit, M. Pinnari, num si contra te
dixero, mihi male dicturus es, ut cæteris fecisti? Vt se-
mentum feceris, ita metes, inquit. Capellæ genus suum Capellæ
referre possunt, & solent, ad Marcianum Capellam scrip-
torem & eruditissimum, & candidissimum: nihilque refer-
rearbitror, quod Marcianus ex Africa fuerit. Quando
ante Gotthicam rabiem Africani frequentes in Italia di-

Caprilij.
Bebulci.

uerfarentur: vt legitur de Diuo Auguftino, qui Mediolani publicè rhetoricè profeffus eft. Caprikorum etiam meminit M. Varro. Bebulcorum gentem, quæ adhuc floret, T. Liuius æternitate donauit. Si otium mihi daretur, & fi vobis audiendi commoditas, plura de antiquitate Mediolanienfium familiarum adduxiffem: fed cum videt, am auerfa fronte effe nonnullos ad oppida Insubrum, ali qua nunc ipfe diuertam.

*De vicis nonnullis, qui in Mediolanienfi
sunt agro. Cap. VI.*

Mogun-
tiacum.

Modo-
ctia.

Vicos, qui in Cifalpina funt Gallia, partim incolæ condidere, & partim barbari, qui hoc intraçui gra-
uia bella gessere. In agro Insubrum Moguntiacum est op-
pidum in quo scepra accipere, & primos attolere fasces
omen erat Longobardorum regibus. Moguntiam doc-
tiffimus Alciatus adpellat, Modoctiam alij. Ego vna
tantum antiquitate fretus, quæ eodem in oppido est in
templo sancti Mauritiij, Moguntiacum appellare non du-
bitabo.

C. S E R T O R I V S L. F. O. V. F.
T C V S
V E T E R A N V S L E G I O N I S X V I
C V R A T O R C I V I V M O M N I V M
M O G V N T I A C I .

Castillio-
num.

Inter egregia oppida Castillionum quoq: numerari po-
test: quod castrum Stiliconis, si per aliquos licuiffet, ap-
pellassem. Quis est enim, qui nesciat ab Arcadio, & Ho-
norio Impp. Mediolani Stiliconem rei bellicæ virum pe-
ritiffimum, sed perfidum, vt postea exitus declarauit, col-
locatam, vt Romanum imperium vendicaret à Gotthis,

in

in dies singulos per Pannonias irrudentibus in Italiam?
Quis est præterea, qui non vel facile persuadeat sibi talem
vifum locum non felegiffe ad oblectationem? & castrum
hoc condidiffe, quod à fuo nomine dixerit? Diſ boni quid
ſideris? an conatus ſum imponere Pelio Oſſam? audite,
obſecro quod adhuc in templo Dini Ambroſij legere eſt
hanc rei mnemſynon: quod tamen ſi in elegans ſit, audiri
tamen poteſt ob hanc rem ſolum:

Hic iacet Anſpertus noſtra clariffimus orbis

Antifex, vita; cote, pudore, fide.

Aequi ſectator, turba prælargus agens

Effector voti, propoſitiq; tenax.

Mænia ſollicitus commiſſa reddidit urbi

Diruta, reſtituit de Stilicone domum.

Quot ſacras ades quanto ſudore refecit?

Atia vicinas ſtruxit & ante fores.

Pan ſancto Satyro templumq; domumq; dicauit

Dans ſua ſacrato prædia cuncta loco.

Vt Monachos paſcant æternis octo diebus

Ambroſium pro ſe, qui Satyrumq; rogent.

Siergo ſimilitudo nominis firmat argumentum, dicere
non verebor Caſtillionum quaſi caſtrum Stiliconis. Hinc *Veda-*
non procul eſt Vedanus pagus, qui valde aridum ſignifi-
cat; aquarum enim uſq; adeo indigens eſt, vt nulli ſint *nus.*
putei, & fontes nulli. Sexto k ilendas vetuſtiſſimo nomi-
ne pagus appellatur, quâ Verbano Ticinus exit: dictum *lendas.*
ſic opinor, quod eo menſis die olim ruſtici illuc conſue-
rent vel ad nundinas, vel ad ſacrificia. In eo enim tem-
plum eſt antiquioribus litteris inſculptum: quibus ſignifi-
cabatur illic & Herculi, & Mercurio, & Syluano, & Di-
vi Panthæo pagani vota perſoluiffe. Voſilium cum præ *Voſilii.*
ſedura oppidum eſt adhuc celebre ad eorum collium radi-

Pontiro-
lus.

Haceta
re Cano-
nica di-
citur.
Aureo-
lus.

illustravit, vicus ipse satis contractus est: genialis tamen, gratia, & ruralis amoenitatis non expertus. Pontirolus non procul à Mediolanorū est, vltra Abduam historiis celebratissimus: verum pons Aureoli, non Pontirolus ab his nuncupatur. Aureolus enim (vt refert Iulius Capitolinus) vnus fuit è triginta tyrannis, qui imperium Ro. inuadere conati sunt, cum Gallienus Impera. non viris modò, sed & mulieribus neglectus esset. Præerat Aureolus Illyricianis exercitibus, qui venientem Macrianum cum filio contra Gallienum maximè deterruit, captis plurimis ex copijs illius, & nonnullis ad fidem ipsius pretio corruptis. Interfecto tandem Gallieno cum fratre Mediolani Claudius in Aureolum castra mouit, & confictu habito in agro Mediolaniensi apud vicum, quem à se denominauerat Aureolus, cum aperto Marte deuicit. Atque illic tyrannum sepulchro humliori donauit. De Aureolo etiam hæc Trebellius Pollio memoriæ tradidit, de Claudio loquens: Qui primum vt factus est Imperator, Aureolum qui grauior Reip. fuerat, qui Gallieno multum placebat, confictu habito à Reip. gubernaculis expulit tyrannum, quem missis ad populum edictis, datis etiam ad senatum orationibus hostem iudicauit. His accedit, quòd arrogantem Aureolum, & foedus petentem, imperator grauis, & seuerus non audiuit, responso tali repudiatum: Hæc à Galieno petenda fuerant, qui consentire moribus poterat, & timere. Exerat adhuc Claudij liberalitas in Aureolum furorē militum oppressum tumulus cum inscriptione Græcanica.

Κλαυδιος Αρεολω μετα θνητον αρξα Καισαρ

Τακτερεια, θνητων ος τεμις ενδιδοει

Τα μαρ και ζων. αλλ' ουκ εβλεπσε προσημα

Γασιν επιρηλοις του στρατου ανιθιου.

Κενος δε ουκ επιμαρ και σοματος εσπαυ' οτι ου

Αρεολον γεφυραν εισατο τητε ταφην.

Quod

Quod Alciato interprete Lariæ sic habetur.

Claudius Aureola post Murtia prælia Caesar

Pro mortali hominum iure sepulchra dedit.

Hæc quoque vel vitam: sed non contraria prauis

Omibus hoc prudens militis ira tulit.

Ille igitur clemens, dum corporis ultima seruans

Qui pontem Aureoli dedit & tumulum.

Interprete quodam Grammatico per tempora

Iulij Capitolini.

Dona sepulchrorum victor post multa tyranni

Prælia iam felix Claudius Aureolum

Munere prosequitur mortali, & iure superstes

Vouere quem vellet si pateretur amor.

Miluis egregij vitam qui iure negauit

Omibus indignis & magis Aureolo.

Ille tamen clemens qui corporis ultima seruans

Et pontem Aureoli, dedit & tumulum.

Sane in capite tumuli inscriptus Hippopotamus ferox & durum animal, & intra serpentem inclusus, orbiculari forma caudam mordicustenentem, notat Aureoli tyrannidem, & sæuitiem per omne tempus duraturam, cuius reiratio ab Horo Apolline reperenda est.

De Orobyjs populis, qui ad Insubres attinent.

Cap. VII.

Quæ Mediolanensis ager (vt verbis vtar Alciati) ad Alpes vergit, Græcæ nationis populos incoluisse Orobios Cornelius, Alexander, & Plinius auctores sunt: quo in tractu etiam nunc sunt eius gentis plerique nomina, vt lacus ipse Larius à suauitate amœnitæque

ad religionem Insubres, qui per Adduam & Ticinam ad Padum accens, quorundam urbes sunt Ticinum & A. Aufpon praeterea Ticinum ab Insubribus & Boiis conditum refert Euphrasius libro quarto. A Salijs autem, quos Saluinius alij nominant. Titus Livius ait edificatum libro quinto de decem prioribus. Plinius a Leuis & Marcius Liguribus. In quinquagesimo est, quemodo, & quo tempore Ticini nomen in Papiam mutatum sit. Verum hoc unus Petrus Frascato, Buzianus, qui adest, & qui Ticinensis est, relinquo. Non enim gressibus etiam in gratiam ipsius, quid super hac re non uerito, dicere. Sui qui scribat a quadam Longobardorum regis hoc nomen deriuasse, sed de hoc tantum uideam, si aliam habeo. Iacobus Gualla, qui Chronicam eius cultissimè edidit, de huius nominis origine ne uerbum quiddam fecit. Hanc urbem per tempora Amibalis exstitisse, & non, qui negant, Ticum Livium adducentes, quolibet Xolo, Ticinaria nam aetatis meminit. Iam tamen iniquis Scipionis bellum traiecit ad Ticinum amnem. Quod si ea tempore Ticini urbs exstiteret, non tam sibi compendiosum foret, si ambromantem uolentis silentio innotuisse. Nam quo quibem cum vi expugnasset Acilius rex Helvetiorum subuertit. Nec fortasse minora damna passi sunt Ticinenses sub Odoacro & Teraborum rege, noua Tarcilinguorum manu uicta. Orestes enim patricius ex Liguria cum ei occurrisset, nec impetrante barbarum sustinisset, Ticinum incendit, & in praeterea innotuisse praestantissimè obsecris archomem spargauit, capiam ferro, flammamque consumpsit. Orestes Placentiam protractus capite multatus, Vitellio quoque ex ulteriore Gallia contra Othonem Impera. irruente in eadem urbem cum decessissent Valentis & Cinnæ legiones, orta est inter Cisalpinos Gallos, qui Vitellio auxiliares uenerant, ingens seditio, & inter Romanos & Gallos. Hinc & de Britannia, & de illius uenemens. Banno & de imperatore Septimo Re. Rom. VII. Ita-

Belzoi-
sum.
Ioan. Ga-
leacius.

liam ingressi Ticinum depopulati sunt. In foetibus etiam bellis graves clades à Mediolanienfibus acceperè. Septimo ab hac vrbe lapide secundum Padi decursum Belzoiolum, oppidum sanè elegans, & ad venationes idoneum. Id condidit Ioann. Galeacius Vicecomes primus insubridux, cui Virtutum cognomen fuit, mox donatum Barbiani Comites acceperò. Ager hic est irriguus ob multos Nilos, quos Carolus Comes Barbianus in eas partes ab usq; Mediolano deducendos curauit. In Ticensi cratu, verefert Plinius, sabulum nigrum reperitur, quod cementsum, calceque diligenter repastinatum durefcit in lapidem. Transeo nunc in Laudensem agrum, cuius vrbs hac ætate in ripis Adduæ, quem Abduam alij etiam vocant. Eam Pompeius Strabo Magni Pompeij pater coloniam deduxit, & à nomine suo Laudem Pompeiam vocauit: quemadmodum & Iulia pietas in Foro Iulio, & alia ijs similia. Fide caret quod M. Pompeius eam urbem condiderit, vel auxerit pyratibus à se deuictis, cum in locum in coloniam deductis: cum sciatis Pompeiopolim in Cilicia eam ob causam conditam. Sed ea quæ nunc videntur Laus Pompeia non fuit à Strabone deducta colonia: eam enim Mediolanienfes vastarunt: verum ciuis profugus in margine Abduæ auspicijs Friderici Rubrobarbi Imp. condiderunt. Laudem verò credibile est à Bois Transalpinis primò conditam; qui duce Bellouesso Alpes transcenderrunt, mox bellis vastatam, sicut & Nouariam à Romanis in colonias deductas. Ager Laudensis adèò omnium finitimorum fertilissimus est, vt lumen Cisalpinae Gallie dici possit. Et cum Cisalpina Gallia omnium scriptorum calculo cæteris Europæ partibus antecellat, & hac Africae & Asiae, meritò dicere possumus, agrum Laudensem omnium, quos cœli decliuitas tegit, beatissimus. Acerrarum vrbs olim florentissime inter Insubros vestigia ne visuntur quidem: aut quo in loco fuerit, illud nunc possum dicere;

Acerra.

Gram.

Grammatici errant, & adhuc subiudat his est.

De qua tamen quid Alciatus scripserit, audire: Quod si (inquit) verum est, falluntur, qui Acerras id appellant *Agerola* quod Insubrum vicum inter Padum & Alpes fuisse Polybius affirmat: ut verisimilius sit, Acerras esse, quae nunc *Angleria* dicitur, versus Derthonem. Fallitur & cuius nomen Raymundus Marlianus, qui Helorediam prius dicitam Angleriam in Paraphrasi Gallicae topographiae scripserat. Ego Angleriam non Helorediam dixerim ab Anglis Saxonibus, qui cum Longobardis in Italiam venerunt. Haec Alciatus. Verum ego non ultra Padum, sed citra potius, hoc est, inter Eridanum & Alpes, potius fuisse crediderim; praesertim cum lectum sit, eam urbem non procul à Mediolano fuisse, quam cum Romani obsiderent G. Cornelio Merula & M. Claudio Marcello. Cols. & obsessis Insubres auxilium ferre non possent, omninoque statim ratibus Pado Duce Viridomaro, qui ex Transalpino gesserat auxiliares copias Insubribus contra Romanos adduxerat, Clastidium, quod Romani tenebant, adorni sunt praesentes fore, ut destitutis Acerris, Romani ad Clastidium liberandum festinarent. In agro Mediolanensi non procul à Liviano vicus est, cui Acerrae adhuc nomen est. Facile adducor, ut putem ibi civitatem Acerrarum extitisse, & adhuc Acerranus tractus ultra Reicardinā dicitur.

De Orobijs ceteris, qui ad Insubres minime pertinent. Cap. IX.

Orobiorum gentem Zanchus longis ambagibus, & originem prosequitur. Ego ijs omis, ea tantum amplectar, quae apud vetustos autores scripta reperi. M. Caton. auctor Plinio, Orobiolorum originem ignorare se professus est. Epsl. Cor. Alexander Graecos fuisse existimat: quod etiam vox in montibus degentes significet. Orobio-

Novesium. rom civitas precipuam. Dionodorus in eadem Rhodanus
 patris, in margine Lariano. Hanc urbem nosi Gracili
 Galli (si Tragoedimus) condidere, quam cum Rho-
 mastassent, Romani quater eam repararunt, sed ne super
 hac re hallucinari nos videri vobis. Strabonem ipsum
 libro quinto, si placet, audite de Como loquentem. Hac
 audieris, in quibus erat colonia: Caesarum Pompeius
 Strabo, Pompeii Magni pater colonos in eam posuit,
 quam indubitanter Rhoi vastaverant. In qua C. Scipio
 tria hominum millia insuper adiecit: postmodum Caesar
 quinque inquilinos millia ad inhabitandum deduxit, et
 quibusque genti illustissimi fuere Graeci. Hos etiam co-
 luitos donatos in habitatorum numero descripsit. Non
 tamen ibidem domicilium habuere, sed oppida menses
 relinquentes, & Novocomum appellantes. Novocomitan-
 tes oppidanos vocauere. Octavo ab hac urbe lapide fortis
 est Plinianus, qui singulis horis, & labrum ferè abicere
 addit, & ferè ita residet, ut illoris ferè pedibus gressi possit
 fit. In proximis montibus ad excoquenda obsonia hebre-
 theus lapis calcinatur, nec alibi, quod sciamus. Deinde
 est Lucinophorum, quod Leucum alij frustra esse contem-
 dunt, municipium sanè elegans, ea in parte ripam dal-
 cus, qua Addue flumen erumpit. Sunt item qui dicant,
 & ijs magis assentior, Incinum esse qui pagus est Insula
 eorum qui ad Mediolanenses spectat. Forum dington-
 rum ubi nam locorum fuerit, haec quoque omnia quis afferri
 non potui. Melpum opulentissimum olim oppidum, Boli-
 & salubres cocticiae sunt consumplerunt, quo Vicius Ro-
 manianus spij. Eum Camilli sub praestare redigere: Sicut
 qui arbitrans esse Melcium municipium nobile, & dissi-
 mum: eo magis potius Contos finis Traulius, & hanc
 lum splendore, & bonis doctus, vit. ornatusque. Hic
 inera quinteri etiam Barra oppidum, unde Bergomane
 ortos putavit Cato. Non est huiusque quicquam nomen.

Interdum in his Gallis conditos, à quibus & Verobates, & Boixinds. Inter Orobias nec Spina reperitur, Surt autem Orobij alius quàm Fortunatus fuit.

De Cenomanis. Cap. X.

Cenomanes secundum Alphonsepidius Cenomanes dicitur, qui ex Transalpina Gallia hanc Citeriorem (vnde refert Polybius) accessit. In quorum vicinia erant Lemovices, Rhedones, & Andegavenfes. Cenomanorum metropolim est Brixia, quæ ab ijs Gallis condita dicitur à Iustino, qui Duce Brenno non Roman modo, sed & Italiam incendijs sedarunt. Titus autem Livius libro primæ decatiõ quinto, Germanorum manum, ac, Eritonio Duce vestigia quorum sequuntur eodem saltu, annuente tamon Bolognello, Alpes transcendisse, vbi nunc Brixia, & Verobates urbes sunt, descendisse. Fuere cum Venetis Cenomanes ferè semper Gallis finitimis infesti, & rebelles. Præterea enim Romanis victoriam Cenomania societate, quæ inter Cisalpinos Gallos confecta fuerat, in Romanos tribuere. Cuius rei meminit his verbis Livius: L. Aemilius Imperator effusum agmen ad Mutinam ducit, & in sylvis, quæ tunc circa Mutinam erant, cæsi sunt Romanorum, à M. C. Ceteri Tannetum petierunt, sex signa militaria adempta. Fuere tunc auxilio Romanis Brixiani Galli aduersus alios Gallos, & Boios. Cenomanes scitis veterem à se Romanorum coloniam, sed quæ nunc fuit T. Sompromid, & Cornelio Coss, tanquam Roma propugnaculum contra irruentes Insuæres. Cum autem à Flavianis militibus præda exposita est, annum agebat ætatis: fuit CCLXXXVII. & ante hanc cladem tempore etiam Augusti gravissimas ærummas incidit, quod Antoninus parib. fuisse. Non ab re igitur poetarum eminentissimus Cenomanem infelicem his verbis appellavit.

Brixia.

Verobates

Man.

Mantua & *miseria nimium omnia Cremona*

Castri. Gotthorum quoque aetate, mox Longobardorum varijs ruinis affecta est. Nouissime à Rubrobarbo quoque fere euerfa est. Non longè à Cremona Castrorum locus est, à Tacito celebratus; quem Castoris Paulus Orosius nominat. Vtra harum verior sit lectio, cum Alciatus aderit, excutiet. *Bebria.* *cum.* Bebricum vicus est agri Cremonensis strage Othoniani exercitus illustris, cum Brixelli ultra Padum euentum pugnae Otho Imperator exspectaret. Ad ripas Serij Cremona est à Rubrobarbo post prostratos Cremonenses condita. *Mantua.* Oppidum citra clepsidram (quoddam) & opulentissimum, & inexpugnabile sub Venetorum ditione. Mantua ab Horatius condita dicitur, vrbs & vetustissima, & Virgilio omnium poetarum Latinorum, quot sunt, quotque fuisse, quotque post alios erunt in annis principe per totum terrarum orbem celebratissima. Hanc urbem Mintius amnis undique circumfundit, efficitque lacum, qui carplones expectiti saporis gignit: puto autem in Benaco lacu generari, quem Sarca fluvius ex Tridentinis montibus infundit, & ex lacu pisces illos per Mintium Mantuam enatare. Hanc ciuitatem Atilias, & hoc prior Augustus, mox Longobardi, & his truculentior Cacanus Bauarorum rex, mox Eccehnus Patavinorum tyrannus grauissimis damnis affecere. *Rina.* Non procul à Mantua Rina oppidum est iuxta quod Grimoaldus Longobardorum praefectus Transalpinos Gallos crudelissima strage trucidauit.

De Venetis. Cap. XI.

Venetis etiam Gallica est origo: Sciunt enim omnes in vltiore Gallia secus litus Oceani Venetos esse proximos Vnellis, Ofsinio, Carisofolitis, Selanis, Aulorais, & Rhodonibus. Qui cum & ipsi duce Bellouentio Alpes exsuperassent, quod essent in patria finibus adiecti,

Adria-

Adriaticum litus occuparunt. Verum de hac re Strabonem audiamus: Hos ego Venetos esse opinor, à quibus Veneti finum colentes Adriaticum in coloniam deducunt sunt. Reliqui enim ferè omnes in Italia Gallie Transalpina Gallia commigrarunt, sicuti Boij, & Senones. Verum propter nominis similitudinem Paphlagonas esse dicant. Hæc autem non adfirmaverim, de huius enim generis rebus ipsa satis est coniectura. Hæc ille. Servius in primo Aeneidos libro ab Heneto rege, qui ex Illyrico veniens ea loca tenuit, ubi nunc Venetia est, Venetos dictos ignoscere videtur: Henetosq; primò, & Henetiam vocatam. Venetiam olim, quòd etiam ætate Strabonis profusè exoleverant, studium impendebant ad creandos ex equabus mulos: cuius rei meminit Homerus.

Ἡ ἑνέτων ὄταν ἡμίονον γεννῶσι ἀγροτέρων: id est.

Mulanum genus è Venetis quod robore præstat.

Dionysius quoq; (ut attestatur Strabo) Sicilia tyrannus hinc alendorum semen equorum constituit, quos ad equestre certamen tollebat: adeò ut per Græcos equinae proles Venetia nobilitas maneret. Pataui antiquitus Venetarum Patauii. urbium præcipuus honos fuerat: Per tempora enim Strabonis censi sunt in ea vrbe quingenti equestris ordinis viri, antiquis autem annis C. & XX. militum millia misisse constat. Dictum autem est Patauium vel quasi Padauium à Padi vicinitate, vel ἀπὸ τῆς παταύης, id est, à volendo, quòd captato augurio, ut Servius scribit, conditum sit. Virgilius primo Aeneidos libro ab Antenore conditum Patauium refert his versibus.

Hic tamen ille orbem Pataui, sedesq; locavit

Tenerrorum, & genti nomen dedit, armaq; fixis

Troia; nova placida composuit pace quiescit.

Nobilitata est maximè T. Livio, & historico, & oratore facundissimo. Quem acerrimi vir ille ingenij Fab. Quintilianus historicis omnibus & Græcis, & Latinis præponit.

re

Tarvis. re videtur. Tarvisium urbs Venetæ regionis, unde Tarvisianæ credus fluxit appellatio; Totillæ Quintianæ Bonapartem regem in Italia genuit, qui magno exercitu omnem uniuersam Italiam armis subegit, Romanque copias in bellum ingressus vallauit, incendit. Hanc urbem interfectis annis placidissimus. Tridentum fuit qui uellat ubi Gallisselle conditum, à quibus, & Veronam. Proinde totum est Albiun, quæ Tridentina vocantur. Quamuis meminit Plinius libro tertio. Inter Venetas urbes Venetia, & ipsa recensetur, à Senonibus Gallis (ut Propertius refert) condita. Per Vacentium agrum Rharonus, & Bachilio montes illabuntur. Qui ubi ad Vacentiam moenia confluere, nec ille Rharonus est, nec hic Bachilio, sed vno nomine Medoacus appellatus in mare Adriaticum defertur. Vacentinus Palamon omnium hominum suæ ætatis arrogantissimus. Hic ille est, quem in suis carminibus Virgilius dignatus est inferere, tum inquit:

Vel qui venit vixit Palamon.

M. Varronem idem porcum litterarum nominabat, verum literas, & secum natas, & secum perituras esse dicebat. Interrogatus quid inter stillam, & guttam differret, & **Verona.** inquit, stilla, gutta cadit. Qui Veronam primus habuerit satis est dictum: eam Athesis interfecit. Hanc urbem tres maxime viri illustrarunt: Catullus scilicet, à quo & illud Caesar profectus est: Vitruuius per tempora Architectura scriptor: & Aemilius Macer, quid de Verba, & virtute elegantissime scripsit. Sed hic libellus qui sub Aemilii nomine circumfertur, non huius est, sed Odonis, cuiusdam medici, ut ipse vidi in codice quodam antiquissimo. Verum ut gravior exiret in lucem, Macri titulo inscriptus est. Qui ad Veronenses Plinium naturalis historiae forem reijciunt, pluribus fortasse, quam oportet, & mentis conueniunt. In Veronensi agro Balneus est cum

omnibus in hunc modum conflatum. In hac urbe confusus est Bi-
lium, qui perater, quem max. Imp. p. p. cum filio sacro
baptizante nonnulli unum fuisse contendunt. In anna-
libus res perio cum tamen voluisse, ut antea etiam frustra
restitueret. Tibertius, & Adrianus Imp. aram Christo re-
demptori dicere. Huius aetate floruit Origenes, vir Chri-
stianissimus, & qui in sacris Bibliis edidit, totius orbis
famae. Feltrina item, & Bellunum Venetiarumque ciui-
tates, existeret. Opitergium quoque celebrati nominis apud
antiquos ciuitas fuit. Opiterginos enim secum est Iulio
Caesari contra Pompeianos auxilio venisse: infausioque pu-
gnaeuentu discessisse, qui ne in Pompeianorum potestatem
venirent, classe iam ab illis circumuenta in Adriatico sinu,
in praecipuo gladiis concurrentes occubuerunt. Huius rei
testis est Quintilianus his verbis libro tertio: Denique non
fecerunt Saguntini, nec in rare Opitergini circumuenti.
Hanc urbem a fundamentis post longam obsidionem Lon-
gobardorum rex Rhotaris euertit, cuius loco Heraclea con-
dita est a magno Opiterginorum ecclesiae episcopo: & ab
Heracleo Imperatore Heracleam dixit. Sunt & in Vene-
torum praefectura Acedum, Ateste, & Alginum vetusta oppida.
Venetiarum urbs clarissima, & totius Orientis emporium
salutis LV. supra quadragesimum, ut Palmerio
testis, in intimo Adriatici maris sinu condita est, post va-
lens ab Atila rege Aquileiam. Caterarum enim urbium
ruinas Aquileiensem ruinis, & fremitu terrestri, col-
latae, utiore supelleculi in illas paludes salutis gratia fore
Ceterum cum calamitates in dies magis nouae
venientibus tyrannis conduplicarentur, factum est,
ut firmarentur. Itaque creuit urbs ipsa breui tem-
poris intervallo: Hac autem aetate adeo opum, & pala-
tium excellentia, & recto consilio pollet, ut facile Itali-
am non modo urbium, sed & totius orbis princeps di-
cat. Aquileia ex antiqua nobilitate, & potentia aliud

Origenes
Feltrina
Bellunum
Opiter-
gium

Heraclea
Acedum
Ateste
Alginum
Venetia

Aquileia

Erud. Tom. 4.

D d

habet

habet nihil quam tuam nomen. Hæc inter se colloque-
 ribus, ecce superueniens nuntius palam Gaium Cæpe-
 lam agere animam retulit. Quamobrem consternati om-
 nes illico consurrexere. Dij boni quæ suspiria? quæ la-
 mentationes ea hora non extiterent? Quis dolore non ex-
 arsit? Quis tunc non exclamavit, impia fata, atque im-
 pia? quæ patriam hanc tam acerbo funere contami-
 nastis. O Dij immortales, cur hoc lumen tam
 cito extinctum esse voluistis? Hæc ubi se-
 orum conquesti essent, omnes la-
 chrymis confusi, in salutato-
 (quod aiunt) hospite
 discessere.

GAUDENTII

MERVLAE

ANTIQ. GALLOROM

CISALPINORVM

Liber Secundus.

Ostridio Galeacii Capellæ viri
subæi ingenij parentalia con-
uentum impediuerunt: dilatatum est
itaque ratiocinandi tempus in al-
teram diem: quæ cum illuxisset,
præsto omnes affuere, præter
Landulphum, & Phyletum,
quos Ticinum traxit necessitas.

Accepit eos autem in musæum
suum Bonauentura Castillionæus, huius vir ætatis politif-
simus. Aderant primi veris delitiæ rosæ pro aulæis, pi-
disq; tapetibus: quæ ob Capellam mœstus deposuerat.
Adfuit Otho vir cum singularis humanitatis, tum erudi-
tionis, & cum eo Iacobus Maietus, de quo satius est tace-
re, quàm pauca dicere: qui cum in hemicyclis omnes dese-
dissent, præter omnium opinionem Bernardus Felicianus
accescit: quo viso, omnes statim assurgentes, amplexi sunt
hominem, non Cremonensem modò, sed & Cisalpinæ
Galliæ decus immortalæ. Omnibus itaque desidentibus,
omnium nomine Othonem orarunt nonnulli, vt partem
Cispadanæ Galliæ, qua fieri breuitate posset, absolueret.
Difficilem prouinciã mihi, Otho inquit, imposuistis,
vt pote quæ ab auctoribus celebrata sit minus: vestra tamen
humanitas, non modò vt bono sim animo facit, verum

fortasse ex Pythone nec triarium, & ex gurgule, & glomarium
 mitem efficiet? Aggrediar igitur onus hoc nobis impo-
 situm, non tam spe perficiendi, quam vobis obsecropet.
 Si quid igitur in historia citatarum fuerit, aut si diuine
 quid dictum minus effluxerit, puratore obsecro esse me in
 tragedia (quod a iure) Comicum: & aliquando inter ob-
 scuras habere me grammaticis aduersari. Sed dum cum ip-
 sam vobis breuiter expono, precor audite.

Cisalpine Gallia compendiosa descriptio.

Cap. I.

Inter Padum, & Appenninum usque ad Rubiconem
 quicquid terrarum iacet, Cispadana Gallia nomi-
 natur: & primi sunt Ananes; post Boii, inde Eganæ & inde
 Senones; deinde ad litus Adriaticum Gesate, Astianes
 sunt, teste Polybio, qui non longè habitant à Massiliis.
 Boiorum regio, & ipsa amplissima est, & quæ omni-
 metrocomia fuit Tannetum, nunc Bononiæ nesci.
 Eganæ esse arbitror, qui nunc Tanarum, & in Est-
 biam, Padumq; per Apenninum iacem. Inter Ana-
 nes Astam coloniam, & Alexandriam vrbes doleb-
 rimas numeraueram.
 Ad Aganæ Pollentinos, Albam Pompeianam, Aquæ Scit-
 tiellorum, Derthonam, Casale senon. Duris, & Bobia-
 nam urbem reueciam. Tunc Nicolaus Callitionem, & A-
 micus Plato est, inquit, amicus Socrates, magis tamen
 amica veritas: Inuenio ipse Bobiam esse in Odois, inter
 Ananes Alpihus, non autem in Apennino iacet Eganæ.
 Et vitula vr dignus, & ego, inquit, Otho Bobium enim
 de quo ipse loqueris, non inficis eo esse in Odois Alpi-
 bus: alterum verò, de quo ipse sentio, medio fore chan-
 teri Genuam & Placentiam iungere. Hæc præ Alatum
 mira cum eruditionis, & candoris vram in amorem

tra-

Maximo Quir. Congium Merulam singularis ingenij virum
ignorat loci infamia inurere conatus est: quod dixerit
Albus Gofiatas esse, in quibus est Bobium, cum Me-
mili in Hecrit Bobium in illis Alpibus, vbi est monaste-
rium (hi fallor) sancti Columbani, quod a Theudolin-
da abbas Addoaldo Longobardorum rege conditum
fuit. Istud vero quod in Appennino est Bobium, Vor-
mianæ ditioni suppositum est. In ipsa via Aemilia erant
Custodia & Lellia municipia olim florentissima, quorum
vestigia hac ætate ne inspiciantur quidem. Visu pulcher-
rima sunt per hæc loca Appennini iuga, nunc se subtra-
henti, nunc in cubitum se curvant. Huic monti exor-
tiatur Polybius ferè vsq; sub Massilia. Alij initium fa-
ciunt sub Vadis Sabbatijs, quæ Plinius portum fecit. Pa-
hides autem cum plures per ea loca sint, vada dicta esse
existimandum est à Sabatijs fortasse populis: Existimant
autem non male plerique Sabaudia duces hinc dici, & re-
gionem Sabaudiam quasi Sabbatiam. Sunt qui contem-
dant eam nunc urbem esse, quæ Saugna dicitur: in qua
Bertinax Imperator (ut refert Iulius Capitolinus) merca-
turam per suos homines exercuit: non aliter quam priu-
tus solebat. Sunt per hæc loca oppida nobilissima, quo-
rum ingrata esset enumeratio. In Appennino erat olim
Libana, quam incensam Georgius Merula pluribus argu-
mentis esse contendit. Alexandria olim, ut quibusdam
placuit, nunc fuit, nomine Cæsarea, qui deinde a Cæsaribus
Macedonibus, ut facilius Ticiensibus & Rubrobar-
borensibus, Alexandria est appellata ab Alexandro Ro-
mano, cum ea ætate Pontifice. Eam interfuit annis Fa-
marum illa Alexandrino agro Quadringentum pagus est
di. Quadringenta, ut inquit idem Merula, Romanorum
municipia. Alexandria lapide Augusti acienorum est
municipis Rati municipium & elegans, & vetustissimum, ut

Custo-
dia.
Lellia.

Vada
Sabbat-
tia.

Saba-
dia du-
ces hinc

Liba-
na.

Cæsare-
bus.

Quadr-
ingenta.

Quadr-
ingenta.

Quadr-
ingenta.

Quadr-
ingenta.

Bassigna pote quod & à Plinio celebretur : nunc Bassignana dicitur
na. sub ditione comitis Hippolyti Mayni Florenti adolescentis
Forumful ingenio. Mox est Forumfuluij, quod etiam per tempora
uij. Plinij Valentinum dicebatur : nunc est Valentia : sanè hoc
Valètia. in loco preciosa vina generantur. Derthona Romana co-
Dertho- lonia inter Insabres & Ligures, quorum arma semper fere
na. coniuncta fuerunt, deducta : ne alteris alteri auxilio essent.
 Sublatis Rom. armis & Senatus potestate in Insubrum
 amicitiam declinauit, quam cum Rubrobarbus, ut Tici-
 nensibus gratificaretur, vastasset, immisissis, nouis inquit
 linis Mediolanienſes repararunt anno à Virgineo partu
 MCLV. ut scribit Acerbus Muræna, In agro Dertho-
Tyrus. nensi tyrus reptilium sæuissimus, ut vult Leonicepua-
 rantum oritur : ex cuius pastillis fit tyriaca omnium scelerum
 venenorum antidotus efficacissima. Quæ nec alibi (ut
 attestatur idem) præstantior reperitur, Inter Aemiliam
Sale. viam & Padum Sale, & Castrum nouum occurrunt Gori-
Castrum thorum (ut multi volunt) opera. In quibus illi statua ha-
nouum. buere, ne viciatim dispersi trucidarentur, Antilia vrbis
Antilia. non procul à Sarauale ruinæ vix inspiciuntur. In quam
 Tiberius Cæsar (ut Suetonius est autor) virum equestris
 ordinis, matrisq; familiarem, & cui ea moriens curam,
 funeris demandauerat, misere condemnauit. Sita autem
 erat Antilia secundum ripas fluuij, qui Iria à vetustioribus
 est dictus, nunc Scriuia nominatur. Interijt & in hoc tra-
Iria fl. ctu Iria, quam inter Cumillum & Derthonam ponit An-
Scriuia. toninus Pius, cuius etiam meminit Ptolemaus. Non ab-
Iria opp. surdum esset putare pro ea reparatum fuisse municipium,
 quod nunc Vicheriam vocant quasi Vicem Iriæ præstans.
Viche- Mox est Clastidium in agro Ticinensi, horreum Anniba-
ria. lis cum ad Trebiam castrametaretur. In vicinia hac Vi-
Clasti- rodomarum Gallorum regem M. Marcellus singulari præ-
dium. lio deuicit, Ioui Feretrio opima spolia in Capitolio dedi-
Bobium. cauit. Nouissime Bobium est Vermianorum, de quo for-
 tasse plura quam oportuit, diximus.

De Boijs populis . Cap. II.

Bonos fecit omnes Galliae Cisalpinae populos esse in-
tra Padum & Apenninum à Trebia flumine vsq; Bo-
noniam, quae Felsina ab antiquis est dicta, & ab Hetruscis
condita. ceterum bellis vastatam Boij Galli Transalpini
qui nunc Borbonij nominantur, restaurarunt, & ab eo-
rum nomenclatura Bononiam, quasi Boioniam dixere.
Hinc Urbem Rhenus alluit. Bononiam alteram reperies
inter Celtas ad litus Oceani. Verum ut ad Boios regre-
dar, Priscis (ut Strabonis interpretis utar verbis) tempo-
ribus plurimae Gallorum gentes fluvii incolabant, e quibus
multissimi fuerant Boij Insubres, & qui olim cum Gessariis
Senones Romana per impetum urbe sunt potiti. Hos
Romani posterioribus annis funditus deletos perdiderunt.
Boios vero e sinibus eiecerunt. Inde migrantes circumja-
centes Istro locos cum Tauriscis habitant, bellum assi-
duè contra Dacas gerentes, donec ea gens funditus ex-
tincta est. Agrum verò qui ad Illyrium spectat, pascen-
tis gregibus idoneum vicinis reliquerunt. Insubres hac
etiam etate sunt, qui Mediolanum metropolim habuerunt
ex eodem pridem vicus erat, omnes enim vicatim habi-
tabant. Hac verò tempestate eximia dignitatis trans Pa-
dum ciuitas est, quodam modo Alpibus finitima. Hac

Felsina.

Bonòia.

Renus.

Verfus Insubres est Placentia Ro. colonia: quam Asco-
nius Pedianus tradit ordine quinquagesimam & tertiam.
Fuit autem deducta pridie Kal. Ianuarij primo anno Pu-
nici belli secundi, Cor. Scipione patre Africani prioris, &
Sempronio Longo Coss. fuere autem milia Ro. gentis
hominum sex millia, quae Boijs opponerentur, & Insubri-
bus. Deduxerunt triumphuri P. Cornelius Asina, P. Papy-
rius Mafio, Gn. Pompeius, & Gn. Cornelius Scipio, Plac-

Placen-
tia.

colonia (ut vetera damna conticeam) post mortem Iul. Gaiacii Vicecomitis, cui virtutum cognomen fuit, fese ab Infubribus semper oclies prædæ exposita est. Colonia rum à eo (inquit Bonaventura) sæpius est facta mentio, quid autem colonia sit, quos habere præceptores contigit, me non decuere. Duo, mi Bonaventura candidissime, inquit Otho suorum coloniarum apud Ro. genera: quorum præstantior erat, quæ Latina dicebatur. Itaque cum cis Alpes Galli in fine Rom. vi cladium contineri minime possent, Gn. Pompeius Strabo M. Pompei pater, ut Gallos, præsertim qui ad Alpes iacent, clementia retineret, legem tulit ad populum, quæ veteribus incolis Transpadanis Gallis ius Latine coloniarum dedit: quo possent in urbe magistratus petere, comitia inter se declarare. Quod iure Latini donati sint maiores nostri, libro quinto his verbis Strabo declarat: Opinari verò cuius iam licet præfatos Italos felicitate florentes in communionem deuocasse finitimos, atque hunc in modum audis deinde viribus in Ro. Imperium deuenisse. Tandem verò atq; ex quo Romani in regni societatem & in ciuitatem Italos vocauere: decretum est & Gallis Cisalpinis, & Venetis idem honoris impertire, vniuersos Italos Romanos vocare. Non longè à Placentia est Nura fluuius. In via Aemilia adhuc est Fidentiola, vetustissimum oppidum & celebre Carbonis clade, ut his ferme verbis Liuius ostendit: Sylla Carbonem exercitum ad Clusium, ad Fauentiam, Fidentiolamque ex Ro. Italia expulit.

Nura
fluuius.
Fidentiola.

Inter Fidentiolam & Tarum duo sunt ignobiles flumines. Occa, & Conius. A'Taro Parmam itur, quæ, & ipsa vetus est Ro. colonia. Eam autem eiusdem nominis flumini interfluit. Quam truculenter vexata sit ab Antonianis militibus, Cicero Philippica XIV. attestatur: Declarauit, inquit, in calamitate Parmensium, quos optimos viros, honestissimosq; homines maxima cum autoritate

huius

hæus ordinis R. Q. P. dignitate coniunctos crudelissimis
poenis interfecit. Et paulo infra: Quæ L. Antonius in
Parmensium liberis, & coniugibus effecerit, refugit ani-
mus dicere P. C. eaque reformidat. Quæ enim in vrbe
tam immanis Annibal capta, quàm in Parma subrepta
Antonius? Abundabat aliàs Parmensis tractus plurimum
vellere, cuius meminisse Martialis, cum inquit.

Tondet & innumeros Gallica Parma greges.

Nobilitata est hæc vrbs præclaris ingenio viris Cassio
scilicet, qui ab epistolis fuit C. Cassij, qui C. Cæsarem in-
terfecit. Cassio altero centurione, & Cassio poeta. Falso
autem Macrobius qui Saturnalia scripsit, Parmenses ad-
scribunt sibi. Quando ipsemet in suorum librorum præ-
fatione non Italum se, sed peregrinum fateatur, cum ait:
Se sub alio ortum coelo, quem Rom. sermonis vena non
adiuvet. Parma, & Mutina colonie COS. M. Marcello
deductæ sunt, adscriptæq; singulis bina milia hominum in
agrum, qui proximè Boiorum, antè Tuscorum fuerat. O-
clona iugera Parmæ, quina Mutinæ acceperunt. Dedu-
xerunt triumviri M. Aemilius Lepidus, T. Ebutius Carus,
& L. Quintus Crispinus. In Parmensi agro mons est
Cericus cum castro munitissimo. Montem Ceruchum
vocant. Cui dominatur comes Paulus Taurellus cum na-
tali splendore, tum litterarum & morum elegantia ce-
lebratissimus. Guido huic Tritauus fuit rei bellicæ scien-
tissimus. Hic enim Genuates Vicecomitem Imperio su-
begit. Tametsi partem laudis Franciscus Carmaneola
eripere conatus sit. Conditiones enim pacis, & fœdera
per Guidonem Taurellum incepta Carmaneola à Philip-
po Vicecomite missus perfecit. Verum repudiato rursus
Carmaneola Ligusticæ classi Taurellus secundo præficitur
in Alphonsum. Qui triremibus præteruectus quanquàm
aspera & ferè mirandabili hyeme Gaetanum sinum inua-
sit. Mox vrbes omnes & Neapolim ipsam, quæ Tyrre-

C. Cassij
us.

Cassius
Centurio
Cassius
poeta.

Cericus
mons.

Paulus
Taurel-
lus.

Guido
Taurel-
lus.
Carma-
neola.

Miscell. Erud. Tom. 4.

E c

no

nonnulli aluntur, cunctis inde Hispanorum praedijis be-
 cupant, & Vicecomiti stipendiarias fecit. Carmineola
 postquam palatium illud, in quo Mediolani annona ve-
 stalis exponitur, ferè persequisset, à Vicecomite ad Vene-
 to transfugit: & Venetijs tandem prodicionis suspectus
 capite interfecit, vir bello & pace praestantissimus. Innes
 Placentinus & Parmensis agrum sal à puteis hauritur, &
 in usus quotidianos extoquitur, loco nomen est Salsula,
 hinc etiam stas quibusdam temporibus Naphra reperi-
 tur. Secundum Padum Guastalla est oppidum praecipuum
 cum castro munitissimo. Mox est Brixellum, quod Au-
 tharis Longobardorum Rex ferè vastavit, moenia à funda-
 mentis disiecta sunt: quod Dociruphum Longobardum
 cum manu satis valida receperat. Qui inde fugiens Ra-
 uennam profectus est. Inter Brixellum, & viam Aemi-
 liam Tanetum fuit olim Boiorum ciuitas metropolitana:
 nunc vicus satis contractus. Cuius praefata mentio cer-
 tatim fit ab autoribus praesertim à T. Liuiio libro suarum
 historiarum primo & vigesimo: Ita (inquit) diuisa est pla-
 tis in agrum suum Tanetum profectus. Hoc in loco
 Buccelinus praefatus copiarum Theudeberti regis victio-
 rum Gallorum, qui auxilio Getis, siue Gotthis contra Iu-
 libres accesserat, post vastatum Mediolanum à Narsete
 gravi bello, & superatus est, & extinctus. In Tanetum ho-
 etiam agro Longobardorum equum ducentia milia iho-
 tiam Gothorum regem cum vniuerso exercitu truxerunt
 Rhodium nunc ad Rhodium Lepidi, trinitatus illius, quod
 omnis Itatorum nobilitas penè sublata est, monumentum
 lucuosissimum non procul à Crustulo anno an Quae. loca
 qualia fuerint per tempora Annibalis, Scabonem audierat
 Magna, inquit, intra Padum pars posuimus obtinebitur
 per quas Annibal magnis difficultatibus iter facis in Il-
 liciam. Ceterum M. Scaurus de ditione ex Padu usque in
 Parmensem agrum fossis navigationibus cotamodis, pas-
 ludcs

Salsula

Naphra

Guastal-

la.

Anthar-

is.

Tanetum.

Paulus

Diacon-

nus.

Rhodium

Lepidi.

Indes ipsa exlocantur corruptis: Per Placentina siquidem
 atus. Tactis Padum influens, alijsque item complures an-
 tes in iptra modum plenius stagnant. Hac Strabo. Se-
 cundum Padum Hostilia est: cuius incolae apibus olim maxime
 obestabantur: & pabulo illis in vicinia deficiente nau-
 bus imponbant alucaria, atque inde soluentes per Pa-
 dum, qui (vt iam dixi) proximis illabitur, ad quinque mil-
 lia passuum noctibus contrario fluuii procedebant: aurora
 aduectante litorem sistebant, donec dies illinceret. Illa
 visa hinc egrediebantur ad pabulum, postaque ad naues
 redibant. Eo tractu depasto noctu semper locum muta-
 bant, nec ad propria reuertebantur, nisi nauibus pressis
 punctis melis plena alucaria intelligebant: & hac ratio-
 ne flumen reuocis, mella eximebantur, & copiosa, &

Hostilia

De Gessatis populis. Cap. 111.

Quoniam Minime Romanioli dicuntur, fuisse olim Gessatis
 quibulum origo defluxit à Transalpinis, habitabant
 que non procul (vt Polybius testatur) à Rho-
 danis qui cum Belouesso in hanc Citeriorem Galliam ir-
 ruerant, & expulsis Tuscis, quicquid celluris inter A-
 draticum litus, & Rhenum Bononiensem iacet, occupa-
 uit. His peculiare fuerat suo periculo bella conficienda
 sustinere: se vt nudius certamen prodirent. Idcirco Ges-
 sari dicitur: quae vox fortem significabat. Gessatarum me-
 morant Strabo, & Polybius. Minime Gessatarum nul-
 la habetur mentio: verum quae nunc sunt, ferè à Roma-
 nis, & alijs Italiae populis conditae sunt. Ferraria enim, vt
 scribit, à Scharado Italiae Exarcho post translatum in
 Transianum Imperium edificata est: quae nunc Esten-
 siumque uis & ingenio, & opibus adeo exulta est, vt in
 quocumque Italiae praefatis nunc haberi possit. Non pro-

Roma-
nioli.

Ferra-
ria.

Forum
Gallerii.

cui à Bononia Forumgalorum fuerat, & fortasse inter
 Boios: vt colligere potuere verbis Appiani Alexandrini
 Manfit, inquit, itaq; iuxta campum in villa quadam
 nullo circumfreta vallo, quæ Celtarum forum nuncupa-
 tur. Huius etiam vici meminit Sergius Galba, cum inquit
 Antonius ad forum Galorum suas copias conueneret, vbi
 nunc hic vicus sit, alibi diceret. Non procul ab hoc pa-
 go M. Antonius Pansam Cōs. suis abditis per Sykterem
 viæ Aemiliæ fudit, quo in prælio Cōs. valere affecit.
Raueenna. Intra paucos dies naturæ concessit. Versus Adriam Ra-
 uenna est vrbs à Thessali condita: quæ diu Gothicis, & Bon-
 gobardis obstitit, circa Rauennam Hispani à Gallis de-
 cti sunt, & Gallorum vires adeo proripit, vt à paucis die-
 bus ultra Alpes amissis ducibus se receperint. Plinius Sa-
 binorum oppidum Rauennam vocat. Vmbrosum alijs
 se coloniam volunt: quod Thessali Tuscorum iniurijs con-
 tra ius gentium sæpius laceffiti introductis Vmbri illorum
Ariminum. hostibus discessere. Ariminum colonia Cisalpinam à
 Italia Galliam separat: idcirco ambarum terminus, non
 sunt tamen nescius Galliam ad Anconam vsq; à Pompe-
Cesenna. nio Mela produci. Cesenna & ipsa vrbs antiquis viis
 optimo nobilis. In hoc tractu esse ait Strabo vasa vinaria
 adeo magna, vt domos altitudine videantur aquare. Sar-
Sarsina. sina vel solo Plauto, cui palma inter Comicos daretur, ni-
 si Cæcilius Mediolanienfis eam arripuisse celebratissimam
Forum Corneli. Forum Cornelij nunc Imola dicitur. Hanc voco ordi-
Imola. sequitur Fauentia, quam Torilas à fundamentis euerit.
Fauentia. Forum Liuij Gallo poeta Virgilij amicum conuenerat.
Forum Liuij. Hinc non longè fuit Adria: de qua hoc Strabo: Adriam
Adria. quidem inclytam ciuitatem fuisse memorie prodium esse
 à cuius nomine modica transpositione sumpta, & sinus ap-
 pellatus est Adriaticus. Tamen si nomen hoc à nonnullis
Epiter. hoc est, à viro, Theopompus descendere dicitur. Adria
 vero vicino fluuio diuinum putat. Iuxta Adriam ponit
 Epiter-

Embrunum, Odyiam, & Verciam, quæ omnes bellis
protulit, interiere. Butrium Rhauennatum Castellum fu-
it. Alinum inter paludes est. Spina tempore Strabonis
vicius etiam erat: at quondam Græca ciuitas, & quidem
celebris in Delphis Spinenſium theſaurus comonſtratur:
aliæque de iſtis memoria mandata ſunt, nempe apud quos
maris eras imperium. Eam ſic traditur. Iuxta maris al-
luerat, nunc locus LIX. à mari ſtadiis diſtans in medi-
terraneo iacet. Quæ interierint gentes per Geſſarum &
Boiorum tractum, coniectari facile poſſumus ex Plinio, qui
has gentes per hæc loca recenſet, quæ hoc tempore dele-
tae ſunt, vt Forodocienſes, Liuienſes, Pompilij, Truen-
tinoi, qui cognominantur Aquinates, Tannetani: Ve-
lites, & ipſi Boij, præter Bononiam, Quorum tribus
CXII. fuiſſe autor eſt Caro. Plutarchus in vita Claudij
Marcelli in hac citeriore Gallia Hiberos et ponit. Eius
hæc ſunt verba: Hiberi gens Gallica eſt, qui vicinam Al-
pibus paſcuntur Italiam, qui quamquam potentes eſſent,
& forte per ſe, Gallorum ramen aliorum auxilium, vires-
que implorabant, quos militiam agentes mercede Geſ-
ſaris appellabant.

Hiberi

De Senonibus. Cap. IV.

Si Finones & ipſi ſub ſignis Belloueci Alpes tranſeuntes
extremum Cifalpinae angulum, qui Tuſcis eſt proxi-
mus, occupauerunt. Diuque in Italia ſub regibus fuere, &
quoibus Brennus fuit: cuius auſpicijs Cifalpina Gallia Ro-
mam, præter Capitolium, incendijs conſumpſit. Horum
agrum, qui ab Ancona principium habet, primò Siculi, &
Iapygij tenuerunt: in primis Palmenſem, Præturianum,
Adrianum. Vmbri nos capulere. Hos Etruria, hæc
Galli. Senones in Citeriori Gallia metropolia fuit Se-
nogallia, quaſi Senones Galli. Hac ætate verbecula eſt.

Fines Se-
nonum
fuit ab
Etruria
flumina
Abſis
Brennus
Senogallia
fuit

Non

Metan- Non procul hinc est Metaurus fluvius. Deinde est Pisau-
rus flu. rum cum ampe. Fanum Fortunæ colonia: nunc Mar-
Marchia chia Anconitana, olim Picenum. Hæc sunt eruditissimi
Ancho- viri simul & humanissimi, quæ ut vobis obsequeremur
nitana. Cispadana Gallia ab autoribus excerpti.
Picennum

De Alpibus. Cap. V.

Hæc cum dixisset Otho, decurso velut sui laboris
 spatio subitavit. Tunc Bonaventura, Quoniam
 inquit, es in regno meo, videor mihi pro facilitate res-
 tra posse me tyrannidem exercere. Id cum silentio om-
 nes affirmassent, Puellam huc formosissimam, inquit, Ca-
 stillionæus, siac vestibus adduxistis: Cum itaque ipse
 mysta sim, nolo ipsam intueri, ni ab aliquo vestrum ve-
 stiatum prius. Quamobrem pro mea, quæ in te semper
 fuit singularis observantia, cum propter necessitudinem
 sanguinis, tum propter eruditionis candorem obsecro te
 Nicolæ Castillionæe, ut Alpium, quibus hæc nostra
 Gallia indui videtur, nomenclaturam nobis absolvas. Lat-
 inorum, inquit Castillionæus, precibus non relinquitur
 tuis, qui mihi es charissimis charior: verum, ut brevitas
 imitator sim tuæ, rem ipsam aggredior. Alpes quarum
 pro disjunctione locorum diuersa sunt nomina apud Lat-
 inos, Græci sola appellatione Cimenios montes vocant.
 Ab eodem autem loco & Alpes & Apenninus incipit capi-
 unt. Strabo ad Genuam Liguriæ metropolim, & Ocea-
 dentis emporium frequentissimum, Alpium & Apennini
 exordium reiscit. D. autem Brutus ad Vada Sabbatia
 hallucinari ne videar vobis eius verba subiungam: Ille
 enim it passim, ego ordinatim, quacunque iure crederetur
 soluit, homines arripuit, constitit nusquam priusquam
 ad vada venit. Quem locum volo tibi esse notum. Inter
 Apenninum & Alpes impeditissimus, ad usum facien-
 dum.

Cimenij.
montes.

dum? Videtis ergo harum regionum loca à Latinis, quàm à Græcis diligentius executi. Ipsum autem Apenninum à boum vel copia, vel præstantia dictum crediderim. Apis enim Aegyptiorum lingua (ut vult Solinus) bouem significat. Titus autem Liuius ab Hercule, quem in summo montis vertice cultum maiores nostri Penninum vocabant, nominatum putat. Explodenda est eorum opinio, qui à Pœnorum transitu, tanquam hic mons ante Annibalis aduentum in Italiam nomine caruerit, hæc iuga didicist arbitrantur. Sed id grammatici viderint, quibus mos est contendere de lana, (quod aiunt) sæpe caprina. Dionysius Afer hunc montem sic describit.

Appenninus
nomen
habet

Μέσση δ' ἀμφοτέρων παραπέπταται αὐσονίᾳ αἰῶ
 τωλυτελής τῷ μέντε μέσιν ὄρος ἀνδριχα τέμνεται
 ὄρεος ἔτ' ἐκασθμῶν ἰδυμμενόν. οὐκ ἂν ἐκέλευε
 ὄρεος μορμύσαιτο σοφῆς ὑποεργίας ἀδύτης
 ὄν' ῥ' ἀπεννίνων κελύεσθους. idest.

Hunc verò sequitur Ausonia ora, quam mons quidem elatus admodum, & extensus ut statera per medium secans, atque illum ab omni latere circumscipiens miro quodam ornamento, & insuperabili propè munimine vallauit. Nullus unquam architectus videns negare poterit, quin fuerit Mineræ opus. Illum incolæ Appenninum vocant. Hæc de Appennino dicta sint: ad Alpes, quibus à Gallia, Germaniæ, & Pannonia diuidimur, accedo. Verum quoniam primis mea de Alpibus futura est oratio, placet antè definire, unde Alpes dicantur: omnis enim (ut inquit Cicero) quæ à ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet à definitione proficisci, ut facilius intelligatur, quid sit, de quo disputetur. Hi igitur, quos in vicinia videtis montes, Alpes nominantur, quod maiores nostri (ut Seruius attestatur in quarto Aeneidos) montes altos Alpes

voca-

Alp. scilicet prioribus seculis dicebatur Albia Intemelia, si-
cut & Alpionia. Namq; hoc tempore (verbis vtor inter-
pretis Strabonis) in lapodes, mons excelsus horum vi-
tina attingens, & Alpes ipsas Albium nominant, perin-
de ac eò usque extendantur Alpes. Monæci aut portus
hic magnarum, nec meliarum navium capax est. Hic
olim venerabatur Hercules, & ab eo nomen oppido inhi-
tum est. Hinc recto itinere ibatur ad Augusti trophæa;
quam nunc Villam Francam vocant. Mox est Sallyum
Nicaa. Ab hac vrbe brevis est transitus ad Visionem, &
hinc Anaonem, mox Antipolim, deinde ad Forum Iulij
octavianorum coloniam Paulino Suetonio, & Iulio Agri-
cola celebratissimam. A Foro rursus Iulij navigatur per
Sambracitanum finem Citharistam, Imatras, & Massiliam
Huc usque Liguria protenditur, si Trogo & Eustathio id
scribentibus credimus. Inter Massiliam & Antipolim Sal-
lyes Alpes tenent. Alciatustam de re litteraria, quam
quis alius unquam benemeritus, putat Alpes maritimas
nam Graias dici, quòd per eas Hercule duce Græci tran-
sierint. Ego (pace tñ tanti viri dixerim) Alpes Graias es-
se putaverim, quæ à Segusio in Augustam prætoriam pro-
tenduntur, autore Plinio, qui ait eam urbem in faucibus
Græiarum, Penninarumq; Alpium sitam esse: per quas
primus Genevam in ripis Lomani lacus, vnde Alemanni
discessunt.

Alpio-
nia.

Monæci
portus

Augusti
trophæa
Villa

Franca
Nicaa;
Visio.

Anaon.
Antipo-
lis.

Forum
Iulij.

Sambrac-
itanus
finus.

Cithari-
sta.
Imatras
Massilia.

De Codijs Alpibus. Cap. VII.

Inter Graias, & maritimas Codiæ sunt Alpes, in qua-
rum exitu versus Italiam Segusium est. Eas Am. Mar-
cellinus ita describit: Hanc Galliarum plagam ob sugg-
sus montium arduos, & horrore niuali semper obducos
orbis residui incolis ante hac penè ignotam, nisi quæ litto-
ribus est vicina minimè claudunt, vndique natura, velut

Miscell. Erud. Tom. 4.

Ff

artc

arte circumdata, & à latere quidem Australi Tyrreno al-
luitur, & Gallico mari: quæ coeleste suscipit plaustrum, à
feris gentibus fluentis distinguitur Rhēni: vbi Occiden-
tali subiecta est syderi Oceano, altitudine Pyrenæi surgit.
Vnde ad Solis ortus attollitur aggeribus Coctiarum Ap-
pium, quas Rex Coctius perdomitis Galliis solus in an-
gustijs latens, inuicem locorum asperitate confusus semper
eandem timore in amicitiam Otauiani receptus principis,
milibus magnis extruxit ad vicem memorabilis muneris
compendiarias, & viantibus opportunas, medias inter
alias Alpes vetustas, super quibus comperta paulo postea
referemus. In ijs Alpibus coctijs, quarum à Segusio op-
pido initium est, præcesum erigitur iugum, nulli ferè sine
discrimine penè tractabile. Est enim à Galliis vententibus
prona humilitate deflexum pendentium saxorum altissi-
secus visu terribile, præsertim verno * tempore, cum lin-
quente gelu, niuibuscque solutis flatu calidiore ventorum
per diruptas vtriusque angustias, & lacunas pruinarum
congerie latebrosas, descendentes cunctantibus plantis
homines, & iumenta procidunt, & carpenta. Idque reme-
dium ad arcendum exitum repertum solum, quod plera-
que vehicula vastis funibus colligata penè cohibente vi-
rorum, vel bouum nisu valido vix gressu repente paulo ca-
tius deuoluuntur. Hyeme verò humus crustata frigidis-
sima, & tanquam leuigata: ideoque labilis ingressum præci-
pitantem impellit, & parulæ valles per spatia plana glacie
perfidæ vorant nonnunquam transgresses: ob quæ cauti
eminentes ligneos stylos per cautiore loca defigunt, ut et-
rum series viatorem ducat innoxium: qui si niuibuscque
laucierint, montanis defluentibus riuus euerſi graues angu-
stibus præuijs difficile peruaduntur. Hæc Ammianus. Ex
quibus verbis explodenda est nonnullorum, præsertim
Baptistæ Egnatij, opinio, qui arbitrati sunt, Alpes Co-
ctias eas esse, in quibus Genua Ligurum nunc metropolis
continetur.

* Alias,
tempore.

D.

deinde T. Iulius A. nobisq. proxi. & attribuitur. &
 summius laudat. *De Salis Juliae Alpibus*.
 non in O. de. *Cap. VIII.*

Que Alps Alpibus Juliae non Italiam descendit, sed à Cocijis
 Alpibus exoritur. Incipit autem à Tricastinis & in
 Tricastinos descendens viatorem sistit in Cocijis. Per hunc
 latum scribit Titus Livius in Citeriorem Galliam Bello-
 nium se recepisse: fugasseq. Tuscos acie victos ad Tici-
 num amnem. Hicque nodus causa fuit multis erroris, pu-
 tentibus Juliae Alpibus Saltum & Julias Alpes eandem esse,
 ut Alpes ylam. Quis enim est, qui non sciat Tricastino-
 rum Augustam inter Narbonensis Galliae vrbes à Plinio
 numerari inter Albam Heluorum & Anatiliam non procul
 ab Antaulia?

*De Graijs Alpibus, quae & Grate di-
 cuntur ab aliquibus.*
Cap. IX.

Quae Alpes à Cocijis initium capiunt, & extendun-
 tur usque ad Augustam praetoriam. Paulus Iovius
 cum mirandis, tum eruditionis has Penninas esse
 ostendit. Cuius auctoritati non audeo refragari, quando
 constat ex lectione Ptolemæi, Caturiges esse in Gra-
 ijs Alpibus. Verum ex lectione Titi Livii secus appare-
 re non visemus. Ex itinerario Antonini Pij habemus Ta-
 rancastrum & Ogodurum esse in Graijs, Penninibq. Alpibus
 quos incolas alij Ceutrones, Centrones alij nominant:
 ut Strabo post Salassos collocat his verbis: Post Salas-
 sos Ceutrones, & Caturiges, & Veragi, & Nantuaræ.
 Ogodurus pagus nunc est Sancti Mauricii non procul à
 Rhodano, ubi se in Lemanium lacum exonerat.

Taran-
 castra.
 Ogodu-
 rum.

Ceutro-
 nes.

Peninus Alpibus. Cap. X.
 Peninus Alpibus exordium sumere, & finire ait. Sed
 rem suam, cuius haec sunt verba: Idem inter omnia
 conser: ex magis minus ambigui, quam ut Alpibus solus
 rit: & vulgo credere. Peninus, atquinde nomen Alpium
 Alpium indicum, transgressum. Coelius per Cre-
 monis iugum dicit transisse. Qui ambo salus cum non
 in Taurinos, sed per saltus montanos ad Libuos Gallos
 deduxissent. Nec verisimile est, eorum ad Galliam pat-
 uisse itinera, utique cum quae ad Penninum ferant, obsepta
 gentibus semigermanis fuissent. Haec illa. Si ergo Pen-
 nina iuga septa sunt semigermanis gentibus, quae Helvetij
 sunt, quia dubitat Penninas crepidines, initium capere ab
 Augusta praetoria? fallique Iouium virum alioqui dogis-
 simum? Omnes ferè tamen auctores aiunt Annibalem in
 Italiam penetravisse per Penninas Alpes. Ut Sergius
 in illo Virgilij carmine, Alpes immittit apertas. Quas
 patefecit non sibi tantum, sed omnibus gentibus:
 quae secundum Gronovium & Luvium muri rursus rupta
 Italiam. Easq; Annibal post bella Hispania, quae decem
 & septem annis confecit, aceto rupit. Iuuenalis, Qui non
 rem rupit aceto. Deniq; loca ipsa, quae rupit, Penninae
 Alpes vocantur. Quam liquido hanc controversiam Ser-
 uius tollat, nemo est ex vobis, qui non agnoscat. Cuius
 opinioni calculum adiecit Am. Marcellinus. Quam Annib-
 al, inquit, doctus a perfugis, vterat expedita mentis &
 callida [loquitur enim de Penninis Alpibus] Taurinis du-
 centibus accolis per Tricastinos, & oram Vocontiorum ex-
 tremam ad saltus Tricorios venit, indeque exorsus aliud
 iter antehac insuperabile fecit: excelsa que rupes in immen-
 sum elata, quanquam cremando vi magna flammarum,
 aceto.

acetoque infuso, quæ in solidis soluit per Druentiam flu-
men gurgitibus Vægis in totam regionem decurrit. Hetruf-
cas. Cur autem Penninæ Alpes dicantur, diuersa est opi-
nio. Alij, siquidem, etiam siam Demorum efflas prætant.
Plures ite vno vel acrimine iugis eiusq. montis nomen
inducunt. Plurimi verd ab eo, quem in summo sacrum
vericos Eleusina Penninum montem appellant. Quo-
rum opinionem Patronius Arbitr. his versibus affert.

поп-мюзик

201 *Quippel moras Gasar, ut illi leguntur amoris*

-16 *Gallia protegit, Civilia saevit arma.*

237 ~~213~~ ~~214~~ ~~215~~ ~~216~~ ~~217~~ ~~218~~ ~~219~~ ~~220~~ ~~221~~ ~~222~~ ~~223~~ ~~224~~ ~~225~~ ~~226~~ ~~227~~ ~~228~~ ~~229~~ ~~230~~ ~~231~~ ~~232~~ ~~233~~ ~~234~~ ~~235~~ ~~236~~ ~~237~~ ~~238~~ ~~239~~ ~~240~~ ~~241~~ ~~242~~ ~~243~~ ~~244~~ ~~245~~ ~~246~~ ~~247~~ ~~248~~ ~~249~~ ~~250~~ ~~251~~ ~~252~~ ~~253~~ ~~254~~ ~~255~~ ~~256~~ ~~257~~ ~~258~~ ~~259~~ ~~260~~ ~~261~~ ~~262~~ ~~263~~ ~~264~~ ~~265~~ ~~266~~ ~~267~~ ~~268~~ ~~269~~ ~~270~~ ~~271~~ ~~272~~ ~~273~~ ~~274~~ ~~275~~ ~~276~~ ~~277~~ ~~278~~ ~~279~~ ~~280~~ ~~281~~ ~~282~~ ~~283~~ ~~284~~ ~~285~~ ~~286~~ ~~287~~ ~~288~~ ~~289~~ ~~290~~ ~~291~~ ~~292~~ ~~293~~ ~~294~~ ~~295~~ ~~296~~ ~~297~~ ~~298~~ ~~299~~ ~~300~~ ~~301~~ ~~302~~ ~~303~~ ~~304~~ ~~305~~ ~~306~~ ~~307~~ ~~308~~ ~~309~~ ~~310~~ ~~311~~ ~~312~~ ~~313~~ ~~314~~ ~~315~~ ~~316~~ ~~317~~ ~~318~~ ~~319~~ ~~320~~ ~~321~~ ~~322~~ ~~323~~ ~~324~~ ~~325~~ ~~326~~ ~~327~~ ~~328~~ ~~329~~ ~~330~~ ~~331~~ ~~332~~ ~~333~~ ~~334~~ ~~335~~ ~~336~~ ~~337~~ ~~338~~ ~~339~~ ~~340~~ ~~341~~ ~~342~~ ~~343~~ ~~344~~ ~~345~~ ~~346~~ ~~347~~ ~~348~~ ~~349~~ ~~350~~ ~~351~~ ~~352~~ ~~353~~ ~~354~~ ~~355~~ ~~356~~ ~~357~~ ~~358~~ ~~359~~ ~~360~~ ~~361~~ ~~362~~ ~~363~~ ~~364~~ ~~365~~ ~~366~~ ~~367~~ ~~368~~ ~~369~~ ~~370~~ ~~371~~ ~~372~~ ~~373~~ ~~374~~ ~~375~~ ~~376~~ ~~377~~ ~~378~~ ~~379~~ ~~380~~ ~~381~~ ~~382~~ ~~383~~ ~~384~~ ~~385~~ ~~386~~ ~~387~~ ~~388~~ ~~389~~ ~~390~~ ~~391~~ ~~392~~ ~~393~~ ~~394~~ ~~395~~ ~~396~~ ~~397~~ ~~398~~ ~~399~~ ~~400~~ ~~401~~ ~~402~~ ~~403~~ ~~404~~ ~~405~~ ~~406~~ ~~407~~ ~~408~~ ~~409~~ ~~410~~ ~~411~~ ~~412~~ ~~413~~ ~~414~~ ~~415~~ ~~416~~ ~~417~~ ~~418~~ ~~419~~ ~~420~~ ~~421~~ ~~422~~ ~~423~~ ~~424~~ ~~425~~ ~~426~~ ~~427~~ ~~428~~ ~~429~~ ~~430~~ ~~431~~ ~~432~~ ~~433~~ ~~434~~ ~~435~~ ~~436~~ ~~437~~ ~~438~~ ~~439~~ ~~440~~ ~~441~~ ~~442~~ ~~443~~ ~~444~~ ~~445~~ ~~446~~ ~~447~~ ~~448~~ ~~449~~ ~~450~~ ~~451~~ ~~452~~ ~~453~~ ~~454~~ ~~455~~ ~~456~~ ~~457~~ ~~458~~ ~~459~~ ~~460~~ ~~461~~ ~~462~~ ~~463~~ ~~464~~ ~~465~~ ~~466~~ ~~467~~ ~~468~~ ~~469~~ ~~470~~ ~~471~~ ~~472~~ ~~473~~ ~~474~~ ~~475~~ ~~476~~ ~~477~~ ~~478~~ ~~479~~ ~~480~~ ~~481~~ ~~482~~ ~~483~~ ~~484~~ ~~485~~ ~~486~~ ~~487~~ ~~488~~ ~~489~~ ~~490~~ ~~491~~ ~~492~~ ~~493~~ ~~494~~ ~~495~~ ~~496~~ ~~497~~ ~~498~~ ~~499~~ ~~500~~ ~~501~~ ~~502~~ ~~503~~ ~~504~~ ~~505~~ ~~506~~ ~~507~~ ~~508~~ ~~509~~ ~~510~~ ~~511~~ ~~512~~ ~~513~~ ~~514~~ ~~515~~ ~~516~~ ~~517~~ ~~518~~ ~~519~~ ~~520~~ ~~521~~ ~~522~~ ~~523~~ ~~524~~ ~~525~~ ~~526~~ ~~527~~ ~~528~~ ~~529~~ ~~530~~ ~~531~~ ~~532~~ ~~533~~ ~~534~~ ~~535~~ ~~536~~ ~~537~~ ~~538~~ ~~539~~ ~~540~~ ~~541~~ ~~542~~ ~~543~~ ~~544~~ ~~545~~ ~~546~~ ~~547~~ ~~548~~ ~~549~~ ~~550~~ ~~551~~ ~~552~~ ~~553~~ ~~554~~ ~~555~~ ~~556~~ ~~557~~ ~~558~~ ~~559~~ ~~560~~ ~~561~~ ~~562~~ ~~563~~ ~~564~~ ~~565~~ ~~566~~ ~~567~~ ~~568~~ ~~569~~ ~~570~~ ~~571~~ ~~572~~ ~~573~~ ~~574~~ ~~575~~ ~~576~~ ~~577~~ ~~578~~ ~~579~~ ~~580~~ ~~581~~ ~~582~~ ~~583~~ ~~584~~ ~~585~~ ~~586~~ ~~587~~ ~~588~~ ~~589~~ ~~590~~ ~~591~~ ~~592~~ ~~593~~ ~~594~~ ~~595~~ ~~596~~ ~~597~~ ~~598~~ ~~599~~ ~~600~~ ~~601~~ ~~602~~ ~~603~~ ~~604~~ ~~605~~ ~~606~~ ~~607~~ ~~608~~ ~~609~~ ~~610~~ ~~611~~ ~~612~~ ~~613~~ ~~614~~ ~~615~~ ~~616~~ ~~617~~ ~~618~~ ~~619~~ ~~620~~ ~~621~~ ~~622~~ ~~623~~ ~~624~~ ~~625~~ ~~626~~ ~~627~~ ~~628~~ ~~629~~ ~~630~~ ~~631~~ ~~632~~ ~~633~~ ~~634~~ ~~635~~ ~~636~~ ~~637~~ ~~638~~ ~~639~~ ~~640~~ ~~641~~ ~~642~~ ~~643~~ ~~644~~ ~~645~~ ~~646~~ ~~647~~ ~~648~~ ~~649~~ ~~650~~ ~~651~~ ~~652~~ ~~653~~ ~~654~~ ~~655~~ ~~656~~ ~~657~~ ~~658~~ ~~659~~ ~~660~~ ~~661~~ ~~662~~ ~~663~~ ~~664~~ ~~665~~ ~~666~~ ~~66~~

-a Defendant rapes & sexually assaults victim

(132) *Photodiscus Herculesi* factori n. sp., diam. 0.140

de *Umbilicifera*, canopied by *Arca vertice*.

- *Quidam illi credidisse putat, non solis a*

ni ~~non~~ ~~trans~~ ~~ferant~~ ~~radix~~ : non ~~trans~~ ~~ferant~~ ~~radix~~ a

an. *glacie constricta rigens, hyemifq; prae-*

25. ~~Einmal~~ ~~früher~~ ~~potest~~ ~~hinteris~~ ~~mindestens~~ ~~die~~

Genotypes:

Perhas Alpes tranſiſſo C. Caſarem idem reſort Arbiter: &
quoniam inſiſtente is per Penning loca euafcrit, his ver-
ſibus perſequeſſe:

... ..

-13. 240 Panmixturme nymboz Gregere ligatos, 100 4 2291

211 *Spandus quadrupes undatus* *omnino rapt*

—ignis, aer, nix, mox flumina montibus, altis

Quidam autem modo nata: sed tunc quibz, missa putari?

[illegible]

Spunde ante luc iam consideranda intebat.

by the very material principle of sign-value, the

~~Durillo, ped. p. effm curroq. v. riq.~~

UNIVERSITY OF CALIFORNIA, BERKELEY

01908 Ecc

501933

Eccc

sed redeo ad Alpes rursus quoniam decessus vestram ta-
men in gratiam, ut intelligatis apud me esse antiquius ni-
hil, quam amicorum desiderio pro viribus obsequi. In
eiusdem Alpibus est Massaleo fluvius, qui in Solitum pe-
nes Varalle precipitatur. Non procul hinc est Borma-
nicum oppidum, in Gallis (ut non absurdum est credere)
Narbonensibus conditum, quando apud Plinium legatur
Bormanicum in ea Gallia, non procul a Caballione in-
ter Arcam, & Maximam.

Massa-
leo flu.Borma-
nicum.

De Leopontijs Alpibus. Cap. XII.

HAs regio tramine Orientem versus Leopontiorum
Alpes sequuntur, quas ex sententia doctissimi Al-
etæi eas esse definimus, ubi sunt Suireses: quibus ex
Biliciois castro in ripis Ticini antequam Verbanum in-
gredietur, Claronam recte tendimus. Bilicio hac tempe-
rate Belinzona dicitur: quæ aliàs Insabrum parebat Im-
perio. Verum Sforziacorum ignavia ducum eundem finibus
alij castris in ius Helvetiorum rediit. Leopontijs Græcam
est originem Plinius facit.

Bilicio.

De Rheticis Alpibus. Cap. XIII.

Leopontiorum Alpium finis Rheticus est in insula Fur-
te, item Rheti ex his Tuleis vetustioribus, qui Gal-
liam Castrorum ante Romanorum arma incolbant, in
postmodum pulsa Bellouacis Cæsarum regem in præcipuis
Alpium crepidines se recepere. Rhetorum metropolis est
Custa: Celebrantur vina Rhetica a Virgilio, cum inquit
Ex quo te carmine dicam Rhetica? Rheticis enim præci-
pius honor fuerat, ut Plinius scribit, ante Tiborium Cæ-
sarem, quod nimiam vini ingurgitationem odicus est Bi-
berius Mero. Rheti hac tempestate Gricones appellantur.

Rethi.

Custa.

Biberlus
Mero.

Grifones.

&c

officiis sanctis et defunctis, ut nullas ab his moribus co-
 cessit, unde hoc omnia domus excipit. Hæcille. Ve-
 ritas, quæ fuerit hac urbs, quam condidit manducet in.
 Tullentia regione, adhuc ignoro. Transcoligitur ad In-
 lias Alpes, quibus ex Florulij transitur in Noricum. Eas
 in quibus, ut intransibilibus describit. Postea tres hæc
 passæ sunt carentes ad Alpes: quæ aliquæ dicitur, in
 gnorum Ducum repellere conatus, & pars quæ Illyricum
 spectat mollia edia, velut incursa sobinde superatur.
 Latus verò e regione oppositum Thracijs prona humilita-
 te disruptum, hincq; & inde fragor terramibus impeditum
 difficile scanditur, & nullo vetante. Sub hac altitudine
 aggerum utrobique spatiosa camporum planities: inter su-
 perior, adusq; Iulias Alpes extenta ita resupina, & penda, ut
 nullis habetur obstaculis, adusq; fretum, & Propontidem.
 Alpium extremae sunt Carnica, vade Iulius Carnicus.
 Quanto Rom. sanguine hæc loca per tempora Diui Hie-
 ropymii aspersa sint ipse declarat ijs verbis: Horret ani-
 mus temporum nostrorum ruinas persequi. Vixit &
 ex amplius anni sunt, quod inter Constantinopolim &
 Alpes Iulias quotidie Romanus sanguis effunditur: Sry-
 thiam, Thraciam, Macedoniam, Dardaniam, Daciam,
 Moesiam, Achaiam, Epyros, Dalmatiam, tunc
 quæ Pannonias, Gothus, Sarmata, Quados, Alanus,
 Huni, Vandalis, Marcomani vastam, trahunt, & ra-
 pta. Miror non adicisse illum Cisalpinam Galliam,
 quæ Marcomanis vastata fuisse præsertim in subrum,
 adusq; Mediolanum, refert Flavius Mopiscus, quæ
 postmodum Aureliano imperante tanta Clade Romanos
 ad Placentiam affecere, ut penè Romanum solueretur
 Imperium. Signant Alpes plures feras. Polybius mior
 est belluam in his signi, quæ habitu quidem est ad cerati
 simam collo dumtaxat excepto, & villis, quibus capro
 penum similis est: geritque sub mento carbis globum id

Alpes
Carnica

Lepores candidi. palmi magnitudinem capillosum huic caudam equini pulli esse tradit Polybius. Habent & Alpes lepores candidos, quos hybernis mensibus pro cibatu nauti credunt esse: certè liquefcente ea rutescunt annis omnibus. Item boves & equos agrestes. Nascitur quinetiam in Alpibus saluina, herba verius, quam flos. Pannonia, & Thraci quæq; & Noricus Alpinatum, apud quædam Thracum dia tanta soliditatis, ut metallum esse creperit, & non tam interponi gratissimum est.

*Saliunca
berba.*

De nonnullis fluminibus, & lacubus

Chalpine Gallie.

Cap. XX.

*Duria
fl. dno.
champs
Mordus
Orchus
Sturme.
Sesites.
Storia.
Aconia
Verba-
nus lac.*

E Montibus, quos Salamin colunt, duæ denuunt Duria inter Augustam Taurinorum & Clavianam. Mordus est, qui nunc Orchus appellatur, & fluvius alter, qui Sturiam nominant. Inde est Sesites, quem Siccianetiam vocant, ynde Sicciani populi. Mox est Aconia inter Npuariam, & Sesitem. Et inter hanc & Piciniam Perduplus. Ticium Verbanus emitit, cui ob latitudinem maioris cognomen est inditum. Forma ipsius lacus Coclee similis est lunaris quibuldam cornibus biceps, & in tergo habet longitudinis stad. CCCXXIII. latitudinis vero XXXII. Quibuldam in locis ita areat, ut vix mille passus excedat; aliis tria, aut bina passuum milia. Natura interdum ita placidus est, ut etiam navatium negotiam sustineat: sæpenumero ita contrahit, frons est, & refuantis, ut eorundem pericula audaciamur. Secipulos habet non Ceraunis, non Seythæis, aut Cæneis inferiores, qui ventus & vadis adeo obstruant, ut vigilanti illud per eas partes transcurrentibus occurrat.

illuc in p[ro]p[on]t[is] pelagi, pullatq[ue] lana
Audimus longi, fracta[que] ad litora voces:
Emulsaq[ue] vada, atque astu miscentur arena.

Huic lacui Ticinus ex Leopontinis Alpibus deriuans
impetum, tantog[ue] impetu per Verbanum fertur, vt
patio supernatet. Regio circumadiacens adeo fe-
lix est, vt verna temperie, & herbarum luxuria facile ce-
teris antecellat: & ideo non desunt, qui Verbanum a ver-
nate[m]perie dictum putent. Huic exordium est ad Ma-
gadinum vicum: mox paulatim arctatur, inde erumpens
vt Propontis expatiatur: iterum premitur, & denuo pan-
ditur, vt mare Euxinum. Tandem ad Sextas kalendas
(vici nomen est, quem Sextium vocant) clauditur: atq[ue]
illinc Ticinus erumpit. Ceterum vndique frequentissimis
municipiis, & portubus ornatur. Siquidem in ea parte,
quæ Insulæ est opposita, sunt Locarnum, Aseona &
Insulæ cuniculares duæ a copia eorum animalium in illis
habulantium dictæ: mox est Brisagum, deinde Cano-
bium coriaceæ mercis emporium. Non procul hinc in
profundo lacu ruinæ, & disiecta fundamenta Castri Mal-
paci a præternauigantibus conspiciuntur: quod olim (vt
scribit Machanzus in cosmographia Verbanæ lacus) a qui-
busdam pyratibus, quos Mazarditas vocabant, ad iniuriam
& populationem Verbanicolarum, conditum felicissimo
circumadiacentium populorum euentu Mediolanienses
subuerterunt, pyratibus ad vnum saxo ad cõsum appenso
humilis. E regione Malpaci vestigiorum Isellæ sunt
peninsula duæ vulgarissimum piscatorum diuersorum. Ab
Isellis Pallantiam transitur. Quam Volateranus Polen-
tiæ esse scripsit, ferè nominum similitudine deceptus.
Hoc municipium ramus Verbanæ (ita nauitæ appellant)
longitudinis mil. pass. ambit. Illinc nauigatur Interam, &

Maga-
dinus
vicus.

Sextium

Locar-
num.
Aseona
Insula
cunicu-
lares.

Brisagum
Canobium
Castro-
vum

Mal-
paci
Mazarditas

Isellæ
penin-
sula.

Pallantia

Intra. ab *Arona* quare solitis cunctantibus loci, quare
Arona. arbo mundissimum Gallorum Transalpinorum cunctantibus
 excipisse sub Annibale, quicquid & classis, quicquid hoc
 opus preparaverat, & terra oppugnabat, & acuta ingre-
 ssilem, & de plus expugnatione eam derelinquit. Didam
 ipse erodidit *Arona*, quasi opus, hoc est, mon-
 tium: In *Arona* autem quod infabulosum, & sub
 etiam, ubi *Arona* vix erodidit, & quicquid in
 Augusti Taurinorum Plinium Naturae historiae interpre-
 tantem audiui, natus est. Louinium, Germignac, Ara-
 Trauliz, Laenum, Acerra, Hisprum quasi alporum
 ob saxorum difficultates, & nominis Anglieri Viceco-
 mitum viculo Comitatus insignis. Quam Philopodis in
 gratiam Philippi Vicecomitis ineptissime scripto ab An-
 gelo quodam edificatam, eumque Hestoris fuisse filium
 comminiscitur. Et hanc ob causam ipse Philopodis
 memor velut ab Hestore genitus Angli cognominatus,
 sumptis. Hic cum subissent omnes, Castillionum. Pro-
 temus, inquit, Marte potius Alciato ab Anglis Saxonibus,
 qui cum Longobardis in Italiam venerunt, esse &
 conditam, & denominatam Angleriam, vel saltem Ar-
 etiam. In hoc municipio cerere fuit (nam eorum partem
 Philippus Archintus ad exornationem adum suarum Me-
 diolanum transferri curavit) vetusta monumenta, elabo-
 ratos tumulos: urnas, cryptas, porticus, columnas
 idque genus vetustatis insignia, Alpinarum (puto) gentium
 praefectura olim fuit: in qua sub Carolis, Berengariisque
 Imp. ius dicebat, qui delectus fuisset ad hunc magistrat-
 um a Comite Mediolanensi. & hanc ob causam Viceco-
 mites nominatus, a quo postmodum praefectura Vice-
 comitum fluxit appellatio. Declinante enim Imperio Ro-
 mano, cum Anastasius imperator inuenio urbem, & pro-
 vinciarum alias per diversos magistratus solus Orgil Pro-
 vincias per Comites, Romanam urbem per Praefectum,
 Neap.

Viceco-
mites
PLA

Neapolitanis & Syracusanis civibusque Comitibus Administrationis
 praefuisse: epistola Anastasij Imperatoris ostendunt. Reber-
 tius Alpinus Dux praerat, qui ferocissimis gentibus &
 agrestibus obstarat. Et tuncq; Alpes ille per ea tempora
 Italiae portio minima. Lega praeterea fuisse Comites sa-
 crarum largitionum: quibus promissionum iudices audie-
 batur, & quibus imprudens acutus sacra mun-
 dus impium. Erant & privatarum actionum Comites
 quibus demandabatur castitas iuventutis, & securitas mor-
 tuorum. Reperietis quinetiam patrimonij Comites, quo-
 rum praeses ostendit epistola Anastasij, cuius est initium
 Antiqua non solum ratio persuadet. Nec docrant do-
 mestici Comites. Qui igitur Comitum salum eo ab-
 solutione gerbat, Vicecomes dicebatur. Similis est Vi-
 cecomes nomen familiae nomenclatura: quae olim dignita-
 tis potestas, quam familiae fuerat appellatio. Mercurium
 (ut rediam tandem, unde discesseram) ab Angleriacibus
 constructis plura monumenta sunt indicio. Qualia
 haec sunt.

Comites
sacrarum
largitio-
num.

Privata-
rum

actionum

comites

Comites

patrimo-
niorum

Comites

domesticorum

comum

M. E. R. C. V. R. I. O.
 Q. VITALIS
 QUINTIONIS FIL.
 V. S. L. M.
 Item alterum.
 M. E. R. C. V. R. I. O.
 C. ALBINVS C. F. O. V. R.
 MARCELLIO IIIIV. A. P.
 PRAET. D. IVDIX. V. DEC.
 NOMINE SVO ET IVLIAE
 INGENVAE VXORIS ET

potius
ALP.

AL-

In hunc lacum descendit Adduas ex Rheticis (vt iam dixi) montibus præcipitatus vnde & Danubius, qui & Læter appellatur. Ipse autem fluuius hemicyclari forma agrum Insu-
brum circueit ex quo Euryptum Franciscus Storca huius nominis primus, Mediolanum deduxit. Inter quod & flu-
uium sunt populi Græcæ originis Orobij, Insu-
brum. Adhuc extat antiquitatis vestigium nominis corruptio: si-
quidem mons Robius aliud est nihil, quam mons Orobio-
ræ: quoniam Briatei nominantur, quorum metropolia
nunc est Vicus Martis. Adduas autem e latine erumpens
pauca ab hinc Adduas affert, quam antiqui Pulcherias
iobæ vocabant, vt attestatur Georgius Merula, merus
antiquitatis obstructor. Quo in loco me pueri Veneti,
a Galis Franciscus, & Insu-
brum auspici Ludouici
Gallorum regis funesta clade protulit. Emicere eo
in prælio Comitis Ludouici Barbiani, qui Insu-
brum dux
erat, vt attestantur hæc carmina, & fortitudinis exempla,
& relictæ pericia.

Adduas.
Danub.
qui &
Ister
dicitur
Orobij.
Mons
Robius.
Briatei.
Merus.
Mantua.
Gallia.
Abbas.
Insula
Pulcher-
ria.

Hæc mihi quæ tenui manent & paupere, penæ
libus. Fabius in prælio non præ-
fuit. Quod si postea celebres narrata triumphos
scilicet. Quod si postea forsan tollet ad astra tuba.
Namque postea celebrari dignus bonore,
nil minus dignum est. Quod si postea carmine vultus erat.
Namque postea carmine non dignum habere. Namque postea
si postea carmine non dignum habere. Namque postea
Hic Decios, alter Fabius, miratur in armis.
Et geminos belli fulgura a Scipione
ex. simulans quæstusque, gradus pertinet, in
indignum. Hæc mihi quæ tenui manent & paupere, penæ
Nam licet ad laudes nullo accendaris, ætatis
Sape tuas, Fabius, fabula vultus erat.
Auguror, Fabius, fabula vultus erat.

libus.
Fabius in prælio non præ-
fuit.
Quod si postea celebres narrata triumphos
scilicet.
Quod si postea forsan tollet ad astra tuba.
Namque postea celebrari dignus bonore,
nil minus dignum est.
Quod si postea carmine vultus erat.
Namque postea carmine non dignum habere.
Namque postea
si postea carmine non dignum habere.
Namque postea
Hic Decios, alter Fabius, miratur in armis.
Et geminos belli fulgura a Scipione
ex. simulans quæstusque, gradus pertinet, in
indignum.
Hæc mihi quæ tenui manent & paupere, penæ
Nam licet ad laudes nullo accendaris, ætatis
Sape tuas, Fabius, fabula vultus erat.
Auguror, Fabius, fabula vultus erat.

ni

(Certe

(Certa fides) vatam pectora numen habens.
 Addula non negat hoc, cuius tua dextera nuper
 Sanguineas Veneto sanguine fecit aquas.
 Fluminis in ripa Veneti vltiore superne
 Metati fuerant ordine castra Duces.
 Eminus hinc magno tormenta excussa fragore
 Grandinis in morem regia castra petunt.
 Sternuntur passim peditumq; equitumq; catervas,
 Aerea & in trepidos machina sauit equos.
 Haud tantum passus stragem spectare suorum
 Rex pius, hinc subito territa castra mouet.
 Fortetripartito dum digeris ordine turmas,
 Et parat intuito figere castra loco:
 Incidit in Venetas acies, agmenq; supremum.
 Nec mora, pugnandi copia utrique datur.
 Tollitur in caelum clamor, pugna aspera surgit;
 Terribili sonitu territas arua tuba.
 Qualiter aetherea fulmen torquetur ab arce,
 Iusta Panoptheum cum quatit ira Iouem.
 Taliter aduersis audaci pectore signis
 Fulminat Atrinei dextera oruenta davis.
 Pellitur pectus gradu turpi formidine pubes
 Gallica, & attonito pectore Vasco fugit.
 Vicinus, exclamat passim Linianus: & in agro
 Pugnat ad exemplum cetera turba Datis.
 Instat: & hortatur Latias in bella rebocantem
 Atque alacer multa corde cruentas huminas,
 Bis polliceffere equitum, bis terga dedit:
 Bis pallor visus Regis in ore fuit.
 At tibi Barhiaca lux o clarissima gentis
 Venis in Adriaticis impetus ire manus
 Inuictisq; davis vni vi dantibus, & ore
 Comminus intrepidum seruasse manum,
 Horrifico nec te stravit torrens hauris,

Quoq;

Quoties clausi delecta specula missa iungunt
 Non quid pariter puer dubium certamen iuices
 Usque adeo dulci laudis amore furit
 Ut ferrum ferro admotum, & dextera dentis
 Non refram dederis quot Lydaquei neci
 Talis in Hectoris ibat funibundus Achilles
 Talis in Argolicas Hectoris ira sonans
 Exemplum mirata tuum terripida agmina campis
 In pugnam referunt, vix a pudore pedem
 Sic modo qua nimio vertebat terga timore
 Regnandi studio Gallas in arma ruit
 Ecce volat versis tandem Victoria pennis
 Vergit & in nostrum cede cruenta latus
 Turritur onustis iam cedit victor: oblique
 Haec enee passim sanguine terra ruhet
 Quis superant ravis praeda spoliatur, & armis
 Castraq; tam capto captae fucum ducit
 Rex bene pro meritis meritos discernat honores
 Debetur capiti multa corona tua
 Maeste animo, maeste ingenia, sic iur ad astra
 O Dirut, & patria praesidiumque vale.

Tunc Bonaventura; Oblectavit me, inquit, hac tua can-
 tio: sed optarem à te scire, quando è sacro musarum fonte
 tam luculenter biberis. Non sunt (inquit Castilionæus)
 domi nostrae hæc nata carmina: sed aliunde accepta iucun-
 ditatis gratia vobis retuli, sed ne sis molestus, obsecro, ut
 quàm primum ad meam ipse perueniam, & vos missos fa-
 ciam. Longobardorum in historijs legi, & Gothorum, in
 lacu Lario fuisse insulam, quam Comacina vocant, in
 qua Francilio Romanorum Dux primò, postea Gottho-
 rum, & mox Longobardorum reges immensos thesauros
 condidere. Hunc locum mirum est ciconijs, quibus om-
 nis Transpadanus tractus abundat, non transuolare. In

Brem-
bus fl.
Serrius.

242

Gand. Metula. Lib. II.

Eupilis.
Läbrus.

Vmbro.
Oronä.

s. Ange-
lus opp.

Sebunus
lacus.

Issus.

Mela.

Broccus.

Morma.

Sarca.

Bona-

cus lacus.

Mintius.

Gouver-

nū opp.

Athesis.

Medoa-

cus fl.

Bachilio.

Timanus.

Brēnta.

Lisinus.

Musio.

Anaxus.

Planus.

Vayanus.

Calorius.

Liquētia.

Liuentia.

Meduna.

Alfa.

Liminius.

Adduam ex Bergomatum montibus Brembus fluius ir-
rumpit, deſertoriam ſecus ex eiſdem ſerē Alpibus Ser-
rium in Padum.

De reliquis Cifalpina Gallia lacubus, & fluijs ex
Alpibus in Padum influentibus. Cap. XVII.

IN agro Inſubrum XVII. lacus, flumina autem LXIII.
eſſe Blondus atteltatur, eorum tamen nomina non ro-
cenſet. Non me tamen fugit eſſe Eupiliū, qui Lamb-
ollius f. rum emittit Vambromem ab alijs dictum. Eſt & Lāmbro-
Mela. alter, quem Inſubres Meridianum vocant, & Oronā. al-
Broccus. ter, qui pariter excipiuntur à Lambro, quem emittere
Morma. Eupiliū diximus. In quorum confluenti Sanctus eſt An-
Sarca. gelus oppidum elegantiffimum: quod Ludouicus Barba-
Bona- nus expugnauit, cū illud valido præſidio Veneti tene-
cus lacus. rent. Deinde Sebunus eſt lacus, qui nunc Iſſus appella-
Mintius. tur, hic Ollium emittit fluium. Ex Brixiano agro Mela
Gouver- Broccho, & Morma torrentibus acceptis deſertur in Pa-
nū opp. dum. Ex Tridentinis Alpibus Sarca fluius eſſluit. Bona-
Atheſis. cus lacus eſt Veronenſis agri citiorum copia odoratiſſimus:
Medoa- ex eo Mintius egreditur. In cuius ripa oppidum eſt, quod
cus fl. Bachilio. nunc Gouernum vocamus, quo in loco Leo eccleſia Ro-
Timanus. manæ episcopus Attilam Hunnorum regem, ne Italiam
Brēnta. inuaderet, precibus deſlexit. Atheſis fluius ex Alpibus
Lisinus. deriuat: mox eſt Medoacus, quem nunc Bachilionem Vel-
Musio. neti nominant: medio hic Vacentiam diuidit. Nouiſſimi
Anaxus. fluij ſunt Timanus, quem hac ætate Brēntam vocari
Planus. Blondus aſſerit, Siſinus, Muſio, Anaxus, qui nunc Planus,
Vayanus. Vayanus, nunc Calorius, Lipientia, ex Opiterginis mon-
Calorius. tibus nunc Liuentia, in quem influit Meduna. Alfa nunc
Liquētia. Liminius. Hæc ſunt flumina, quibus vniuerſa Cifalpina
Liuentia. Gallia verſus Alpes irrigatur: nunc ea, quæ Apenninus
Meduna. emittit, enumerabo.

Alfa.

Liminius.

Gi.

Cispadanam Galliam quæ flumina alluant.

Cap. XV III.

Cispadanam Galliam fluij plures alluunt ex Apenni-
no: & ita quandoq; eam partem occupant, vt nisi
summo cum periculo loca illa inter Padum, & Apenni-
num peragrentur: & sæpenumero ad eò stagnant, vt nullis
victoribus sit transitus. Plures enumerat Plinius, verum-
tamen multos prætermisit: vt Borbum torrentem, cuius
fontium Aquæ Statyellorum Ligurum: Mox est Tana-
rus, quem aiunt torrentium XII, illuione augeri. Ratum
Blinius appellat, quem nos Scriuiam, Georgius Merula
Iriam putat appellari: Serruallæ oppidum ferè alluit. Pe-
riculosa Vicheriam Coronus est torrens. Vicheriam autem di-
ctam crediderim, quòd Iriæ, cuius meminit Antoninus
Basilienfis, vices gerat. Sed antequam vltius progrediar
alluuentibus vos arbitror Ratum à Paulo Iouio Statolam
dici, cuius hostio est Albianum. Hunc sequitur Copa
torrens, & illum Tunnus, à quo alluitur Sanctus Iohannes
agri Placentini oppidum. Illinc rectè itur ad Trebiam Ro-
manorum clade celebratissimum. Niciam à Plinio dici pu-
tari, quem recentiores Nuram appellant apud Fidentio-
lem. Illi Tarus sequitur, vt interfluentes Rarum, Ar-
dam, Ocham, Conium torrentes præteream. Oritur Ta-
rus ex colle Bardonis, in cuius cacumine monasterium est
Luthrandi Longobardorum regis liberalitatis typus. His
in locis Gabellum fluium Plinius collocat: Qui sit, co-
nitus non assequor. Adeò ob Gotthos, cæterosq; bar-
bares mutata ferè sunt omnium rerum nomina, vt frustra
Sannium queramus in Sannio. Deinde Parma est, quem
auger torrens Bagantianus. Lentiam non procul à Brixel-
lo Padus excipit. Rhegium versus Crustulus torrens mediò
fecat viam Aemiliam. Paulò vltius progredienti Sicilia,

Borbū f.
Tanas
Ratus
Scriuiam
Iria
Coronus
Viche-
ria vnde
dicta.
Vic' Iriæ
Statola f
Albia-
num op.
Copa fl.
Tunnus
s. Iohannes
opp.
Trebiam f
Nicia
Nura
Tarus
Rarus
Arda
Ocha
Conius
Gabellus
Parma
Bagan-
tianus
Lentia
Crustu-
lus fl.
Cicla.

Hh 3

qui

Salcinū qui Salcinum ingreditur; torrentis occurrit. Huius ferè in-
Sculter- haec Sculteria; qui nunc attolitur Panastus, in quem
na fl. non procul à Mutina Formigofluminis ingreditur. Inter
Panastus Sculternum, & Samogiam torrentem fuit Forum Gallorum
Formiga per. Galba, clade Re. celebratum. Ap. Alexandrinus
Samogia Gestarum Forum nominat. Nunc Burgum Frantling ap-
Formiga pellans, non longè à Permocto. Per hæc loca Clader nallad
Gallorum tus oppidum est: Quadernam nunc appellari audiorum
Burgum eiusdem nominis torrente: qui postmodum ad Caballes
Frantling dilabitur: viens sancti Petri Silere affluitur. Quirpanes Bur-
Clader nam noniam fluvius præterfluit Rhenus est. Qui verò Immo-
oppidū lam, quæ vetustioribus Forum Cornelij fuerat, quod con-
Sabersl. stat à Narfesse militibus esse prædæ expositum, & subter-
Rhenus sum, Varenus est amnis. Mox sit obuiam Semius fluvius,
Varenus in cuius ripis Cunium fuerat oppidum ditissimum, quod
Senius hac ætate adeò dirutum est, ut cum ubiq; arctur, ignoræ-
Cunium tur prorsus, ubi extiterit. Cuius fuit Comes Albricus Bar-
op. bianus Italicæ militiæ reparator: qui tamen ad adolescenti-
Albrici effret, accitus tamen est à Bernaboue, qui tum in Insulubres
Barbia- primas partes obtinebat. Electus cum fuisset igitur copiarum
ni laus, Bernabouis ductor, in Britones, Bavarosq; & Anglos
 castra mouit, quicquid tempore Italiam vastabant. Variante
 itaq; fortuna cum profligati essent à Barbaris Insulbres, inter
 multos quoq; captus est à Barbaris Albricus: quem militari
 more, ut hostes dimitterent, nullis rationibus, aut legibus
 adducerentur, Bernabos Vicecomes argentorū quoniam Bar-
 baros hoc avaritiæ morbo maximè laborare cognovisset) ad
 trutinam, quanti ponderaret, appenso, sicut auro Hectoris
 Priamo, redemit. Albricus ergo liber adeò barbaros per
 uniuersam Italiam exagitauit, ut XL. mil. equitum coram
 trucidando ab Italia expulerit. Cineribus igitur huius
 quicumque Itali generis militiam agunt, adeò debent, ut
 qui eloquentiam exercent Ciceroni, aut Demostheni
 Nemini n. dubium est, tot bellicissimos duces, ab ipsis
 di-

discessit, quod ex capite Drimano, ubi dicitur, non habet
 modo hic dicta sufficiant. Hoc in tractu Anonij, Senij
 & Vatroni fluminum confluentis celestissimum. O. Gaurij, M.
 Antonij, & Lepidi nominatum, quo & diversa Italia
 nobilitas sublatæ est, constat esse aiunt nonnulli. Non
 longe illinc est Tiberiacum oppidum, quod deinde Ca-
 ballis alijs dicitur, modò Bagnacavallum nuncupatur, ut
 mox est blandos in suis historijs. Inter Forum Livij &
 Sallustianum falso fonte olim ibi scateente denominatum,
 quod nunc Carum vocant Montonus torrens interfuit, &
 cuius montis regione Tyberis oritur. Proxima huic He-
 dæis agri Ravennatis amnis accedit. Mox prætereunt
 duo fluvii quorum vni Aucxa, Bevanus est nomen al-
 terum. In Apennini colle Brintanorum Forum videtur quod
 alijs Forum Pompilij nominant, nunc Bretonorium vul-
 gas appellat. Iuxta quod constat à Visigothis Romanos
 trucidatissima clade esse concisos: & mox Romam ab-
 cissem de præda expositam, & flammis multis in locis esse
 consumptam. Hanc novissimè urbem Longobardi vastar-
 runt. Ad Cerusiam salinis celebrem Sapis desertur ex in-
 gio Apenninis. Vicini sunt Ariminus, quem Maridam
 locullius accolæ nominant, Crustumium, quod Con-
 chæm, & Rubicon Gallie Cispinæ versus Italiam limes.
 Non procul à Methauro fluviomons est Aldrubalis: nunc Methau-
 Aldrubalis est, quo in loco viduum constat Aldrubalem,
 & Aldrubanum à Romanis. Hæc ferè habui, quæ de
 lacubus, ad quos dicerem huius nostræ alme regionis
 quos in æterna ferè lingua potius dixisse placuit, quam eos
 silentio indolere. Nam hæc vocabula, quæ nunc sunt
 nova, ferè olim vetera, nam & illa quæ nunc sunt vetu-
 sta, erant olim nova. Non eram, inquit Bonaventura,
 sermonem rupturus, nisi te prius inspexissem in por-
 tum valde defectere. Quamobrem quò ex devinctis tuo
 nomini devinctiores efficiamur, & omnium horum ver-
 bis

bis oro, ut nos certiores facias, cur sacro diademate Morgunciacis municipibus ornandi Imperatores Germanos concessa sit facultas.

De translatione dignitatis coronandi Imperatores à Mediolanensibus ad Morgunciacos municipales.

Cap. XIX.

SVper hac re (inquit Castillionæus) ut absolutius expediatis, verba doctissimi Alciati nunc adducam. Post Othonem secundum, inquit, filius, & nepos rerum potiti sunt. Ex his nepos, qui Otho tertius est dictus, sua auctoritate Gregorium Quintum origine Saxonem Pontificem creavit: quem cum Romani non ferrent, Crescentio autore, quem honore Consulatus insignierant, cum adulterum eieciunt. Ioannemq; Placentinum in sede apostolica collocant. Erat is doctrina, diuicissq; perillustis. Acurrit statim à Germania Otho: & Gregorium restituit, Crescentium Ioannemq; fide data impune eos de Adriana arce elicit, & alterum vita, alterum oculis priuauit. Gregorius, siue ut Romanos vlcisceretur, siue patriæ suæ, & Othoni plurimum tribuere volens, sanctionem de imperatorum comitijs tulit; in quibus dignitas eligendi imperatorem ad Germanos translata est. Ceterum Otho tertio ex humanis sublato Gregoriana lege Henricus primus ex Gubelingo oppido Noricus primus suffusus est; sed eam legem nihil facientes maiores nostri Longobardi Ardoinum Eporrhediensem Marchionem Italiæ regem Mediolanici coronant, & vngunt. Sunt qui conuocatis principibus, atque episcopis imperatorem quoq; salutatum scribant. Is aduenienti Henrico obuiam factus ex itinere prælium committit, & egregie

rem vicit. Repullus Henricus cum Heriperto Mediolanensem Archiepiscopo foedere icto, reparatoq; exercitu reuertitur, & Ardoinum acie superat, & more maiorum Mediolani coronatus in Germaniam, vnde venerat, reuertitur. Henricum secutus est Conradus Sueui generis. Aduersus hunc ne rex salutaretur Italiae, Longobardi coniurant. Cum ergo Mediolanum venisset, ingressu prohibitus est: cumq; hanc urbem frustra aliquando obsedisset, tandem re infecta recessit, siue (vt aiunt) miraculo, & ostentis territus, siue vt horum velamine suae fugae dedecus tegeret. Accepit is MODOETIAE (ita hoc municipium Al-
 ciatus frequenter vocat, quod nos Mogunciacum) agritia, & Mediolanensis ad decimum lapidem imperialis insignia, Mogun-
 parum referre existimans, vbi corona redimeretur, dum in ei acum
 insubribus hoc fieret. Cuius exemplo vt alij quidam ex idem est.
 Caesaribus urbe Mediolano exclusi coronam imperatoriam Mogunciae accipere, & qui ulterius progredi non poterunt, Alexandriae eam sumpsere. Sed Mediolanenses has coronas in contemptum paleas vocant prisco loquendi more, quo vilis res, & nihili palea dicitur, ex quo & Aristophanes inquilinos Atticos paleam ciuium nominat in antiqua Comedia. Coronandi autem imperatores
 hic mos obseruabatur, ante aram pontificijs vestibus indutus Antistes petentem se coronari Romanorum regem sacro oleo dextro in humero perlinibat: in medio dextrae manus digito anulum mox collocabat: deinde ensen nudum traiebat, subinde capiti coronam, dextraq; sceptrum imponebat. Hancq; omnem solemnitatem publicis documentis iubebat esse testatam. Sceptri fastigio pomum aureum stabat, quo Asiae, Africae, & Europae inscriptio brevis inest. Supra pomum crux aurea inseritur, vel vt recorderetur se Christianum esse, vel vt Christianos tuteur. Obseruatum quoq; inquit Alciatus esse Mediolani, vt his peractis, qui ex Angleriae Comitibus dignior sit, pedem dex-

Conradus
Impera-
tor.

Modoe-
tia, &
Mogun-
ciacum
idem est.

Mos co-
ronandi
Impera-
tores.

dextrum; & quæ ex Cottarum familia, quæ adhuc Mediolani clarissima est, sinistrum osculo tangar, Imperatorem humeris ferat yterque sublatus in prætorium. Quæ in re fidem ipse suam Alciatus non obstringit, cum didicerit Cottarum ex genere fuisse Ardericum Archiepiscopum, & ab eo regni insignia Berengarium secundum suscepisse. Sublato ab humanis Conrado tres Henrici continua serie Imp. subsecuti sunt: qui licet Romam contenderint, & augustale diadema sumplerint, Mediolani tamen, quod equidem sciam, id ornamenti non accepere. Alciatus armis Rodulphi in Germania, & Matildis in Longobardia exercitus arbitratur non potuisse regni Italiae coronam consequi. Successit Lotharius Henricorum hostis ex professo Saxonum Dux: qui omnem Germaniam seditionibus vexavit. Idcirco ex Henrici Imperat. defuncti sorore genitus Conradus Honorio Pontifice Romano fauente, Imperatorem se dixit, & in Cisalpinam Galliam properans ab Anselmo Pusterlensi tunc Mediolanensium Antistite Modocia regni Rosceptra suscepit. Formidolosum opinor præfui sicut intra urbem eum cum tanta Germanorum manu, iuxta illud Plauti, Barbarum hospitem qui suscipit, sat licium habet recipere. Subsecutus est & Lotharius, atq; per Rhetica iuga Romam contendit. Scribit Otho Frisingensis Antistes, qui & Rubrobarbi patruus fuit, siue copiarum paruitate, siue Conradi amore contempti Italorum fuisse. Ab his putant Guelphorum, & Gibellinorum perniciofa nomina in Italia primum cœpisse. Successit Lothario Fridericus Rubrobarbus: inter quem, & Alexandrum Pont. vehemens exorta seditio est. Itaq; ad arma si quando aliàs atrocissimè concursus est. Raptim igitur, ut erat natura præceps & ferus Rubrobarbus, maximo non solum barbarorum exercitu, sed etiam vicinorum populorum, ægreferentium quod infubras longè atq; dominarentur, & eorum res florent, superetis adiutus

Guelphi
Gibelli-
ni.
Frideri-
cus Ru-
brobar-
bus Imp.

tas Mediolanum copijs cingit. Itaque cum neque à Pontifice, nec aliunde subsidium speraretur, ad eò vniuersam Italiam timor exterrere fecerat, ciues libertatem à Rubro-barbo redemere datus argenti libris sex mill. Mox Moguntinensi imperatorio diademate redimitur: quod oppidum iugis Lambri, quem Blondus Ymbroem vocat, Redimitus, eorum temporum scriptor Modocium. Erat Rubro-barbus lingua, studijs, moribusque ip[s]is planè barbarus, hoc est, ignauus, perfidus, ferus, implacabilis. Huic rei indicio sunt certissimo contra ius gentium vastatae urbes opulentissimæ Asta, Dertho, Cherium, Lacum, & Spoletum. Mediolanien[se]s igitur cum & aduersus Pontificem militam, & iura omnia, violari eorum, quam ab ip[s]o emerant & libertatem viderent, Pontifice suadente in Padericum rursus arma capiunt, populari q[ue] tumultu nonnullas Germanorum copias obtruncant: & ita per vniuersam Cisalpinam Galliam bellum subito exarsit, quod ad plures annos gestum, excidio tandem urbi fuit. Habuisse ferunt in castris contra Mediolanien[se]s ad centum milia militum. Nec hanc ob rem fida pax subsequuta est. Mediolanien[se]s enim sociorum auxilio freti, patriam armis recitant, ex qua fuerant expulsi, reparant, instaurant. Nec multo post aduenientem imperatorem ad Lenianum aggre[ss]iuntur, fundunt, fugant. Qua clade affectus Probatus, liquidò cognouit Insu[brum] non esse (vt antea admonerat L. Pisonem Galba senex) vt cate[gor]is gentium, quibus seruitutis iugum iniunctum est, sed homines esse, qui nec totam libertatem ferre possint, nec totam seruitutem. Pacem igitur Cisalpinis Gallis, cum bello contra Insu[brum] non sufficeret, iuratus dedit, his conditionibus: in primis vt libertatem qua ante aduentum suum in Italiam utebantur, Insu[brum] haberent. Item iura regalia, si quæ antea possiderent, qualia sunt v[er]o regalia, portoria, iurisdictiones, pa-

latia, implere, poene, flumina publica, salina, bona vacante, ius signandi nummi, fabricandorum armorum idque genus similia: quæ supremis tantum principibus competunt. De cæteris, quæ more, vltiq; ciuitatibus non pertinerent, idem iuris esse: dum tamen CC. argenti besles (marchis vulgus appellat) bis mille annui penderentur. Ipse verò Imperatori, eiusq; filio Henrico quinto hoc tributum, vt designatum à Rep. Consules eius auctoritate confirmarent, nisi qui ab antistitibus sacerdotum eligi solerent, vt prouocationum causas, is quem Præregas ipse in Italiam appellasset, nunciumue suum consueuerat agnosceret. Vt ciues à XVI. ad XVII. annum se imperatoris nomini fidos fore tactis sacris iurarent. Vt quicquid ipse in Italiam veniret, consuetum munus præstaretur: Fœdum id Germanica voce nominatur: Latine aurum coronarium ex sententia eruditissimi Alciati vocari potest. Et hæc sunt iura, quæ in Liguribus, Insucribus, Gallisq; omni Cisalpina imperatores habent. Non enim eis summa vti potestate, sicut in cæteras gentes, quæ regnantur ducebus, aut principibus, aut imperatoribus concessum est. Hocque differunt ab Imperatoribus reges, quod hi supremum ius in ciues obtinent, & pro arbitrio videntur. Imperatores vero liberis ciuitatibus non nisi iusto moderamine præsident: atque ita nos Carolo audimus, vt hoc ita imperet. Ideo Senatus Ro. volentibus Tiberio, Adriano, & Philippo Imp. redemptori CHRISTO aras dicare, tanquam nouam religionem inducentibus non obtemperauit. Sublato demum ab hominum numero Friderico, quem Rubrobarbum appellari diximus, infensi Germanico nomini Insucries quam plurimos imperatores armis ab vrbe reiecere: vt minimè posuerint regali diademate coronari. Henricus tandem Luceburgensis frustra repugantibus Gallis Cisalpinis Mediolani primum à Castro Turrezano Mediolanensium antistite in templo sancti

sancti Ambrosij, mox Romæ coronatus est. At Mogunciaci (vt ad prima redeam) vetusto se iure, debitoq; honore fraudari existimantes, Henricum ordine septimum eius nominis adeunt, debuisse regni decora in diui Ioannis Baptiste templo, & eo in loco Italici regni insignia capere eum oportere, exclamant. Idq; dignitatis genus sibi Rabi Sarbi, aliorumque Caesarum beneficio tributum, & consuetudine confirmatum vociferantes. Ipse quinque milia auleorum acceptis in posterum consensu suo rarum fecit. Non repugnauere Mediolanienſes, quo minus Mogunciacum regni Italici sedem esse Henricus declararet, priuilegio: quod sapius experti fuissent, id qualecunque honoris esset, semper in summam vrbis calamitatem verti: quod intra moenia receptæ Germanorum cohortes, cæteraq; barbaræ nationes à rapina, incendio, cædibus temperare non didicerint. Consultiusque paci sit, si exclusus ab vrbe Cæsar in eo oppido imperialia ornamenta capiat; in quo cum præter loci angustiam, tum census, & victus inopiam diutius esse non posset. Optasset Galecius victor comes eandem Ludouico Barbaro extitisse sententiam, vt relicta vrbe Mogunciacum perisset. Non enim ingratiſtudinis in se exempla fuisset expertus, vt ab eo pro cuius tuenda dignitate etiam aduersus Romanum Episcopum arma sumpſisset, ceu hostis, & perfidus, & insensibilis in teterimum carcerem Caſtri Mogunciaci, quod ipse struxerat, tractus fuisset: vt merito vulgatum sit apud Milites adagium: Quas in Italiam calamitates Cæsares inuehant, non nisi tricennali præscriptione obliterari. Hæc cum Caſtillionæus dixisset, quod esset iam hora serior, conſcivit. Tunc illico abiissent omnes, nisi eos ad coenam Bonauentura blanditijs suis apud se continuisset.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
500 5TH AVENUE
NEW YORK 17, N.Y.

G A V D E N T I I

M E R V L A E

A N T I Q. G A L L O R V M

C I S A L P I N O R V M

Liber Tertius.

Sequentis diei omnium consensu
apud comitem Hippolytum Ma-
ynum, lectissimi ingenij adole-
scentem, confabulatio habita est
quod scirent apud ipsum diuer-
tisse hospitalitatis gratia Benedi-
ctum Iouium, & Petrum Candi-
dum singulari cum eruditione,
tum acri ingenio viros. Ibiq;

cū præter spem Gualterū Corbetē, Bernardū Felicianū, &
Adrianū Cribellū offendissent, dii boni, quæ tum letitia nō
fuit? Accepti igitur cum perhumaniter singuli fuissent à
generosissimo adolescente, inquit, Cribellus, Desiderarem
ex te, Iouie, intelligere, cur Celtæ à Græcis appellemur:
cur item Insubres. Ne molestum sit igitur tibi, quod in
Etymologijs scio præstantiorem hac ætate esse te nemi-
nem, hæc nobis exponere: vt Larianis non modo nym-
phis, quæ ad nos tam expetiti saporis mittunt troctas: sed
hominibus et debeamus. Tunc Iouius, Tametsi, inquit,
Γαῦλα εἰς Ἀθήνας, qui hæc vobis: tamen cum citra pu-
dorem pensum hoc à vobis (vt arbitror) omnibus iniun-
ctum mihi reijcere non possim, obsecro vos, vt vbi inge-
nii mei vires, scio enim, quàm sint exiguæ, succubuerint

oneris:

Troctas

oneri: vestrum aliquis statim subsidio sit mihi: ut mutua fieri videamus à rusticis: qui statim canentium velut iastorum vocis laborem suscipiunt. Aggredior ergo, nō ab eo declinare minus liceat mihi, provinciam hac lege, ne in tam angustia temporis, negotijs enim impediatur, λακωνισμός, vitio vertatur mihi. In omnibus (inquit Cribellus): σίπρος εὐθυρημαὶ ἔσονται.

Celso, Galli, & Gallate cur dicti.

Cap. 1.

Gracis fuerè (inquit Iovius) nullæ gentes, sicut etymologia diligentiore, Hi ergo cõmuni appellatione Gallos appellant, quicquid à Rheno p. Oceanũ, Pyreneosq. mōres mare Mediterraneum, & Apenninũ vsq. ad Anconam terrarum clauditur. Cur aut Celæ vocemur ad Mercurium meum scripta Andreae Alciati vobis satisfaciet epistolæ Quinto, inquit, propius, verò est, quod ceteri aiunt, propria eos lingua dictos Celtas, qui cum malè C, & E, quod et nunc faciunt, pronuntiarent: nempe pro C, G, pro E, G, A, à Grecis Gallatæ, à Latinis Galli sunt dicti: quid sit Celtarum vox eorum lingua significaret, incognitum est, cum ea prorsus extincta sit, Romanasque Galli videntur. Hæc Alciati (inquit Adrianus) interpretatio longe ingeniosior est, quam vera. Celtas enim ipsi dictos crediderim quod equo, curru, nauigio vbi oblescent, laborem valeant plurimum. Legere est enim apud App. Alexandr. drinum, C. Cæsarem vsum maximè equitatu Celtico, cui Voluscenus Quadratus præerat, *Κέλαις*, equum equum eragito significat: vel curru, aut nauigio decesso, aut actor. *Κέλαις του, κέλαιας*, præterea equum, curru, nauigium notat. Hinc *Κέλαιας*, hoc est, equites dicti sunt. Quod mihi (inquit Iovius) Græcos obijcis: cum Celtas ipsi à Culto Herculis filio appellatos putant. Audi super hæc Rarhe-

nium

αἰσάν Phocensem. λέγεται, inquit, δεῖν ἡρακλέα ὅτε ἀπ' ἐρωςίας τὰς γαυρῶν βούς ἤγαγεν, ἀλωμένον διὰ τῶν Κελτῶν χάρας, ἀπὸ τῆς βασιλείας βρεττοννῶν. Τῷ δὲ ἀρὰ ὑπάρχοντος θυγατέρα, Κιλτίνην ἵκηται. Παιδίῳ δὲ ἐρωσθεῖσαν τοῦ ἡρακλέους, κατακυψαί τας βούς μηδὲν ἄλλοις ἐπιτρέψαι, ἐμὴν πρότερον αὐτῇ μιχθῆναι. Τὸν δὲ ἡρακλῆα, ὃν μὲν πρὸς τὰς βούς ἐπειγόμενον ἀνάσσειν, πολὺ μάλ' ὅν μὲν τὸ κάλλος ἐκπληγόντα ὁδοῦ συγγενέσθαι, αὐτοῖς ἡρόδοτος περὶ κορδός, γενέσθαι παῖδα Κελτῶν, ἀφ' οὗ δὲ Κελτοὶ προσήγορεύθησαν. idest. Ferunt Herculem dum ab Brythia Geryonis boues abduceret, per Celtarum regionem penetrasse, ac peruenisse ad Britannum: cui filia fuerit Celtinæ nomine. Eam autem Herculis amore incensam oculuisse boues illi, neq; reddere voluisse, nisi prius cum ea coiret. Herculem autem boues suas recipere cupidum, multo verò magis puellæ forma concitatum, cum illa coiuisse: natumq; eis post temporis revolutionem, filium nomine Celtum: à quo sanè postea Celtæ sunt vocati. Vide quam fabulosa, & hominè graui minimè degna hæc Græcorum opinio. Sequamur igitur Cæsaris definitionem, qui in liminari pagina Comentariorum statim scribit hos populos ipsorum lingua Celtas: nostra, idest, Latina Gallos vocari. Quod autem Celtas dicat Alcibiades mutatis quibusdam litteris vocari, mihi planè non arridet. Sed Galatas à Græcis dictos magis putarim propter lacteum gentis colorem: γάλα enim est, quod nobis est lac: à quo nomine Latini Gallos, desinere. Id quod innuere apertè videtur ijs versibus Virgilii:

*Galli per damos aderant, arcentq; tenebant
Defensi iunabris, & dono noctis opacæ.
Aurea Cæsaries illis, atque aurea vestis,
Virgatis lucent sagulis: tum lactea colla
Auro innebuntur: duo quisque Alpina toruscat
Defamant, scutis protecti corpora longis.*

Quod

Quod et *Alpi* dicantur equites non contendo: sed *Cæsar* rem sequor, quæ sit, *Gallios* ipsorum lingua *Cætras* vocari. Si ipsorum lingua, ergo non *Græca*: nam *Græci* *Gallia* lingua, alia *Græca*: cum *Cæsar* in alloquendo *Græcis* interprete uteretur. Et *Servius* in expositione *Æneidos* *Vergilianæ*, Tum sciat aeris *Alpes*: dicit, 2 *Gallia* et *Alpes* montes *Alpes* appellati. Item in carmine *Iliadis*: *Direptumque ab equo dextra complectitur hostem*: dicit, quod *Cæsar* lingua *Gallica* significat dimittere.

Infubres unite dicti. Cap. II.

Satis fecisti, ut ipse arbitror, inquit Hermias Laodiceus
qui proxime Corbeteum stabat, Adriano munus scripsit,
postquam rypus es factus, in quem tela infantie non transire
nunc possumus, à te scire, cur Insubres appellentur. Quae
stantiorem laude me potuisses invenire, inquit Tullius.
Hæc clarius exponeret tibi: verum ne videar tibi necesse
sequi, audi quid de Insubribus sentiam. *Insubres*, sive
Suidas, *Ἰνσὺβρες* ὡς καὶ τὰς ῥα τὰς, ὅτι καὶ ἱστορεῖται. *Insubres*
Id est, Insubres Celtica gens ad Padum, quam Insubres
vocant. Secutus est autem (ut puro) Dionysium Periegetam
qui Gallos Cisalpinos inter Celtas connumerat his verbis.

Καὶ δῶματα Κελτῶν,

ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΤΟΥ ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Hoc est, ut interpretatur Rhemnius Fanius, non autem Priscianus, ut omnium ferme est opinio.

- Possunt et Cetera tellus

Eridani fontes contingens rarus Buena.

Suidas ergo, ut videtur, & Dionysius Celtarum gentem
etiam ponunt in Italia. Infubres autem inter Celas. Poly-
bius etiam Infubrum meminit, eoque Italos esse. Pto-
lemaeus, Libyos Italosque. Idem, Infubres gens Italiae. Eodem

Indicor existimarem quasi subimbres: quod imbribus
 frangerent. Faciliè enim propter Alpium rigores, &
 diuturnum teporem pluvialibus aquis exundat: præterea
 hoc Insu-^{brum} tra-^{ctu} fluminibus, & euripis, ac lacu-
 bus, regio copiosior. Qui item putarent Insu-^{bres} per
 vocatos, quod imbribus, quibus omnis natura vul-
 nis oppressus est, superfuerint, omnino non errarent. Sic
 & Græci Umbrios dixere, qui à nobis Umbri dicuntur,
 quod inundatione terrarum imbribus superstites extiterint.
 Plures etiam scribunt Insu-^{bres} appellatos esse, quasi fasto-
 sos. Quòd apud Græcos legatur *ὑπερβόρος καὶ ὑπερόργος*,
 hoc est, superciliosus, & superbus homo. Deinde
 ut sonus plenior ad aures venirent, additum est inter, &
 sic *ὑπερβόρος* sunt vocati. Inter Insu-^{bres}, & Roma-
 nos (ut obiter aliquid dicatur extra terminos) olim fuere
 bella æstima, in quorum compositione reperio inter cæ-
 teras pacis conventiones idum fuisse hac conditione fo-
 derat. Ne Romani ciuem ex Insu-^{bribus} aliquem reciperent:
 neve Romanum Insu-^{bres}. Huius rei meminit M. Cicero
 in oratione, quam habuit pro Cor. Balbo, cum inquit:
 Nam quædam foedera extant, ut Germanorum, Insu-
 brum, Heluetiorum, lapidum, nonnullorū item ex Gallia
 barbarorum, quorum in foederibus exceptum est, ne
 quis à nobis ciuis recipiatur.

De Cenomanorum origine. Cap. III.

L Vulentissime vnde Insu-^{bres}, inquit Cribellus, &
 cantur Benedicte declarasti: nunc cur nobis vicini
 Brixienfes Cenomani, & Bergomates cum Comensibus
 Gropii nominentur optarem scire. Cenomanos, inquit
 Zanchus quasi Cycnomanos à Cycno videlicet
 regn. quem constat in hac Gallia, quæ à Pado ad Alpes ver-
 gen. regnasse, nomenclaturam sumpsisse: ut autor est Pau-
Miscell. Erud. T. 4. *kk* *fanias*

hinc in eo libro, cuius est titulus E. m. ad os. *Ε. m. ad os.*
 inquit: *Ε. m. ad os.* *Ε. m. ad os.* *Ε. m. ad os.*
 idest Cycnon apud Celtas, qui trans Padum sunt, regnas-
 se. Sunt igitur, qui dicant à Cycno Brixiam conditam
 fuisse Catuli carmina illa adducentes:

At qui non solum hoc se dicit cognitum habere.

Brixia Cyenea suppositum in specula.

Planior quam molli precurrit flumino Mela.

Brixia Verone mater amata sua.

Phaetho.

Aiunt enim Phaethontem ex Lybia in Italiam soluisse ap-
 plicuisseque ad Ligures, & ibi condita Genua Apenninum
 transcendisse, hancque Cisalpinæ Galliae partem inuasisse
 celonis vacuum. Accidisse item eo regnante maximum
 incendium per Italiam, & maximum calorem subsequutum
 hacque aris intemperie Phaethontem à vita excessisse, hinc
 esse locum fabulis datum, quod in Eridano sit submersus
 & Heliades eius sorores in Ainos, siue ut alij volunt in Po-
 polos esse conuersas: ut legimus apud Dionysium Afrum
 ijs carminibus:

Ὁς ποτ' ἐπὶ σπονδαῖς ἐπημαίνον ἀνὰ νύκτα

Ἡλιάδες κόποισιν ὀδυρόμεναι παῖδες ὄντα

ἔβδ' ἰδὲ Κελτῶν παῖδες ὀρήμενοι αἰγείροισι

ἄλγῃ ἀνέλγον ἢ χροσάδεναι ἡλέκτροι.

Quæ sic interpretantur à Rhemnio Fanio:

Hic Phaethonta suum chara luxere sorores:

Hinc electra legunt ainois Phlantia Celte.

Verum cum hæc Faniij interpretatio non perfecte Diony-
 syij sententiam exprimat, laborem attulisse, hos non verius
 modo, sed & superiores interpretanti. Post hunc sunt Celte
 vsque fluentia Eridani. Vbi dicunt Heliades sorores dolore

com-

cōpulas Phaethontis fratris occasu adeo luxiff, ut mortue
omnes in alios tandem arbores lachrymantes adhuc con-
uerfae sint: eorumque lachrymas ab ipsis Celarum puellae
quae circumhabitant, loca, sepe numero emungit, cum in
aurea videretur vertantur, & tanquam lapides durefcant.
Fuit verò Phaethon (vt reuertar ad prima) vnus ex nepo-
tibus Noè, quem sermo est in Italiam ab illuione aqua-
rum venisse, appellatumq; Ianum a vino, quod primus in-
uenit: vinum siquidem Hebraei iajn vocant. Subsecuta
deinde secusa, postquam & pictura, & sculptura in mediū
venere ingenia, bicipiti fronte Noam effigiarunt. Vna quae
esset cano capillitio, & barba veneranda, quae et ante
aqua sum exundationem transacta indicabatur. Altera
rufus quae esset florentis iuuentutis, futura tempora pro-
spectabat. Huic rei ad stipulatur Athenæus. Dragone Cor-
cyrae autore sanè probato referente; cuius hac sunt verba
Latinitate a Leonico donata: Celebris, inquit, fuit apud
Romanos Deus, quem Patrem appellabant, & cui volen-
tis anni adscripserant initia: fuitq; coronatum intenor.
Patria est autem bicipitem fuisse, vt & illa, quae ante, &
quae post se essent, inspiceret. Ab hoc ipso, & Ianus flumens,
& mons in quo degere solitus fuerat, est appellatus. Nunc
Ianiculum vocant. Primus autem omnium coronam repe-
nisse creditur: rates, & nauigia, pecuniamq; primus impres-
fisse, & caractribus signasse. Ideirco apud Italos, & non-
nullas Græciae, & Siciliae nummum significari mos erat:
cuius ex altera quidem parte biceps facies viscebatur, ex al-
tera verò, non eodem tamen semper modo, sed nauigium
saepè, saepè corona esset insculpta. Huic autem sortem
Camisam nupsisse ferunt, ex qua filiam (vt scribunt) Olist-
henam nomine suscepit. Postea maiora, clariorque animo
volens Ianus, in Italiam nauigasse dicitur, montemque
nunc Romae propinquum habitasse, & qui eius nomine
hodie hunc vsq; diem Ianiculum seruat. Haec illi. Nunc

Phaethō
nepos
Noè.

Phaethō
Ianus ap-
pellatus.
Noè bi-
ceps cur
prospiciat.

Ianus, co-
rona in-
uentor.
Ianiculū

Ioniū vn- nec etiam credibile est Ioniū, quasi Ianiū, effectum
de d. Bū. Quid præterea sibi vult in numismate nauigium illud in
Italia. sculptum, quam arcam illam, qua se ab aquis omnia sub-
quando mergentibus liberauit. Et Ianiculam Italiani prius esse di-
Ianicula cam refert Cato in Originibus. Iano vita fondo Gallum,
dicta. cui Comero cognomen fuit, successisse quoque totum off:
Gallus à quo etiam Italiam mox Galliam esse nominatam. Et ad-
Comer huc hæc pars nostra Gallia nomen seruat, vel ut patris air-
Italia rex præclarum monumentum. Et fortasse Transalpini
quo Gal- Gallià nobis origines traxere: vt à Cenomanis Brixioni-
lia sit di bus Cenomani in Gallia Celtica: qui hodie eorum lingua
cta. Lemans appellantur, Andegauenſibus proximis, & Rhodo-
Boiorū nibus versus Oceanum. Sic à Boijs olim populi serpoſi-
origo. ſimis, quorum nunc metropolis est Bononia, Bui in Tran-
Cenoma- ſalpina Gallia Heduis vicini, quos hac ætate Buxobonenses
norum appellamus.
origo.

*Gallus quid ſignificat, præter omnium
 opinionem. Cap. IV*

SEd rursus redeo ad Iani numisma, in quo nauigium
 fuerat inſculptum. Quo ſignificari arcam diuinam,
 qua Iannus ab aquis vindicatus eſt. Id nauigiū Scythæ
 gallim, & gallerim vocant: ſic & fluuius Hebrei gallim no-
 minant, & gallos, qui fluuiis non ſunt oppreſſi, et quod
 aquis oblectentur; aut quod nauigio valeant, vel quod
 Gallorum regio maximè fluminibus irrigetur. Hæc ſunt
 (inquit Bonauentura) cucullatorum mera inſolentia, &
 profeſſo in tuam opinionem nullo negotio declinaſſem, ni-
 ſi contigiffet mihi ad Merulam Alciati epistolam ſuper hac
 re ſcriptam inſpicere: in qua hæc verba ſcripta eſſe me-
 mini. An verſimile tibi ſit, veteres Gallos nomine car-
 niſſe, & legationem ad Iudæos in Syriam, tunc hoc in
 coelo prorsus incognitos, miſiſſe nomina ſibi poſtulante.
 Non ſunt hæc & huiusmodi Hebræa in alio reponenda,
 cum

cum præsertim ad historiam conducere possent nihil obesse
 netò plurimum. Hebræorum enim æquè in scriptis ut in
 verbis subleuata semper fuit autoritas. Gallos igitur inter-
 pretabor, sicut prius, & Galatas, non autem aquis saper-
 stitibus. Quid est ergo (inquit Iouius) quod in Timæo apud
 Platonem legitur Solonem ab Aegypcio sacerdote his fer-
 mæ rebus argui? O Solon, Solon Græci semper estis pue-
 ris, atque quispiam e Græcia senex repertus est. In vobis igi-
 ueris semper est animus, in quo nullæ sunt vetustatis reli-
 quæ, & nulla sana scientia. Nec mirum, quia apud vos
 multa, & variae hominū exterminationes extitere: eruntq;
 ab igne, aut aquarū vastitate. Sic tēpestate Phaethonitis
 inque conflagratione apud vos omnia: & sub Deucalione, di-
 uersisq; alijs temporibus aquarum illuuiionibus corrupta
 fuisse omnia non prorsus est fabulosum. Fit enim longo
 temporum interuallo quædam cœlestis orbis permutatio,
 quam vel inflammationis, aut aquarum populatur iniuria.
 Nilus vero ab hoc detrimento nos facit innoxios. Apud
 Aegyptios igitur monumenta sunt antiquissima, quæ apud
 nos, & alias gentes certis temporum curriculis cœlitus, &
 necessario immissa vastat illuuias. Idcirco posteritas & li-
 teris, & multis prorsus orbatur: quò fit, ut quasi iuuenes
 sitis, & rudes, & præteritarum rerum penitus ignari. Au-
 thoritas igitur Platonis, qui fuit naturæ priuilegium; facit
 etiam Iudaicis monumentis, quæ ab Aegyptijs ad eos flu-
 uio, aliquando insistant: tamen si ea vitio det Alcibiades,
 quicquid mihi videtur, deus est tuus.

de Iudeis, & de Longobardis, & Gothis
 historia. Cap. V.

Quid habent (inquit Bonauentura) obsecro Aegyp-
 tiorum, Iudeorumve Hebræorumve scripta fidei? Quid Bero-
 lus, qui pluribus, præsertim tibi sacra est an-
 thora?

chor: Quid demum Zanchi cuculla? qui Berofum fe-
quitur & Magasthenem Persam: quorum autoritas apud
me est tanti, quanti sunt apinae, triceq; Quid Ponticus
Virginus, qui Hebraeus ferè videri potest? Quidam tor-
tis habet delira illa Hieronymi Gauardi cuculla Augu-
stina? cui omnis argumentationis typus est etc. Passim
Audi igitur non me, sed Alcistum, tutus autem es Bar-
re mille cucullis anteponenda est. Is aliquando super He-
braicis delirantem ferè Merulam his ad ipsum scriptis li-
teris arguit. Viterbum, inquit Ioannes Annius, qui Be-
rosum illum fabulosum commemoratus est, quasi vita heri-
bium, à delitijs videlicet herbarum, alij quasi vi Tibur, id
est, paruum Tibur: quod in lingua Hetrusca (ve ipse so-
mnia) sit paruum. Alij vi Thele à Thebano Herodote
Raymundus Marlianus quasi vita incernium. Blondus vi-
turius. Hermolaus Barbarus à vita Heorum. Vide quas
nugas Merula. Ego lecto Desiderij regis Longobardorum
decreto, quo inquit, tria oppida Longulam, Verulamiam,
& Volturnam sub vno impio cingi iussisse, totamque vi-
trem Viterbum appellasse: Facile ad Eryrum Germani-
cum respexi (erant Longobardi maiores nostri Germani-
ci) imò vt Corn. Tacitus attestatur, nobilissimi Germani-
ci sum, qui trucidatis Romanis, & Gotthis Italiam omnem
conuerunt.) Viterbum enim eorum sermone ample stru-
tura significatur. Vides igitur Merula quàm facile errant
qui aliunde quàm à Longobardis Longobardorum oppi-
dorum nomina deducunt; eos autem maxime errantem
dendum est, qui à maximè remotis gentibus rem trahunt.
Habent Hunni, habent Angli, habent Gothi pluraque
in Italia à se indita locis nomina, in ea enim diutius deli-
gerant. At Iudæi quas bellicas laudes ipsi possunt pre-
stare? superstitiosa gens, & imbellis, & ad omnium
seruitium parata: adde quod & indoctissima. Exceptis omni-
bus sacris Biblijs, quæ ipsi inuidia, & inuade in Christianos et
supere,

ruperet, adeo ut satius sit eo in argumendo commentaria
 Græca perlegere: nullius doctrinæ quendam suam in lingua
 idoneam habent autorem, non medicum, non philosophum
 non historicum. Apag igitur recusatos hosce & sabbata-
 rios, nec à maioribus nostris Longobardis defendeas, ut
 alienissimos sequare. Potuisset (inquit Iovius) de Iudæis
 Alcibiades modestius sentire, Boetius loqui. Poterit, si ex-
 recet, parandi locus, super hac re Alcibiades, quem tanto
 sepato, populoque grammaticis cognosco esse tuisimam,
 aduersari: sed cum facile animaduertam tam longam ver-
 borum seriem ab auribus vestris non sustineri, illud Ci-
 ceronis pro L. Flacco pro Iudæis tuo, Bonauentura, satis-
 faciat Alcibiades. Cum autem (inquit) Iudæorum nomine
 quorundam ex Italia, & ex omnibus vestris provinciis He-
 rosolymam exportari solet, Flaccus sanxit editio, ne
 ex Asia exportari liceret. Hæc ille. Iam ascendit (inquit
 Corbotes) hæc vestra ad contentionem disputatio, idcirco
 ne tempus, quo nihil est pretiosius, his nugis contratur,
 obsecro, te Iovius, ut sub compendio Longobardorum, &
 his priorum Gothorum historiam nobis enarres, & an
 Gothorum & Gothorum eadem sit natio: Gothas, &
 Gothos eodem esse populos non dubio plurimis conie-
 cturis adductus, è quibus duas aut tres adduxisse sufficiat
 vobis. Helius Spartianus in Pertinace hæc de ijs populis,
 quos vulgus Gothos vocat, posteritati tradidit: Helius
 Pertinax filius Pertinacis dicitur loco diuise, unde si pra-
 cet, priam Gothicus maximus: quod Gotham occiderat
 frater, & Gothi Gothas dicrentur: quos ille dum ad
 Originem transire, tumultuarijs prælijs deuicera. Is Ge-
 tha à fratre occisus, natus est Mediolani Severo, & Vite-
 lio Cæs. VI. KAL. Iunias. Aurelius quoque Prudentius
 Gothas appellat, & eos ab Istro (qui alijs est Danubius)
 patrie remittit ostatur. Idem quoque scripsit legisse vos
 puto apud Claudianum libro quartodecimo his verbis.

Aspic

*Appite Romam iam veritate visum, non
Italia destruxit: ut, quantumq; priore
Diffinita, qui cuncta sibi cessura videnti
Pollentis patris numen iuraverat Ibris,
Non nisi calcatis loricam ponere rostris.
Gothos enim intelligit, quos iam occupata maiore ex
parte Cisalpina Gallia Scilico ad Athesim in Veronensi
agro, ad Pollentiam, ad Astam fuit: ut lib. 8. idem Clau-
dianus his versibus attestatur.*

*Tu quoque non paruum Getico Verona triumpho
Adiungis tumulam: nec plus Pollentia rebus
Contulit Ausonis: aut mania vindictis.*

Longobardi: Transeo ad Longobardos maiores nostros: quibus etiam
nulla bellaciores vidit. Quam rem si creditis avarus, ne
pigeat obsecro Cornelium Tacitum audire: **Contra** (in-
quit) Longobardorum paucitas, nobilitasque plurimisque
valentissimis nationibus cingit, non per obsequium, sed
præliis, & periclitando tuta sunt. Audite item Velleium:
Frasis Longobardi gens etiam Germana ferocitate fero-
cior. Misnensium hodie regionem Longobardorum se-
dem antiquissimam fuisse plures volunt. Hos Tacitus
Suevis attribuit. Vnestualis alij; quod hos non procul
à Rheno Ptolemæus ponat.

De moribus Cisalpinorum Gallorum.

Cap. VI.

Nemini igitur sit mirum, si Cisalpini Galli & pacis, &
belli muneribus sunt idonei, quando tam præstati-
tes progenitores habeant, quibus nulla gens est sub celo
æque ferocior. Tunc subridens Bernardus Felicianus,
Fa-

Facies non aequum. Benedicite insolentes nimis tanta origi-
ne. Qua longe Romanis feliciores sumus, atque etiam
ipsis Hetruscis. Illis enim pastores è Phrygia, his autem
Lydis Volsus principia exorire. Verum Cisalpinis Gal-
lis diuersi sunt mores. Siquidem Alpini sunt planè agre-
stes: qui altiora montium feri, & prorsus infociabiles: qua-
les existunt, qui Veruascam circa Verbanum Vallam te-
nent, hi in Troglodytico penè more Alpium cauernas
intrae, sparsimq; per inuia nemorum montanorum ritu
terrarum vagantur. Qui verò ad lacuum, vel flumini-
um ripas iacent, ad fabrilis opera, & agriculturam sunt idonei
ad vasa lignaria torrenda sunt solertes. Alpini habitu-
dine corporis firmissimi, ad multam ætatem degunt, &
quanquam senectute premantur, à laboribus tamen non
nisi decrepiti abstinere. Errant autem plurimum sicut
Nomades cum gregibus vel in suis, aut alienis, aut con-
ducis nationibus vigilias castrenses agentes, suppellectile
ad scytharum consuetudinem plastro, vel equis impoli-
ta. Montanis multis, nisi quatenus in planiciem descen-
dunt, aut in viciniam defleunt, vltus panis est incognitus.
Vescuntur autem castaneis, lacte, casco, & cæteris, quæ sua
sponte dat terra, muneribus: reliqua gulæ irritamenta non
posse. Horum mulieres quemadmodum & Laxamata-
rum munda virorum egregie suppleant, nec pugnam, si ca-
listeris, vltis admixtae decreant. Inter aquas vicus
est plurimis, dum nauibus vltro, citroq; merces conue-
hant. Salassi, quos hac ætate Pedamontanos vocari au-
dio, si per milites liceret, cuticulam studiose curarent, ad
munia belli prorsus inhabiles. Cæteri verò Galli vsq; ad
Rubiconem ingenio tantum valent, vt illud ad omnia fa-
cile applicent. Corporis magnitudine sunt Italis proce-
riores, Gallis vero Transalpinis & Germanis inferiores.
Quamvis bello valeant, dicant, qui eos sunt experiri ali-
quos Itali. Egeretamen credibile est prodigiola statura

homines hanc regionem genuisse. Taceo quod Eustachius memorie prodidit de Lyge gigante in Dionysium Aromum quem ait hunc tractum incoluisse: venio ad recensionem Tempore quo Ludovicus Sforcia rerum potestabat apud Igubres, & Lebuos, cum Lambrus aquis castonatus ibi beretur, pars calvaria, & dens magnitudinis similes feror partus in fundo alvei. Dens primo marmor existimatus est, max ossea materia deprehensa est. Per eadem ferè tempora [vt Georgius Merula, qui se vidisse refert hac omnia, scriptum reliquit] eodem in fluvio dentes item duo, & os informe effossi fuere: quod non satis poterat disceri, an ne fuerit, an coxendicis: nisi quod in extrema parte forma acetabuli inerat. Ex his vt Venerias deferretur Mauroceno Venetorum legato Bartholomæus Chalcus vir omnibus rebus ornatus, qui tunc à secretis erat Sforcie, vnum tradidit.

Quibus eductis, & rebus abundet Cisalpina Gallia. Cap. VII.

H Abent quinetiam [vt aliquid etiam à me dicatur extra lineam] nostræ Cisalpinae Gallie regiones singulae suas dotes. Cereris .n. copia ferè omnis tractus frequentissimus est, nullus tamen Lacumelinus aut Alexandrinus anteponendus est. Rhetica vina, & quæ in Orobijs Insuorum, & apud Nouarienses sunt, ferè paria in Italia tota non reperiuntur. Oleum Comense Venafano non inferius est. Mella passim, ijs exceptis duntaxat, quæ ad Alpes nascuntur propter castanearum folia, Hymetis, Hyblæis, Calydneisq; sunt similia. Cæcum quis sani intellectus Vestinum Nouariensi, aut ei, qui inter Adduam & Ticinum sale duratur, comparabit? Quo adeo oblectatus est Antoninus Pius, vt eum pro vsu Romam transferri curaret, vt his verbis Iulius Capitolinus attestatur:

statum Cum Alpinum calcum in coena edisset avidius, no-
 du reiecit, ut quæ illa de febre commotus est. Coru-
 tinom regio habet nulla sapidiorem. Hoc ubi quod; Am-
 bracienſibus peruliores reperimus. Roſæ Mediolanien-
 ſis commendatione Carini Imperatoris, qui eas ab uſque
 Mediolano Romam vehi curabar, cæteris ſunt gratiores,
 veſcunt El. Vopifcus. Quanta ſit apud Inſipidis rerum
 omnium, quæ ad hominis victum pertinent, felicitas, in-
 dicio ſunt ſuperioribus temporibus exercitus Imperatoris,
 Gallorum, Pontificis, Venetorum, & Franciſci Sforciæ
 non modo delitijs alti ſed nummis, per decennium & opi-
 bus propediati: Quos proſectò tota Italia, addite etiã
 ſi placeat Siciliam non ſuſtinuiſſet. Lanæ præterea fert op-
 tima, ſed de quibus ita ſcribit Strabo: Lanam verò mollem
 Mutinæ ſis ager, eaque regio, quæ ad fluuium Scutanam
 pertinet, fert omnium longè optimam: hirtam verò Li-
 guſtica, & Mediolanienſis, ex qua bona pars Italiæ ſervi-
 tiorum veſtitur. Mediocreſem autem, ea quæ circa Pata-
 uinum, & qua præcioſiſſima tapeta, & Cauſapiæ ſunt.
 Mulas Venetas Iliados β. Homerus extollit hoc carmine.

Ἐξ ὑνέταιν ὅτεν ἡ αἰὼν ἡ γένος ἀγροτεράων. id eſt

Mularum genus è Venetis quod robore præſtit.

Præcipuis autem ſic reſerta eſt Gallia, vt pomarium tota
 videri poſſit. Eſt & huic regioni peculiariſ arbor, quam
 betullam Gallicam vocant autores, miro corticis candore
 qua nulla facit. Eſt & herba odoratiſſima: ea doctis eſt
 nardus Celtica, vulgo lananda. Per Alpes item, & A-
 peninum ex quadam arbore fungus enaſcitur, quod aga-
 rium dicunt, niſi eſſet efficax minus: Ne ſolum ve-
 ſtrum aliquis tamen circa hæc ſedulum, inſanientem di-
 cat: fecit hoc idem M. Varro, qui edulium genera in ea
 ſatyræ, quæ inſcripta eſt, celebravit hic
 curatibus ſenarijs.

Betulla
 gallica
 arbor.
 Nardus
 celtica,
 quæ
 vulgo
 lananda
 dicitur.

Paucus de Sappho, atroxque Phrygia
Asiatica grævus, hœdus ex Amphracia
Belaria Chalcædonia, munera Tartaria
Aselli, Passinoti, & Bœa Tarentia
Pellunculus Chius, delapsus Rhodius
Scari Cilices, & Thæsa
Palma Aegyptia, glans Ibsaria

Fecit hoc etiam Plutarchus, apud quem celebratum quoque
 nio fumen, & fungos Italia, placentam Samiam, & quicquid
 apud Aegyptios. Præterea si mihi vitio dabitur non Varro-
 nem, & Plutarchum, sed Pollucem quoque damnavi-
 tis celebrantem Tyrium thymum, cestreum ex Syriæ, hœdum ex Melo, conchas Pelorinas, reutlon ex Ascria,
 galeum Rhodium, Gœnen Methymnæum, pſeas Eleusi-
 nas, apuas Phalericas, tryglas siue mulos ex Ionia, an-
 guillas Beotias, caseum Cythnicum, salem Tragæum,
 rapa apud Mantineam, fabas Aegyptias. Strabo quoque
 Alcaloniensium tractu præcipuas capas gigni memoriam
 prodidit. Sed quid hæc tanquam non pollicetur si di-
 curum me aliquid extra lineam vobis.

De Lapidicinis. Cap. VIII.

Q Vanto (inquit Felicianus) intervallo opidionem
 de te mihi exuperas? nunc ego te Varroiano ille
 le Tricolce præstantiorem puto, & tamen bono
 teris præcellis ingenio, & eruditione, quantum (ut inquit
 pastor ille apud Virgilium) lenta solent inter viburnæ cu-
 pressi. Tibi sunt (inquit Iovius) hæc laudem adscriben-
 da præconia. Quis est n. hæc ætate, qui litteras profite-
 tur, vel felicissime, vel icinane, cui non sit cognitus Fel-
 cianus? Verum ne ab his adagio illo, quo aiunt Mulos

infectum scabere, inuramur: quod horum magis satisfaciat palato. Non vanum erit igitur hunc nostræ fortasse narrationi immensas naturæ opes intra vlnæ parentis viscera reconditas ennectere. Quæ hominum ingenia ad luxum potius, quam ad utilitatem exultuere. Sed quo fato id eueniat mali, prorsus ignoro: ut maiores nostri de ijs iam pridem, & sæpe conquesti sint; & de nobis posteritas conqueratur. Hæc o benedicite candidissime (inquit Felicianus) reprehendi à nobis, quàm emendari magis possint: satius fuerit: omisiss his temporum querelis, quamprimum, quod pollicitus es absolute. Qui hanc nostram (inquit Iouius) Cisalpinam Galliam Bramantius senior, singularissimo, & absolutissimo vir ingenio, per lustræque carbunculos [quos antea ipsum sola infestat Indica] Dux Galeacij Sforcia patrum serè nostrorum memorii Infabrum ducis effodit: ut morosissimarum mulierum desiderijs obsequeretur. Hos argentarij Mediolanenses Roccha noua Rubinos nominant. Clariores sunt Orientibus, & summa eum difficultate ex saxo callis etuelantur. Vnde sapenumero impensa maior est, quam turribus. Mons, vbi excluduntur, ultra Britionem est recta tendentibus ad Leopontios, non procul ab Abiasto qui pagus est, vbi Leopontina vallis Bregnanæ coniungitur. Gemmas ordines sequuntur marmora ob quandam penè similem materiam, nisi quod hæc terrea sunt magis. Hæc nobis in locis prope Athisonem Canale videlicet, & di Quamvis candida excavantur. Spectare marmora quod est nigrum à Romanis Inculcum dictum, in Noua-riensium Alpibus effoditur iuxta Lacum Orta. His marmoribus usq; ab anno .MCCCLXXXVI. Mediolanenses Idipatre Virgini templum, quod altitudinis fastigio, quod quæ rethici imperfectum transcendere nubes videtur, construxerunt. Quod absolutum cum cunctis alijs quæ in eisdem locis sunt hominum manufacta miracula. Atterunt similiter matri Partheniæ, quam ad Celsum vocant

in

in suburbijis construnt: cuius aspectus pulchritudinem olim posteritas mirabitur. Silices, quibus coenosa via per Insubres sternuntur in urbibus, & opidis ultra Angleriam Buzirates vicus copiosè subministrat.

De Euripidis duobus, è quibus unus à Ticino, alter ab Abdua Mediolanum deflectuntur. Cap. IX.

E Ticini decursu per CC. ferme stad. maiores nostri inedie avertunt adæ (vocalis vtor Catonianis) consules labentem perniciosissimo impetu Euripum vsq; ad Beatum Insubrum oppidum munitissimum, mox velut scissum Mediolanum intra urbem ipsam deduxerunt, anno à Virgineo partu MCCLVII. per tempora Martini Turretanus qui mox inter Insubres primarias partes obtinuit, ubi egregiè senatorem Romæ egisset. Nauigium à navium copia vtro, citroq; commantium semper vulgus appellat. Vulturæ, quæ hinc emanat, cum ob rerum ferè omnium copiam, tum ob salubritatem aeris, oratione quis amplecti retur? Hinc .n. piscium sunt viuaria frequentissima: hinc per hortos Nili deriuantur: hinc sub ipso limine Nercidum chorum habent Mediolanienſes adludentes. Non qualem Veneti, aut Genuates aspiciunt, insulam foliæ, & aspectu ipso formidabilem: sed qualem Ticinas contemplant, blandum videlicet, & amoenissimum. Perſuaduit ergo Mediolanienſes aspectu nympharum pulcherrimo, & Napearum catu florentissimo: & hac ætate præsertim nauigio addito ex Addua altero quod alterius aquarum sepe penuriam excipit. Id cum Sforcie Francisci primi liberalitas sub Triccio oppido munitissimo excavarit, gloriam ipsius donec fuerit, attestabitur: per quem multis mercibus Orobijs proximis, Canomanis, & Venetis in urbis fore commobilicum devehitur.

Triccio.

De dictione Gallorum antiquissimo. Cap. X.

Quævis venia merito daretur (inquit Cribellus) tibi, nisi solus nos torqueret articulus: quem ubi absolueris, tam tibi debebo, quam qui maxime. Quid magis antiquius est [ait Iouius] mihi, quam amicorum votis obsequi? tibi præferam, qui ob singularem animi candorem, & litterarum politiam es mihi carissimus. Diu (inquit Cribellus) hæsitavi, & adhuc in eadem verborum rota, quæ fuit maioribus nostris sermo: hæsitantiam facit, plures Græcorum voculae, quibus materna lingua utimur, ne illi Græci locuti sint. Puto (inquit Iouius) ante Romanorum tyrannidem ambabus idioma Galliis fuisse commune: tum propter originem, tum propter viciniam. Græculas voces in hac regionem per tempora C. Caesaris transcripti Comiti in coloniam Græci attulerunt. Quod nobis à cæteris Italici sermo diuersus extiterit, declarant quedam vocum apud probatissimos auctores reperta discernicula. E' quibus exempli gratia vobis pauca dixisse sufficiat iuxta Virgilii illud:

Et crimine ab uno

Disce omnes.

Agorus radix est notissima, eam Romanis radicem nauicam vocabant: Galli vero maiores nostri piper aquicum. Placenum cuius meminit Catullus, Transpadanis Gallis caspe fuerat. Sisasarum radicis est genus: sed Latini perperonem: Galli bacchar. Virgam similiter Galli dicebant, quam purpuram alij: ad quod significatum in octavo Virgilii alludit, cum inquit:

Virgat: iunctæ sagalis.

Argemone quoque herbam scitis esse, Romani tamen eam concorsilem, & Galli coronam vocabant. Nobis item suibetes herba fuerat: quæ Romanis sylva mater, & Græcis

cis

eis chryſocarpus . Item qui nobis eſt equus, maioribus no-
ſtris erat marca: & adum ipſum equitandi materiam lingua
adhuc marchiare dicimus: vnde Marcomani populi ſunt
dicti, quod equo, qui marca dicitur, aut valeant, aut obli-
ſcantur. Non audiret te (inquit Bonaventura) ſi diceret
ſimus Vadianus. Marcomanos. n. putat vocatos Germani-
cos: quod Mark Germanorum idiomate limes ſignificetur.
Vnde Marchiones, qui ad tuendum imperium Romanum
cum milicibus aduerſus barbaras nationes limitibus præ-
erant, dicti ſunt. Plurimi (inquit Iouius) eſt apud te Va-
dianus auctoritas, maior apud quoscumque tamen Paulanum
apud quem hæc legiſſe aliquando contigit. *Τὸν πρὸς τὸν μαρ-
κᾶν ὁ σὺν τῷ τριμάρκῳ τῇ ἐπαρχίᾳ φωνῇ. Καὶ ἴσως ἐπὶ τῇ
μαρκαῖ ὡς μαρκαν ὄντα ὁπὸ τῶν κελτῶν.* Hæc ille. Vide
ergo, Caſtillionæ, an Vadianus fallatur, an ipſe decipiat.
Ex his igitur liquidò ſatis conſtat, non fuiſſe maioribus
noſtris cum cæteris Italis idioma commune. Nunc, poſt
quàm muneri ipſe meo pro virili ſatiſfecerim, obſecro vos
ut veſtra omnium gratia tacere liceat mihi.

*De magnificentia Mediolaniensis urbis, de qua
nullis ſcitu digniſſimis Gallorum Cisalpi-
norum geſtis. Cap. XI.*

HÆc cum dixiſſet Iouius, manu mento ſuppoſita
quieſcebat. Tunc Felicianum omnibus intuentibus
(inquit Caſtillionæus) Optarem, Feliciane candidiſſime
iuuenis, ut urbis noſtræ, quando hæc nobis liceant minus
præconia diceres: horum omnium ſilentium te loquentem
expetit: in te vno noſtra nunc vota ſuſpenſa ſunt. Vtinam
(inquit Felicianus) ea in me ſit ingenij felicitas, qua poſ-
ſim, & deſiderijs veſtris ſatiſfacere, & exiſtimationi apud
vos meæ. Quamobrem veſtrum fuerit munus, cum dixi-

ro, si in parte aliqua declinatum erit, vestræ venia dignum estimare; aut cumputatio sermoni adscribere. Cæterum ne à vestrum aliquo noter, ea tantum, quæ sunt in ore omnium, vel quæ ipsi vidimus: idcirco attendite. Maximus semper fuit apud quasque nationes Gallorum Cisalpinorum, & auctoritas, & virtus formidolosa: inuentio siquidem in Græcorum monumentis ad Alexandrum Macedonem, quæ ob res gestas Magnum cum cæteris autoribus appellamus, Gallorum Cisalpinorum legatos hospitalitatis, & amicitiae gratia venisse: fuisseque in conuiuio, quo omnium ferè gentium oratores acceperat, à Rege potentissimo interrogatos, Quidnam esset, quod Galli maxime timerent: Tunc præter omnium opinionem respondisse, Aliud, inquam, nihil rex præstantissime, quàm ne supra nos extet hæc, aut Alpes ruant. Quod responsum omnino fefellit animum regis, cum esse se, quem formidarent, dicturos opinantis. Quibus verbis credibile est Alexandrum de bello Gallis inferendo, quæ talium virorum essent alumnæ: sed per ea tempora contra Hetruscos quorum opes terra, marique latè patebant, in armis erant: qui XII. urbibus conditis in Cisalpina Gallia vniuersam Italiam tyrannide promebant. Nullus enim Rex citra eorum auctoritatem creabatur. Itaque cum per eisdem Romulus rex declaratus esset, captata Mithridates Ponti rex occasione Romanos appellauit Hetruscorum vernas. Hostamen quanquam potentissimos Galli Cisalpini non suis modò finibus eiecere, sed in eorum agro bella gessere, omniq; dignitate, & imperio priuarunt. Profligatis Hetruscis pacis impatiens, & ferrox populus in finitimos Venetos, & Medoacos, arma conuertit: eaque diu exercuit vario Marte. Cumque horum arma contemptui haberentur, utpote qui essent Paphlagones electi, in Hetruscos rursus Duce Brenno omnem bellissimum contulere, cum essent ab Arunte quodam ad id facinoris excitati. Clusium ergo tunc Hetruscorum metropolim

lim cum maiores nostri obsiderent, superuenere Romanorum legati, quorum autoritate sedari posse bellum Tusei putabant. Verum cum res non succederet aperto Marte Hetrusci Gallos aggressi sunt, quo in praelio cogniti sunt Romanorum legati. Clusio igitur relicto, Romam infensissimo agmine petentibus, ad Alliam fluuium exercitus Romanus occurrit: quem cum Galli viriliter excepissent, ferè ad vnum Romani interiere, eaq; dies inter nefastos relata est. Nec multo post defensoribus vacua, & capta, & incendio à Gallis Roma consumpta est. Huius rei autorem habeo Sex. Ruffum virum Consularem: qui hac memorie prodidit: Galli qui Italiae eam partem tenent, vbi est Mediolanum, vsq; ad Rubiconem amnem, suis viribus fresti Romam ipsam bello petiere, caesisq; exercitibus Romanis ad Alliam fluuium, moenia vrbis intrarunt, Capitolium obsedere. Ad cuius arcem sexdecim senatores nobilissimi confugerant, qui mille auri libris se obsidione redemerunt. Videtis ergo ab Insubris urbem deletam: qui mox per Apuliam vagantes Gallipolim condidere: hinc soluentes in Græciam delati eam ferè omnem populati sunt. Annos post aliquot rursus in Romanos Galli insurrexere: Quo in tumultu T. Quintium Dictatorem, qui nisi desperatis rebus creabatur, factum reperio, cum iam Galli ab vrbe ad tertium lapidem via salaria trans pontem Anienis castra posuissent. Quorum timore, & iustitium indictum est, & iuniores sacramento militari adacti. Tercius in Gallos Dictator fuit C. Sulpitius, M. Popilio Lenate, & Cn. Manlius Coss. Post multas tandem acceptas, illasq; clades victima deposita fuerant: quando maiora inter Gallos Romanosq; bellorum incendia exarsere: siquidem reparatis utrinq; exercitibus, vt si quando alias, acriter ad arma itum est. Et cum Galli in agro Latino castrametari essent, iuniores rursus ad militiam coacti sunt dare nomina: quod scirent Gallicam gentem, & bellacem esse, & ingenij auidi
 ad

pugnam. Quo in certamine consul vulneratus in Ro-
 manos fugientes hac oratione vsus traditur: Quid fugis
 miles? non cum Latino, Sabinoq; hoste res est tibi: quem
 vicium armis socium facias ex hoste. In beluas strinximus
 ferrum: hauriendus, aut dandus est sanguis. L. Volumi-
 nio, & Ap. Claudio Cos. cum Hetrusei, Samnites, & Um-
 bri in Romanos coniurassent, reperio ab ijs Gallica auxilia
 fuisse mercede conducta, quod cognoscerent Gallos, &
 bellices esse, & nomini Romano infensissimos. Decio itē
 Decij filio Cos. acerrimē pugnatum est contra Romanos.
 Quos cum Decius fugientes nullis aut precibus, aut minis
 retardaret, dijs manibus se deuouit, M. Livio Pontifice ad-
 stante: confectum est hoc certamen in agro Sentino, non
 procul ab Esiliuio. Hanc urbem Longobardi vastarunt.
 Erant Galli cum ob viciniam, tum ob virtutem Romanis
 terrori: & tumultus Gallicus cum maxima formidine sem-
 per exceptus. Idem etiam Plutarchus affirmat his verbis
 in vita Marcelli: Faciebat id loci vicinia, & Gallorum di-
 gnitas: tanquam qui recordarentur se, & ab ijs ad Alliam
 caesos, & urbe fuisse deiectos. Peractō primo Punico bello
 cladum, & stragis faces ex huiusmodi causa inter eosdem
 rursus emicuerunt. Irruperant more torrentis per agrum He-
 truscum Galli, Aretiumq; acriter obsidebāt. Romani Tuscis
 auxilium ferentes in pugnam descenderunt: qua in pugna,
 salis inquam Gallorum virtus enicuit. Nam & exer-
 citus ad excidium deductus, & interfectus est consul.
 Cum vero pro redimendis captiuis Ro. oratores Me-
 diolanum venissent, contra ius gentium interfecti sunt.
 Itaque senatus huiusce facinoris indignatione commo-
 rus, delecta per Italiam habito, bellum reparauit in-
 Gallos, quod ad multos annos gestum Senonibus, qui pro-
 xime Italos habitabant, excidio fuit. Sunt qui scribant
 hæc ante primum Punicum bellum fuisse gesta: quod eo
 confecto subsequutum sit Illyricum: mox tumultus Galli-

eus: Hanc ob causam C. Flaminius ad populum legem tulit, ut ager qui Senonibus adeptus fuerat per superiora bella, Romanis civibus divideretur. Id eum Boi intellexissent, qui Senonibus inharebant, male ferebant hanc Romanorum violatam. Super hac reigitur inter C. Galpinos Gallos confectus est habitus: Quibus in comitijs societatis omnis consumpta est reficantis iniuria. Una vaucoribus antiquis, & recentioribus. Tandem post longam consultationem ad arma succlamatum est. His patris Congolitanum, & Anerastem reges eligunt: quibus summa totius rei commissa est. Hæc ubi Romæ nuntiata sunt, variè trepidatum est, discurrentibus alijs ad portas urbis, alijs ad moenia, pernoctantibus alijs in foro. Omnia certatim deferri in oppidis validioribus ab ageris: ad se adfuissent pro moenibus Galli, qui domum admodum signata promouerant. Accusari ab alijs Patres conscripti, & a nonnullis ciuium auaritia assiduis iurgijs criminari: Superum defuit, quin scuitum sit in belli autores. Tantum igitur belli iam excitato incendio consules per Italiam, & proximam insulas habere delectum, parare arma, cogere iuniores, vexilla præparare. Coacti sunt etiam sacerdotes, qui belli munere ex S. C. vacabant; ad militiam dare nomina. Romanorum autem formidinem vel apparatus ipse declarat: nunquam .n. tot Italorum milia fuisse in armis proditum est. Veniebant enim in montem Romæ urbis incendia, exercitus ad Alliam caesus, tot dijs scripto numero aduersis contra Gallos suscepta terramina: & hanc ob causam velut fatalem Romanis Citeriores Gallos formidabant. Sic in vrbe, & apud socios impigre delictus habebatur: & quasi non semel pugnandum esset, tot copiarum conscriptæ sunt, quot antea, nec post (quasi ipse legerim) nunquam. Siquidem Polybius refert fuisse in Romanorum exercitu DCCC. & L. mil. peditem, equitum autem III. & CC. mil. Plinius DCC. ped. subsecutus

verò

verò tantū milī LXXX. fuisse attestatur. Et antequam copiae
 proficiscerentur, sacrificij genus facere coacti sunt. Sibyl-
 lis cedentes monitis, quibus continebatur, Græcos ho-
 mines: totidemq; Gallos marem scilicet, & foeminam vi-
 uos oportere tumulari: cum antea Græcanico more pij, ac
 mices rem diuinam facerent. Itum est tandem cum iis
 copiis in Gallos, qui Hetruriam omnem ferro, flammaq;
 vastabant: & dū vario Marte pugnatum est usque ad C.
 Atilij Cos. ex Sardinia aduentum, quem cum venisse,
 Gallis cognouissent ex crebris ignibus per noctem, totius
 viribus in aciem descenderunt: vt extremam bellialcam
 experirentur. Præualebant virtute Galli, multitudine
 verò numerosiore Itali. Contra L. Aemilium Gesata,
 quibus mos erat, vt nudi pugnarent, cum Senonibus
 confidere & Cenomanis, aduersus C. Atilium cum Bois,
 Lobuis, & Salassis Insuores processere, collocatis prius
 plastris, & impedimentis, omnique prædia in proxi-
 miorum tumulum cum præsidio. Cum duas (dictum est) l-
 frontes Gallorum acies haberent, non solum terribiles at-
 pectus, verum & efficaces ad certamen fuere: verum Insu-
 bres cum Salassis, & Bois lunatis sagulis, & torquibus
 aureis maximè interlucebant. Interea Gallis equitibus C.
 Atilium à tumulo arcere conantibus, pugnatum est neruis
 omnibus cum summa omnium alacritate. Quo in con-
 cussu cum Atilius Cos. in confertissimos cuneos pugnaret,
 atque quid Gallorū hasta transfixus, occubuit, caputq; hasta
 infixum per castra delatum est. Hic ex morte consulis
 molior diuasi Italos rabies, & rerum desperatio. Tandem
 fusa Gesatarum sagitis acie, ad cæteros Gallos omnis re-
 son difficultas redijt. Hic clamor, armorumq; horror,
 hic equorum hinnitus, qualis antea nunquam pro focis,
 & libidine Italici, pro gloria autem, & virtute pugnantibus
 Gallicis. Nec omnia ferri experientia à fronte, & à tergo ve-
 hementius infurgebat. Insuubres & reliquis Gallis nulla
 iam

iam salutis spes validiores vires dabat : ita ut verò nunc cum tanto exercitu vicissent : nunquam posthac fore ut vincerent, arbitrabantur. Coepere tandem Italorum frontes pedem referre : quod cum tribuni equitum insperassent, ut fir in rebus proclamatis, procellam equestrem demissis hastilibus, & equis concitatis in Gallorum pedatatum dedere. Tum demum turbati Galli, ac toto mibet, & repulsi sunt. Quanto animorum ardore tunc pugnam fuerit, Polybius his verbis ostendit : Hic tandem belli Gallici finis, quo nullum usque in hunc diem vel obstinatione animorum, vel militum audacia, vel atrocitate praeliorum, vel multitudine intersectorum, vel numero copiarum maius, aut audiimus, aut legimus. Hæc ille. Post hanc pugnam L. Aemilius consul in Boiorum agrum cum exercitu venit, quo vastato Romam ad triumphum regressus est secum adducens Congolitanum ex fuga protractum. Anerastes alter sibi mortem consciuerat, ne foret hostibus speciosior triumphus. Sequens annus consules habuit Q. Fulvium & T. Manlium. Hi accepto exercitu Galliam ingressi sunt : Boiosque venire in deditionem P. R. coegerunt ; qui cum ceteros Gallos adoriti, aut eorum regionem vastare proposuissent, crebris imbris, & oborta per exercitum pestilente pedem referre coacti sunt. Hos secuti sunt consules P. Fulvius, & C. Flamminius. Galliam itaque Flamminius aggressus est : Ananesque Gallos subegit ; hinc Insubres inuasit incensis Taurinorum agris : & castra metatus est eo in loco, quo Addua in Padum influit : ibi hæc ætate Castrum est novum, pagus. Insubres ubi hæc intellexer, armata multitudine ad prohibendos Romanos venire ; ibi crebris certaminibus fatigati Romani in Cenomanorum agrum se recepere : inde per superiora loca vagantes equites Orobios populabantur. Insubres itaque agrorum vastationem ægrè ferentes ferro quod primum discernere statuerunt : Eadem igitur agmine quinquaginta-

quaginta hominum mili. & sublati vexillis aureis è templo
Minervæ tanto animi ardore Romanos aggressi sunt, vt
vix ab oppugnatione castrorum primo aduentu repulsi
sint: paucos post dies in ripis Abduæ commissa pugna
superati sunt. Tot cladibus attriti Insubres Romam pro
poco legatos mittunt: quibus cum negata esset, rursus ad
bellum se alacrius comparant: præsertim cum iam Me-
diolanum ex Transalpinis Duce Viridomaro armagorum
triginta mil. in subsidium operatis Alpibus accessissent. Co-
sules erant C. Cornelius Merula, & M. Claudius Marcellus
qui acceptis copijs à prioribus consulibus, Acerras inter
Padum & Alpes urbem Insuorum obsidione cinxerant.
Insubres quod auxilium obsessis ferre non peterant, prop-
terea quod media quædam loca à Romanis tenebantur;
parte copiarum trans Padum missa, Clastidium quod Ro-
mani presidio firmaverant, obsederunt, rati ea diffi-
cultate coactos Romanos Acerras obsidione soluturos: coigi-
tur consilio Clastidium premebant. Romani bifariam
diviso exercitu statuere obsessis opem ferre. Cornelio igi-
tur opus iniunctum, vt curaret, ne Acerranis subsidium
præstaretur; Marcello autem, vt Clastidianis opem ferret.
Quem ubi Padum Galli traieccisse intellexerunt, consuli
opem facti sunt: instructaq; acie Romanos adoriuntur;
ibiq; ducis Viridomari temeritate sunt cæsi. Acerrani au-
tem suorum strage audita, urbem noctu deseruere. Ita
vrbs Insuorum clarissima flammis consumpta est. Vltra
Lipianum mira celebratis oppidum in ripis Osonæ pa-
gus visitur, Acerris adhuc nomen est, cum adiacenti rea-
gione, quæ Acerrina dicitur. Hic fuisse vetustissimam
Acerrarum Insuorum illam urbem puto. Vastatis Acerris
Cornelius Mediolano copias admovit. Quod cum se ga-
pere posse despectaret, quod populi frequentia defendere-
tur, populato circum urbem agro copias reducebat. Iter
facientem Insubres assequuti extremum agmen adeo egre-

*Acerra-
rū vrbs
vbi sita
putatur.*

ple intrasere, vt maximus timor et in partibus Romanis
 inieciis. Conuersis igitur signis consultis viribus infan-
 bres aggressus est, maximamque eorum partem concidit
 qui pugnae superuere in proximos montes aufugerunt.
 Cornelius reanimaduertit infesto exercitu Mediolanum
 reuertitur: nausque urbem merito perorantem, et descensu
 ribus vacuum nullo negotio ea potitus est. Quin et de
 inde Gallorum arma usque ad Annibalem aduentum, et quibus
 & copiis nouis auxilium (fere enim omnem exercitum
 intransitu Alpium amiserat) satis constat, & ab Liguria
 Italiam accersitum, cum illi in animo esset per Narbonem
 ensem Galliam apertis maritimis Alpibus in Liguriam
 rumpere, illuc in Hetruriam. Nouissime in Italia tollunt
 rebellauerint, in armis remansere contra Romanos, pulsi
 Annibalem; mox cum Liguribus, quorum arma fere semper
 coniuncta fuere, vario Marte cum Romanis belligerant.
 A' varijs tandem cladibus in amicitiam Romanorum sunt
 recepti, privilegioque Latinae coloniae Transpadanae Romanorum
 more loquor, donati. Sequentibus deinde bellorum
 Civilium procellis C. Caesarem sequuti totis viribus
 huic bello incubuere, ceteris Gallis propere clamantibus.
 Huiusce rei testem habeo Ciceronis epistolam ad Titonem
 Deleatius .n. (inquit) magnos habebamus, putabamusque
 illum metuere, si ad urbem ire cepisset, ne Gallis ambu-
 teter, quas ambas habet inimicissimas, praeter Transpa-
 danos, Extincto Caesare contra M. Antonium insurrex-
 re: libertatemque communem cum Republica Romana cum
 amplexi sunt: quod vnicum M. Brutum Caesaris interfecto-
 rem colerent. Negotij huius testis est Plutarchus: quae
 Mediolani statuam aeneam M. Bruti in foro conspiciam ab
 Octauio; laudatosque Mediolanienses ab eodem, quod etiam
 in rebus aduersis amicorum esse amici. Quod etiam
 sumpserint in M. Antonium, auctorem habeo in Philippicis
 Ciceronem, apud quem haec pridie legi: Quid Galliam
 (de

(sic huc loquitur citerior, quam in M. Antonium D. Brutus armaverat.) Quo tandem animo hanc rem audieram putatis? Ille, n. huius belli propullandi, administrandi, sustinendi principatum tenet. Gallia D. Bruti nuntium ipsum, nec iam imperium, secuta armis, viris, pecunia, belli principia firmavit, eadem crudelitati M. Antonij summi totum corpus obiecit, exauritur, vastatur, vritur domus, æquo animo belli patitur iniuriam, dum modo repellat periculum servitutis. Optarem in L. Floro, & alijs nonnullis scriptoribus loquendi modestiam: qui ut carthas expleant ambagibus, regiones aliquando citra verecundiam pro animi libidine plus æquo vel laudant, vel vituperant. Audite igitur quicumq; estis ex hoc grege M. Tullij Philip. III. Quodq; Galliam provinciam Citeriorem optimorum, & fortissimorum virorum, Amicissimorumq; P. R. civium refertam, exercitumq; in Senatus potestate retineat. Verum, ne ebrium Ciceronem hæc putet dixisse aliquis, audiat eundem Philip. IV. Galliam totam hortatur ad bellum, ipsam sua sponte, suo quoq; iudicio excitatam. Hæc ille. Nunc quanta fuerit, & sit huius Gallie Citerioris autoritas, his verbis idem Cicero declarat Philip. III. Nec verò de virtute, constantia, gravitate provincie Gallie taceri potest. Est enim ille flos Italie illud firmamentum imperij P. R. illud ornamentum dignitatis, tantus autem consensus est municipiorum, coloniarumq; Provincie Gallie, ut omnes ad auctoritatem huius ordinis, maiestatemq; P. R. defendendam conspiciendo videantur. Eundem rursus audi in quinta Philipp. Galliaque semper præsidet, atque præsedet huic Imperio, libertatiq; communi, meritò vereq; laudetur, quod se suasq; vires non tradidit, sed opposuit. Quod si vni Ciceroni fides non adhibenda est, audite M. Antonium apud Ap. Alexandrinum ita loquentem: Nam si a Celtis (inquit) abiero, neq; hostis, neq; Monarchicus dicar

Miscell. Brud. T. 4.

N n

amplius

amplius. Idem cum à Senatu destitueretur, petijt Celtarum prouinciam inter Alpes residentem: quam D. Brutus obtinebat mente. s. repetens, C. Cæsarem ex Celtis proceduntem Cn. Pompeium superasse. Senatus autem Celtarum gentem velut arcem in se præparari metuens, conturbari coepit. Ad hæc quibus copijs viteriorem Galliam C. Cæsar deuicit, nisi nostratibus? Primo in Helueticos duas legiones conscripsit, quas per Ocellum cum tribus quæ circum Aquileiam hyemabant, trans Alpes traduxit. Mox cum esset in hac nostra Gallia, intellexissetq; Cæsar Belgas inter se datis obsidibus coniurare, nouas legiones totidem conscripsit ex nostris militibus? quos Q. Pedio legato in viteriorem Galliam deducendos dedit. Deinde cum Cæsar maiorem Galliae motum expectaret, per M. Syllanum, C. Antistium Reginum, T. Sextium legatos delectum haberet ab Cn. Pompeio Procos. petijt, quoniam ipse ad urbem cum Imperio reipublicæ causa maneret, quos ex Cisalpina Gallia consulis sacramento rogauisset, ad signa conuenire, & ad se proficisci iuberet. Quid igitur oblatrat L. Florus esse nos niuib; nostris similes? quando hinc omnium firmissimus peditatus semper eductus sit, ad quancumq; belli aleam semper paratissimus. Verum non decrunt ex vobis, qui mihi iam vitio dederint, quod in re sole clariore morer nimis. Transeo igitur ad facinus aliud, quod constat à quatuor tantummodo Transpadanæ regionis urbibus cæteris Italis reclamantibus patratum fuisse. Hyemabat circa Padum ala Syllana: quæ cum ab Othone Imperatore nullo in pretio haberetur, cognosceretq; Mediolaniensibus, Nouariensibus, Vertellensibus, & Hipporhedienensibus Othonis imperium graue videri, eos ad defectionem nullo negotio sollicitauit. Data itaq; inter se fide, omnes in verba Vitellij absentis iurarunt. Atq; hæc cum Vitellius intellexisset, maturauit ex hybernis milites mouere, & in hanc Citeriorem Galliam

liam proficisci tantarum urbium motus auctoritate, quas
Corn. Tacitus florentissimum Italiae laeus appellat. Datas
praeterea à Senatu Romano litteras in hanc sententiam re-
perio: S. R. amplissimus Curiae Mediolanensium ornatissi-
mae salutem. Ut estis liberi, & semper fuistis, letari vos
credimus: creandi principis facultas Senatui readiutissi-
mum etiam Praefecturae urbanae appellatio vniuersa decreta
est. Valere. Hae autem litterae ad Mediolanenses datae
functio vita Aureliano fuisse. Possem super hoc negotio
vobis plura adducere: verum cum his recentiora domi
habeantur per Georgium Merulam virum candidissimum
declarata, ferè usque ad memoriam nostram videor mihi
cum gratia etiam vestra posse me canere receptui. Hæc
cum dixisset Felicianus, subiecit. Tunc Hippolytus May-
nus Augustae Baciendorum comes Petrum Candidum Ver-
geminatem orauit, ne grauaretur, ea quæ in laudem
Mediolanensis urbis composuisset, recitare. Cui Petrus,
Turpe inquit, mihi esset Comes Illustrissime precibus tuis
locum relinquere: Incipiam igitur, & si quandoque proli-
xior vobis visus fuero, date silentij signum mihi: nam se-
nectutis hoc peculiare vitium est, ut sint saepenumero plus-
quam deceat loquaciores. Sed nunc exordior; precor at-
tendite. Admirabilis quædam res est eloquentia, & quam
paucorum ingenia hucusque assequi potuere. Quamo-
brem nonnullos, & graues, & doctos viros scimus, quicum
parem rebus, de quibus verba facturi sunt, eloquentiam
præstare nequeant, studio tamen, & voluntate ducti ea
dicant, ex quibus non tam laudem meo iudicio, quam
repræhensionem sunt consecuti. Moderanda igitur vo-
luntas est, & cohibendus appetitus: ipsiq; voluptatibus
fræna injicienda sunt: nec solum quid possis, sed quid de-
beas cogitandum. Ita te tuarum rerum pulchritudo de-
lectet, ut nihil laude dignum te autore in earum compa-
ratione vilescat. Nuper enim cum Leonardi Aretini viri

in primis docti laudationem Florentia vrbis locutorem,
 non tam dicendi ornatum, qui ebulliens illi ad ea quam
 sententiarum vim, ac diligentiam admiratus sum. Tam
 luculenter enim & ornate scribit, ut nisi penitus attendens
 facile adduci queas, vera esse, quae ab illo referuntur.
 Sed nihil est veritate praestantius summa res eloquendi
 huic vni cedit, ab illa videretur. Opera praedicti mihi itaq;
 credidi omninem nostram huiusmodi laudatione fructu-
 riam meam vobis exponere. Nam cum bonarum artium
 studijs eruditi scitis, tum ijs potissimum orijs vacatis, quae
 sunt nonnunquam negotijs preferenda, aequissimum an-
 bitror in omnire, quae a nobis auspicanda sit, deos praeco-
 pue fauentes optari: cum id demum feliciter evenerit bonis
 datur, quod divina ope factum sit. Itaq; celeberrimi va-
 tes non sine digna commemoratione decorum laudes inde-
 rum carminibus praetulere. Leonardus item noster cum
 alia, tum istud in primis egregie, sed nihil neq; luculentius,
 neq; splendidius in toto orbe terrarum Florentia vrbem
 periri posse, haud equidem assentior. Quippe voluntas
 rem ipsius extolendam, facultatem vero quam amplissi-
 mam fuisse, erudita, ac pollens ostendat oratione, quae illi
 in exornanda vrbe pulcherrima nequaquam defuit. Sed ut
 ad rem aliquando venimus, principio quidem magna
 prudentiae existimo, nihil ad ostentationem facere, nec
 periculofam, ut idem ait, iactantiam sequi potius, quam
 tranquillam stabilemque commoditatem. At quo pacto
 Florentiam urbem id observasse cernimus? quae inter con-
 ualles quasdam sita, nec praclare se montibus ostentat
 nec rursus expeditissimis campis obiecta, cunctisq; iter
 aperit: Vespertinus nempe viator longinqua sed plus pro-
 spectat hospitia, finem iam inde ingrati laboris autumni.
 Haec autem conuallium syluestris opacitas non tantum
 urbium aspectum eripit, verum etiam desperationem
 quandam aduentibus videtur praeferre. Quippe vrbemq;
 summis

montibus in montibus collorata, nec ad aspectum magni-
 fica subest, tumiar vsuq; iocunda. Extrorsum enim appi-
 cientibus in colis latissimos campos, viridissimos colles,
 amoenissimos maris tractus prospiciunt: nec est quicquam
 quod cunctali spectaculo conferri possit. Quid aeris sa-
 lubritatem commemorem? Quid aurarum suauissimos fla-
 ips; siue aestiuis temporibus Boreali rigore frigidescere, siue
 hybernis australi tepore manis calefcere? Ex quo summis
 in montibus habitare licet non solum, siue aduersa coeli in-
 temperie, siue habitatorum incommoditate, atq; molestia,
 quinimo cum summa iucunditate, & gratia: sine ventis ve-
 ro, ac procellis nullam orbis regionem licet habitare. Adde
 quod ingenia his locis acutiora gignuntur, vt non infacetè
 dictum sit, Ex montibus sapientiam prodire: planiciem ve-
 ro cogitis largiri. Sed illa profectò fortunatior sedes est vr-
 his, quæ longè flumina, longè montes excelsos prospicit,
 eorumq; commoditatibus, quantum sat est, fruitor: in-
 commoda verò non sentit. Quæ si vlla est in tota terrarum
 orbe degrege condita, ea certè Mediolanensium est ciuitas,
 sitib; in latissimis, feracib; campis sita, montibus altis-
 simis procul septa est: sic non longè decurrentium flumi-
 num opportunatatem percipit: vt nulla nedum inueniri, sed
 ne vtilius, & commodius ædificata cogitari vilo modo pos-
 sit. Nam per deum immortalem, quæ nam est hac vrbe
 præclarior? Quæ populo frequentior? quæ ædificiorum
 magnificentia ditior? quæ deniq; viris, mulierib; illu-
 stribus ornatio? videre licet alias vrbes, quibus præter in-
 nom quendam vicorum mundiciem, ac decorem, nihil
 adfit quod cum minima huius vrbis commoditate conscri-
 merim queat. Iam verò si aeris temperiem, ac pitorem
 contempleris, facile adduci possis, Comes optime, nec ali-
 bi purius cælum, nec splendidiorem solem, nec alitra magis
 fulgentiæ visibile, ipsam autem urbem viridantissima
 phœnice vndiq; circumdat, tam frugifero, amoenon;
 æquore

æquore confita, tam glandiferis, opacisq; nemoribus culta,
 tanta vitium vbertate lætifica, vt nihil aspectu pulchrius,
 nihil prouentu vtilius, nihil ad animantium vitam accom-
 modatius natura rerum omnium parens, & alumna com-
 menta videatur. Adde ijs fontium perennes liquores, cur-
 sus amnium vitro lucidiores, pratorum viriditates, & cam-
 porum felicem, beatamq; fertilitatem; tum volucrum co-
 piam, ac ferarum, quarum studio venandi incolæ mira vo-
 luptate afficiuntur. Quid oppida in vrbium formam de-
 ducta commemorem, vt Vergeminum, quod Vigleuanum
 appellant, patriam meam? vt Beatum, Gallarate, Mortarîu,
 Terdate, aliaq; multa municipia, quorum frequentia hæc
 ciuitas sic vndiq; munita est, vt nihil videri possit illustrius.
 Ita; cum pluribus in locis magnificæ vrbes sint, ad quas
 visendas multi mortales fama pulchritudinis alleci conue-
 niant, cum plurima illis deesse conspiciant, ad eod huius vr-
 bis magnificentiam, ornatum, copiam intuentur, vt illas
 veluti famulas quasdam, hanc verò cæterarum dominam
 esse fateantur; sic omnium rerum magnitudine obstupe-
 scunt; sic templorum fastigia, & ornatum conspicientes,
 pulcherrima admiratione satiari non possunt. Non enim
 vrbis ejusmodi est, vt quæ optima, & præcipua habeat vni-
 uersa exponat ante oculos hominum inspicienda, ac veluti
 sollicita quædam meretrix superficiem solum curare cupiat,
 & culta nimis in publicum prodire; quod plerisq; in vrbi-
 bus fieri videmus. Cæterum vt diligentem matronam de-
 cet, cui dignitas magis peculiare bonum sit, hæc leuiora
 haud multi facit; introrsus autem maiora quædam, ac visu
 digniora domesticorum obtutibus referuat fruenda. Ex
 quo fit, vt cum eminus illius, vt ita dicam vultum, cultum-
 q; prospexeris, minus formosa, ac decens sit; cum verò si
 proprius accesseris, omnia præ illius venustate vilescere,
 nec satis natium splendorem habere videantur. Quam-
 obrem cum multa multis in partibus memoratu digna, as-
 pectuiq;

peſuq; ſint, nihil eſt ex omnibus hoc ſpectaculo pulcrus,
nihil dignius. Quod igitur in omni re præcellentiffima ſo-
let accidere, vt non facilè ſit exordium ſumere, quàm potif-
ſimum illius præſtantiam recenſeas, cùm multa vndique
inter ſe quodammodo de dignitate contendere, & dubita-
tionem afferre non minimam videantur. Id in hac vrbe
præclariffima exornanda, vel in primis mihi euenire ſentio,
vt quid prius, aut poſterius expediam, non leuiter addu-
bitem, & ingenij mei periculum haud auſim facere. Expe-
riendum tamen eſt, & quicquid ſtudio, & exercitatione
dicendi conſecutus ſum, id omne in illius præconijs conſe-
rendum. At ſi parem vel eius magnitudini, vel meæ po-
tius ergo illam voluntati eloquentiam præſtare nequeam,
nihil eſt quod deprecem, doceamve. Nam & vrbs eiufce-
modi eſt, vt ne à Cicerone eloquentiæ Principe pro ipſius
meritis ſatis dignè commendari poſſit: & voluntas mea ſi
minus laude, certè venia his primitijs digna eſt. Aequum
eſt enim pro tam vrbe celeberrima, quam in patriam mihi
elegi, pro veritate verba facientem aſſenſum promereri.
Vnde igitur exordiar? an vt pictores ſolent? ſic equidem
exiſtimo. Id erit quàm aptiſſimum dicendi initium. Pi-
ctores enim cum pulcherrimas imagines ſtudent effingere,
primum ideam quampiam excellentem, ac venuſtam men-
te concipiunt, quod conuenientiſſimum factio opus ſit co-
gitantes, deinde ſtylo manus applicant, ac prius verticem,
& vt ita dicam, vultum coloribus liniunt: ſubinde notas in
reliqua membra diſtinguunt. Itidem nos cum præſtantiſ-
ſimam urbem deſcribere audeamus, ab ipſo veluti capite ſu-
mus exordium. Id autem quale erit? puto equidem ſi re-
rum publicarum adminiſtrationem recenſuerimus. Cætera
verò quæ plerique magni exiſtimant, templa, basilicas,
porticus, theatra non plures faciam, quàm ſi quis imagi-
nibus illis, de quibus paulò ante dictum eſt, bullas, limbos,
ſimbrias aut huiuſmodi decora cenſet addenda. Quippe

vt

ut propriori imagine utamur : sicut enim in nomine res in primis suscipienda est , tum dignitas personæ , membrorumq; æqualitas , sine qua pulchritudo esse non potest : ut vos civitatem , quæ optima futura sit auspicantes , principio Reipublicæ curam intueri oportebit : tum civium dignitatem , æquitatemq; viuendi , quæ membra sunt vrbis : cetera quæ ad cultum pertinent haud multi putanda sunt. Vnde fit ut si qua vrbis eximie munda , & pulchra sit , reliquis verò destituatur bonis , non sit propterea huic de qua loquimur , æquiparanda . Sed ut vnde sumpsit initium , referatur oratio , caput vrbis , & columnen Respub. est . Illis quibus regatur legibus haud parum interest : leges autem , & iura municipalia , quoniam à maioribus tradita sunt , haud ab refuerit de vrbis origine pauca præponere .

De origine vrbis Mediolanensis. Cap. XII.

Satis constat Ambigatum Celtarum regem (ea pars Galliæ tertia habetur ex descriptione Cæsaris) cum iam grandior natu regnum propagare cuperet , Belloues , ac Sicoueso sororis filijs noua loca , nouasq; sedes eligere , vbi Dij augurijs dedissent , suasisse : assumptis regni viribus , ne qua gens externa aduenientes finibus posset arcere . Ea gens populis abundabat ; sedes antiquas destituere Bituriges , Aruerni , Senones , Cenomani , Carnutes , Boij , Atterci , Hedui . Tum Sicoueso forte Hercynij saltus peruenire . Belloueso autem Dij immortales felicius intendenderunt . Itaque per Taurinos saltus Alpibus Iulias in Italiam cum Cenomanis : Leuis , qui in Gallia vltioris Hedui aliàs dicebantur , & Boijs irrupit . Fusisq; acie Hetruscis non procul à Ticino & Neuaris Hetruscorum pagum flumen traiecit : & cum in agrum , quem Insubrium vocari intellexisset , fortè peruenisset omen securus , quod eodem Heduorum pagus vocaretur , urbem condidit , quam Medio-

Mediolanum appellavit: ab vrbe eius nominis in Gallia *Medio-*
ad litus Oceani, cuius meminit Strabo. Nostram verò *lanum à*
hanc T. Livius Prisco Tarquinio regnante conditam anno *quo sic*
ante Romam à Gallis incensam ducentesimo, memorie *cōditum*
prodidit. Ab ijs igitur maioribus hæc vrbs excellentissi- *è appel-*
ma sumpsit originem. Cæteras enim vrbes aut pastores, *latum.*
vt Romam, aut profugi patrijs sedibus, vt Tarentum, &
Venetijs condidere: Hæc sola inuenta est, quæ non agre-
sses, aut obscuros conticefeat autores: verum Dijs auspi-
cibus clarissimam regum Cæsarum stirpem, & bellacium
populorum, quos non arma Alexandri Magni, non Ro-
manorum denique, si concordēs animi Gallorum fuissent
subegere, præferat. Cæterum vt id, quod dicere insti- *Gallorū*
tuimus, prosequamur. Vtrum igitur Resp. vnus consilio *laus.*
atq; autoritate, an plurium arbitrio aptius regatur, sæpe-
numero quæsitum est. Siquidem Plato Atheniensis philo-
sophorum omnium [vt inquit Cicero] princeps quadrifa-
riam principatuum species distinguit: vnā honorabi-
lem, quā Græco nomine timocratiam appellat: aliam
paucorum regentium olicratiam: tertiam dimocratiam,
hoc est, populare regimen: quartam verò tyrannidem:
quintam deinde his omnibus præstantiorem adiicit, ari-
stocratiam. Verum cum ea non secus ac phoenix quin-
gentesimo semel anno, vel potius nunquā extet, in
præsentia omittatur. Et ad incerta redeamus. Nulla igi-
tur regnandi species potior est, quam timocratia: ea nem-
pe est, quam apud Laconas, & Cretenses viguisse Plato
asserit. Cum vir quispiam honoris, victoriæq; audis
principatum capit, non vt cupiam violentiam, aut necem
inferat: sed vt ingenuè belligerando Remp. diligenter, &
egregie tuendo sibi laudem, patriæ verò vtilitatem pariat.
Qualis apud Romanos L. Brutus, & multis ante nos secu-
lis præstantissimi reges: vt Bellouesus, & Brenus huius in-
olytæ regionis propagatores extiterunt. Qui non tam

opum acquisitione solliciti, quid gloriæ, & posteritatis memores, omnia post Rempublicam habenda censuere: ut hac ætate Carolus quintus Ro. Imperator semper iustissimus & felicissimus: qui anno ante hunc secundo Tuncum totius Africæ urbem munitissimam aggredi non dubitauit: qua expugnata tantam gloriam assecutus est, ut proximè hunc ad deos accedat. Ioannem etiam Galeatium Vicecomitem nominari scio vos intellexisse, cum quod Insubrum dux primus fuit, tum quod illi virtutum comiti cognomen fuit. Ab hoc tanta in Remp. hanc merita extant, ut dies me prius, aut vox tametsi ferrea esset, deficerent quid dicendi materia. Verùm è multis quò breuior fiam, vnum subiiciam, quod eius principis magnanimitatem, prudentiam, fortitudinemq; posteris ostendet. Gessit hic princeps bella quid plurima contra validissimas Italiæ vrbes. Nec tamen quispiam repertus est qui consilio potètia, opibus huiusce cōatibus opponere, aut quæ animo cōceperat, quominus, ut exequeretur, villo pacto quierit obfistere. Nempe cum aduersus Florentiam urbem bellum gereret, quæ inter cæteras Italiæ opulentissima quodammodo, ac præclara habebatur: nec facillè appareret eius vim ac potentiam breui posse prostrernere, cum vndiq; Romanorum, Venetorum, & finitimorum auxilio tuta esset, nec propinquas solum, sed exteris quoq; nationes in bellum exciret, adeò virtute, diligentia, labore urbem sagacissimam elusit, atq; prostravit, nunc armis imminendo, nunc pacem ostendendo, ut qui multis seculis ferme totæ Italiæ par esse videbatur, nec modicis præliis posse superari, intra breue tempus penè ad excidium deleretur: nec se amplius tueri, aut rem suam incolumè seruare, nisi sub Vicecomitis tutela, & dignitate putaretur. Cæterum hæc vberius ab alijs tractantur, & nos suo loco nonnulla retulimus. Idcirco ad alia ijs ampliora me recipio, quæ non minus principum nostrorum magnanimitatem, quam vr-

his Insulubrum vim, potentiam, excellentiam declarent. Puto ego multos mortales satis mirari vnde huic ciuitati tantæ opes, tantæ copix, tanta denique omnium rerum facultas sit, quemadmodum tot per annos, & nouissimè diebus nostris grauissima tot bella sustinuerit: quàm sæpe infestis hostibus, & innumeris relictata sit, & semper indefessa, ac validior emergerit. Quis enim non meruò his rebus tam præstantibus, & dignis admiretur? Sed hic omnis stupor apud eos est, qui vrbis & opulentiam, & vires nesciunt, eos magnificentiam nunquam inspexerunt, auribus non facillè credunt. Vt enim ab Aristotele positum est, si quæ essent illustribus domicilijs sub terra habitantes, cultis picturis, signisq; pulcherrimis, quibus beatorum domus ornari consuevere, nec vnquam supra terram exiissent, audire autem, & fama specimen, ac decorem omnium, quæ hic visuntur, percepissent; nec facillè his, quæ referuntur, fidem adhiberent. Deinde aliquo tempore patefactis sedibus, in hæc, quæ incolimus, loca emerissent: cum repente cælum, solemq; vidissent, tum terras, mariaq; patentia: præterea volucrum copiam, ac ferarum, vrbiumque multitudinem, & ornatum conspexissent: profecò & earum rerum magnitudine obstupescerent, nec satis pulcherrima admiratione satiari possent. Ita si quis fortasse est, qui aliarum vrbium ornamento, aut amœnitate delinquit, huic autem excellentiam prorsus ignoret, aut negligat: cum ad hanc tandem accesserit, ac prius quidem multitudinem populi latissimam, vrbis frequentiam, pulchritudinemq; singularem inspexerit: tum eorum quæ ad victum hominum, cultumq; pertinent, copiam simul, præstantiamq; cognouerit, quot artes, quot inuenta, quanta in hac omnium vbertas, & decor sit, quot ditia, & ornatissima templa, præclarissimæ regix, antiquissimæ familiæ, pulcherrimæ, & delicatissimæ nurus, splendidissimi iuuenes, nitidissimi equi, & insignia arma videantur: postremò totius vr-

his gratiam, ut oremq; perceperit; nequaquam ab his tam
 preclara bello, paceq; facinora edita fuisse mirabor, quin-
 imo multò maiora ab eis præstari potuisse: & iactantissim-
 perium adipiscendum idoneam potius esse censabit. At nos
 assuetudine quidam oculorum imbuti, ut in alijs plerunq;
 fit, mirari desinimus. Hic autem stupor, hac admiratio no-
 bem peruadenti ante oculos obijciunt: Cum verò edita-
 tem ipsam ogressus sis, & singula diligentius contemplatus
 fueris, Dij boni quæ oppidorum frequentia? quibus pluri-
 mæ ex ciuitatibus Italiae longè cederent: quarum nomina
 propter scriptorum commendationem celeberrimæ sunt.
 Quæ omnino Apinæ, Tricæq; erunt, si nostratibus oppidis
 comparentur. Præterea quæ antea nitas? quæ demum do-
 licie occurrent? quàm multa videas, quàm preclara, quàm
 magnifica? Non enim ut de niue scribit Homerus secibus
 delapsam montes occupare, & colles, iugaq; montium, &
 culta pingua, sic hæc ædificia vniuersos circum colles, &
 planiciem occupant. Verum omnes Italiae vrbes quasi quid-
 dam fato in vnum locum conuenisse videbuntur. Quippo
 Gallie Cisalpinæ oppida nequaquam ceteris equanda sunt:
 quæ in alijs plerunque videre regionibus contrigit. Verum
 pro vicis ditissima hic oppida, pro oppidis opulentissimæ
 vrbes adsunt. Quota etenim apud Cisalpinos Gallos vrbu-
 lula est, quæ non eius ferme oppidi magnitudinem æquet,
 ex quibus exornari solet Italia? Quam enim habes Hieru-
 ria præter Florentiam, & Senas urbem, quæ nostris oppidis
 vel magnitudinem æquet, aut vbertatem? Signia vrbs est,
 ut scitis, ultra Romam, cuius Pontifex est Laurencius Gra-
 na vir litterarum candore politissimus. Ea in vrbe nec con-
 sor adest, nec medicus, imò nec qui calceos conficiat, aut
 caligas: igitur pro porticibus gestationes hic cernas, pro vi-
 ridarijs confixa nemora, ac patentissimos terrarum situs cul-
 tos, quibus floridius nihil, nihil speciosius, iucundius, nihi-
 denique natura commenta videatur. Iam verò si cubicula

Signia
 vrbs.

fructibus confiores, quibus potissimum optimatum domus exornari solent, nihil est in vrbe tam rersum, tam mundum, sic legans, quod cum horum nitore, aut polinia conferri queat: ita omnia apta, distincta, ornata intucare. Quamobrem quemcumque in partem oculos adueneris, omnia natus decore nitescere, & quasi laticiam quandam ex se videntur effundere; tanta villarum amoenitas, camporum beata fertilitas, nemorum, pratorumque viriditas undique resulget.

De situ orbis Mediolanensis. Cap. XIII.

Sed posteaquam dicendo hucusq; progressi sumus, aliquid, & de situ vrbis dicam, initium eius paulò altius repedendo. Enim verò Mathematicorum dimensionibus satis constat omnem terre ambitum quinque zonarum spatio esse distinctū, quarū primam solis ardore succendi, spatiofioremque ceteris aiunt esse: extremas frigoribus intensissimis inhabitatas, semper rigere autumant. Inter has autem duas interiectas esse, veluti medias: vnam quam nos incolimus sub axe Septentrionis sitam, alteram verò ad austrum protendi, ante patres nostros non satis cognitam, nunc ita diutinis nauigationibus regis Lusitanorum oculis expostam, quam est hæc nobis ceterior Gallia. Sed vt quæ mihi sunt nota, prosequar. Hæc vbi habitamus, licet à frigore, & calore media sit: non eadem vbique cœli tam clementia, & æquitate fouetur: quippe regiones, quæ tropico Cancræ sunt viciniore, vt Parthia, Armenia, Libya, cæteræq; finitimæ propinquiore semper calore torrentur. Quæ verò polis duobus sunt obnoxia, frigoribus rigent regiones: & quæ his vicinæ sunt, vt Germania, Albi-
os, quæ nunc Britannia, Scotia, Thule, Dacia, Pannonia, Scythia, & quæ Riphæos montes gens habitat. Reliquæ intermediae regiones velut ab vtraque extremitate

re distantes temperatiorē coelo, salubrioreque fruentur.
 Cum igitur hæc Cisalpina Gallia in sexto climate,
 qui Diaboristhenes appellatur, cui Mercurium præesse
 aiunt, remora sit ab æquinoctiali per IIII. & XL. gradus
 ambabus partibus fouetur, hinc Boreali frigore, illinc Aus-
 trali aestu. Igitur velut regina montibus circumfesta,
 gemino fræto, Adria .s. & Tyrrheno, ut amborum com-
 moditatibus pro arbitrato gaudeat, incommoda nulla per-
 cipiat. Ritè igitur Maro noster, decus immortale Cisal-
 pinæ Galliæ his versibus hunc tractum celebrauit.

Hic ver perpetuum, æq; alienis mensibus æstas.

Bis grævida fruges: & pomis utilis arbor.

Situm nempe ciuitatis beatissimum reddit aeris salubritas,
 glebæ pinguioris vbertas, fontium, fluuiorumq; irriguitas,
 fructuum fertilitas nemorum & pascuorum viriditas, iu-
 mentorum & pecudum fecunditas, quæ incolentium nu-
 erimentum non leuem præstant utilitatem. Hæc autem
 nostra regio huiusmodi fertilitate admodum nobilis est, ut non
 modò superiorem inueniat, sed ne parem quidem ea præ-
 fertim quæ intra Sesitem: & Adduam continetur. Opida
 tam frequentibus, & pagis referta est, ut fere ad singula
 stadia diuersoria reperiantur: præterea tam yberi solo est
 ut populum, quem copiosissimum habet, sine aliarum
 gentium auxilio facile nutriet. Tantus est autem solius
 urbis Mediolanienfis populus, ut tota Hetruria non tam
 numerosum habet. Tanti autem populi causa est fertilitas
 fertilitatis autem humor, qui ex tot amnis manat: toto
 præterea solo aquarum venis refudante. A superiore liqui-
 dem parte, quæ Martesana à bellicis incolis appellata est,
 Lario ab lacu Adduæ, & ab Alpibus alia fluenta decurrunt.
 Ab inferiori verò Ticinus aquarum nitentium agmine ri-
 gat Insubriam, à Verbano caput exerens: amboq; diuer-
 sis itineribus Eridano infusi fluuiorum regi miscentur,
 cumq; ad mare comitantur. Non iniuria itaque veteres

Me

Mediolanum inde appellatum putant, quod inter amnes media, veluti Mesopotamiae regio, sita sit. Dico ergo hanc provinciam praeteris salubriorem, & amoeniorem esse: nec minus feracior solo praeditam: tum his quae ad humanum victum pertinent, feliciorem haberi: summaque Dei providentia Mediolanensium urbem in ea constitutam. Nec .n. commodiore loco ea ciuitas nostra hac metropolitana ciuitas, Orientis, & Occidentis emporium aedificari potuit: quae totius orbis regimen esset habitura. Nempe ut arces praecipiti fossa undique praecingi, & in eminentiore quodam urbis loco condì consuevere, ut regentis sedem, & ipsius caput urbis praeficerant: sic Mediolanensium ciuitas altissimis septa fluminibus, altiore & tutiore provincia posita est, exindeque vniuersas quasi inferiores vrbes Italiae velut ab altissima specula prospicit: ita ut Italiae totius arx imperij sedes, & reliquarum domina urbium merito appareat. Ab hac siquidem arma, ab hac equi, & quicquid bellici vsus iam strepit, egreditur: Haec sola est, quae armatos Duces, lucidas equitum alas, pedumque ceteruas sistit in acie. Ut enim si quis magnam lanificij, & mercenariorum copiam aliqua ex vrbe continuò efferri, hisque curris impleri, & naues stipari, ac mari & terra conuectari videat facile, & eam urbem mercibus plenam, multosque ibi lanarios, qualium copiam esse scimus in Florentia, incolere: statim eum locum iudicabimus esse mercatoribus refertissimum: Ita qui Duces, qui exercitus, qui arma, qui equos, qui currus, signa, vexilla, & reliquam belli suppellectilem ex hac potissimum vrbe prodire inspicit, & toti Italiae formidinem incutere: non ne & armis, virisque refertam: & ad orbis imperium adipiscendum idoneum esse fatebitur? Siue enim multitudinem populi consideres, nihil est in toto terrarum orbe frequentius siue pulchritudinem, nihil ornatiùs, aut diutius. Si vero quae ad commoditatem vitae pertinent putares praestantiora,

*Medio-
lanum
a vete-
ribus
vnde
dictum.*

quid est ex optimis, ac necessarijs rebus, quod ab Infu-
bribus merito desideretur?

De opibus, & potentia Mediolanienſium.

Cap. XIV.

AT ſi rerum geſtarum mauis, Auguſtæ Baciſenorum.
Comes illuſtriſſime, patriæ tuæ gloriā contem-
plari, nullam inuenies, quæ bellorum magnitudine, ac
diuturnitate latius propagarit imperium. Hæc veterum
regum ſedes, hæc Imperij Romani firmamentum, hæc
Italiæ tutela: hinc illa immenſa effuſa ſunt agmina, quæ
non ſolum Hetruriam vaſtarunt, Romanorum exercitus
ad Alliam obtruncarunt, mox incenſa Roma vniuerſam
Italiam peragrarunt: deinde Græcia depopulata, maio-
rem Aſiæ partem ruinis, & incendijs conſumpſerunt.
Florentiam autem Syllanæ fecis coloniā munditia vi-
corum, ædium lautitia non ijs clariffimis monumentis in-
ſignem eſſe ſcimus: quæ quin vetuſta, & perornata ſit, non
equidem inſicias eo: verum armis viris, opibus ac geſta-
rum rerum gloria cum Mediolano conferendam nullo mo-
do cenſeo: nec hac ætate urbem Romanam, ex qua ſi ſa-
cerdotes, qui fere omnes alienigenæ ſunt, eieceris, cultoribus
vacua remanebit. Tua autem hæc patria cuiusmodi
eſt, vt acceſſione gentium non augeſcat, & diſceſſu haud
minuatur. Sed quoniam de tam excellenti ac præſtantif-
ſima vrbe breuiter à nobis, & quaſi curſim hucuſq; pertra-
ctatum eſt: tandem, vt eximius inquit orator, alio vela-
facienda ſunt, & quid in quaq; re eius præſtantia maximè
eniteat latioribus paulo verbis, & rationibus explicandum
eſt. Iam .n. de templorum ornatibus, ac regali ſacrarum
ædium ſplendore non ineptus diſſerendi locus relinquetur.
Vnde igitur dicere nunc exordiar? aut quid in primis præ-
ponendum ſit, haud facilè intelligo. Velut enim ſi quis

Hele,

Helenam Marti formosissimam eximjs laudibus ornate cu-
piat : prius ne nobilitatem generis expediet ; quod Ioney
& Læda gentia sit : an pulchritudinem, quod à Venere præ
omnibus formosior sis habita : an virtutem , quod elegan-
ter canere , & psallere docui fuerit : an ornatu corporis
prestare contendat , quod purpureis , auratisq; segmentis
vestiretur : an leporum potius loquendi anteponat ;
quod ore aurantis fucitatis quadam affectu penderent
hominis ? Hæc inquam si quis animo voluerit , quid con-
ventionis dictu sit , ignoret ad eximiam pulchritudinem
venustatemq; demonstrandam . Sic ipse cum optimam ac
pulcherrimam urbem celebrare instituerim , quæ in omni
virtutis genere, laudiq; præstantia ceteras anteciat , videri
possimur exordiar , ignoro . Nam & ipsa virtutum ad-
miratio incertum me reddit , nec facilem deliberandi fa-
cultatem permittit . Ego tamen vnde convenientissimum
& apertissimum purabo , initium capebam . Primum igitur,
vnde opum , ac facultatum copia dicere ordinar , in quæ
possimur Recipi . Status inniti solet . Vbi nam tu gentium
urbem reperias , quæ tanta vectigalium copia abundet
tot exercitus sumptibus suis alat ? Memini à viro audiuisse
me quæstio tot exactas ex hac vrbe pecunias ad alen-
dum per luxuriana tempora exercitum , quot feret tota
Italia , Venetijs dumtaxat exceptis , posset exigere . Ioanne
Junæsa Galeacio imperante apud Insubros legi quina-
quingis & quadraginta decies centena millia aureorum sine
populi quæstia , & paruo admodum temporis spatio ab ijs
ciatis , qui tunc quæstores erant : huius tertiam totius
summe Mediolanum impendisse , cum præter Liguriæ pop-
ulos omnes ferre Italiae vrbes quæ ab Alpibus inter duo-
maria Illyrium , Flaminiamq; continentur , in eius potes-
tate essent : in Etruria Pisas , Senas , Perusium , Assisium
veneret : Bononiam possideret . At verò quæ fore animos
sui videre , & in oculis suis nepotum versantur , nonne

tamen incredibilia nobis apparent? vnam hanc urbem tot per annos cum Venetis, Florentinisq; de imperio certantem duarum validissimarum ciuitatum adeò imperum sustinuisse, & adeò omnes earum conatus flocci fecisse, vt audaciam non solum reprimeret: verùm ad pacem vltro poscendam post longum ac difficile bellum impulerit. Hæc autem a Ga fuisse scire vos arbitror, eo tempore, quo Philippus Maria Vicecomes rerum potiebatur apud Insubres. Taceo Eccelinum Patauinorum tyrannum cum innumero exercitu à Mediolanienfibus iuxta Soncinum, quod oppidum est in ripis Lollij agri Cremonensis obtruncatum: cuius cadauer eo in oppido sepultura donatum est. Venio ad nauales, terrestresq; copias: quibus felicissimo euentu sæpe cum Venetis & Florentinis decertauit, contra eorum opinionem: quod opinarentur Veneti Mediolanienfeses cum ipsis, qui inter aquas & nascuntur, & educantur veluti pisces, congressuros nunquam. Obstupuit ea tempestate vniuersa Europa tam difficile bellum contra tot hostes terra, & aqua sine exteris auxilijs à Mediolanienfibus administratum. Admirabantur exteræ nationes vnde tantæ opes, tantæ copię, tanta deniq; rerum omnium facultas esset: quibus non dicam thesauris, sed auriferis fœta mineris immensas ad tantum bellum, diutinumq; pecunias exponeret. Atq; hæc Mediolanienfium ciuitas ex maximè redditibus effecit, nullis externis freta præsidijs, sed propria virtute, & probitate confisa. Ex quo per eximiam ipsius præstantiam licet agnoscere, quæ per se bellum gerere, per se sumptus omneis preferre quiuert: qua in re quid in primis extollendum sit, haud facile cognitu est. An potentiam prius admirentur homines, quod grauissimum, & periculosissimum bellum tot per annos enixissime pertulerit? an virtutem, quod hostiles vires sæpenu-mero fregerit, atq; deleuerit? an opulentiam, quod proprijs sumptibus ingentis aduersariorum opes funditus exhau,

exhauserit ? Mihi quidem hæc omnia non mediocri laude videntur commendanda . Sed ad maiora mea festinat oratio : & de opibus ac facultatibus abunde dictum est à nobis de nobilitate deinceps restat differendum .

De nobilitate conditorum .

Cap. XV.

Q Vanquàm in hac parte nescio, an virtutem contineri putem . Nam cum virtus per se clara , & illustris sit , nec vllis imaginibus magnopere indigeat : ita qui maiorum suorum res gestas prædicant ipsi verò nullam in partem vtilis sunt , vani potius , quàm generosi censerisolent . Vt sunt nunc Romani , qui tantum nunc possunt dicere , Fuimus Troes : cum choreis , ventri , & gulæ dediti , tantum idonei sunt statis quibusdam anni temporibus ad occidendos , veluti lanij boues . Dij boni , quæ antiquitatis fragrantia ? Quæ virtutis experimenta ? Quæ facinorum admiratio ? occisos sex boues singulis annis à populo Romano , quis non monumentis tradet ? Quòd si quis horum igitur profapiam longè anteponat ; plurisq; eorum dignitatem , Rempublicamq; existimet , quòd ij cæteris nationibus olim imperitarint , medius fidius vehementer errat : nec satis verè nobilitatis vim , amplitudinemq; intelligit . Romanorum enim veterum , quæ innouis est prorsus extincta , excellentia adeò sua virtute cognita est , atque perspecta , vt nullius laudibus egeat , quòd dignior haberi possit , ac præstantior . Si verò conditorum stirpem , claritatemq; recenseas , perobscura videbitur eorum successio , vilis , abiecta . Nihili ergo hæc hæreditas existimanda est . Non ne virtute præclarum fieri : ac rebus gestis eminere præstiterit , non autem fumosis stemmatibus , colonijsq; excelere ? Traditum est in annalibus eorum , qui Punicum bellum secundum scripserunt , Placentiam

riam coloniam deductam, primo anno eius belli, in quam sex millia hominum deducta sunt. In his equites deduci fuit causa ut opponerentur Gallis Insucribus. Nunquid propterea ex Placentinis ciuibus inuentus est, qui populi Rom. imperium iure hæreditario ad se vindicet? Num quitotam Italiam tribus, & quinquaginta colonijs putet immunem, ut vel nulla superesse credantur Romanæ probitatis insignia: adeo vniuersa in vnum quodammodo coniuncta sunt, atq; confusa, vel si qua ætatem superare poruere, omnis Italia huiusmodi gloriam ad se dicat pertinere? Quod si maiorum dignitas, aut splendor queritur, quæ Bizantio nobilior colonia? quæ præclarior vni, quam fuit deducta? Hanc quippe Imperatores Rom. ita condidero, ut Imperij signa illo conferrent proscripto totius Italie, dijs aduersis, à Constantino nobilitatis & iuventutis flore. Sed libet aliquantulum hæc immorari, & querere, ut hic populus origine prior sit, atq; nobilior? ut subinde ex huiusmodi collatione virtutis cæterarum rerum ampliando resplédeat. Romanos Leonardus Arétinus Florentia Urbis autores esse asserit: ipse ad Gallonũ transalpinorum, aut ad bello inuictissimos Germanos Mediolanensium, & reliquorum intra Alpes, & Apenninum refero. Qui populus ex ijs igitur sublimius ortum ducit? Clarissimos omnium regnum, & populorum Romanos esse Leonardus profiteris. Non hoc nego: scio. n. Romanos tantum fuisse bellicæ olim, & præclari, quantum hac ætate sunt imbelles, & inglorij. Verum tamē nulla ciuitas adeo bene morata, aut instructa, quæ malorum hominum, ut ipse professus es, omnino cæderet. Itaq; si non priuam de singulis ciuibus, sed vniuersa Rep. verba fecisti, quota est à Po. Ro. deducta colonia, quæ non pari fiducia, ac generositate polleat: ijsdem conditoribus originem suam acceptam referat: vicissimq; terrarum imperium ad se vendicet? at si qua fortasse inter eas aut similitate, aut iniuria,

aut

ut plerumq; consuevit, contentio exorta est: nequaquam id bellum iustum, sed potius ciuile, atque intestinum nominabitur. Maximè enim refert, an inter ciues, an eos qui à ciuibus oriundi sunt, acie certetur. Quid ergo? nonne Placentini cum Gallis Insubribus, & Germanis, Hispaniq; peditibus Florentinis arma intulissent, & sub Philippo Vicecomite in eosdem irruissent, nefarium gessisse bellum dicentur? Nec minus Florentini, cum viciore colonia sedem reliquissent, conditorum fidem sublestatam habuisse? At verò si magis virtute, aut opibus, aut rebus præclare gestis Respi superbit: quo tempore Florentinorum gens à Romanis orta est, consideremus: Quod in regum successoribus obseruari aunt, vris regis filius rectè appelletur, qui regnante patre ortus sit: qui verò antè, vel postea nati sunt, hoc nomine indignos haberi censent. Attendite igitur Mediolanienfes, & stirpem vestram recognoscite: tum videbitis quantum cæteris gentibus, præstetis origine: & quantum Florentinis à Romano populo ortum ducentibus gloria, & dignitate anteitis. Nunquid L. Sylla Remp. Romanam vi & armis obsidente Fesulana colonia deducta est? Nec mirum si inter se ita debacchentur, & in alios tyrannidem exercent, vbi facultas datur: quia à perditissimo tyrannorum Sylla origines deducunt: cur ita seditiosior ciuitas? quia à ficiarijs, & gladiatoribus orti maioribus: quos haud secus quàm iusti belli stipendia emeritos in coloniam Sylla deduxit. Ab ijs illa sceleratorum manus duce Manlio sociam se L. Catilinæ furori præstitit: & ab ijs Fesulana colonia deducta. Sæpenumero itaque cogitanti mihi, quæ nam Florentinos ciues causa impulit, vt pristina vrbe destituta ad Arnũ flumen potissimum incolerent, nunquid amoenioris coeli, aut vberioris soli gratia pelleci sint nihil potius occurrebat, quàm vitanda eos loci ignominia sedem mutauisse. Quis enim huiusmodi Syllanas reliquias, ac veluti seruilia quædam præfegmina non spernat, aut odert?

rit? Quamobrem minimè mirandum est, si Leonardus homo, & disertus, & elegans, cùm Fabritios, Coruncanos, Dentatos, Publicolas, Decios, Romanæ urbis lumina referret, Syllam, Manlium, & Catilinam homines perditissimos, nequissimosq; sciens silentio inuoluerit. Norat enim quas clades, quæ ludibria populo Romano, quantas Florentino nomini, ac decori sceleratissimorum tyrannorum notas recordatio, ac memoria indidisset. Satis nunc arbitror ex ijs quæ diximus, persuasum esse, nec principatus gratia, nec rerum, & situs excellentia, nec opum, aut facultatum copia, aut nobilitate conditorum Florentiam, vel aliam ex Italis urbem Mediolano non solum præponendam: sed ne esse comparandam quidem.

De dignitate urbis Mediolaniensis.

Cap. XVI.

Sequitur de dignitate aliquid in medium adducere, quod urbis huius præstantia maximè absolutior, & præclarior cundis appareat. Quanquam vereor, ne pluribus hæc nostra studia haud grata futura sint: qui me fortasse iam existimant assentando, atq; indulgendo inanem gloriam, & popularem famam quærere: eamq; à nobis prouinciam idcirco susceptam esse, ut hinc fauor à Mediolaniensibus in me aliquis elucescat. Non deerunt alij, qui hoc onus putabunt impar humeris meis. Fateor esse me ingenio hebeti, obtuso, & hac prouincia prorsus impari: verum quæ potero ratione his satisfaciam: & oratione longa non utar. Ego nempe etsi cupiam quàm plurimis obsequi: vsque adeo tamen non ineptus sum, ut fauore multitudinis potius existimem, quàm doctorum autoritate id consequi posse. Cæterum cùm præstantiam tantæ urbis intuerer, eorumq; ingenia admirarer, maximè qui Florentiam præ cæteris Italiæ urbibus ad cælum efferunt, eamq; industria, fide,

huma-

humanitate, magnitudine animorum putant præcellere: indolui profectò nostrorum vicem, quos nec patrię charitas, nec honos, aut exercendi ingenij gratia ad scribendum posset allicere: quiq; facilius aliena reprehendere didicissent, quàm ad laudem, & decus alicuius præclarę rei verba facere. Ita que professioni meę debitum credidi, præsertim à vobis rogatus: si quam ipse in dicendo facultatem adeptus essem, eam potissimum in laudanda, & extollenda præstantissima vrbe conferre, & velut pignus, & testimonium quoddam pietatis, & studij in Mediolanienſes exponere: quod etiam nostros, si modò verum fateri volent, non arbitror repræhensuros. Quid enim minus dignum? aut quid à bonis moribus alienius est, quàm cum ipse nec patriam tueri, nec Rempublicam verbis defendere, aut honorem ipsius nec officio, nec oratione tutari queas: aduersari his, aut succensere, qui communem causam sponte susceperint? Omnes enim quibus pietas, religio, charitas odio est, huiusmodi res negligunt. Qui verò & boni, & liberalis haberi volunt, haud quaquam patienter aliarum vrbiũ laudes suę anteferri non sustinent. Quamobrem desinant illi quidem, quicunq; hi sint, nos inscitiz, aut temeritatis exposcere, ac prius seipsos leuitatis, stultitizq; condemnent: tantum certè abest, vt huiusmodi homines mulci existimem, vt eorum battologiam flocci faciam potius, atque contemnam. Verùm his omiſſis ad pensum redeamus. De dignitate igitur, quę primas in omni Repub. partes habet, non inepte à nobis hoc loco præfari posſe arbitror: præsertim cum huius ciuitatis gloriam, claritatemq; contineat. Quid ergo? non ne præcipuum, & quasi peculiare huius vrbis, quam in patriam mihi elegi, munus est, neminem Rom. Imperio præfici solere, aut Cæsaris nomine dignum censerì, qui Mediolanienſi diademate non antè præditus sit, & illustratus, & consueti imperij hinc susceperit insignia? Præclare id quidem maioribus nostris

stris indignum omnino videbatur, eam civitatem, quæ præ cæteris ingenio, prudentia, bellicarum rerum peritia maximè polleret, meritis laudibus carere: sed eam potius ornandam, decorandamq; consuere. Itaque nulla cupiditate, nulla iactantia adducti, Mediolanensibus id honoris nationes omnes detulere. Optimo itaq; consilio, ac summa prudentiæ effectum videtur, ut hic honos, qui in primis Romanis erat attributus, hæreditario quodam iure ad Insubres transferetur. Sola enim hæc in tota Italia civitas Mediolanensium est, quæ cum Romanis, exterisq; gentibus de imperio, de dignitate, de omni deniq; virtutis laude certaverit: & si occasio daretur, certare posset. Cuius rei evidens signum est, quod omnes potissimum, qui Cæsaris nomen deinceps adepti sunt, hinc primitias Rō. imperij, hinc regia insignia, hinc primos, & attollere (ut inquit poeta) fasces, & auspicari consuevere: nec immerito. Nempe ut is militiæ ornamentis laud dignus videtur, qui prius arma, & acies expertus non est, & quantus in hoc munere labor sit, ignorat: ita qui potentissimæ urbis vires nescit, aut cum ea de fortitudine, ingenio, prudentia nullum habuit certamen, nequaquam orbis Imperator dici, aut Cæsaris titulo insigniri promeretur. Non iniuria itaq; ab antiquis huic urbi secundæ Romæ nomen est inditum: quæ gloria cæteræ urbes caruere. Mihi non solet videri hæc etiam de causa præstantiam Mediolanensi populo attributam, ut is esset, qui languentis imperij vires, & in alium labentes orbem propria virtute repararet: nec antiqua, & paterna dignitate Italicum nomen defraudari pateretur. Quæ enim civitas, si Mediolanum exceperis, arcescente sensim Romanorum, quæ nunc conclamata est, virtute, & languiscente probitate, cum in dies nostra hæc urbs magis, & magis floresceret, tantam barbarorum illuminationem, tot bellorum fulmina, tantos Germanicorum motuum fluctus perfecere, & cohibere potuisset? Exemplum quidem

quidem publicæ calamitatis Fridericus ille Bauarus fuit, qui adeò dignitatem Mediolaniensem extinguere molitus est, nulla alia (vt opinor) ratione, quàm quòd vnicam suis conatibus obstare cognouisset: vt Italiæ dominatum, nisi perditâ prius Mediolaniensium Rep. adepturum se diceret. Comparatis itaque ingentibus copijs, nec suarum modo, sed exterarum gentium fretus auxilijs, per Alpes irrupit: & sic in Mediolanienses furore æstuans, totus rapiebatur, vt vniuersæ Italiæ terrori esset. Dij immortales qui tum pavor non fuit? qui mulierum eiulatus? quæ lacrum, & puerorum lacrymæ? Huius ergo temerarijs ausis nequaquam Mediolaniensis populus cedendum putauit, sed adeò prudenter, adeò viriliter obstitit, vt non modo illius superbiam, audaciamq; contemneret: verùm etiam post longum certamen ad interitum ferè illius innumeras copias affligeret. Sic omnis Italia huius nostræ vrbs beneficio à seruitute libera exitit. Nolo diutius immorari, ac referre, quæ & quanta hæc ciuitas, non antiquis modò temporibus, sed ætate nostra, pro tutela communis libertatis perpeffa sit: permulta etenim, ac præclara extant exempla, ex quibus Mediolaniensium virtus, & magnanimitas faciliè perpendi potest. Vsq; adeo autem hæc ciuitas contra æmulos Italici nominis potens insurrexit: vt nihil antiquius vnquam habuerit, quàm facultates, & sanguinem pro libertate totius Italiæ hostibus exponere: & manifestissima fidei suæ monumenta erga illos, qui piè, iusteq; de imperio sensissent, declarare. Si qui secus ausi forent, eos quidem hostium numero censuit habendos. In qua re sapienter illa certè videtur sensisse. Nam qui ambitione, aut insolentia ducti, ditiones, & tyrannides appetunt, & dum rem sibi gratam consequantur, ac inimicorum suorum acceptas vlciscantur iniurias, nihil pensi de sociorum fortunis, & salute habeant: hi profectò omni fortuna indigni putari debent: ac pro viribus ab eorum nefarijs co-

natibus arcerendi sunt. Sed quorsum hæc tam multa? dicet ex vobis quispiam. Nempe ut ostenderem primum hanc urbem pro imperio, pro salute, & dignitate Italici nominis aperto semper Marte certasse. Mox hac gloria Florentinos cassos esse, & effictos. Namij, ut Galliam Cisalpinam cum tota Liguria deberent, reliqua inq; Italia partem, quas artes non sunt experti? quas Germanorum cohortes non exciueret. Quis enim Gallorum Transalpinorum exercitus, ante Diuum Galeacium Visconitem, cui Virtutum cognomen fuit, in Italiam traxit sub auspicijs infortunatissimis Armeniaci Comitiss? noua loca, nouasque sedes, quas incoletet, quarentis. Sed comprimam ipse me, quando nulla efficacior sit ad delenda iniuriarum tam veterum, quàm recentium vestigia antidotus obliuione. Commodum igitur ad alia stylum diuersemus, ac de rebus his verba faciam, quæ aut fortasse nostri vidisse potuerunt. Et sanè tam multa, ac præcipua se ostendant, ut ignorem, quæ potissimum Mediolanensium laus sit anteponenda. Verum ut in reliquis à nobis pro temporis angustia faciliatam est, ita nunc faciam.

*De navali pugna inter Venetos, & Mediolanenses
sub Cremona. Cap. XV 11.*

GALLIA Cisalpina condidere, sicut ego accepi, Cremonam Romanis in Padis ripis: hanc Veneti summa vi oppugnare adorti, hinc terrestri exercitu, illinc validissimis nauigijs undique premebant. Dux Philippus apud Insabres rectum potiebatur, urbem bello, & pace clarissimam liberare ab obsidione cupiens, classem opinione omnium celeritis instruxit, quàm secundo Pado subductam in fronte hostium firmavit. Et iam medium lucis spatium sol peregerat, cum se profluente Eridano utroq; classis miro tormentorum tympanorumq; fragore appropinquabat.

112

Inter ea Franciscus Sforcia, huius, qui annis superioribus est mortuus, auus, Mediolaniensium duxor, certamen, velut detraheret, aliquantulum substitit: donec terrestres copiae superuenirent. Noctis vero iam appetente coactus Sforcia aduentu Venetæ classis, quæ aduerso flumine vehabatur, aciem instruit: viginti ex omni classe in fronte disponit, duas in subsidij alas, totidem navium numero esse iussit. Has viris pugnacissimis instructas vela facere imperat. Iamque intra teli iaculum conuenerant, & quisque ad certamen præparabat: cum duxor ipse in omnium vultus oraque conspicuus: Quod multis, inquit, votis milites præstantissimi iam pridem expetistis, occasionem fortuna atulit, ut vires, virtutemque vestram in Venetos, quos toties maiores vestri parvis copiis fuderunt, ostendatis. Hic dies Insubribus imperium, & libertatem aut statuet, aut finiet: Vtraque res in vestra sita est manus: Recordemini obsecro, quæ maiores vestri terra, marique pro gloria, & libertate gesserunt. Illi siquidem quoties Hetruscos, quorum imperium latè per Italiam ab Anchona propagabatur; aperto Marte fuderunt? Cæso ad Alliam fluuium illi exercitu Romanis urbem conflagrarunt. Illi Medoacos, illi Venetos aciem trucidarunt. Nobis tamen res est diuersissima. Illi etenim pro imperio tantum, & gloria: nos autem pro vita, & libertate certamus: quò minus vos decet hostium numerosiores copias, & navium magnitudinem extimescere. Nullum vobis cum Italis certamen esse putatote, apud quos rei militaris peritia, naualis belli plurimum pollet, aut cum Gallis Transalpinis, & Germanis, apud quos pro disciplina militari vires corporis firmissimæ ad sunt: sed cum barbaris Phrygibus, & Paphlagonibus, Græcisque, quibus dici, vel fingi potest imbecillius nihil, res geritur. Quibus nullæ belli artes, animus ad fugam, quam ad pugnam paratior semper fuit. Multitudinem innumeram, quibus longè nobis sunt superiores, quoties ex-

pertus ipse sum esse ad fugam, quàm ad victoriam, quæ semper posita est in virtute paucorum propensiores. Nos autem illis militum audacia, & virtute præstamus. Dij quoque pro iustiore sunt parte. Ultrò enim nulla Veneti læscisci iniuria Cremonensium sociorum agrum, & Cenomanos populantur. Ite igitur alacres, ut ex hostibus non victoriam solum, quæ iam parata est, sed spolia ditia refectis, & gloriam immortalem. Hæc breuiter effatus totis remis, ventisque progredi cœpit. At parte ex altera Veneti ex omni classe, quæ quinque, & triginta numero constituerat, duodecim delectas naues in fronte statuere. Dux exercitus Nicolaus Triuisianus primus aciem regebat. Reliquas viri præstantissimi eius imperio parere iussi, cœduntur. Has omnes inter se catenis vinxerant, hæc duobus si minor vis ingrueret, vniuersam belli molem sponte subitura, postremas in duas acies, velut alas posuere. Omnibus itaque ad prælium pro tempore instructis, ventis quæ signo dato concurrunt. Remis vndique confusas, ab his resonat, acclamantium deinde voces, machinarum stridor nauium inter se concurrentium fragor, turas impleuerat. Primus omnium Insubrum duxor in aucteris classem magno impetu inuectus, non recta fronte, sed sinistro latere congreditur, remorumque vi, ac militum robore per medios hostes veluti fulmen elapsus, cæteris iter aperit, seseque infra alucum tota acie constituit. Hæc acie bellum oritur, capitis iam aliquot ex Venetis nauiibus vnamque ex his pugnae initio validius obstantem vnamque inmersit: reliquis trepidatione, & metu fluctuantes hinc & latere, hinc a fronte consecutus ex itinere assit. Clausis igitur ab utraque parte hostilibus copiis, cum iam non increbesceret, pugnamque differre placuisset, suos in primis firmat: robur denuo totus exercitus in fronte constituit: naues expeditas in lateribus loca, pro seseque inter eos reponit, suos ortari, monere, bono animo esse iubet.

vicloriam dijs fauentibus partam esse ostendit : & hostes, quibus cum iā pudeat pugnare , veluti lepores in cubiculis depræhensos metu, & desperatione torpere . Interim Veneti pugna diffusi naues potissimum bellicas in vnum coniunxerant , ex tribusque duas acies effecerant . Nicolaus Triuisanus milites affatus , quanto in periculo eorum ignauia res deducta sit, admonet : vt decus amissum reparare velint hortatur . Viamedocet ferro , virtute ad Venetias aperiendam esse : & subsidij deniq; spem nullam . De salute & libertate certamen esse declarat , cum eis præsertim qui nomini Veneto ab incunabulis , hostes sunt infensissimi . Tali oratione animos suorum iamdudum metu, & inertia desides ad certamen excitare conabatur . Interea clarior dies illuxerat , ita omnes ad certamen redire . Tunc acrior ad pugnam impetus fuit occurrentium inter se nauium , deniq; militum clamor ad coelum ferebatur . Nusquam horridior belli facies . Venetos salutis desperatio , Insubres vrgebat partæ iam victoriæ gloria . Tandem perfracta belli acies prima est , quæ tribus millibus , & ijs quidem bellicosissimis innixa fuerat : mox ad reliquam classem deuentum medio in Pado arcem veluti firmatam : hinc vario Marte diu pugnatum est . Interea Franciscus Sforcia quid optimum factu cunctatus esset , duas cæteris eminentiores puppes, quas Galeaceas, vocant in mediam hostium aciem immittit . Haud aliàs acrius pugnatum est . Naues enim nauibus ita coniunctæ erant, vt vir viro velut in firmo positus pugnaret : & gladius gladium exciperet . Interim naues, quæ in Insubrum subsidjs primas tuebantur , suorum cohortes circumdare , faucios efferre , integros addere , hostes plerunque circumire, missilibus, telisq; incessere cœperunt . Hacq; ratione Venetæ classes , quæ in prima fronte constitutæ depugnabant , magna vndiq; telorum mole obruebantur . Postremo Mediolanensium non ferentes impetum , dirutis quibus

bus hæserant vinculis, suæ quæque salutis consulentes fugam arripuere: pluræque tamen nautis, armamentisque disiectis, fluenti alueo immixtæ vagabantur; multæ ex itinere retentæ. Ex his quatuor ductorem protegentes, cum arenis inhæssissent, non sine magna utrinque strage superantur. Nicolaus postquam Venetos ab omni parte cedi conspiciet, & nullam salutis spem superesse, honesta morte haudquaquam inferiorem fugam ratus per medias acies incognitus euasit. Veneta classis hinc inde debellata diripitur: captiui omnes in potestatem redacti sunt. Ex his qui barbari fuere in supplementum copiarum acciti vndis obruti sunt. Venetis veluti armis depositis socijs vi-

ta concessa est. Sex ex classe Veneta rates tan-

tum sunt Venetias delatæ, & sic Cremona

obsidione liberata. Hæc habui, quæ,

vt tibi Augustæ Baciendorum

Comes Hippolyte Mayne

obsequer, dicerem

quod si tuæ vo-

luntati, &

meæ

existimationi minus est facis-

factum, angustia tempo-

ris id omne precor

adscribere, &

vale.

VALETE.

Q V E.

3 II.

Q V E R E L A

APOLOGETICA.

Persuadebam ipse mihi, ad maiorum nostrorum æmulationem, quorum vigiliæ si non extarent, pueri semper essemus, me quoque utilitatis aliquid in medium contulisse, & non huius ætatis hominum modo, sed & posteritatis gratiam mihi conciliasse: cum quod rem nouam, tum utilem mihi scribendam desumpsissem. Verùm aliter euenire multò intelligo: & ita intelligo, vt laboris me pigeat mei. Pro gratia enim, quæ ab ijs præsertim, qui me conuicijs insectantur, meritò debebatur mihi, Dij boni quam inuidiam non excitauit? Quæ tragoediæ non sunt actus? Vociferant alij pedestrem non obseruasse me numerum: optarent alij ad quascunque dictiones accentuationes. Nonnulli falsæ me historiæ hallucinatorem prædicant. Scripsere plures, litterarum, quas sibi bonas appellant, me prorsus expertem. Non defuere qui me grammaticum & frigidum, & ieiunum dicerent: nec posuisse me pedem extra septa Prisciani. Hæc ego æquo animo patiebar, quod legerim hanc veterem alliciendæ veritatis gratia, consuetudinem fuisse. Sic Platonem ab Aristotele, Zenonem à Carneade, à Lælio Varronem, à Sulpitio Castelim, & Hilarium ab diuo Hieronymo reprehensos esse: & hunc ab Augustino. Rursus ætate ferè nostra Angelum Politianum, Domitium Calderinum, Georgium Trapezuntium, & Galeotum Narniensem Georgius Merula.

Merula acris vir ingenij notauit. Verum apertas contumelias legissem, non potui eorum infantiam contundere, ne quandoque si hæc indiffusa, irrefutataq; relinquerem, ansam eorum loquacitati largiorem præberem. Itaq; ne te longiore exordio distraham, rem ipsam adgrediar, si te & aduersarios istos prius orauero, ne putetis his male dixisse me, sed respondisse. Vale. Mediolani Kalend. Iulij M. D. XXXVII.

ZOILVS. Tanta nunc est hominum temeritas, ut audeant etiam illi, qui vix gramaticale opus Alexandri didicere, suas in lucem nugas edere; quorum turbam passim per Italiam, ambasq; Gallias, & Germaniam in dies videmus. **MER.** Tanta nunc est ingeniorum peruersitas, & maleuolentia, eorum potissimum quæ premit ignauia, ut nulla ratione sustineant, quod eruditorum ingenia peperere. **ZOIL.** Oleum & operam *Merula* perdidisti in hac tua topographia, & historia. Illam enim plenior, atque elegantior habeo apud *Ptolemæum*, *Strabonem*, *Plinium*: hanc verò apud *Titum Liuium*, *Salustium*, & *Cornelium Tacitum*. **MERVLA.** Pudet me ferè hoc loco tibi respondere, utpote qui sic apertè deliras; dicam aliquid tamen, quò dementiam facilius agnoscastuam. Dic obsecro hi ne historici, quæ posterioribus seculis sunt gesta scripsere? Enarrauit ne *Titus Liuius* *Caradinum Rubrobarbum* & *Tunetum* Africæ urbem opulentissimam à *Carolo* quinto expugnatam? Aut *Ludouicum Sforciam* captiuum in Gallias deductum? vel *Romam* sub *Clemente septimo* à copijs *Cæsar*is prædæ expositam? *Neapolim* à *Gallis* obsessam? *Sabaudiensem* ducem exulentiæ proditione à suis *Alexandrum Medicem* *Florentiæ* ducem obtruncatum? Mirum ni quæras tot exercitus Gallorum nostra ætate consumptos apud *Salustium*, aut tot Heluetiorum copias in suburbijis *Mediolani* ferro contritas apud *Tacitum*? Hæc de historia dicta sufficiant; venio ad topogra-

pographam; quoniam huius Cisalpinæ Galliæ [nescio quo
facto] auctores ferè intactam reliquere. Plinius siquidem
velut canis Niloticus maiorem partem dereliquit: idem
facit & Strabo: Ptolemæum his aliquanto locupletio-
rem esse non diffiteor. Multa tamen oppida celeberrima sub-
lata humanis Ptolemæo, & vrbes in lucem venire,
extinctæ sunt aliæ. Ne me putes tamen hæc dicere, quò
meos de hac Cisalpina Gallia libros commendem tibi, sed
vt in maximo esse te errore cognoscas. ZOILVS. Si
Tulliani oratoris Merula per transennam saltem (quòd
aiunt) libros inspexisset, numerosior ipsius fuisset oratio:
verum cum eos ne attigerit quidem, non mirum si vanida
est ipse oratio. MERVLA. Quorum oratio numeris
careat, non video: nam si dictiones pedes efficiunt, &
numeros pedes, quorum tandem scripta numeris vacant?
ZOIL. Triangularem cur scriuerit Merula Galliam esse
Cisalpinam, non video, cum ab vrbe Mediolani latum
(quòd aiunt) vnguem pedem nequidem extulerit vn-
quam. MERVLA. Quæ te Zoile demens agunt intem-
perie, vt hæc verba sic inania deblaterare audeas? vt igi-
tur Ptolemæo doctior es, qui omnium ferè plateas urbium
circumforaneus pharmacopola perlustrasti. Ad hæc tecum
non sentit Ptolemæus Marinum arguens: cuius conten-
tiones, quoniam impressæ sunt, ipse legeres. ZOIL. La-
ios populos nusquam legi cum apud Strabonem, tum
Ptol. Livium, & Plinium: scio tamen generali nomine
populos significare. MER. Si hoc mihi non credis,
cur non Polybium legis? qui gentes illas, quas Ananes,
& Salassos nominaui, ipse Laios appellat. ZOIL. Vix ri-
sum continui, cum apud te legi Gallos fortitudine Roma-
nis antecellere. MER. Quòd dixerim Romanos esse
robore corporis Gallis inferiores, ne mirum sit tibi: dixit
hoc idem M. Cicero in oratione, quam habuit ad Aruspi-
ces, cuius hæc sunt verba; Quàm volumus P.C. licet ipsi

Laij po-
puli qui.

Misell. Brud. T. 4.

Rr

nos

Pisaurum unde dicitur.

nos amemus: tamen nec numero Hispanos, nec robore Gallos, nec caliditate Poenos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipso huius gentis ac terræ domestico, nativumque sensu Italos ipsos ac Latinos, sed pietate, ac religione superauimus. Quòd si Ciceroni velut huius regionis studiosissimo, & omnia trahenti ad vtilitatem causa, standum minus est: audi ipsius aduersarium Crispum Sallustium in fine belli Iugurthini. Per id tempus, inquit, aduersum Gallos a ducibus nostris Q. Scipione, & M. Manlio male pugnatum est: Quo metu Italia omnis contremuerat. Illique & inde vsque ad nostram memoriam Romanam sic habere: alia omnia virtuti suæ prona esse: cum Gallis pro salute, non pro gloria certare. ZOIL. Pisaurum Merula interpretari debuisses à Pisis aureis, hoc est, à præstantia Pisorum ibi nascentium. MER. Hanc tuam opinionem credant aniculæ, vel aliquis (vt inquit ille) Iudæus apella. Audi igitur Seruium Honoratum grammaticum in sexto Æneidos: Tum Camillus, inquit, dictator absens est factus, cum diu esset apud Ardeam in exilio propter Veientanam prædam non æquo iure diuisam: & Gallos iam abeuntes securus est, quibus interemptis, aurum omne recepit, & signa: quæ cum illic appendisset, ciuitati nomen dedit: nam Pisaurum dicitur, quòd illic aurum pensatum est. ZOIL. Coctias Alpes Noricum attingere præter Alciatum ex Caroli Bouilli sententia, qui ait Gallos post euersam Romam per Alpes Coctias in Macedoniam penetrasse, certissimum est. MER. Sic attingunt Coctias Alpes Noricum, sicut Vesulus Indiam. Notus omnis & difficultas (vt ipse putas) circa Cor Tacitum quem si sanè intelligeres, ablata esset, versatur. Cum Suetonio enim Tranquillo memoriæ tradidit Tacitus Fabium Valentem itinerum venditorem per Coctianas Alpes cum exercitu, & Cecinnam cum XXX. milibus armatorum per Penina iuga in Citeriorem Galliam contra Otho.

Othonianos descendisse. Vellem nunc mihi diceret, quæ ratione Valens potuisset coniungere se cum Cecinnæ copiis ad Ticinum urbem, si loca omnia præter Mediolanum Nouariam, Vercellas, & Hipporediam ab Othonianis firmo præsidio tenebantur. Præterea in Norico, ubi Cœtias Alpes ponis, Petronius urbis præfectus, qui facile Vitellianos per eas partes irrumpentes reieciisset, concitatis auxilijs, & dissolutis fluminum pontibus cum tra-
ctum occupauerat, Othonis sic studiosus, quàm qui maximè. In Dalmatia præterea, Pannonia, & Misia, quæ regiones sunt Norico proximæ, pro Othone exercitus erant. Quoniam igitur itinere Valentis copiarum Ticinum peruenissent, si per Noricum iter faciendum fuisset? Sed non ne ego demens, qui in sole caliginem quæro? lege Plinium, & mecum senties, dicentem: Alpium incolæ Oðodurense, & finitimi Ceutrones, Cœtianæ vrbes, Caturiges, e Caturigibus orti Vageni, & Ligures, qui Montani vocantur, Latio donati sunt. Qui non videt hoc in loco, populorum qui vicini sunt à Plinio recenseri, & Cœtias Alpes non eas esse, ubi est Segusium, velut Carneades alter helleboro purgandus est. Sunt enim Oðodurense eius pagi inter Heluetios, qui nunc est Sanctus Mauricius, homines, in valle non magna sub Sedunensi episcopo. Ceutrones proximi sunt Garocellis, & Caturigibus, non procul à Vocuntij Nouariæ conditoribus. Iacent autem Vocuntij inter Conualles Graiarum Alpium, quæ nunc Cinesius appellantur: quibus iter est Geneuam, ad lacumque Lemanium. Sed video hæc a me confectum nihil, nisi pedem intra Cœtias Alpes intuleris. Audi igitur Nazarium in Panegyrico ad Constantinum Imperat. Differamus, inquit, parumper Italicas expeditiones, quibus Segusiensium ciuitatem, quæ superatis Alpibus Italiæ claustrum obijcit, cum vi & virtute velut ianuam fregisses. Quod autem Segusium Susa

*Segusii
idē quæ
nunc
Susa
dicitur.*

Rr 2

nunc

nunc sit ab Augusta Taurinorum stad. CLX. distans, apparet ex eiusdem Nazarij verbis paulò infra cum inquit. Ecce iam apud Taurinos venientem pugna grauior expectat, nec Segusiensium vastitas mouet. Hæc ille. Vides igitur aduentum Constantini ex vltiore in Citeriorem Galliam, & primo à Segusio in Augustam Taurinorum, & illinc Mediolanum. Habent autem Alpes Coctiæ miram latitudinem, & longitudinem: adeò vt à Bobio (si Georgium Merulam sequimur) Segusium vsque pertineant, & à Citeriore in Vltiorem Galliam protendantur. Hæcuncto vita Coctio in formam prouinciæ (vt autor est Suetonius) à Nerone sunt redactæ. Quòd ad Citeriorem Galliam attineant, testes sunt Annales sacri. Comi siquidem legitur in vita Diuarum Liberatæ, & Faustinae, quòd erant natæ patre Ioannate apud Curiam Genesinam inter Alpes Coctias habentem Padum flu. à Septentrione, à Meridie Alpes ipsas. Quòd loci Mercatores in Italiam è Gallis via Claudia commeantes diuertebant. Quo situ constat hanc Curiam fuisse (vt ex hoc loco loquar) Traspadanam, & Apenninum habuisse à Meridie, vbi appellantur Alpes Coctiæ. Falso igitur Georgium Merulam criminatus est Alciatus. Præterea Diuus Ambrosius, non ecclesiæ Mediolaniensi modò, sed & Liguriæ, Aemiliæ, Rhetiarum, & Coctiarum Alpium sacris præerat. ZOIL. Quòd Mediolanum caput Liguriæ sit, vt ab ipso Merula audiui, nusquam legi apud probatum aliquem autorem. MER. Post inclinatum Rom. Imperium multarum vrbium, populorum mutata sunt, & variata nomina. Sicut quod quisque etiam doctus facile non credat Cisalpem Galliam per eiusdem Ambrosij tempora, & Gotthis in Italia postmodum regnantibus Liguriæ nomen habuisse, vt legitur in libello eiusdem super hac re edito: Diuus etiam Hieronymus Vercellarum vrbem Ligusticam vocat. In Itinerario etiam Antonini legimus Mediolanum Liguriæ caput

caput vocari. Et Cassiodori extat epistola ad Gaudiosum Theodoric regis à secretis, vbi inter ceteras Comi laudes id appellat quendam quasi murum planæ Liguriæ, & munimen claustrale prouinciæ: ita erunt duæ, planam nos incolimus, montosam ceteri: vt Statyelles, & Gabienni Vesuli montis accolæ. Nec te moueat Seruius in XI. Aeneid. qui ait, Liguriam maiore ex parte sui in Apennino sitam esse. ZOILVS. Cœtias Alpes, & Iulias si diligentius & Alciatum, & Diuum Hieronymum Merula perlegisset, eandem esse dixisset. MERVLA. Si Diuum Hieronymum rectè intelligeres, diuersas esse diceres à Cœtias Alpibus Iulias. Lege igitur Latinum Pacatum ita dicentem: Quò fugiam? bellum ne tentabo? vt quem viribus totis ferre non potui, parte sustineam? Alpes Cœtias obsecrabo, quia Iulias profuerunt? Ex ijs verbis qui non videt Cœtias, & Iulias Alpes diuersas esse, ad magistratus reiiciendus est. Verba Hieronymi aliud nihil videntur innuere, quàm Vigilantium patria Hispanum per Adriaticum sinum in hanc Cisalpinam Galliam destituta Romae contulisse: & hinc per Cœtias Alpes in Galliam vltiorem, & illinc mox in Hispanias aufugisse. Quo in loco minor Erasmus, Cœtias Alpes quasi Gotthicas interpretatum fuisse tanquam Gotthi his Alpibus nomen indiderint. ZOIL. Falsò quoq; Merula Venetos inter Cisalpinos Gallos recensuit, cum constet illos diuersum genus esse prorsus à Gallis. MER. Quòd Venetia ab autoribus in Cisalpina Gallia constituatur, testis est Seruius in libro X. carmine illo, Sed non genus omnibus vnum. Quia origo, inquit, Mantuanorum & à Tuscis venit, & à Venetis: nam in Venetia posita est: quæ & Gallia Cisalpina dicitur. ZOIL. Vbi nam gentium sint Alpes summæ, quarum meminit Merula, nusquam, quòd sciam, legi. MER. Credo ad hanc contentionem me à te irritatum, vt hac ratione docearis: si ob hanc rem ingeniosus fuisti laudando.

inge.

ingenium tuum. Audi itaq; & discce, quænam sint Alpes summæ à C. Cæsare libro Commentariorum tercio. Cum in Italiam, inquit, proficisceretur Cæsar, Ser. Galbam cum legione XII. & parte equitatus in Antuates, Veragros, Sedunosq; misit: qui à finibus Allobrogum, & lacu Lemano, & flumine Rhodano ad summas Alpes pertinent. Causa mittendi fuit, quod iter per Alpes quo magno cum periculo, magnisq; portorij mercatores ire consueuerant, patefieri volebat. Eas aut esse arbitror, quæ ab Peninis ad Leopontiorum Alpes extenduntur ZOIL. Dij boni cur sic Gallis Transalpinis inuidisti, ut eorum originem subtriceris? MER. Eorum primordia dixisse me satis arbitror: horum autem, qui nunc Franci nominantur, quia origines ignoras, in hanc rem sedulus intendisti, ut illæ à me tibi declarentur. Accipe igitur quid de his apud probatos autores legerim: Francos prius Salios fuisse appellatos Am. Marcellinus est autor: quod etiam eorum leges arguunt, quæ Salia nominantur. Salios constituit Ptol. in Sarmatia vicinos Aorsis, Agathyrsis, & Alanis: qui ultra Riphæos sunt montes, à quibus Tanais oritur. Salij igitur sedibus egressi in Germanias penetrarunt: diuq; cum Germanis per tempora Valentiniani Imper. belligerarunt: victores tandem adiunctis secum Arthuaris, & Turingis ad Rhenum desedere: breuique factum est, ut quicunq; Germani Romanum Imperium detractarent, Salij se sociarent: vnoque nomine se Francos appellarent. Horum opes deinde oppressa à Gotthis Italia adeo creuerunt, ut transacto Rheno vteriores Gallias occuparint, sedesq; in eis constituerint. A quibus per longam seriem à Carolo illo cui ob res gestas Magno cognomen fuit, Francorum reges fluxere. Hic Longobardorum Desiderio rege capto apud Ticinum Regiam his dignitatem sustulit, imperatoriam ipse affectus est. Pipinus Imp. ex huius sanguine, qui Carolo Caluo successit, ut Italia regia Med-

Francorum
origo Salij.

Leges
Salia.

Carolus
Magnus.

diolanum diceretur, instituit, quod vrbs hæc Citerioris Gallie metropolis semper extiterit, quodq; velut arx, & specula totius Gallie Italie, & Germanie habeatur. *Pipinus.* Pipini institutum, & cæteri secuti sunt. Nam, & Bernardus cuius tumulus visitur Mediolani in Ambrosiano templo, hic rex salutare voluit, & ab Antistite Mediolanensi coronari. Dissidentibus inde inter se Ludouico Calui filio, & eius patrue libus, extinctum est Francorum regnum in Italia. Loco quorum Berengarium Foroiulensem ducem, Italie regem Mediolanenses salutant, coronantque: qui à regno sæpius expulsus, id tamen Cisalpinis Gallis adiuantibus semper inuasit: vix vnum, atq; alterum reperies, in quæ tantoties fortuna luserit. ZOILVS. Debuisset hoc loco cur Brigantia nunc dicatur, hic Orobiolorum tractus exponere: si polyhistoriam tuam ad vnguem (quod aiunt) absolui cupiebas. MER. Si ad singularum aut regionum, vel vrbium interpretationem fuisset immoratus, dii boni finem hæc nostra quando inuenisset historia? quando extremam manum imposuisset? Verum, vt hac in re quoq; siquid te benemeritis, accipe quid de Brigantia sentiam. Verbum est apud Græcos *Βριάν*, idest extollo, quod hæc regio collibus elata sit, quasi Briantia: vel quod incolæ eius regionis sit fortis, vel agrestis *ἀνδροταγής Βριαπών*. Quid aliàs Bonaventura Castillionæus vir florentis ingenij de Brianteis collibus consultus rescripserit, audi ipsius verba: fortassis nec incongruum fuerit de Brianteo monte vulgo Briantia eadem referre, quæ aliquando audiuisse me meministi, & apud quendam, etsi minus idoneum autorem legisse, qui tamen paulò post Rubrobarbi ætatem vixerit. Totum tractum illum inter Abduam, & Mogunciacum vini feracem ab eius exercitu Germano montes Brigantie esse appellatum à similitudine collium, qui ad lacum Brigantium hodie Constantiensem circumiacent, vitibus confertorum. In his enim collibus longo tempore Germani castra.

*Mons
taurus
qui.*

castra habuere, dum bellum à Rubrobarbo contra Mediolanienſes gereretur. ZOILVS. Iuliarum Alpium ratio paulò diffuſius fuiſſet exponenda: ne hac in tua leſione leſior, Merula, cogatur hæſitare. MER. Aliud à me nihil intelliges, quàm quod ſecundo libro legiſti. Quid de his Caſtillionæus ſentiat, non grauabor adducere: Quamuis (inquit) ſcriptores conueniant Iulias Alpes eas eſſe, per quas ex Foroiulij tranſitur in Noricum, & adhuc tamen non ſatis conſtat an à Foroiulij, vel à Iulio Carnico nomen ſumpſerint, & an eodem nomine appellentur: in hoc omnes hærent. Sed cum haud dubium ſit Ptolemæum Carnos, & Iulium Carnicum ſupra Concordiam, & Forum-iulij locaſſe: ita credendum eſſet Iulias Alpes à Iulio Carnico nomenclaturam habuiſſe: & eas eſſe quibus à Tergaſto iter eſt in Charinthiam, quæ & Charnithia vocatur ab eruditioribus: & paulò ultra Pannoniam verſus ſuperiorem, quæ & Carneola dicitur. Qui quidem mons à Pomponio Mela, & Taurus appellatur. Nomen adhuc in Norico, & Carinthia durat, hoc eſt, Taura. Auguſtiſſimi in his ſunt tramites, nulla curribus via. Mirum in plerique horum montium locis, cum paulò altius ſol ad Cancrī tropicum peruenerit, in iſtis præcipue vermiculos quosdam gigni veluti tineas. Quorum meminit Vadianus vir doctiſſimus in commentarijs ſuis in Melam. ZOILVS. Qua ratione Rhetiam Italiæ portiunculam Merula dixerit, non video: cum ſciant omnes Rhetos extra Italiam eſſe, & Germanorum idiomate vti: Griſonesque hac tempeſtate nominari. MER. Si in hoc ſum deceptus, aliquantula venia ab alijs ſaltem condonabor, ſi mihi Zoile iniquus arbiter extiteris: ſecutus enim ſum Titum Liuum: qui ait Tuſcos duce Rhe-
to in ijs locis deſediſſe acie victos à Belloueſſo: in Rheticis præterea Alpiſus aliquando (verbis vtor Caſtillionæi) habitari gentem Italicam: Rhetosque lingua vſos Italicam illud argumentum eſt, quòd apud illos etiamnum Latinorum lingua

lingua perdurat, tamen si prorsus nunc apud eos extincta sit. Perseuerant tamen huiusce rei nonnulla vestigia. Ientare enim adhuc dicunt pro coenare, eandem fidem faciunt multa circum loca, quorum Latina hodie nomina leguntur: veluti Rhetorum oppidulum Magavilla, quasi Magna villa vocatum, & Vallis dulcis Valtidulc: & non longè ab his Monticulum quendam Montiglum vocant. Rochus etiam Quadratus multa vir experientia cum apud Rhetos nomine Francisci Sforcie esset, retulit inter illos vicum esse, cuius incolae idiomate Italico uti asserit. Quòd originem à Tuscis duxerint, Iustinus quoque libro, si fallor, vigesimo attestatur. ZOIL. Si autorem, Merula, mihi dederis idoneum, qui Vicomercatum Vicum Martis appellet, autor sum, ut me in pistrinum dedas. MERVLA. Nullum fateor habere me, qui hæc dicat autorem: Verum famam secutus sum perennem, quæ plerunque vim testimonij habet. Deinde regio, cuius hic Vicus Martius caput est, Martisana dicitur, quasi quòd eius tractus homines insani Martis desiderio ardeant. Eo in vico præterea cuiusdam Martij tumulus est, quem hic non grauabor annectere.

*In Aede sancti Stephani in Vico Martio,
qui nunc Vicomercatus
appellatur.*

HERC. INVIC
VOT. MARTIVS
LVSOR ALBVCIVS
L. D. D. D.

Quasi quòd hæc inscriptio ex Vico Martio eum esse demonstraret. ZOIL. Aequè delirantem Merulam si dixerò, quòd fidemumat ex inscriptione saxorum, quis mihi vitio vortet? MERV. Omnes equidem, qui solidiores tui

Miscell. Erud. Tom. 4.

Si

nagii

naſci ſunt litteras . Non ne idem fecit T. Livi-
 or Polybius ? quoties enim illi ad columnam Liciniam, quæ
 Annibalis geſta continebantur, confugiunt, velut ad ſa-
 cram (quod aiunt) anchoram ? Non ne Tranquillus in-
 ſcriptioni aræ, quæ in Treuiris erat, fidem præſtat ? Quin-
 tus quoque Curtius Erithræi maris nomen de ſepulchro
 quodam mutuari, quàm vulgatæ ſtare ſententiæ mauult.
 Trebellius quinenſiam Pollio Valerianus iunior Imper-
 atorio diademate decoratum extiſſe declarauit, non alia
 ratione deſectus, quàm quod eius tumulo, qui Mediolan-
 o in tempeſtate viſebatur, Claudij iuſſu illud viſiſſe inſcul-
 ptum . Igitur ſi ſic vetuſtiſſimi ſacſitarunt, cur me arguis ?
 Quod aurem Taciti ſit ſententia (nunc eruditiffimo Ca-
 ſtillionæo reſpondeo) Danubium à monte Arboni (quod
 quidem Arnobi legendum eſſet) orſi prope Hercyniam
 ſyluam, vulgo ſyluæ nigræ nomen ſeruat ex aduerſo Rau-
 racum, quorum oppidum eſt Baſilea . Arnobi Plinius, &
 Ptolemæus meminerunt, ipſo non inſicias eo, imò ipſius
 ingenium laudo . Danubium ſcribit Alciatus ex præcipiti,
 & excelſo montis Arbonæ iugo ortum habere : cum tamen
 ab ijs, quibus paulò compertiores ſunt ortus ipſi, referatur
 ex molli, & clementer edito colle eum ſcaturire apud vicu-
 lum, quem Eſchingiacum Danubij appellant : vulgo Du-
 neſehingen . Hæc habui vir ornatiffime, quæ in deſenſio-
 nem contra nonnullos, qui vix inſpecto opere ad maledi-
 centiam prorupere, paravi, quorum dicta breuiter at-
 tigi, rectè ne, an perperam ea diluta ſint,
 tuum ſit iudicium . Bene vale .

Mediolani

VIII.

CAL. IULII

M. D. XXXVII.

OPI-

OPINIONVM
IOANNIS
MARI

MATTII BRIXIANI
VIRI ERUDITISS.

Libri tres.

IN QVIBVS PLVRIMA LOCA AVCTORVM
Latinorum, & Græcorum hæcenus à nullo tractata,
aut non rectè exposita explicantur, aut
corrupta emendantur.

THE
OFFICE
OF THE
DIRECTOR
OF THE
BUREAU OF
THE
LAND OFFICE
WASHINGTON, D. C.
1917

325
ILLVSTRIBVS

CAESARI, IORDANO, ET
MARCELLO ARNVTIIS
MEDICIBVS
EQUITIBVS.

IOANNES MARIVS MATTIVS

S. P. D,

MARI a quam plurimis nobilissimi Arnutij, & odia hominum effugere praeclarum quiddam, & optabile esse, & iucunditatis plenum fatentur uno consensu, & praedicatione omnes. Redduntur etiam rationes, quibus via commonstratur, quo modo offensionem vitantes, benevolentiam colligere, & collectam, sartam, & rectam toto vitae curricula conservare cum laude queamus. Quas rationes scribens ad homines sapientes, & omni omnis doctrinae atq; historiarum supellectile egregie instructos huc conge-

congerere consilium non est. Hoc tantum dicam. Etsi cantari ubiq; audimus, Difficilia esse, quae pulchra (amicitia autem quid pulchrius? quid etiam conducibilius?) tamen iudicare me, ad amorem istum comparandum, nullam viam reperiri posse pulchriorem, nec compendiariam, magis Beneficentia, & Gratia. Quam utramq; virtutum si quis umquam adamauit, certe hic a nobis cultam fuisse omni tempore in familia vestra uniuersi norunt, & praedicant, ut mirandum non sit, si cari toti ciuitati sitis: & omnes vos in oculis ferant, egoque κοινὸς μάρτυς testimonium apud omnes tribuere possum. Nemo vos beneficio, nemo redditione gratiae vicit. Maesti hac animi sublimitate Aruntij. Virtutes induistis virtutum nobilissimas, pulcherrimas & liberissimas, virescentes semper, & semper florentes, & feraces. Aliae fortasse apud alios frequenti, & nimio partu defetiscuntur, & deficiunt, haec apud vos fetae semper, & secunda sunt, effatae numquam, & numquam steriles. Pariunt illae vobis, quam querere omnes sapientes debent, rerum humanarum omnium nobilissimam, formosissimam, & beatissimam possessionem, felicitatem sine inuidia. Maiores vestri hanc vobis ad gloriam strauerant viam; vos vestra, vestigia in eorum exemplis hereditario iure firmiter imprimitis. Proponatur quilibet

ex

ex antiquis vestris : uniuersi illustri, aliquo facinore, & honore insignes, prope digito monstrabunt ad virtutem, & gloriam parandam viam.

Nobilitatem tradunt tibi in sapientia principes antiquitate, opibus, & virtute constitui. Tribus his facultatibus ante conditam Alexandriam vix Arque, decemissime floruisti. Nam fatis historiarum monumentis constat, quo tempore Imperator Fridericus Rubrobarbus totam Galliam Cisalpinam gravissimis tributorum exactionibus, & armis infestam haberet; a coniuratis ciuitatibus ingum imperantissimi dominatus indignissime ferentibus Brixia, Gherio, Cremona, Derrona, Hasta, Mediolano, Parma, Placentia deductam huc fuisse coloniam Alexandriam: loco tunc quidem vacuo, sed, si incoletur, ad retundendos Ticinensium, & Marchionis Montisferrati impetus, qui partibus Friderici studentes finitimarum ciuitatum libertatem iacturam suam putabant: & ad celeriter inter se federatorum copias coniungendas, atq; alendas inter duo navigabilia flumina Burmidam, & Tanarum opportunissimo. Initio enim condite urbis vicus Burgolium nondum a radice vicini collis ad fluminis Tanari ripam, e regione urbis, qua parte illa Zephyrum spectat, deductum erat, satis, inquam, constat, cum voluntariorum ex vicinis oppidis, quos

quos cæli clementia, soli feracitas, & studium defendendæ, atq; ornandæ novæ Urbis inuitabat: tum evocatorum in enumeratis supra Orbibus ingentem manum huc convenisse. In his fuisse Annatij fama adhuc ita testante: qui translatis huc opibus, quæ illis non temes fuerunt, ex patria sua Brixia urbe cum iuventutis numerosa & firmissima, & ad audenda nobilissima quæque facinora semper promptissima, tum virtutum omnium ad belli, pacisq; subsidium, & ornamentum necessariarum matre, & altrice, in novâ urbe de pristina existimatione & opulentiâ deperdiderunt nihil; immo omni tempore aucti virtute, & opibus: florentes prole, honoribus & amicis muniti propinquorum, & ad finium fides: celebres gratia, & hospicijs nobilissimorum hominum, ad has, & reliquas virtutes, quas commemorare non est ocium, addiderunt humanitatem, hilaritatem, cultum, & magnificentiam plane imperatoriam & regiam. Id testantur veteres abaci & mense auro atq; argento exornatæ; parietes peregrinorum peristromatum ornamentis intecti, ampla in suburbio, & alibi latifundia: ædium urbanarum atq; villarum magnificæ extructiones, cuilibet magno Principi recipiendo ad commodatissima, quæ hospitiorum necessitas sæpe illis contingit. Namq; haud fere quisquam, aut legatus, aut Cardinalis hac
iter

iter facit, quin rectè ad *Arnutios* devertat propter causas dictas ante, & propter familiaritates, quas prope ubiq; sed maxime *Roma* habent cum *Pont. Max.* & tota *Ramana* aula, & præcipuè cum *Florentinis Medicis*, cum quibus iam inde a *Leone*, & *Clemente*, etiam antequam ad faustissimum *Pontificatus Max.* gradum illi conscendissent, ipsis tanta intercessit arctissima coniunctionis necessitudo, ut præcipitos in familiam suam *Arnutios* voluerint cognomenta, atq; insignia gentis suæ in omnem posteritatem referre. Itaq; inscriptis publicis, & privatis *Arnutij Medices* adpellantur: & utriusq; familie signa tabularum, quas in contrahendo conficiunt, fidem firmant, & sanciunt. Locus hic erat recensendus illis: qui cum alijs virtutibus, tum maxime litterarum, & militia gloria floruerunt. Verum meditantem, atq; adcedentem iam ad causam numerus obruit, qui deterrens ab incepto quasi monet, ut profundam istam nimium, & plane *Herculeam* ad exhauriendum ope indigentem *Camarinam* omnino non moneam, Attamen territus nihil sum, quin mihi ipse animum ad opus conficiendum, & complendum feci, ne partem constituenda nobilitati principalem, & quæ in ea familia præcipuè culta semper fuit, aut culpa negligentia omissam, aut memorie infirmitate præteritam, aut alius vitij cri-

mine neglectam calumniuntur aliqui in alienis perpendendis scriptis seueri, asperiq; nimium exactores Paucos aliquot (nam uniuersos polliceri percensere audaciæ esset inconsiderati, & iudicio carentis hominis) adtingam. Ergo in militaris disciplina scientia, & usu tradunt varij Annales, insignes fuisse in gente Arnutia Manfredum, Gulielmum, Raineronum, Lafranchellum, Paganum, Nicolaum, Iacobum. Quorum omnium nomina adhuc leguntur relata in publicis tabulis nobilissimæ Iustitiæ (sic enim concilium illud adpellabant) Societatis, quæ frequentia, & splendore collegarum per ann ab ortu D. N. circiter Clj. CCC. celeberrima fuit, & florentissima.

Antonius Arnutius paulo post ea tempora in magno excellentium ciuium numero dilectus a Senatu populoq; Alexandrino, ad tollendas inter Monferatenses, & ciues suos controuersias, post multas, acresq; disceptationes tandem honestissimis conditionibus comite Gulielmo nobili iurisperito ex antiquissima Lamboriciorum gente: quæ in hac ciuitate semper ciuilis scientiæ (ut interim sileam, qui in militari arte excelluerunt) seminarium, & fons fuit, unde perpetua, continentiq; serie per sex ætates ex unis ædibus sex illustres iureconsulti ad hunc Alexandrum Lamboricium, item eximium iuris peritum, qui

qui nunc floret, manarunt, saluberrimam pacem conciliauit. Properantem ad finem morantur subirati, & prope indignantes Guido, & Ioannes Luchinus. Arnutj, quorum prior in bello Brixianorum contra Henricum VII. Imperat. post multa egregia facinora pestilentia obiit. Alterum non fortuna, sed animi altitudo, & conscientia meriti sui, quae sperare digna virtute iubebat, proximè ad sublimiores in aula Romana honores extulit. Hic præter vetustam nobilitatem, subsidio scientiæ iuris, & legum, & ornamentis omnium liberalium artium fultus dedit se in familiaritatem Leonis, & Clementis Medicum multo antequam bono litteratorum fato utriq; D. Opt. Max. Tyara Pontificia caput redimires. in qua sublimitate collocatus Leo ultro eudatum ad se Ioannem Luchinum, pristino amore simul cum potentia aucto, sic complexus est, ut iuberet bono, letiq; animo esse: & a se sperare, atq; optare officia, atq; auxilia omnia, quibus dignitatē, & opes suas honestari, atq; amplificari posse iudicaret, nec minus re quā verbis liberalis fuit. Namq; cum iam Decanatus & postea Archipræbyteratus in maximo fano Alexandriæ dignitate Luchinus esset insignitus, ab eodem Pontifice Leone Medice statim Protonotarius, & Relator (Referendarius dicunt) utriusq; signaturæ renunciatus est, adpellatusq; Familiaris, &

relatus inter Barones, & Principes participantem maximorum quorumcumq; honorum, & dignitatum. Gubernator Parmæ, & Placentiæ præfuit. Præfidentis etiam constitutus est Piceni cum titulo, & potestate Legati a latere, idest cari amici familiaris, & tamquam a latere numquam descendens. Admissus est in familia Medicea ipse, & omnes in infinitam posteritatem filij, & nepotes aince ut Arnutij Medices adpellarentur: & insignia familie Medices gestarent, annuloq; cum Mediceo symbolo firmarent quodcumq; sancire ipsis videretur esse opportunum, & necessarium. Daturia demum dignitate decorato restabat solus purpurei galerii apex, eo iam ipsi ab eodem Leone destinato ne potiri posset, obstitit sceleratorum audax, & immans facinus. Nam dum Quæstor missu, iussuq; Leonis quæstionem Perusiæ in Paulum Baionum habet, ab ijs, qui, si causa esset dicenda, conscij sibi videbant suorum scelerum audaciam impune ipsis non futuram, veneno sublatus in ea urbe, cum summo, acerboq; Max. Pont. totiusq; aulæ, ac bonorum omnium dolore, & luctu interijt.

Iam ante hic Ioannes Luchinus Datarius adeptus erat a Summo Pont. sibi, & posteris gentilibus suis facultatem sistendi, & nominandi Archiepiscopyteri, & unius Canonici in templo Max. Alexan.

Vtriusq;

Franciscus huius Sacerdotij reditus tenues tunc erant. Ioannes Luchinus sui patrimonij diminutione angustias utriusq; subleuauit.

Idem Pontifex ablata abbazia D. Petri in Burgo-lio & Monachis D. Benedicti, eius abbacie Sacerdotio Petrum Martyrem Arnutium Ioannis Luchini fratrem Protonot. Apost. ornauit, addita facultate nominandi Etaminis, quam facultatem etiam ad posterum peruenire uolebat. Sed interea mortuo, ut dictum est, Ioanne Luchino, negotio, cuius iam erant in ea fundamenta, fastigiũ imponi non potuit.

Ioannes Maria Arnutius eorundem Ioannis Luchini, & Petri Martyris frater I. V. Consultus Protonot. Apostolicus, & Decanus templi Max. Alexand. Archipræsbyterq; Ouiliarum cum facultate plurimum etiam non simplicium Sacerdotiorum obtinendorum, magna fuit uir estimationis, & nominis.

Carolus quoq; V. eius nominis Imperator noluit eundem esse suæ liberalitatis expertem. Comitem Palatinum, & Equitem, Aulicum, Familiarem ipsum, & fratres, posterosq; cum uniuersis dignitatibus, atq; honorum nominibus appellauit.

Ioannes Luchinus Iunior ad iuris civilis, & aliarum circum prudentiam, in quibus sua tempestate paucos pares habuit, addidit scientiam, & usũ
admi-

administrandorum maximorum negociorum, & in primis Reipublicæ. Itaq; electus a patria magnis grauib; de rebus missus legatus ad Carolum V. Imp. redijt impetratis omnibus, de quibus missus erat, rebus.

Quis I.C. Iacobum Mariam iuniorem satis dignè commendet? cuius fores quotidie trita erant frequentia consultorum, & clientium, deducentium, & reducentium? Alij aucupes sunt gratiæ, & fauorum popularium: vulgiq; studia arte omni semper inhiantes venantur, sibiq; in crebris occurstationibus, atq; adsestationibus nimium quantum placent. Ille pertæsus ventorum istorum, & quietioris, securiorisq; vitæ adpetens, ab excellentissimo Senatu, cum aliter se exsoluere non posset, vacatione omnis publici, forensisq; muneris summa contentione tandem impetrata, totum se in meditatione religiosorum Christianorumq; officiorū tradidit, sed in medio cursu florentis ætatis animam Deo reddidit, relinquens non suis solum, sed omnibus bonis luctum, & memoriam sui nominis sempiternam.

Vix umquam quemquam videris æquiore, atq; adeo letiore animo excedentem e vita Petro Martyre Arnutio iuniore. Illi laboranti circumstitebant amicitia, & propinquitatis necessitudine coniunctissimi, ut vel animum facerent ad ferendam communis

*mūnis fati necessitatem, vel spem salutis promittentes languorem subleuarent, uniuersis agebat tanta mentis, & orationis equabilitate, & constantia gratias, ut nisi intestinū vulnus remedijs nullis curari posse medici domesticos docuissent, magnitudinem morbi altitudine sapientia ab illo sperare non vinci posse. Ille porro perfunctus omnibus Christianis ritibus, expiataq; admissarum culparum sollemnibus officijs, & piaculis conscientia hortari, qui aderant omnes, cepit ad religionem, & pietatem omnem omni cura, cogitatione, mente, atq; animo imbibendam, & colendam: prædicabat nullum obsidem nullam pignus consequenda salutis æterna habere mortales certiùs religione. Ea ducit, ea comite, non solum, dum hic sumus, dum vitam hic inter nostros agimus, omnia prospere cedere, sed post obitum etiam ab illa sublimes in beatorum sedes tolli. Prædicabat gloriari esse fas nemini in felicitatibus humanis, sed vniuersa accepta referenda Deo esse. Cum hæc (inquebat) vobis cano, eadem mihi ipse prædico, quæ utinam, mihi prosint ad pomerendam clementiam Dei. Quod ingenuus, quod nobilis natus sim, quod eductus, & eruditus liberaliter, quod venerim inclientelam, atq; amicitiam summorum Principum, quod me amarint Cardinales multi, præsertim Medices, & Bonelli: quod carus fuerim
 Pont.*

Pont. Pio V. quod Iohannem Franciscum fratrem in re familiari bene constituta, & in Reipub. administratione cum laude egregie sancteq; versantem relinquo, quod fratris filios Iordanum, & Marcellum a Xisto V. ter Opt. ter Max. Pont. Equitum Lauretanorum titulis, & insignibus, cum honorifico subsidio pecunie ad tuendam tanti honoris merestatem auctos honestatosq; videam, universa summo Deo accepta refero. Sed hæc de Petro Martire sint satis. Veniamus ad alios viuentes, quos piculum sit silentio præterire. Antonius Armatus terras habet fratres Casarem, Bartholomeum, & Nicolaum. Hic curam rei familiaris gerit. Antonius, & Casar uterq; Protonotarius Apostolicus ab ineunte ætate religioni se dediderunt: cui comitem adiunxere cognitionem iuris, & legum, quas utraq; per se honestissimas partes virtutibus morum sic illustraverunt, ut omnia Iustitiæ, prudentiæ, Constantiæ, & Moderationis munia ita scite conduerint, ut nec in iustitiam ulla ullius severitatis, nec in prudentiam astutia, nec in constantiam contumaciæ, nec in modestiam dirigitis suspicio umquam inciderit. Itaq; cuncti prædicant, Archidiaconatus, quo nitet Antonius, & Archipræbyteratus, quo fulget Casar, dignitate melius collocari nusquam alibi potuisse. Hos honores

dores illis ad sublimiora decora, atq; ornamenta
gradus esse augurantur omnes: egoq; in primis:
qui gloriam, & felicitatem alumnorum meorum
meam puto. Bartholomaeum Iureconsultum sua
excellens virtus, & in iudicando sanctitas fa-
uit, ut Ferdinandus Velascus Celtiberiae magnus
Comes, & in Italia Philippi Regis Imperator,
ac Mediolanij, & totius provinciae Mediolanien-
sis Prorex, & Gubernator eum semper habeat
occupatum Praefecturis, & Magistratibus admi-
nistrandis, nuncq; Dertona Quesitor, & Capi-
tulinum rerum index severitatem muneris re-
cta iurisdicendi sapientia moderatur, & tem-
perat.

Multa quidem restant, quae de hac honesta
familia vestra dici possent, & deberent: Sed
& mea multa occupationes vobis non ignota,
me excusabunt. Vosq; confido pro equaminita-
te vestra praetermissorum veniam Mattio ve-
stro liberaliter esse condonaturos. Superest, ut
hos tres libros meos Opinionum, quos in lu-
cem nunc primum exeuntes vobis commendo,
in fidem clientelamq; vestram, quod spero vos
libenter esse facturos, recipiatis. Valete. vi.
Kalen. Mai. Clj. ljj. IIC.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION

1895

ALCOHOLIC BEVERAGES

BY

W. H. H. H.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
1895

ALCOHOLIC BEVERAGES

BY

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
1895

ALCOHOLIC BEVERAGES

BY

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
1895

ALCOHOLIC BEVERAGES

BY

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
1895

ALCOHOLIC BEVERAGES

BY

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
1895

I N

IOANNIS MARIII MATTII

OPERA VICTORII MVTII CARMEN.

Quos hortos cernis, quæso, ne temne viator,
 Traxerit huc casus, duxerit aut ratio;
 Si ratio, prudens, si te fortuna, beatus
 Hesperidum pomis hinc potiora feres.
 Irriguum viden hic tu duplici flumine campū,
 Gleba olim triplex ubere qui vigeat?
 Ingresso tibi iam liceat perpendere cuncta,
 Ferreq; de cunctis omnia, quæ placeant:
 Omnia cum tuleris, nihil at de corpore toto
 Dempseris (en artem) talia campus habet:
 Tu sed enim fructus carpas, ne dente maligno,
 Vel flores lædas, gramina sacra caue;
 Custodes opifex sapiens nam quatuor agris
 Misit, quo nullus damna pudenda ferat.

V A 2

QNOTUM

Quorū quisq; Arnutiis, alto ex sanguine quisq;
 Vnanimes omnes, singulus, atq; potens:
 Quin & quāctus adest Glinus vir maximus Ro-
 Majorum factis, clarus, & ipse suis. (nus
 Nullum permittent cāpis hi ledere quicquam,
 Ipsos dum ignotos omnia ferre sinent.
 Matius hæc latis de multis (perlege) ab aris
 Transulit, orna animum prouidus ipse tuū.
 Quæ vitam spectant, quæ mores, eloquiū, artes
 Summas, hoc libro condidit exiguo:
 Vel latium teneat te, docta vel Attica tellus,
 Cecropis hic, alta hic mœnia Martis habe.

348
G V L I E L M I N I

SCHIAVINÆ SACERDOTIS

CANONICI MAXIMI

Templi Alexandria.

AD ARNVTIOS MEDICES

CARMEN

IN LIBRVM OPINIONVM

IOANNIS MARI MATTHII

V Tradunt veterum scripta : Terentium
Iuuerunt Sapiens Lælius , & Jera
Qui victa retulit nomen ab Africa .
Vrbis Romulæ cum nouus incola
Calcaret Latiam scenam humili pede .
Nec vates (fuit ut pectore candido)
Socis conticuit præbitam opem suis
Atantis Ducibus militiæ , & domi .
Ergo si modici subsidij memor
Euterpe Libyci musa Terentij
Insigni meritis laude beat viros ,

Quamvis

Quantum, obsecro, bonis ARNVTIIS tribus
 Omnes Castalia debuerint Deæ?
 Quorum consilio, quorum ope nobilis,
 Et Rubris Arabum dignus odoribus
 Nunc prodit liber hic? Et nitidum caput
 In dij radios exserit ætheris?
 Maæti, Maæti animis esse Sodalium
 Chors vos docta iubent. Addite animum viro.
 Vt pergat properans promere cætera,
 Hoc nymphae patrij Tanarides soli,
 Virtus vestra id auct, postulat, exigit.
 Sic Rex ætherei vos joveat poli.
 Sic vos perpetuis auctet honoribus.
 Sic post sena leuis funera scandat in
 Iustis pollicitum Spiritus æthera.

HER.

HERCVLES

Quinctianus.

Benigno Lectori.

A Mantissimis te verbis oro, quisquis es humanissime lector, ut, si quid unquam libenti animo fecisti, si quid, quod tibi profuturum speraueris, si quid tandem meditatus sis, quod perfectum te iuuerit; hunc, quem manibus sumpsisti, librum libentissime, atq; studiosissime perlegas: spero enim fore, ut intelligas, neq; me unquam meis typis mandasse quidquam, quod studiosis hominibus plus in hoc genere scribendi utilitatis afferret, neq; te inter recentiores libros quemquam legisse, qui te vel maiori varietate oblectaret, vel uberiori utilitate iuaret. Veros namq; comperies hortulos illos, quos superiori carmine per elegantem metaphoram irriguos, amoenos, fructi-

ros

ros ingeniosus, & Pacan. Victorius Mutius
descripsit. Nam doctissimus Matius ad in-
gentias artes lucidandas, ditandas, ornandas
præter multa ex secundo suo ingenio de-
prompta plurimos locos in varijs artibus,
varijsq; scriptoribus, vel à librarijs corrup-
tos, vel obscuros, vel dubios partim à nullo
usq; ad hunc diem notatos, partim perpe-
ram expositos notavit, emendavit, atq; illu-
stravit; permulta varia, noua, eademq; vti-
lissima in hunc librum congeffit non secus,
ac nauis, diligentesq; agricolæ soleant ad di-
uitum præpotentumq; virorum hortulos con-
ferendos quicquid suauissimorum pulcherri-
morumq; fructuum quoquo modo inueniri
possint, vel ex remotissimis regionibus com-
portare, quò nihil ad suauitatem, nihil ad
amoenitatem possit desiderari. Sed, vt quam-
primum suauissimos hosce fructus degustes,
degustatisq; te expleas, haud te pluribus mo-
tor. Vale.

O P I N I O N V M

IOANNIS MARI

M A T T I I

LIBRI PRIM

ARCHIATRVS, EXARCHIATRVS,

Exiatus. Locus Hefychij emen-

datus, & expositus,

Cap. I.

LIBRO X. Cod. de Excusa-
tionibus munerum: Titulo
XLVII. lege VI. exstat epi-
stola Imperatoris Constantini
Aug. ad Volusianum, cuius
initij hæc sunt verba.

*Medicos, & maxime Archia-
tros, vel Exarchiatis, Gram-
maticos professores, & alios*

*liberalium litterarum Doctores, vna cum ageribus, &
fiscis, necnon & rebus, quas in ciuitatibus suis possident,
ab omni functione, & ab omnibus muneribus civilibus,
et publicis immunes esse præcipimus.*

Iacobus Chiacius maximus ætate nostra iurisperitus
Archiatros exponit, qui in aula Principis curant. Exar-
chiatros autem, qui dimissi sunt ex Palatio, siue Co-
mitatu. In comment. vero ad Pandectarum Titulum
de Excusationibus, Archiatros adpellari scribit, Ro-

Miscell. Brud. T. 4.

Xx

mæ

ancientum, & Constantinopolis Medicos: quasi Principales Medicos.

Quod ad Archiatros pertinet, utraq; Cuiusq; interpretatio eadem est & recta: Principales enim Medicos intelligit (ut etiam nonnulli alij faciunt) Medicos Principis: non autem Principes, excellentes, acryphos ceteris ve praefectos: quales sunt, quos vulgo nunc Protophyticos, aut Protomedicos vocē, ex graeco latinoq; vocabulo confecta vocant. *Αρχιτροπος* (inquit) est *αρχος* & *τροπος*: non ut in *Αρχιεπισκοπος*, & in reliquis eiusmodi vocibus: quae primum seu principem sacerdotem: & primum exemplar, primamq; formam significant. Quod quidem videtur etiam vir doctus Ioannes Brodaeus extremo suarum Adnotationum libro. Haud ita pridem legi apud nondum scriptorem, cuius nomen memoria excidit, tradentem, in Epistola medica a quodam Vindiciano, quem autem Gortem non mihi contigit legere, Aesculapium Archiatrum ob excellentiam fuisse adpellatum. Apuleius quoq; eundem Aesculapium medicorum Principem predicat excepto tamen Hippocrate. Quod ad vocem Exarchiatris pertinet, nequaquam Cuiusq; interpretationi adhaerere exponens, qui dimissi sunt ex Palatio sine comitatu. Ego cum scriptum videtur apud Hesychium *Εξάρχης*, quod verbum de suo more verbo alter hoc *Εξάρχης* exponit, valde impeller ad suspicandum: quemadmodum fuerunt *Εξάρχης* & *Εξάρχης*, sic *Εξάρχης* & *Εξάρχης* potuisse esse, & debuisse. Dicit aliquis: quodnam fuit munus, quae functio, quaeve dignitas Exarchiatrorum istorum? Amplius quidem hic pronuncio. Neque enim est considerandum in re vetustate, & silentio historiae oblitterata, confidenrius quidquam statueret. At tamen magis Archiatrorum non potuit esse admodum dissimile munus

neris

noster Exarchiatus quorum ex his, quae adferuntur ar-
 gumentis conicio has fuisse partes: arceffent tamquam
 praefecti alijs medicis, a quibus ipsi reposcerent quasi
 censes aut censes interdictionem. Namque Ari-
 stoteles lib. iij. Politicorum scribit . . .
 Huiusmodi exigenda rationi praefuisse puto hos, quos
 Nicetychius *Exarchiatus* vocat. Ita quoque apud eundem esse
 & corruptam vocem illam puto: quam expositionis loco
 misquibungia *Exarchiatus*. quando nihil aliud addens scribit.
 praefecti, *Exarchiatus*. quod vocabulum cum hic, & ali-
 vbi in nullis, ut ego puto, in illo (si doctorum suffragium
 addiderim) ego inquam, ab Aristotele adductus, &
 quoniam in quodam libenter reparerem, &
 in quodam admodum, & eadem veracunda, & fortasse
 iustitiam legitima mutatione.
 Eundem autem fuisse, qui *Exarchiatus*, id est rationem
 administrati officij reposcerent. Quod si *Exarchiatus* fue-
 rint, sic, si Exarchiatus, siue Exar-
 chiatus (ut est in verbis Imperatoris) censeamus, ha-
 buisse in Archiatros eandem auctoritatem, etiam si fal-
 sum, excusationem tamen potius, quam reprehensio-
 nem ab omnium aequitate debeat hac nostra iuvandi
 voluntas expectare. Si Cuiacius probasset Exarchia-
 tibus, siue Exarchiatis fuisse, qui ex Palatio, ut scribit,
 suo Gomitate dimissi essent, vel honoris ergo, tam-
 quam veterani, & emeriti, vel quavis alia honesta cau-
 sa dimissi, facile concederem, dictos esse Exarchia-
 tibus ab Imperatore eo modo, quo Valerius Max. lib.
 viij. cap. viij. de L. Crasso loquens dicit Ex consule
 his verbis. *Ex archiatus* . . .
 quomodo de se patet in libris legum Ex consules, Ex-
 archiatus

prætores, pro iis, quos antiqui dicebant consulares;
Prætorioq; qui aliquando consules Prætoresq; fuissent.
Sed cum ille id non probet, nec, ut credo, probare
possit, æqui iudices æqui boni faciant hanc opinionem
nostram.

VIR, PINVS, PALÆMON,

apud Virgilium: *Gutta, Stilla.*

Cap. II.

Longe argutior, & mordacior erit sententia Vir-
giliani illius versus eclogæ VIII.

„ *Parcius. ista viris tamen obicienda memento.*

„ *Novimus, & quite.*

Si sic exponamus. Ut hæc obicienda sint, tamen au-
toritatem istam non sibi quivis sumat: sed qui purus
ipse sit: moribusq; & existimatione integer: quasi dica-
mus. Obicienda sunt a viris, non a te polluto, conta-
minatoq; & turpi libidine infami, quem nōn minus inter
viros mulierem fuisse.

Eadem ecloga.

„ *Tantum vicine Palamon*

„ *Sensibus hæc imis (res est non parva) reponas.*

Suetonius in libro de claris grammaticis de hoc Pa-
læmone sic scribit.

„ *Arrogantia fuit tanta, ut M. Varrenem portum adpella-*

„ *ret. Secum natas, & moriturum litteraria foret. Nomen*

„ *suum in Bucolicis non temere posuit: sed prasagente*

„ *Virgilio, fore quandoq; omnium portarum Palæmonem.*

In Eclogam VII.

Montanam, siluestremq; arborem esse Pinum norunt
omnes; miranturq; nonnulli, habitantem esse Virgilio
domesticam, & hortensem hoc versa.

„ *Fra-*

Pinus in fluis pulcherrima, Pinus in hortis.

Sed præter Virgilium etiam Vegetius lib. iv. cap. xxxiv. admirationem temere susceptam docet, cum sic loquitur.

„ Ex cupresso ergo, & Pinu domestica, siue Silue fr̃e La-
rico, & Abiete præcipue Liburna contexitur.

ALIQVOT VIRGILII LOCA EX

Georgicis adnotata. *Mæsia, Myfia, Viscum,*

Abolere vñdis. Quem, Qua abun-

dare, Tonsus. Decotes.

Exsuperabilis.

Cap. III.

NVLLO tantum se *Mæsia cultu*
laetatur: & ipsa suas mirantur *Gargara messes.*
Cum duplex sit *Myfia*, vna *Asia*, altera *Europæiam*.
pridem admonuit doctus *Hermolaus Barbarus*, vtramq;
a *Græcis* *Mosia* scribi cum y in prima syllaba: *Latinis*
aliter seruantibus, quorum mos est *Asianam Myfiam*:
Europeam vero *Moesiam* adpellare. Ergo ego credi-
derim *Virgilium* secutum morem cæterorum *Latino-*
rum in versu supra citato *Moesiam* scripsisse: & de *Moe-*
sia *Europea*, non de *Asiana* intellexisse, quidquid aliter
tradant *Virgilij* eo loco interpretes. Est namq; vero
propius, poetam voluisse rem augere exemplo feracita-
tis quarum provinciarum potius, quam vnius, præfer-
tim, cum prope toto sit *Myfia*, & *Gargara*, Et enim
Gargara *Troadis* sunt: cui *Myfia* adeo coniuncta est,
termini antiquis fuerint ambigui. Vnde prouer-
bium a *Strabone* libro xij. relatum, locum atq; origi-
nem habuit.

Pont. Pio V. quod Ioannem Franciscum fratrem in re familiari bene constituta, & in Reipub. administratione cum laude egregie sancteq; versantem relinquo, quod fratris filios Iordanum, & Marcel- lum a Xisto V. ter Opt. ter Max. Pont. Equitum Lauretanorum titulis, & insignibus, cum honorifico subsidio pecuniae ad tuendam tanti honoris more- statem auctos honestatosq; videam, universa summo Deo accepta refero. Sed haec de Petro Martyre sint satis. Veniamus ad alios viuentes, quos pic- culum sit silentio praeterire. Antonius Armutius tres habet fratres Caesarem, Bartholomeum, & Nico- laum. Hic curam rei familiaris gerit. Antonius, & Caesar uterq; Protonotarius Apostolicus ab ine- unte etate religioni se dediderunt: cui comitem adiunxere cognitionem iuris, & legum, quas utraq; per se honestissimas partes virtutibus morum sic illustraverunt, ut omnia Iustitiae, pru- dentiae, Constantiae, & Moderationis munia ita scite conduerint, ut nec in iustitiam ulla cillens severitatis, nec in prudentiam astutiae, nec in constantiam contumaciae, nec in modestiam dirac- tis suspicio umquam inciderit. Itaq; cuncti pra- dicant, Archidiaconatus, quo nitet Antonius, & Archipresbyteratus, quo fulget Caesar, dignitatem melius collocari nusquam alibi potuisse. Hos ho- nore

nores illis ad sublimiora decora, atq; ornamenta
gradus esse augurantur omnes: egoq; in primis:
qui gloriam, & felicitatem alumnorum meorum
meam puto. Bartholomæum Iureconsultum sua
excellens virtus, & in iudicando sanctitas fa-
cit, ut Ferdinandus Velascus Celtiberia magnus
Comes, & in Italia Philippi Regis Imperator,
ac Mediolanij, & totius provincie Mediolanien-
sis Prorox, & Gubernator eum semper habeat
occupatum Præfecturis, & Magistratibus admi-
nistrandis, nuncq; Dertonæ Quæstor, & Capi-
tulinæ rerum iudex severitatem muneris re-
ctæ iurisdicendi sapientia moderatur, & tem-
perat.

Multa quidem restant, quæ de hac honesta
familia vestra dici possent, & deberent: Sed
& mea multa occupationes vobis non ignota,
me excusabunt. Vosq; confido pro equaminita-
te vestra prætermissorum veniam Mattio ve-
stro liberaliter esse condonatu-ros. Superest, ut
hos tres libros meos Opinionum, quos in lu-
cem nunc primum exeuntes vobis commendo,
in fidem clientelamq; vestram, quod spero vos
libenter esse facturos, recipiatis. Valete. Vi.
Katon. Mai. Clj. lç. 11C.

INFORMATION

100-44362-100

100

100-443887-100

[illegible]

22

100

7-10-68

SECRET

1. The first step in the process is to identify the problem or issue that needs to be addressed. This involves gathering information and understanding the context of the problem.

100-443887-100

[illegible]

Confederate States of America

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

I N

IOANNIS MARIII MATTII

OPERA VICTORII MVTII CARMEN.

Quos hortos cernis, quaeso, ne temne viator,
 Traxerit huc casus, duxerit aut ratio;
 Si ratio, prudens, sit te fortuna, beatus
 Hesperidum pomis hinc potiora feres.
 Irriguum viden hic tu duplici flumine campū,
 Gleba olim triplex ubere qui vigeat?
 Ingresso tibi iam liceat perpendere cuncta,
 Ferreque de cunctis omnia, quae placeant:
 Omnia cum tuleris, nihil at de corpore toto
 Dempseris (en artem) talia campus habet:
 Tu sed enim fructus carpas, ne dente maligno,
 Vel flores ledas, gramina sacra caue;
 Custodes opifex sapiens nam quatuor agris
 Misit, quo nullus damna pudenda ferat.

V A 2

Quoym

Quorū quisq; Arnutiū, atq; ex sanguine quisq;
 Unanimes omnes, singulus, atq; potens:
 Quin & quīdēus adest Glīnus vir maximus & v-
 Maiorum factis, clarus, & ipse suis. (nus
 Nullum permittent cāpis hī ledere quicquam,
 Ipsos dum ignotos omnia ferre sinent.
 Martius hæc latis de multis (perlege) ab aris.
 Transfuit, orna animum prouidus ipse tuū.
 Quæ vitam spectant, quæ mores, eloquiū, artes
 Summas, hoc libro condidit exiguo.
 Vel latium teneat te, docta vel Attica tellus,
 Cecropis hic, alta hic mœnia Martis habe.

348
G V L I E L M I N I

SCHIAVINÆ SACERDOTIS

CANONICI MAXIMI

Templi Alexandria.

AD ARNVTIOS MEDICES

CARMEN

IN LIBRVM OPINIONVM

IOANNIS MARIJ MATTII.

VT tradunt veterum scripta : Terentium
Iuuerunt Sapiens Lælius, & Iera
Qui victa retulit nomen ab Africa.
Vrbis Romulæ cum nouus incola
Calcaret Latiam scenam humili pede.
Nec vates (fuit ut pectore candido)
Socis conticuit præbitam opem suis
Atantis Ducibus militiæ, & domi.
Ergo si modici subsidij memor
Euterpe Libyci musa Terentij
Insigni meritos laude beat viros,

Quantum

Quantum, obsecro, bonis ARNVTILIS tribus
Omnes Castalia debuerint Deæ?
Quorum consilio, quorum ope nobilis,
Et Rubris Arabum dignus odoribus
Nunc prodit liber hic? Et nitidum caput
In dij radios exserit aetheris?
Maëti, Maëti animis esse Sodalium
Chors vos docta iuvent. Addite animum viro.
Vt pergat properans promere cætera,
Hoc nymphae patrij Tanarides soli,
Virtus vestra id auct, postulat, exigit.
Sic Rex ætherei vos joueat poli.
Sic vos perpetuis auctet honoribus.
Sic post sena leuis funera scandat in
Iustis pollicitum Spiritus æthera.

HERCVLES

Quinctianus.

Benigno Lectori.

A Mantissimis te verbis oro, quisquis es humanissime lector, ut, si quid unquam libenti animo fecisti, si quid, quod tibi profuturum speraueris, si quid tandem meditatus sis, quod perfectum te iuuerit; hunc, quem manibus sumpsisti, librum libentissimè, atq; studiosissimè perlegas: spero enim fore, ut intelligas, neq; me unquam meis typis mandasse quidquam, quod studiosis hominibus plus in hoc genere scribendi utilitatis afferret, neq; te inter recentiores libros quemquam legisse, qui te vel maiori varietate oblectaret, vel vberiori utilitate iuaret. Veros namq; comperies hortulos illos, quos superiori carmine per elegantem metaphoram irriguos, amoenos, fructife-

ros

ros ingeniosus, & Pacan. Victorius Mutius
descripsit. . Nam doctissimus Matius ad in-
genuas artes lucidandas, ditandas, ornandas
præter multa ex secundo suo ingenio de-
prompta plurimos locos in varijs artibus,
varijsq; scriptoribus, vel à librarijs corrup-
tos, vel obscuros, vel dubios partim à nullo
vsq; ad hunc diem notatos, partim perpe-
ram expositos notavit, emendavit, atq; illu-
stravit; permulta varia, noua, eademq; vti-
lissima in hunc librum congescit non secus,
ac gnaui, diligentesq; agricolæ soleant ad di-
uitum, præpotentumq; virorum hortulos con-
ferendos quicquid suauissimorum pulcherri-
morumq; fructuum quoquo modo inueniri
possint, vel ex remotissimis regionibus com-
portare, quò nihil ad suauitatem, nihil ad
amoenitatem possit desiderari. Sed, vt quam
primum suauissimos hosce fructus degustes;
degustatisq; te explcas, haud te pluribus mo-
ror. Vale.

O P I N I O N V M

IOANNIS MARIII
M A T T I I

LIBRI PRIMII.

ARCHIATRVS, EXARCHIATRVS,
Exiatus. Locus Hefychij emen-
datus, & expositus,

Cap. I.

LIBRO X. Cod. de Excusa-
tionibus munerum: Titulo
XLVII. lege VI. exstat epi-
stola Imperatoris Constantini
Aug. ad Volusianum, cuius
initij hæc sunt verba.

*Medicos, & maxime Archia-
tros, vel Exarchiatris, Gram-
maticos professores, & alios*

*archiarum litterarum Doctores, una cum ægrotis, &
suis, neque non & rebus, quas in ciuitatibus suis possident,
ab omni functione, & ab omnibus muneribus civilibus,
vel publicis immunes esse præcipimus.*

Iacobus Chiarius maximus ætate nostra iurisperitus
Archiatros exponit, qui in aula Principis curant. Exar-
chiatros autem, qui dimissi sunt ex Palatio, siue Co-
mitatu. In comment. vero ad Pandectarum Titulum
de Excusationibus, Archiatros adpellari scribit, Ro-

Miscell. Brud. T. 4.

Xx

mæ

metantum, & Constantinopolis Medicos: quasi Principales Medicos.

Quod ad Archiatros pertinet, utraq; Cuiacii interpretatio eadem est & recta: Principales enim Medicos intelligit (ut etiam nonnulli alij faciunt) Medicos Principis non autem Principes, excellentes, adyphicos ceteris ut praefectos: quales sunt, quos vulgo nunc Protophyticos, aut Protomedicos voce, ex graeco latinoq; vocabulo constata vocant. *Αρχιτροπος* (singularem) est *ἀρχιτροπος* *ἰατρικῆς*: non ut in *Αρχιεπισκοπος*, & in reliquis eiusmodi vocibus quae primum seu principem sacerdotem: & primum exemplar, primamq; formam significant. Quod quidem vidit etiam vir doctus Ioannes Brodeus extremo suarum Annotationum libro. Haud ita pridem legi apud induum scriptorem, cuius nomen memoria excidit, tradentem, in Epistola medica a quodam Vindiciante, quem auctorem non mihi contigit legere, Aesculapium Archiatrum ob excellentiam fuisse adpellatum. Apuleius quoq; eundem Aesculapium medicorum Principem predicat excepto tamen Hippocrate. Quod ad vocem Exarchiatri pertinet, nequaquam Cuiacii interpretationi adhaerere oportet, qui dimissi sunt ex Palatio sine comitatu. Ego cum scriptum viderem apud Hesychiam *Ἐξάρχης*, quod verbum de suo more verbo altero hoc *Ἐξάρχης* exponit, valde impeller ad suspicandum: quemadmodum fuerunt *Ἐξάρχης* & *Ἐξάρχης* sic *Ἀρχιτροπος* & *Ἐξάρχης* potuisse esse, & debuisse. Diceret aliquis: quodnam fuit munus, quae sanctio, quaeve dignitas Exarchiattrorum istorum? Amplius quidem hic pronuncio: neque enim est considerandum hominis in re verustate, & silentio historiae oblitterata confidentius quidquam statueret. Attamen minus Archiattrorum non potuit esse admodum dissimile munus, neris

prætores, pro ijs, quos antiqui dicebant consulares;
Prætoriosq; qui aliquando consules Prætoresq; fuissent.
Sed cum ille id non probet, nec, ut credo, probare
possit, æqui iudices æqui boni faciant hanc opinionem
nostram.

PIR, PINVS, PALÆMON,

apud Virgilium: *Gutta, Stilla.*

Cap. II.

Longe argutior, & mordacior erit sententia Vir-
giliani illius versus eclogæ VIII.

„ *Parcius. ista viris tamen obicienda memento.*

„ *Neuimus, & quite.*

Si sic exponamus. Ut hæc obicienda sint, tamen au-
thoritatem istam non sibi quiuisumat: sed qui purus
ipse sit: moribusq; & existimatione integer: quasi dica-
mus. Obicienda sunt a viris, non a te polluto, conta-
minatoq; & turpi libidine infami, quem hõnitus inter
viros mulierem fuisse.

Eadem ecloga.

„ *Tantum vicine Palamon*

„ *Sensibus hac imis (res est non parua) reponas.*

Suetonius in libro de claris grammaticis de hoc Pa-
læmone sic scribit.

„ *Arrogantia fuit tanta, ut M. Varrenem portum adpella-*

„ *ret. Secum natus, & moriturum litterariæ feret. Nomen*

„ *suum in Bucolicis non temere posuit: sed presagente*

„ *Virgilio, fore quandoq; omnium postarum Palæmonem.*

In Eclogam VII.

Montanam, siluestremq; arborem esse Pinum norunt
omnes, miranturq; nonnulli, habitant esse a Virgilio
domesticam, & hortensem hoc versa:

„ *Fra-*

Pinus in silvis pulcherrima, Pinus in hortis.
 Sed præter Virgilium etiam Vegetius lib. iv. cap.
 xxiv. admirationem temere susceptam docet, cum
 sic loquitur.
*Ex cupresso ergo, & Pinu domestica, siue Silue præ La-
 rice, & Abiete præcipue Liburna contexitur.*

ALIQVOT VIRGILII LOCA EX

Georgicis adnotata. Mæsia, Myfia, P'iscum,

Abolere undis. Quem, Qua abun-

dare, Tonsus. Decotes.

Exsuperabilis.

Cap. III.

NILLO tantum se Mæsia cultu
 laetatur: & ipsa suas mirantur Gargara messes.
 Cum duplex sit Myfia, vna Asia, altera Europæ: iam-
 pridem admonuit doctus Hermolaus Barbarus, utramq;
 a Græcis *Mysia* scribi cum y in prima syllaba: Latinis
 aliter seruantibus, quorum mos est Asianam Mysiam:
 Europeam vero Mœsiam adpellare. Ergo ego credi-
 derim Virgilium secutum morem cæterorum Latino-
 rum in versu supra citato Mœsiam scripsisse: & de Mœ-
 sia Europea, non de Asiana intellexisse, quidquid aliter
 tradant Virgilij eo loco interpretes. Est namq; vero
 propius, poetam voluisse rem augere exemplo feracita-
 tis duarum provinciarum potius, quam vnius, præfer-
 tim, cum prope tota sit Myfia, & Gargara, Et enim
 Gargara Troadis sunt: cui Myfia adeo coniuncta est,
 ut termini antiquis fuerint ambigui. Vnde prouer-
 bium à Strabone libro xij. relatum, locum atq; origi-
 nem habuit.

,, Xapi

- ,, *Χαρίσ ταμῶν, καὶ τὰ πρυγῶν ἐν ἑαυτοῖς. Πυρίαν. Πάλετε.*
 ,, *Myforum, & Pbrygum terminos certos constituisse*
 ,, *difficile.*

Sic enim malim, vertere, quam quomodo Brasmus fecit, qui existimans Trimetron Iambicum esse cum hemistichio, ipse addens ex ingenio verba aliquot, sic interpretatur.

- ,, *Sunt separati Myforum termini.*
 ,, *Pbrygumq; sed finire perquam est arduum.*

Certe, locus apud Strabonem sic, vt a me est relatus diserte scribitur sine vlla mensura Trimetri. Felix porro prædicatur a feracitate vtraq; Europea, atq; Asiana prouincia. Itaq; Philostratus in Heroicis Mysos Asiæ prædicat.

- ,, *ἡμισα ἡ περὶ τῶν πρῶτων.*
 ,, Solinus de Mœsij Europeis (duplex enim est Mœsia Europæ, vt etiam Mysia Asiæ) sic scribit.
 ,, *Μοκ Μœσια: quas maiores nosstri iure Generis horre-*
 ,, *um nominabant.*

Mysi præterea Asiæ fuere coloni Mœsiorum Europæ auctore Strabone, cum alibi, tum lib. vij. his verbis.

- ,, *οἱ τοίνυν Ἕλληνες τοὺς Γέτας θράκας ὑπέλαβον. ἄκου-*
 ,, *σ' ἑκάτερα τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ αὐτοὶ καὶ οὗς νῦν μυση καλοῦσιν,*
 ,, *ἀφ' ὧν ὠρμήθησαν, καὶ οἱ νῦν μεταξὺ λιβῶν καὶ ὀρβῶν, καὶ*
 ,, *τράχων, εἰσέρτες μῦσοι.*

Sed hæc hæcenus.

In eo versu.

- ,, *Tum laqueis captare feras, & fallere viscum*
 ,, *ibi viscum pro rete ponitur. Ad id probandum nihil de*
 ,, *meo addam. Tantum adponam Nonnii verba, ne de-*
 ,, *cipi nos sinamus a Seruio, atq; ab alijs interpretibus*
 ,, *de aucupio hic, non de venatione male accipientibus.*
 ,, *Viscum posuit pro rete ut aucupio. Hæc. P. Familic*
 ,, *Lepusculi timentes hoc quadrangulum*

,, Dedit

53 *Dedit Diana rete necesse, & prout*
54 *Vesum, sagenam, lineamq; compidem.*

Libro eiusdem Virgilij operis iij.

55 *Num neq; eras corq; usus, nec viscera quisquam*
56 *dat undis abolere potest, aut vincere flamma.*

Interpretes exponunt secundum versum,

57 *Nec lauari, nec coqui poterant,*

Quid? si nos intelligamus, & explanemus viscera
extinctarum ea luc pecudum, neq; coqui feruentibus
aut ab igne aquis (elixa vocant,) neq; flammis assari, &
non tribus torreretur poterant. Inde carnes assae. Quor-
am sum enim huc viscera, si non esui pares? Certe etiam
siliagumida manifeste dicuntur, quae facile coquantur.

Libro IV.

58 *In tenui labor: at tenuis non gloria: si quae*

59 *adhaesit laeva sinunt.*

Quem, ibi per se non est: ut non semel apud eundem
potam legere est, qua.

Eodem libro.

60 *Tonfis in vallibus illum*

61 *Passeris, & curua legunt prope flumina Mella.*

Exponunt interpretes alij

62 *Tonfis, aprisis.*

alij

63 *Non siluosis, unde e contra est, intonfi montes.*

Ego vero interpretor densis, herbosis, vestitis, viren-
tibus, ipseq; sibi est interpretas Virgilius eo versu libri I.
Aeneidos.

64 *Tonfisq; ferunt mantelia villis.*

Ubi sine dubitatione vox haec Tonfis accipienda est
pronouis, & pexis, idest quibus villi usu non sunt detriti.

Contra, rogat, quibus vetustate, usu, atque habendo
pili sunt detriti, Decores adpellantur auctore Festo.

lib. I.

Hoc

Hoc, quod additurus sum, parergon quidem est: præterire tamen non debeo. Florem, de quo loquitur Virgilius, & cui a Mella flumine agri nostri Brixiani agricolæ nomen fecere Amellum vocantes, existimari ab auctore Glossarij veteris esse, quem græco vocabulo Melissophyllon dicimus. Sic enim scribit.

„ *Amellum, Melissoφυλλον.*

Ego, cum intelligam, Melissophyllon, siue Melissophyllon, siue Melittenam esse Latinis Apiastrum, quod apiibus sit gratum, videamq; hoc nostrum Melissophyllum nihil habere ad finem descriptioni Virgilianæ (est autem hortense olus, quam Melissam pharmacopolæ vulgo vocant) statuo hic nihil, neq; litem meam faciam. Cæterum de bono, malo ve auctore ego emerim, cum Glossarium citavi, iudicent alij.

Lib. iij. ad illum versum.

„ *Immanemq; rotam, & non exsuperabile saxum.*

Seruius sentit recte, qui acutius positam vocem hanc exsuperabilem scribit. Q. quoq; Claudius apud Agellium lib. xvij. cap. ij. eodem sensu utitur.

„ *Virum fortem, & exsuperabilem Respublica sensit.*

Sic Terentius Phormione, Iustam, & vincibilem causam acutius dixit.

AENEIDIS VIRGILII ACTIO VNA.

De Poesi, & Epopœia. Virgilij grauis error.

Horasium falli. Historiam esse fundamen-

tum Epopœia, & Tragœdia. Ho-

ratij versus male a Servio

explicatum.

At, & Ast.

QVAE CAUSAE MOVERINT VARIVM

*subducam ad tollendum primos quattuor versus
principij Aeneidis, & recte ne
id fecerint.*

Cap. IV.

Inchoauerat Virgilius Aeneidem suam his verbis.

Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena

Carmen, & egressus siluis vicina coegi

Vt quamuis auido parerent arua colono,

Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Martis

Arma, Virumq; cano: Troia qui primus ab oris

Italiam fato profugus, Lauiinaq; venit

Littora: multum ille, & terris iactatus, & alte

Vis superum, & saeva memorem Iunonis ob iram.

Multa quoq; & bello passus, dum conderet urbem;

Inferretq; Deos Latio: genus unde Latinum,

Albanig; patres, atq; alta moenia Roma.

Duo hic mihi quaerenda proposui; Quæ sit Actio
Aeneidis, & vna ne sit, an duæ. Deinde recte ne

Varius, & Tucca primos quattuor principij versus

Miscell. B. Tom. 4.

Y y

de

de Virgilij principio amouerint. Obiterq; inferemus quædam a re non aliena. Temperare tamen mihi non possum, quin prius vehementer admirer, neminem hæcenus animaduertisse insignem errorem Virgilij. Cui habenda erat inpropositione ratio non Armorum, & belli, sed viri tantum, præsertim cum admonitorem haberet Homerum initio Odysseæ, quod hæc exprimit, sic ordientem Ἀνδρα μοι ἔννεπε, μοῦνα πολυτρπείν. Totum enim argumentum operis incumbit in, Virum, Nam ridiculi sunt, qui hoc vocabulo, virum, Errores exponunt. Quod enim ius adfinitatis, aut vicinitatis est verbo, Virum cum erroribus? Deinde Actiones duas Aeneidi tribuerent Bella, & Errores, quæ duo incommoda Aeneæ querenti, & adepto Italiam sunt exantlata: cum Poësis, & Epopœia vnus tantum Actionis sit Narratio. Actionis quidem verbum nusquam isti nominant: quod faciendum fuit.

Nec obliteratione primorum xv. versuum remedium vllum est adlatum peccato huic, remanet enim ἦ Arma: quæ vox omnino superat, hic, vt dicitur. aliusq; quiddam spectauerunt Varius, & Tucca, animum ad Actionem intendentes. Cuius virtus nisi sit cognita, totus hæc impensus labor est inanis. Est autem Actio quasi anima poematis, eaq; vnicuiq; poemati vna, vt ridiculi sint, qui, cum Aeneis sit Narratio aduentus Aeneæ a Troia in Italiam per imitationem, duas Actiones Aeneidi adplicent, quando Arma Bella, & Virum Errores interpretantur, cum Epopœia sit vnus (vt dictum est) tantum Actionis Narratio per imitationem. Nec intelligunt isti, hoc facto se duplici crimine Virgilium poetam eminentissimum onerare Desertoris scilicet, & Contemptoris. Desertoris, quod ab exemplo Homeri discederet, qui est.

Helice

35 *Helio, & clari Septentriones.*

36 *Quæ fidunt dæce*

omnes prudentes poetæ: & a cuius poematæ Platon, & Aristoteles conscribendæ, atq; adeo constituendæ artis poeticæ præcepta hauserunt, cuiusq; ipse Virgilius toto suo poemate est sedulus imitator, & æmulus. Contemptoris vero doctrinæ utriusq; Platonis, & Aristotelis: qui vniustantum Actionis cantorem esse, volunt Epicum poetam. A quo utroq; crimine Virgilium pro viribus vindicare in animo est. Sed operæ præmium est prius præfari paucula de Poesi, & Epopœia: in qua principem inter Latinos poetas locum Virgilio omnes tribuimus meritissimo. Ita hoc iactio tamquam fundamento, fidentius, & certius inædificari poterunt, quæ intendimus reliqua.

Definimus autem primum Poësim esse Narrationem vnius Actionis per Imitationem cum suavi oratione.

Epopœiam vero, heroico carmine Actionis vnius Narrationem per imitationem cum delectatione.

Quæ definitiones si veræ sunt, ut certe sunt, quemadmodum demonstrabimus, sequitur, bono Epico poetæ (quamquam tamen Tragicus, & Comicus idem sequuntur) vnâ tantum, & quidem vnius Actionem in vno Poemate esse tractandam. Præter exemplum Homeri in utroq; opere, ut ostendemus paulo post, præcipit etiam Aristoteles id esse faciendum in his, quæ sola ex multis, quæ edidit de Poetis, & de Poetica, nunc supersunt siue seorsum scripta interruptè præcepta: siue fragmenta libri amplioris: qui perierit, siue commentarij prouisi ad constitutionem plenioris, & considerationis operis: siue ex pluribus scriptoribus adnotati loci: siue liber est dicendus: qui nunc studiosorum manibus teri-

*Poterat
omitti,
cum
delecta-
tione.*

Y y

tur,

tur, doctissimorum ætatis nostræ viro-
 rum finis expositionibus illustratus. Ibi ille philosophus
 [ut ex pluribus libri illius collatis locis colligitur]
 sentit, Poësim esse vniuersæ Actionis imitationem. Quam
 doctrinam secuti sunt ex antiquis Strabo lib. 1. & Plu-
 tarchus de Audienda Poëtica: ex nouis vniuersi (quos
 quidem meminerim legere) qui materiam hanc tra-
 ctauerunt. Plato lib. 111. de Repub. id ante illos sen-
 tērat, prædicans, fieri non posse, ut quisquam multa,
 sicut vnum recte imitetur, excidatq; vniuersis, qui
 multa sit conatus scripserat, inquam, Plato idem sed
 cum additamento vocabuli Narrationis prorsus neces-
 sario, tradens: Epicos poetas Narrationem per imi-
 tationem facere. Quam sententiam cur Aristoteles &
 reliqui non sint secuti, iustæ causæ sunt, cur moneatur
 docti, primum Homerus, quem cum vniuersi, tum
 vterq; Plato, & Aristoteles meritis laudibus sepe extol-
 lunt, exemplo suo docet, Narrationis verbum in defini-
 tione Poësis esse necessarium. Et sane quid aliud est
 in Odyssæa ἐννεε, & εἰπε, nisi Narra? Quid in Ili-
 ade ἰστορε, nisi cane, & narra? Quid aliud idem in
 Odyssæa, nisi historiam reditus Vlyssis a Troia in Itha-
 cam? In Iliade historiam iræ Achillis ad Troiam per
 Imitationem narrat?

Omnino Epopœius (quod & Tragico propo-
 situm est) argumentum sumit ex veritate, ipso Aristo-
 tele idem docente. Strabo quoq; lib. 1. cum pluribus
 verbis in hanc sententiam disputauit, tandem sic con-
 cludit.

α. ἐκ μὲν δὲν δὲ ἀληθὺς ἀνάπιν καὶ τὴν τετραλογία ὅς
 ὁ μὲν πικρὸν.

Tum si Epopœius habet historiam sui poematis fun-
 damentum, ut diximus, & alibi etiam dicitur cum
 aliquo utili corollario, illi etiam propositum esse
 debet

debet sequi (quantum artis, & fabulæ ratio patitur) naturam historiæ. Historia autem, ut verbum ipsum *ἱστορία*, unde nomen habet, declarat. Narratio est rerum gestarum. Itaque egregie Suidas Epopeiam exponit esse metro heroico scriptam historiam. Quid? Epopeius est ne totus semper imitatio occupatus, ut Tragicus, & Comicus? Minime vero, immo frequenter ille ipse ex se ipso loquitur, sicut est omnibus manifestum. Ut non fuerit imitandum, in Imitatione tantum versari debere Epopeiam poetam. Tanta autem est vis veritatis, ut et Aristotelem ipsum adigat non semel Poësim *ἱστορίαν*, & *ἐπὶ ἱστορίαις* adpellare. Vbi etiam agit de *ἱστορίαις* Epopeiæ, atq; Tragediæ sic scribit *Ἐπὶ τῇ ἱστορίᾳ, εἰς τὸ διῶκεν ἑστῆαι*.

Ex his igitur vniuersis, quæ diximus, satis adparet, Narrationis verbum in definienda Poësi esse necessarium.

Sed ad ea, quæ de Actione Aeneidis inchoaueramus aliquid amplius addamus omnino non omittendum. Vnde scilicet historiæ narrationem ordiatur Virgilius, cum aliquot alijs scitu dignis rebus.

Si igitur Poësis, & Epopeia est vnius Actionis Narratio, ut dicebamus, ergo pariter vnum tantum argumentum in Aeneide, & vnâ Historiam agnosceremus, quæ est Narratio, ut diximus, aduentus Aeneas a Troia in Italiam per Imitationem. Cuius tamen propositio non pauculis illis verbis, „Arma, Virumquecano, sed vniuersis xi. proemij versibus præhis continetur, & significatur. Quod ab Homero in Odyssea factum viam Virgilio sedulo imitatori ad sequendum monstraui.

Quatuorquæ autem vterq; Homerus, & Virgilius in exordio promittit initium Actionis, ille Odysseæ, hic

hic Aeneidis statim ab excidio Troiae [hoc enim interposuisse confert non parum] tamen neuter Narrationem incipit illic ab obitu a Troia: sed ille a discessu ab Ogygia Calypsonis insula Vlyssis: hic exemplo Homeri, & arte Epopoeiae magistra, quae non ab ultimis initijs, verum prope ab extrema historia docet Aëtionis principium poemati dare, a Sicilia Aeneae, ultimo scilicet utriusque errorum anno fabulam inchoat.

Ut vero nota esset reliquarum ingentium ærunnarum historia, quas ærunnas per tam longum tot annorum spatium post discessum a Troia, uterque heros hactenus pertulisset, commodam, amplamque narrandi occasionem dederunt accensi desiderio noscendi reliqua vniuersa Alcinoüs Coreyræ Vlyssi: Dido Aeneae Carthagine. Ita tum demum ad initium rediens sic oritur Vlysses lib. ix.

Εἰδ' ἄγε τοι καὶ νοστὸν ἐμὸν πολυκλιδέ τινασθαι.

Οὐ μοι Ζεὺς ἐφ' ἔκκεν ἀπὸ Τροίης ἔσσει.

Aeneas quoque lib. iij.

Et pater Aeneides, dare fatis vela iubebas.

Littora tum patriæ lacrimans, portusque relinquo.

Et campos, ubi Troia fuit: seror exul in altum

Cum socijs, natoque Penatibus, & Magnis Dis.

Hæc plulcula interposui: quia non satis mihi probat sententiam suam Casteluëtrus acutissimus Aristotelis Poeticæ interpretæ, qui conatur demonstrare, Aëtionem Odysseæ non a Troia, sed ab Ogygia: & Aeneidis non a Troia, sed a Sicilia inchoare. Quod cum facit, ut alia incommoda sileantur: contraria prorsus propositioni utriusque poetæ tradit, qui diserte a Troia inchoare se testantur. Nos, ne cum Casteluëtro dicamur in aqes acuminis, & doctrinæ rumusculos aucupari: & velle videri vidisse plus in

nego-

negotio alieno, quam principes poetæ viderint in suo, conferemus Homero editam Vlyssæ Troiæ in Ithacam, Virgilio discessum Aeneæ a Troia in Italiam: historiam apertissime ab utroque poeta in suis proœmijs promissam, & in narrando, per totum opus egregiam fide perfolutam.

De Actione diximus. Nunc causas perquiramus, & expendamus: quæ Varium, & Tuccam mouerunt ad tollendum de principio prima quattuor proœmij carmina.

Magnas, grauesque fuisse causas eas necesse est, quæ tantos viros ad id audendum compulerunt: quasque in actionis vidit nullus: certe protulit, & explicauit nequis. Ardorem est, & fortasse temerarium, de sensu, & iudicio cuiusquam, ex tanto interuallo, nullis præsertim exstantibus facti iudicijs iudicare.

Magnas, inquam, & graues oportet fuisse causas, quæ viros illos mouerint ad suscipiendam illam inuentionem, & voluntatem: cuius impulsu vterentur adeo seuera ratione curandi, vt statim in ipso limine Virgiliani libri, & in ipso initio operæ atque animaduersionis suæ expedienda sibi iudicauerint horrenda: & diuæ ferramentorum ministeria: & (quemadmodum in veteribus præteritis in desperatis membrorum amplexibus consueverunt) sibi ad sacram chirurgiæ anchoram adcurrendum statuerint: hoc facto iudicantes, nulla alia ope, nisi resecdo capite laboranti principio succurri posse. Hæc quidem ita se habent, tamen mihi videor excogitasse pulchram, grauem, & fortasse germanam, & certam facti causam: quam ego diu rectam, & tacitam occultare amplius, & silere non debui, estque hæc.

Non probauerunt in principio operis, periti artis poetiæ, excellentes ipsi poetæ L. Varius, & Plotius

Tucca

Tucca professionem, prædicationemque personæ auctoris Aeneidis. Norant Epopeiam *ἑρμηνεύει* potissimum esse, & in imitatione maxima ex parte versari, & consistere: & per inductas personas narrando fabulam peragere. Itaq; Demetrius de Homeri Iliade loquens *ἑρμηνεύει* illam nominabat. Norant, inquam, Poetam raro immiscere se: nec fere nisi procemij, & implorandi numinis, & coniungendi causa inductarum personarum colloquia ipsum loqui. Hinc frequentissimum, & signaris poeticæ artis immerito odium illud apud Homerum, *οὐδ' ἄποινοίμεν*, Laudaturq; idem Homerus hoc nomine etiam plus cæteris: & magis poetam, quam reliquos in hac quoq; parte esse Aristoteles prædicat, ut inepte cum Servio apud Virgilium illi faciant; qui versum illum Horatij in Epistola ad Pionones.

55. *Hæc ames, hæc spernat promissæ carminis auctor.*
exponunt: poetam debere iudicium, sensumq; suum re vel probanda, vel damnanda ostendere, quorum opinio prorsus est reicienda: quippeque imitationem maxime imminuat.

Si ergo (ut ad propositum reuertar) offendit, & ab arte discedere iudicatur poeta, cuius persona frequenter, & ultra illas occasiones, quas narrauimus, loquitur, quanto euidentius grauiusque peccat in Epopeia ille, qui se proficitur, & indicat? & poetatis auctorem prædicat? quam rem facit hæc Virgilius his primis versibus.

55. *Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena*
55. *Carmen, & egressus siluis vicina rogi*
55. *Ut quamuis auido paterent ærum colono*
55. *Gratum opus agricolis, at nunc horrentia Martia*
55. *Arma, virumq; cano.*

quo

quo genere gloriandi etiam vitur in fine Georgicorum sic canens.

Illo Virgilium me tempore dulcis aiebat

Parthenope studiis florentem ignobilis octi.

Certe Homerus in tam longo utriusque fabulæ carmine, aut alio, quod meminerim, poemate numquam se tantu quidem se indicat: ne dum auctorem poematum prodat: nisi forte in se iocatum esse velimus credere eo versu.

Ἦτορ δ' ἀνὴρ οἰκᾶδε χιὼ ἐνὶ πελάγεσσιν

Hinc illa Varij, & Plotij ad nostrum poetam chirurgica.

Ἐν τῇ κεφαλῇ.

hinc illa capitis amputatio.

At, obiciat aliquis: non solus, neq; primus Virgilius hoc fecit. Orpheus apud Græcos in suis Argonauticis quoties se ostendit, & canit? Ovidius apud nostros, & certatim postea alij multi testimonio se suo logentibus produnt.

Nil agit exemplum, litem quod lite diremit.

respondeo ego. Deinde rationibus, non auctoritatibus in huiusmodi disceptationibus est pugnandum, ne sileam, esse quidem Orphei nomen apud Græcos maxime celebre, & cum veneratione cantatum: qui tamen testimonio Dionisij, atq; Aristotelis nusquam unquam fuit. Et quæ Orphei nomine circumferantur scripta carmina, ea ad alios certos referuntur auctores, quorum, aut cuiusvis alterius præsertim deterioris *κομματος* adlatum testimonium non potest Epopœiæ verecundiæ necessariam imitationem, vel tantillum labefactare. Ex his adlatis rationibus constane causæ sublata a Vario, & Tucca principij Aeneidis.

Statuamus igitur, quoniam Homerus, qui est exemplar Epopœiæ, fabulas perpetua (quantum quidem natura ipsius Epopœiæ patitur) imitatione peragit; neq; vñquam se nomine aut indicio alio vñlo ostendit; quoniamq; illi poetæ maxime commendantur, & boni poetæ prædicantur, qui ad rationem poematum Homeri sua poemata maxime conformant: quoniamque hac in parte Virgilium vel neglectione, vel imprudentia, vel iudicio recessisse prædicatione sui nominis ab Homeri exemplo, & a doctrina Platonis atq; Aristotelis, & ab artis Epopœiæ ratione Varius, & Tucca animaduerterunt, idcirco quattuor illos versus iure sustulerunt primos: Illud sane miror, non eadem esse vñs animaduersione in parî Virgilij licentia cum ali-
bi fortasse, tum in illis versibus, qui nunc occurrunt: quos ex persona poetæ ipsius, non ex persona ficti dictos vt adponam argumentum huius disputationis omnino postulat.

Libro igitur iv. Aeneidis sic est.

„ *Hec statum ignara mentes: quid vota furentis*

„ *Quid delubra iuuant?*

Eodem lib.

„ *Quis tibi tum Dido cernenti talia sensus?*

„ *Quos ve dabis gemitus? cum litora feruore late*

„ *Conspiceres arce ex summa? totumq; videres*

„ *Misceri ante oculos tantis clamoribus aquor?*

Lib. vij.

„ *Necti carminibus nostris indidit abibis*

„ *Oebale.*

Libro ix.

„ *Fortunati ambo, si quid vos carmina possant,*

„ *Nulla dies vñquam memori vñs eximet aeo.*

„ *Dum domus Aenea Capitoli immobile sacrum*

„ *Adcolet: imperiumq; pater Romanus habebis.*

Libro x.

-m. *Lille in* *Non ego te ligurum duces fortissima bello*
Transferim Cygbe: & paucis comitate Capae
 Eodem lib.

Hic mortis dura casum tuag; optima facta
Si qua fidem tanto est operi aditura vetustas,
Nem quidem mea te iuuenis memorande fletu
 -n. Eodem lib.

Nescia mens hominum fati, sortisq; futura
Et serpare modum rebus sublata secundis
Uenq; tempus eris, magno cum optauerit emptum
Itastum Pallante, & cum spolia ista Aeneas

Odor *Gnomibus, inquam, in his locis, si vixit, censuram*
eandem meruerunt: quoniam nullam imitationis ne
umbram quidem, sicut nec illi primi, habent. Sed
fortasse emicans splendor orationis, opportune, ac de-
center a longa imitatione alio conuersae visa est L. Va-
rio, & Plotio Tuccae digna dissimulatione, & venia.
Certe, ut Smaragdus in pala aurei anuli pulchritudi-
nem reddit plenior, & blandior, ita ibi ea con-
uersiones, quantum studia legentium aut audientium
expergefaciunt, excitant, & tollunt? & mistura priua-
ti poetae sensus quantum adficit animos iam per se ipsos
dolore, aut laetitia commotos? ut quantum a praescrip-
to artis hac libertate atq; audacia sit recessum, tantum
ornamenti, adcessionis huius Veneris, & Gratiae sit ad
orationem additum, optima igitur ratio (quamquam
quo modo optima, ubi vitur aliquid aut secatur? & si
mala est medicinae curatio, ubi aliquid naturae perit,
certe illa pessima, ubi capiti) sed tamen optima ratione
Varius, & Tucca amouerunt primos quatuor versus
alienam ab imitatione Epici poetae professionem, &
ostentationem sui indicari nominis continentes, opti-

ma (inquam tertio) ratione: si ubiq; voluissent, aut potuissent, aut admoniti essent idem prestare, eo aut consilio, aut facultate destituti debuerunt, ibi nihil audendo, suum poetae iudicium relinquere. Hac est mea de facio Varij, & Plotij in hac parte opinio. Quod ad duas illas voces attinet, *Arma Virumq;* persistero in sententia. Vocabulumque *Arma* superuacuo promino: & in duplici actione promittendo peccasse poetam iudico.

Amplius superpondij loco addamus. Ab eadem, qua Virgilius, forma dicendi orsus est incertus ille poeta: quem Horatius a connexa, continuataque inter se plurimorum librorum, & idem fortasse argumentum habentium congerie Cyclicum adpellat.

Fortunam Priami cantabo, & mobile bellum.
Etiam paruae Iiadis auctor, qui Stasimus putatur, simili exordio est usus.

ut non adiuuandum sit idem ius Virgillo, quod Cyclicus ille, & Stasimus multo ante sibi sumpserunt; praesertim cum in Virgilij versu verecundia sit illustrior, qui duobus tantum verbis his, *Arma, Virumq;* rem vnam demonstrat: illi incisus binis.

Quod adinet ad confirmandum, vnam tantum esse actionem Aeneidis, ad hoc testimonium etiam dicunt veteres graues poetae.

(Propertium excipio: qui personam, & rem coniungens, tradensq; non quid facere debuerit, sed quid fecerit Virgilius, sic scribit.

Quinque Aeneas Troiani suscitavit arma.
Sulpicius Apollinaris.

*Infraest hae rapidae aetoli carmina: flammulae
Virgilinae, Phrygium quae desinit Iuueni,
Cornelius Gallus Virgilij usque sodalis.*

115. *Arcturum regem, & in portum, diribant.* *In quibus Aeneam candidicero Saepe.*
 116. *Arcturum utrobique de Armis nihil: de Viro omnia.*
 117. *Ne illa quidem opus Musa impleatq; lib. vij. facti est à*
 118. *Virgilio ad nouis, vel diuersi operis exordium significan-*
 119. *oratio. Sed quia maiora superioribus opera tractanda*
 120. *insequantur, quorum expositio etiam propter vetusta-*
 121. *tis longinquitatem, & propter varios, obscurosq; casus, &*
 122. *eventus ad explicandum, atq; ad fidem auctoritatemq;*
 123. *comparandum humani ingenij, atq; industriae vi, & acu-*
 124. *mine visa est altior, atq; impeditior, idcirco versibus*
 125. *illis, qui supra positi sunt, subsidium poscit à Musa ex-*
 126. *empli Homeri, cui ad recensendum nomina, & nume-*
 127. *rum nauium, ducum, & copiarum, negotium multi-*
 128. *plex, varium, & vetustate prope oblitteratum, ad opem*
 129. *humani confugiendum fuit plurculis versibus, quorum*
 130. *initium est.*

131. *Εἴ ποτε γῶν μοι μάστιγι δ' ἄνθρωποι δ' ἔχοντες.*
 132. *quem morem saepe toto opere usurpat uterq; poeta*
 133. *in narrationibus visis opem humana ope instructiorem*
 134. *postulare.*

135. *Quod ad duas illas voces adinet, „ *Arma, Virumq;**
 136. *perseuero in sententia. Vocabulumq; „ *Arma, su-**

137. *permanens omnino iudico.*
 138. *Cum haec commentarer, forte accidit, vt Antonius*
 139. *Trotus Bentiuolius patricius Alexandrinus domum ad*
 140. *me salutandi, & visendi gratia veniret. Quod facit ille*
 141. *hisce gratia recordatione memoriam conseruans meae in*
 142. *se erudiendo diligentiae, dum stipendia disciplinae no-*
 143. *strae cum laude, & feliciter adolescens mereret. Fecit*
 144. *ille varios mecum sermones, & cum maxime de me*
 145. *adire audire animaduertente, tunc à proposito data ope-*
 146. *ra deficiente, laudare se ait, omnem viam meae ratio-*
 147. *nem vniuersamque abungis, inquit, Martine modestia;*

cic. 1.
off.

& in ea adhibenda extra modum nimium quantum ex-
 silis, & prodigis: quasi consulto id facias: quo probes,
 non satis recte sentire Romanæ eloquentiæ, atq; sapien-
 tiæ principem, qui nullam in modestia, quæ est reliqua-
 rum virtutum omnium gratissimum temperamentum,
 exsuperationem agnoscit: cum aliæ omnes virtutes me-
 dium sint inter duo extrema vitia. *Dicitur v. p. lib. 1. p. 1. v. 1.*
cap. 1. p. 1. v. 1. Tu in vtenda amicorum liberalitate modum
 adhibes adstrictum nimis, & parcum, raroq; & quasi re-
 fugiens, ad tui cupidissimos accedis. Abige quæso in-
 gratam mihi contationem istam, & inutilem verecun-
 diam hanc iube aliquando tandem longius valere, &
 quæ sunt facultatis, & virium mearum, omnia tibi ex
 locupletissimo penu meæ voluntatis iuuandi tui ample,
 & audacter prome. Laudis ego audiuisculus sum, fauor
 enim ingenue verum. Eam, si fortunas meas putabis
 tuas, & si illis libere frequenterq; vteris, hauriam ex
 sincerissimo fonte largitatis mihi natura ingenitæ, & vsu
 audæ. Nulla est magis certa, nec magis compendiarîa
 ad gloriam via, quam benefaciendi. Hac, & huius-
 modi multa sæpe mecum non gloriose, & iactans, sed
 sentiens, disputat Trotius grauius, & doctè: edens in-
 terdum signa dolentis animi, si quem sibi in desiderio
 gloriæ certare animaduertat, ad quam semper spectans
 per parentis, & patruî Excellentissimi, & Sanctissimi vi-
 ri Guarnerij Trotti Bentiuolij huius ciuitatis Episcopi, &
 reliquorum maiorum vestigia pleno gradu alacriter in-
 cedit, quorum in sanctiore Larario, & per ampla acris
 expositas habet imagines; in quas intuens ad eorum ex-
 emplum se fingit, & format. Et fortasse pauca huius fa-
 milia sunt (vt Baciensos, Capuanos, Ferrarienses, Flo-
 rentinos, Fossanenses, Mediolanenses, Neapolitanos,
 Placentinos, Taurinenses, vniuersos à Castellatio Ale-
 xandria oppido antiquo, & propter pemœriam amplitudi-
 nem,

sem, & incolarum frequentiam urbis instar, orundos
præteream) fortasse, inquam, hæc in urbe plena nobi-
lium exemplorum, tot probitatis, doctrinæ, innocen-
tiæ, honorum, dignitatum, & imperiorum insignia osten-
tari possunt, quorum omnium virtutes, & res magni-
fice gestas, persequi scribendo opera maioris, & cœli,
temporis, diuiniq; imperatoris postularet. Attamen
Guaracrium Trotum Bentiuolium Præsulem nostrum
vniuersi vos nouistis, qua integritate, Deus bonæ qua
doctrinæ? qua sanctitate? qua innocentia hominem?

Nondum igitur octauus annus, peractio cœli à Que-
storibus Regijs, releta sunt equitum grauis armaturæ
iuuenta capta LX. ex gente Trotta. Vix singulæ ciui-
tates, seuera exactione, turmam vnâ possunt confi-
tere, vna gens Trotta duas dedit.

Omnia enim bene manibus Facini Canis, qui capta
per prodicionem Alexandria ingentem ubique, sed insi-
gnem in familia Trotta stragem dedit, imitatus. Ioan-
nis Barbonensis Comitis Armeniaci facinus, qui paulo
ante idem, sed re infecta, tentauerat. Quippe cuius
vniuersus exercitus Iacobo Verminensi duce ab Ale-
xandrinis, ante urbis mœnia, æquo, & aperto campo,
ducentibus copias Trottis, quas multas, & bellicosas
relegerant ex clientelis, quæ illis fuerunt in patria, &
libri, captis Ducibus obsidione occisus est. Ex hac
gente ab hinc CD. annis, & amplius exstiterunt tota-
Italia plurimis annalium, atq; historiæ monimentis
seculatæ. Iuris periti ab omnibus Italiæ gymnasijs cer-
tatim ad se magnis præmijs vocati, Oratores, Philoso-
phi, Scriptores in omni idiomate, & facultate docti, &
eloquentes, Magistratus, Centuriones, Tribuni mili-
tum, equitum, grauis, & levis armaturæ Præfecti, ma-
gistratus copiarum Duces, amplissimarum tota Italia ci-
uitatum Rectiones, Supremi cum imperio, & potestate

exerc-

exerc-

exercituum imperatores, Episcopi, Archiepiscopi, Hierosolymitani, atq; aliorum ordinum, & religionum Equites, Comites, Proreges, Principum, ac Regum Vicarij, Procuratores Regij à Gallis Marefcalchi adpellati, a Secretis, & Confiliarij, Legati ad maximos Reges, Respublicas, Imperatores, & Pontifices Max. Rinaldi, Petri, Roberzoni, Francisci, Andreini, Cabrij, Gabrieles, Ioannes Galleacij, Boni Ioannes, Antonij, Andreae, Baptista, Galleacij, Manfredi, Facini, Garganifij, Ioannes, Ioannes Aloyfij, Marci, Aloyfij, Matthaei, Balhafares, Bernardi, Luchini, Franceschini, Bernardini, Friderici, Ioannes Christophori, Ricardi, Nicolai, Alberti, Lanciloti, Ioannes Iacobi, Ioannes Augustini, Camilli, Sfortiae, Guarnerij, Ludouici, Ioannes Baptista, Luciani, Horatij, Sertorij, Tullij, Claudij, Aymoneti, Nicolai, Alexandri. Ad reliquorum veterum Trottorum enumerationem, qui alicuius virtutis laude nomen sunt consecuti, libenter adcederem, sed videor videre, nisi mihi ante oculos centum capitum beluam: ad quam domandam, & conficiendam imploranda est opera, atq; auxilium Iolai alicuius quem dum mihi propono. Interea hic aliquot viuentes recensebo.

Floret nunc Antonius Trottus Bentiuolius Fresonariae Dominus, de quo supra diximus, & paulo post laetius dicemus.

Est cum fratre Comes Ludouicus Trottus Bentiuolius virtutibus morum, atq; naturae ornatissimus, magnificencia, & animi altitudine magnis regibus comparandus, qui tunc se diem perdidisse dolens praedicare solet, in quo non aliquem re, aut opera subleuarit sua.

Clarus est in scientia, & exercitatione armorum Galleacius pater, & Aloysius filius Trotti Bentiuolij, qui Philippo Regi inuicto firmissimis nunc Italorum, nunc Germanorum copijs, omnibus in bellis, vbicumque illa

illa gerantur, Tribuni militum strenuam, fidelemque operam nauant.

Albertum occupat res non tam familiaris, quam publica: quam non habet forrunis suis inferiorem.

Aymonetus Trotus veteranus centurio, qui multis emeritis stipendijs, annis & auctoritate virtute parta, grauis incedit.

Alexander in subalpinis Liguribus contra Sabaudienfes, qui seditione facta ab Duce Carolo Emanuele, sumptis armis rebellauerunt, secutus fidem Ioannis Thomæ Valpergæ Comitis Masini mei veteris patroni stipendia cum honestis titulis meret,

Lucianum Dux Sabaudiaë intellecta eius in armis prudentia, & robore ad se euocauit honore, & stipendio centurionis decoratum.

Antonius, Ioannis Augustini filius, grauis armaturæ Eques.

Franciscus Bernardinus grauis armaturæ Eques.

Alexander Iuris peritus in curia, & foro operam præstat assiduam & fidelem.

Ioannes Nicolaus Iuris peritus, latine græceq; eruditus, qui Musam Homeri docuit non minus latine, quam græce canere, fortunas suas sæpe adculat: quarum procuracione interdum a studio doctrinarum, quas a puero adamauit, inuitus & mærens abstrahitur.

Multi quoq; alij se mihi offerunt, sed fidei meminisse debeo, quam initio dedi, cum breuitatem promissi. Attamen iniurius mihi ipse sim, nisi cum Ioanne Baptista filio Iure consulto semper in honestissimis aduocationibus occupato, cui a puero senilem auctoritatem singularis prudentia comparauit, Camillo patri Mediolanij Regio Senatori, ornamento, & columinis sanctissimi illius ordinis, ad quem per omnes gradus, duce virtute, conscendit, musarum patrono

Miscell. Erud. T. 4.

A a a

meiq;

meiq; amantissimo hic in fine recensionis honestissimum locum tribuam. Consulto sedem hanc illi reservauimus, imitati peritissimorum Ducum consuetudinem: qui fortissimo cuiq; militi postremum in acie assignant locum.

Claudat igitur Camillus Castellacius Trostustamquam Triariorum Primipilus nobilissimum Trottorum agmen, ominemurq; & præcemur, vt, quem honorem illi virtus ambit, & parat, eum viuente & lætante Mattio consequatur. Sed ad Antonium reuertamur.

Ille in animaduersione mea in primos *iv.* principij Aeneidis Virgilij versus, quos egere correctione dicebamus, quantum specimen doctrinae, & iudicij nunc nuper dedit? Vbi laudata, & probata prius opera, & sensu meo lamentari grauiter coepit, & miserari iniquam sortem Virgilij, cui, sicubi forte laborare videatur, statim curiosi atq; acres animaduersores plurimi insurgant, qui non contenti suo iudicio [illudq; plerumq; præceptum est, & temerarium] alijs etiam indicant, & produnt, cum interea patronus, & adiutor adparet nemo, nemo opitulatur, nemo poetæ causam suscipit. Tu autem Mattij tantus tanti poetæ admirator, & prædicator non ades? non illum delicias tuas defendis, & foues? An misereri satis est, securum reliqui? Quin tu totius mentis, atq. animi intentione cogita, & excogita. Tentatum quidem caput est a grassatoribus, non abscisum tamen, nec iacet omnino exangue, & examinatum cadauer. Spiritus inest, spes sit. Tu, si forte prouincia ista fidei & iudicio mandetur tuo, quid hic agas? quid consilij capias? Ecquid audeas tua cura dignum? dignum poeta? dignum tuo in illum studio, & caritate? Nihil *νὺν δ' ἔγωγε*, post tot sæcula, & post tot doctiorum virorum hic conuiuentes (ne grauiore verbo ytar) oculos tentem, aut audeam. Arbitror tamen eisdem *Vx-*
rium

rum, & Tuëcam nobilius quiddam in ea censura fuisse
conatos: nisi imposta sibi ab Augusto legi parendum
esse omnino statuissent: quæ deinde tantum, quod
non probassent, dabat, mutandi, aut addendi adime-
bat facultatem. Equidem, nisi hæc conditio sui eos
officij admonuisset, arbitror librum sic inchoaturos
fuisse.

*Dis mihi Musa Virum, Troia qui primus ab eris
Italiam fato profugus Lauinaq. venit*

Memora.
Sic esset inchoatum, integra atq; egregia emicuisset
principij Odysseæ Homeri æmulatio, & vno Viri voca-
bulo, ut facit etiam Homerus, cum dicit.

Ἀλλ' ὅμοι' ἐννεπε μοῦσα πολέτροπ'· ἐς μάλα πολλὰ Πράγδ'.

Prælo.
actionem operis proposuisset: & plene legi Epopœicæ
esset obtemperatum.

At, inquit aliquis, imploratio numinis bis fieret
primo.

Dis mihi Musa Virum:

Deinde

Musa mihi causas memora.

At, respondebit alius, sic esset Virgilius Homerum
imitatus: qui & ipse, & quidem pari cum Virgilio x.
versuum numero bis idem facit, cum sic canit initio,
Odys.

Ἀλλ' ὅμοι' ἐννεπε μοῦσα πολέτροπ'.

& deinde

Τὰν ἑμὲν γεισθυγάτερ διὸς ἔπε' κρημῖν'.

Quilibet conferens hoc nostrum principium cum pro-
prio Odysseæ non solum agnosceret absolutam æmu-
lationem, sed etiam perspicieret insignem decorem,
admonitumq; atq; adeo integram incolumitatem ægre
habenti principio Virgiliano fuisse adlatam.

Aaa 2

Idem

Idem Antonius, recte honorificam optabilemque for-
mam facitur esse, & ceteri & predicari laude, & virtuti-
bus maiorum suorum, eam iudicant miserum esse, &
infirmitate praedictum, habere rationes existimationis, &
gloriae a parentibus, & a iis suspensas, & de illorum fa-
mularum suspendere. Ipse fuit se gloriae auctorem, se ex
scriptore estimari vult. Hanc ille esse veram, solidam,
& firmam gloriam iudicat. Ad hanc non hereditariam
sed proprie suam intento animo semper collimat, &
spectat. Huc omnes suas cogitationes intendit. Et
dum adolescens aetas, & accedentes anni ad excellen-
tiores artes, & ad studia negociaque grauiora viam stromunt,
& parant, quod habet a cura rerum domesticarum,
temporis reliquum, illud cum in equitando, & venan-
do, ludicrisque certaminibus: tum in historiarum veter-
um & nouarum monumentis lectandis ponit. Inde
locupletem, & illustrem copiam exemplorum ad vitam
instituendam, & colendam sumit. Audit & me saepe
priuatim, & publice docentem. Sodalibusque & comiti-
bus praedicat, nihil esse viro nobili doctrinae honestius,
seque a me semper auctiorem latioreque discedere. Quam
facultatem ut etiam longius absens habere possit, orat
atque obtestatur: ut quam primum haec commentationes
meae in communem quidem omnium, sed maxime in
priuatam vtilitatem suam publicentur, & exant, unde
tanquam a mutis magistris semper possit honestissime
frugis lucrum legendo facere. Hilari & prompto animo
pollicitus sum (quid enim roganti, & efflagitanti An-
tonio negare Martius potest?) & nunc me fide libero.
Vos meae Vigiliae exitis, utinam felicibus, faustisque au-
spicijs certe docti atque amici Antonij iudicio, & testimo-
nio comitatae, & commendatae.

Inchoauimus a poetis narrationem hanc, eandem
determinandam Iuris peritis mandemus.

Bartho-

Bartholus scribens ad legem primam D. de Pacis;
dum per oppositionem illustrare conatur definitionem
Pacis traditam a I.C. in hæc verba.

*Placitum est duorum plurium ve in idem placitum, &
consensus Opponit alijs caracteribus.*

male interpolitam copulam illam, Et, quia Placitum,
& Consensus idem sunt, interponi autem copulam in-
ter diversa, respondet: figurate locutum fuisse I. C.

At proinde ita esse sumendum Placitum & Consensus,
ut si dictum fuisset, Placitus consensus, subdens, Ex
quo nota, quod quandoq; copula cadit inter duo: quo-

rum unum de necessitate idest alteri, & tunc illa duo
res solentur in unum, sicut Adiectivum alterius, et in

Vingilio, *Arma, Virumq; cano*, idest *Virum arma-*
tum. Sed Bartholus fuit fortasse Iuris, quam Gram-

maticarum peritor. Si tamen huiusmodi expositionis
ipse auctor fuit, namq; multi alij idem tradiderunt.

Fortasse locum habebit in eiusdem poetæ versu lib.
II. *Arma, Virumq; firmis, id est Virum cum armis ipsis.*

Addendum etiam hoc est, At, illo versu, At
nunc horrentia Martis *Arma, Virumq; cano*, *παράλη-*

supernacuum est. Idem accidit simili, & eiusdem sen-

sus particulæ, Sed, in fine prooemij Rhetoricorum
ad Herennium.

De re dicere incipiam. Sed si te prius admonere. Ap-
ominatio sine exortatione dicendi non neutrum invenio.

Atque, ut ait, in fine prooemij Rhetoricorum ad Herennium.

De re dicere incipiam. Sed si te prius admonere. Ap-
ominatio sine exortatione dicendi non neutrum invenio.

Atque, ut ait, in fine prooemij Rhetoricorum ad Herennium.

De re dicere incipiam. Sed si te prius admonere. Ap-
ominatio sine exortatione dicendi non neutrum invenio.

DONA

DONATVS DEFENSVS.

*Odyssæam prius, deinde Iliadem ab
Homero scriptam.*

Cap. V.

MAle accipiunt nonnulli hæc auctoris vitæ Virgilij, quæ à multis Donato vindicatur, verba.

Novissime Aeneidem adgressus, opus varium, & multiplex, & quasi amborum Homericarum inftar.

Arbitrantur, Donatum his verbis tribuere Aeneidi actiones duas: Errorum scilicet, & Belli. Sed falluntur. Laudat Donatus frugalem, instructam tamen omni copia, & instrumento absolutæ eloquentiæ Virgilij brevitatem, qui, quod Homerus duobus poematis est persecutus, ipse vno poemate, & librorum multis partibus pauciore numero, & Actione vna sit complexus, seruat Homeri ordine: cui iudicio doctorum virorum Odyssæa, non Ilias fuit prior lucubratio.

EXPOSITA VARIE

duo Virgilij loca.

Cap. VI.

Progeniem sedem Troiano à sanguine duci
Audierat: Tyrias olim qua verteret arcus.
Hinc populum late regem, belloq; superbum
Venturum excidio Libya, Sic voluere parcas.

Versus Virgilij sunt ex Aeneid. lib. 1. omnibus notii, in quorum expositione diuersi abeunt docti viri. Hic (ytinam, inquit Cotta apud Ciceronem) tam facile vera

vera inuenire possem, quam falsa conuincere. Nec mihi quicquam arguere in animo est. Quae traduntur à veteribus, & nouis Virgilij interpretibus omnibus sunt obuia: & nulla fere est inter eos controuersia. Aliquot alij *ἰδού παρρησίων* huc aliquid contulerunt. Ex quibus Pauuini verba superuacaneum est ponere: quoniam, yniversa ad verbum transtulit ex Sigonio, qui caute, & sapienter sic scribit in libro de Nominibus.

Aemilia ab Aemilio Aescanij Troiani filio, ut ait
Possus. Cui rei foret adlatus Virgilius cum ait.
Progeniem sedenim Troiano à sanguine duci
Attulerat, Tyrias olim qua verteret arces.
Hinc populum late regem, belloq; superbum
Venturum excidio Libya, sic voluerit Parcas.
Hanc progeniem Aenea, & Iulij vocare videtur Scri
pionem Pauli Aemilij filium: qui Imperator Carthaginem
excidit. Populum autem legiones Romanas: qua ab
Hispania etiam genus trahabant. Alioquin, si progeniem
& populum idem dicat, superuacanea videatur iteratio.
Nilil tamen contra veteres adfirmo. Alij iudicabunt.
Plutarchus autem Aemilios à filio quodam Pythagora
Mamerco dictos ait, qui summo lepore praeitus fuit:
qua Graecis αἰμιλία dicitur.

Laudo pudentis, prudentisq; viri verecundiam homini ingentiam, & moribus nimirum quantum auctam. Alij vocem illam, Hinc, in hoc versu, Hinc populum late regem, belloq; superbum, Venturum excidio Libya, non exponunt à Troiano sanguine, sed Adverbium ordinis faciunt: & pro Deinde accipiunt. Neq; Excidio Dandi, aut Octauum casum pro ad excidium: sed Ablativum esse iudicant: & exponunt Excidio, ab excidio: perinde, ac si diceremus. Deinde post excidium Carthaginis, veterem propter excidium Carthaginis populum venturum, id est emersurum

Iul. Cas.
Scalig.

furum late regem, bellumq; superbū, & hostium. Sic primis duobus versibus ruina Carthaginis praedictur, quae tanto nomen, & opes Romani imperij nunquam fuerint futura tanta. Sed tentari haec quoq; interpretatio potest rationibus, quas alij excogitandas relinquo.

Possit aliquis putare duo posteriora carmina non ad Carthaginem pertinere, sed ad plura regna eius par- tis Africae, quae Romanis usq; ad Atlanticum Oceanum sunt postea adquisita, si tamen haec quoq; cura tollit, sollicitamq; habuit Iunonem. Quod ad locutionem per- tinet, Venturos exscidio, Iulius Scaliger sic plane an- gularis, nisi filium reliquisset Iosephum virtutum patris feliciter æmulum, lib. iv. cap. xvi. Poetica sic scribit.

Venturum exscidio Libya locutio non vulgaris, eodem filo, quo dictum, Venire subsidio, aut auxilio. Neq; rectè Servius interpretatur, ad exscidium: hoc enim lan- guidum, neq; venturum significat morum, sed tempus tan- tum: acque, ac si dicas, futurum exscidio, id est exitio.

Ibidem.

Admetuens, veterisq; memor Saturnia belli
Prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argia
Necdum etiam causa irarum, saeviq; doloris
Exciderant animo, manet alta mente repositum
Iudicium Paridis, spretaq; iniuria formae
Et genus inuisum, & rapti Ganymedis honores
His accensa super iactatos a quone tota
Troas reliquias Danaum, atq; immitis Achilli
Arcebat longe à Latio, multosq; per annos
Errabant aethi fati maria omnia circum.
Tanta molis erat Romanam condere gentem.

Principium septimi versus est instauratio supra dicta- rum causarum; & quasi epilogus, in qua figura frequens est Cicero. Namq; post plures enumeratas causas in- ferre solet, Ob eas res, vel: Ob eam causam, vel alias hu-

huiusmodi formas illi vſitatas præteream. Sic hæc in loco apud Virgilium verba hæc. „ His adcenſa ſuper; „ ſupplicationem ſupra dictarum rationum complectun- „ tur. Ve iam de obſcuritate vlla, aut ſolerothane vilo „ ſuſpicandum non ſit.

Quod autem ad iudicium Paridis de Iunone pertinet, „ in ſyllabis in voce Πάριος tradit: Paridem Veneris enco- „ mium feciſſe: in quo Deam hanc Iunoni, atq; Mineræ „ præferret. Inde occaſionem fabulæ eſſe apertam.

EX INFERIS AD SUPEROS REDI-

Cur Saturnus de cælo veniſſe ſit dictus.

Latium, & Albula unde dicta.

Troia quinqueſ capta.

Cap. VII.

Si fratrem Pollux alterna morte redemit:

Itq; reditq; viam toties: quid Theſea? magnum

Quid memorem Alciden?

Ad hos tres à Virgilio lib. vi. celebratos, qui ex in- „ feris ſedibus ad ſuperos reditum fortiti ſint, addantur ex „ Diodoro Siculo Perithouscum Theſeo, & Cerberus ab „ Herculo vi abduci. Semelem matrem Dionyſius à pa- „ truo Plutone: Sifyphus à Proſerpina ſua uitate oratio- „ nis reditum impetrarunt.

Libro viij.

Primus ab æthere venit Saturnus Olympo

Arma Ionis fugiens, & regnis exul adeptis.

Acta, quæ à nonnullis tradita ſunt de Saturno Iani, „ quem aliquem dixerunt, filio: & quemadmodum regno „ perſuſus à Ioue filio venerit ad Ianum patrem in Italiam, „ ſiſuſum eſt non alienum à verbis poætæ adponere verba

Miſcell. Erud. Tom. 4.

Bbb

M.

M. Minucij Felicis ex dialogo, qui inscribitur *Octavius*: quæ sunt hæc.

„ *Terra enim, & Cali filius, quod apud Italos est, igno-*
 „ *tis parentibus proditus, ut in hodiernum, inopinato rifu-*
 „ *culo missos: ignobiles, & ignotos terra filios nominamus.*

Quod vero Virgilius, & Minucius cum alijs multis in-
 cunt, Italiam à Saturno adpellatam Latium, quod ibi
 tuto latuerit, id omnino à veritate discedit. Nam cum
 Lateo verbum Latinum sit, Latina autem lingua multis
 sæculis post Saturnum originem habuerit, qui fieri potest,
 ut verbum nondum natum alterius vetustioris sit parens?
 Sed scriptores ex libidine huiusmodi derivationes fin-
 gunt. Ut Iurisperitis, & Grammaticis condonanda sit
 licentia: qui Testamentum dicunt testationem mentis:
 Sepulcrum, quod sit sine re pulchra, cum illud sit, et ar-
 mamentum, & condimentum: hoc ut Fulcrum, simu-
 lacrum, & lauacrum.

Idem accidit vocabulo Albula: quo nomine olim di-
 ctus est Tiberis, voci vetustiori Latino sermone, Ara-
 mæ scilicet.

Lib. ix.

Bis captam Troiam scribit idem Virgilius eo versu
 lib. ix.

„ *Bis capti Phryges.*

At enim Plutarchus in Sertorio ter captam tradit, &
 quidem equorum occasione semper. Primo ab Hercule
 ob equos, quibus à Laomedonte erat defraudatus, ste-
 rum ab Agamemnone per equum Duratæum, tertio à
 Charidemo duce Ceriobleptæ regis Thraciæ, equo, qui
 in aditu portæ constiterat, impediens, ne Ilienses por-
 tam foribus obcluderent. Addatur captam quarto ab
 Amazonibus, postremo à Fimbria (quamquam id à Ru-
 tulo obieciari tunc non poterat) cuius rei historiam lege
 apud Appianum Mirridanico.

Lib.

Lib. x.

Servius in eum Virgilij versum lib. x.

33 Corytiq; leues humeris, & letifer arcus.

Corythum esse scribit, thecam arcus, quamquam, & sagittarum etiam. In Nonio duplex est lectio, nam Corset, & Corici scribitur. Traditq; ille; esse leue missile in modum sagittarum, adfertq; ad id probandum hunc Virgilij versum.

Joannes Diaconus in Chypeum Hesiodi *ἡρώδης* scribit:

ἡρώδης ἀνὸς τὸν γὰρ τὸ χαρὸν, καὶ πῦρ, καὶ ἄλγος,

ἡρώδης ἀνὸς τὸν γὰρ τὸ χαρὸν, καὶ πῦρ, καὶ ἄλγος,

ἡρώδης ἀνὸς τὸν γὰρ τὸ χαρὸν, καὶ πῦρ, καὶ ἄλγος,

EUREGIAM APVD VIRGILIUM

ἡρώδης ἀνὸς τὸν γὰρ τὸ χαρὸν, καὶ πῦρ, καὶ ἄλγος,

ἡρώδης ἀνὸς τὸν γὰρ τὸ χαρὸν, καὶ πῦρ, καὶ ἄλγος,

ἡρώδης ἀνὸς τὸν γὰρ τὸ χαρὸν, καὶ πῦρ, καὶ ἄλγος,

ἡρώδης ἀνὸς τὸν γὰρ τὸ χαρὸν, καὶ πῦρ, καὶ ἄλγος,

Cap. VIII.

ESt in versibus, quos adponam, Virgilij lib. xij. insignis figura: quæ à nullo ex interpretibus animaduersa in causa fuit: vt rectè locum non sint interpretati.

35 Interea reges: ingenti mole Latinus

36 Quædamsigo vehitur curru: cui tempora circum

37 Aurati bis sex radij fulgentia singunt

38 Solis aut specimen, bigis it Turnus in altis

39 Bina manu lato crispans hastilia ferro.

40 Hinc pater Aeneas Romana stirpis origo,

41 Et stereo flagrans elypeo, & caelestibus armis.

42 Et iuncto Aescanius magna spes altera Roma

43 Procedant castris.

Bbb 1

Scr-

Seruius, quod etiam Donatus, & postea alii interpre-
tes senserunt, *Longum (inquit) Hyperbaton, nam ordo est. Interea*

Rege procedunt castris, cetera enim per Parentem
sunt dicta.

Fallitur sine dubio Seruius. Etiam Beda in eodem
prope errore est.

Non animaduertunt, hæc verba, *Procedunt Ca-*
stris ad solos Aeneam, atq; Ascanium referri, qui
ex castris processerunt. Latinus autem, & Turnus ille
vehebatur, hic ibat ex vrbe. Est autem Oratio per Pro-
lepsum elata figuram Græcis, atq; Latinis perinde ele-
ganter usurpata. Sic idem poeta lib. x. r.

Exclusi ante oculos, lacrymantiumq; ora parentum

Pars in præcipites fossas, urgente ruina

Volutur: immixtis pars cæca, & cuncta frenis

Arietat in portas.

Liuius.

Dua maxima res, altera alteri defuit.

Idem.

Duo ordinarij consules, alter morbo, alter ferro perijt.

Idem.

Quos Pop. Romanus consulem alterum, alterum Pra-
etorem declarauit.

Cæsar lib. i. belli Gallici.

Dua filia, harum altera occisa, altera capta est.

Cic. Philippica x.

Equitatus, qui in Syriam ducebatur, bipartito, alter cum

a quo ducebatur, reliquit in Thessalia; seq. ad Brutum

contulit: alterum in Macedonia Cn. Domitius adole-

scens summa virtute, & constantia ab legato Syriaco
abduxit.

Macrobius lib. vi. cap. vi. Saturnal. ad hos versus
Virgilij vidit aliquid: sed non quantum oportuit, Quod

VGO

veread. ubi Philon. Cicernus, idemque opera pre-
tium est adpendicem addere. Equitatus ibi est singu-
laris Regius casus, non pluralis: ut putabat Budæus
in comment. linguae Græcæ, ob idq. ducebantur, non
ducebatur, legit, quod factum mihi minime probatur.

Primum a veteri scriptura non est temere receden-
dum, deinde boni auctores cum de equestribus copiis
agunt, equitatum non equitatus dicere, id est singulari
numero uti solent, non plurali.

Quod porro dicit Virgilius, qui tempora circum
auratis lex radii fulgentia cingunt, solis aut specifi-
cimen: numerus xix, radiorum corona. Solis est adtri-
butus propter xix, signa Zodiaci: per qua percurrens
Sol annum conficit mensum xix. Huiusmodi diadema-
tum formam, unde acuta pyramidali figura pinnae
tanquam radij emicant, est videre in antiquis Regum,
atq. Imperatorum aereis, atq. argenteis nummis.

DE LV DIS AB AENEA AD ACTVM
celebratis. Leucata. Ambracia. Nicopolis
Suetonius illustratus.

Cap. IX.

M Quid sit antiquis duce ibus: ut perfundicunt incolu-
mi exercitu periculis, Dijs, Ionijq. Seruatori in-
suppensis, sacrificijs facis, votisq. per solentis gratularen-
tur, & vario ludorum genere exhilarati misoriam præ-
toriorum incommodorum communi læticia diluerent,
& obsecrent. Id planè docemur a Xenophonte ultimo
libro quarto Anabaseos his verbis.

ἐπὶ τῷ ποταμῷ τῷ μεγάλῳ τῷ Ἰσθμῷ, οἱ ἄνθρωποι τῶν
ἑλλήνων ἐπὶ τῷ ποταμῷ τῷ μεγάλῳ τῷ Ἰσθμῷ, οἱ ἄνθρωποι τῶν

ἡμεῖς αὐτοὶ ἀπαίησεν δὲ καὶ ἀγὰν γυμνακοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ, ἵνα
 περ ἐσκέλων.

& paulo post

ἡγωνίζοντο δὲ πάντες μὲν σταδίων. Τῶν ἀρχμαλάτων ἑκάστη
 τοὶ δολίκοι ἡρῆτες ἢ ἐξικοντα ὄνουν.

Hinc Virgilius lib. iij. Aeneidis occasionem celebran-
 di ludos ab Augusto ad Aetium post victos ibi Anto-
 nium, & Cleopatram editos accepit his versibus.

*Ergo insperata tandem tellure potiti
 Lustramurq; Ioni, votisq; incendimus aras.
 Aetiaq; Iliacis celebramus littora ludis.
 Exercent patrias oleo labente palestras
 Nudati socij, iuvat evasisse tot urbes
 Argolicas: mediosq; fugam tenuisse per hostes.
 In quorum explicatione Servius decipitur, cum
 scribit:*

*Leucata mons est altissimus in promontorio Epiri iuxta
 Ambraciam civitatem: quam Augustus Nicopolim ad-
 pellavit victis ibi Antonio, & Cleopatra. Ibi & tem-
 plum Aetio Apollini constituit, & ludos Aetiacos.
 & paulo post idem Servius.*

*Aetia littora) ut supra diximus, propter Augustum haec
 dicit: qui ludos illic statuit Agonales.*

Fallitur, inquam, Servius. Neq; enim verum est,
 Ambraciam esse eam urbem, quam Augustus Nicopo-
 lim adpellavit. Namq; Ambracia alia est a Nicopoli,
 & utraq; urbes adhuc manent, longoque plurimum mil-
 lium passuum intervallo utraq; ab altera disiuncta est.
 Nicopolis est in ipso sinus sinistro ore. Ambracia in
 ultimo sinu. Nicopolis nunc Prevesa dicitur. Ambra-
 cia nunc est L'Aarta.

Duo autem promontoria quatuor tantum stadiorum
 intervallo inter se distantia longis angustijs ingens ma-
 re medium admittentia sinum Ambracium faciunt. Ac-
 tium

Thum promontorium a dextra ingredientibus nunc Ca-
uo Figo dicitur. In eo est vrbs eodem olim cum pro-
montorio nomine, nunc Alcippo dicta. A sinistra est
alterum promontorium: in quo est Nicopolis. Sic Ense-
bius olympiadis CLXXXVII. anno V.

Nicopolis iuxta Aëthium condita & Agon Aëthiacus
constitutis.

Hic initio Caesar Castra habuit, sicut in Aëthio An-
tonius.

Neque etiam verum est, Augustum constituisse Apol-
lini templum, & ludos Aëthiacos ad Nicopolim. Con-
stituit ille ad Aëthium urbem in promontorio Aëthio a re-
gione vrbs Nicopolis, quæ est in altero promontorio,
ut est dictum. Quamquam nec templum, nec ludos hos
in Aëthio constituit Augustus: amplificavit ille, & ma-
gnificentius exornavit. Antiquissimi enim illic ludi
fuerunt cum templo Apollini Aëthiaco consecrati aucto-
re Strabone lib. vij. sic tradente.

Ἡ γὰρ δὲ καὶ πρότερον, τὰ Ἀκτῖα τῷ θεῷ Σεραπίου ἀγωνιστοῖ
περιόχον. τῶν δὲ ἐντιμωτέρων ἐποίησεν Κανναρ.

Et Suidas in Ἀκτῖα.

Ἀκτῖα γὰρ παλαιὸν ὄνομα Καλλιμαχῶς ἐν τῷ περὶ τῶν ἀγῶνων
δὴ λον ποιῆ.

Allos quoque quinquennales ludos, ut dictum est, am-
pliatum veteri Apollinis templo ad Nicopolim constituit
Augustus Apollini quidem, sed non Aëthiaco. Diuer-
sum est enim templum Apollinis ad Nicopolim a tem-
plo Apollinis ad Aëthium. Suetonius [ut interim præ-
luceamus lecturis hæc eius verba in Augusto] silentio
præteritis ludis Aëthiacis, & Apollinis ibi templo, tantum
conditæ vrbs Nicopolis, & constitutorum ibi ludo-
rum ad ampliatum ibidem templum Apollinis mentio-
nem facit. Quod vero quinto quoque anno celebrarentur
ludi Aëthiaci, quemadmodum, & ad Nicopolim, non ter-
cio,

titio, ut putat Stephanus de urbibus in Asia, probant
duo Græci scriptores Dio, & Strabo. Verba Dionis lib.
LI. non pono, interpretis illius ponam, quoniam in
presentia Græci libri copia non est.

5, Eadem die Gasar Apollini, quæ apud Aetium colitur, &
22 eis ludos musicos, & gymnicos, & cursum equestre
5, cum sacro quinquenniali & cæ. constituit, Aetiacos lu-
27 dos illos dicens.

Strabo lib. vij.

53 Αποδοθηκαὶ δ' ὁ ἄγων Ἀγῶνι τὰ Ἀκτῖα ἑρὸς τοῦ Ἀκτίου
27 Ἀγῶνι.

Quoniam autem Latinus interpres Strabonis egregie
fictum sinus Ambracij describentis, sententiam non ad-
secutus Græcæ orationis, omnem corrumpit veritatem
historiæ, quod toto opere frequenter facit: & hic sibi
fingit urbium nomina, quæ numquam fuerunt, indu-
citq; sensum a Strabonis mente, & a veritate historiæ
longissime remotum, non ab re erit adponere Græcæ
verba, quæ legentem latinam interpretationem admo-
neant, ut a fraude caveat.

Græca hæc sunt.

53 Εὐ ἀριστερά δ' ἡ Νικόπολις; καὶ τὸν ἡπειρὰ τῶν αἰ Κανστανί-
22 μί χρι τοῦ κατὰ Ἀμβρακίαν. ὑπὲρ κείται δ' αὐτὴ τοῦ μοχλοῦ
23 μὲντοι τῶν τοῦ Κυβέλου κτίσμα, Παρθενῶν δ' αὐτὴν ὁ
23 Α' ρα τοὺς ποταμοὺς ἀναπλῶν ἔχον ἐν θαλάττῃ ἐν αὐτῇ
24 πρὶ γὰρ σελήνῃ.

Latini vero interpretis hæc sunt.

53 Sinistra vena Nicopolis est, & Epirotarum colonia Cas-
22 siopai, usq; in ultima sinus Ambracij, cui super immi-
23 nit paulisper a sinu distans Tolgus. Cuius memoriam
23 Cypselus struxit. Præter eam labitur Atactibus Flu-
24 men, per quem a mari ad ipsum Tolgum paucis admo-
24 dum stadiis aduarsa navigatur aqua.

Ego sic uerterem.

53 Sini-

Strabonem Nicopolis est: & ex continenti Cassopai
 Eleutheriam. Hac autem condita a Tolgo Cyp-
 rus. Sili filio modico supra finem spacio est sita. Iuxta
 eam labitur Aratthus fluvius habens a mari ad ipsam
 urbem adverso flumine brevem paucorum stadiorum
 navigationem.

Hinc perspicitur quot paucis verbis monstra edita
 sint a tot hominibus: qui in eo vertendo, ne evertendo
 dicam, laboraverunt.

LOCRI PLURES. VIRGILII

Locus declaratus aliter atq; Servius facit.

Strabonis locus restitutus.

Cap. X.

Cum constet inter scriptores; Locros Italicos a Græ-
 cis Locris esse oriundos, tamen controuersia est, qui-
 bus Græcis Locris (plures enim diuisi certis limitibus
 sunt in Gracia Locri) Locros Italos vindicemus. Nos
 hic breuiter de vniuersis quædam opportuna adferemus
 quæ melius Seruio illustrabunt versum Virgilij. In qua
 occasione veram lectionem Straboni paruo negotio
 reddemus.

Locri igitur in Gracia quadruplices fuere. Primi
 Epicnemij, qui Epicnemidij, & Epicnemidæ, & olim
 Leleges dicti. Alteri Opuntij: Tertij Ozolæ, qui &
 Hesperij: Quarti Elei.

Epicnemij a Cnemide monte dicti ultra Parnasum
 Oeteos, & Malienses attingunt. Opuntij ab Opunte
 ipsorum metropoli dicti, ipsi quoq; ultra Parnasum in-
 colentes, fretum Euboicum propius spectant, habentq;
 inter alias vrbes Narycum, quæ etiam Narycion, Na-

Miscell. Brud. Tom. 4.

Ccc

ryx,

lyx, & Naryx dicitur. Ozola circa Parnasum, & Doriensium Tetrapolim Crissum finum, qui & Corinthiacus dicitur, sedes habuerunt. Ozolis nomen ferunt dedisse æternum putorem (ὄζω enim etiam putere significat) exhalantem ex tabo Nessi, & aliorum Centaurorum defluente ex Taphoso monte, ubi conditi erant, in subiacentes campos. Hi Hesperij etiam dicebantur vel a regione ipsa: occasum enim, si reliquorum Locrorum situm respicias, spectant: vel quod publice signabant anulo, cui Hesperij stellæ effigies erat insculpta.

Elei Locri in Elœa Peloponnesi ab Opuntijs Ortygiensiore fama fuerunt. Pauloramen aliter tradit Scholiastes Pindari Oda vij. Olymp. ad finem hoc scribens:

Εὐνὴ Λοκρῶν εἰσι τρία. Ἐπιζεύρη: ἡ τῆς Ἰταλίας Ὀρτυγίας

πρὸς τῇ αἰτωλίας. Ἐπικνημίδιαι πρὸς τῇ Εὐβοίᾳ.

Alius scholiastes in eundem Pindarum Oda ix.

Λοκροὶ Ἐπιζεύρηται: Λοκροὶ Ἐπικνημίδιαι: Λοκροὶ Ὀρτυγίται:

Λοκροὶ Ὀζόλαι. πρῶτα γὰρ γένη Λοκρῶν.

Atq; hi sunt Locri Graeci.

Locri Itali in Bruttijs fuere, dicti Zephyrij, & Epizephyrij: quod in Zephyrio promontorio Locridis in extrema Italia prius conditi sint, quamquam paulo post non procul inde in alium locum migrarunt. Hæc colonia deducta est à Locrensisbus Ozolis, si Strabonem, si Pausaniam lib. iij. & Ephorum, quem Strabo citat, & Virgilium audimus, ab Opuntijs. Namq; poeta lib. iij. Aeneidis si ait.

Ἦκε, & Ναρικῇ posuerunt moenia Lorri.

Nam tantumdem est, ac si dixisset Opuntij. Iam enim diximus, Narycum Opuntiorum urbem fuisse. Neq; alienum fuerit Strabonis verba ex lib. vj. adponere, omisis illis, quæ lib. ix. addidit, in quibus itidem testatur, Epizephyrios Ozolarum colonos fuisse.

387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000

Quae vniuersa ab interprete Latino satis commode
 expressa sunt, nisi quod vbi Λοκρὸς κρήνη est, Lucrius
 locus non Lucrinus lacus veru debuit, cuius pudendi
 erroris, vel sola locorum tanta distantia debuit interpre-
 tem satis commonere.

Hac opportunitate locus Strabonis eodem libro ix.
 est adiuuandus vna tanedum addita littera.

387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000

Vbi pro ἀρύκων . reponendum est Νάρκωνις Νάρκωνος
 enim non Ἀρύκων Geographis omnibus Opuntiorum
 vrbis fuit, vt dictum est.

Scriuus in hunc Virgilij versum libri tertij, Aeneidi:

387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638

Quin etiam de Ozolis legitur: quod delati Pinnelam
 curius adcesserint: & ciuitatem cōdiderint, quæ nunc
 Ozolis dicitur. Ozoli à putore paludis vicinæ.

Idem in versū xi. Libyco ve habitātes litore Locros.
 Ut etiam intertio diximus, Locri focij Atacis Olier fue-
 runt. Epizephyrij, & Ozoli. Sed hi tempestate diuisi
 sunt: adeo ut Epizephyrij tenuerint Bruttios: de quibus
 ait in ij. Hinc, & Narycij posuerunt moenia Locri. Ozoli
 vero deportarentur Pentapolim, de quibus nunc queritur,
 dicens. Libyco ve habitantes litore Locror.

FATVM. NATVRA. CASVS.

Virgilij versua illustratus.

Cap. XI.

Sed quia nec fato, merita nec morte peribat:
 Sed misera ante diem, subitoq; accensa furorē
 Versus sunt Virgilij libro xv. Idem libro xi
 Stat sua cuiq; dies.

Scimus, quæ tradantur ab Agellio lib. xij. cap. 1. &
 Seruio. Attamen longe mihi gratius addidit, quæ à
 Nonio libro de doctorum indagine disputantur, in cuius
 verbis, & si naturalis mortis non fit mentio, tamen faci-
 le quilibet inde existimare potest, tria mortis genera à
 poeta designari, Fati, Naturæ, & Casus: siue quod alio
 nomine libet adpellare tertium hoc mortis genus. Quæ
 altera sequuntur verba, „Sobitoq; accensa furorē, red-
 dunt rationem, & exponunt, quomodo possint mōres
 cuiusq; vim Fato, aut Naturæ facere: ut mors vel pro-
 feratur ultra diem, vel properetur ante diem. Sed præ-
 stat ad breuitatem Nonij verba adponere, ne quidem le-
 guntur, nam sunt quædam moniti suspicienda.

Dubio

Dubio potius quam difficili intellectu vates posuit Man-
 ruanus. Sed misera ante diem, subitoque accensa furo-
 re: cum huic sententiae obuerteretur versus eius cum opi-
 nione sentiens plurimorum. Fortuna Omnipotens, &
 ineluctabile fatum. Verum sensibilibus eius non levis
 ratio est, quae prima sententia philosophicum accipis
 intellectum: quae ait: Sui cuique mores Fortunam fin-
 gunt. Omnipotens Fortuna esse desinit. Quod Sallustius
 ait. Fortuna simul cum moribus immutatur. Ac per
 hoc ex ea similitudine Fatum ineluctabile esse non poterit
 quod ex vna causa Fortuna fieri videatur, & Fatum.
 Potest etiam, Fatum morum mutabilitate conuertri: ut
 ex his aut celeriter, aut tardum, aut bonum fiat, aut pes-
 simum. Accensa enim furore Dido amoris iniqua vio-
 lentia, quia, ut ipse ait, Omnia vincit amor, ante diem
 merito videretur occidere, quod etiam Homeri eius modi
 est: quem Virgilius noster omni aemulatione secutatur.
 ὅρῃσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μῦθον ἀλγὲ ἔχουσιν. quod est
 ὑπὲρ μῦθον, ultra decretum. Quod si admittitur, ut vi-
 terius procedatur, quoniam id ex moribus factum est,
 quod significat, ὅρῃσιν ἀτασθαλίῃσιν, admittere pote-
 rit, de moribus propter etiam Fati celeritatem:
 ut in praeteritum possit admitti: quoniam recipit (ut Ho-
 merus ait) magnitudinem ultra vim Fati.
 Hec ille. Sed de Fati necessitate, & de facultate cu-
 raque contra vim Fati Cicero est aduendus. Agellius
 quoque aliquid addert lib. vi. cap. ij. ut recentiores ta-
 ceam non paucos.

PRONOMEN PRO NOMINIBVS POSIT.

Seruium falli. Cap. XLI.

PRONOMEN non tantum pro nomine, sed etiam pro no-
 minibus ponitur, quod negat Seruius in hos versus
 Virgilij lib. vij.

„Arte

- „ *Artenona speculata locum: quo. littore pulcher.*
 „ *Insidys, cursuq; feras agitabat Iulus.*
 „ *Speculata (inquit Strutius) locum, quo littore.] Præq-*
 „ *men pro nomine ponitur, non pro nominibus. Vnde noua*
 „ *inter duo nomina unum pronomen posuit, nam recte, quo*
 „ *loco diceret, & hoc semel tantum fecit.*
 „ Immo paulo ante iam id fecerat eo versu.
 „ *Audacis Rutuli ad muros, quam dicitur urbem.*
 „ *Acrisioneis Danae fundasse colonis.*
 „ Sic Cicero pro Cecinna.
 „ *Quadriennium hoc est, ex quo tempore fundam mentis*
 „ Terentius Andria
 „ Vbi ea causa, quam ob rem hæc faciunt, erit ad-
 „ pta his, desinent.

VARIAE LECTIONES IN VETUSTO

Libræo Tibulli. Locutionem hanc, Non so-
 lum usurpari non sequente *Vr.* Iuventas.

Cap. XIII.

Vetus manu scriptus Tibulli liber multis in dictionibus
 diphthongos omittit, incuria ne librarij id acciderit,
 an iudicio, non dicam; alijs id statuendum relinquo.
 Eiusmodi sunt Pena: Ledo: Celum: Cedo: Cefus:
 Idem semper habet Iuventas, non Iuuenta, veluti Ele-
 gia iij. lib. i. vt præteream loca alia.

- „ *Solis æterna est Phoëbo, Bacchoq; iuventas.*
 „ Scribit etiam, Idem, & Di, pro Idem, & Dij vt hoc
 „ versu, elegia vltima.
 „ *Sed patrj seruate Lares, alui str & idem.*
 „ Sic lib. iv. Panegyrico.
 „ *Incipit, non idem tibi fnt, alijsq; triumph.*
 „ Verum de huiusmodi ratione scribendi alibi nobis
 „ dice-

dicetur. Libet adscribere aliquot alias varietates eiusdem libri, quas confido lectori non ingratas fore Lib. i. elegia v. l. vbi alij libri habent

,, *Et pudet, & narrat facta nefanda mea.*

Ille sic legit.

Et pudet, & narrat scire nefanda mea.

Elegia viij. vbi nunc est

,, *Et possum media quamuis obrepere nocte.*

Ille

,, *Et possum media, &c.*

Quam coniuncti Modi lectionem antecedentis, & sequentia verba postulant. Ibidem.

,, *Est mibi nox multis euigilanda modis.*

Ille

,, *Euigilanda malis.*

Elegia x.

,, *Illis eriperes verbis mibi, sidera Cali*

,, *Lucere: & puras fluminis esse vias.*

Ille

,, *Lucere: & puras fulminis esse vias.*

Libro ij. elegia prima.

,, *Lucis sacra requiescat humus.*

Ille

,, *Lucis tua requiescat humus.*

Elegia ii.

,, *Illius puro distillent tempora nardo.*

Ille.

,, *Illius puro distilent tempora nardo.*

in quo versu Distilent verbum vni. scriptum est, more

scilicet, ut alibi dicitur, quorundam antiquorum, qui

liquidis, atque adeo consonantes omnes non geminabant

Elegia v.

,, *Nunc preter ad laudas fletura verba meas.*

Ille

,, *Nunc*

» Nunc precor ad laudis flectere verba meos.

Ibidem.

» Ipsum visum solem defectum lumine vides.

Ille

» defectum lumine vides.

Ibidem.

» Ingeret hic potus iuuenis maledicta puella.

Ille

» Ingeret hic potus iuuenis mala dicta puella.

Elegia vi.

» Barbara gypsatos ferre casso pedes.

Ille

» Barbara laccatos.

In quem versum lege Iosephum Scaligerum ad elegiam
v. Propertij in pentametrum hunc versum.

» Galati medio cum saliere foro.

Lib. iij.

» Qui primum caram iuueni.

Ille

» Qui primus caram iuueni.

Lib. ij. Panegyrico.

» Mobilis Artacia.

Ille

» Mobilis Atracia.

Huius quoque fluminis meminit Catullus de Smyrna
Cianæ loquens eo versu.

» Smyrna causas Atracis penitus mittatur ad undas.

Ibidem

» Sive supra terras Phæbus, seu curruet infra.

Ille

» Seu supra terras Phæbus, seu curruet infra.

Ibidem.

» Vidit ut inferno Platonis subdita regna

Ille

» Vidit

75 *Vidit & inferna.*

Ibidem.

75 *Lator eluxit fructos super ignis acervos.*

Ille

75 *Purior eluxit substratos ignis acervos.*

Quam lectionem non oscitanter adtendendam censeo. Namq; poeta videtur intelligere de flamma innocua: qualem accidisse capiti Ascanij tradit Virg. lib. ij.

Acneid.

75 *--- levis summo de vertice visus Iuli*

75 *Fundere lumen opem, tactuq; innoxia molli*

75 *Lambere flamma comas: & circum tempora pasci.*

quale etiam flammæ innocuæ portentum, eodem poeta auctore, lib. vij. Iulit circa caput Lauiniae.

Ibidem

75 *Non solum tibi Pierij tribuantur honores.*

Ille meliore numero.

75 *Nec tibi Pierij solum tribuantur honores.*

207 Illa autem forma dicendi est animaduersione dignissima, Vbi post,, Non solum, poeta non subiungit,, Sed etiam: quæ verba a natura eius locutionis postulantur. Vsurpatur quoque ab alijs primæ notæ scriptoribus, & quidem cum magna sententiæ efficacitate, & quasi impetu, e pectore erumpentis an-
to expectatum vehementiæ: quando illud Non solum, quod dixi, siue Non modo, siue Non tantum non sequitur,, Sed etiam, aut Verum etiam. Verum probemus elocutionem hanc non carere exemplis aliorum quoq; excellentium scriptorum. Terentius Ecyra.

75 *Nam non sunt sola arbitrata ha: ego quoq; idem*

75 *credidi.*

Cicero Philippica vltima.

75 *Non ne satis est, ab hominibus virtutis ignavis gra-*

75 *Miscell. Brud. T. 4.*

Ddd

tiam

- » *tiam benemerentibus non referri: etiam in eos, qui suas*
 » *curas in Reip. salute defigunt, crimen, invidia q; qua-*
 » *ritur.*

Therentius Phormione.

- » *Non id sat erat,*
 » *Accipere ab illo iniuriam: etiam argentum est ultro ob-*
 » *latum.*

Cornelius Tacitus lib. iv.

- » *Non adtingo Græcos: quorum non modo libertas, etiam*
 » *libido impunita.*

Cicero pro Flacco.

- » *Cum tabula vobis dabitur Iudices, non de Flacco dabi-*
 » *tur solum: dabitur de ducibus auctoribus, conserman-*
 » *da ciuitatis.*

Arætaeus Cappadox medicus.

- » *Καὶ τὰ δὲ οὐκ εἰς τὰ παρὲν ὄντα μόνον. καὶ εἰς ἑκάστην ἀλλοτρίαν παύ-*
 » *σις ἀπρεκές.*

Latine sic.

- » *Atq; non solum in presentibus dignoscendis: etiam in*
 » *futuris acres diuinatores sunt.*

Contra consueuerunt etiam Latini pariter, & Græci,
 non præcedente apud hos οὐ μόνον, apud illos non so-
 lum, siue non modo, aut, non tantum ponere, sed,
 & ἁλλὰ Libanius

- » *οὗτοι δὲ τὴν οἰκείαν τέχνην, ἀδειαν εἶχον ἀπὸ τοῦ ποῦ θοῦ-*
 » *λωνται, ἀλλὰ δὴ καὶ πρὸς πολεμίους.*

Cicero lib. iij. ad Atticum.

- » *Hic mihi primum consilium defuit: sed etiam obfuit.*
 Idem pro Rabirio Posthumo.
 » *Credidit populis: in pluribus provincijs eius versata res*
 » *est: sed etiam regibus.*

Sic etiam locuti sunt Auctor Rhetor, ad Heronnum,
 Cyprianus, & Petronius Arbiter, & Apuleius tum ali-
 bi, tum lib. x. Asini aurei.

Idem

Idem statuo, in hac locutione *Tantum* abest. Cic. ij. de Finibus.

- „ *Tantum* abest, ut se indicet: perficit etiam, ut dolere
 „ alterius improbe facto videatur.

Idem lib. v. eiusdem operis.

- „ *Tantum* abest, ut voluptates consecrentur: etiam cu-
 „ ras, sollicitudines, vigiliis perferunt.

Idem de Claris oratoribus.

- „ *Tantum* absuit, ut inflammaret nostros animos: som-
 „ num isto loco vix tenebamus.

Sic saepe apud hunc auctorem. Sed pulcher hic flos, & color dicendi non intellectus, multis typographis causa fuit, ut Parentheses in figuris, quæ dignitatem, & vim illius formæ dicendi obscurant, & enervant, includerent. Verum, vnde excessimus; ad nostrum manu scriptum librum Tibulli reuertamur. Libro v. elegia v. vbi est in vulgatis codicibus.

- „ *Optat idem iuuenis, quod nos: sed tutius optat.*

Ille habet.

- „ *Optat idem iuuenis, quod nos, sed rectius optat.*
 recte ille quidem, namq; sequens statim versus: reddit
 secreti rectiq; voti causam, cum subdit.

- „ *Nam pudet hac illum dicere verba palam.*

PROPERTII VERSVS EMENDATVS.

*Pietas. Eruo. Antiqui easdem conso-
 nantes non geminabant.*

Cap. XIV.

A Pud Propertium lib. iij. elegia xx. ad Tullum sunt hi versus.

- „ *Nam quantum ferro, tantum pietate potentes.*

CC

D d d 2

Stamus

Stavus, victorice temperat ira manus.

Consului codices multos, vniuersorum eadem est re-
 perta scriptura. Neq; tamen illorum consensus facit,
 quin ego habeam in secundo versu verbum illud, „ira,
 suspectum. Ratio meę dubitationis est cū hoc sensu. Tan-
 tum abest, vt ira temperet fortis, & victoris ferociam,
 etiam incendit magis, hominemq; iam per se conscien-
 tia virtutis, atq; gaudio victorię, quę plerumque arro-
 gans est, gloria inolescens, impotentior reddat.
 Tunc stimulo etiā irę accedentis animus viri victoris
 incitatus omnem penitus humanitatem exiit, contra
 Pietas lenem, mitem, misericordem, & ad condonandam
 noxam proniorem facit, ob has causas pro voce „
 ira ego illa legendum esse existimo. Sic omnia recte, &
 ad consilium poetę, & ad naturam pietatis atq; huma-
 nitatis egregie respondebunt, eritq; hic sensus. Fortes
 quidem & victores sumus Romani: tamen & pii sumus
 & clementes, pietasq; hæc, & clementia, quod vitij est
 in fortitudine, & in victoria, temperat. Corruptum au-
 tem locum imperitus aliquis: quem fefellit ignoratus
 mos antiquorum, non geminantium liquidas, itaq; le-
 gimus in antiquis calamo scriptis libris, & in marmori-
 bus Milia, Vilicus, & alia similia verba sic scripta aut
 sculpta pro millia, & villicus, sic in hoc versu Propertij
 fuit „Illa indoctus ille, qui descripsit, erratum esse
 existimans ex Illa Ira fecit. Poni vero Pietas, Pius,
 & Pie pro humanitate, & humano, & humane
 exempla, in quibus hac significatione accipiuntur,
 non desunt.

A. PRO. O. NON AH, PROH, OH SCRIBEN.

Padua, Locus Catulli defensus.

Cap. XV.

Nulla dictio adspiratione finiri debet. Sic A interie-
ctio in veteribus calamo scriptis libris Virgilij sine
adspiratione præcedente aut sequente scribitur. Codic-
es Tibuli scripti (de ijs loquor, quos ipse vidi) adspi-
rant ante, ut in hoc versu.

Ha lapis est, ferrumq; suam quicumq; puellam

Verberat.

Igitur vel A scribendum est, sine adspiratione Vir-
gilij more: vel præcedente adspiratione, non autem
sequente. Et gramatici tradunt, adspirationem finire
verbum nullum. Eodem modo etiam O & Pro Inter-
iectiones, non Oh, & Proh scribi debent. Sed ad Ca-
tullum veniamus, in cuius scriptis calamo libris si Pa-
dua est in eo versu.

At Volusi annales Paduam morientur ad ipsam, cau-
sam nullam video, cur quidquam illic noui quæramus,
& vocem illam damnemus, nusquam alibi auditam,
quasi verbum nullum aliud in latina linquo sit singulare.

VOCES IACOBVS, IOANNES TRIVM

ne syllabarum esse possint. Iulius, Iapetus,
Iambus, Iaziges, Iaxamete.

Cap. XV 1.

Interrogatus à Francisco Cicereo Mediolanienfi viro
erudito, an in his vocibus Ioannes, & Iacobus pos-
sit

fit esse consonans, idest, an ea nomina ~~quorum~~ tantum
esse syllabarum queant, respondi, dubitare multos:
non dubitasse tamen Iouianum Pontanum, qui Iaco-
bum sic posuit, & quidem prima breui, quam vsurpa-
tionem vulgus quoq; sibi vult concedi, quorum causam
non vt tucar, sed vt excusam, adferam, quæ nunc in
promptu sunt poetarum in similibus verbis Iulus, Iape-
tus, Iambus, atq; alijs, exempla.

Virg.

- „ Iulius a magno demissum nomen Iulo.
- Horatius contra.
- „ Iule ceratis ope Dadalea.
- Stattius ad finem lib. x.
- „ Iapeton, aut victam superna ad conuicta Iuueni.
- Horat. contra.
- „ Adææ Iapeti genus.
- Iambus trisyllabum plerisq; Horat.
- „ Syllaba longa breui subiecta vocatur Iambus.
- Sulpicia apud Ausonium contra.
- „ Non trimetro Iamba, nec qui pede fractus eodem.
- Quidius ij. Tristium.
- „ Iaziges, & Colchi, Metereaq; turba, Getaq;
- Valerius Flaccus lib. vi.
- „ Iaxametas venatas alit.

IVLII CAPITOLINI LOCVS DEFENSVS contra Lipsium.

Cap. XVII.

- „ **P**rofecti tamen sunt paludati ambo Imperatores Par-
- „ thia, & Marcocornianis cuncta turbantibus signis
- „ am gentibus: qua pulsa a superioribus fugerant, nisi re-
- „ ciperentur, bellum inferentibus.

Verba

Verbum Iulij Capitolini in Marco Antonio, in quibus, quoniam Marcomannia Parthis nunc sunt remoti, Iustus Lipsius pro Parthis legit Cactis, aut Quadis: aut

„ *Aperit Marcomannia cunctis sensibus.*
Sed meo iudicio nihil sunt in hoc notum. Nam Capitolinus tractat non cum una gente tantum, & in finitimis regionibus, sed cum pluribus hostibus, & quidem, qui magno locorum intervallo vni ab alijs essent remotissimi, bella fuisse gerenda. Iudicij huius mei, atque sententiae comprobator est ipse Capitolinus, quibus precedentibus verbis scribit.

„ *Dum Parthorum bellum geritur, natum est Marcomannicum: quod diu eorum, qui aderant, arte suspensum est: ut finito Orientali bello Marcomannicum ageresset.*
Adiuuat sententiam meam Eusebius, qui Olympi 193. sic scribit.

„ *De Rhetis Vindelicis, Armenijs, & Pannonijs triumphat.*
„ *Quantum autem Armenia ab antedictis distaret.*

QUÆDAM OBSERVATA IN VETUSTO
carmine recens in Gallia reperto, & edito
à Iusto Lipsio.

Cap. XV III.

Idem Iustus Lipsius publicavit carmen quoddam nuper in Gallia repertum: quod non longe abest, quin antiquam venustatem redoleat. In eo est hic versus.

„ *Ver nouum, ver iam canorum: ver natus orbis est.*
claudicat hic versus: & à reliquorum ibi positorum mensura, & norma aberrat, nec longe abest à soloecismo. Ego cum sic reconcinnarem.

„ *Ver*

Ver nouum: Ver iam canorum: ver natalis orbis est.
Sic mensura hæc reliquorum mensuræ egregie respondet.

Aemulatur autem Virgilij versus ij. Georg. hos.

- Non alios prima crescentis origine mundi
Illuxisse dies, utinam eis habuisse tenorem
Crediderim. Ver illud erat: ver magnus agoræ
Orbis, & hiberni parcebant flatibus Euri.
Ibidem de Venere idem auctor loquens.
Romulas ipsa fecit cum Sabinis nuptias,
Vnde Rhamnes, & Quirites, proq; prole posterum.
Romuli, matrem crearet, & nepotem Casarem.
In tertio versu Lipsius vocem „ Matrem in Patrem
mutat, sic legens.

- Romuli patrem crearet, & nepotem Casarem.
additq; rationem, atq; exponit his verbis.
Pater Caesar Diuus Iulius est, nepos Augustus.
& paulo post.

- Venus conciliatrix Romanorum Sabinarumq; nuptijs ut

- ex his Rhamnes, & Quirites crearet: & in posterum se

- cla utrumq; Casarem patrem cum nepote.

Ego vero vocem Matrem omnino conseruandam
censeo, historia pro sententia mea strenue stante, & fo-

liciter pugnante, quæ hæc est,
C. Iulius Cæsar sororem habuit Iuliam, quæ nupta
Attio Balbo Attiam filiam genuit. Hæc Attia ex C.
Octauio Marito C. Octauium filium suscepit, hunc, qui
postea imperauit, & Augustus dictus est. Non ergo di-
ui Iulij, idest, C. Iulij Cæsaris nepos fuit Augustus,
sed nepos fuit Iuliæ sororis C. Iulij Cæsaris.

Accipitur autem Nepos à Lipsio pro filio sororis: sed
male. Conseruetur igitur auctori sua lectio, nec vilo
modo vox „ Matrem in Patrem vertatur.

Lib. 1. 10 *421*

CORNELII TACITI LOCVS PERPENSVS,
*& defensus. Imagines gentilium tantum in
 pompis funerum adhiberi solitas.*

Cap. X I X.

Idem Lipsius epistola iij. lib. iv. Epist. Quæstionum, & in Notis ad Cornelium Tacitum lib. iij. suspicatur vocem hanc Iuliorum vertendam esse in Liuiorum in his, quæ adponam, Taciti verbis initio libri iij. vbi de Drusi fratris Tiberij funere loquitur.

*Circumfusas lecto Claudiorum, Iuliorumq; imagines:
 defletum in foro: laudatum pro Rostris.*

Ad quæ verba Lipsius sic scribit.

*Drusus hic in Iuliam familiam ve adoptatus quidem
 venit. Vnde ergo in pompa funebri imagines illi gentis
 Iulia nisi forte, quia mater deducta in domum Augusti.
 Hæc, & salia de summo pectore dici possunt. At mihi
 vendum videtur coniectura mea, Liuiorum, causa dupli-
 ci. Primum non præposuisset Claudios Iulij Tacitus, id
 nefas, deinde, cum à patre lata imagines, cur omisse à
 matre? qua præsertim antiqua, & multa?*

Ego mutandum nihil censeo his de causis. Primum
 non temere recedendum est à consensu veterum, & no-
 uorum librorum: in quibus est, Iuliorum, non Libio-
 rum. Deinde in ædibus Iuliorum Drusum mater Lælia
 edidit. Præterea quam carum honestumque habuerit
 Augustus eundem Drusum viuum, & mortuum, docent
 insignes collati in eum honores apud Tacitum initio li-
 bri primi, & alibi: & apud Dionem. Quorum verba
 adponere prohibet breuitatis studium. Quid? quod ex
 verbis Dionis lib. LV. iusta suspicio nascitur, eundem
 Drusum in gentem Iuliam adoptione venisse? vt omni-

Miscell. Erud. Tom. 4.

E c c

no

no hac de causa, eius fundis Iuliorum imaginibus honorari debuerit. Et quoniam graeci libri Dionis in praesentia copia non est, adponam Xilandri interpretis translationem.

Sic igitur ille.

- Germanicus Caesar, & Ti. Claudius Nero filij Drusi in honorem patris munus gladiatorium praeuerunt. Hoc plebem memoria Drusi consolaturum est. Idq. etiam quod in dedicatione adis Castoris, & Pollucis non Claudiani modo (adoptatus enim in familiam Augusti se Claudianum nuncupabat) sed Drusi etiam nomen ei imposuit.

Hactenus de adoptione. Quod ad imagines gentis maternae adtinet, quas Lipsius ornamentis funebrium pompae, nulli citatae opinionis auctore adhiberi consueuisse tradit, Plinius lib. xv. cap. ij. in contrariam sententiam lectorem trahit sic scribens.

- Expressaera vultus singulis exponebantur armarijs, ut essent imagines, quae comitarentur gentilitia funera, semper defuncto aliqua aderat familiae eius, quae umquam fuerat, populus.

& paulo post, ibidem.

- Exstat Messalla indignatio: quae prohibet inferi genti Leuinoz alienam imaginem. Similis causa Messalla, senis expressit volumina illa, quae de familijs condidit. Cum Scipionis Africani transisset atrium: vidissetque adoptione testamentaria Solutionis (hoc enim ei fuerat cognomen) Africanorum dedecore notam irrepentem Scipionum nomini.

Quod autem Tacitus Claudios Iulij anteposuit in enumeratione imaginum, non est, quod quisquam miretur.

Recte facit Tacitus, qui ordinem secutus est. Namq; Drusus fuit natura primus Claudius: deinde adoptione Iulius.

Ado;

Adoptionem probant etiam verba Eusebii Olymp.
CXCI. „ Augustus (inquit) Tiberium, & Agrippam
in filios adoptat. & Olympiade CC. Tiberius
Drusum consortium regni fecit. Idem leges apud
Suetonium in Augusto, & Tiberio.

Quae vniuersa si Lipsius paulo adtentius perpendisset,
nos hac admonendi necessitate, aut saltem occasione
liberasset.

OPINIONVM
IOANNIS MARIII
MATTII
LIBRI SECVNDI.

NON INTELLECTA HACTENVS
aliquot epistolarum Ciceronis libri xvi.
ad Tironem loca. Veterem lectio-
nem ibi duobus in locis imme-
ritò a doctis tentatam.

Cap. I.

VANTVM interfit ad intelli-
gendum pluribus in locis epistolas
Ciceronis plurimas, nosse quo tem-
pore, vnde, & quo singulae datae
sint, dictum est alibi: facileq; for-
tasse aliqua cum gratia cognoscetur
ex his, quæ dicturi nunc hic sumus.
Epistolæ fere omnes libri xvi. ad

Tironem agunt de Tironis valetudine; Vniuersi autem,
qui in illum librum scripserunt, existimant, de vno
tantum, & eodem morbo ibi, vbiq; tractari, in quem
morbum incidit Tiro, decedente de prouincia Cilicia
Cice-

Cicerone. Sed res aliter habet. Namq; vniuersa^{app} ea eiusdem libri litteræ si non de pluribus, certe de vna & altera tractant valetudine, in quas diuerso tempore Tiro incidit. Quod non animaduersum, causa fuit docto viro Paulo Manucio multipliciter errandi in illarum litterarum explanatione. Nos de utroq; Tironis morbo, illustrandi plura loca grâtiâ, dicemus.

Vna valetudo, quæ posterior fuit, accidit Tironi Cicerone de Cilicia decedente, quo tempore coactus est ille grauitè ægrotantem commendatum amicis Patris relinquere. De hac agitur in primis x. epistolis libri xvi. quæ scriptæ fuerunt partim sub finem anni eius, partim sub initium sequentis, pullulante iam initio belli ciuilis inter Pompeium, & Cæsarem. Altera valetudo ea est, de qua scribit in reliquis aliquot eiusdem voluminis sequentibus litteris, longeq; est alia ab ea, quam modo dixi.

Ex hac ægrotauit Tiro ante turbata bellis ciuilibus rempublicam, acciditq; per ea tempora, quando Pompeio cum Cæsare in administratione Reipublicæ conueniebat, ipso Pompeio ocioso, & ab omni suspitione discordiarum publicarum securo. Id declarant verba xij. epistolæ dñi iam libri: quæ ex Formiano scripta fuit.

3, Pompeius erat apud me, cum hac scriberem, bilare & li-
55 benter. Ricupienti audire nostrâ dñi, sicut te omnia
2, mea muta esse.

Hic laudo equidem acumen Sebastiani Conradi; cui pusilla quedam veri imago adfulsit, sed per nebulam, & illuni. Ut ille loquitur in nocte, itaq; aberrans statim, de via deesse, multas temporum immersiones inducens omni-
no repudiandas. Ibi etiam vocem Pompeius immerentem suspectam habet; proq; ea Pomponium substituit, cuius opinionem reliqui postea sunt secuti, decepti

decepti vniuersi hoc: quod crediderunt: de vna tantum Tironis valetudine Patrensi toto eo libro a Cicerone scribi: non animaduertentes, posteriores eius libri epistolas prioribus eiusdem libri epistolis tempore scribendi antecedere: scilicet datas, quando Tiro Romæ, adhuc seruus ægrotabat, Cicerone in villis suis rusticante: priores autem longo tempore post scriptas fuisse a Cicerone decedente de Cilicia in nauigatione, & via partim, partim cum in Italia, & cum ad urbem esset. Tironem pridem libertate donato, & tunc Patris ex sebrî cubante. Tantum vero abest, vt Tiro per ea tempora in Italiam venerit, vt eodem morbo pressus etiam Patris esset eo tempore: quando ardente ciuili bello Pompeius relicta vrbe, & Italia Dyrrhachium, copias omnes traiecisset, Cicerone hoc testante epistola libri noni xx. ad Atticum, quæ incipit. Trebatium v. Kalen. & lib. eiusdem operis x. epistola quarta, quæ incipit. Multas a te accepi epistolas.

Hæc omnia non animaduersa, vt debuit, occasionem præbuerunt Paulo Manucio, æqualijs grauium errorum. Nam præter quam quod Paulus putat, semel tantum ægrotasse Tironem (de morbis intelligo, de quibus ibi loquitur Cicero) & omnibus illis epistolis de ea vna Patrensi valetudine scriptas censet, etiam iudicauit (& habet ibi riuales non paucos) Tironem Cicerone tenente prouinciam Ciliciam, & ægrotantem Patris seruum adhuc fuisse.

In medicis etiam, qui ægrotanti Tironi adfuerunt, æstuant iidem, & hærent, vt clarum faciemus. Sed prius de statu, & de priore valetudine Tironis probemus ea, quæ diximus exemplis ex eodem libro Ciceronis xvi. allatis. Illic igitur epistola xij. sic scribit.

Ego vero cupio te ad me venire, sed viam timeo, grauius ægrotasti.

paulo

paulo post ibidem.

„ Iam ad id triduum, quod fueris in via, dum in Cum-
 „ num venis, accedent continuo ad reditum dies quin-
 „ q; Ego in Formiano a d. iij. kalen. Ianuarias esse volo
 „ ibi te vt firmum offendam, mi Tiro effice.
 „ Litterulæ meæ, siue nostræ tui desiderio oblanguerunt.
 „ Hac tamen epistola, quam Acastus adtulit, oculos pau-
 „ lulum sustulerunt. Pompieus erat apud me, cum hæc
 „ scribebam hilare, & libenter. Ei cupienti audire,
 „ nostra dixi, omnia mea sine te muta esse.
 „ Tu musis nostris para, vt operas reddas. Nostra ad
 „ diem dictam fient, docui enim te, fides etymon, quod
 „ haberet. Fac plane, vt valeas. Nos ad summum. Va-
 „ le. xij. kalen. Ianuarij.

Epistola xij. ad eundem Tironem tota huc est aduo-
 canda.

„ Egypta ad me venit pridie idus Aprilis. Is, & si mihi
 „ nunciauit, te plane febris carere, & belle habere, ta-
 „ men, quod negauit, te potuisse ad me scribere, cu-
 „ ram mihi attulit: & eo magis, quod Hermia, quem
 „ eodem die venire oportuerat, non venerat. Incre-
 „ dibili sum solitudine de tua valetudine, qua me si
 „ liberaris, ego te omni cura liberabo. Ingenium
 „ tuum, quod ego maximi facio, confer ad te mihi
 „ tibiq; conseruandum. Cura te etiam atq; etiam dili-
 „ genter. Vale.

„ Scripta iam epistola Hermia venit. Accepi tuam episto-
 „ lam vacillantibus litterulis, nec mirum, tam graui
 „ morbo, Ego ad te Aegyptam misi: quod nec inhumana-
 „ nus est; & te mihi visus est diligere; vt tecum esset; &
 „ cum eo cocom, quo vterere, iterum vale.

Epistola xiv.

„ Dies promissorum adest: quem etiam representabo, si
 „ adueneris. Etiam atq; etiam vale, iij. idus Aprilis.

Quod

Quod sequitur, initium est epistolæ Qu. Ciceronis ad M. fratrem.

„ De Tirone mi Marce, ita te, meumq; Ciceronem, &
 „ meam Tulliolam, tuumq; filium videam, vt mihi gra-
 „ tissimum fecisti: cum cum indignum illa fortuna no-
 „ bis amicum, quam seruum esse maluisti.

Ex his omnibus testimonijs allatis liquido apparet, non Patrensem valetudinem intelligi, sed vrbanam Patrensi priorem. Apparet status Tironis: Apparet, inquam, seruum eo tempore fuisse. Apparet priores ix. litteras multo, post posteriores tempore scriptas fuisse.

Ex his, quæ de valetudine Tironis vrbana, & Patrensi sunt disputata, duo alij tolluntur errores eorundem: qui satagunt de Medico, & Mumio ad hæc verba
 .xiv. epistolæ libri iam dicti xvi.

„ *Medico, mercedis quod poscet, promitti iubeto. Id scripsi*
 „ *ad Mumium.*

Priorem errorem genuit præcepta opinio de vna tantum Patrensi valetudine, putant enim intelligi hîc Asclaponem Patrensem medicum, falso. Nam vrbani medicus intelligendus est hic non nominatus: qui Romæ ægrotanti Tironi adfuit, quod etiam ex eo apparet: quod Asclaponi pecunia iussa erat dari, quod est in epistolis vi. & ix. Huic vero non nominato promitti, non dari. Manij etiam prænomen, qui est alius error, non substituendum fuit pro Mumio, siue Vmmio, siue quo alio modo scriptum ibi reperiatur, cur? quia hîc de vrbano medico, & morbo agitur, non Patrensi: qua in vrbe degebat Manius, non Romæ. Hæc hæcenus. Qui vero M. Tullius apparuerit scribe Ciceroni in prouincia Cilicia (nam hic quoq; interpretes solliciti sunt) facilius est dicere, qui non apparuerit. Tironem hominem studijs suis ad commodissimum non occupasset Ci-

cero apparitione molestiarum plenissima. Philotimus
Romae fuit. Plura testimonia possunt adferri, sed con-
tentus vno reliquis superfedo. Caelius lib. viij. epist.
tertia sic scribit.

Quod ad Philotimi liberti officium, & bona Milonis ad-
tinot, dedimas operam: ut & Philotimus quam hone-
stissime Miloni absenti, cuiusque necessary satisfecerit: &
secundum eius fidem, & sedulitatem, confirmationis tuae
conseruaretur.

M. Tullium Laureatū censet Paulus Manucius, sed
illum in eo comitatu fuisse, non memini aliquam
legere.

De scribe Tullio mentio est in epistola ad lib. v.
epistolarum ad Atticum: quam in provinciam profici-
scens Beneuento dedit.

Ac binas quidem tuas Beneuenti accepi, quarum alte-
ras Festulanus multo ante mihi dedit: alteras scriba-
Tullius.

BLE QUID SIGNIFICET IN ORATIONE pro Cluentio. Sincerus. Suspectus locus in Epist. Familiar.

Cap. II.

ERAS huic inimicus Oppianicus: erat, sed tamen erat
vitricus, crudelis, & huic infesta mater: attamen
mater, propterea nihil tamen remotum ab a consuetudine,
quam Cluentius, & natura, & voluntate, & instituta
ratione vita. Sed cum esset hac illi proposita conditio,
ut aut iuste, pieque accusaret, aut acerbe, indigneque mo-
reretur, accusare quoquo modo posset, quam illa mo-
do emere maluit.

Pro;

Proposui hæc verba ex Ciceronis pro Cluentio oratione : vt aوتي iudicij homines considerent, quo sensu vox illa ,, Pie, de qua locuti sumus etiam capite xiv. libri superioris, sit accipienda in causa ancipiti: vbi aliud pietatis, aliud salutis ratio suaderet. Ego pie expono parce, molliter, leniter remisse, placete, michi sine hoc sensu. Capitis periculum accusationem, & in accusando acrimoniam: pietas in matrem ab accusando deterret, & lenitatem suadet, tamen quoquo modo accusare potius, quam acerbe, indigneq; mori iussit. Sic ab sedata, & temperata ex necessitate, & pietate accusatione atq; oratione, homines facili intellectu aوتي iudicaturolq; non animo in matrem inimico sed conservanda vite gratia, quam natura vniuerso animantium generi commendat, coactum ad accusandum descendisse. Aut pro pie impie est legendum sed propono hoc, non statuo. Nam quod Paulus Manucius exponit.

„Ergo se ipsum, est enim pietas a se ipso mortem depellere. Vix probare cuius puto posse interpretationem istam suam ijs, qui sciunt, Pietatem foras, tamquam partem Iusticie respicere: quam sapientes magistri ideo bonum esse alienum scite dixerunt.

Lib. xij. epist. Familiar. epist. LI. locus hic suspectus est.

„Vt M. Curium factum, & testum, ut aiunt, ab omni incommodo, detrimento, molestia sincerum, integrumq; conseruet.

Verba illa, ,, sincerum integrumq; glossæ fuisse putant in illa verba factum, & testum, quod postea ex ora libri in ordinem opera parum diligentis, & fortasse parum intelligentis librarij venerit. Petrus Pompeius auctor est, factum integrum significare, vt non necessarium fuerit (quod prouerbio dicitur) Natus Nau-

crati. Præterea verbum sincerum est ad fidei, sancti-
tatis, & omnino ad animi integritatem, quam ad for-
tunas adcomodatus.

NON OMNES VNIVS MVNICIPII,
aut Colonia, &c. ciues, ciuitatem Romanam
adepti in vna, & eadem tribu Romæ
suffragium ferebant.

Cap. III.

C Arolus Sigonius, vir de vniuersis litteris optime me-
ritus lib. iij. cap. iij. de antiquo iure Italiæ ingenuè
pro sua natura, & more fatetur, non adfirmare posse
se, in qua tribu Romæ quæq; aut Colonia, aut Muni-
cipium, aut Præfectura, aut Foederata ciuitas post Ro-
manam ciuitatem impetratam suffragium tulerit. Ego
virum vniuersæ antiquitatis scientissimum sapienter du-
bitare puto. Addo hoc amplius de meo: iudicare me,
non vniuersos ciues vnius Coloniae, aut Municipij, aut
Præfecturæ, aut Foederatæ ciuitatis in vna, & eadem
tribu, sed singulos in ea tribu censos fuisse & suffragium
tulisse, quam quisq; arbitrato suo delegisset: vel quæ
inicio ciuitatis adeptæ singulis esset assignata. In hanc
opinionem adducor verbis Ciceronis ex epistola
quingagesima libri xij. epistolarum familiarium, vt
vocant.

,, *L. Cuspidius est tribulis, & municeps, & familiaris
meus.*

Si enim vniuersi vnius Municipij &c. ciues in vnam,
& eandem tribum coniciebantur, quid attinuit tribu-
lem cum suum appellare, qui esset Municeps suus?

Præ-

Præter opinionem hanc meam, siue libet suspi-
cionem appellare, adiuvant inscriptiones antiquorum
lapidum: qui sunt Albæ Pompeiæ, & Hastæ, qui lapi-
des diuersas tribus, eiusdem Coloniae aut Municipij ci-
pibus adtribuunt.

Hastæ igitur sunt lapides hi, quorum plures mea
commendatione, & opera a tenebris, & ab ignoratio-
ne vindicati nuper inuenti sunt in sepulchro ædis Ma-
ximæ, effossa in altitudinem, amplius pedum x. terra,
cum ingentibus, sed in plures partes fractis, egregij ver-
ficolorisq; marmoris columnis. Ex quibus, quod ad
præsens argumentum faciat, subsidium petam ad pro-
bandum, quod propositum est.

Hastæ

Haec effossum haud ita pridem in ædibus
Virginum Orbis.

P. VERGILIO. P. F. P. N. POL
LAVREAE. AED. II. VIR. I. D. PRAEF. FABR
IVDICH. DE. III. DECVRIS. EQVITI
SELECTORVM. PVBLICIS. PRIVATISQ
PRAEF. DRVSI. CAESARIS. GERMAN. II. VIR.
P. VERGILIO. P. F. P. IN. POL. PAVLLINO
EQVO. PVBLICO IVDICL. DE. III. DECVR
PRAEF. FABRVM. PRAEF. CHORTIS. H. DECVR
..... IORVM. EXERCITVS.....
.....

In ædibus Mattiolarum.

.....
CONCORDIAE
COLL. FAB. HASTENS FAB
M. VETTIVS SECVNDVS
IN. MEMORIAM
VETTIAE. CIVITATIS. SORORI

In

In hortis ædium, quæ condita olim a Magno Iacobo
Triultio, nunc nobilis familiæ Asinorum. Postea trans-
latum haud ita pridem Taurinum vecordia eorum: qui
prohibere cum possent, debuerunt: est nunc in ædibus
Puteorum Taurina.

T. ARRIO. T. F. TRO. TERTIO

ANN. XXI

MVCIA. T. F. MODESTA

MATER. V. F

SIBI. ET. T. ARRIO. M. F. VIRO

INVIDA FLORENTIEM. RAPVERVNT

FATA. IVENTA

NEC: LIQVID. MISERO. ME SVPER

ESSE. MEIS

FLEVIT. PRAESENTIEM. MATER

FLEVERE. SODALES

ET. MATER. TEPIDO. CONDEDIT

OSSA. ROGO

QVAE. PRIVS. HOC. TITVLO

DEBVIT IPSA. LEGI

IN AGRO P XX. IN FRONTE. P XX

In

In ædibus Mattiolarum.

P. LAETILIVS. P. L. PAL. HILARVS. SPVRI
 MAGISTER. MINERVALIS
 NAEVIA. D. L. CLVSIA. C. L.
 ALMYRIS TOPIA

Ecce quatuor in his monumentis *Haftæ* *Coloniæ* (*coloniæ* enim *Ptolomæus*, & *Sempronius* vocant) *diuersæ* *tribus* *Pollia*, *Fabia*, *Tromentina*, & *Palatina* *fatis* *inducant*, non *vniversos* *vnus* *Coloniæ*, & *Municipij*, *ciues* *in* *vnam* *tribum* *fuisse* *coniectos*.

Albæ *quoq;* *Pompejæ*, *in* *Cœnobio* *Diui* *Domitij* *Pollia*, *extra* *urbem* *in* *ædícula* *D. Frontalionis*: & *in* *vrbe* *in* *Cœnobio* *Monacharum* *D. Magdalenzæ* *Camillæ*, & *quidem* *ter* *repetitæ* *tribus* *est* *mentio*. *Quorum* *trium* *lapidum* *inſcriptiones* *idem*, *quod* *diximus*, *probant*.

Sic *autem* *habent*.

Q. CAR.

Libet adponere etiam ad rem faciens lapidis epigramma,
 qui est in arce Pollentiae ad iij. ab Alba Pompeia lapi-
 dem. Fuit olim in fine oppidum Pollentia: nunc ca-
 stellum est pusillum cum titulo tamen Comitatus.

SEX. LIVIO

C. F. CAM. SENECAE

IIII VIRO

M. LIVIVS. C. F.

CAM. FRATER

IIII VIR

FAC. CVR

Brixiae quoque in patria mea mihi semper cum egregia &
 debita praescriptione nominanda sunt marmora: quo-
 rum aliqua Tribum Fabiam, aliqua Publiliam ciuibus
 Brixianis adtribuunt. Inscriptio, quae Fabiam habet, re-
 fertur a Sigonio, quae Publiliam laudat, etiam est in
 libro Appiani sic.

P. CLO.

P. CLODIVS. L. F.
PVB
NIGER
D. D

IN EODEM APPIANI LIBRO.

Apud Petrinum Sinuesanum.

L. PAPIVS. L. F. TER
POLLIO. II. VIR. L. PAPIO
L. F. FAL. PATRI

Vbi patri, & filio duæ diuersæ tribus assignatæ sunt Terrentina, & Falerina.

Ggg 2

LOGEVM

LOGEV M: SCRIBENDO ADFVERVNT
Si vales, bene est. Kalenda prima.

Cap. IV.

Libro Ep. Fam. V. in epistola ad Rufum sunt hæc verba.

23 *Nam de Luccio ita est actum.*

Iosephus Scaliger ad Catulli epigramma in Mamurram legit, „*Lucella.*

Temere facere tantum virum ne suspicor quidem, considerandum tamen est, an locum hunc, & vocem ipsam aliquid iuuet Modestinus iure consultus; qui tradit rationes ciuitatum appellari *λογηα*.

Lib. viij. epistola viij. legitur, „*scribenda adfuerunt*, qui loquendi modus significat, testes fuerunt. Lamprius in Heliogabalo.

23 *Qua (mater) cum venisset ad consules, scribendo adfuit.*

23 *idest, Senatus consulti faciendi testis.*

Idem scriptor interdum dicit, Ad scribendum. Iosephus lib. xij. Antiquitatum, „*Prasente L. Manlio. & lib. xiiij. „ Prasente L. Coponio.*

Scribebant autem Senatus consulta illi ipsi, qui scribendo adessent.

Itaq; Cicero ad Catonem lib. xv. Epist. Familiar, sic scribit.

23 *Resq. ipsa declarat, tibi illum honorem nostrum supplicationis fuisse iucundum, quod scribendo adfuiſti.*

23 *Hæc enim Senatus consulta non ignoro ab amicissimis eius,*

23 *cuius de honore agitur, scribi solere.*

Lib. v. eiusdem operis, epist. xlv. cur usurpat formulam hanc? „*Si vales bene est, quæ solemnis fuit ijs,*
 qui

qui vel ipsi, qui scribunt, vel ij, ad quos dantur littere, essent simul, cum imperio, & potestate, aut cum potestate solum? cum neuter magistratum, honorem ve vllum gereret? soluit dubitationem hanc Plinius Iunior lib. I. epistola ad Fabium, quæ incipit sic.

„Olim nullas mihi epistolas mittis. Nihil est inquis, quod scribam. At hoc ipsum scribe. Nihil esse, quod scribas. Vel solum id, unde incipere priores solebant.

„... Si vales bene est: ego valeo.

Quod Plinij testimonium probat, priuatos etiam consueuisse formulam illam epistolis suis ante ponere.

EXPOSITVS COELII EPISTOLAE

ad Ciceronem locus. Nonius
emendatus.

Cap. V.

IN vltima epistola Coelii lib. viij. ad Ciceronem sunt verba ita distinguenda, vt nos nunc facimus, nam, antea male.

„Tu porro, cum ad te, proficiscens nocte Ariminum, venisset, dum mihi pacis mandata das ad Caesarem, & mirificum ciuem agis, amici officium neglexisti, neque mihi consulisti:

Profectus est Ariminum Coelius vna cum alijs fautoribus causæ Caesaris. In eo itinere Coelius ad Ciceronem, qui Capuæ, atque oræ maritimæ præerat, deuertit. Accessit quidem, & Cicero Ariminum: sed multo post ad Caesarem Iuniorem: vt est apud Nonium in verbo Rogare, sic.

„Rogare querere, & sciscitari. M. Tullius ad Caesarem Iuniorem lib. I. Roga ipsum: quemadmodum ego cum

„ Ari-

§, Arimini acceperim.

Quæ verba sunt etiam in voce, „ *Accipere*, apud eundem Nonium, quanquam ibi pro Arimini corrupte legitur „ *Armis*. Sed hic auctor eget multa ope, in quam curam incumbit Fabius Bellonus iuuenis non spei, sed messis vberimæ, qui nondum declaratus I. C. iuris interpretæ merito virtutum ab excellentiss. Senatu Mediolanensi, Ticini est constitutus. Vbi in nobili auditorum frequentia docet cum legum maiestate, & gravitate, linguæ Latinæ Græcæq; splendorem pridem a libris iuris peritorum exsulantem coniungere.

DE LIBERTORVM NOMINIBVS

Declaratus locus epistolarum

Familiar. lib. xij.

Cap. VI.

SI Mithres, libertus Posthumij fuit, cur libertatem consecutus Prænomen, & Nomen alterius nempe C. Curtij adsciuit sibi? Liberti enim Prænomina & Nomina patronorum simul cum libertate referebant plerumq; An Mithres Posthumij libertus principio cum libertate habuit nomina patroni? postea hæres a C. Curtio institutus cum condicione, vt nomen mutaret (plerumq; enim id iubeant, qui alienum hæredem instituebant: vt est in epistola viij. lib. vij. ad Atticum his verbis:

§, *Dolabellam video Livia testamento cum duobus cohæredibus esse in triente: sed iuberi mutare nomen.*)

relictis patroni nominibus Prænomen, & nomen C. Curtij, in cuius hæreditatem venisset, accepit? An C. Curtius post datam Mithræ libertatem transiit in gentem

tem Posthumiam adoptione, aut adrogatione, aut hereditate iussus nomen mutare?

An Mithres Posthumij seruus commendatione, & studio C. Curtij libertatem a domino consecutus Praenomen, & Nomen commendantis accepit? Interdum enim serui facti liberi nomina eorum sumebant, per quos essent libertatem adepti. Harum unam, aut aliam si qua sit his similis, si admittamus causam, nulla opus erit mutatione nominis Posthumij in cognomē Posthumii, quod putauit Paulus Manucius. Atque hæc nostra disputatio, atque expositio opportuna erit ad aliquot alia etiam harum epistolarum similia loca.

PUDOR INUTILIS.

Cap. VII.

Planci ad Ciceronem hæc sunt verba x. lib. epist. xxij.

„Pudor me, qui in bello maxime est periculosus, hunc casum coegit subire, verebar enim, ne cui obtrectatorum viderer, & nimium pertinaciter Lepido offensus: & mea patientia alere bellum.

Pudor hic Planci Græcis δῖσωνία dicitur, quæ non tantum est inutilis, sed plerumque damnosa. Legatur lib. I. Officiorum Cicero: ubi de iactura opinionis, & gloriæ facienda interdum, cum rationes reipublicæ poscunt, facienda disputat. Adfertque exempla Callicratidis, & Cleombroti, quorum temeritate factum est, ut Lacedæmoniorum imperium graues plagas acceperit: dum ambo verentes, ne timidi censerentur, maluerunt iniquo loco se tenere, & cum paratioribus pugnare: quam parendo sapienter monentibus locum mutare: & prælii con-

conferendi occasionem in opportunius tempus reicere:
& necessario tempore facere pusillam iacturam priuatæ
existimationis, maximo reipublicæ suæ emolumento
illam fortasse paulo post redempturi. At non sic Conta-
tor Fabius, ab Ennio iure laudatus, qui solidam glo-
riam non in vulgi opinione, & prædicatione, sed in sa-
pientia, & patriæ incolumitate locabat.

Non ponebat enim rumores ante salutem.

Legatur etiam Plutarchi Libellus de hac inutili vere-
cundia.

IN EPISTOLAM I. LIB. I.

*epistolarum ad Atticum. Frater modis
accipi potest pluribus.*

Cap. VIII.

C Accilius avunculus tuus a P. Vario cum magna ve-
recundia fraudaretur, agere cepit cum eius fratre
Caninio Satiro.

Verba sunt Ciceronis ex prima libri primi ad Atti-
cum epistola, in quibus quæri potest, quomodo Cani-
nius Satirus fuerit P. Vario frater; qui gentes fuerunt di-
uersa: hic Varia, ille Caninia. Verum sic solui, & ex-
pediri dubitatio potest.

Aut germani quidem ambo fratres fuerunt: sed al-
ter transierit in nomen, & gentem aliam vel adoptione,
vel adrogatione, vel hæreditate cum condicione: ut
nomen mutaret in nomen adoptantis, aut adrogantis,
aut instituentis hæredem.

Aut fratres uterini fuere tantum, matre diuortio, aut
post obitum prioris mariti alteri diuersæ gentis nupta.

Aut ex sororibus, vel fratre, & sorore patruus fuerit.

CI.

CICERONIS LOCVS IN

Oratore perpensus.

Cap. IX.

„ **E** X usu dicunt, & e republica: quod in altero voca-
 „ lis excipiebat: in altero esset asperitas, nisi x. lit-
 „ teram sustulisses, ut Exegit, Edixit, Effecit, Extulit,
 „ Edidit.

Verba sunt Ciceronis in Oratore, in quibus ego exi-
 stimo abundare vocem illam *Effecit*, adductus ratione
 hac. Cicero hic habet sermonem de oratione, in qua
 x. vel seruatur, vel tollitur. Exegit, & Extulit x. seruant
 at Edixit, & Edidit amittunt. In voce Effecit neutrum
 coniungit, sed mutatur. Hæc est causa, quam obrem
 verbum illud expungendum censeam.

Obserua præterea, Ciceronem statuere, Edico, &
 Edo, aliaq; horum similia non ex E. sed Ex præpositio-
 ne componi.

Sequitur statim locus alter fortasse corruptus, certe
 obscurus.

„ *Adiuncti verbi primam litteram præpositio commutauit,*
 „ *ut suffugit, summutauit, sustulit. Quid in verbis iun-*
 „ *ctis.*

Maioragius legebat, *Adiuncti verbi prima littera*
præpositionem mutauit.

Sed tam audax tot verborum mutatio non placet
 Paulo Manucio, qui sic legit, diuisa prima dictione
 composita in duas simplices: sic.

„ *Adiuncti primam litteram præpositio commutauit.*
 „ *exponitq; commutauit, commutata est, quemadmo-*
 „ *dum legimus, apud Virgilium.*

Miscell. Erud. Tom. 4.

H h h

„ Nox

, *Nox humida calo Precipitat, pro praecipitatur.*

Sed nec ipse duabus de causis satisfacit. Prior est. Si de huiusmodi iunctis verbis intelligeret Cicero, quorsum statim subdidisset, Quid in verbis iunctis.

Altera sententia non procederet, nam si intelligi vult, nihil aliud significat, *Præpositionem commutatam ad primam litteram verbi iuncti, nisi in primam verbi iuncti litteram transire, idest, si prima littera verbi sit M, etiam ultimam litteram præpositionis fieri M, quid fiet verbo, Susfulit?* quod verbum est in exemplo Ciceronis: in quo B. in S. non in T. est commutatum. Itaq; suspicari aliquis iure possit, vocem, *Susfulit* omnino esse delendam, quippeque huc se librariorum incuria intruserit. Sed quemadmodum nonnulli medici interdum [bene ne, an male videant ipsi] in corpore ægrotantis humores tantum excitant, & commouent, non discutiunt, & eiciunt: sic ego hic admonco tantum, aut etiam consulo: non censeo aut statuo.

DVOS GERMANOS FRATRES eodem Prenomine.

Cap. X.

Existimant viri docti, Q. Cæcilium Metellum Nepotem, & Q. Cæcilium Metellum Celerem fratres germanos non fuisse: quoniam vterq; eodem Prenomine fuit. Non temere censere eos iudicó. Est tamen in Hasta Colonia in pavimento maximi sacelli templi D. Secundi ad forum, antiqua tabula marmorea cum hac inscriptione.

C. FVLVIVS. C. L. TARCVSSA

PATER

C. C. FVLVIL. FIDELIS. ET

PAGATVS. PPLIT

FVLVIA. C. L. EPICHARIS

MATER

Quid de Flavijs dicemus? quorum non modo pater Vespasianus, & duo filij Titus, & Domitianus, sed etiam Vespasiani pater, & avus: frater quoque cum filijs Praenestino Titi vniuersi fuerunt nominati. Verum iam ea tempestate mores, & litterae ab antiqua puritate recedebant.

PRIDIE KALEN. IANVARIII

Consul prope primatus erat.

Annuus magistratus.

Cap. XI.

Cicéronis lib. v. ad Metellum epist. secunda sunt haec verba.

Atque illud, quod se audivisse certo scio, pridie Kalen. Ianuarii, qua iniuria nemo umquam in aliquo magistra:

Hhh 2

- ,, tu improbiſſimus ciuis adfectus eſt, ea me conſulem
 ,, adfecti; cū tempus conſeruaviſſem; atq; abentem
 ,, magiſtratu concionis habenda poteſtate priuaviſſi.

Qua ſpecie iuris Metellus ſibi licere exiſtimauit in
 conſulem tantam iniuriam audere? ſuſpicio (fieri po-
 teſt, vt fallar) diem pridie Kalen. Ianuarias, ideſt vl-
 timum conſulatus diem fuiſſe tanquam vacuitatem
 conſulatus, & quaſi interregnum, vt Cicero eo die
 fuerit prope priuatus, & quaſi [vt ſic dicam] ſine con-
 ſulatu conſul. Propterea Metellus Tribunus plebis iu-
 dicauit, minore inuidia ſibi licere eo die iniuriam cum
 ignominia Ciceroni imponere. Alioq; tam inſignem
 in maximum magiſtrum audaciam, tacitam a Se-
 natu populoq; Romano ferre non debuit. Suborta
 eſt autem mihi ſuſpicio hæc ex verbis Digęſtorum, quæ
 apponam.

- ,, Lex v. ff. de ferijs.
 ,, Vlpianus lib. lxxij. ad ediſtum.
 ,, Pridie Kalen. Ianuarias magiſtratus nec ius diceri; ſed
 ,, nec ſui poteſtatem facere conſueverunt.

Mos porro iurandi in concione pridie Kalen. Ianua-
 rij tranſiit ſublata libertate ad Imperatores. Dicis vi-
 delicet gratia. Quo Plinius Iunior reſpiciens in Pane-
 gyrico ad Traianum inquit.

- ,, Itaq; abiturus conſulatu iuraſti, te nihil contra leges fe-
 ,, ciſſe.

occasionem huius obſeruatiſſimæ dedit mihi Octavianus
 Giglijnus patricius Alexandrinus I. C. excellentiſſ. mæ
 diſciplinæ gratiſſimus Alumnus.

FESTI LOCUS ADIVTVS.

Cap. XII.

M Inatur vir doctus, cur Festus faciens verba de septem montibus Romæ enumeret octo his verbis.

Septimontio, ut ait *Antistius* Dabeo, hisce montibus feniæ. Palatio cui sacrificium, quod fit, Palatuar dicitur. Velia: cui item sacrificium. Fagutali, Saburæ, Gerimalo, Oppio, Cælio monti, Cispio monti.

Locus est omnino corruptus, totum tentare sine opere alicuius melioris libri insanire est. Sed quod attinger ad numerum montium, constabit ille; si ubi scriptum est Velia, cui item sacrificium, Fagutali, Saburæ & reliq. sic legamus.

Velia, cui item sacrificium Fagutal.

Rede. Nam ut Palatio Palatuar sacrificium fuit, sic Fagutal Velia, quam rem alibi etiam idem Festus tradit. Varroni quoq. lib. iv. est Sacellum siue locus locus Fagutalis ubi sacrificium fiebat. Fagutal. Aufim etiam, in iisdem verbis Festi, ubi legitur Velia cui item sacrificium Fagutal, tollere vocem Velia: & reponere, Esquilia. Fuit enim Fagutal in Esquilijs auctore, P. Victore, & Varrone lib. iv. Non me latet Marlianum lib. v. cap. xix. scribere, Sacrificium nomine Fagutal fieri solitum esse in Viminali. Sed idem Marlianus eodem capite dixerat, Viminalem a Varrone inter Esquilijs connumerari.

STATIVS PRÆNOMEN, INTERDV M
 Nomen, & Cognomen. Volcatij
 Sedigiti versus
 amendatus.

Cap. XIII.

Statius modo Prænomen, modo Nomen, modo Cognomen fuit. Prænominis testimonium, exstat Aquis Statiellis in antiquo marmore ædium Iulianæ Ecclesiæ.

L. METTIO. L. F
 L. ATTIO. ST. F. RVBRIA
 VARIENO. C. F. SECVDA
 FILIO. VIRO. SIBI. V. F

Taurini

Taurini, in terre templi Antoniani
Sancti Delmatij.

E. AEBVTIVS
SEC VNDVS
SIBI. ET
ST. AEBVTIO
OPTATO. PATRON
ST. AEBVTIO. SEC
P. C

Ibidem. in ædibus Hieronymi
Agathia.

DOMITIO. M. F
ST. MARCELLO
CACTIA. VXOR

Meminit etiam Liuius lib. ix. Statij Cælij imperatoris
famnitium. Valerius quoq; Probus Statium inter Præ-
nomina enumerat. Gentile vero fuisse etiam nomen
fatis.

saris probant marmora aliquot in libro Petri Appiani in quibus est mentio C. Statij Fusti. C. Statij Primitigenij: C. Statij Neureti. Statij Saturnini. Est etiam apud Plinium lib. xi. cap. xv. Staius Sebosus. Fulvius quoq; Virgilius in lib. de familijs. hæc doctrina differt.

Tan-
nisi
innuit.

De cognomine vero satis si recte verba Agellij lib. iv. cap. xix. Quod etiam eo libentius facio: quod a nonnullis non omnia verba, a quibusdam etiam fide non integra apponuntur, ea sic habent.

- „ Hæc, inquit, ita est: ut tu sis, quam equus curatior?
 „ Quantam (inquit) ego me curo; equum Statius. Visum
 „ parum reuerens esse responsum, relatusq; in ararids, ut
 „ mos est. Statius autem servile nomen fuit. Pleriq; apud
 „ veteres servi eo nomine fuerunt. Cæcilius quoq; ille co-
 „ mediarum poeta inclutus, servus fuit, & propterea no-
 „ men habuit Statius, sed postea versum est quasi in co-
 „ gnomentum, appellatusq; est Cæcilius Statius.

Recte Agellius, nam servorum nomina, cum liberta-
 te erant donati, postremo loco ponebantur. Opportu-
 ne autem iuvandus est corruptus apud Agellium Sedi-
 giti Volcatij versus lib. xv. cap. xxiv.

- „ Cæciliopalmam statuo de comico.

Nonnulli habita tantum ratione versus, claudican-
 tem defectu temporis, & syllabæ sic fulciunt.

- „ Cæciliopalmam statuo dandam comico.

sed tanta, & tam audax mutatio non placet. Aldus
 Manucius amicus meus peritam arte, & consuetudine
 medendi manum feliciter adhibuit. Ille cum aliquot
 ab hinc annis Genua, Venetias reverteretur, & de re-
 cta via non nihil deflectens, ut me paternum amicum,
 quem tamen de facie nondum norat, videret, Alexan-
 driam venit, perhumaniterq; pro sua liberali natura, &
 probitate domi me salutavit. Accepi lætans, & ample-
 xus, ut debui, hominem, blande tamen, & molli-
 ter adcu-

accusatum atq; increpitum: quod non recta ad Mat-
tium, pro paterna amicitia, & pro merito suo [boni
enim ad bonorum ut conuiuium, sic hospitium non vo-
cati accedunt] deuertisset, pro peccatoq; statim impo-
nita est a me multa: ut apud me cenaret, & esset, quam-
diu Alexandria moraretur. Renuenti initio verecun-
de, & excusanti, apage, inquam, delicias cum puti-
dissima ista modestia, & pudore. Non alio prætio re-
dimis culpam, quæ admissa est: cum de porta ad ianu-
am nostram recta non venisti, sic condicionem acce-
pit cum exceptione tamen, ne a symbolus federet. Fe-
stine, ego inquam, atq; ut lubebit: modo symbola sit
musica. Ergo apposita mensa, cum ego: heus vos *κατὰ
τὴν ἑσπέρην*: excipiens ille: At ego prius symbolam, &
simul prolato versu Sedigiti, vitium in eo indicat, & tol-
lit, sic illum restituens.

„ *Cecilio palmam Statio dem comico.*

Probam, ἢ ὀδύρα, proba moneta symbolam,

Iudice me, ita medius fidius amet bene.

Vi si secus quis sentiat male sentias.

Nostri

sunt hi

versus.

Antequam autem ab eiuſdem Volcatij epigrammate
discedamus, restituamus ibi duobus versibus legitimam
mensuram.

„ *Eum me iudice errorem dissoluam tibi.*

si iudice me legas non me iudice, constabit versus. Ea
vero forma dicendi.

„ *Eum errorem me iudice dissoluam tibi,*

rara quidem est: usurpata tamen cum ab alijs, tum a
Cicerone ad Atticum lib. x.

„ *Obſignata iam epistola superiore, non placuit ei dari, cui
constitueram.*

Cæsar belli Gallici lib. v.

„ *Quo percusso, & exanimato, hunc scutis protegunt hostes.*

ubi legitur „ hos, legamus „ illos, vel istos.

Miscell. Erud. Tom. 4.

Iii

in

in hoc Porro versu.

12 In sexto consequitur hos Terentius.

pro hos Terentius, lege, istos, vel illos Terentius.

22 In sexta consequitur illos Terentius.

vel, quod multo blandius arridet mihi, addito vno maxime proprio, & hic accommodato verbo.

22 In sexto consequitur loco hos Terentius

Quod autem nonnulli possint suspicari, parum esse consultum primis duabus syllabis in verbo, Licinius, in illis versibus.

22 Siquid quarto detur, dabitur Licinio.

sciat ille utrasq; syllabas cadere in arbitrium scribentis carmen. Papinius Statius lib. iv. Thebaid.

22 Si stagna Licinia restant.

Horat. lib. ij. carmin.

22 Medulcis domina musa Licinia.

& iterum ibidem.

22 Permutare velis crine Licinia.

Idem.

22 Rectius viues Licini, neq; altum

22 Semper urgendo

& in epist. ad Pisones.

22 Tonfori Licino commiseris.

PLINII LOCA DVO EMENDATA

Cap. XIV.

EX ipso Plinio Plinij locum iuuenus lib. xxxv i. cap. ix. ubi de obeliscis agit.

22 Naues duas (inquit) in latitudinem patulas pedalibus

22 ex eodem lapide ad rationem geminati per duplitem

22 mensuram ponderis oneratas, ita ut subirent obelis-

22 cum

„ cum pendentem extremitatibus suis in ripis utrinque po-
 „ stea egestis laterculis adlenatas naues excepisse onus
 „ statutum .

Lege addita post illa verba „ pedalibus ex eodem lapide,
 voce laterculis : sic .

„ Naues duas in latitudinem patulas, pedalibus ex eodem la-
 „ pide laterculis , ad rationem geminati per duplicem
 „ mensuram ponderis oneratas .

sequitur enim in eadem periodo paulo post ,

„ postea egestis laterculis adlenatas naues .

in quibus his verbis postremis vox hæc „ naues , super-
 uacua est : & ideo delenda , namque cum iam dixerit an-
 te „ Naues duas, ea vox non fuit repetenda .

Eodem capite , ubi legitur

„ Omnibus , quæ umquam in mari visa sunt .

Scribe „ visa sunt , naues scilicet .

Sequenti in capite sunt hæc verba .

„ Tertius Roma in Vaticano Cai , & Neronis principum cir-

„ co ex omnibus vnus omnino fractus est in molitione ,

„ quem fecerat Sesostris filius Numcoreus .

Hic est ille Obeliscus : quem iacentem , & neglectum
 dignus immortalis memoria Xistus V. Pontifex Max. ere-
 xit ad limina D. Petri , adhuc totus integer , & nulla in
 parte læsus : nedum fractus ætate Plinij fuerit . Quæ
 obelisci integritas admonuit Philippum Pigafettam di-
 ligentem narratorem erectionis huius obelisci , ut con-
 suleret veteres Vaticanæ bibliothecæ scriptos calamo
 Plinij libros , in quorum vno diserte sic inuenit scriptum
 atque ita omnino locus ad illius exemplum est restituen-
 dus .

„ Tertius Roma in Vaticano Cai , & Neronis Principum
 „ factus imitatione eius , quem fecerat Sesostris filius
 „ Numcoreus .

EIVSDEM PLINII

locus emendatus.

Cap. XV.

H Acius non esse animaduersam infigne vitium in verbo Plinij lib. viij. capite xliij. ad finem, iurq omnes admirari possunt, sunt autem verba hæc.

Asino moriente viso celerrime id genus defecit.

Inepta, & contra naturæ rationem scriptura huius est lectio. Primum quis, vnumquam ceterum, id vel fœmel accidisse? Deinde genus vllum non interit. Ego, & ex sympathia, communi non asino solum, sed homini etiam, & multis alijs animantibus: quæ viso compere meiero, me iunt & ipsa: & ex Aphrodisæi problemate xxxv. suam Plinio integritatem sic restituo.

Asino meiente viso, ceterum genus idem facit.

Arbitror, fore neminem: qui non fasturus sit, parua paucarum litterarum iactura, & mutatione succursum esse fœde laborantibus Plinij verbis. Aphrodisæi verba Latine sic habent.

Meiente asello ceteri item me iunt.

EIVSDEM PLINII

declaratus locus.

Cap. XVI.

L Ibro iij. cap. xvij. inquit Plinius.

Vercella Libycorum ex Salys orta Nouaria ex Venetomacoris Vecontiorum hodieq; pago, non, et Cato

,, cxi,

existimat, *Ligurum*, ex quibus *Laui*, & *Marici* con-
didere *Ticinum* non procul a *Pado*: sicut *Boij* trans
Alpes profecti *laudem Pompeiam*.

In his Plinij verbis vox illa relatiua ,, ex quibus , non
refert propinquiorem dictionem ,, *Ligurum*: vt perpe-
ram putauit Georgius Merula (si tamen primus ille
huius sententiae auctor fuit) & multi alij etiam, qui
manifestant, Merulae errorem securius secuti: sed
inspicit ad, *Vertomacorum*, vel potius *Vocontiorum*,
hoc sensu. Ex quibus *Vertomacoris*, siue *Vocontijs*
Laui, & *Marici* condidere *Ticinum*: sicut *Boij* (*Galli*
iniquoq; ex eadem *Gallia* profecti) *Laudem Pompe-*
iam. Insuores *Mediolanum*. Porro *Plinius* *Boios* trans
Alpes dixit, vt discerneret a *Boijs* *Italicis*: qui ex ea-
dem gente multo ante *Cisalpes* incolebant. Qui dili-
genter locum Plinij perpendent, sine dubio mecum fa-
cient. Sed *Merula*, qui in huiusmodi coniecturis teme-
rario iudicio saepe praecipit, non solum credidit, *Lae-*
uos, & *Maricos* istos fuisse *Ligures* in ea parte, vbi nunc
est *Alexandria*, non intellecto loco Plinij: sed etiam
(non rite excipiendam) non semel statuit, *Maricos*
istos incoluisse loca: vbi est *Marencum*: qui est nunc
viculus desertus, ac ruricularum, & plerumq; inquil-
norum statio, ad secundum ab *Alexandria* lapidem
Dertonam euntibus. Eamdem quoq; historiam *Liuius*
lib. v. tradit his verbis.

Post hos *Saluij*, qui praeter antiquam gentem *Lauros*, *Li-*
gures incolentes citra *Ticinum* amnem expulere. *Poe-*
nino deinde *Boij*, *Lingonesq;* transgressi, cum iam in-
ter *Padum* atq; *Alpes* omnia tenerentur, *Pado* ratibus
traiecto non *Etruscos* modo, sed etiam *Vmbros* agro
pellunt.

D V O X I P H I L I N I

*loca animaduversa.**Dap. XV 11.*

X Iphilinus, qui Dionem in compendium contraxit, fallitur: cum scribit: Vitellium ex propinquis Othonis, & Vespasiani occidisse neminem; Namq; ex Suetonio in Vitellio, & ex Iosepho lib. v. de bello Iudaico constat, Sabinum Vespasiani fratrem ad Vitellium adductum iussu eius necatum fuisse.

Idem scribit, Pertinacem Imperatorem Afrum natione fuisse: qui Ligus fuit Alba Pompeia oriundus, quæ vrbs est in ea Liguria parte, quæ ad Ligures Epanterios pertinet ad ripam Tanari sita. Sed hominem duxit in fraudem vel Imperator Seuerus: qui aliquot post annos imperauit adsumpto sibi nomine Pertinacis, (hic enim vere Afer fuit): vel vox græca, quæ apud Dionem *Λιγυς*, idest Ligus fuit. Ille properans, & securus animi *Λιβυς* esse putauit, Itaq; Afrum vertit. In Alba vero Pompeia duæ fuerunt gentes Pertinacium, Iulia, & Heluia: insigni errore eorum, qui apud Spartianum, Actium scribunt. Qui enim Romæ Imperauit, fuit P. Heluius Perrinax. Iulæ gentis exstat adhuc Albæ Pompeiæ in ædibus Scotiarum monumentum in marthore sculprum hoc.

CN.

CN. IVLIO
PERTINACI
AED. QVEST
PRAE. FABR
CN. DIDIVS
HERMES
FILIO. PISSIMO
LDDD

TERENTII LOCVS ANIMADVERSVS
Prolubium.

Cap. XVIII.

IN fine Adelphorum Terentij legitur.
Quod proluium? quae istae subita est largitas?
 Ego ex Donatidocti hominis interpretatione, qui
πρόβλημα exponit, non proluium, sed prolubium le-
 go, intelligoq; non prodigam profusionem, sed nimiam
 animi voluntatem, & libidinem largendi. Neq; a Pro-
 luendo, sed a Prolubendo (liceat enim sic nunc loqui)
 deduco. Quod si Proluium retineamus, erit eadem
 verbi significatio, more scribendi antiquorum; apud
 quos in multis vocibus B. & V. inuicem sibi cedebant.
 Ita q; in antiquis inscriptionibus legimus, *Dannuium*,
 &

& *Veniens* : pro Danubium , & *Beneuenti* , quemadmodum contra , *Bixit* pro *Vixit* : & Suebico bello , pro Sueuico scripserunt . Sic apud Apuleium lib. x. *Asini aurei* .

„ *Et unguento fragrantissimo proluuium libidinis suscitaram.*

Hæc postea ab alijs quoq; obseruata esse animaduerti .

A. significat Non . Ausonius declaratus .

Cap. V I X.

Versus ille Ausonij

„ *Vna fuit tantum , qua respondere Lacones.*

„ *Littera , & irato regi placuere negantes .*

multos habet expositores , & coniectores : sed nemo adhuc , quod sciam collimauit recte . Alij enim pro „ *littera* reponunt *Syllaba* , quoniam το οὐ negatiua vox , sit *syllaba* , non vna littera tantum . Alij seruant „ *littera* : sed litteram pro *syllaba* accipiunt . Ego & „ *littera* retineo : & iudico , Ausonium , cum littera dixit , non το οὐ sed το δ. intellexisse : quæ est vox recusantis & negantis . Huius interpretationis me commouit Suidas in φιλοξένου γραμμάτων . Hic Philoxenus Cytherius fuit qui acceptis a Dionysio litteris , quibus ille hominem ad se inuitabat , nihil quidem per litteras respondit : sed libellum misit nihil aliud scriptum habentem , nisi sæpius repetitum . Inde prouerbum „ *Philoxeni libellus* . Quod prouerbum & recusandi obstinatum constantiam & breuitatem Laconicam significat .

DE

DE TRISMEGISTO. AESCV LAPID

locus animaduersus. De antiquitate

lingua Graec.

Cap. XX.

Mercurij plures fuerunt. Auctores id docent multi. Mix illis antiqui cognomen posuerunt Trismegisto: id est Ter maximo. Causam cognominis tradunt alij aliam. Suidas in voce Ερμης, censet: quod de Trinitate Dei nostri, Dei veri, & de tribus Trinitatis personis locutus est: & quidem primus, vt nonnulli tradiderunt, fortasse non male. Sed id paulo post videbimus. Nunc quid Suidas dicat, audiamus.

Ερμης ο Τρισμέγιστος. Ουτως ην αινυσιος σοφος. Ηχημαζι δε προσηγορευσατο. Επέκλητο δε τρισμέγιστος, διότι περί τριάδος προήνθετο. Επώνυμον ην τριάδι κίαν είναι θεότητα αυτου. Ην κρητισμενον προ φωτα νεφου, η ην δι νους τοις φωτεινους, και ουδην επιρον η, η τουτου ενότης ηνδυνα πάντα περιέχον. Εκτος τουτου ο υθεος, ουν αγγελος, ουν ουσία τις άλλη, τάντων γάρ κύριος και πατήρ, η θεός, η πάντα τα υπ' αυτου, η εν αυτω εστιν. ο γάρ λογος αυτου πάντεσσις ον η πρόνοια, και δημιουργικός εν γονίμω φύσει: πᾶς δὲ, η γοαίμα: εδατι, συκωτ το υδαρ εποίησε. Κα ταυ τα ερηκας ην ην ην λεγων. ορκίζα σε ουρασε θιου μεγάλου σοφον εχρον. ορκίζα σε φανήν πατρός, ην εαθε γεατο πρώτην, ηνίκα πάντα ην ην ην λεγων. ορκίζα κατά τῶν μονογενοῦς λογον, η ορκίζα κατά τῶν περιέχοντος πάντων. Ηλεως Ηλεως εσο.

Cum Suida facit etiam Georgius Corenus in compendio historiarum sic scribens, cum de Sefostre rege Aegypti loquitur.

Επὶ τούτου ἔρμην παρὶν ἐν αἰγύπτῳ βασιλεὺς ἀνδρα γινώσκων,
 ὁ ποσὶν ἐστὶν διπλῶν, ὁ δὲ ἑρμῆς, τρεῖς μὲν λέγουσιν ὅτι ἀδυνα-
 μιστοῦ διπλοῦν τοῦ ὅλος θεοῦ, μίαν θεότητα εἶναι, δῖο
 καὶ σημειώσις ἔρμης κατανοῶσαι.

Libenter autem retulimus verba a Suida relata: quo-
 niam in libro, qui nunc circumfertur, Mercurij Trif-
 megisti, non sic posita eadem, & continuata sunt, licet
 sententia non discrepent. Hinc conicere possumus,
 multa alia in eodem libro desiderari, quam rem etiam
 fragmenta quædam comprobant, quæ sunt apud Sto-
 beum, quæ in hoc libro non sunt, sed ad rem. Alij
 Trismegistum appellatum tradunt, quod maxime rex,
 quod maximus philosophus, quod maximus sacerdos
 fuerit. Falli hos puto adductus ad hoc parum idonea hi-
 storia. Diodorus namq; siculus regem nonnulli iserte
 testatur libro j. & ij. Verba ex primo latine hæc sunt, ubi
 de rege Osiride loquitur.

Tradunt autem Osiridem, Aegypti regno constituto, re-
 rumq; omnium cura Isidi uxori permissa, tradidisse ei
 Mercurium: cuius consilio, quoniam praelectione inde-
 retur excellere, inter omnes uteretur.

& paulo post.

Ego sum Isis Aegypti regina a Mercurio creata. Quæ
 ego legibus statui, nullus soluat. Ego sum uxor Osi-
 ridis. Ego sum prima frugum inuentrix. Ego sum
 Osi regis mater.

& quæ sequuntur. Quod epigramma etiam insculp-
 tum est in columna Calletiae Urbis Hispanie Tarraco-
 nensis. Idem Diodorus lib. ij.

At vero sacerdotes, disciplinarum, artiumq; repperitorem
 Mercurium fuisse tradunt. Eorum vero, quæ ad vi-
 tam spectant, Reges.

Berolus quoq; & Manæthon in suis chronologis vi-
 lum fuisse Aegyptijs regem nomine Mercurium non
 tradunt.

trahunt. Lactantius ex praestantia ingenij, & virtutum
nomen hoc esse consecutum scribit lib. I. de Falsa re-
ligione sic his verbis.

*Instructissimus omni genere doctrina adeo, ut multa-
rum non eorum, & seriem scientia Trismegisto nomen im-
positum, in libro de Ira Dei.*

*Idem testatur Hieronymus quem Cicero ait in numero Deo-
rum apud Aegyptios haberi: cum scilicet: qui ob vir-
tutem, multarumque artium scientiam Trismegistus no-
minatus.*

De huiusmodi cum ternario numero compositione
nominum meminalias a nobis alibi in hanc sententiam
fuisse disputatum.

Litterarum Aegyptiarum vsus fuit etiam etate Gor-
diani Augusti. Cuius sepulcrum (ut est in libro Ap-
piani inter epigrammata Urbis Romae) inscriptum fuit
variarum linguarum litteris, Graecis scilicet, Latinis,
Persicis, Iudaicis, & Aegyptijs. Qui autem credunt
Mercurium scripsisse prius quidem sua, idest Aegyptia
lingua, deinde etiam Graeca, somnia somniant an-
ticia.

Queri hic potest, qua lingua Trismegistus mysteria tanta
atque tam sublimia scripserit, & exposuerit. Tradunt
omnes, sua. Quae vero sua fuerit Aegyptijs lingua in
controuersia est. Censent nonnulli Hieroglyphicas
litteras fuisse, sed id a vero abest, nullum enim in hoc
Trismegisti, quem habemus, libro exstat sacrarum lit-
terarum vestigium. Ego suam Aegyptijs linguam fuisse
illam Arameam ab illis secum ex Armenia in Aegyp-
tum portatam duce Cham, quem aliter etiam Chém,
Camelsenum, & Zoroastrum appellatum scribunt. Quo
patre Noe, sive Noa, qui Ogyges alijs, alijs etiam
Iannus dicitur, cum magno locutorum numero ad inco-

lendum illam provinciam missus fuit, ut apud Bero-
sum legitur.

Qui autem credunt, Mercurium scripsisse primum sua,
idest Aegyptia lingua, deinde etiam Græca, quo ia-
numero est Marsilius Ficinus in Pymandrum Trismegi-
sti, valde errant. Tantum abest, ut id verum sit (de
Græca intelligo) ut Aegyptij existimarint, suas doctri-
nas græca lingua nullo modo posse recte exprimi. Cu-
ius rei quod locupletius testimonium citabimus, quam
ipsius Mercurij, cuius verba sunt relata ab Aesculapio
Mercurij discipulo initio libri Definitionum? sic enim
inscribit opusculum suum ad Hammonem Aegypti re-
gem, quem etiam monet, ac hortatur, ne græcis trans-
lationibus contaminari, & quasi profanari maiestatem
scriptorum Trismegisti patiatur.

Ερμῆς μὲν γάρ (inquit Aesculapius) ὁ ἐμὸς διδάσκαλος
πολλὰς μὲι διαλεγόμενος, καὶ ἰδίᾳ, καὶ ἅ τὰ παρόντος
ἔλεγεν. ὅτι δοξοῖ τοῖς ἐντυχάνουσι μὲν τοῖς βιβλίοις ἀπλου-
στάτη εἶναι ἡ σύνταξις, καὶ σαφής. ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων ἀσα-
φὴς ὄντα, καὶ κεκρυμμένον τὸν νοῦν τῶν λόγων ἔχουσα.
Καὶ ὅτι ἀσαφστάτη τῶν ἐλλήνων ὕπερον βουλαβάντων τὴν
ἡμετέραν διαλεκτὸν εἰς τὴν ἰδίαν πεθερμηνεύσαι. ὃ περ ἔστι
γεγραμμένον μεγίστη διαστροφῇ, καὶ ἀσάφει. ὃ δὲ λόγος τῇ
πατρῷα διαλέκτῳ ἐρμηνευόμενος ἐχει σαφῆ τὸν τῶν λόγων
νοῦν. Καὶ γὰρ αὐτὸ τὸ τῆς φωνῆς ποιεῖν, καὶ ὃ τῶν κρυπ-
τῶν ὀνομάτων δύναμις ἐν αὐτῇ ἔχει τὴν ἐνέργειαν. τῶν
λεγόμενων.

Ὅσον οὖν δυνατόν ἐστὶ σοι βασιλεῦ (πάντα δὲ δύνασαι) τὸν
διατήρησον ἀνερμηνεύτον; ἵνα μήτε τῶν ἐλλήνων ῥησιφάνος
φρῶσις καὶ ἐκκελευμένη ἐξ ἑτῆλον ποιήσῃ τὸ σεμνόν, καὶ τιβαρῶν,
καὶ τὴν ἐνεργητικὴν τῶν ὀνομάτων φράσιν.

Ἕλληνες γὰρ ὁ βασιλεῦ λόγους ἔχουσιν κρυπτὰς ἀποδείξουσιν ἐργη-
τικούς. Καὶ αὐτὴ ἐστὶν ἐλλήνων φιλοσοφία καὶ γὰρ ψήφισμα μὲν
δὲ οὐ λόγοις χρῆσθαι, ἀλλὰ φωναῖς χρησθαι τὴν ἐργον.

In

In fine loci huius duæ sunt maculae, cognita quidem a nonnullis, & tentatae, sed non feliciter elutæ, & purgatae. Etenim pro κενός, quam vocem viderunt hic locum non habere, reposuerunt κενός, & ubi est φωνῆς μαγνῆς, μαγῆς legunt. Ego κενός conseruo: & pro μ-γ-η-ς detracta media syllaba μέγας repono, sic sua gratia utriq; loco vindicabitur. Ita igitur lego.

Εἰ μὴτε γὰρ ὁ βασιλεὺς λόγους ἔχουσι κενός ἀποδείξων ἑτέρων
 ἑσπέρους. ὅς ἂν τῇ ἐστὶν Ἑλλήνων φιλοσοφία, λόγων ψόφος
 ὅμοις δὲ οὐ λόγῳ χράμεθα, ἀλλὰ φωνῇ μέγας τῶν
 ἑσπέρων.

Id est

Græci enim, o Rex, verba habens (rerum) inania, com-
 positis ad ostentationem, essq; hac Græcorum Philoso-
 phia, verborum strepitus. At nos non verbis, sed vo-
 cibus rerum plenis utimur.

Ex his, quæ retulimus, euidenter apparet, nec re-
 gem fuisse Trimegistum Mercurium, nec Græco idio-
 mate mysteria ea conscripsisse, sed suo: id est, ut ego
 conicio, Aramæo. Neq; vero quisquam suspicetur,
 hæc a me scripta ideo fuisse, quod de dignitate Græcæ
 linguæ, cui honorem habeo, quidquam derogatum
 velim. Sciant omnes, iudicare me, ab omnibus Græ-
 carum litterarum studiosis magnam esse habendam gra-
 tiam Aesculapio: qui nisi sit, insignem fortasse illæ ia-
 cturam faciant dignitatis, quam ex antiquitate (ut alia
 præstantiora merita fileam) sunt consecutæ. Etenim
 nonnulli ex antiquis scriptoribus adfirmare non dubi-
 tauerunt, litteras Græcas per belli Troiani tempora, si
 non desideratas, certe inchoatas & rudes: quippe quæ
 a Cadmo ex Phoenicia in Græciam centesimo, alijs
 centesimo quadragesimo primo, plus minus, ante euer-
 sam Troiam anno adlatæ sint. Ut eorum opinionem
 præteream, qui recentiorum faciunt. Cum tamen ex hoc
 Aescu-

Aesculapij testimonio, litterarum Græcarum vsum in honore, multo ante Troiam conditam fuisse videamus. Siquidem hic Aesculapius floruit sub Aegypto Danaï fratre, & rege Aegypti: quem ipse Aesculapius Hammonem vocat, & cui librum suum Definitionum inscribit. Huius regni anno vndecimo Dardanus Dardaniam condidit: quæ postea Troia est dicta. Hac tempestate florebat Trismegisti filius Tat, quo tempore Moses auctore Eusebio, in Deserto genti Hebræorum præerat, vt necesse sit, Trismegistum Tat patrem antecessisse Mosen. Quod ideo dictum est, ne quis miretur id, quod supra est narratum, censere aliquos, Trismegistum ante Mosen scripsisse. De Pharaone, quem Suidas nominat, & qui a Beroso Chencres appellatur, non est hic dicendi locus, sed octavo adueniet, vt de Danaï, & Aegypti fratrum varijs appellationibus dicamus. Notissimi, canatissimiq; sunt Græcis perinde atq; Latinis monumentis Aegyptus, & Danaus fratres; prole Aegyptus L. filiorum: Danaus L. filiarum & scelere, ac poenis Danaidum, quæ patruales fratres, & sponfos, vna excepta Hypermestra; quæ sponsum suum seruauit incolumen, prima nocte iussu patris Danaï interemerunt. Aegyptus Aegypti rex (provincia enim a domino nomen inuenit) is est: quem Aesculapius, vt supradictum est, Hammonem vocat. Berosus in fine suæ Chronologiæ, & Eusebius Ramesen cognomine Aegyptum nuncupat. Iosephus vocat Sethosim libro primo contra Apionem. Frater Armaus, sine etiam Armeus cognomine Danaus ab iisdem Beroso & Eusebio nominatur. Tangendam hic putavi breuiter hanc nominum varietatem: ne quis in horum nomenclatura auctorum, quos nominavi eorum aliquos putet errare: aut eorum libros esse corruptos, & reliquos ex vno esse emendandos, sua cuiq; nomina sanè relinquenda, & seruanda.

DE

DE GENITIVIS NOMINUM

proprium in ius una syllaba finientium Nominatiuos. Composita a lacio, ut Abi-
 ria, uno i. scribenda. Emendauit
 Versus Ennii, & Plauti. A-
 Et versus apud Ci-
 cer. restitutus.

Cap. XXI.

Non enim nonnulli, propria nomina sexus Secundi, fi-
 mentia nominatiuum in ius duarum syllabarum in-
 duo i. genitiuos finire; vocatiuos vero una syllaba mi-
 nore esse, Iulius, Iulij, Iuli. Sed quid sentimus in
 nominibus illis proprijs, quorum nominatiui in ius vni-
 cum syllabam exeunt? qualia sunt Appuleius, Atreius,
 Aurunculeius, Caius, Cicercius, Cocceius, Fonteius,
 Petreius, Partumeius, Pompeius, Sauscius, Tarpeius,
 Vargunteius, Veius, Vulteius? Quid, inquam hinc sta-
 tuemus? Cuiusmodi illis Genitiuos, Vocatiuos, & re-
 liquos casus dabimus? Ego etsi vix quemquam inuenias
 excipio inter aliquot alios doctos viros eos, quibus
 in purgando Festi Pompei libro ratio rectam scripturam
 monstravit) qui horum nominum genitiuos duobus i.
 non scribat, & scribendos censeat: tamen ego contra
 iudico, existimoq; genitiuos istos formari a Nominati-
 uis abiecta non tota vltima syllaba, ius, sed vs tantum,
 cum eadem potestate consonantis, quam in
 Nominatiuo habuit, sic continger, vt Nominatiui syl-
 labarum numero non vincantur ab obliquis, quam

STATIVS PRÆNOMEN, INTERDV M
Nomen, & Cognomen. Volcatij

*Sedigitur versus
 emendatus.*

Cap. XIII.

Stattius modo Prænomen, modo Nomen, modo Cognomen fuit. Prænominis testimonium, exstat Aquis Statiellis in antiquo marmore ædium Juliani Ecclesiæ.

L. METTIO. L. F
 L. ATTIO. ST. F. RVBRIA
 VARIENO. C. F. SECVDA
 FILIO. VIRO. SIBI. V. F

Taurini

Taurini, in terre templi Antoniani
Sancii Delmatij.

T. AEBVTIVS
SECVNDVS
SIBI. ET
ST. AEBVTIO
OPTATO. PATRON
ST. AEBVTIO. SEC
P. C

Ibidem. in ædibus Hieronymi
Agathia.

DOMITIO. M. F
ST. MARCELLO
CACTIA. VXOR

Meminit etiam Liuius lib. ix. Statij Cælij imperatoris
famnicium. Valerius quoq; Probus Statium inter Præ-
nomina enumerat. Gentile vero fuisse etiam nomen
fatis.

satis probant marmora aliquot in libro Petri Appian in quibus est mentio C. Statij Faust. C. Statij Primitigenij: C. Statij Neureti. Statij Saturnini. Est etiam apud Plinium lib. xi. cap. xv. Statius Sebosus. Fulvius quoque Virgilius in libro de familijs. hac doctrina differit.

Tanui-
nam
innuit.

De cognomine vero satis sit referre verba Agellij lib. iv. cap. xix. Quod etiam eo libentius facio: quod a nonnullis non omnia verba, a quibusdam etiam fide non integra apponuntur, ea sic habent.

- 33 *Ecceur, inquiunt, ita est: ut tu sis, quam equus curatior?*
 33 *Quoniam (inquit) ego me curo: equum Statius. Visum*
 33 *parum reuerens esse responsum, relatusque in ararids, ut*
 33 *mos est. Statius autem servile nomen fuit. Plerique apud*
 33 *veteres servi eo nomine fuerunt. Caelius quoque, ille co-*
 33 *mediarum poeta inclytus, servus fuit, & propterea no-*
 33 *men habuit Statius, sed postea versum est quasi in co-*
 33 *gnomentum, appellatusque est Caelius Statius.*

Recte Agellius, nam servorum nomina, cum libertate erant donati, postremo loco ponebantur. Opportune autem iuvandus est corruptus apud Agellium Sediti Volcatij versus lib. xv. cap. xxv.

- 33 *Caelio palmam statuo de comico.*

Nonnulli habita tantum ratione versus, claudicantem defectu temporis, & syllabæ sic fulciunt.

- 33 *Caelio palmam statuo dandam comico.*

sed tanta, & tam audax mutatio non placet. Aldus Manucius amicus meus peritam arte, & consuetudine medendi manum feliciter adhibuit. Ille cum aliquot ab hinc annis Genua, Venetias reverteretur, & de recta via nonnihil deflectens, ut me paternum amicum, quem tamen de facie nondum norat, videret, Alexandriam venit, perhumaniterque pro sua liberali natura, & probitate domi me salutavit. Accepi letans, & amplexus, ut debui, hominem, blande tamen, & molliter adcu-

accusatum atq; increpitum: quod non recta ad Mat-
tium, pro paterna amicitia, & pro merito suo [boni-
enim ad bonorum ut conuiuium, sic hospitium non vo-
cati accedunt] deuertisset, pro peccatoq; statim impo-
sita est a me multa: ut apud me cenaret, & esset, quam-
diu Alexandria moraretur. Renuenti initio verecun-
de, & excusanti, apage, inquam, delicias cum pati-
cunctula ista modestia, & pudore. Non alie prætio re-
dimis culpam, quæ admissa est: cum de porta ad ianu-
am nostram recta non venisti, sic condicionem acce-
pit cum exceptione tamen, ne a symbolus federet. Fe-
stius, ego inquam, atq; ut lubebit: modo symbola sicut
musica. Ergo apposita mensa, cum ego: heus vos *κατά
χρησιν* *ἔδωκεν*: excipiens ille: At ego prius symbolam, &
simul prolato versu Sedigiti, vitium in eo indicat, & tol-
lit, sic illum restituens.

„ *Cacilio palmam Statio dem comico.*

Probam, ἢ ὑδέρω, proba moneta symbolam,

Iudice me, ita medius fidius amet bene.

Ut si secus quis sentiat male sentiat.

Nostris

sunt hi

versus.

Antequam autem ab eiuſdem Volcatij epigrammate
discedamus, restituamus ibi duobus versibus legitimam
mensuram.

„ *Eum me iudice errorem dissoluam tibi.*

si iudice me legas non me iudice, constabit versus. Ea
vero forma dicendi.

„ *Eum errorem me iudice dissoluam tibi,*

rara quidem est: usurpata tamen cum ab alijs, tum a
Cicerone ad Atticum lib. x.

„ *Obſignata iam epistola superiore, non placuit ei dari, cui
constitueram.*

Cæsar belli Gallici lib. v.

„ *Quo percusso, & exanimato, hunc scutis protegunt hostes.*

ubi legitur „ hos, legamus „ illos, vel istos.

Miscell. Erud. Tom. 4.

l i i

in

in hoc Porro versu.

- 12 *In sexto consequitur hos Terentius.*
 pro hos Terentius, lege, istos, vel illos Terentius.
 22 *In sexto consequitur illos Terentius.*
 vel, quod multo blandius arridet mihi, addito vno
 maxime proprio, & hic accommodato verbo.
 22 *In sexto consequitur loco hos Terentius*
 Quod autem nonnulli possint suspicari, parum esse
 consultum primis duabus syllabis in verbo 22 *Licinius*,
 in illis versibus.
 22 *Siquid quarto detur, dabitur Licinio.*
 sciât ille vtrasq; syllabas cadere in arbitrium scribentis
 carmen. Papinius Statius lib. iv. Thebaid.
 22 *Si stagna Licinia restant.*
 Horat. lib. ij. carmin.
 22 *Medulcis domina musa Licinia.*
 & iterum ibidem.
 22 *Permutare velis crine Licinie.*
 Idem.
 22 *Rectius viues Licini, neq; altum*
 22 *Semper urgendo*
 & in epist. ad Pisones.
 22 *Tonfiori Licino commiseris.*

PLINII LOCA DVO EMENDATA

Cap. XIV.

EX ipso Plinio Plinij locum iuuenus lib. xxxv i. cap.
 ix. vbi de obeliscis agit.

- 22 *Naues duas (inquit) in latitudinem patulas pedalibus*
 22 *ex eodem lapide ad rationem geminati per duplicem*
 22 *mensuram ponderis oneratas, ita vt subirent obelis-*
 22 *cum*

„ cum pendentem extremitatibus suis in ripis utrinque posita egestis laterculis adleuatas naues excepisse onus statutum .

Lege addita post illa verba „ pedalibus ex eodem lapide, voce laterculis : sic .

„ Naues duas in latitudinem patulas, pedalibus ex eodem lapide laterculis , ad rationem geminati per duplicem mensuram ponderis oneratas .

sequitur enim in eadem periodo paulo post ,

„ postea egestis laterculis adleuatas naues .

in quibus his verbis postremis vox hæc „ naues , superuacua est : & ideo delenda , namque cum iam dixerit ante „ Naues duas , ea vox non fuit repetenda .

Eodem capite , ubi legitur

„ Omnibus , quæ umquam in mari visa sunt .

Scribe „ visa sunt , naues scilicet .

Sequenti in capite sunt hæc verba .

„ Tertius Roma in Vaticano Cai , & Neronis principum cir-

„ co ex omnibus vnus omnino fractus est in molitione ,

„ quem fecerat Sesostris filius Numcoreus .

Hic est ille Obeliscus : quem iacentem , & neglectum dignus immortalis memoria Xistus V. Pontifex Max. erexit ad limina D. Petri , adhuc totus integer , & nulla in parte læsus : necdum fractus ætate Plinij fuerit . Quæ obelisci integritas admonuit Philippum Pigafettam diligentem narratorem erectionis huius obelisci , ut consuleret veteres Vaticanæ bibliothecæ scriptos calamo Plinij libros , in quorum vno diserte sic inuenit scriptum atque ita omnino locus ad illius exemplum est restituen-
dus .

„ Tertius Roma in Vaticano Cai , & Neronis Principum
„ fractus imitatione eius , quem fecerat Sesostris filius
„ Numcoreus .

EIVSDEM PLINII

locus emendatus.

Cap. XV.

H A genus non esse animaduersum insignem vitium in verbo Plinij lib. viij. capite xliij. ad finem, iure omnes admirari possunt, sunt autem verba hæc.

Asino moriente viso celerrimo id genus defecit.

Inepta, & contra naturæ rationem scriptura huius est lectio. Primum quis, vniquam testetur, id vel fœmel accidisse? Deinde genus vllum non interire. Ego & Aex sympathia, communi non asino solum, sed homini etiam, & multis alijs animantibus: quæ viso compere meiere, me iunt & ipsa: & ex Aphrodisæi probentate xxxv. suam Plinio integritatem sic restituo.

Asino meiente viso, ceterum genus idem facit.

Arbitron, fore neminem: qui non fallurus sit: præter paucarum litterarum iactura, & mutatione succursum esse fœde laborantibus Plinij verbis. Aphrodisæi verba Latine sic habent.

Meiente asello, ceteri item me iunt.

EIVSDEM PLINII

declaratus locus.

Cap. XVI.

Libro iij. cap. xvij. inquit Plinius.

Vercella Libycorum ex Salys orta Nouaria ex Ven-
tomacoris Vecontiorum hodieq; pago, non, et Cato

exi

existimat, Ligurum, ex quibus Laui, & Marici con-
didere Ticinum non procul a Pado: sicut Boij trans
Alpes profecti laudem Pompeiam.

In his Plinij verbis vox illa relatiua, ex quibus, non
refert propinquiorem dictionem, Ligurum: vt perpe-
ram putauit Georgius Merula (si tamen primus ille
huius sententiae auctor fuit) & multi alij etiam, qui
nimis scribunt, Merula errorem secutus secuti: sed
respicit ad, Vertomacorum, vel potius Vocontiorum,
hoc sensu. Ex quibus Vertomacoris, siue Vocontijs
Laui, & Marici condidere Ticinum: sicut Boij (Galli
linguaeque ex eadem Gallia profecti) Laudem Pompe-
iam: Insuores Mediolanum. Porro Plinius Boios trans
Alpes dixit, vt discerneret a Boijs Italicis: qui ex ea-
dem gente multo ante Cisalpes incolebant. Qui dili-
genter locum Plinij perpendent, sine dubio mecum fa-
cient. Sed Merula, qui in huiusmodi coniecturis teme-
rario iudicio saepe praecipit, non solum credidit, Lae-
uos, & Maricos istos fuisse Ligures in ea parte, vbi nunc
est Alexandria, non intellecto loco Plinij: sed etiam
(non rursus excipiendam) non semel statuit, Maricos
istos incoluisse loca: vbi est Marencum: qui est nunc
viculus desertus, ac ruricularum, & plerumque inquil-
lorum statio, ad secundum ab Alexandria lapidem
Dertonam euntibus. Eandem quoque historiam Liuius
lib. v. tradit his verbis.

Post hos Saluij, qui praeter antiquam gentem Lauos, Li-
gures incolentes citra Ticinum amnem expulere. Pos-
tremo deinde Boij, Lingonesque transgressi, cum iam in-
ter Padum atque Alpes omnia tenerentur, Pado ratibus
traiecto non Etruscis modo, sed etiam Umbros agro
pellunt.

D V O X I P H I L I N I

*loca animaduversa.**Dap. XV 11.*

Xiphilinus, qui Dionem in compendium contraxit, fallitur: cum scribit: Vitellium ex propinquis Ottonis, & Vespasiani occidisse neminem; Namq; ex Suetonio in Vitellio, & ex Iosepho lib. v. de bello Iudaico constat, Sabinum Vespasiani fratrem ad Vitellium adductum iussu eius necatum fuisse.

Idem scribit, Pertinacem Imperatorem Afrum natione fuisse: qui Ligus fuit Alba Pompeia oriundus, quæ vrbs est in ea Liguria parte, quæ ad Ligures Epanterios pertinet ad ripam Tanari sita. Sed hominem duxit in fraudem vel Imperator Seuerus: qui aliquot post annos imperauit adsumpto sibi nomine Pertinacis, (hic enim vere Afer fuit): vel vox græca, quæ apud Dionem *Λιγυς*, idest Ligus fuit. Ille properans, & securus animi *Λιβυς* esse putauit, Itaq; Afrum vertit. In Alba vero Pompeia duæ fuerunt gentes Pertinacium, Iulia, & Heluia: insigni errore eorum, qui apud Spartianum, Actium scribunt. Qui enim Romæ Imperauit, fuit P. Heluius Pertinax. Iuliæ gentis exstat adhuc Albæ Pompeiæ in ædibus Scotiarum monumentum in marthore sculprum hoc.

CN.

CN. IVLIO
PERTINACI
AED. QVEST
PRAE. FABR
CN. DIDIVS
HERMES
FILIO, PISSIMO
LDDD

TERENTII LOCVS ANIMADVERSVS
Prolubium.

Cap. XVIII.

IN fine Adelphorum Terentij legitur .
Quod proluuium? quae istae subita est largitas?
 Ego ex Donatidoci hominis interpretatione, qui
προβυμι an exponit, non proluuium, sed prolubium le-
 go, intelligoq; non prodigam profusionem, sed nimiam
 animi voluntatem, & libidinem largendi. Neq. a Pro-
 luendo, sed a Prolubendo (liceat enim sic nunc loqui)
 deduco. Quod si Proluuium retineamus, erit eadem
 verbi significatio, more scribendi antiquorum; apud
 quos in multis vocibus B. & V. inuicem sibi cedebant.
 Itaq; in antiquis inscriptionibus legimus, *Dannuuium*,
 &

& *Veniens* : pro Danubium , & Beneuenti , quemadmodum contra , Bixit pro Vixit : & Suebico bello , pro Sueuico scripserunt . Sic apud Apuleium lib. x. Afini aurei .

„ *Et unguento fragrantissimo proluuium libidinis suscitaram.*

Hæc postea ab alijs quoq; obseruata esse animaduerti .

A. significat Non . Ausonius declaratus .

Cap. VIX.

Versus ille Ausonij

„ *Vna fuis tantum, qua respondere Lacones.*

„ *Littera, & irato regi placuere negantes .*

al. conli-
neauit.

multos habet expositores , & coniectores : sed nemo adhuc , quod sciam collimauit recte . Alij enim pro „ *littera* reponunt *Syllaba* , quoniam τὸ ὄν negativa vox , ἢ syllaba , non vna littera tantum . Alij seruant „ *littera* : sed litteram pro syllaba accipiunt . Ego & „ *littera* retineo : & iudico , Ausonium , cum littera dixit , non τὸ ὄν sed τὰ α. intellexisse : quæ est vox recusantis & negantis . Huius interpretationis me commouit Suidas in φιλοξένου γραμμάτων . Hic Philoxenus Cytherius fuit qui acceptis a Dionysio litteris , quibus ille hominem ad se inuitabat , nihil quidem per litteras respondit : sed libellum misit nihil aliud scriptum habentem , nisi sæpius repetitum . Inde prouerbius „ *Philoxeni libellus* . Quod prouerbius & recusandi obstinatum constantiam & breuitatem Laconicam significat .

DE

DE TRISMEGISTO. AESCV LAPIL

locus animaduersus. De antiquitate

lingua Græca,

Cap. XX.

Mercurij plures fuerunt. Auctores id docent multi. Unus illis antiqui cognomen posuerunt Trismegisto: id est Ter maximo. Causam cognominis tradunt alij aliam. Suidas in voce Ἑρμῆς, censet: quod de Trinitate Dei nostri, Dei veri, & de tribus Trinitatis personis locutus est: & quidem primus, ut nonnulli tradiderunt, fortasse non male. Sed id paulo post videbimus. Nunc quid Suidas dicat, audiamus.

Ἑρμῆς ὁ Τρισμέγιστος. ὅστις ἦν ἀγνῶστος σοφοῖς. ἡμεῖς δὲ πρὸ
 39 ὀφθαλμοῦ παρὰ τὴν ἀκλήτου δὲ τρισμέγιστος, διότι περὶ τριάδος
 39 ἀρρήθρευται ἔκταν, ἐν τριάδι πῶς εἶναι θεότητα οὕτως. ἢ
 39 κρῶνται πρὸ φθοῦ αὐτοῦ. καὶ ἦν αἱ νοῦς τοῖς φωτῶν.
 39 καὶ οὐδὲν ἔπειτα ἡ, ἡ τούτου ἐνότης καὶ πνεῦμα πάντα περιέ-
 39 χει. ἐκτός τούτου οὐ θεός, οὐκ ἄγγελος, οὐκ οὐσία τίς ἄλλη.
 39 πάντα γὰρ κύριος καὶ πατὴρ, καὶ θεός, καὶ πάντα τὰ ὑπὸ
 39 αὐτῷ. καὶ ἐν αὐτῷ ἐστίν. ὁ γὰρ λόγος αὐτοῦ πάντες ἄνθρωποι καὶ
 39 κτίσματα, καὶ δημιουργός ἐν γονίμῳ φύσει: πᾶς δὲ, καὶ γο-
 39 αῖμα: ὅθεν, σὺν τῷ τοῦ ὕδατος ποίησι. Καὶ ταῦτα τὰ ἑρμῆας
 39 ἀρρήθρευται λέγει. ὁρίζω σε οὐρανὸν θεοῦ μεγάλῳ σοφῶν ἔργον.
 39 ὁρίζω σε φανὴν πατέρα, ἢν ἐφθεγγάτο πρώτην, ἢν ἵκα πάντα
 39 πνεῦμα ἐστηρίζω. ὁρίζω κατὰ τοῦ μονογενοῦς λόγου, καὶ
 39 τοῦ πατρὸς τοῦ περιέχοντος πάντα. Ἰλασὶ ἰλασὶ ἐσο.

Cum Suida facit etiam Georgius Corenus in compendio historiarum sic scribens, cum de Sesoistre rege Aegypti loquitur.

Επὶ τούτου Ερμην παρὶν ἐν αἰγύπτῳ βασίλευσεν ἑξήκοντα ἔτη.
 ὁ ποσειδών ἐστὶν εἰδικτά, & ὁ ἕρμης, τρεῖς μῆνας ἐν αἰγύπτῳ
 περὶ τοῦ δηριούρου τῶν ὁλοῦ θεοῦ, μίαν βασίλευσεν ἔτη, διό
 & σπριμεγίστος Ερμῆς κατωνομάσαι.

Libenter autem retulimus verba a Suida relata: quoniam in libro, qui nunc circumfertur, Mercurij Trismegisti, non sic posita eadem, & continuata sunt, licet sententia non discrepent. Hinc conicere possumus, multa alia in eodem libro desiderari, quam rom. etiam fragmenta quædam comprobant, quæ sunt apud Stobæum, quæ in hoc libro non sunt, sed ad rem. Alij Trismegistum appellatum tradunt, quod maximus rex, quod maximus philosophus, quod maximus sacerdos fuerit. Falli hos puto adductus ad hoc parandorum ab historia. Diodorus namq; sic alius regem nominasti, is aperte testatur libro j. & ij. Verba ex primo latine hæc sunt, ubi de rege Osiride loquitur.

Tradunt autem Osiridem, Aegypti regno constituto, rerumq; omnium cura Isis uxori permissa, tradidisse ei Mercurium: cuius consilio, quoniam prudentia videbatur excellere, inter omnes uteretur.

& paulo post.

Ego sum Isis Aegypti regina a Mercurio servata. Qua ego legibus statui, nullus soluat. Ego sum. uxor Osiridis. Ego sum prima frugum inuentrix. Ego sum Ori regis mater.

& quæ sequuntur. Quod epigrammata etiam insculptum est in columna Cæletæ Urbis Hispaniæ Tarracoenensis. Idem Diodorus lib. ij.

At vero sacerdotes, disciplinarum, artiumq; repertorem Mercurium fuisse tradunt. Eorum vero, quæ ad vitam spectant, Reges.

Berosus quoq; & Manethon in suis chronologijs vultum fuisse Aegyptijs regem nomine Mercurium non tradunt.

trahunt. & Ciceronius ex praestantia ingenii & virtutum
nomen hoc esse consecutum scribit lib. I. de Falsa re-
ligione sic his verbis.

*Instructissimus omni genere doctrina adeo, ut multa-
rum non parum, & serium scientia Trismegisti nomen im-
mortalitatem deus Dei.*

*Quam testatur Hieronymus: quem Cicero ait in numero Deo-
rum apud Aegyptios haberi; cum scriberet: qui ob vir-
tutem, multarumque artium scientiam Trismegistus no-
minatus.*

De huiusmodi cum ternario numero compositione
nominum meminimus alias a nobis alibi in hanc sententiam
fuisse disputatum.

Litterarum Aegyptiarum vsus fuit etiam aetate Gor-
diani Augusti. Cuius sepulcrum (ut est in libro Ap-
piani inter epigrammata Urbis Romae) inscriptum fuit
variarum linguarum litteris, Graecis scilicet, Latinis,
Persicis, Iudaicis, & Aegyptiis. Qui autem credunt
Mercurium scripsisse prius quidem sua, idest Aegyptia
lingua, deinde etiam Graeca, somnia somniant arti-
lia.

Quaeri hic potest, qua lingua Trismegistus mysteria tanta
atque tam sublimia scripserit, & exposuerit. Tradunt
omnes, sua. Quae vero sua fuerit Aegyptiis lingua in
controuersia est. Censent nonnulli Hieroglyphicas
litteras fuisse, sed id a vero abest, nullum enim in hoc
Trismegisti, quem habemus, libro exstat sacrarum lit-
terarum vestigium. Ego suam Aegyptiis linguam fuisse
illam Arameam ab illis secum ex Armenia in Aegyp-
tum portatam duce Cham, quem aliter etiam Chém,
Camelsenum, & Zoroastrum appellatum scribunt. Quo
patre Noe, siue Noa, qui Ogyges alijs, alijs etiam
Iannus dicitur, cum magno locorum numero ad inco-

lendum illam prouinciam missus fuit, ut apud Bero-
sum legitur.

Qui autem credunt, Mercurium scripsisse primum suam,
idest Aegyptia lingua, deinde etiam Graeca, quo iam
numero est Marsilius Ficinus in Pymandrum Trismegi-
sti, valde errant. Tantum abest, ut id verum sit (de
Graeca intelligo) ut Aegyptij existimarint, suam doctri-
nam graeca lingua nullo modo posse recte exprimi. Cu-
jus rei quod locupletius testimonium citabimus, quam
ipsius Mercurij, cuius verba sunt relata ab Aesculapio
Mercurij discipulo initio libri Definitionum? sic enim
inscribit opusculum suum ad Hammonem Aegypti re-
gem, quem etiam monet, atque hortatur, ne graecis trans-
lationibus contaminari, & quasi profanari maiestatem
scriptorum Trismegisti patiatur.

Ερμῆς μὲν γάρ (inquit Aesculapius) ὁ ἐμὸς διδάσκαλος
πολλὰς μοι διαλέγοντος, καὶ ἰδία, καὶ τὰ παρόντος
ἔλεγεν. ὅτι δοξοῖ τοῖς ἐντυγχάνουσι μού τοῖς βιβλίοις ἀπλου-
στάτη εἶναι ἡ σύνταξις, καὶ σαφής. ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων ἀσα-
φὴς ὕστα, καὶ περυσμένον τὸν νόον τῶν λόγων ἔχουσα.
Καὶ εἴτε ἀσαφὴς αὐτὴ τῶν ἐλλήνων ὕστερον βουληθέντων τὴν
ἡμετέραν διαλεκτὸν εἰς τὴν ἰδίαν πεθερμηνεῦσαι. ὃ περ ἔστι
γεγραμμένων μεγίστη διαστροφὴ, καὶ ἀσάφεια. ὁ δὲ λόγος τῇ
πατρίᾳ διαλέκτῳ ἐρμηνευόμενος ἔχει σαφὴ τὸν τῶν λόγων
νόον. Καὶ γὰρ αὐτὸ τὸ τῆς φωνῆς ποιεῖν, καὶ ὃ τῶν κρυπ-
τῶν ὀνομάτων δύναμις ἐν αὐτῇ ἔχει τὴν ἐνέργειαν. τῶν
λεγόμενων.

Ὅσον οὖν δυνατόν ἐστὶ σοι βασιλεῦ (πάντα δὲ δύνασαι) τὸν
διατήρησον ἀνερμηνεύτον; ἵνα μήτε τῶν ἐλλήνων ῥηπείφανος
φρῶσις καὶ ἐκκλησμένη ἐξ ἑτλῶν ποιήσῃ τὸ σεμνὸν καὶ τιβαρεῖν,
καὶ τὴν ἐνεργητικὴν τῶν ὀνομάτων φράσι.

Ἕλληνες γὰρ ὡς βασιλεῦ λόγους ἔχουσιν κρυπτὰς ἀποδείξουσιν ἐργη-
τικούς. Καὶ αὐτὴ εἰς τὴν ἐλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ γὰρ φράσας ἡμῶς
δὲ οὐ λόγους χρῆσθαι, ἀλλὰ φωναῖς καὶ τῇ ἐργείᾳ.

In

In fine loci huius duæ sunt maculæ, cognitæ quidem a nonnullis, & tentatæ, sed non feliciter elutæ, & purgatæ. Etenim pro κενός, quam vocem viderunt hic locum non habere, reposuerunt κενός, & ubi est φωνῆς μεγάλης, μεγάλης legunt. Ego κενός conferuo: & pro φωνῆς detracta media syllaba μέγας repono, sic sua inania veriq; loco vindicabitur. Ita igitur lego.

Ἐκείνους γὰρ ὁ βασιλεὺς λόγους ἔχουσι κενούς ἀποδείξαι ὅτι ἐρη-
 νιστικούς. καὶ αὕτη ἐστὶν Ἑλλήνων φιλοσοφία, λόγων ψόφος
 ὅσους δὲ οὐ λόγους χρῶμεθα, ἀλλὰ φωνῆς μέγας τῶν
 πραγμάτων.

id est

Græci enim, o Rex, verba habens (rerum) inania, com-
 positis ad offensionem, estq; hæc Græcorum Philoso-
 phia, verborum strepitus. At nos non verbis, sed vo-
 cibus rerum plenis utimur.

Ex his, quæ retulimus, euidenter apparet, nec re-
 gem fuisse Trimegistum Mercurium, nec Græco idio-
 mate mysteria ea conscripsisse, sed suo: id est, ut ego
 conicio, Aramæo. Neq; vero quisquam suspicetur,
 hæc a me scripta ideo fuisse, quod de dignitate Græcæ
 linguæ, cui honorem habeo, quidquam derogatum
 velim. Sciant omnes, iudicare me, ab omnibus Græ-
 carum litterarum studiosis magnam esse habendam gra-
 tiam Aesculapio: qui nisi sit, insignem fortasse illæ ia-
 curiam faciant dignitatis, quam ex antiquitate (ut alia
 præstantiora merita fileam) sunt consecutæ. Etenim
 nonnulli ex antiquis scriptoribus adfirmare non dubi-
 tauerunt, litteras Græcas per belli Troiani tempora, si
 non desideratas, certe inchoatas & rudes: quippe quæ
 a Cadmo ex Phœnicia in Græciam centesimo, alijs
 centesimo quadragesimo primo, plus minus, ante euer-
 sam Troiam anno adlatæ sint. Ut eorum opinionem
 præteream quirecentiorem faciunt. Cum tamen ex hoc
 Aescu-

Aesculapij testimonio, litterarum Græcarum vsum in honore, multo ante Troiam conditam fuisse videamus. Siquidem hic Aesculapius floruit sub Aegypto Danai fratre, & rege Aegypti: quem ipse Aesculapius Hammonem vocat, & cui librum suum Definitionum inscribit. Huius regni anno vndecimo Dardanus Dardaniam condidit: quæ postea Troia est dicta. Hac tempestate florebat Trismegisti filius Tat, quo tempore Moses auctore Eusebio, in Deserto genti Hebræorum præerat, ut necesse sit, Trismegistum Tat patrem aetate antecessisse Moysen. Quod ideo dictum est, ne quis miretur id, quod supra est narratum, censere aliquos, Trismegistum ante Moysen scripsisse. De Pharaone, quem Suidas nominat, & qui a Beroso Chencres appellatur, non est hic dicendi locus, sed occasio adueniet, ut de Danaï, & Aegypti fratrum varijs appellationibus dicamus. Notissimi, canatissimiq; sunt Græcis perinde atq; Latinis monumentis Aegyptus, & Danaus fratres; prole Aegyptus L. filiorum: Danaus L. filiorum & scelere, ac poenis Danaidum, quæ patruelles fratres, & sponso, vna excepta Hypermetra; quæ sponsum suum seruauit incolumen, prima nocte iussu patris Danaï interemerunt, Aegyptus Aegypti rex (provincia enim a domino nomen inuenit) is est: quem Aesculapius, ut supradictum est, Hammonem vocat. Berosus in fine suæ Chronologiæ, & Eusebius Ramesen cognomine Aegyptum nuncupat. Iosephus vocat Sethosim libro primo contra Apionem. Frater Armaus, sine etiam Armeus cognomine Danaus ab iisdem Beroso & Eusebio nominatur. Tangendam hic putavi breuiter hanc nominum varietatem: ne quis in horum nomenclatura auctorum, quos nominavi eorum aliquos putet errare: aut eorum libros esse corruptos, & reliquos ex vno esse emendandos, sua cuiq; nomina sanè relinquenda, & seruanda.

DE

DE GENITIVIS NOMINUM

propriorum in ius una syllaba finientium Nominatiuos. Composita a lacio, ut Abi-
 lacio, una i. scribenda. Emendauit
 H. Versus Ennii, & Plauti. A-
 Et versus apud Ci-
 cer. restitutus.

Cap. XXI.

Nemo non videt, propria nomina flexus secundi, fi-
 nientia nominatiuum in ius duarum syllabarum in
 duo i. genitiuos finire; vocatiuos vero una syllaba mi-
 nores esse. Iulius, Iulij, Iuli. Sed quid sentimus in
 nominibus illis proprijs, quorum nominatiui in ius vni-
 cam syllabam exiunt? qualia sunt Appuleius, Atreius,
 Aurunculeius, Caius, Cicercius, Cocceius, Fonteius,
 Petreius, Partumeius, Pompeius, Sauscius, Tarpeius,
 Vargunteius, Veius, Vulteius? Quid, inquam hinc sta-
 tuemus? Cuiusmodi illis Genitiuos, Vocatiuos, & re-
 liquos casus dabimus? Ego etsi vix quemquam inuenias
 qui excipio inter aliquot alios doctos viros eos, quibus
 mihi purgando Festi Pompei libro ratio rectam scripturam
 monstrauit) qui horum nominum genitiuos duobus i.
 non scribat, & scribendos censeat: tamen ego contra
 iudicio, existimoq; genitiuos istos formari a Nominati-
 uis abiecta non tota vltima syllaba, ius, sed vs tantum,
 & cum eadem potestate consonantis, quam in
 nominatiuo habuit, sic continger, vt Nominatiui syl-
 labarum numero non vincantur ab obliquis, quam
 ratio.

tionem seruant etiam reliqua latina eiusdem declinationis nomina, exceptis, vt ante dictum est, Vocatiuis Nominatiuorum in eius duarum syllabarum desinentium, quibus vna syllaba est detracta; Iulius, Iulij, Iuli. Atq. res postulat, vt antequam longius progrediamur, probemus exemplis poetarum, ius syllabam in supracitatis nominatiuis vnā tantum esse, non duas, ne quem forte in fraudem ducat mos Græcorum scribentium ea nomina vna syllaba, quam nos facimus, longiora. Πομπήιος, ταρπηίος.

Horatius igitur lib. ij. Satira v.

, Coccæius, Capitoq. simul Fonteius ad unguem

, Factus homo.

Lucanus lib. v.

, Aut hodie Pompeius erit miserabile nomen?

Idem lib. viij.

, Nec Pompeius erit.

Reliqui quoq. casus Nominatiuorum sunt æmuli.

Horatius lib. i. epist. ad Mæcenatem.

, It, redit, & narrat, Fontem nomine Menam.

Lucanus lib. vi.

, Hunc, vt fama loci Pompeio protulit, alta.

Propertius lib. iv. epist. iv.

, Tarpeium nemus, & Tarpeia turpe sepulcrum.

In quo versu etiam notandum est, deriuata syllabis primigenia non superare.

Sic etiam Lucan. lib. iij.

, Tunc rupes Tarpeia sonat.

Virgil. lib. viij.

, In summo Custes Tarpeia Manlius arcis.

Ouidius ij. Ponti.

, Protinus inde domus nobis Tarpeia petatur.

Sed ad Genitiuos reuertamur: quos vt vno i. terminari, & syllabis esse Nominatiuis pares diceremus, ea ratio

ratio mouit, quæ docet: Genitiuos Latinorum nominum in numero syllabarum conuenire cum Datiuis. Accusatiuis, & Ablatiuis: si quidem illa certam regulam aliquam sequuntur: ne quis forte obiciat nomina illa, quæ propterea etiam a nonnullis antiquis Grammaticis ad pronomina relegantur. Vnus, Totus, Solus, & reliqua ab iisdem Grammaticis adnotata. Deinde præsto poetæ sunt: qui dubitationi nullum relinquunt locum.

Lucanus lib. ij.

„ *Hunc neq; Pompei Brutum, neq; Cæsaris hostem.*

Idem lib. vi.

„ *Quem prior adfatur Pompei ignaua propago.*

Idem lib. vij.

„ *Impia concurrunt Pompei, & Cæsaris arma.*

Idem lib. viij.

„ *Placet hoc Fortuna sepulcrum.*

„ *Dicere Pompei: quo condi maluit illum.*

Ibidem.

„ *Haud procul est ima Pompei nomen arena.*

Ibidem.

„ *Nos Cato da veniam, Pompei duxit in arma.*

Horatius lib. ij. Satira v.

„ *Hinc nos Coccei recipit plenissima villa.*

Atq; hæc ad Genitiuos, Vocatiuos quoq; eosdem esse cum Genitiuis docebunt, quæ nunc in mentem veniunt sequentia exempla.

Ouidius lib. v. elegia i. Ponti.

„ *Accipe Pompei deductum carmen ab illo.*

Lucilius lib. xxx. apud Nonium in Incilo.

„ *Nunc Cai quoniam incilans nos ladi vicissim.*

Martialis lib. ij.

„ *Quod debes Cai, redde inquit Phœbus, & illinc.*

Dicit aliquis. Recte hætenus res habet, sed restat scrupulus,

pulus, quem excuti vellem. Si vno iſcribantur Genſciui iſti, atq; Vocatiui, quid fiet præcedente vocali: quam vocalis ſequens ſolet breuem facere? Reſponderur. Conſervat illa in his ſua tempora. Græci probant: qui illam per u. ſcribunt. Præterea ipſum i, licet relinquatur ſolum, tamen eandem ſervat vim, quam habuit in Nominatiuis, reliquisq; caſibus; Neq. ſolū contingit hoc in horū nominū caſibus, ſed in alijs quoq; aliquot vōcibus idēſuuenit: præſertim in verbo Iacio: in quo composito u. ſolū remanēs præpoſitionis vltimā antecederis vocalē, cū poetis eſt libitū, longā præſtari: vt in illo Virg. verſu.

,, *Reice ne maculis &c.*

Quaſi vero in quibusdā Genitiuis, & Datiuis quinquæ declinationis huic vocali eandem poteſtatem non tribuamus: cum Aciei, Rabiei dicimus. Quid? apud Lucretium nonne in ei ab Is Pronomine, in Rei a Res, & Fidei penultimam ſemper longam ope ſolius i, vocalis legimus? ſingularum aliquot ab ipſo poeta apponam exempla: cum plura citari poſſent.

,, *Nunc iacere indu manus via, qua munita fidei.*

Idem lib. ij.

,, *Tempus inane poteſt vacuum ſubſiſtere rei.*

Eodem libro.

,, *Corpora iactari vnius genitalia rei.*

Eodem libro.

,, *Nec facile indu venas cibus omnis diditur ei.*

Idem lib. v.

,, *Nam primum quidquid fulgoris deperit ei.*

Sic verſus ille apud Ciceronem lib. de Senectute.

,, *Ille vir baud magna cum re ſed plenu fidei.*

Quid? Latinos poetas, cum æe diphthongum, in fine caſuum primæ declinationis volunt reſolvere in duas ſyllabas, quæ alia cauſa coegit ad æi diphthongum Græcam conſugere, cum Aulai dicunt, Feraï, Naturai, Viai?

Viai? ut aliâ multa Lucretio familiaria filoam. Nimirum eam vocali huic esse vim norant, quæ acquirere temporis accessionem vocalibus, & syllabis breuibus precedentibus posset, ut in Virgilij duobus versibus accidit: qui nunc opportune in mentem venerunt.

Pactioribus inbiens spirantia consultit extra.

Populat ingentem farris aceruum.

hic enim legendum est, non Populatq; ingentem farris aceruum.

Idem ter fecit Cicero in paucis suis versibus: qui sunt in lib. de Diuinatione.

Subigit ipsa feris transfigens ungibus anguem.

Abicit efflantem, & laceratum adfigit in undas.

Omnis cura viris, vter esset Induperator.

Antonius in Alcione.

Falsum canuic it ilico baraspicum.

Tandem ergo in his compositis a verbo Iacio.

Abicio, Adicio, Deicio, Eicio, Obicio, Proicio, Reicio,

Subicio,

Obices, & Subices admirari designant graues viri orthographiæ nostræ, nostrædico? immo antiquorū consiliū: qui præter eas, quas diximus, rationes, nitimur auctoritate veterum magni nominis Grammaticorum Velij, Festi (Festum cum cito, Verrium quoq; cito) Seruij Bedæ, atq; aliorum, nitimur testimonio veterum calamo scriptorum librorum. Marmora quoq; antiqua nos iuuant: quibus testimonium ad nos nullum venit incorruptius. Glossarium vetus numquam aliter habet in omnibus illis verbis. Ac ne forte ambitiose, & falso Grammaticorum testimonijs, & nominibus abuti videar, duo Seruij loca optime ad firmandâ meâ sententiâ facientia libitum est apponere. Reliquorum testimonia cum Seruij idem sentientium quilibet sibi ex eorū libris petat. Seruius igitur ad eum ex IV. Aeneidos libro versū.

His germana malis oneras, atq; obicis hosti,
Sic scribit.

Ob naturaliter brevis est, sicut Re, & Ab, sed plerumq;
producuntur hac ratione in Obicio, Reicio, Adicio, quia
habent vocalem sequentem: quæ per declinationem potest
in consonantis formam transire, ut Obicci, Reicci, Adicci.
Ergo etiam antequam transeat, intendum, fitigitur
officio consonantis, & præcedentem longam facit.

Idem in lib. x. ad eum versum.

Atq; oculos Rutulorum reicit aruis.

Sic ait.

Reicit. Re naturaliter brevis est: & pro longa posuit,
sic alibi.

Reice, ne maculis infuscent vellera fuscis.
Quod licet possit excusari: quia cum facit Reici, inter
duas vocales, vocales i posita producit superiorem: ut
dicamus, eam longam esse spe: quæ per declinationem
longa futura est: tamen, quia in hac re argumentum ma-
gis est, quam ratio, dicamus Etiam factam: quæ poetis
plerumq; conceditur.

Sed ad rem. Igitur stantibus adiumentis, quæ attu-
limus, genitiui hi, de quibus agimus, vno i tantum
scribendi sunt. Vocatiui etiam, ut probatum est, pares
sunt genitiuis. Quamquam hos Vocatiuos interdum
per contrahi in pauciores syllabas non me latet.
Sic facit Horatius lib. ij. Carm. oda vij.

Pompimeorum prime sodalium.
pro Pompei.

Idem lib. i. epist. vij.

Durus ait Vultu nimis, attentusq; videris.

pro Vultei. Quoniam autem in hunc ordinem redegi-
mus prænomen, Caius, libet admonere, illud modo
duarum, modo trium syllabarum legi. Martialis.

Egit Atbestinus Causas, & Caius uterq;

Auso-

Aufonius.

„ *Quis tu ? Caius ait, vis ne ? & reliqua.*

Sic paulo post ibidem.

„ *Tum Catus : melius nil Eumone .*

„ *Martialis lib. i. .trium syllabarum facit.*

„ *Non maioris, quam ter Catus esse tuus .*

Lucillius lib. x i. apud Nonium in „ Damnare .

„ *Cassius Caius hic operarii, quem Cephalenem.*

Idem ferme accidit, cum in alijs similibus, tum in voce.

„ *Boius Silius lib. iv.*

„ *Boiorum nuper populus turbauerat armis.*

Idem paulo post .

„ *Vnde Boiorum sociata examina densant .*

Quod additurus sum, non est a superiore argumento alienum . Maius (mensis nomen) Mai genitium facit priore syllaba remanente longa . Sic Nais Naidis, Lais Laidis : Thais Thaidis, in quibus omnibus *ta i a ta* pro-ducit precedentem vocalem .

Propertius lib. ij. elegia xx i.

„ *Supposita excipiens Nai Caduca manus.*

Quo in versu ante male legebatur . Naica dona manu.

Idem obseruandum est in „ *Laius* trium syllabarum, apud Statium, & reliquos .

Nobiles etiam Grammatici, libriq; calamo scripti veteres, in primis Virgilij, & Glossarium vetus scribunt semper Di, & Dis, Grai, & Graiis, non Dij, & Dijs: nec Graij, & Graijs .

Aquis Statiellorum est vetus marmor cum hac inscriptione,

DIS

DIS
MANIBVS
SEPTICIAE
SVRAE
L. PETRONIVS
MELIOR

Etiam obseruatum est in vetere Vaticanæ bibliothecæ libro scripto Tibulli verbum hoc, *Idem* Nominatiuo plurali, non, *idem* scriptum esse. Verùm quid Grammaticos, & manum librariorum laudo? Audiamus Ciceronem in Oratore sic loquentem.

„ *Nobis, ne si cupiamus quidem, distrabere voces conceditur*
 „ *Indicant horationes illa ipse horridula Catonis: indicant*
 „ *omnes poetae prater eos: qui ut versum facerent, saepe bia-*
 „ *bant, ut Nauius. Vos, qui ascolitis Iſtrum fluuium,*
 „ *atq. Algidum.*

& ibidem.

„ *Quam numquam nobis Graei, atq. barbari.*

Ibidem aliquot post versus.

„ *Idem campus habet, inquit Ennius, &*

„ *In templis isdem probauit. At eisdem erat verius, nec*

„ *tamen eisdem erat opimius, male sonabat isdem.*

Agellius de hac re agens lib. xv. cap. xvij. confundit sonum vocalium cum quantitate syllabarum. Cicero in Oratore ad Brutum, & alibi dilucidius, & distinctius est

est locutus. Egregie etiam a doctissimis viris Iulio Cæsare Scaligero, Lipsio, & [si memoria non me fallit] Casteluetro de eadem hac ratione est disputatum. Qui omnes proprijs rerum vocabulis eruditè, & perspicuè docent, quantum a quantitate syllabarum vocalium sonus, & pronuntiatio differat. Sed ad superius allata verba.

Quod Agellius tradit, in Obijcio, Conijcio, Inijcio, Obijces, Subijces, & Proijcio Præpositiones produci, quod.

secunda * littera in his verbis per duo ij, non per vnum * al. scribenda est, satis supra videmur sententiam istam syllaba. discussisse: tamen addamus aliorum quoq; poetarum exempla: quorum alij corripiunt, alij præcedentem præpositionem.

Silius Italicus lib. iv. corripit hoc versu.

„ *Et fidos certant obices adolescere silua.*

Virgilius producit, vt supra allatis exemplis patuit, & demonstratur versibus his sequentibus.

„ *Parua sub ingenti matris se subijcit umbra, &*

„ *Obijcibus ruptis*

&

„ *Obijce saxi.*

Sic facit Ennius in tragœdia, quæ Achilles inscribitur versu hoc allato ab Agellio.

„ *Ergo deum sublimes subijces humidas.*

quo in versu innouandum nihil esse censeo. Si tamen, & de syllabæ quantitate intelligit ipse Agellius, & versum ab Ennio auctore fideliter descripsit, Adhibeo autem hanc exceptionem; quoniam ijdem versus (sunt enim duo) aliter ab Agellio, aliter a Nonio, aliter a Festo citantur. Agellius sic.

„ *Ennius in Tragœdia, qua Achilles inscribitur, Subijces*

„ *pro aere alto ponit: qui calo subiectus est, in his versibus.*

„ *Ergo*

„Ergo dum sublimis subijces horridus.

„Vnde oritur imber sonitu sauo, & strepitu.

Nonius vero in significatione vocabuli facit cum Agellio: in ratione versus dissentit, sic enim habent eius verba.

„Subijces noue positum non a Subijciendo.

(seruo ego hic scripturam cum duobus ij, quæ est in meo libro, cum tamen credam, auctorem vnico i, scripsisse.

„Sed altitudine.

„Per ego Deum sublimis, subijces, humidus:

„Vnde oritur imber.

Festus ab utroque Agellio, & Nonio & in explanatione vocis, „Subijces, & in lectione versus abit longe diuersus: apud quem nunc sic legitur totus locus.

„Subijces Ennius in Achille pro subiecto posuit, cum dicit.

„Nubes per ego Deum subices humidus,

„Vnde oritur imber sonitu acrio spiritu.

In marginis area est.

„Inde oritur sonitu sauo spiritu.

Quoniam autem Ennij versus a tribus auctoribus Festo, Agellio, & Nonio non concordant sententia legitur, Gabriel Faernus eruditus vir iudicauit, vocem, „Nubes, de suo additam a Festo; Ego tamen, Nonij explanationem non reiciens, libenter aut vocem illam a Faerno damnatam retineam: & versus probem, qui est hic.

„Nubes per ego Deum subices humidus.

aut loco Deum substituam vocem, „Sublimis, hoc modo.

„Nubes per ego sublimis subices, humidus.

& sic lectus sublimis quoddam, & tragicum versus spirabit. Porro, humidus ne, an humidus in eo versu legitur, parui refert; Non enim minus recte Nubes humidus,

das, quam Imbrem humidum diciamus.

Quod ad alterum versum attinet, admonet me Festi lectio, fore versum integrum, & elegantem apud Agellium, si pro „*strepitu*, quæ vox est in Agellio, reponatur „*spiritu*. Scilicet, ne Trochæus infit in Trimetro Iambico. Sicq; scribatur.

„*Nubes per ego sublimes, subices, humidus:*

„*Vnde oritur imber sonitu sauo, & spiritu.*
vel sic.

„*Per ego Deum sublimes, subices: humidus.*

„*Vnde oritur imber sauo sonitu, & spiritu:*

Actij poetæ versus huic persimilis adfertur a Cicerone lib. ij. de Natura Deorum: quem non est superuacuum hic adiungere,

„*Fremebunda ex alto ingenti sonitu, & friritu.*

Vbi Nizolius legi scribit aliter, Fremitu. Sed hoc pacto versus Iambicus hostem suum Trochæum haberet, Priscianus lib. de Comicis metris legit „*Spiritu*.

recte, sicq; rationi carminis est consultum. Germani in sua editione seruant „*Friritu*.

Porro in versu, quem Agellius ex Epidico Plauti citat, pro „*pallium* legendum est *palliolum*, ut versus, recte incedat, aliter claudicaret.

FRANC. CICERCIVS, RHETORVM

antiquor, apud Mediolanienses

publicus interpretas.

HEUS, Lector, inquit, quisquis es, modo in litteras bene animatus sis. Hoc ipsum de rebus non vulgaribus *καταγρη*, caue, putes *ἀδελφωτο* esse: sed scias, ab Io. Mario Matio Brixiano, V.C. aliquot amicorum rogatu nuper fuisse conscriptum: a Matio, inquam, illo

Miscell. Erud. Tom. 4.

M m m

poly-

polyftiore, qui olim Alexandria Statiellæ, nunc Mediolani in Collegio Diui Simonis, quondam Tægior, liberalitate instituto, summa cum bonorum omnium laude litteras Græcas, & latinas docet. Cuius quidem hominis animus cum ad feruiendum commodis, vtilitatiq; studiosorum semper fuerit intentus; tam multa edidit, doctissimi cuiusq; hominis lectione dignissima, quam multa vnum de nobis habere puto neminem. Hoc te scire volebam, amice Lector. Vale. Mediolani, anno ∞ DXCV. Kal. Maij.

*De vi duarum consonantium
M, & D, Propterea.*

Cap. XXII.

D Vas liquidas, duas Mutas, & Mutam sequente Liquida non semper producere antecedentem syllabam breuem probant ea, quæ adferemus poetarum sequentia exempla.

Ouid. lib. xiiij. Metamorph.

„ *Bistonys habitata viris Polymnestoris illic.*
Propertius.

„ *Et scelus accepto Thracis Polymnestoris auro.*
Silius lib. viij.

„ *Ecce inter primos Teramneo a sanguine Clausus.*
Musæus.

„ *Δὴ τότε Ληανδρὸς πέρειδ' ἄμενος ἐλπίδι τυμῆς.*
Ennius apud Varronem lib. viij de lingua Latina.

„ *Subulo finitimas propter adstabat aquas.*

Quo in versu nonnulli docti viri legunt.

„ *Propterea stabat aquas.*

Ve

Vt sit antiquo more dictum.

„ *Propterea.*

Pro nostra vsitata præpositione Propter. Cuius excellentis viri acumen hîc valde probarem, nisi relucetur natura vltimę syllabę Præpositionis, & Aduerbij, „ *Propterea*: quæ longa est, vt in „ *Supera* apud Ciceronem ex Arato.

„ *Tornu' draco serpit, supter supera; retorquens.*

Sic Lucretius lib. I.

„ *Id quod iam supera tibi paulo ostendimus ante.*

Verum redeamus ad propositam, & ad inchoatam causam. Horat.

„ *Forma captiua dominum Tecmessa.*

Petronius Arbitr.

„ *Et bacis redimita Daphne, tremulaq, Cupressi.*

Possẽ ex Græcis poetis non minus paradoxa exempla adferre. Sed petant ex illis obseruando, qui volent. Quæ sequuntur additamenta non admodum ab hoc argumento diuersa sunt. M. interdum abicitur sequente consonante, remanente tamen vocale præcedente. Lucret. lib. ij.

„ *Lanigera pecudes, & equorum duellica proles.*

Quamquam ad vitandam nouitatem hanc doctiss. Scalliger in voce hac quatuor syllabarum, „ *Duellica*, duas primas syllabas in vnam contrahit, tamen Lucilij versus, quem proferam ex lib. vij. Satirarum, vt est apud Nonium in „ *Fulgit*, nullo modo hanc potest Ecclipsim effugere.

„ *Primum fulgit ubi caldum, & fornaceum ferrum.*

Sic illud Ennij apud Apuleium in oratione pro se ipso.

„ *Quid? Scarum præterij cerebrum Iouis pane supremi.*

quem tamen versum video a nonnullis κεφαλον scribi.

D. quoque, & T. idem patiuntur. Lucilius apud Ci-

M m m 2

cironem

ceronem lib. ij. de Finibus.

„ *Lalius praclare, & recte Sophos, illudq. vere.*

Idem apud Agellium lib. xvij. cap. viij.

„ *Quo me habeam pacto, tametsi non quæris, docebo.*

Nisi forte hic quis malit in, *Tametsi. M. cum sua præ-*
sedente vocali abicere, quod minus probo.

OPINIONVM
IOANNIS MARIII
MATTII

LIB. III.

Cap. I.

VNT, qui Supinis, Sump̃tum, Emptum, Comptum, & alijs eiusdem notæ vocibus cum ab eis deriuatis adimendam esse p, litteram putent. Ego contra censeo, motus causis, quæ sequuntur.

Valerius Probus in libro de Notis Emptum, & Emptorem cum P, scribit.

In tabula aerea antiquissima, quæ Reipub. temporibus incisa fuit, quæq; edita est à Fulvio Ursino, Emptum, Redemptum, Emptor, Exemptum, Emptio, eodem modo, quo dico ego, legitur. Marmora quoq; quædam vetusta sic habent. Nec aliter est in Glossario vetere. Quod si Grammatica est scientia loquendi ex vsu (neq; vero aliter scribimus, ac loquimur) Vsus autem est consensus bonorum felicitis linguæ, profectio loquendum, & scribendum est, vt boni, felicitis linguæ temporibus fecerunt. Quomodo autem locuti sint illi, & scripserint, Grammatici antiqui, libri auctorum veteres, tabulæq; aeræ, & marmoreæ fideliter testantur.

IOGYS,

IOCVS, VENVS, CVPIDO.

Omnipotens aecoris. Horatij loca
duo illustrata.

Cap. 11.

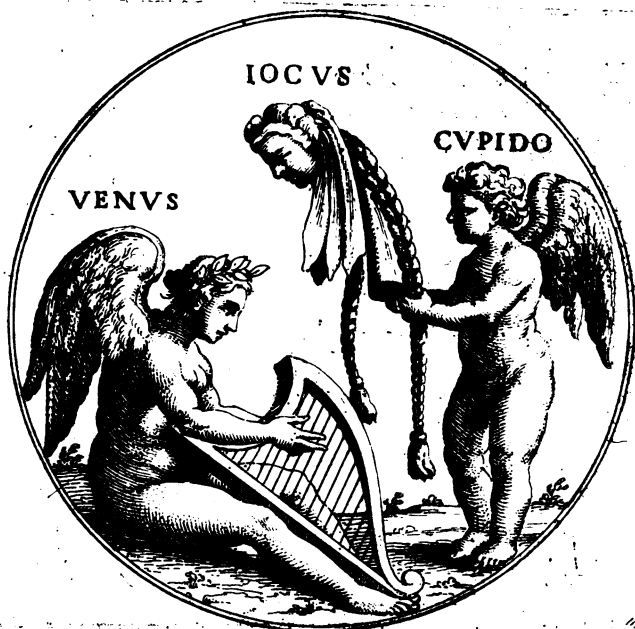
AD versus, quos apponemus secundæ Odes
Horatij libri primi hos,
,, *Siue tu maus Erycina ridens,*
,, *Quam locus circum volat, & Cupido.*
belle facit pictura relata ab auctore Epigrammatum Or-
bis, quam rei ante oculos ponendæ gratia hîc expres-
sam pingi curauimus,

MO-

MORAVIAE PROVINCIAE GERMANIAE MAG.

*Epigramma repertum à Conrado Celte in Gemma
signatoria, aurea cruci insertum in mona-
sterio Ritisch iuxta Olmuntz.
mense Iulio
Anno Domini M. D. IIII.*

Oda v. lib. eiusdem :

„ *Suspendisse potenti*

„ *Vestimenta maris deo* :

Cum his verbis Horatii facit nummus argenteus M. Agrippæ Cos. III. in cuius altera parte est Neptunus cum his verbis . HIC OMNIPOTENS ÆCORIS.

PHRA.

PHRAARTES IRRETORTVS OCVLVS

Diem frangere. Diffindere meridiem.

Horatij locus illustratus.

Cap. III.

QVoniam interpretes non planè explicant eam historiarum partem, quam tangit Horatius eo versu lib. ij. Oda ij.

„ *Redditum Cyri folio Phraarten.*

visum est breuiter admonere, vnde integra res tota peti possit. De hoc igitur Phraarte, quem alij auctores Græci perinde, ac Latini varie scribunt: sed sua cuique est scriptura relinquenda: quomodo ille patrem interemerit, & se regem constituerit: utq; à populo ob impium, ac tetrum facinus regno sit deiectus: iterumq; Scytharum auxilio regnum receperit, & cum Augusto pacem æquis condicionibus fecerit: timensq; à filio talionem, ne scilicet ab eo pelleretur, ut ipse parentem eiecerat, filium ad Augustum vsq; in Hispaniam simulatione legationis, aut officij relegauerit ab se. Lege Plutarchum in Crasso ad finem, & in Antonio: Iustinum lib. xlij. Strabonem lib. vj. & Dionem lib. xlviii.

Ibidem apud eundem Horat.

„ *Quisquis ingentes oculo irretorto*

„ *Speculat acervos.*

Lege lxxv. caput nostrarum Adnotationum pridem editarum. Nam Lambinus magno conatu ibi agit nihil.

In oden vij. eiusdem libri.

„ *Cum quo morantem sape diem mero*

„ *Fregi*

Frangere diem mero est de meridiem, aut etiam ante meridiem

ridiem non expectata legitima cenæ hora epulari. Varo lib. I. cap. II. de Re rustica Diffindere dicit his verbis.

„ Ego hic , ubi nox , & dies modice redit , & abis , tamen
 „ æstiuo die , si non diffinderem meo insititio somno meri-
 „ die , viuere non possem .

In oden xvi. lib. I.

„ O matre pulchra filia pulchrior .

Imitatur Characis poetæ versum à Suida relatum in
 voce χάραξ .

QVI FVERIT QVINCTILIVS APVD

Horatium. Varus cognomen. Possessiuæ,

*Patronymica à Romanis
 nominibus .*

Cap. IV.

HOratius Oda xxiv. lib. I. consolatur Virgilium
 in morte Quinctilij communis amici . Nec con-
 stat , qui fuerit hic Quinctilius , quod fuerint plures eo
 nomine tunc Romæ Quinctilij . Quæramus nos . Duo
 fuere Quinctilij insignes amici Virgilij , P. Quinctilius .
 Varus cognomine , vir consularis , de quo poeta intelli-
 git Ecloga nona , his versibus .

„ Immo hæc , quæ Varo nec dum perfecta canebat .

„ Vare tuum nomen superet modo Mantua nobis ,

„ Mantua , va , misera nimium vicina Cremona ,

„ Cantantes sublime ferent ad sidera Cygni .

De hoc intelligi hic apud Horatium nullo modo potest .
 Etenim mores Quinctilij , de quo intelligit Horatius ,
 longè dissimiles fuere moribus Quinctilij Vari consula-
 ris , qui fama fuit parum secunda ob rapinas , & socor-
 diam , concordantibus omnibus auctoribus , qui de ad-
 ministratis ab eo prouincijs scripsere .

Miscell. Erud. Tom. 4.

N n n

Pa-

Paterculus de hoc loquens,

- » Præterea declarauit Syria: quam pauper diuitem ingressus
» diues pauperem reliquit.

Eiusdem etiam rapinis effectum est, ut à Germanis totus exercitus eius trucidaretur, fato mirabili trium Quinciliorum.

- » Tribus (inquit idem Paterculus) Quincilij Varii ac-
» cidit, auo, patri, & filio: ut sibi ferro vitam adimerent.
» Duci plus animi ad moriendum, quam ad pugnandum fuit.
» Quippe paterni, auitiq; exempli successor se ipse transfixit.

Præterea Virgilius xxvij. annis ante Varianam cladem obiit, auctoribus Donato, Eusebio, & ijs, qui Fastos conscripserunt.

Alter fuit Quincilius Vari, & ipse cognomine. Id colligo ex commentarijs vtriusq; Acronis, & Porphyrii corruptis in versum illum Epistolæ ad Pisones de Poetica.

- » Quincilio si quid recitares, corrige sordes

- » Hoc aiebat.

- » Hic Quincilius (inquiunt Acron, & Porphyrio) erat Va-
» rus poeta Cremonensis amicus Virgilij.

in quorum tamen verbis Varius male legitur pro Varus. Varius enim gentile nomen est, non cognomen. Hic est ille Quincilius, quem hic deslet Horatius. De cuius Prænomine comperti habeo nihil. L. Varius fuit Orator, poeta Epicus, & Tragicus, scripsit etiam Eclogas. Hæc discimus ex Horatio, & eius interpretibus, & Virgilio. Hunc eum fuisse credo, cuius Plotio Tucca, post obitum Virgilij, mandatæ sunt ab Augusto partes recognoscendi certis conditionibus Aeneidem ab auctore relictam, morte interueniente, non recognitam. Quamquam pro vario multi male Varum scribunt. Addam corollarium.

Consueuere res insignes à gentilibus dum nomeni-
bus,

bus, non à cognominibus appellationem sortiri. Itaq; legimus,, *Fossas Marianas: Castra Cornelianas: & alia eodem modo*. Attamen clades, quam Quinctilius Varus accipit, à cognomine Variana est appellata. Credo, quod cognomine quam nomine esset nator. Sic Fossæ Drusianæ Cornelio Tacito lib. Annal. ij. Sic Lepidianæ feræ Ciceroni, lib. ad Atticum v. i. Idem observatum est in Patronymicis: Appiades à Prænomine: Scipiadæ à Cognomine: quod hic Cognomine, ille Prænomine frequentius appellabatur. Memmiades vero apud Lucetium est à Nomine, quoniam ei cognomen, vel nullum fuit: vel parum celebre. Varum præterea fuisse cognomen aliquot quoq; aliarum Gentium notum est ex Ligariana Ciceronis, ex Plutarchi Catone, Dione, Orosio, & Fastis.

NEFAS MARE AVIDUM

Paphiæ Veneris, & templi forma.

Necessitas Serva.

Cap. V.

Nefas in eo Horatij versu Odæ xxiv. lib. i.
Quidquid corrigere est nefas.
 expono ego οὐ θέμις. Suidas in ἀλλ' οὐ θέμις. alij interpretantur ἀδύνατον. utrumq; recte. Sed prior explicatio magis placet.

Oda xxviii.

Exitio est avidis mare nautis.

Acron videtur legere,, *Exitio est avidum mare nautis*, scilicet eo modo, quo avidum Orcum legimus, utraq; lectio optima, sed Acroniana figuratior.

Oda xxx.

Nnn 2

,, 0

„ O Venus regina Gnidi, Paphiq;

Templi Paphiæ Veneris situm, & formatum Deæ (neq; enim alibi sic exprimebatur, & colibatur) lege cum aliquot alijs paradoxis historijs siue fabulis Cornelium Tacitum lib. xvij.

Oda xxxv.

„ Te semper anteit sua Neceffitas.

Lambinus asseuerat in libris vetustis legi, *Serua*. non *Serua*. At Pierius lib. xlvij. capite de Clauo, testatur, se in libris antiquissimis obseruasse scriptum esse, *Serua*. quam scripturam ego sic probo, vt omnino retinendam censeam. Neceffitatem enim antiqui Fortunæ seruam finxere, & quidem *πρόπολον*. Ideo Horatius vim & notionem græci vocabuli *προπόλου* expressurus verbis Latinis dicit, Seruam Fortunæ Neceffitatem anteire.

GYGES, ET GIGAS PRIOREM HABENT

syllabam communem. Horatij quædam loca non mutanda. Lambinum falli. Menseses. Plutarchum ab Horatio dissentire. Parthorum Rex. Cotiso Dacorum Rex.

Cap. V I.

L Ambinus ferre non potest, Gyges apud Horatium legipriore breui. Itaq; non solum in hoc poeta, sed vbiq; apud alios sic inueniatur, censet loca esse corrupta: & pro ea voce Gyam reponendum iudicat. Verum exempla poetarum, quæ adferemus, falli dum docebunt. Suntq; hæc brevis syllabæ exempla, Ouidius.

„ Centimanumq; Gygen, semibouemq; vitulum
sic enim libri veteres habent, vbi bis repetita copulatiua

sua coniunctio venustiore versum facit.

Idem elegia prima secundi Amorum.

Centimanumq; Gygen, & satis oris erat.

Seneca Hercule Octavo.

Qui vastus Briareus: qui tumidus Gyges.

Automedon, siue Anacreon lib. ij. Epigrammatum Græcorum.

Οὐ μοι μέλει γύγω.

Gregorius Thessalonicensis.

Θέλει γύγω τὰ κ' τὰ.

Longæ vero syllabæ exempla sunt, quæ sequuntur.]
Virgilius.

Succiso poplite Gygen.

Horatius Oda v. lib. ij.

Luna mari, Gnidius ve Gyges.

Idem oda vij. lib. iij.

Gygen, ille notis actus ad Orientem.

Alpheus lib. i. epigrammatum Græcorum.]

Οὐκ ἄλβον πολὺ χῶρον, οἷα Γυγῆς.

Propertius lib. iij.

Lydia Gygeo facta puella lacu.

Vt iam mirandum non sit, Horatium quoq; vocis eiusdem mensuram ad commodum suorum carminum aptasse. Quasi defint exempla poetarum: qui in eodem verbo eandem vocalem modo productam, modo correptam collocarint.

Sed igiti Volcatij licentiam, atq; Horatij supra retulimus in verbo, Licinius. Itaq; si quis sibi interdum parum constat in quantitate alicuius syllabæ, aut si duo phures ve inter se discordent, mirum cuiquam non debet videri.

Lib. iij. Oda vi. Horatius de Moneſe duce Parthorum loquens abit diuersus a Plutarcho, qui in Antonio tradit, Antonium multum secretis nuncijs a Moneſe adiu-

adiutum fuisse. Horatius autem scribit, Romanos clades & Moneſe accepisse his versibus.

„ *Iambis Moneſes, & Pacori manus*

„ *Non auspicatos contudit impetus.*

Oda v. ij. lib. iij.

„ *Occidit Daci Cotifonis agmen:*

„ *Medus infectis sibi luctuosus*

„ *Diffidet armis.*

De Cotifone Dacorum rege a Cornelio Lentulo Augusti legato in Pannonia superato Paterculus, Florus, & Eutropius. Medos autem, idest Parthos tunc inter se dicit dissidentes: quod pulso Phraarthe a populo, ut supradiximus, Tyridates rex creatus fuerat, qui tamen, Phraarthe a Scythis restituto Romam ad Augustum cum filio Phraarthis indiligentiùs custodito confugit.

P V R P V R A C A N D I D A

apud Horatium. Lambini error.

Acuta belli,

Cap. VII.

ODA prima lib. iij. non Venericanitur. Itaq; inſcriptio mutanda, & Q. Fabio Paulo Maximo attribucnda. Cui in consulatu collega fuit M. Antonius Iulus M. Antonij Triumviri filius Africanus, ad quem sequens statim Oda scribitur. In hac oda ad Q. Fabium sunt hi versus,

„ *Tempeſtius in domo*

„ *Pauli purpureis ales oloribus*

„ *Comiſſabere Maximi.*

Lambini audacia hùc decipiat neminem, qui non dubitavit

bitavit vocem, *purpureis* in marmoreis vertere: quoniam latuit hominem, esse etiam genus purpuræ candidæ, quod iam pridem ab Hermolao Barbaro traditum est. Hoc non fefellit olim Plutarchum, qui in Alexandro candidæ purpuræ meminit: nec C. Pedonem Albinouanum, in cuius carmine ad Mæcenatem est hic versus.

„ *Brachia purpurea candidiora nive.*

Cautior fuit in eius verbi significatione explicanda Porphirio, qui *purpureis* pulchris interpretatur. Quæ in significatione etiam Virgilius dixit.

„ *Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo.*

Sed idem Lambinus in Mustæco Lauream quærens, in eum versum Horatij oda iv. libri quarti,

„ *Expediunt per acuta belli.*

verba multa impendit, ut doceat, legendum esse, ut legitur, *per acuta belli, non acuta bella*: quasi Porphirio non multis sæculis ante admonuerit, legendum esse

„ *acuta belli*: non *acuta bella*. Acuta autem belli ego esse existimo, non quæ scribit Lambinus, sed momenta, & occasiones, ut poeta respiciat ad novaculam:

quam manu gestari ab Occasione Dea eleganter fingit Posidippus lib. iv. Epigrammatum Græcorum. Et quis nescit, momenta, vel minima in bello semper

[ne plerumq; dicam] inclinationes habere insignes, & vel lætos captata, & adrepta: vel tristes neglecta exitus ferre? Itaq; probe in hanc sententiam idem

Posidippus.

„ *Χεὶρ δὲ δεξιέρῃ τι φέρεις ἔχον; ἀνδράσι δῆγμα.*

„ *Ὡς ἀκμῆς πάσης οὐχὺ τέρος τελέθω.*

Legantur etiam proverbia in acie novacula, & nescite tempus.

ARBI.

ARBITRIA. IUSTA. FUNERA.

Exequiæ. Ciceronis locus
declaratus.

Cap. VIII.

Interpretes Horatij exponunt.

„ *Arbitria fecerit, iudicariis, & sententiam tulerit,*
ad eum versum Odæ vij. lib. iv.

„ *Cum semel occideris: & de te splendida Minos.*

„ *Fecerit arbitria.*

Ego non memini legere, „ *Facere arbitria*, aut, „ *Facere sententiam pro iudicare*; cum tamen *Facere* præiudicium frequenti sit in usu. Contra, cum *Facere* funus, *Facere iusta*, *Facere iusta funerum*, *Facere iusta funera*, *Conficere iusta*, & *Solvere iusta funeri* latine optime dicatur; quibus modis Cic. atq. alij usi sint, videor facere posse sine suspitione temeritatis, si hic apud Horatium suspicer fecerit arbitria; nihil aliud significare, quam sepulturæ mandatus sis, & splendida iusta mortuo sint persoluta; idest cum obieris. Et si enim tristem sententiam Minois sequitur mors, tamen verbum hoc, *Splendida non ad iudicia*, sed ad funerum magnificentiam egregie est ad commodatum. Cicero etiam alicubi sumptuosa dicit. Hic autem Ciceronis verba in oratione post reditum ad Senatum æmulatur felicissime sine dubio Horatius. Verba Ciceronis hæc sunt.

„ *Nondum palam factum erat concidisse Rempub. cum tibi arbitria funeris soluebantur.*

Ecce quod Cicero ait, „ *Concidisse Rempub.*, Horatius, „ *Cum semel occideris*, dicit, & quod idem Cicero

„ *Ar.*

„*Arbitria funeris soluebantur*, Horatius explicat.

„*Et de splendida Minos Fecerit arbitria.*

Aliud exemplum Ciceronis est superiori simile in oratione pro domo sua.

„*Vidi pratextatos inimicos nondum morte complorata*

„*arbitria funeri petentes.*

& in Pisonem.

„*Eodem in templo arbitria non mei solum, sed patria*

„*funeris abstulisti.*

Exempla autem earum, quas dixi, figurarum non appono: quoniam sine ullo negotio quisq; sibi petere potest ex Nizolijs. Confectis Iustis funebribus dixit Cæsar lib. vj. de bello Gallico.

Quod addam superpondij loco erit.

In verbis illis Ciceronis.

„*Non palam factum erat concidisse Rempub. cum tibi arbitria funeris soluebantur.*

Hoc in loco Ciceronis verbum illud „*soluebantur*, venustam habet dilogiam. Nam proprie Soluere arbitria funeris est funus facere, curare funus faciendum soluere Iusta funeri, Iusta facere: & siquæ aliæ sunt formulæ huiusmodi. At hic alio, sed tamen coniunctio sensu accipi debet, hoc pacto interpretando. Qui sumptus fieri, & qui honor haberi solet mortuis, ille habitus, & persolutus est tibi, persolutus, inquam (hic enim est *δυναμις*) idest, pro mercede ruinæ meæ & eversæ Reipublicæ, atq; oppressæ prouincia tibi decretæ est.

HORATII VETVS LECTIO

reventa, plures eiusdem loci illustrati. Luxere.

Cap. IX.

- ODA prima Epodon Horatij sunt hi versus?
- „ *Vt adfidens inplumibus pullis auis*
 „ *Serpentium adlapsus timet:*
 „ *Magis relictis, non ut, adfit, auxilij.*
 „ *Latura plus, presentibus.*

Legunt hic aliqui, *Minus relictis*, sed pessima est istorum lectio. Ordo & sensus versuum hic est. Mater auis pullis inplumibus timet quidem adfidens: magis tamen timet relictis, non quod plus auxilij adlatura sit auicula scilicet imbecilla, si adfit.

Oda tertia eiusdem libri.

- „ *O dura messorum ilia:*
 „ *Quid hoc veneni sauit in praeordijs?*

Ex interpretibus nemo satis hinc se explicat in ordine versus postremi. Lambinus, & Cruquius sensum adsecuti verba duo ingerunt in explicando minime omnino necessaria, sic exponentes. Quid est hoc veneni, quod sauit in praeordijs? Ego mihi persuadeo, verbum illud, *hoc* paret con esse, abundat enim, more scilicet antiquis scriptoribus vsitato, praesertim in eius modi Pronominibus, ut patebit exemplis.

Cicero lib. I. Epist. ad Lentulum.

- „ *Quem ipsum cum video, prorsus cum omni suspitione*
 „ *libero.*

quibus in verbis abundant duae voces, *Ipsum*, & *Eum*. Plautus.

„ *Hunc*

„ *Hunc clamdatum, quem vidis, ei iratus est Mars.*

Terentius Heautont.

„ *Hanc secum huc adduxit ea, quæ est ad uxorem tuam.*

Oda vi. eiusdem libri.

Quin huc inanes, si potes, vertis minas.

Cruquius legit „ *verte*, sed male, haberet enim Iambicus versus.

Trochæum a iambico versu exclusum.

Oda xvi. eiusdem libri.

Ruinam futuræ aliquando verbis Romæ prælagit nolens Horatius, nec fallus fuit vates: cum detestans ciuilia bella sic queritur.

„ *Ferisq: rursus occupabitur solum.*

„ *Barbarus, heu, cineres insidet victor: & urbem*

„ *Eques sonante verberabis ungula.*

Hæc calamitates contigerunt anno a Domino nostro IESV CHRISTO nato quingentesimo quadragesimo septimo, urbeæ Totila capta, direpta, & tota prope funditus euerfa. Auctores sunt Marcellinus Comes, & Otho Frisingensis.

Oda xvij. eiusdem libri.

Quod testatus sum alibi, idem hîc quoq; repeto: suam veterem scripturam auctoribus esse conseruandam: etiâ si meliorem possis substituere. Id ideo dico: quoniam Lambinus ad odam xvij. Epodon, vbi libri omnes antiqui habent, „ *Vnxere* in hoc versu.

„ *Vnxere matres lilia additum feris.*

„ *Alitibus atq; canibus homicidam Hectorem,*

legendum longa disputatione adserit „ *Luxere*. Sed prædicet, & præcipiat alijs Lambinus ista. Mihi certe non persuadebit. Mortem Hectoris luxere & statim eo interempto, & toto eo tempore, quo eius cadauer ab Achille est retentum. Vnxere autem; postea quam inpotentem iram domuit exoratus Achilles, & placatus:

catus: patriq; redemptum concessit, itaq; subdit statim poeta.

Postquam relictis montibus, Rex probrat,

Heu, perniciacis ad pedes Achillei.

Consilium poetæ Lambinus non est assecutus. Studet enim Horatius probare exemplis, nullum dolorem, nullamq; iracundiam tantam umquam fuisse in quocumque, ut non aliquando animus fluxus ad æquitatem redierit: finemq; fecerit dolori, & furori, sententia igitur est. Etiam Achilles, quamquam ira prope inexpiabili exardesceret, aliquando tandem tamen illam conculcavit, & placatus est: cadauerq; Hectoris reddidit, ut commendari sepulcro posset. Id enim significat verbum hoc, *Vixit*. Tunc enim vngendi, & iusta cætera soluendi facultatem habuerunt Iliæ matrones, cum Achilles ira sopita, & deposita cadauer reddidit. Concluditq; Horatius, & ait, exemplo illius etiam Candidam debere tandem odio modum, finemq; ponere. Quod si aliquo in libro legeretur, *Luxit* (quod tamen nemo asserit) eandem tamen illi sententiam tribuerem, quam dixi, loco isti: agnosceremq; ibi eum sensum: in quo accepit Cicero: cum interrogatus, quid agerent coniurati, respondit, Vixerunt.

QV ID APVD HORATIVM

significent Nova, & ficta verba

Parce. Adspargere.

Cap. X.

IN epistolam de Poetica ad Pisones post tot excellentium virorum lucubrationes fortasse temerarium sit quidquam audere amplius aliquem: Attamen quid agas?

agas? Nec omnes omnia vident, & norunt: & pridem sic viuunt: Scripturimusq; pleriq; omnes ad infaniam, & pruritus morbi huius his vnguibus est scabendus. Præterea hæc epistola est pictura prætercuntes omnes spectans: idest, vniuersis præbens amplum multarum, & sæpe diuersarum atq; inter se contrariarum coniecturarum, & formarum argumentum. Proponamus nos quoq; quibusdam in locis eius epistolæ opinionem nostram, reliqui omnino doctioribus illius iudicium.

Et noua fietq; nuper habebunt verba fidem, si

Græco fonte cadant parce detorta.

Parce detorta non habent eam vim, quæ parcitatem (vt vtar verbo Senecæ), & raritatem significant, sed monent, nouata verba tunc probatum iri, & placitura: si de Græco aliquo verbo sint non penitus, idest etymologia integra seruata, sed si aliquantulum sit deflexum, discessumq; à principijs verbi sui naturaliq; in vicinam, aut cognatam significationem, veluti dicamus, illa non esse à fonte, sed quasi per diuicula aliò deducta, & detorta. Ecce, quem Græci *Λυσιππος* dicunt, si solutorem vertissent nostri, nihil à fonte Græco esset discessum. Itaq; egregie, & perite Liberum vertentes detorserunt non nihil à fonte, & deflexerunt, discessusq; iste pauculus reddit verbum, figura ipsa etiam adiuuante, gratius, & venustius. Detorquere autem significare id, quod dico, probant multa multorum exempla, sed vno contenti erimus Ciceronis de Vniuersitate.

Eumq; qui erat eiusdem detorsit à latere in dextram partem.

Græci quoq; auctore Polluce lib. vij. cap. xi. *πλυνθῆναι*, & *πλυνεσθαι* dicunt pro *λυσισθῆναι*. Horatius quantacum Venere dixit Adspargere? eo versu vi. Satiræ lib. primi?

Quauis adspargere cunctas;

Præ

- „ *Præter eum, qui præbet aquam?*
 Porro verba illa.
 „ *Noua fietaq:*
 To auto ἐστὶν. Sic, *natum, inuentumq;* hoc versu.
 „ *Sic animis natum, inuentumq; poema iuandis.*
 Sic Cicero non semel dixit *Nouamus, & facimus:*
Formamus, & fingimus: sine vlla varietate sensus.

DE IMITATIONE HORATII

*decipi. De Epopœia, &
 Tragedia.*

Cap. XI.

V Num ex tribus imitandum poetæ præcipit Aristoteles.

*Vel qualia erant, aut sunt,
 Vel qualia dicuntur, & videntur,
 Vel qualia esse oportet.*

Horatius tria hæc Aristotelis præcepta adstrinxit in Epistola de Poetica cum sic scribit,

- „ *Aut famam sequere: aut sibi conuenientia finge.*
 quibus in verbis priora duo Aristotelis præcepta Horatius vno nomine Famæ comprehendit; scilicet, *Qualia erant, aut sunt, & Qualia dicuntur, & videntur, Quodque Aristoteles vocat,*
 „ *Qualia oportet, Horatius vertit.*
 „ *Aut conuenientia finge.*
 Ibidem.
 „ *Si quid inæpertum scenæ committis, & audes*
 „ *Personam formare nouam, seruetur ad imum,*
 „ *Qualis ab incepto processerit, & sibi constet.*
 Cum Aristoteles, & Simboli, ij, doceant argumen-
 tum

zum fabulæ sumendum esse ex historia, idest ex re, quæ fuit, aut est, aut etiam ex re, quæ dicatur, & videatur, & sit vulgi opinione recepta: cumq; Epici, & Tragici viam hanc vniuersi triuerint, videtur Horatius iusta reprehensione carere non posse, quando concedit cuique facultatem fingendi sibi argumentum rei, & personæ nouæ, inexpertæ, quæ hæcenus non fuerit, & de qua sit opinio nulla. Noui quidam interpretes existimant, Horatium de Persona tantum sentire, sed verba poetæ aperti mendacij eos arguunt, nam distinctè diseretq; Horatius de vtroq; præcipit. De re, cum dicit.

„ *Si quid inexpertum scena committis.*

De persona cum addit,

„ *Et audes personam formare nouam.*

& paulo post.

„ *Rectius Iliacum carmen deducis in ætus,*

„ *Quam si proferres ignota, indictaq; primus.*

vt omnino negari non possit, quin Horatius de vtriusq; Re, & Persona præcipiat. Atq; quod ad Personam adtinet, concedo, Personam nouam fingi à poeta posse: sed quæ non sit princeps personæ fabulæ. Vt in Aiace Mastigophoro Sophoclis, principes personæ sunt Ajax, & Vlysses, in Electra eiusdem, Orestes, & Electra. Has personas non finxit poeta, sed ex historia est mutuatus, propterea mutari non possunt. Reliquas personas fingere ex libidine poeta potest, vt Mineruæ, & Pædagogi. Sed laxata ab Horatio nouis poetis licentia de Persona, & Re ignota, indicta, noua, & à nouo poeta excogitata, cuius nulla historia, nulla fama, & nulla opinio extat, traxit in fraudem Arbecce auctorem ætate nostra Fracastoriumq; & nonnullos alios, qui in suis poematis commenti sunt fabulas sine vllius historię, aut famæ vulgaris, aut opinionis fundamento. Etsi autem Horatius hic de Tragedia tantum, tractat, quod apparet satis,

cum

cum Scenæ, & Actus meminit, tamen idem præceptum etiam ad Epopœiam pertinet.

PROICIO SERMO PEDESTRIS

Perpensus locus in epistola

Horatij de Poetica.

Cap. XII.

„ **E**T Tragicus plerumq; dolet sermone pedestri
Telephus, & Peleus.

Non incommode ordinari hæc possent verba: si The-
feus, & Peleus antecedant verbum, „ dolet: non autem
cum sequente verbo, „ proicit iungatur, hoc modo. Et
tragicus Telephus, & Peleus plerumq; dolet sermone
pedestri, totumq; locum sic interpungas.

„ *Interdum tamen, & vocem comœdia tollit:*

„ *Iratuq; Chremes tumido diligit ore.*

„ *Et tragicus plerumq; dolet sermone pedestri*

„ *Telephus, & Peleus: cum pauper, & exul uterq;*

„ *Proicit ampullas, & sesquipedalia verba,*

„ *Si curat cor spectantis tetigisse querella,*

Nam quemadmodum de Comœdia loquens Hora-
tius, posteaquam de Comœdia mentionem fecit, statim
comicarum personarum nomina subiungit sic dicens,

„ *Interdum tamen, & vocem Comœdia tollit:*

„ *Iratuq; Chremes tumido diligit ore.*

Sic de Tragœdia agens post Tragœdiæ mentionem
debuît Tragicarum personarum testimonium adferre,
quod continget, si verba ordinentur, vt diximus, sed
hoc propono, non statuo.

Quod autem interpretes veteres, & noui exponunt
„ *Proicit, abicit, & deponit*, eo modo, quo Virgilius
dixit,

Pro-

Proice tela manu sanguis meus,

Omnino rectè sentiunt, non tamen negandum fuit, quod faciunt, Proicere interdum esse proferre, & proferre, alioqui peccasset Virgilius, cum lib. v. dixit.

In medium geminos immani pondere Castus

Proicit.

quod Donatus quoque sentit, qui interpretatur

Protulit.

Pedestris autem sermo cum alibi prosam orationem etiam apud Horatium significet, tamen hic pro humili, demisso, & abiecto, atque supplici est accipiendus.

CYCLICVS ANSTASIMVS

Paruæ Iliadis auctor fuerit. Eusebii

locus adnotatus. Lescolefinus.

Cap. XIII.

Ec sic incipies, ut scriptor Cyclicus olim,

Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.

De Cyclo poemate, & Cyclico poeta superuacuum est quidquam addere ad ea, quæ supra nos diximus, & quæ obseruauit in Catullianis commentarijs Iosephus Scaliger viris, in quo singularis eruditio certat cum nobilissimi generis splendore. Vnum ibi in disquisitionem adduci fortasse potest. Si Stasimum Paruæ Iliadis auctorem facimus, quod ille sentit, Iliadis autem Paruæ primus versus hic fuit.

Ἰλιὸν δαΐδα, καὶ δαρδανίην ἑρπιδίην,

quid excogitabimus, ut persuaderi nobis æquo animo patiamur, poetam illum, quem Horatius Cyclicum appellat à vitio immensi, & numquam finiti, & eodem semper recurrenti: poematis (est enim ἐν τῷ κύκλῳ, ut

Miscell. Erud. Tom. 4.

Ppp

ini-

initium nullum, ne finis nullus) Stasimum fuisse? cum à Græco, quem citauimus, primo Paruæ Iliadis versu longè diuersissimus sit hic Cyclici poetæ versus ab Horatio sic latine redditus?

„ *Fortunam Priamicantabo, & nobile bellum.*

Quid est etiam, quod Eusebius lib. iv. Olympiadis xxx. Lescolselinum quemdam eadem ætate cum Alcmæone, auctorem adnotat Paruæ Iliadis? An Lescolselinum (sic enim diserte in meo manu in Pergamenis scripto libro scribitur) Stasimum appellatum esse cognomine dicemus à nugis? λεσχα enim id significat.

*LOCVS HORATII EADEM
epistola non rectè ab interpretibus declaratus.*

Fabula constitutio. Indignatio.

Cup. XIV.

„ *F*alsa voluptatis causa sint proxima veris.

„ Nec quodcumq; volet, poscet sibi fabula credi.

„ *Nec pransæ Lamia viuum puerum extrabat aluo.*

Credunt interpretes poetæ, tradi ab Horatio hinc præceptum,

„ *Non esse (verba sunt interpretum) in fabulis fingendum ex Lamia aluo viuum puerum extrahi, quem paulo*

„ *ante sua ingluuie deuorauerit.*

sed falluntur. Immo, nisi huiusmodi miracula fingeret poeta, poësis fundamentum maximum conuelleretur. Quoniam fabula constituitur ab optimis poetis ex argumento earum etiam rerum, quæ fieri non possunt, dummodo famæ, & vulgi opinione sint receptæ.

„ *πρᾶν ἔσθ' ὅτ' αἱ (inquit Aristoteles) ἀδύνατα, καὶ ἐκτότα*

„ *μᾶλλον, ἢ δύναντα, καὶ ἀπίθανα.*

quo in loco posuit Aristoteles ἐκτότα pro πῖθαρα. *venon*
multo

multo post ab eodem auctore docemus, sic repetente.

πρὸς τὰς αὐτὰς τὴν ποιήσασθαι μὴ δυνατόν, ἢ ἀπὸ
 θάνατον, ἢ δύνατον.

Docet ergo Horatius, poetæ non esse enixius laborandum, postulandum ve, ut fabulam spectatores verum esse credant, quod obtinere conati nonnulli mali poetæ oculis spectatorum interdum facinora, & flagitia subiciebant malo exemplo, & euentu etiam infelici, abhorret enim animus, atq; oculi celeres, & fidi ad animum nuncij à spectando atrocita, & facinorosa. Itaq; hanc rem omnino non tentandam paulo supra probat his versibus.

Aut agitur res in scenis, aut acta refertur:

Segnius irritant animos demissa per aures,

Quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus, & quæ

Ipse sibi tradit spectator. Non tamen intus

Digna geri promes in scenam, multa; tolles

Ex oculis: quæ mox narret facundia præsens.

Nec pueros coram populo Medea trucidet.

Aut humana coquat exsæ nefarius Atreus.

Aut in avem Progne vertatur, Cadmus in anguem.

Quodcumq; ostendis mihi sic, incredulus odi.

Ibidem.

Sic mihi, qui multum cessat, sit Choerilus ille.

Quem bisterq; bonum cum risu miror: & idem

Indignor, quandoq; bonus dormitat Homerus:

Verum opere in longo fas est obrepere somnum.

Quidquid dicant post Petrum Victorium Iason, Lambinus, & alij, persto ego in sententia: quam in libro mearum Adnotationum pridem declaravi cum approbatione excellentium virorum: qui librum illum meum legerunt. Omnino Indignor verbum Horatii, refertur ad felicem casum Choerili, indigni tamen felicitate illa, quasi dicat poeta, Admiror, & rideo felicem illum, ut intellexissem, æquo tamen animo ferre non possum,

excandesco, doleo, & indignor, ~~fortem eam~~, & fortunam contigisse ea felicitate indigno. Quis autem nescit, Indignationem esse ægritudinem nascentem in animis hominum: quando non merenti, & indigno boni aliquid contingit? ista: De Rifu porro, atq; Admiratione si qui cupiunt legere scitu ad hanc causam opportuna, adeant Vincentium Madium ciuem meum, Fracastorium, & aliquot alios: qui ætate nostra docte, & sapienter de vtrifq; scripserunt.

HORATIVM NON RECTE

dissentire a Cicerone. Pythia Canere.

Plinij locus emendatus.

Cap. XV.

IN eadem epistola Horatius sic scribit.

Mediocribus esse poetis

Non homines, non Di, non concessere columnæ.

At longe aliter sentit Cicero, cuius iudicium multis partibus iustius Deorum, hominum, ac columnarum interdicto antepono. Ciceronis verba hæc sunt in Oratore ad Brutum.

An in poetis nisi Homero soli locus est, ut de Græcis lo-

quar? aut Archilochus? aut Sappho? aut Pindaro, &

non horum secundis? aut etiam infra secundos?

Ibidem.

Inuitum qui servat, idem facit Occidenti.

Seneca Thebaid. ex hoc Horatij versu belle ludendi occasionem nactus sic argutantem inducit Oedipum.

Nolentem, in aquo est, & qui properantem impedit.

Occidere est vetare cupientem mori.

Nec tamen in aquo est, alterum gravius ver.

Malò

„ *Malo imperari, quam eripi mortem mihi.*

Ibidem.

Cæcutiunt interpretes in expositione hemistichij huius.

„ *Qui Pythia cantat.*

ego expono, qui in Pythijs cantat. Sic Plin. l. b. xxxv. cap. xv.

„ *Alchimachus Dioxiippum, qui Pancratio Olympia citra*

„ *pulveris iactum, quod vocant aconiti: coniti Nemaæ.*

Vbi tamen libri vulgati habent, „ *Olympia*, male, nam & ratio sic, & usus postulat: & statim sequitur.

„ *Coniti Nemaæ.*

Apuleius quoq; sic locutus est in libro de Dogmate Platonis, sic scribens.

„ *Tantosq; progressus exercitatio contulit ei, ut Pythia,*

„ *Isthmia de lucta certauerit.*

Huiusmodi vero formulæ apud Lucianum non semel leguntur. Horatius quoq; epistola prima, libri primi.

Quis circum pagos, & circum compita pugna.

„ *Magna coronari contemnat Olympia? cui spes,*

„ *Qui sit condicio dulcis sine pulvere palma?*

Legantur quoq; quæ in hos versus paulo post summi dicuntur.

IN EADEM EPIST. SENEÆ

ΔΥΣΕΛΠΙΔΕΣ. ΔΕΚΙΤΟΠΑΛΗΣ,

Cap. XVI.

„ **S**PE longus, avidusq; futuri.
exponunt, alij.

„ *Spem longiorem habet vivendi.*

alij

- alij,
 „ *Sperat, se adhuc victurum.*
 alij,
 „ *Sibi spem longi temporis proponit.*
 concors est omnium istorum interpretatio, quam ne
 probem faciunt verba hæc in eodem versu „ *avidusq;
 futuri.* Quæ verba non spem, sed cupiditatem longio-
 ris vitæ indicant. Igitur, expono „ *spe longus* δὲ σελπῆς
 Longus enim hic est in eo sensu, in quo accipitur a Te-
 rentio Andria.
 „ *Sed longum est vos expectare, dum exeat.*
 & Cicero lib. vij. Epist. ad Marium.
 „ *Hæc tecum coram malueram, sed quia longius fiebat,*
 „ *volui per litteras eadem.*
 & Cæsar lib. vj. belli Gallici.
 „ *Longum esse perterritis Romanis Germanorum auxilia*
 „ *expectare.*
 Senebrutis autem hoc quoq; vitium est, vt lenta sit
 ad sperandum, longe enim ab ea abest spes. *Aluntur*
senes (inquit Aristoteles lib. ij. Rhetor.) *memoria magis,*
quam spe, φιλοζωῆς est senex, Itaq; Horatius recte di-
 cit, „ *avidusq; futuri* sed aliud est longiorem vitam
 optare, aliud sperare,

IN EADEM EPIST. MALE EXPO-
 situm versus poeta. λεκτοπόλης.

Niti. Centum,

As,

Offenduntur enim, quibus est equus, & pater, &
 res.
 In huius versus expositione Grifolus, & Iason Nores
 præter ridicula cætera, turpissime etiam confundunt
 Ordī.

Ordines, & Genus, cum explanant his verbis.

- „ Equites, & Patricij, & Res, idest, qui sunt diuites,
 „ nec eos modo, qui censum habent equestrum, vel patri-
 „ cium, sed omnes locupletes intelligi: quorum solet esse
 „ magna inter ciues potentia.

Misere (inquam) labuntur. Nam si de Gentibus
 voluerunt intelligere, dicendum fuit „ Patricij, &
 Plebei. Si de Ordinibus, Senatores, Equites, & Plebs
 Sed de hac doctrina consulendi sunt libri doctissimi, &
 mei, dum vixit, amantissimi Caroli Sigonij.

Ibidem.

Nec si quid fracti Ciceris probat, aut nucis emptor.
 idest: λεκιθοπάλης, quod est, leguminum venditor: de
 vilibus personis, quarum si est venditor vilis, ergo &
 emptor, ἐκ τῶν πρὸς ἄλλα. legatur Aristophanis Scho-
 liastes in Pluto.

Ibidem.

- „ Nititur corborno.

Niti hic est Incedere. Pacuvius Periboea apud No-
 nium.

- „ Ardua per loca agressi, & trepidante gradu nititur.

Virgilius.

- „ Pressit bumi nitens.

Varro Pranso parato.

- „ Fertur bisuleis vnguibus nitens bumi.

Ibidem.

- „ Grais ingenium, Grais dedit ore rotundo.

- „ Musa loqui, prater laudem, nullius auaris.

Ouidius in hanc sententiam.

- „ Petitur sacris nisi tantum fama poetis.

Cæteri mortales, qui arant, nauigant, ædificant
 pretium spectant.

Solos poetas inanes beant Lauri, atq; edera.

FOR-

FORTISSIMA TYNDARIDARVM.

*Ambubaia . Io. Baccha . Labeone**insanior . Aqua cur vilis-**sum . Ingenius .*

Cap. XV 11.

Libri primi Sermonum Horatii Satira prima sunt hi
versus.

„ *At hunc liberta. securi*

„ *Diuisit medium fortissima Tyndaridarum.*

Quot docti viri in horum expositione versuum laborauerunt? vniuersiq; parum feliciter? Fortasse non absurdum fuerit coniungere vocem Tyndaridarum non cum „ *fortissima*, (id enim natura superlatiui non patitur,) sed cum „ *Securi* vt sit . Liberta fortissima hunc medium diuisit securi Tyndaridarum, idest, imitata Clytemnestra Tyndari filia facinus, qua securi in caput illius maritum interemit . Nec obstat, quod masculino genere comprehendit Clytemnestram . Immo sic ratio postulat . Nam quemadmodum diceremus: Filij Tyndari Pollux, Castor, Helena, Clytemnestra, Phoebe: ita hoc loco masculinum genus foemininum comprehendit. Frequens est auctoribus figura haec.

Terent. Eunuchus.

„ *Vterq; mater, & pater*

„ *Quasi dedita opera domi.*

Vix enim vmquam Femineo generi Masculinum cedit . Vix dixi: quoniam commodum venit in mentem illud Ciceronis epistola xxv. libri x. ad Furnium.

„ *Istamq; operam tuam, nauitatem, animum in Rempub.*

„ *celeb.*

55 *celeritati Pratura anteferendam censeo.*

Aufonius imitatus Horatium patronymico masculino comprehendit foemininum de Niobe loquens.

55 *Tbebarum regina fui. Sipyleia cautes*

55 *Qua modo sum lasi numina Latoidum.*

est enim ibi Latoidum contractum pro Latoidarum.

Non est vero alienum a superiore argumento admonere, quod Athenæus scriptum reliquit, de Ouo Lædæ. Ouum appellatam fuisse aulam: in qua Læda liberos peperit. Hinc fabulæ origo.

Paulo supra in ea, quam nominauimus, Satira, adnotandus est Datuius verbo „*Refert*, additus in eo versu.

55 *Vel dic: quid referat intra*

55 *Natura fines viuenti.*

Quod exemplum fortasse est singulare.

Balatrones, & Ambubaia vocabula sunt initio Satiræ secundæ libri primi Horatii. Otho Frisingensis lib. v. cap. xii. Balatrones exponit Scurras, & Moriones. Alij Balatronem proprium nomen fuisse cuiusdam insignis scurræ tradunt.

Ambubaia vocem esse Syriacam dicunt significantem Tibicinas. Quo in sensu fortasse Ambubaia illæ apud Suetonium in Nerone sunt accipiendæ.

Satira tertia lib. i. legendum esse, Io. Bacchæ, non autem Io. Bacche, ultimæ syllabæ ratio admonere Lambinum potuit. Fuit autem vox Baccharum se inuicem cohortantium.

Ibidem.

55 *In Cruce suffigat Labeone infanior ipso.*

De huius Labconis procacissima linguæ libertate in Augustum, qui maledicta malefactoris cumulate poterat retundere, legatur Dio lib. Lrv.

Ibidem poeta vilissimam aquam appellat, cum dicit,
Miscell. Erud. Tqm. 4. Q q q „*Venis*

1. *Venit dissimulatum*

2. *Hic equus.*

non quod contemptui sit, & neglectui, sed quod obuia, multa, abundans, & nulla impensa parabilis. Sic Virgilius de Pomis, & Fascis.

3. *Vilibus aut onerat pomis.*

4. *Vilemque fascem.*

Ingenuus Satira sexta eiusdem libri in his versibus:

5. *Cum referre negas, quali sit quisque parente*

6. *Natus, dum ingenuus.*

non refertur ad Libertinum, ut censet Lambinus: sed significat probum, verecundum, & iustum. Sic Cic. lib. v. epist. Familiarium.

7. *Verum enim scribam: tenuiore mihi animo videbare, sicut omnes fere: qui vita ingenua in beata, & libera civitate vivimus.*

8. *Reclius igitur Acron sentit: qui exponit sic.*

9. *Ingenuus autem ad moris probitatem pertinet.*

SATIRA FUERIT NE TOTA ROMANORUM,
Satiram nullam soluta oratione scriptam. Rudior Latina vox non est.

Cap. XV III.

Controuersia est inter veteres scriptores, fuerit ne Satira tota Romanorum: quoniam aliqui eandem etiam Græcis vindicant. Horatius, Quintilianus, & Acron Latinorum partes fouent. Diogenes Laërtius, & Diomedes Grammaticus ab usu Satiræ Græcos non excludunt. Singulorum verba audiamus. Ponemus autem

autem prius testimonia eorum, qui Satiras in-
ventionem, & vsum tribuunt, deinde addemus eorum
auctoritates, qui Græcorum eam fuisse crediderunt.

Horatius Satira x. libri primi.

Hoc eras experto frustra Varrone Virgilio;

Atq. quibusdam alijs, melius quod scribere possem

Inuentore minor. Neq. ego illi desubere vixim

Placitem rapiti multa cum laude coronatus.

At dixi, fruere hunc latulentum.

Idem Satira j. lib. ij.

Quid? cum est Lucilius ausus

Primus in hunc operis compertus sacra iura moras.

Fabius lib. x. cap. i.

Satira quidem tota nostra est, & in qua prima insignem

Yundem adeptus est Lucilius, qui quosdam ita deditis

sibi adhuc habet amatores, ut cum non eiusdem modo

operis auctoribus, sed omnibus poetis præferre non du-

bitem.

Plinius secundus in epistola ad librum Naturalis hi-
storiae.

Quod si hoc Lucilius, qui primus condidit Styli na-

sum.

Acron ad illum versum Horatij in epist. de Poeti-
ca ad Pisones, & Græcis intacti Carminis auctor, sic
inquit.

Hoc ideo dictum: quia primus Satiram Græcis inta-

ctam versibus hexametris scripsit. Etiam Græcis au-

ctor operis est:

Atq. his sunt, qui totam Latinorum esse Satiram vo-

lunt. Nunc præferamus testimonia illorum, qui Græ-

cis non ignorare fuisse eandem tradiderunt.

Diogenes Laertius lib. ij. Menedemo.

Bacchius memorat Lycophron in Satira: quæ scripsit

augustinus.

Idem ex Timone, & alio quodam philosopho meo
 Nam hoc phantasma conscripserunt & versum sine gēdā,
 de Satira, & Cemedias, &c.

Idem lib. v. Demetrio.

Demetrius aliam Satiricam recenset.

Idem lib. ij. Platone.

Erat autem quantum poema Satiricum.

Apuleius iv. Floridorum.

Canit enim Empedocles carmina: plato dialogos: Sa-

crates hymnos: Epicarmus modos: Xenophon histo-

rias, Xenocrates Satiras.

Diomedes Grammaticus.

Poematos Dramatici genera sunt quatuor apud Græcos

Tragadica: Comica: Satirica: Mimica.

Idem paulo post verbis, quæ referam, in quibus vi-

tij est sine dubio aliquid.

Satira est carmen apud Romanos nunc quidem, apud

Græcos maledicum: & ad carpendum hominum vi-

tia Archæ Comædiæ caractere compositum, quale

scripserunt Lucillius, Horatius, & Persius.

Neq; vero dederim pedestri stylo, ante Lucillum,

fuisse illam apud Romanos conscriptam, ne forte

veteres Horatij interpretes aliquem decipiant, qui ha-

rum ineptiarum sunt auctores. Omnino Græcis (si qui-

dem illi Satiram habuerunt) & Latinis metrorum illa ad-

scripta fuit. Primum Satira poema est. Id docent Ho-

ratius, & Diomedes. Deinde nullum habemus so-

luta orationis exemplum. Nam illud Ennii exem-

plum, quod exstat apud Nonium in Obstringillare.

Resistant, occurrunt, obstant, Obstringillant, obagitant.

est Brachycatalecticum metrum lambicum (si modo ea

omnia verba vno versu sunt comprehendenda) cui su-

pra Trimetri versus naturam pes vnus superabundat, sic

enim appellat Diomedes versus vno pede longiores. E-

tiam

- „ Et id genus Rudus .
 In Tolutum .
 „ Lucill. lib. xxv.
 „ At cui, quem febris una, una dæmonia .
 „ Vni, inquam, Cyathus unus potuit tollere .
 In Tricæ, & Tricones .
 „ Lucill. Satira prima lib. xj.
 „ Nec mihi amatore hoc opus, nec tricone vadato .
 Idem
 „ Lucius Cotta senex Græffæ pater huius .
 „ Magnum trico fuit, nummatus, solvere nulla .
 In Cernuus .
 „ Lucill. Satirarum lib. ij.
 „ Cernuus extemplo plantas conuertit hanc st .
 Ibidem .
 „ Lucill. Satirarum lib. xxvj.
 „ Modo sursum, modo deorsum, tamquam collus cernui .
 Brachycatalepticus est versus .
 In Tolutum .
 „ Lucill. Satirar. lib. vij.
 „ Si omne iter euadit, Badiumq; adeliur tolutum,
 &
 „ Velle tolutum hic semper incæpturus videtur
 In Capulum .
 Lucill. Satirar. lib. ij.
 „ Quem cum vidisset Hortensius, Postumiusq;
 „ Ceteri item in capulo hunc non esse, aliumq; cubare .

LUCILLIUM NON PRIMUM

Romana Satiræ scriptorem fuisse,

sed Ennium.

Cap. XIX.

HOratio patronos acres, ac defensores hinc quæro
in causa, ut mihi videatur, conclamata. At ille,
Lucillum fuisse Satiræ primum inventorem Romæ. Et
tamen idem paulo post alium Satiræ auctorem prædi-
cat. Audiantur eius versus ex Satira x. lib. I.

- „ *Hoc erat experte frustra Varrone Atacino,*
„ *Atq: quibusdam alijs, melius quod dicere possem*
„ *Inventore minor. Neq: enim illi detrabere ausum*
„ *Hærentem capiti multa cum laude coronam.*
„ *At dixi fluere hunc lutulentum.*
„ *Satira j. lib. ij.*
„ *Millia, me pedibus delectat claudere verba*
„ *Lucilli ritu nostro melioris utroq:*
„ *Paulo post ibidem.*
„ *Quid? cum est Lucillius ausus*
„ *Primus in hunc operis componere carmina morem?*
„ *Clare his omnibus locis primum satiræ inventorem*
„ *Lucillum prædicat.*
„ *At in eadem x. satira lib. I. alium, non nominando,*
„ *auctorem satiræ ante Lucillum dicit, cum sic scribit.*
„ *Fuerit Lucillus, inquam,*
„ *Comes, & urbanus, fuerit limatior idem,*
„ *Quam rudis, & Græcis intacti carminis auctor.*
„ *Quamq: poetarum seniorum turba.*
„ *Ece hic alium à Lucillio, Satiræ auctorem fuisse scri-*
bit. Quo in loco excusam libenter, si queam, Poe-
tam,

tam, quod subsidium quando præstare non queam; admirari interea licet securitatem tot doctorum viro-
rum: qui posita multa opera in eo explanando hic mul-
tum faciunt. Lambinus tamen satagit, acumenq; suum
pistillo acutius in eo loco explicando ostendit sic scri-
beris.

„ *Fuerit Limator idem Quam*] Hunc locum, quem scio
„ *difficilem, & impeditum haberi, sic expedio, atq; explico.*
„ *Demus* (inquit Horatius) *Lucillum limatiorem fuisse,*
„ *quam auctorem Satira Græcis intacta esse oporteat, quod*
„ *idem fere valet, ac si dicat. Demus Lucillum fuisse li-*
„ *matorem, quam esse debuerit. Atq; ita nomen Rudis in*
„ *patrio casu accipio: & cum voce Carminis coniungo. Nam*
„ *quod alij Recti casus faciunt, hoc modo. Fuerit limatior*
„ *idem, quam rudis: id est, fuerit limatior potius, quam ru-*
„ *dis, & impolitus, hoc illi non rectè. Sic enim esset locu-*
„ *tus Horatius. Fuerit limatior, quam rudior.*

Probandæq; formæ eius dicendi multa aggerit ex-
empla: quod facere in re omnibus nota non oportuit.
Qua tamen in parte bis, ac fortasse sæpius peccat. Pri-
mum adhibet vocem auribus Latinis inauditam, *Ru-*
dior. ut non fuerit Horatius docendus non Latine loqui.
Deinde non perpetuum esse præceptum illud, quod di-
cit: *Limatior, quam rudior, satis docet Columella* [eo
enim nunc solo auctore contenti erimus] in procemio
libri xij. sic scribens.

„ *Idcirco reddit timidior, quam virilem.*

Terminus etiam posterior comparationis diuersus ef-
se debet à re, aut persona comparata, quæ ratio serua-
tur à poeta, cum subdit.

„ *Quam rudis, & Græcis intacti carminis auctor:*

„ *Quamq; postarum seniorum turba.*

id est *Limatior auctore carminis rudis, & intacti Græcis.*

Dicit hic aliquis: quemnam tu censeres fuisse eum: quem

Hora,

liber in illo loco auctorem rudis, & intacti Græcis
 nomen dicit? Rem breuiter expedio. Ennius ille fuit.
 ut antecessisse autem ætate Ennium Lucillio, quilibet di-
 scere ex Eusebio potest. Scripsisse vero eundem Sati-
 ram, probatur testimonio Porphyrii, qui ad illum
 Horatii versum, *Frustra Varrone Atacino*, sic scribit.
 Item Ennium: qui quatuor libros Satirarum reliquit.
 Agellius quoque lib. xvij. cap. ij. idem testatur, sic
 scribens.

Quorum prima fuit enarratio horum versuum; qui sunt
 in Satiris Q. Ennii, vno multipliciter verbo concin-
 genter implicati, quorum exemplum hoc est.

*Nam qui lapide postulat alterum frustrari,
 Quem frustratur, frustra enim dicit, frustra esse.
 Nam qui se se frustrari, quem frustra sentit,
 Qui frustratur, is frustra est: si non ille est frustra.*

Nonius in Obstringillare, quod etiam supra posui-
 mus.

*Resistant, occurrunt, obstant, obstringillant, oba-
 gant.*

Nomen, & locum antiqui scriptoris, qui hic egregie
 faceret, non memini. Eius vicem subibit Petrus Cri-
 nius, sic in lib. de Poetis de Ennio loquens.

*Satirarum libros scripsit quadratis versibus: qui in
 magno pretio habiti sunt.*

ACER INACTVS.

Cap. XX.

Sunt quibus in Satira videar nimis acer; & ultra
 Legem tendere opus.

Acer hic initio primæ Satiræ secundi libri, non est in

Mscell. Brud. Tom. 4.

R r r

re

reprehendendis, atq; insectandis hominum vitijis nimis vehemens, nimis sævus, & asper, vt exponunt nonnulli: sed altus, robustus, nervosus, elatus, grandis, vehemens in Satira scribenda. Cuius stylum esse oportet humiliorem: quippe qui proxime accedere debeat ad stylum antiquæ comœdiæ: cuius locum subiit apud latinos Satira. Hanc esse veram hic verbi humilis sententiam, satis declarant statim sequentia hæc carmina.

- „ *Sine nervis altera quidquid*
 „ *Composuisse putat, similesq. meorum*
 „ *Mille die versus deduci posse.*

Acer igitur & vires, & nervos carminis referri debet, non ad acrimoniam atq; mordacitatem. Immo Horatius in Satira adeo fuit multis partibus Lucillio mitior & temperantior: stylo vero adeo leni, & demisso, vt nonnulli olim, & tempestate nostra doctissimi viri ausi sint, iure an iniuria? hunc præstantissimum poetam Iuuenali, si Dis placet, post habere.

*Diuus
Thomas.
Iul. Cæs.
Scaligen.*

Ibidem.

- „ *Cum sibi quisq. timet, quamvis intactus, & odit.*

Quoniam læti, & taciti homines dolent accepto iam malo, non timent: timor enim est damni venturi: propterea moueor, vt hoc loco Intactius interpretæ Innocens, Integer: quiq; vere non queat tangi: & de quo iuste detrudere nullus posset. Lucretius Intactilis diceret.

MALIS

MALIS ALIENIS RIDERE

Triplex.

Cap. XXI.

Cum latine dicatur in ius vocare, aut rapere: non
 autem in iura, ego verum illam Horatij Satira iij.
 lib. ij. qui nunc sic legitur.

„ *Cum rapias in iura malis ridentem alienis.*
 Sic restituendum censeo.

„ *Cum rapias in ius malis ridentem alienis.*

„ *Quid autem sit malis, siue maxillis alienis ridere,*
 Consultatur prouerbiu in Appendice.

„ *Ibidem*

„ *Sume tibi decies: tibi tantundem: tibi triplex.*

„ *Triplex, hic pro tertantum est. Sic locutus est Li-*
uius lib. vj.

„ *Multiplex, quam pro numero damnum,*
Aemilius Prolus in Themistocle.

„ *Decemplicem numerum hostium prostigauit.*

MVRIBVS VITA BREVIS.

Verniliter. Incoquere. Remittere
muriam, fucum,
labem.

Cap. XXII.

Cum Satira vj. lib. ij. Horatius dixit, murium breue
 esse æuum eo versu?

„ *Vive memor, quam sis aui breuis*

Rrr 2

Qui

Qui de natura huius animaculi scripsere, tradunt adeo
foecundos, crebrosq; esse muris. parit, ut nisi natura
breuem ei vitæ terminum statuisset, copia esset futura
frugibus, cæterisq; commodis hominum damnoſa.
Græci *μυριαδ' οὖν* dicunt.

Ibidem.

Continuatq; dapes: Nec non venenatiter ipsa inq; max

Pungitur offitij, prælambens omne, quod adfert.

Venenatiter ego dicendum puto: Sicut a Sourra Sour-
riliter. Est autem hoc loco Venenatiter furaciter, vel
guloſe. Sequitur enim, *Prælambens omne, quod ad-*
fert. Hoc genus hominum sæpe prius degustatas, de-
minutas, præroſas, & ſemeſas a ſe eſcas dominis appo-
nunt. Quod vitium egregie apud Terentium Adelphiſ
depingit Syrus ſic dicens.

Ego iam proſpiciam miſi.

Nunc iam adibo: atq; unumquodq; quod, quidem eris
belliſſimum,

Carpam, & Cyathos ſorbilans paulatim, hanc pro-
ducam diem.

Satira vij. eiufdem libri:

Duceriſ, ut nervis alienis mobile lignum.

Neq; Acroniſ placet interpretatio, neq; Lambini:
quide Neuroſpaſtiſ intelligit. Ego accipio de Trochle-
iſ, Ergatiſ iſiſ, atq; alijs eiufmodi tractoriſ machiniſ.
Hæ machinæ trahunt quidem molem aliquam: ſed eæ-
dem machinæ mouentur, impelluntur, aut trahuntur
extrinſecus alia vi.

Satira viij. eiufdem lib. vj.

Brucas virides, Inulaſq; ego primus amaras

Monſtravi incoquere, illotus Curtilluſ Ebinuſ,

Ut meliſ, muria: quam teſta marina remiſſit.

Senſuſ horuſ verſuſ ſatiſ per ſecrat apertuſ, ni-
ſi Lambinuſ piluſ in oui teſta, quod aiunt: quærenſ,
nouam,

houam, id est a te excoctam, inquit tamen, & relucantem lectorem, unde etiam non belle se explicat, intruderet. Relucantem dixi; quoniam verbo Incoquere utimur plerumq; cum loquimur de rebus, quæ in liquore iureve aliquo alio coquuntur, cui significationi fidem faciunt (ne alia aliunde huc congeram) exempla: quæ ipse Lambinus ex Virgilio, atq; Horatio adfert, ut satis inde appareat, naturam repudiare formam hanc dicendi. Erucas Inulis incoquere. Sua igitur vera, & vetusta, & a posteritate accepta lectio versibus conseruetur, quorum hic est ordo atq; sententia. Ego primus monstravi incoquere muria, quam testa marina remittit. Erucas virides, Inulasq; amaras. Curtillus monstrauit, eadem incoquere muria Echinos illotos, ut melius, quod perinde est, ac si dixisset: melius esse incoquere muria illotos, quam lotos Echinos. Muria autem, quâ testa marina remittit, est liquor, qui ex testa marina multo inspersa, & macerata sale liquatus effluit. Id enim in his condituris significat verbum Remitto. Hoc verum esse diligentissimus, & maxime proprietatis amans Columella probat lib. xij. cap. ix. cum sic scribit.

Caules Lactuce ab imo depurgatos catenus, qua tenera folia videbuntur, in aluco salire oportet; diemq; unum & noctem sinere; dum muriam remittant, deinde muriam vluere.

Alio; sed oppido quam significanter, & appposito sensu accipitur a Plinio, cum tincturam scribit fucum remittere, quod contingit, cum de indole (ut sic dicam) & splendore accepti tinctura coloris deperit vetustate, vel usu aliquid, & quasi eluitur.

Buccinum (inquit lib. xi. cap. xxix.) per se damnatur quoniam fucum remittit.

Aliter etiam Horat. epist. v. lib. ij.

Sed veluti tractata notam labemq. remittunt

Alia.

„ *Atramenta, fere scriptores carmine foedo*

„ *Splendida facta linunt.*

idest polluunt: & nigronem, aut aliam maculam adlinunt.

PAGANALIA. DECLARATVR HORATII

locus. Frater. Olympia Coronari.

Cap. XXIII.

„ **Q** *Vis circum pagos, & circum compita pugnas*
 „ *Magna coronari contemnat Olympia. cui spars,*
 „ *Cui sit condicio dulcis sine pulvere palma?*

Horum trium versuum Horatij ex epist. 1. lib. 1. hæc est sententia. Quis si speret, sine pulvere & sudore magna Olympia idest in magnis Olympijs victor securus incommodi, & periculi coronari, non id malit: quam cum labore, & discrimine in vilibus Paganaliorum ludis pugil humilem inde laudem querere? De Paganalibus ludis puerorum legere est apud Suetonium in Augusto.

„ *Spectant autem (inquit) studiosissime pugiles, & maxime latinos, non legitimos, atq. ordinarios modo, quos etiam committere cum Græcis solebat: sed & cæterarios oppidanos inter angustias vicorum pugnantes temere, ac sine arte.*

Vatso lib. v. de lingua Latina.

„ *Feria non populi modo, sed mantanorum: ut Paganalia, quæ sunt alicuius pagi.*

Quod attinet ad illam formam dicendi Coronari Olympia, legantur, quæ diximus ad versum illum in epistola ad Pisonem.

„ *Qui Pythia cantat.*

In

In epistola iij. ad Iulium Florum.

Vivitis indigni fraternum rumpere fœdus.

Quomodo fraternum? An amorem tantum intelligit, quantus est fratrum inter se? An fuisse Iulius, & Munacius fratres germani: sed altero in alterius gentis adoptionem tradito? An fratres vterini tantum fuerunt.

Ep. vij. ad Mæcenatem.

Qui semel adspexit, quantum dimissa petitis

Præsent, mature redeat, repetasq; priora.

Metiri se quemq. suo modulo, ac pede, verum est.

γνώμας duæ sunt. Verba autem sunt poetæ, non Philippi: ut putantes nonnulli sententiam veram non sunt adsecuti. Legendum autem esse semel, ut nos restitui-
mus, non simul, sententia satis probat. Et qui aliter tradiderunt, longè à vero aberrant, vno in loco duos graues errores admittentes.

MEDIUM VITIORVM QUID SIT.

Tesquor.

Cap. XXIV.

Virtus est medium vitiorum, utring: reductum.

Versus est Horatij ex epist. xix. lib. i. ad quem versum proba est veterum, & nouorum interpretatum expositio. Attamen, quid? si virtutem medium interpretemur: quæ de extremis duobus contrarijs vitijs participans, & ex defectu aliquam, & ex excessu aliquam item partem accipiens, temperatam ex vtriusq; illis extremis vitijs misturam efficiat? Certe sic sentit Suidas in voce μέσος pluribus verbis acute disputans, quomodo virtutes morum sint Medium.

Epist. xx.

„ Quid.

- „ *Quid? si quis vultu ferox, & pede nudo;*
 „ *Exiguaq; toga simulet textore Catonem,*
 „ *Virtutem ne representet, moresq; Catonis?*

In secundo versu aliqui legunt *Teſtio Ore*, ex historia, quam narrat Plinius Iunior lib. iij. in quadam epist. ad Catillum seuerum his verbis.

- „ Erunt officia antelucana; in quæ incidere impunè ne
 „ Catoni quidem licuit. Quem tamen C. Cæsar ita re-
 „ præhendit, vt laudet. Describit enim eos, quibus ob-
 „ uis fuerit, cum caput ebrij retexissent, erubuisse. De-
 „ inde adicit. Putares, non ab illis Catonem, sed illos à
 „ Catone depræhensos. Potuit ne plus auctoritatis tribui
 „ Catoni, quam si ebrius quoq; tam venerabilis erat?

Verum audax nimis est hæc licentia sine auctoritate alicuius veteris libri. Deinde accommodare eam historiam versui, & sententiæ Horatii, est vtrijq; scriptori vim facere, tum ratio bene loquendi hanc lectionem penitus respuit. Quis enim dicat, aut ferat modum hunc dicendi Catonem *teſtio ore* exiguæ togæ abiisse? Alij nulla reddita ratione reponunt *Teſtore*, quæ lectio debet esse eadem cum superiore *Teſtore*.

Acron omnino videtur legisse *Textore*, cum sic exponit; qualem fecerit textor. Non desunt, qui *Gestore* legant. Iustus Lipsius vir doctus lib. primo *Electorum* cap. xij. testatur se in vetere scripto libro reperisse scriptum *Tesquore*, neq; aliud addit. Quæ lectio videtur bis à Porphyrione comprobari. Primum; cum in eiusdem versus expositione sic inquit.

- „ *Metonymia, id quod fit, pro eo, qui facit.*
 deinde, quando tertium à superioribus versum exponens hunc,

- „ *Decipit exemplar vitij's imitabile,*
 sic scribit.

- „ *Ut ille: qui Catonem imitari se putat, si tristis, ac ser-*
 „ *didatus incedat.* satis

fatis manifeste Porphyrio exprimit notionem verbi *Tes-*
quor, cum *Tristis*, & *Sordidatus* dicit. *Tesqua* namq;
 siue *Tesca* (sic enim scribitur apud *Varronem*) loca
 sunt inculta, deserta, aspera, difficilia, horrida, & senta.
 Inde verbum hoc *Horatius*, vel formauit ipse nouum,
 qualia aliquot alia apud ipsum non ante auribus latinis
 audita leguntur: vel ab antiquiore auctore mutuatus
 commodum hic illi locum tribuit, quod verbum *Squa-*
lorem, sordes horrorem significat, & situm. De verbo
Tesqua meminerunt *Acron*, & *Porphyrio* in epistola
 libri primi decimaquarta. Item *Varro*, & *Festus*
Pompeius. De vtro autem *Catone Maiore* ne, an *Vti-*
cense sit intelligendum, parum refert: vtriusq; enim
 par fuit natura, & mores pares. Quamquam, vt hic de
 posteriore accipiam, faciunt verba *Suetonij* à nobis su-
 pra citata. Libet tamen etiam adiungere aliquot ex
Plutarcho testimonia: quæ confirmant ea, quæ ab *Ho-*
ratio de *Catone* scribuntur. Iste igitur in eius *Vita* di-
 uersis in locis sic scribit.

Ferunt autem statim à pueritia constantiam, & seue-
 ritatem *Catonis* conspicuam fuisse. Vim namq; habe-
 bat ultra ætatem eius inceptam. Adulatoribus asper:
 terrentibus aduersus: tardus ad risum: vt perraro vul-
 tum remitteret, ad iram non facile labens: sed cum in
 eam deuenerat, implacabilis.

&

In ceteris, quæ ad victum pertinebant: durus, & seue-
 rus erat.

&

Seueritatem, rigoremq; bonitate, & gratia immotam ad-
 amauit,

&

Interdum vero nudis pedibus (hoc arguit mendacij *Acro-*
nem, qui *Catonem* negat nudis pedibus solitum incedere)

Miscell. Erud. Tom. 4.

SSS

» *& absq; tunica in publicum prodibat.*

&

» *Sape nudis pedibus , & sine toga ad rostra venire.*

&

» *Post prandium rursus , ut solebat , sine calceis ; & tu-*

» *nica in forum veniens una cum familiaribus ambula-*

» *bat .*

&

» *Cato autem torue ipsum prospiciens.*

DOSSENNVS. QUANDO PRIMVM

Romani barbam alere desierunt.

Ducere aera .

Cap. XXV .

Miror Lambinum tantopere satagere in nomine Dossennus (sic enim scribendum est , non Dor-
fennus) ad epistolam primam lib. ij. eiusdem Horatii ad
Mæcenatem . Fuit hic Dossennus Poeta Comicus inter
antiquiores relatus . Est eius mentio apud Senecam , &
Festum Pompeium in voce Temetum . Citat quoq; Pli-
nius secundus lib. xiv. cap. xij. aliquot huius Fabij
Dossenni non illepidos versus . Est apud me nummus
argenteus cum effigie Poetæ barbata . Quod indicat
fuisse eum ante Superiorem Africanum . Qui primus
Romæ incoepit barbam non alere , qui mos ad Impe-
ratorem Hadrianum duravit . Hic namq; ut vulneris
in facie cicatricem tegetet , non radenda barba morem
induxit . Habet nummus sub effigie inscriptionem hanc
DOSSEN. a tergo quadriugem currum . Subtus est
BRI. prioribus litteris confusis , ut cognosci non possint .
Suspiciari possint nonnulli Britannos indicari : moueriq;
ad

ad id credendum: quod in prima parte currus, superimposita est quasi casula, aut turris cum fenestris: unde pugnarent effedarij.

Sed ea tempestate nondum Romanis cognita erat Brittainia, certe intacta.

Ibidem.

„ *Speciaret populum ludis attentius ipsis.*

„ *Vt sibi præbentem mimo spectacula plura.*

Sententia versuum horum est. Speciaret Democritus attentius quam ludos, & mimos ipsos, populum. Caperetq; maiorem voluptatem spectans dementiam, & leuitatem populi, quam ex ludis, & Mimis ipsis. Hic omnes interpretes ridiculi sunt.

Ibidem.

„ *Edicto vetuit, ne quis se præter Apellem*

„ *Pingeret, aut alius Lyſſippo duceret ærea*

„ *Fortis Alexandri vultum simulantia.*

Pluribus verbis disputat hic Lambinus: & pro Duceret legendum putat Funderet, aut Cuderet. Ego nihil mutandum censeo. Dicit enim Horatius Ducere ærea pro ducere æreas imagines Fortis Alexandri vultum simulantia. Quid etiam, si ære accipiamus pro ex ære? Certe Apuleius scribit Floridorum primo.

„ *Sed in primis illud præclarum Alexandri, quod imaginem suam, quo certius posteris proderetur, noluit*
 „ *multis artificibus vulgo contaminari. Sed edixit*
 „ *vniverso orbi suo, ne quis effigiem Regis temere ad-*
 „ *similaret ære, colore, cælamine. Quin sæpe solus*
 „ *eam Polycletus ære duceret. Solus apelles colori-*
 „ *bus delinearet: solus Pyrgoteles Cælamine excu-*
 „ *deret.*

Ibidem.

„ *Munera, quæ multa dantis cum laude tulerunt.*

„ *Dilecti tibi Virgilius, Variusq; poeta.*

repræhendendis, atq; insecandis hominum vitij nimis vehemens, nimis sæuus, & asper, vt exponunt nonnulli: sed altus, robustus, nervosus, elatus, grandis, vehemens in Satira scribenda. Cuius stylum esse oportet humiliorem: quippe qui proxime accedere debeat ad stylum antiquæ comoediæ: cuius locum subiit apud latinos Satira. Hanc esse veram hic verbi humilis sententiam, sætis declarant statim sequentia hæc carmina.

„ *Sine nervis altera quidquid*

„ *Composuisse putat, similesq. meorum*

„ *Mille die versus deduci posse.*

Acer igitur & vires, & nervos carminis referri debet, non ad acrimoniam atq; mordacitatem: Immo Horatius in Satira adeo fuit multis partibus Lucillio mitior & temperantior: stylo vero adeo leni, & demisso, vt nonnulli olim, & tempestate nostra doctissimi viri ausi sint, iure an iniuria? hunc præstantissimum poetam Luuenali, si Dis placet, post habere.

Diuus
Thomas.
Iul. Cæs.
Scaligen.

Ibidem.

„ *Cum sibi quisq. timet, quamuis intactus, & odit.*

Quoniam læti, & tæti homines dolent accepto iam malo, non timent: timor enim est damni venturi: propterea moueor, vt hoc loco Intactus interpretæ Innocens, Integer: quiq; vere non queat tangi: & de quo iuste detrudere nullus posset. Lucretius Intactilis diceret.

MALIS

MALIS ALIENIS RIDERE

Triplex.

Cap. XXI.

Cum latine dicatur in ius vocare, aut rapere: non
autem in iura, ego versum illum Horatij Satira iij.
lib. ij. qui nunc sic legitur.

„ Cum rapias in iura malis ridentem alienis.
Sic restituendum censeo.

„ Cum rapias in ius malis ridentem alienis.

„ Quid autem sit malis, siue maxillis alienis ridere,
Consultatur prouerbiū in Appendice.

„ Ibidem

„ Sume tibi decies: tibi tantundem: tibi triplex.

„ Triplex, hic pro ter tantum est. Sic locutus est Li-
uius lib. vj.

„ Multiplex, quam pro numero damnum,
Aemilius Probus in Themistocle.

„ Decemplicem numerum hostium profugauit.

MVRIBVS VITA BREVIS.

Verniliter. Incoquere. Remittere
muriā, fucum,
labem.

Cap. XXII.

Cum Satira vj. lib. ij. Horatius dixit, murium breue
esse æuum eo versu?

„ Viue memor, quam sis aui breuis

Rrr 2

Qui

Qui de natura huius animaculi scripsere, faciunt adeo
foecundos, crebrosq; esse muris. parvis, ut nisi natura
breuem ei vitæ terminum statuisset, copia esset futura
frugibus, cæterisq; commodis hominum damnoſa.
Græci *μυριαδας* dicunt.

Ibidem.

Continuatq; daps: *Nec non venialiter ipsis*

Pungitur officijs, præambens omne, quod adfert.

Verniliter ego dicendum puto: Sicut a Sourra Scur-
rilitur. Est autem hoc loco Verniliter furaciter, vel
gulose. Sequitur enim, *Præambens omne, quod ad-*
fert. Hoc genus hominum sæpe prius degustatas, de-
minutas, præroſas, & semefas a se elcas dominis appo-
nunt. Quod vitium egregie apud Terontium Adelphis
depingit Syrus sic dicens.

Ego iam prospiciam mihi.

Nunc iam adibo: atq; unumquodq; quod, quidem eris
bellissimum,

Carpam, & Cyathos sorbillans paulatim, hanc pro-
ducam diem.

Satira vij. eiusdem libri:

Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.

Neq; Acronis placet interpretatio, neq; Lambini:
quidē Neuroſpactis intelligit. Ego accipio de Trochle-
is, Ergatis ipsis, atq; alijs eiſmodi tractorijs machinis.
Hæ machinæ trahunt quidem molem aliquam: sed eæ-
dem machinæ mouentur, impelluntur, aut trahuntur
extrinſecus alia vi.

Satira viij. eiusdem lib. vj.

Erucas virides, Inulaſq; ego primus amaras

Monſtravi incoquere, illos Curtillus Eebinos,

Ut melius, muria: quam teſta marina remittit.

Senſus horum verſuum ſatis per ſe erat apertus, ni-
ſi Lambinus pilum in oui teſta, quod aiunt: quærens,
nouam,

nouum, id est a Te excoqueatam, inquitam tamen, & re-
 luctantem lectionem, vnde etiam non belle se explicat,
 inuadit. Reluctantem dixi; quoniam verbo Inco-
 quere utimur plerumq; cum loquimur de rebus, quæ
 in liquore iureve aliquo alio coquuntur, cui significa-
 tioni fidem faciunt (ne alia aliunde huc congeram)
 exempla: quæ ipse Lambinus ex Virgilio, atq; Horatio
 adfert, vt satis inde appareat, naturam repudiare for-
 mam hanc dicendi. Erucas Inulis incoquere. Sua igitur
 vera, & vetusta, & a posteritate accepta lectio ver-
 bis conseruetur, quorum hic est ordo atq; sententia. Ego
 primus monstravi incoquere muria, quam testa marina
 remittit. Erucas virides, Inulasq; amaras. Curtillus
 monstrauit, eadem incoquere muria Echinos illotos,
 vt melius, quod perinde est, ac si dixisset: melius esse
 incoquere muria illotos, quam lotos Echinos. Muria
 autem, quæ testa marina remittit, est liquor, qui ex testa
 marina multo inspersa, & macerata sale liquatus effluit.
 Id enim in his condituris significat verbum Remitto.
 Hoc verum esse diligentissimus, & maxime proprietatis
 amans Columella probat lib. xij. cap. ix. cum sic scribit.

„Caules Lactuce ab imo depurgatos eatenus, qua tenera
 „folia videbuntur, in alueo salire oportet; diemq; unum
 „et noctem sinere, dum muriam remittant, deinde mu-
 „ria vlare.

„Alio, sed oppido quam significanter, & apposito
 „sensu accipitur a Plinio, cum tincturam scribit fucum
 remittere, quod contingit, cum de indole (vt sic di-
 „cam) & splendore accepti tinctura coloris deperit ve-
 „tustate, vel vsu aliquid, & quasi eluitur.

„Buccinum (inquit lib. xi. cap. xxix.) per se damnatur
 „quoniam fucum remittit.

„Aliter etiam Horat. epist. v. lib. ij.

„Sed veluti tractata notam labemq. remittunt

„Afra

„ Atramenta, fere scriptores carmine foedo

„ Splendida facta linunt.

idest polluant: & nigrone[m], aut aliam maculam adlinunt.

PAGANALIA. DECLARATUR HORATII locus. Frater. Olympia Coronari.

Cap. XXIII.

„ **Q** Vis circum pagos, & circum compita pugnas.
„ Magna coronari contemnas Olympia. cui sparsa,
„ Qui sit condicio dulcis sine pulvere palma?

Horum trium versuum Horatii ex epist. 1. lib. 1. hæc est sententia. Quis si speret, sine pulvere & sudore magna Olympia idest in magnis Olympijs victor securus incommodi, & periculi coronari, non id malit: quam cum labore, & discrimine in vilibus Paganaliorum ludis pugil humilem inde laudem querere? De Paganalibus ludis puerorum legere est apud Suetonium in Augusto.

„ Spectantis autem (inquit) studiosissime pugiles, & maxime latinos, non legitimos, atq. ordinarios modo, quos etiam committere cum Græcis solebat: sed & enteruarios oppidanos inter angustias vicorum pugnantes temere, ac sine arte.

Varro lib. v. de lingua Latina.

„ Fera non populi modo, sed montanorum: ut Paganalia, quæ sunt alicuius pagi.

Quod attinet ad illam formam dicendi Coronari Olympia, legantur, quæ diximus ad versum illum in epistola ad Pisones.

„ Qui Pythia cantat.

In

In epistola iij. ad Iulium Florum :

Viuitis indigni fraternum rumpere foedus.

Quomodo fraternum ? An amorem tantum intelligit, quantus est fratrum inter se ? An fuere Iulius, & Munacius fratres germani : sed altero in alterius gentis adoptionem tradito ? An fratres vterini tantum fuerunt.

Ep. vij. ad Mæcenatem.

Qui semel adspexit, quantum dimissa petitis

Praesent, mature redeat, repetasq; priora.

Metiri se quemq; suo modulo, ac pede, verum est.

duæ sunt. Verba autem sunt poetæ, non Philippi : ut putantes nonnulli sententiam veram non sunt adsecuti. Legendum autem esse semel, ut nos restitui-
mus, non simul, sententia satis probat. Et qui aliter tradiderunt, longè à vero aberrant, vno in loco duos graues errores admittentes.

MEDIUM VITIORVM QUID SIT.

Tesquetur.

Cap. XXIV.

Virtus est medium vitiorum, utrinq; reductum.

Versus est Horatii ex epist. xix. lib. i. ad quem versum proba est veterum, & nouorum interpretum expositio. Attamen, quid ? si virtutem medium interpretemur : quæ de extremis duobus contrarijs vitijs participans, & ex defectu aliquam, & ex excessu aliquam item partem accipiens, temperatam ex vtriusq; illis extremis vitijs misturam efficiat ? Certe sic sentit Suidas in voce *μεσος* pluribus verbis acute disputans, quomodo virtutes morum sint Medium.

Epist. xx.

,, Quid,

- „ Quid? si quis vultu ferus, & pede nudo;
 „ Exiguaq; toga simulet textore Catonem,
 „ Virtutem ne representet, moresq; Catonis?

In secundo versu aliqui legunt Tectio Ore, ex historia, quam narrat Plinius Iunior lib. iij. in quadam epist. ad Catillum seuerum his verbis.

- „ Erunt officia antelucana; in quæ incidere impunè ne
 „ Catoni quidem licuit. Quem tamen C. Cæsar ita re-
 „ præhendit, vt laudet. Describit enim eos, quibus ob-
 „ uisus fuerit, cum caput ebrii retexissent, erubuisse. De-
 „ inde adicit. Putares, non ab illis Catonem, sed illos à
 „ Catone depræhensos. Potuit ne plus auctoritatis tribui
 „ Catoni, quam si ebrius quoq; tam venerabilis erat?

Verum audax nimis est hæc licentia sine auctoritate alicuius veteris libri. Deinde accommodare eam historiam versui, & sententiæ Horatii, est vtrique scriptori vim facere, tum ratio bene loquendi hanc lectionem penitus respuit. Quis enim dicat, aut ferat modum hunc dicendi Catonem tectio ore exiguæ togæ abiisse? Alij nulla reddita ratione reponunt Tectiore, quæ lectio debet esse eadem cum superiore Tectiore.

Acron omnino videtur legisse Textore, cum sic exponit; qualem fecerit textor. Non desunt, qui Gestore legant. Iustus Lipsius vir doctus lib. primo Electorum cap. xij. testatur se in vetere scripto libro reperisse scriptum Tesquore, neq; aliud addit. Quæ lectio videtur bis à Porphyrione comprobari. Primum, cum in eiusdem versus expositione sic inquit.

- „ Metonymia, id quod fit, pro eo, qui facit.
 „ deinde, quando tertium à superioribus versum exponens hunc,
 „ Decipit exemplar vitij's imitabile,
 „ sic scribit.
 „ Vt ille: qui Catonem imitari se putat, si tristis, ac ser-
 „ didatus incedat. latis

satis manifeste Porphyrio exprimit notionem verbi *Tes-*
quor, cum *Tristis*, & *Sordidatus* dicit. *Tesqua* namq;
 siue *Tesca* (sic enim scribitur apud *Varronem*) loca
 sunt inculta, deserta, aspera, difficilia, horrida, & senta.
 Inde verbum hoc *Floratius*, vel formauit ipse nouum,
 qualia aliquot alia apud ipsum non ante auribus latinis
 audita leguntur: vel ab antiquiore auctore mutuatus
 commodum hic illi locum tribuit, quod verbum *Squa-*
lorem, sordes horrorem significat, & situm. De verbo
Tesqua meminerunt *Acron*, & *Porphyrio* in epistola
 libri primi decimaquarta. Item *Varro*, & *Festus*
Pompeius. De vtro autem *Catone Maiore* ne, an *Vti-*
cense sit intelligendum, parum refert: vtriusq; enim
 par fuit natura, & mores pares. Quamquam, vt hic de
 posteriore accipiam, faciunt verba *Suetonij* à nobis su-
 pra citata. Libet tamen etiam adiungere aliquot ex
Plutarcho testimonia: quæ confirmant ea, quæ ab *Ho-*
ratio de *Catone* scribuntur. Iste igitur in eius *Vita* di-
 uersis in locis sic scribit.

Ferunt autem statim à pueritia constantiam, & seue-
 ritatem *Catonis* conspicuam fuisse. Vim namq; habe-
 bat yltra ætatem eius inceptam. Adulatoribus asper:
 terrentibus aduersus: tardus ad risum: vt perraro vul-
 tum remitteret, ad iram non facile labens: sed cum in-
 cam deuenerat, implacabilis.

&

In ceteris, quæ ad victum pertinebant: durus, & seuerus erat.

&

Seueritatem, rigoremq; bonitate, & gratia immotam ad-
 amauit,

&

Interdum vero nudis pedibus (hoc arguit mendacij *Acro-*
new, qui *Catonem* negat nudis pedibus solitum incedere)
Miscell. Erud. Tom. 4.

SSS

- „ & absq; tunica in publicum prodibat.
 &
 „ Sape nudis pedibus, & sine toga ad rostra venire.
 &
 „ Post prandium rursus, ut solebat, sine calceis, & tu-
 „ nica in forum veniens una cum familiaribus ambula-
 „ bat.
 &
 „ Gato autem torue ipsum prospiciens.

DOSSENNVS. QVANDO PRIMVM

Romani barbam alere desierunt.

Ducere aera.

Cap. XXV.

Miror Lambinum tantopere satagere in nomine Dos-
 sennus (sic enim scribendum est, non Dor-
 sennus) ad epistolam primam lib. ij. eiusdem Horatij ad
 Macenatem. Fuit hic Dosennus Poeta Comicus inter
 antiquiores relatus. Est eius mentio apud Senecam, &
 Festum Pompeium in voce Temetum. Citat quoq; Pli-
 nius secundus lib. xiv. cap. xij. aliquot huius Fabij
 Dosenni non illepidos versus. Est apud me nummus
 argenteus cum effigie Poetæ barbata. Quod indicat
 fuisse eum ante Superiorem Africanum. Qui primus
 Romæ incoepit barbam non alere, qui mos ad Impe-
 ratorem Hadrianum duravit. Hic namq; ut vulneris
 in facie cicatricem tegeret, non radende barbæ morem
 induxit. Habet nummus sub effigie inscriptionem hanc
 DOSSEN. a tergo quadriiugem currum. Subtus est
 BRI. prioribus litteris contusis, ut cognosci non possint.
 Suspiciari possint nonnulli Britannos indicari: moueriq;
 ad

ad id credendum: quod in prima parte currus, superimposita est quasi casula, aut turris cum fenestris: unde pugnarent effedarij.

Sed ea tempestate nondum Romanis cognita erat Britannia, certe intacta.

Ibidem.

„ *Speciaret populum ludis attentius ipsis.*

„ *Vt sibi præbentem mimo spectacula plura.*

Sententia veruum horum est. Speciaret Democritus attentius quam ludos, & mimos ipsos, populum. Caperetq; maiorem voluptatem spectans dementiam, & leuitatem populi, quam ex ludis, & Mimis ipsis. Hic omnes interpretes ridiculi sunt.

Ibidem.

„ *Edictum est, ne quis se præter Apellem*

„ *Pingeret, aut alius Lyfippo duceret aera*

„ *Fortis Alexandri vultum simulantia.*

Pluribus verbis disputat hic Lambinus: & pro Duceret legendum putat Funderet, aut Cuderet. Ego nihil mutandum censeo. Dicit enim Horatius Ducere aera pro ducere aereas imagines Fortis Alexandri vultum simulantia. Quid etiam, si aere accipiamus pro ex aere? Certe Apuleius scribit Floridorum primo.

„ *Sed in primis illud præclarum Alexandri, quod imaginem suam, quo certius posteris proderetur, noluit*
 „ *multis artificibus vulgo contaminari. Sed edixit*
 „ *uniuerso orbi suo, ne quis effigiem Regis temere ad-*
 „ *similaret aere, colore, cælamine. Quin sæpe solus*
 „ *eam Polycletus aere duceret. Solus apelles colori-*
 „ *bus delinearet: solus Pyrgoteles Cælamine excu-*
 „ *deret.*

Ibidem.

„ *Munera, quæ multa dantis cum laude tulerunt.*

„ *Dilecti tibi Virgilius, Variusq; poeta.*

Multa cum dantis laude Mæcenatis scilicet. Laudatur Mæcenas non solum quia liberalis, sed quia cum iudicio dabat, bonis scilicet & merentibus. Notus est ille versus.

Beneficium dando accipit., qui digno dedit.

Magna scilicet laus sequitur digno dantem. Longe grauior graviorque est sententia hæc, quam si [quod alij faciunt] intelligas, atque exponas. Abeunt donati, & laudati.

CICUTA *οικῆα* DE CLYSTERIBVS

Cicuta non semper perimit. De pronuncian-
dis diphtonghis. Duas continuatas
liquidæ in una syllaba non
collocari.

Cap. XXVI.

QUæ intemperię adegerunt virum doctum Lambi-
num exponentem versus hos. Horatij.

, Sed quod non desit habentem

Quæ poterunt umquam satis expurgare cicutæ?

Quid inquam, impulit hominem pro cicutæ, legere Sicutæ, siue Sicyæ? Audacia est, ne temeritatem dicam, adulterinam vocem, auribus latinis non auditam occupare alienam sedem: & per indignam vim atque iniuriam nulla ne leui quidem vmbra iuris, vt sic loquar de legitima possessione ab omni- bus antiquis & recentibus libris, & a consensu interpretum vniuersorum huic loco addicta deicere veterem dominam? Sed rem perpendamus, *οικῆα*, & *οικῆα* Græci dicunt si, *οικῆα* latine voluit scribere, seruanda fuit integra diphtongus abusiua

abusius: ut mediæ syllabæ confuleretur, quæ producta est, quod faciunt, qui Ἀρπύας Harpyias scribunt, non Arpuas. Si a σίκας deducit Sicuas, in eandem fraudem incidit. Media enim, quæ esse in versu Horatii longa debet, in σικύα brevis omnino est, quod probat in simili stirpe vocalis eadem in versu, qui est apud Athenæum.

τὸν σίκυον τραγούσαντων τὴν χλῆδαν ὕφαινε.

alter etiam apud Suidam in voce Πρω, prouerbij nomine prolatus.

Ἀρχομένην σικύων, καὶ ληγουσῶν κολοκυνῶν.

Item ille a Scholiaste Aristophanis in Acharn. & a Suida ex quodam epigrammate adlatus.

καὶ σίκυον χυοῦντα, τὸν ἐν φύλλοις πεδοκοῖ τὴν.

Atq; quod ait Lambinus Cicutam non adhiberi a medicis ad purgandum, neq; Cicutam vim ullam purgandi habere, ut fortasse non mentiat, certe mendacium dicit. Si quidem aliqua est Plinij auctoritas, qui lib. xxvj. cap. xrv. Cicutam inter purgantia numerat sic scribens.

Cum ceroto apostemata, & ulcera tetra folia Mandragora recentia: radix vulnera cum melle aut oleo: Cicutam cum feligine mista mero: Aizoum Herpetas quoq; & Nomas, ac putrescentia: sicut Erigonon verminosa: recentia autem vulnera Astragali radix, ut vetera quoq; ulcera, purgat Hipocisthis utraq;

Quod autem Cucurbitis medicinalibus purgandi verbum attribuit idem Lambinus, ego obseruavi veteres scriptores plerumq; aliter loqui. Quin verbum illud expurgare ad euacuationes maxime pertinet, quæ deiectione alui superioris, & inferioris fiunt, quod non item ad sanguinem exsugendum per cucurbitas satis recte dicitur. Quippe ille (ut opportunitates omittam alias harum cucurbitarum ab Hippocrate expositas) si tument

tumenti qualibet de offensione, parti, aut si cuti considerata clementerq; scarificata acie nouacula imponuntur, & quasi adglutinantur vi flammulae in stupa accensa, potius quam purgare, dicentur sanguine leuare: euacuare: educere: adtrahere: extrahere: eruere: & exfugere sanguinem. Nam, quae integrae parti ad humores, atq; ad reiectionem sanguinis, & ad profluuium menstruorum coercendum maiores plerumq; cucurbitae adhibentur, fere dicuntur sistere. Haec vera esse omnia, fatebuntur, quicumq; medicorum libros consulerit, & Plinium, ubicumq; in hac sententia scribit de Mandragora, Elleboro, Cucurbitisq; his medicinalibus.

Quod idem Lambinus scribit, Cicutam immoderato frigore enecare, id negat nemo: loquitamen cum aliqua correctione debuit, quoniam tantum abest, ut tota Cicuta venenum sit, ut etiam mensis adhibeatur. Audiamus Plinium lib. xxv. cap. xij. sic loquentem.

- ,, *Cicuta venenum est, publice Atheniensium poena inuisa:*
- ,, *ad multa tamen usus non omittendi, semen habet noxium;*
- ,, *Gaulis autem, & viridis estur à plerisq; & in patinis.*

Apuleius in oratione pro se priore,

- ,, *Ut si belleborum, vel Cicutam, vel succum papaueris*
- ,, *emissum, item alia eiusmodi: quorum moderatus usus sa-*
- ,, *lutaris: sed commistio, vel quantitas noxia est*

Ad quos autem usus sit opportuna, legatur Plinius idem pluribus in locis, breuitatis enim causa huc ea non congerenda, existimaui, Dioscorides quoq; de eius succo scribens lib. iv. quantum ei tribuit?

- ,, *Εἰς δὲ πολὺ χρηστὸν εἰς τὴν ὕλης χρεῖαν ἔχοντες,*

Columella etiam lib. vij. cap. v. Cicutae succum viridis ad tollendam ouium scabriciem opportunum esse tradit.

Ex his igitur omnibus rationibus censeo, Horatium hoc

hoc loco nomine Cicutæ potionem intelligere ex Cicuta, temperata fortasse etiam mistura aliorum medicamentorum: Cuiusmodi ad varios usus complura legere est apud Plinium, ut dixi, atque alios. At Cicuta venenum est, quasi pleraque medicamenta purgantia, peregrina præsertim, nisi sint scienter præparata, & macerata, domitaque societate clementiorum medicamentorum, noxia, perniciofaque non sint, quippe quæ natura sua extergent, exterunt, & rodunt. Itaque Homerus φάρμακα dixit κακά. Sapienterque Plato in Timæo ad finem fugiandas monet purgationes omnes non necessarias.

- » τρίτον δὲ εἶδος κινήσεως σφόδρα ποτὲ ἀναγκαζόμενον χρήσι-
 » μόν. ἄλλως δὲ οὐδαμῶς τῷ νῦν ἔχοντι προσδεκτέον π τῆς
 » φαρμακευτικῆς καθάρσεως γιγνόμενον ἱατρικόν. τὰ γὰρ νοσή-
 » ματα, ὅσα μὴ μεγάλους ἔχει χυνδίνους, οὐκ ἐρεθιστέον φαρ-
 » μακίαις.

Quid? si Cicutam hinc apud Horatium accipiamus omnino pro veneno? interpretemurque? Non omnes Cicutæ, non omnia Aconita, non omnia toxica mihi poterunt etiam enecando eripere, quin, *Melius dormire putem, quam scribere versus?* Fuit, cum aliquando putarium nomine Cicutæ poetam intelligere Crunos, siue Siphones (sic enim Columella lib. ix. cap. xiv. vocat) idest fistulas: quibus Clysteres per anum in intestina induntur, eluunturque eadem intestina, aliisque exoneratur, & purgatur. Cicutæ enim nomine etiam intermedium significari in omnibus geniculatis stirpibus, quæ concavæ sunt, & vacuæ, cuiusmodi est Cicuta ipsa, frumenti calamus, Arundines, & alia. similia, satis nos docet Virgilius cum inquit.

- » *Est mihi disparibus septem compacta Cicutis*
 » *Fistula.*
 » Glossarium quoque, sic exponit.
 » Ἀυλὸς ἀπὸ καλάμου. *Cicuta.*

Jul.
Caesar
Scaliger

vt apud Virgilium verius fit intelligere de omni calamo potius, quam de Cicutæ calamo tantum: quod voluit vir doctus. Initio autem hæ Clysterum fistulæ, & siphones, (quos Festus in voce Eudiacor Clysterio videtur appellare] ex internodijs arundinum confectas esse credibile est. Immo hodie quoq; tenuis plebecula vtitur his ipsis arundinum internodijs pro acreis Siphonibus superimposita caua perforata scutella, ad ius decoctum Clysteris capiendum, inserto in ima arundine calamo pennæ anserinæ, aut olorinæ similitudine inuersi colli, & rostri Gruis. Atq; de Cicutâ hæc adenus. Admonet me diphtongus illa in vocibus Sicyia, & Harpyia, vt de ratione scribendi, & pronunciandicæ latine hic aliquid dicam.

Scribendam, atq; enunciandam vtramq; vocalem in diphtonghis Latinis esse res est satis iam constituta, & nota, etsi pleriq; omnes contenti scientia rationis, vulgus proferendo sequimur. Diximus, Lambinum non debuisse Sicutam scribere si *σικυια* voluit exprimere. Hoc iam dubitationem non habet. Quomodo autem subiunctiuas vocales diphtongi oporteat disponi in scribendo, & pronunciando, fortasse inter omnes non conuenit. Sunt nonnulli ex antiquis Grammaticis, qui *ἡ ἰότα* diphtongi in Harpyia, & similibus censuerunt a præcedente vocali distrahi, & cum sequente vocali coniungi debere hoc modo. Harpy, ia: Mihi aliter videtur. Causæ, quæ ad id censendum mouent, hæ sunt Vt in reliquis diphtongis Græcis, cum latine scribuntur subiunctiuâ vocalis, subiunctiuâ manet, sic etiam in hac diphtongo *ἡ ἰότα* adhærebit præpositiuæ suæ, vt pariter sit cum reliquis. Scribeturq; Sicyi, a, & Harpyi, a, Præterea *αι* diphtongus Græca, latine scripta semper perseverat esse *αι*: si quidem a iure non receditur, quod clare patet in *Αἰνείας* Aeneas, Aeneades, Aeneius.

Si

Si id non sit, pessime consuleretur cæteris. Quid quæso, est euenturum vocali? præpositiuz in *eu* diphthongo, nisi *v* vocalem subiunctiuam diphthongo conferuimus, & applicemus suam? Namq; si in *Ευαγγελος* & *Ευανδρος* nos το *υ* a diphthongo detrahentes, ac facientes consonantem, applicando sequenti vocali, *E*, vagoras & *E*, vander dicamus, necesse est *E*, remanere breuem. Demonstrationes hæ lineales sunt, nec quidquam vere dici contra potest. Ipsi Græci, si quando diphthongum hanc dissolunt, voluntq; priorem vocalem esse longam vertunt *ἔψιλον*, in *u*, si vero breuem, nulla est mutatio necessaria. Pro testimonio, duæ sufficiant ex Hesiodi Theogonia voces *ἑυκομος* & *ἑυεφανος*.

„ *ἑυκομος* θ' *Αρπυίας*, *Αηλός* δ' *ἄκυπτοντες*.

&

„ *Γέναιο* καὶ *Πολύδωρον* *εὐσεφάνω* ἐνὶ *Θήβῃ*.

At q; (quod ab hac disputatione non est admodum alienum) facimus ne recte nos, qui in vocibus his „ *Μαία*, „ *Αἶακ*, & quæ sunt his similia το *ιότα*, quæ græce loquentibus, & scribentibus est subiunctiuæ diphthongi, cum sequente vocali coniungimus? Aufonius ausus est latine scribere, cum dicit. Salaminius *Aeas*. Longius abeamus aliquantisper. In dictionibus simplicibus duarum, plurium ve syllabarum, in quibus insunt duæ plures ve consonantes, quarum prima possit statim sequenti incumbere, vt in hoc nomine „ *Castra*, In his, inquam, quid statuemus? adhærebit *ns*, priori vocali, an cum sequente coniuncta consonante, vocali sequenti seruiet? Probus Grammaticus diuidendas consonantes censet, itaq; in hac voce „ *estas*. *ns*, præcedenti syllabæ adiungit. Est Mediolanij in hortis vrbis I. V. C. Vidi Mazentæ nobilissimi, & elegantissimi viri insculpta in Lunensi candido marmore *πρωτεμνη* vel *Cybeles* turritæ, vel *Hastæ* vrbis: a cuius utroq; latere

Miscell. Erud. Tom. 4.

T t t

vox

vox hæc *Hasta* sic diuisa conspicitur.

Has TA. Vniuersæ ne similes voces ad hanc tamquam normam reuocari debeant, doctorum iudicium esto. In duabus liquidis exstat præiudicium Probi Grammatici: qui M, & N. coniungi numquam debere iudicat, paucis nominibus exceptis, vt in *Mnasylas*, & *Mnemon*, ego adderem etiam *Polymnestor* [primas enim duas syllabas in hac dictione alibi demonstraui-
mus esse breues) & sic aliquot alia. Ergo audire Probo pronunciabimus omnis, non o,mnis. Fortasse quod ad nomen Has TA, & ad marmor *Mazentæ* attinet, dicipote, marmorariorum arbitrium fuisse, vt ex libidine sua voces secarent: vniusc; syllabæ partem finis præcedentis verbi, partem initio sequentis attribuerent. Quod proliue est iudicare ex nonnullis antiquis marmoribus, in quibus syllabæ diuisæ prope prodigiose sunt nulla cogente necessitate, quippe vacante, & superante spacio intra eos cancellos, & limites, quos sibi in longitudinem rectis lineis præsignarint. Cuiusmodi apponimus inscriptionum duarum partem eam (nam integras alibi retulimus) quæ ad rem præsentem facit.

Hastæ.

DECVRIO.HAST.
ET |
|---------------------|

Dertonæ.

LEG. V. M. CONI
VGI |
|------------------------|

pronunciabāt ne antiqui I, & V, consonantes separatim à sequente vocali? Id propono propter I. separatim à sequente vocali in hac inscriptione Dertonensi. Atq; hanc postremam partem addidi in gratiam sodalis amabilissimi *Fabij Bellonij*: qui cum iure acutissimæ necessitudinis

cedinis posset imperare, rogavit: ut caput hoc longiusculum hac appendice cumulare.

MEDIASTINVS LVDERE.

Cap. XXVII.

Mediastinus, quod verbum est in epistola xiv. libri primi Horatii, non à Medius, & ^{asv}, neq; à Medius, & stando, ut purant, compositum nomen est. Sed vox est simplex à Medius deriuata, ea terminatione, qua Clandestinus à Clam, & Paupertinus à Pauper. Mediastini autem in familia urbana serui condicione erant pessima, quippe quibus omnium prope imperio esset parendum. Villicus autem seruus plerumq; fuit, primas in familia rustica gerens: impositus à domino reliquis ad distribuendum suas cuiq; operas, & diaria, eratq; tamquam domini vicarius. De quo, & de eius officio legatur octauum caput libri primi diligentissimi Columellæ. Addidi autem, „*plerumq;* cum seruum fuisse dixi: quoniam partes Villici interdum etiam liberis mandatae sunt, quod cognosci potest ex oratione Ciceronis pro L. Flacco, non procul à fine, vbi datum esse iudicium in Villicum M. Lurconis libertum narrat. Nam nisi villicus ille liber fuisset, non esset in iudicium vocatus. Atq; sint hæc dicta in epistolæ, quam dixi, versus hos.

„ *Tu Mediastinus tacita prece rura petebas.*

„ *Nunc urbem, & ludos, & balnea villicus optas.*

Sequitur ibidem hic versus.

„ *Non Lusisse pudet, sed non incidere ludem.*

Hic verbum Lusisse rectum illud quidem est, & honestum: quo tamen amantium, atq; coniugum etiam congressus significantur, quo in sensu fortasse hic accipiendum est. Sic Græci *παιδευ* dicunt. In quam notionem protulit Moses Genesis cap. xxv. Ttt 2 „ ^{Rai}

- „ Καὶ παραύψας ἀβιμελὲς ὁ βασιλεὺς γράψαν γὰ τῇ θυρί-
 „ dos, εἶδε τοὶ Ἰσαὰκ καί ὄντα μετὰ ραββίκαας τῆς γυναίκος
 „ αὐτοῦ.

Nostrates quoq; mulieres interdum inter se lætius fa-
 bulantes, recto hoc verbo verecunde significant, quod
 pudor, & modestia suo verbo prohibet proferre.

LEVO GRATE DECLARATVS

Horatij versus.

Cap. XXV III.

Leuare primæ syllaba producta est leu' gne, & polire
 apud Horatium epist. vltima libri ij.

- „ *Nimis aspera sano.*

- „ *Leuabit cultu.*

Quantitas syllabæ primæ si animaduersa esset, Por-
 phirionem in errorem non traxisset, quamquam fortal-
 se alius à Porphirione id admisit.

Ibidem

- „ *Fuit baud ignobilis Argis:*

- „ *Qui se credebat miris audire tragædos.*

Legantur Petrus Victorius libro Variarum Lectio-
 num iij. cap. ix. & Robortellus Adnotationum pag.
 xxvij. & Aelianus Variæ historiæ lib. xv. ad finem.

Ibidem.

- „ *Natales grate numeras?*

Sententia hæc est. De longa ætate gratularis? gra-
 tusque es erga Deos? diuturnioris vitæ gratiam à Dis
 agnoscis? refers acceptam Dis vitæ longitudinem? Hic
 Lambinus crasse allucinatur.

Ibidem.

- „ *Cur alter fratrum cessare, ludere, & vngi*

„ *Præ-*

- „ *Praferat Herodis palmetis pinguis : alter*
 „ *Diues , & importunus ad umbram , lucis ab ortu*
 „ *Silueftrem flammis , & ferro mitiget agrum*
 „ *Scit Genius .*

Quorū hic infarcit Lambinus Herodis fratrem? habuit quidem Herodes fratrem Pheroram , & fortaffe alios quoq; sed nec frater , nec Herodes ipse in hac similitudine locum vllum habet : nisi quatenus diuitem significat . Sensus est . Diuerfa sunt hominum studia , adeo vt ne duos quidem fratres reperiās , qui eandem vitæ rationem sequantur . Testes sunt Terentiani fratres Demes , & Mitio . Ita hic alter lætam , quietam , ociosam , securam , voluptariam , & delicioſam vitam vel opibus Croeſi anteponit . Alter noctem diei laborando continuat , fodit , arat , ferit , duriter , parce vitam agit ; per omne genus laborum ſe terit , & excruciat , quærendo , & cumulando ſemper intentus .

AELIANI LOCVS DEMONSTRATVS
integer , & declaratus .

Cap. XXXIX.

Pindarus , vt eſt apud Aelianum lib. xiiij. Variæ hiftoriæ , quinquies cum Corinna nobili poetria , & apud ciues gratioſa ſtultos Thebis naſtus auditores , cauſa cecidit . Quorum arguens Pindarus inſcitiam *συνεκαλει τὴν Κορίνναν* , ſic enim legitur , nec vlllo modo , aut addi quidquam , aut mutari lectio debet , ſententiaq; eſt cum perſpicua , tum elegans , & grauitate tanti viri digna . *συνεκαλει* autem præter alias notiones ſignificat etiam Appello , & Prouoco .

- „ *En do plorato* (inquit Gloſſarium vetus) *συνεκαλεισθαι* .
 „ & alibi . „ *Pro-*

2, *Prouocat*, προκαλῆται, επικαλῆται.

Hæc verbi vis non animaduersa, nonnullis causam præbuit corrumpendi locum, qui per vim furcillis eiecta voce naturali, & causæ, lociq; propria adulterinam, absurdamq; substituentes pro Corinna Κοριννήν sensu ineleganti, rustico, & contumelioso legunt. Alij Κοριννήν seruantes anteponunt vocem ὦν sic legentes σωκαλῆει ὦν Κοριννήν. appellabat suam Corinnam. Sed non tam amens, & præceps fuit Pindarus: vt iustam, vincibilemq; (vt Terentiano verbo utar) causam, ipse non modo suæ facultatis conscius, sed etiam æquus æstimator virtutis æmulæ, aduersariæq; suæ, deteriore faceret intemperantia impotentis iracundiæ, & contumelioso conuicio, nullum vllius festiui, saltiq; leporis honestum, & ingenuo, doctoq; viro aculeum habente. Iudicassent certe vniuersi, Pindarum; vt claudi celeritatis, viriumq; subsidio destituti equos conscendunt, sic ipsum diffusum causæ ad auxilium probrorum confugere. Non solum de aduersaria nihil humile sensit sed etiam, cum eandem iudicem sumit, hac animi altitudine fiduciæ plena quantam adspergit mulieri iudicij, iustitiæ, & fidei commendationem? Neq; vero dubito, cum duo in hoc Aeliani loco acrius controuersentur, & concertent, quin, si non ab utroq; certe ab altero, de cuius probitate, & virtute ex eiusdem scriptis iudico, nostra hæc animaduersio gratiam inecat, & beneuolentiam conciliet. Non absimile autem refertur Euripidis grauis, & seueri viri dictum, qui ab imperitis æstimatoribus iudicatus inferior, aduersarium urbane, & grauitè simul appellans inquit: Non te pudet Euripidem vincere?

NEPTVNVS VNDE DICATVR.

Locum Ciceronis non esse mutandum.

Virgilij. versus emendatus.

Cap. XXX.

Libro secundo de Diuinatione tradit Cicero: vñ a Portu Fortunum, sic a Nando Neptunum deduci.

Ibi nonnulli pro Nando, a Nuptu, vela Nubendo censent legendum. Sed nihil mutandum est. Nam abiret a se ipse Cicero: qui paulo supra dixit.

Quig; aer per maria manat (fortasse pro manat legendum est; nat. sed significatione utrumq; idem est) eam esse Neptunam.

Libro iij: Aeneidis Virgilij sunt hi versus.

Trunca manum pinus regit, & uestigia firmat.

Lanigera comitantur oues, ea sola voluptas,

Solamenq; mali de collo fistula pendet.

ad quos versus Pierius admonet, in aliquot vetustis scriptis libris tertium versum esse hemistichium, hoc modo.

Solamenq; mali.

Ego quoq; sequentem partem versus spuriam esse iudico, esseq; supplementum imperiti alicuius non solum non necessarium, sed etiam contrarium superioris versus extremæ parti. Nam si ouium comitatus fuit sola Polyphemus voluptas, non ergo addi debuit haec altera, fistula de collo pendens.

SATV

SATVRA LEX. SATVRA LANX.

Cap. XXXI.

Quæsumus dicimus pro Quæsimus, contra Portubus, Ficubus, cum alijs similibus. Pari modo Satura, & Satira poema, & Satira, & Satura lex, & Satura, & Satira Lanx, aut Farcimen. Itaq; apud Tibulum lib. j. elegia ij. Verustus codex Vaticanus Satiri pro Saturi habet in hoc versu.

,, *Turbaq. vernarum satiri bona signa coloni.*

Saturam autem legem, & Saturam lancem a Satur, ut est dictum, nomine, vel a verbo Saturo deduci, illa quod una rogatione plura iuberet: hæc, quod pluribus & varijs cibis, aut frugibus esset referta, omnibus est notum, & Glossarium verus inquit.

,, *Satura. νομος ποικιλεπειχον.*

MEDIOLANVM NON MEDIOLANVM

Scribi. Istaec, & Isthæc. Cælum, & Cælum, Deliciæ, & Delitia.

Cap. XXXII.

LEuigula res, non contemnenda tamen. Mediolanium sex syllabis, non Mediolanum scribi oportere docent tres antiquæ inscriptiones, quas in marmoreis partim tabulis, partim Stylobatis admonitus a nobilissimo, & honestissimarum artium scientia instructissimo Vido Mazenta I. V. C. Mediolanij nuper legi, quarum exemplum infra ponam. Græci etiam scriptores

Ptole-

Ptolemæus, & Strabo eandem Orthographiam ubiq;
seruant. Nam Aufonium, & culpa librariorum cor-
ruptos Taciti, Stephani, & Plinij libros nihil moror.
Præterea in his, quas statim addo, Mediolanienfibus
inscriptionibus, est ~~coelum~~ cum ~~oe~~ diphthongo. Ist-
haec cum aspiratione in medio dictionis. Delitiæ,
cum T.

O A 2

In latere angulari privatarum aedium
e regione templi Diuæ
Mariæ Scalæ.

VENERI. ET
CHARIT
COELVM TERRA MARE. ET
DEVM. REMOTA
MENS VOSTRO COLITVR
FAVENTE. DVCTV
NOSTRIS ERGO DEAE
FAVETE VOTIS.
HIE. ARAB. ALVIS. F.
V D

Ibidem.

POMONAE

SAC

HARAB. POMARIA

ISTHAEC. AMOENA

HESPERIDVM.

DONA. BEATA. SIBI

HOSPITIBVS QVE

FORE. DELITIAS

NVMINI. PO.

V.

C.

Quæ sequuntur exempla pertinent ad id, quod diximus: Mediolanium, non Mediolanum esse scribendum.

In

In hortis Gallatij Vicecomitis.

V. S. D. M
 MAXIMVS. MAXIMINVS
 PRIMITIVVS. VI. VIR
 MEDIOLANIENS
 SIBI.....

Ibidem.

..... SVB. VR
 SVIS. MEDIOLANIENS
 RVFINAE. LIBERT
 VERA
 IN. A....
 SECVNDAE
 T. L. PAL
 VXORI
 ..

Medio-

Vvv 2

Medio-

Mediolanij :

SACRO
SVSCEPTO
SORTIBVS. SVBLATIS
C. GALLIO
ATTICVS
MEDIOLANIENS

EIVSDEM

IOANNIS MARIII
Mattij Brixiani

BREVIS DEFENSIO SVAE SECVNDAE
adnotationis ad eorum opinionem, qui contendunt
ex aliquot locis Fabij Quintilianij, certo
statui debere, libros Rhetoricorum
ad Herennium à Cornificio
fuisse conscriptos.

CVM CARMINE IN FINE AD DIVAM

Mariani Virginis matrem D. N.

AD PERILLVSTREM OCTAVIANVM
Gilijum Patricium Alexandrinum.

G V L I E L M I N I

SCHIAVINAE SACERDOTIS
CANONICI MAXI TEMPLI

ALEXANDRIAE

OPUS

O RTA gravis ita est inter quatuordecim linguas,
Antiquo nomen quae vulis a latine.

Riccobonus fuit pro una parte, sed etiam
Partem aliam Martius Mattius auripuit.

Disceps causam doctissimus, atque inter horum
Collimant videat rectius hic, datuat.

AD THEATRA OTAVIANI

I O A N N E S

Marius Mattius

PERILLVSTRI

I. V. C. OCTAVIANO

G I L I I N O

Patricio Alexandrino

S. P. D

58

G I T V R circiter xix. an-
 nus perillustis, & excellens
 Gilijs, cum editus est Tici-
 ni liber adnotationum mea-
 rum, in quarum secundo ca-
 pite rationibus allatis de-
 monstrabamus eos, qui ex
 Fabio Quintiliana coparentur probare, auctorem
 Rhetoricorum ad Herennium Cornificium esse, eius-
 dem Fabij testimonij ad mutandam sententiam in-
 re compelli posse. Cumq. orta alijs de rebus contro-
 versis inter Carolum Sigonium, & Antonium Ric-
 robanum traditam, in suis scriptis probationes illas
 meas

meas ab Riccobono homine docto tentari non (ut mihi certo persuadeo) ullo laedendi mei studio: sed quod rationes cause, cui inseruit, si pastulare iudicet, neminem putavi fore, qui factum meum sit damnaturus: si ego quoque causam semet susceptam, & quam probam, atque opinionem pristinam defendam ea moderatione, quam à natura acceptam moribus alicui studiose per totam aetatem semper, & colui. Et sane si alterum tueri gloriosum est, sibi adesse cuiquam vitio dabitur? Di mentem istam hostibus. Nec mea scripta de me ita male merita sunt, ut factus meos habere caros non debeam. Mihi igitur hic adfui, negotium proprium, non alienum acturus. Quamquam si a Carolo Digonio stem, agam causam amicissimi hominis: quem & vivum meritisimo atque mutuo dilexi, & mortuum memorie colam sempiterna. Committere etiam negligendo non debui, ut haec inveterata de Commisio opinio mihi noceat. Quod certe contingeret, si suavis rem transirem, homines enim paulo remissiore cura Riccoboni scripta legentes nullo contradicente, rationes ibi apud eum lectas probarent: silentiumque nostrum in consuetudinem ducerent, & bona causa deserta, existimaretur mala. Respondes igitur, & ad ea, quae sunt in annotatione mea pridem edita, quae hic quoque describitur, addo nonnullas alias rationes, in quibus si pro pristina opi-

opinionem propugna, oppugnata quatenus auctorem
non debeo; namque dum adiutorem meum conspicio,
necessitas est ut ego infirmum plene. Hec au-
tem commendatio mea cum carmine ad Sanctissi-
mam Mariam nostram D. N. haud ita pridem a
me conscripta cupio in lucem prodire, sed id concede-
re illi non video, priusquam gravissimum sapientis
consilij tui testimonium, quod plurimum facio, ad de-
siderium illud intelligam accedere. Gravioribus
quidem cogitationibus detineri te, & sublimiora
adspectantem interpretatione iuris, & legum esse
quam occupatissimum plane video. Sed singularis
& precipuus in me amor tuus, te libente, subfura-
bitur, satis scio, magnitudini, & multitudini nego-
ciorum tuorum casualiquid, quod subsistere bonis la-
gende, ac perpendende vigilie huic maxime libenter im-
pendas. Et abes quidem gentiliam maxime libros
quos voluas, qui doceant, habes exempla, quae imi-
teris, attamen haec mea chartae non impedient, immo
forsasse etiam addent currenti calcavia ad meditan-
dos illos bonos, & sublimes gratias, ad quas
sua res virtutis multarum celebrata monitionis hi-
storiarum feliciter extulit, in quorum exemplis fa-
ciam pridem impressa alicuius vestigia fixisti: ut qui in
rationem vite, & studiorum tuorum attentius in-
ueantur, egregiam emulationem, & expressum

moribus tuis testatur Praeaeque tuum Christophorum
 Gilynum Praesidem Aagistratus Ordinarj Medio-
 lani. Qui tanta prudentia, & approbatione uni-
 uerse provincie Mediolaniensis cum magistratum
 gessit: ut quos ad laudem cohortentur, illis hunc
 tamquam exemplum ad imitandam adhuc omnes
 huius imperij civitates citent, & proponant. Simo-
 ninum Gilynum avum tuum excellens Octaviane,
 militia scientissimum, & Doctum Consiliarium
 egregie commendant annalium contemporis testi-
 monia: Ille honorifice functus ad Europae magnos
 Dominos legationibus multis, summas probatusq;
 Ducibus fuit, tot eorum liberalitate bonarum ergo op-
 pidum Gamalerium ad v. ab Alexandria lapidem
 dohorencientelam, quod nunc felidam appellant, ac-
 ceperit. Et quoniam veram, solidam, propriamq;
 eam esse cuiusq; laudem iure semper iudicavisti, quod
 quisq; audis sibi, eo virtuti suae tribat, nec satis exis-
 timasti ad gloriam, prelatuisse tibi claros Maiores
 tuos, tu ipse a prima etate omnem virtutem morum
 atq; naturae sic coluisti, ut quodcumq; incubueris, no-
 rificaret excellueris. Ergo magistratum cum testis sua
 amataque me colendo, et iuvando (neq. animi de re-
 citare debui) benevolentiae, etiam in defendendo ulcisci-
 tui, & diligentiae, nunquam egisti administratio-
 num stimulis. Suis prius paratus, & mirando

erat. Itaq; me in studio tuo plurimum admirabam; & in te mihi suavisime blandiebar; qui talem alumnum habere mihi tali indursum vix beneuolentia; & reuerentia; tali ingenio; atq; industria precidium; tam cum optime fruges omnibus sperem abbas quorum exspectationem non fefellisti. Namq; excellenti rursus laude; & existimatione emerfus ex humaniorū litterarū studio; sic in iuris cognitionē te demersisti; cuius de brevi non irrigatus; & tinctus; sed totus targo flumine cognitionis humanarū; & diuinarū legū perfusus; & imbutus emergeris; nulla facta iactura poliorū litterarum; quas a multis cum legū libris coire non posse existimatas. tu adeo tepido; & feliciter simul conficiasti; & amabiles totū fore sine formalia; & acipias tue. In magistratum honoribus administrandis; quas hic; & Mediolanij; & in urate Mediolanienſi diſione adeptus es; & in aduocationibus clientium choram pulcherrimum virtutum induxiſti fidem; facilitatem; comitatem; prudentiam; gravitatem lepore conditam; affabilitatem. In ſtatuenſo vero; & in ſententijs ferendis; aut compoſitione tollendis contrarijs; acumen & dexteritatem adeo admirabilem oſtendiſti; ut hoc tam pulchrum munus corporatu facile vniuerſis probaueris; Tūc uero ſeſſe proſatū Iacobi tui tui; qui fuit a Secretis Franciſci Sfortie II. Ducis Mediolanij; & fra-

itis filiū Camilli eius filij parvulus, cuius singu-
 larem doctrinam, & sapientiam testatur doctus, &
 elegans latinus confectus, qui circumforsus, liber
 Nominis habuit Camilla Dux nec carior, nec
 instructionem artibus ipsis, quia ad administrationem
 Rerum pub. pertinet, prudentia scilicet, & fide.
 Itaq; in fadere, quod Bononie idem est, constituta
 eadem inter Germanos Medicem Pont. Max. Ca-
 rolyn. Austrum Imperatorem, & Hanos pacis
 ant. 167. 13. XXX. cum adveniens, mox ne
 id omnino contendit, ut V. etis. Franciscus Sfer-
 zia in patrium regnum est restitutus, cuius virtus
 Camilli huius: sine cuius consilio in omni admini-
 stratione publica Dux nunquam qui dignus statuit.
 Idem postea missus ab eodem Sferzia in Hispaniam
 legatus ad Carolum iano dictum Imperatorem, mu-
 nus obiit (et nihil aliud addam) ex mittentis
 sententia. Denum a Clemente Pont. Max. in pur-
 puratorum Cardinalium collegium commendatione
 meritorum, & nobilissimam virtutem sustinere
 optatus fuit, etsi laetitia hoc per invidiam, & scelus
 improborum quorundam, alienam gloriam infamia
 ignominiamq; suam existimantium diuturna illi as-
 se non potuit. Nam dum ex Hispania suavitudo
 norifice, magnificeq; legationis munere, Romanum ex-
 dit, in Sicilia vixena sublatu interijt, cui plane
 singu-

singularis, qui ijs etiam, qui ab eo erant propter æmulationem alieniore animo, post obitum sui desiderium reliquit. Nisi Paulus Iovius in libro de viris doctrina illustribus honorificam de eo mentionem haberet, liberius hoc mihi latus euagandi campus dabatur. Quamquam illius virtus aliorum quoque multarum testimoniis satis est nota, eoq; meminisse ea confido, quæ tibi olim adolescenti ego de tuis gentilibus, prætermisisti, quos plurimos legebam artem utilitatem usum summa laude tractavisse. (Quos sum enim utilitarium virorum commemoratione, ætæ tua obstruam hominis non Pallada, sed Minervam iam tum spectantis?) meminisse (inquam) te confido, me solitum esse tibi prædicare inter eos, quos supra dixi, atq; alios etiam, de tribus Giljnis uno Archiepiscopo Genuensi Ottone, altero nomine, & cognomine Giljno Episcopo Comacensi, tertio Episcopo Bobiensi, ut sileam mihi consilium non esse stemmata nobilissimæ familie tuæ hic spectanda exponere, quæ res propter gentilium numerosam prolem plenius volumen desideraret. Tantum in præsentia te hortor, ut parentis tui Thomæ exemplum, & rationem, quam tota vita in administratione negotiorum cum uniuersorum, tum maxime publicorum admirabilem adhibuit, sequaris sedulo, quod facis, & imitatione exprimas, & representes.

Vbi,

Vbi, si quis alius, ille cunctis civibus suum in
 Rempublicam studium, & pietatem luculenter pro-
 bavit. Sed ut quod superius dixi, iterum hic repræ-
 tam, & epistolam verissimam predicatione mea in
 te propensissimæ voluntatis concludam, in magni
 numero eorum, qui ex gymnasio meo prodire clari,
 & eximijis artibus excellenter viri, tibi persuades
 & pro certa habe, te præcipuum esse, in quo, supra
 quam scribendo adsequi possim, mihi blandiar, &
 placeam. Vale, & quam nactus es Sparcam, eam
 ne desere, id est, me, quod facis, constanter, & mu-
 tuo ama. Dat. Alexandrie v. idus April. M.D.LIC.

EX LIBRO

ADNOTATIONVM

Ioannis Marij Mattij.

Cap. II.

LIBROS RHETORICORVM

ad Herennium non esse

Cornificij.

VI libros Rhetoricorum ad Herennium Cornificio adscribunt, quo in numero sunt magni hac tempestate nominis viri, ex aliquot locis Fabij Quintilianij, quo auctore ipsi ad ita sentiendum moti sunt, facile conuincuntur. Namq. lib. v. cap. x. in principio sic scribit.

„ Genus quoddam Enthyematis a Cornificio appellari
 „ Contrarium.

At ubi id apud auctorem horum Rhetoricorum legitur? Eiusdem Fabij lib. ix. cap. iij. hac verba sunt, ubi de figuris agit.

„ Hae omnia copiosius sunt infecti, qui non ex partem
 „ operis transtulerant, sed proprios libros huius operi dedi-
 „ cauerunt. Sicut Caelius, Dionysius, Rutilius, Cornifi-
 „ cius, Velleius, alijq. non pauci.

At auctor Rhetoricorum ad Herennium de tota arte Rhe-

Rhetorica, non de figuris tantum tractat, quod fecisse Cornificium scribit Fabius, quodq; fecisse Rutilium omnes scimus. Idem ibidem paulo post.

- 5, Quadam omnino non sunt figura, sicut Ordo, Dinumens,
 2, ratio, Circumscriptio, siue hoc nomine significatur com-
 2, prahensa breuiter sententia siue finitio, nam & hac Corni-
 2, nificius, atq. Rutilius schemata dictionis putant.

Atqui in toto eo opere, quod Cornificio vindicant, de his figuris ne verbum quidem.

Idem Fab. ibidem.

- 5, Adicit his Cæcilius περιπατειν. de qua dixi. Cornificius
 2, Interrogationem, Ratiocinationem, Subiectionem, Trans-
 2, lationem, Occultationem.

At ubi de Occultatione in eo toto libro?

Idem paulo supra.

- 5, Equidem tradi inter præcepta miror: eorumq; exempla ut
 2, tandi potius, quam imitandi gratia pono. Amari iucun-
 2, dum est, si curetur, nequid insit amari. Auium dulcedo
 2, ad auium ducit, & apud Ouidium ludentem. Cur ego
 2, non dicam Furia te furiam? Cornificius hanc Traductionem
 2, vocat, videlicet alterius intellectus ad alterum.

In libro quidem quarto operis ad Herennium in Traductione exemplum illud legitur. Amari iucundum est, si curetur, ne quid insit amari. Cætera vero nequaquam.

Immo in figura, quam Annominationem ille auctor vocat, exemplum illud ponitur. Auium dulcedo ducit ad auium. Ut qui suspensas habet vniuersas suas rationes ex hoc loco, probaturi ex eo, opus illud esse Cornificij, tenui admodum, atq; adeo nullo filo pendeant, vel etiam suo ipsi gladio confodiantur. Qui vero eosdem libros Ciceroni adscribunt, imperitiâ suâ, cum habere iudicio ostendunt: nec vident, quam male de Cicrone mereantur, opus illud tanto viro indignissimum illi attribuentes.

IOAN.

IOANNIS MARIII

MATTII

DEFENSIO ADNOTATIONIS SVAE

secundæ contra eorum opinionem, qui ex ali-
 quot locis Quintiliani contendunt Rhe-
 torica ad Herennium ab Cornifi-
 cio esse certo agnoscen-
 da auctore.

Agni in litteris patrum ætate, & no-
 stra viri libros Rhetoricorum ad He-
 rennium sine vlla dubitatione Cor-
 nificio adiudicant, adducti aliquot
 locis Fabij Quintiliani. Pugnavit
 accerrime in hac parte nuper Anto-
 nius Riccobonus, homo egregie no-
 bilibus artibus excultus. Ego pri-
 dem tradidi, infirma esse ad obtinendum, quod volunt,
 adiumenta ex Fabio petita, neq; adhuc de sententia de-
 cedo, nixusq; eodem Fabio auctore dico, certo, vt illi ad-
 firmant, statui id non posse. Atq; vt tota causa apertius
 cognoscatur, descripta prius hic vetere nostra adnotatione
 collatisq; locis vtriusq; Fabij, & auctoris Rhetoricorum isto-
 rum, in quibus quasi firmissimis fundamentis Riccobonus
 omnem spem obtinendæ causæ inædificat, etiam Ricco-
 boni verba apponimus, statimq; subiungimus ad singu-
 las eius rationes nostras: quibus pristinam nostram con-

Miscell. Erud. T. 4.

Y y y

firma-

firmari opinionem existimamus. Vtri rectius senserint iudicabunt docti.

Ex quindecim rebus, quibus Riccobonus in libro, quem Iudicium secundum, & in eo, quem Defensorem inscribit, nititur probare, librum Rhetoricorum ad Herennium esse Cornificij. Vna est figura Traductio, de qua ipsum audiamus.

Ex Riccoboni Defensore.

- I. „ Non una figura Traductio, sed res quindecim a me
 „ collecta hoc effecerunt, &c. Me vero, ut ita scriberem,
 „ impulit, quod scriptum in Rhetoricis ita videbam. Tra-
 „ ductio est, cum idem verbum modo ponitur in hac, mo-
 „ do in altera re, hoc modo. Amari iucundum est, Si
 „ curetur, ne quid insit amari, Apud Quintilianum
 „ vero hoc pacto. Aliter quoque voces, aut in eadem, aut
 „ in diuersa significatione ponuntur, ut Amari iucun-
 „ dum est, si curetur, ne quid insit amari. Cornificius
 „ hanc Traductionem vocat, videlicet alterius intelli-
 „ ctus ad alterum.

& paulo post.

- „ In eo libro scripsi, Quintilianum res quindecim de
 „ Cornificio attulisse, quae omnes de auctore ad Heren-
 „ nium verae essent, nihilque tribuisse Cornificio, quod in
 „ Rhetoricis non Herennij, ut tu loqueris, sed ad Heren-
 „ nium non inueniretur, &c. Audi, postquam vis, &
 „ cognosce, vel potius, quod cognoscis, confitere, non
 „ minus ex alijs, quam ex tua figura Traductione col-
 „ ligi, ea Rhetorica certo esse Cornificij. Age enim.
 „ Declaravit auctor ad Herennium Traductionem,
 „ Quintilianus eam declarationem tribuit Cornificio,
 „ unde colligis, scriptorem ad Herennium esse Cornifi-
 „ cium.

In his verbis pluscula sunt Sigonij, quae tamen Riccoboni sunt censenda, quoniam si a Sigonio essent pra-

prætermiffa, Riccobonus eadem fuerat adlaturus, si quidem causam suam voluisse firmare. Nos ad vniuersa sic respondemus.

Si sola legantur & perpendantur, quæ ab Sigonio, & Riccobono, ex Fabio, atq; ex incerto auctore prolata sunt verba, cadā ego statim causa nō solū non perorata, sed ne inchoata quidem, quod ne accadat, fideliter loca vtriusq; Fabij, & huius incerti auctoris huc transferam. Fabius igitur lib. jx. cap. iij. in figura *Αντακλασει*, (quam tamen P. Rutilius, vnde Quintilianus eam accepit, *Ανάκλασι*, vocat) sic scribit. Cui confinis est *Αντακλασις*, eiusdem verbi contraria significatio. Cum Proculeius quæreretur de filio, quod is mortem suam, expectaret, & ille dixisset, se vero non expectare, immo, inquit, rogo expectes. Non ex eodem, sed diuerso vicinum accipitur, cum supplicio adficiendum, dicas, quem supplicatione dignum iudicaueris. Alio quoq; voces, aut eadem in diuersa significatione ponuntur, aut productione tantum, vel correptione mutata, quod etiam in iocis frigidum. Equidem tradi inter præcepta miror, eorumq; exempla vitandi potius, quam imitandi gratia pono. Amari iucundum est, si curetur, nequid infit amari, Auium dulcedo ad auium ducit, & apud Ouidium ludentem. Cur ego non dicam Furia, te furiam? Cornificius hanc Translationem vocat, videlicet alterius intellectus ad alterum.

Hactenus Fabius, verba vero auctoris ad Herennium hæc sunt.

Traductio est, quæ facit, vt cum idem verbum crebrius ponatur, non modo non offendant animum, sed etiam concinniores orationem reddat, hoc pacto. Qui nihil habet in vita iucundius vita, is cum virtute vitam non potest colere. Item. Eum tu hominem appellas, qui si fuisset homo, nunquam tam crudeliter vitam hominis

, petijſſet. At erat inimicus. Ergo inimicum ſic ulciſci
 , voluit, vt ipſe ſibi reperiretur inimicus? Item. Diuitias
 , ſine diuitum eſſe: tu vero virtutem præfer diuitijs. Nam
 , ſi voles diuitias cum virtute comparare, vix ſatis idoneæ
 , tibi videbuntur diuitiæ, quæ virtutis pedeſequæ ſint.
 , Ex eodem genere exornationis eſt, cum idem verbum
 , modo ponitur in hac, modo in altera re, hoc modo. Cur
 , eam rem tam ſtudioſe curas, quæ multas tibi dabit cu-
 , ras? Item, Amari iucundum eſt, ſi curetur, nequid inſit
 , amari. Item, Veniam ad vos, ſi mihi Senatus det ve-
 , niam. In his quatuor generibus exornat, &c.

Riccobonus, & cæteri, qui ab hac parte ſtant (neq;
 enim hodie aut heri, vt diximus, hæc moræ eſt contro-
 uerſia) ſic colligunt. Quinſtilianus figuram hanc, A-
 mari iucundum eſt, ſi curetur, nequid inſit amari, a
 Cornificio traduccionem appellari tradit. Eſt autem ſic
 apud hunc auctorem librorum ad Herennium. Ergo
 Cornificius eſt horum librorum auctor.

Duobus modis hæc reſpondeo. Primo concedere me,
 Cornificium confeſſiſſe Rhetorica, in quibus ſic ſcripſe-
 rit, vt Fabius tradit, negare tamen, hæc Rhetorica eſſe
 ea, quippe multa Fabius ſcribit à Cornificio tradita, quæ
 tamen in his libris non leguntur, ergo hæc Rhetorica
 Cornificij non ſunt. Quæ autem ſint ea, quæ in his li-
 bris incerti auctoris non legantur, quæ Cornificio Fa-
 bius tribuit, ſuo quæque loco in his, quæ deinceps di-
 centur, demonſtrabimus.

Altero modo eludi, atq; adeo reprimi poſſe aduerſa-
 riorum argumentum arbitror ſic, Fabius eodem loco di-
 cit, hanc figuram, Auium dulcedo ad auium ducit, à
 Cornificio Traduccionem appellari. Hoc autem in hoc
 libro non ſit, neque enim in Traduccionem hic incertus
 auctor meminit huius exempli, Auium dulcedo ad au-
 ium ducit. Ergo horum auctor Rhetoricorum ad Heren-
 nium

nium non est Cornificius . Immo auctor hic incertus hanc figuram , Auium dulcedo ad auium ducit , Anominationem, non Traductionem facit . Quid hic dicent Cornificiani? Certe non æqui tantum iudices , quos semper appello , sed paulo etiam in causam Cornificianorum propensiores , quiq; eosdem fartos , & reños velint , aut amplius pronunciabunt , aut iuris idem Attij , quod Titij statuent .

Quid? quod Fabius , cum dicit , Cornificium appellare hanc figuram Traductionem , sic exponit , *Videlicet alterius intellectus ad alterum* , idest , (vt ego verbis eiusdem Fabij interpretor) eiusdem verbi contraria significatio: & eædem voces in diuersa significatione positæ , aut productione tantum , vel correptione mutatæ . At hic auctor multo magis Traductionem facit , cum eædem voces crebrius repetitæ idem significant , non autem Contrarium . Quod apparet illis exemplis , quæ subiungit .

„ Qui nihil habet in vita iucundius vita , is cum virtute
 „ vitam non potest colere . Item . Eum tu hominem ap-
 „ pellas , qui si fuisset homo , numquam tam crudeliter vi-
 „ tam hominis petijffet . At erat inimicus . Ergo inimi-
 „ cum sic vlcisci voluit , vt ipse sibi reperiretur inimicus?
 „ Item . Diuitias sine diuitum esse : tu vero virtutem præ-
 „ fer diuitijs . Nam si voles diuitias cum virtute compa-
 „ rare , vix satis idoneæ tibi videbuntur diuitiæ , quæ vir-
 „ tutis pedisequæ sint .

Cum igitur longe alia sit Traductio hæc incerti auctoris ab illa , quam Fabius Cornificio attribuit , non ausim ego certe , puro , nec quemquam alium ausurum adfirmare , colligi ex hac figura Traductione , ea Rhetorica certo esse Cornificij , immo in multo diuersissimam sententiam ab hac Traductione traducor .

Sed quoniam dictum est , quæ exempla , & quas rationes

tionestribuat Fabius Traduſioni Cornificianæ, eaeſſe Annominationis apud auctorem Rhetoricorum ad Herennium, ne forte quis me hæc putet ſomniaſſe, verba illius audiantur.

,, Annominatio eſt, cum ad idem verbum, & idem no-
 ,, men acceditur cōmutatione vnius litteræ, aut litterarum,
 ,, ſyllabæ, aut ſyllabarum, aut ad res diſſimiles ſimilia ver-
 ,, ba accommodantur. Ea multis, & varijs rationibus
 ,, conficitur. Attenuatione, aut complexione eiſdem lit-
 ,, teræ, ſic. Hic, qui ſe magnifice iactat, atq; oſtentat, ve-
 ,, niſt à te, antequam Romam venit. Ex Contrario. Hic
 ,, quos homines alca vincit, eos ferro ſtatim vincit. Pro-
 ,, ductione eiſdem litteræ hoc modo. Hunc auium dulce-
 ,, do ducit ad auium. Breuitate eiſdem litteræ, hoc modo.
 ,, Hic tametiſi videtur honoris cupidus, tamen non tantum
 ,, curiam diligit, quam Curiam. Addendis litteris hoc pa-
 ,, tio. Hic ſibi poſſet temperare, niſi amori mallet obtem-
 ,, perare. Demendis litteris ſic. Si lenones tamquam leo-
 ,, nes vitaeſſet, vitæ ſe tradidiſſet. Transferendis litteris,
 ,, ſic. Videte iudices, vtrum homini nauo, an vano cre-
 ,, dere malitis. Item. Nolo eſſe laudator, ne videar adu-
 ,, lator.

Addam etiam hoc, deinde finem huic parti impo-
 nam. Auctor ad Herennium fingit ex ſeipſe omnia ſi-
 gurarum omnium exempla. At Fabius teſtatur verſum
 illum Quidij, Cur ego non dicam Furia te furiam? apud
 Cornificium eſſe, quod haud ſcio an ſit ad infringen-
 dam aduerſariorum cauſam firmiſſimum argumentum.

2. ,, Auctor (inquit Riccobonus) ad Herennium ſcripſit in-
 ,, tegrum librum de Elocutione, qui eſt quartus Rhetorico-
 ,, rum. Quinſtilianus lib. 9. ait. Hæc omnia de Elocu-
 ,, tione, copioſus eſt exſecutus Cornificius, qui proprijs
 ,, librum huic operi dedicauit.

Est

Est v̄ro sic apud Fabium? immo sic, v̄t ego diserte describam.

3., Hæc omnia copiosius sunt exsecuti, qui non vt partem operis transcurrerunt, sed propriè libros huic operi dedicauerunt, sicut Cæcilius, Dionysius, Rutilius, Cornificius, Visellius, alijq; non pauci.

Quorum verborum sensus hic est. Copiosius hi de figuris tractauerunt; quoniam in hac parte Rhetorices tantum occupati fuerunt, solum in figuris tradendis operam suam collocauerunt, reliquas Rhetoricæ partes non attingerunt. Id autem ita esse probat liber P. Rutilij, vbi tantum de figuris agitur. Idem fecisse Cornificium significat Fabius. At hic incertus auctor de tota arte Rhetorica, non de figuris solis tractat. Quod si intelligamus, Fabium hoc sentire, Cornificium ex 4. libris quartum integrum Elocutioni dedicasse, alijs tribus libris in reliquis Rhetoricæ partibus consumptis, non ridiculus sit Fabius? quasi non & ipse idem fecerit, qui librum integrum, immo libros integros 8. & 9. Elocutioni dedicauit?

3., Ille (*pergit Riccobonus*) inter figuras verborum numerat Interrogationem. Hic eodem libro testatur Cornificium numerasse.

4., Ille nominat inter easdem figuras Ratiocinationem. Hic dicit etiam Cornificium nominasse.

5., Ille Membrum figuris verborum aggregat. Hic quoq; lib. 9. tradit Cornificium aggregasse.

6., Ille Articulum figuram verborum facit. Hic affirmat Cornificium fecisse.

7., Ille inter easdem figuras vult esse Subiectionem. Hic aperit Cornificium voluisse.

8., Ille simul Occupationem collocat. Hic declarat Cornificium collocasse.

9., Ille inter eas recipit Interpretationem. Hic exponit Cornificium collocasse.

10.

10. „ Ille in ipsis commemorat Conclusionem. Hic ostendit
 „ Cornificium commemorasse.
 11. „ Ille in iisdem collocauit Translationem. Hic meminisse
 „ Cornificium collocasse.

Ego ad nouem has res Interrogationem, Ratiocinationem, Membrum, Articulum, Subiectionem, Occupationem, Interpretationem, Conclusionem, & Translationem in vniuersum sic respondeo: οὐ κα μπε ζειν id esse, tantulam, idest vnam rem in tot partes, idest in 9. res secare: quod faciunt parci, ne dicam an sordidi: Atq; etsi de consilio cuiusquam iudicare non debeo, tamen existimo Riccobonum conantem probare, Cornificium fuisse auctorem horum Rhetoricorum, maluisse dicere, se ex quindecim rebus, quam locis id facere, quo Fabij loco vno in res nouem dissectio causam faceret, ostentatis adiumentis tot probationum, speciosiorum, & plausibiliorum, & numeris addendis Soriten Chrysippi tumidiorem, non tamen pleniorum, aut ampliorum redderet, alioqui minore opera, minore impendio chartæ, atq; Chalcanti vniuersa hæc absolui poterant. Sed recitemus nos verba Fabij ex cap. 3. lib. 9.

- „ Adicit his Cecilius. περίφραση. de qua dixi.
 „ Cornificius Interrogationem, Ratiocinationem, Subiectionem, Translationem, Occultationem, præterea
 „ Sententiam, Membrum, Articulum, Interpretationem, Conclusionem.

Verba hæc Fabij aperte ostendunt, locum vnum esse. Sed sint res nouem. Etiamne vt causæ seruiamus, studio vincendi faciemus? & æquitatem susq; deq; habentes scripta antiquorum ex libidine peruertemus? Cur, vbi est Occultatio, sit Occupatio? expunctaq; vera, & iusta scriptura inducitur falsa, & adulterina? Inter bonos bene agier, admonemur veteris iuris formula.

Vin-

Vincamus virtute non artibus, in certamine præsertim nobili, & generoso, vbi etiam vinci lucro est.

Ac fortasse velocitas percurrendi, oculos raptim legentis fefellit, & occupata pluribus cogitationibus mens pro Occultationem Occupationem accepit, malo enim de tali viro hæc suspicari. Attamen quos ego legilibros, vniuersi Occultationem habent, de qua Occultatione quando hic auctor nusquam egit (egit autem Cornificius, id testante Fabio) conuincitur, hæc Rhetorica à Cornificio non fuisse conscripta.

Quod ad reliquas octo pertinet Interrogationem, Ratiocinationem, Membrum, Articulum, Subiectionem, Interpretationem, Conclusionem, & Translationem, aduersarij sic pugnant.

Scribit Fabius, has omnes figuras tractatas esse à Cornificio. Reperiuntur autem vniuersæ apud hunc auctorem. Ergo is auctor est Cornificius.

Respondetur. Si hic auctor de his figuris tradidit, fecit, quod omittere omnino non potuit sine nota insignis imperitiæ; pleraque enim ex figuris in ornatu orationis principem locum tenent. Itaque Cicero (neque enim græcos nominare est necesse, quando de verbis, quibus à nostris appellatæ sint ex figuræ, sermo est) cum alibi, tum in Oratore quoties de Articulo, Membro, & Translatione agit? Itaque si affirmemus, hunc librum esse Cornificij, quod ibi tractatas esse eas figuras legimus, quas à Cornificio traditas scribit Fabius, eodem argumento, Orator Ciceronis erit Cornificij, quoniam ibi has figuras tractatas, & quidem sæpius videmus. Iuuant igitur & hæc octo res Cornificianos, ne illum quidem. At Fabius sic scripsit. At ego hic adiutor, defensorque sum causæ meæ, non Fabij patronus, aut etiam interpretas.

11., *Ille* (inquit Riccobonus) *Sententiam*, & *Definitionem* ponit inter *Schemata*. *Huius verba*
Miscell. Brud. Tom. 4. *ZZZ* *,, hæc*

,, *hac sunt. Cornificius atq; Rutilius Sententiam, &*
 ,, *Definitionem schemata* *λέξεις* *putant.*

Respondeo, ductum esse in fraudem Riccobonum à memoria, non sic scripturum profecto, si Fabij locum, cum hæc commentaretur, consuluisset. Qui locus sic habet lib. 9. cap. 3.

,, *Quædam omnino non sunt figuræ, sicut Ordo, Di-*
 ,, *numeratio, Circumscriptio, siue hoc nomine significa-*
 ,, *tur compræhensa breuiter sententia, siue finitio. Nam*
 ,, *& hæc Cornificius, atq; Rutilius Schemata* *λέξεις* *pu-*
 ,, *tant.*

In quibus Fabij verbis duæ illæ voces sententia, & finitio (finitio inquam, non Definitio, ut deceptus à memoria Riccobonus perperam legit) non sunt figurarum nomina, sed exponunt, & quasi definiunt, quid sit Circumscriptio, Quod licet ex ipsis Fabij verbis apparet satis, tamen elucet etiam melius ex Cicerone pluribus locis, sed maxime in Oratore, quando de Circumscriptione loquitur.

,, *Sed (inquit) vniuersa compræhensio, & species orationis*
 ,, *clausa, & terminata est.*

& paulo post

,, *Cadere tantum numerose oportere, terminariq; senten-*
 ,, *tiam.*

Ibidem.

,, *Illæ circumscriptione, ambituq; ut tamquam in orbe con-*
 ,, *clusa currat oratio, quod insistant in singulis perfectis,*
 ,, *absolutisq; sententijs.*

Atq; (quod rem inuat) ut sciam, paulo post Fabium Sententiam soli Cornificio vindicare, illis verbis supracitatis, *Cornificius Interrogationem &c. præterea Sententiam, Membrum &c.* non facturum si prius eandem utriq; Rutilio, & Cornificio tribuisset, ut & inquam, illud sciam, quo pacto hoc quamuis in annotatione ge-

stra

stra etiam dictum, filere, & praterire possim sine certo præuarcationis crimine? Fabius, ut ex eius verbis prius allatis vidimus, aperte testatur, Cornificium inter figuras ponere Ordinem, Dinumerationem, & Circumscriptionem. At apud hunc incertum auctorem ubi hæc leguntur? Ut solo hoc testimonio cogantur velint, nolint, Cornificiani fateri, nequaquam hos libros à Cornificio conscriptos fuisse, neq; omnino verum esse, quod scribunt.

, , *Nihil tribuisse Fabium Cornificio, quod in Rhetoricis ad Herennium non inueniretur.*

14. , *Ille (scribit Riccob.) tradit Contrarium idem fere esse, quod contentio est, & contrarium esse, quod ex rebus diuersis duabus alteram breuiter, & facile confirmat. Hic scribit lib. 5. Enthymema, quo pugna constat, Contrarium à Cornificio appellari.*

Ego verò ex hoc Fabij loco, qui integer à me ponetur, dico, & prædico, quærendum esse alium Cornificium, cui vindicetur incerti auctoris liber: quando nullæ vindictæ isti possunt adserere, Verba Fabij lib. v. cap. x. ubi agit de argumentis, sunt hæc,

, , *Nam Enthymema &c. Vnum intellectum habet, quo omnia mente concepta significat, sed nunc de eo non loquimur; Alterum, quo sententiam cum ratione; Tertium, quo certam quamdam argumenti conclusionem, vel ex consequentibus, vel ex repugnantibus [significat], quamquam de hoc parum conuenit. Sunt enim, qui illud prius Epichirema dicant, pluresq; inuenias in ea opinione, ut id demum quo pugna constat, Enthymema accipi velint, & ideo illud Cornificius Contrarium appellat.*

In verba Quinætiliani nunc nihil inquirō, nec interpretem ago. Sed proferatur mihi locus ex his libris, quos Dijs, atq; hominibus inuitis Cornificio adscribunt ubi legatur, Enthymema, quo pugna constat, Contra-

rium appellari : tunc stet, qui proferat, coronatus Olympia, tuac manum tollo. Nam quæ de Contrario semel, & de Contentione bis agit hic auctor lib. 4. pertinent ea ad figuras verborum, & sententiarum, non ad argumenta. Describere libet, quoniam mirifice ad rem faciunt, verba Cic. ex Topicis, quibus lectis Cornificiani etiam atq; etiam videant, quisnam primus Enthymematis quoddam genus Contrarium dixerit.

Ex hoc illa Rhetorum sunt ex Contrariis conclusa, quæ ipsi Enthymemata appellant, non quod non omnis sententia proprio nomine Enthymema dicitur, sed ut Homerius propter excellentiam commune poetarum nomen effecit apud Græcos suum, sic cum omnis sententia Enthymema dicatur, quia videtur ea, quæ ex Contrariis conficitur acutissima, sola proprie commune nomen possidet, eius generis hæc sunt. Hunc metuere: aliterum in metu non ponere. Eam, quam nihil accusas, damnas; bene quam meritam esse autumas, dicis male mereri Id quod scis, prodest nihil; id quod nescis, obest. Hoc differendi genus attingit omnino vestras quoque in respondendo disputationes, sed Philosophorum magis, quibus est cum oratoribus illa ex repugnantibus sententiis communis conclusio, quæ a Diabeticis, tertius modus, a Rhetoribus Enthymema nuncupatur.

15., Auctor denique (hæc est ultima res Riccoboni) ad Herennium, præcipit Licentiam esse, cum apud eos, quos aut vereri, aut metuere debemus, tamen aliud quid pro iure nostro dicimus. Quintilianiani verba sunt. Idem dictum sit de Oratione libera, quam Cornificius Licentiam vocat. Græci παρρησία, Nonne certo certius apparet (Si Quintiliano fides habenda est; ut certe est) Rhetorica ad Herennium esse Cornificij?

Re-

Respondeo ego. Quod ad Fabium pertinet, telum arripio, & retorqueo, sic. Fabius scribit Enthymema quo pugna constat, appellari a Cornificio Contrarium. Id ab hoc auctore Rhetoricorum ad Herennium non fit. Item Fabius scribit Ordinem, Dinumerationem. Circumscriptionem, Occultationem inter figuras adnumerari à Cornificio. Id ab hoc auctore Rhetoricorum ad Herennium non fit. Ergo certo certius apparet, si Quintiliano fides habenda est, ut certe est, (sic enim loquitur Ricesobonus) Rhetorica ad Herennium non esse Cornificij. Hoc, quod sequitur, non dico ego [tueri enim, & laudare scriptorem optime meritum, non triminari debeo] sed tamen fingamus aliquem sic dicere. Fabius scribit, tractatas esse a P. Rutilio figuras *ἡθοποιῶν, χαρακτισμῶν*, Dinumerationem, Circumscriptionem, quæ tamen apud P. Rutilium non reperiuntur, apud quem si cæteræ, quas Fabius Rutilio tribuit, leguntur, cur non & hæc? Complexionem argumenti, quæ fortasse duplex esse potest, ergo non infero. Concludat, cui libeat. At fortasse Fabius alium Rutilium citat. At respondeo ego, fortasse, ac ne fortasse quidem Fabius alium ab hoc incerto auctore Cornificium citat, a quo postea hic incertus didicerit, huic figuræ Licentiæ nomen dare. Certe agens de hac figura nullis indicijis significat, a se primo Licentiam appellatam, immo iam illi tale nomē fuisse aperte esse ostendit, sic scribens

„Ergo hac exornatio, cui nomen Licentia est. dicturus profecto, cui nos Licentiæ nomen dedimus: si huius ipse verbi auctor fuisset, quod quidem alibi, fecit nimirum libro primo his verbis.

„Nisi quia de Insinuatione noua excogitauimus, quod tam solipræter ceteros in tria tempora diuisimus.

Atque nemo est in scriptis Rhetoricis Ciceronis vel mediocriter versatus, quin sciat; multo maximam partem

tem illarum figurarum, quæ apud hunc incertum auctorem sunt, iisdem nominibus a Cicerone prius esse insignitas, quas persequi nunc occupato homini non est officium nec consilium. Ut necesse sit fateri, ea nomina non ab Cornificio, sed multo ante eum natum, facta fuisse. Atque ut alia quoque adiumenta addamus, cum Fabius scribat sic.

„ Quod idem dictum sit de Oratione libera, quam Cornificius Licentiam vocat. Grati παρ' ποσιν.

Cumque apud Iulium Rufinianum legam,

„ Parrhesia oratio libera, quam Cornificius Licentiam vocat.

venit in mentem suspicari, magnam partem horum verborum ab libro Rufiniani esse in librum Fabij translata. Scilicet, quod fortasse aliquis (quod fit frequenter ab ijs, qui loca auctorum ex alijs scriptoribus vel exponunt, vel aliquo modo iuvant) in oræarea libri Fabij verba Rufiniani, quæ ibi quadrarent, adscripserit, quæ postea imperitus Librarius de margine in ordinem verborum Fabij transtulerit. Quod quidem animadversum est a doctis nostra ætate hominibus, libris Ciceronis contigisse pluribus in locis. Ad quam censuram fortasse vocari possunt etiam verba hæc in figura Contrarium.

„ Contrarium idem fere est, quod contentio.

Certe cum bis agat idem auctor de Figura Contentione, neque tamen faciat mentionem adininitatis, quæ sit illi cum Contrario, cumque nullam afferat rationem, quare Contrarium idem fere sit, quod Contentio, si etiam ordinem, quem in reliquis omnibus figuris exponenda scilicet hic auctor, acres iudices animaduertant, periculum est, ne censeant, ea omnia expungenda, ut de margine in librum transscripta. Ego autem interim ne censeo quidem, tantum abest, ut iudicem, doctiorum sententiam audiam, & sequar. Ergo

Ergo cum suspectus sit locus Fabij: cum non constet hunc auctorem ipsum huic figuræ nomen dedisse Licentiæ: cum declaratum sit, alium ab hoc auctore horum Rhetoricorum a Fabio Cornificium significari, a quo hic incertus auctor nomen figuræ Licentiæ acceperit, cum Fabius tribuat multa Cornificio, quæ in hoc auctore non leguntur: dicimus, neq; hanc quintamdecimam Riccoboni rem quidquam efficere, propter quod de opinione pristina discedere nos debeamus, Et quamquam tot, tantisq; rationibus, quæ firmissimæ sunt, fulcitur causa adnotationis nostræ, tamen, quoniam sua sponso sponsa pulchra est, suumq; coruo ouum placet, cum mihi sensum retineo meum, cuiq; relinquo suum, qui si diiudicari controuersiam velint, ego vero vel ipsos aduersarios iudices sumo, illis ipsis disceptatoribus utar, sin ab sua ipsi liberali verecundia non impetrant, ut iudicandi de se partes suscipiant, ego nihil aliud contendo, nisi ut iudicent docti, quibus spero si nihil aliud, certe modestiam nostræ adnotationis, & totius huius disputationis commendatam, & probatam fore.

IOSEPHI NERII I. C.
A N A L E C T A :

In quibus,

**præter ea, quæ ad lus pertinent;
VARIA TAM IN SACRA, QVAM IN PROFANA
HISTORIA,
& quædam in TACITO**

explicantur, illustrantur, emendantur.

ATTOLAKA

in depth and

Director of the Bureau of the Census

ALL INFORMATION CONTAINED HEREIN IS UNCLASSIFIED

NOTES

ONDA ni mabwiro 8

... ..

255A

AD ILL^{MVM} ET REV^{MVM}.

D. EVANGELISTAM

TORNIOLOVM

TIFERNI EPISCOPVM,

Et S. Spiritus Magno Virbis Xenodocheio

Supremum Praefectum.

IDE successus rerum tuarum, vir
 Amplissime. Debitores etiam ul-
 tra occurrentes, & memores habes.
 Si reos facis, & in iura vocas, (ex-
 perire) non modo sequentur, sed &
 nouo argumento reuocabunt. Vbi
 nunc sunt illi, qui latitant, vel, si paruerint, raba-
 las conducunt, qui ad raucedinem in subsellijs cla-
 mant, quibus technis, & imposturis bonum equum
 subvertere nituntur, qui lites immortales reddunt,
 & cum conturbauerint, spes Creditorum eludunt.
 Tuos adeant, & discant, per iniuriam reos a Legis-
 latoribus fugientes dictos fuisse. Non vnde tu, vel
 vnde tuus non est sequens perpetuum. Recoquen-
 dum est nomen illud & ego, licet capite sensus, si
 feliciori saeculo natus essem, cum vel iam vesticeps
 lus incedebat, vel adhuc in cunabulis vagiens iuris
 pruden-

prudentia Nomotheta lallare dicebant; Maiori-
 bus meis I.C. hoc suadere me potuisse sperarem, sed
 fluxa nunc, & caduca spes illa est. Tu potius iam
 spei plenus, dices, de nomine laborandum non esse:
 & statim a rancido debitore queres, quid prestare
 valeam, quantum argenti in crumena conditum
 habeam, quot nomina dispungi velim, an pariare
 possim. Nimirum ad Trasonismum meum exil-
 uisti. Equidem si copia esset, non vana spes esset.
 Scires hominem, etiam cum minus exigitur, pecunia
 numerata impotentem, quique non, ut improbi qui-
 dam solent, prius de re olim augenda faeneratoriam
 facit, quam de contracto ere alieno dissoluen-
 do, cogites. Nunc a pumice aquam queres. Plu-
 tius meus nullus est: & si aliquis esset, perenni fune-
 re indies etatus, & perditus esset: ita nos expecu-
 liatos Bibliopole saepe dimittunt, dum exoticas pa-
 pyros in Officiis anide commercamur. Bellum, in-
 quies, & lepidum commentum! Ita me te memorem
 dicis? Ita. Quod ut intelligas. Actoris personam de-
 posita, amicum induere, mox in Curuli tua sedens,
 & in re tuo utens, Dominus, & Iudex mihi operam
 daturus. Subduc igitur calculum, & in memoriam
 reuoca, quid aliquando Romae contestatus fueris, cum
 ego ante quinquennium, ut puto, a Cardinali Prince-
 pe euocatus, iuris-prudentiam inter Purpuram, &

Scep-

Sceptrum, ALTO, & sublimi loco collocaturus, in
domo non ita pridem (instat & spes noua) Regna-
trice, Ill. Auditori Ductor, & Doctor destinatus fue-
ram. Feruebat anni tempus, & ego itineris insolens
ut qui per vicennium, & quod excurrit, numquam
domo pedem extuleram, infractus languebam. Com-
plures de salute mea solliciti amici conueniebant. Tu
quoque inuocatus aliquando ultro venisti, & inter
deliberantes (aderant enim Togati, & grauisimi
Viri complures) ex aquo cum illis dicenda sententia
ius adroganti humanitate sibi vindicasti. Illud ca-
put sermonis tui fuit, Te a primâ etate veluti filium
me obseruasse, supra viginti annos studia, & actus
meos spectatum esse. Alia quaque addidisti. Volun-
tatem me retinuisti, herentes alios confirmaisti. Sed
Valeudo domum, veluti Tribunitia quadam pote-
stas intercessit: mox domesticum Scitum ad centesi-
mum fexine lapidem me Româ eandem expulit, &
abire iussit. Reuocatum etiam, ab itinere, ab Aula
abstinere coegit. Sic ego Romam, præter votum, vix
oculis limis, & languidis per transitum inspexi: sic
intra angustiora Augustæ nostræ mania obscurum no-
men latui: sic Magnus Flauus ille meus animum ra-
tinauit, corpus ad tempus gratiose abire permisit. Si
verum amamus, Vir Amplissime, non plana proce-
ritia, & latuatis circumferendi, qui Perusinam Nec-
mesin

bus tibi rursus obstrictum, & denudum retinere
 voluisti. In quo, tot agrosque humanitatem tuam, ita
 notum quoque de se deare pendenciam, His tunc
 se precipat submittas, ad Dignitatem istas cunctas,
 ad maiora quoque adhuc miteris. Et humanitas qui-
 dem, quæ non pellacior est altera virtus, BV R-
 GH E SILV M. Rurpuratum denixit: Prudentia ve-
 rò, Summi & Sanctissimi Principis diuinam mon-
 tam pellem. Sapientia, & Adhuc amantem Di-
 sciplinam studium prudens omisso, ne quid per assen-
 tiantur tui haec dicitur aliquis eximio fortis meae me
 dedisse consensum. Quin etiam inuidiosum forte fue-
 rit, sed dixerim, studium simplicitatis quendam
 nos tibi conciliasse. Itaque rationes dispungere perga-
 mus. Lam autem ex quibus comprobatum puto, me in-
 ter satis meos ex debito esse, cui non omnia a te
 in me collata exciderint, sed potius hereant animo,
 & oculis intuerentur, ut nec sit opus, illum memoria
 reficere. Num enim ex una est, ut opinor, vultu facien-
 tem, & occurrentem, benignè excipere, quando solida
 laudis pars ab humanitate tibi prouenit, & enata
 est sustentanda tibi spes est. Iam enim de nomi-
 nibus non periclitaberis, qui cautionem hanc ha-
 bes non auctorem, aut per vim expressam, sed
 a me ipso conceptam, & a volente oblatam. Sa-
 tius utique fuerit, debitorem habere, quam de-
 cocto-

coctorem. Nam quod pertinet ad Librum hunc, quem simul adiunxi, gnarus ego sum, quam parum ad rem factitandam, aut augendam pertineat. Nec ignoro tamen, te non adeo ad rem attentum esse, ut aliud tibi placere non possit. Superest tibi animi magnitudo, quâ bonas Artes fouere possis, superest auctoritas, quod sane non parum momenti habere videtur in Ecclesia, cum alicubi plerique homines vel eo nomine nobis oppedere, & Regnum in literis sibi afferere nitantur. En ad Septemtrionem Reges etiam in eam curam defixos, en Principes. Sint igitur & apud nos, ut sunt, qui serio meliores Artes foueant, qui ad eas propensos homines prolecent, qui alliciant. En sane cura Principis digna, vel his, qui sint ad latus Principis. Quis enim contra ingruentes barbarorum turbas, eorum dico, qui typhomania non ferenda, cum integras alienas paginas expilauerint, & horrendis nominibus omnia compleuerint, suspici volant, qui incertam tatem infatuant, qui se nullius artificij, & ineptissimos plagarios esse, liquido probant, quis contra hos, inquam, sine Principis presidio stare possit? Patrum quidem auro, elegantioribus litteris alium sternentibus, surrexerunt intra nostram Italiam homines, qui primi docuerunt, quam bene Philologia cum Iuris-prudentiâ, et Disciplinis conveniat, quæ

que

que ratione , auerruncatis tot librorum molibus , simplicius Artes tractari possint. Sed non ne ea tēpestante Magnanimi plerique , et Romæ , et in Etruria floruerent ? Et illi quidem , quod primi os calce tollere ausi sint , æterna laude digni sunt ; nos vero ad ea rursus prolapsi sumus , quæ a Gothis , aut ab alia quapiam barbarorum illuue , veluti malorum accessiones quadam prouenire . Diligentia tamen , et laboris , si uiuerent , non esset cur eos pæniteret , quod alibi in Europa Auctores inuenerint , hodieque gentes quadam illorum institutum retineant . Sed nec ego magnum capto infortunium , si aliquis forte ex emisarijs diuersæ partis in hæc aliud agens inciderit . Igitur ad te , tuamque auctoritatem è re nata confugiam , Vir Amplissime . Tu conatus aduersos sedare , meis vero fauere potes : scio , et uoles . Ita spes nostras impleat , et votis tuis Deus annuat . Augusta nostra Martinalibus Anni M. DC. XIX.

AD LECTOREM.

STVDIORVM nostrorum gustum aliquem his libris
 Lector, dare decreveram, & commodum antro satis
 opportunum, ut videbatur, Illustrissimus & quod in-
 ter præcipuas illius laudes pono, doctissimus Umbriae Præ-
 fes ANTONIVS DIAZ Episcopus Casertanus, & cum
 eo V. Viri Scholæ nostræ constituendæ, a vulgari semita
 me redocantes, novam provinciam tradiderant, ut nimi-
 rum inter alios Iuris Antecessores Pandectas interpretarer.
 In eo munere periculum feci, an aliquod apud nostros hu-
 ius operæ præsum esse possit. Expertus sum enim, non,
 pro reliqua Sapientia, de nobis, deque rebus humanis be-
 ne mereri eum studuisse, qui mortalibus auctor fuit, ut re-
 licta proterita, & vulgari semita, aliò se ceterent, & diverte-
 rent. Ceterum hic Dogmati audientes, in lapidosum, &
 calculosum iter incidere, inter obstructos, & senticosos
 amfractus hæere, inter incerta vestigia anxie, & suspen-
 so gradu progredi necessarium est, adeo ut vir ille, cetero-
 qui Sapientissimus, nil aliud, nisi *per* hac ratione in Or-
 bem immiscere, & homines inter se committere voluisse
 videatur. Equidem qui receptos, & veteres mores, vel im-
 mutare, vel antiquare studeat, arduum, & alex plenum
 opus aggreditur. Nec ego tamen aliud de ea Iuris traçtan-
 di ratione modo dicturus sum, publicè contestatus, ori-
 gine nostram, idest Italicam esse, & ab ipsis Iuris Condi-
 toribus anxie præscriptam. Ad hoc verò scribendi genus,
 quod attinet, quid proferre possim, non satis video. Non
 enim qui scribit, indigenis tantum, sed & exteris scribit.
 At ego de utrorumque iudicio non iniuriâ sollicitus fue-
 rim. Cum enim plerique ab eo abhorreant, multa in me
 desiderabunt, multa requirunt: recentiorum dico nomi-
 na in congeriem prolata, communes sententias, quæ in

B b b b 2

sub

subsellijis hodie regnant, & alia huiusmodi. Alij verò fortasse instructiores multa notabunt, ut puto, multa improbabunt. Vtrisque aliquid in limine renuntiabo. Et priores quidem illos hoc scire velim, me non id modo agere voluisse, ut verbosis Commentariis hinc inde a partibus dicta colligerem, & amplum volumen explerem; alia longè, & diuersa mens in hoc opere mihi fuit, quod consilium si improbant, non est cur in hoc libro legendo tempus serant, & bonas horas perdant, redeant, suadeo, ad eos Commentarios, quos affatim illis suppeditauit superior, suppeditat, & præsens ætas, nec tamen ideo mihi successeant, nec me indicta causa condemnent, quasi aut ego illos vituperem, aut non intelligam, non enim puto, me tam grauitè peccasse, ut tam acerbè, tam inclementer accipiendus sim. Quod si feroculus aliquis cyro, vel iuuenili feruore elatus, Iudex mihi sedere voluerit, vel quicumque fortasse in hoc scribendi genere minus exercitatus, obscuritatem causetur, nec ea, de quibus iudicet, satis intelligere possit, hunc ego hominem scire velim, me de eo non laborare, & securum horum iudiciorum in vtramque aurem dormire. Eum ex his esse coniecerim, qui lapidem a cane morsum calcauerint. Characteres ignorantia mihi sunt proteruia, & temeritas. Docti, humani simul esse solent: nec a se alienum putant, fateri, si quid non intellexerint, nec antea perceperint. Si verò hic liber tam felix fuerit, ut in Eruditorum etiam manus aliquando peruenire possit, eos ego exoratos velim, ut huius sæculi mores respiciant. Nam quæ ipsis præciosa Cimelia videntur, plerique quisquillas esse censent, & ad ea, quasi ad Iuris-prudentiæ Miscellaneas conuenire solent: si modo conuenire Auditores possunt, & non potius pretio ante aliâ quâ ratione conducti (ne quid grauius dicam) Athenæum frequentant. Scis, Lector, Romanum Architedum olim dixisse, ceteros Architectos rogare, & ambire, ut architectentur:

recedunt, sibi verò a Præceptore traditum fuisse. *Rogatum*
non rogantem oportere suscipere curam. Hodie plerique
 contra, rogant potius, & ambiunt, quod indignissimum
 facinus, si admittimus, non est cur miremur, aut conque-
 ramur, huius sanctissimi studij Majestatem adeò euiluisse,
 ut toga propemodum in ludibrium, & propudium verte-
 rit. Sed ad eruditos, & doctos viros redire malo. Noui
 a quibusdam ex illis idemdem Italicum, hunc, trachum
 rudem, & jam minus cultum dictum, & habitum fuisse.
 Quid, si verum est, inques, & res euincit? Audi me,
 quæso, quæquis es, vir optime. Honor, & præmium, ut
 scis, alit *Agnes*, omnesque incenduntur ad studia gloria.
 Nunc autem fatum est hoc Italiae, ut Principes formæ alijs
 rebus intenti non admodum de antiquioribus litteris in-
 staurandis laborent. Quin etiam haud facile Philologus
 euitare poterit, quin inter Pædagogos reiiciatur. Igitur
 cum pretium operæ non sit, vix aliquod ingenium, nisi
 venale, reperias, quod hanc aleam subire velit, & ab eo
 nomine non abhorreat, Italica tamen ingenia acerrima
 esse, (absit verbo inuidia) clamant alia, & poeseos stu-
 dium satis probat, in quo vernacula lingua ad miraculum,
 nisi fallor, efflorescit. Sane plus diurna, nocturnaque
 manu libros euoluere velit, quis inuolare in eo studeat, ex
 quo non nisi contumelias referat, quod etiam ad purpuras
 & ad maiora nitenti aditum præcludat? Quod si quis ta-
 men, naturâ fortè duce, in melioribus Artibus profecerit,
 idque alios ignorare noluerit, nec ille firmo, & constanti
 animo indiget. Misera ostentatio doctrinæ! Non melius
 nugator, aut præstigiator audiet, si quid cultius, aut do-
 ctius extulerit, statim a nebulonibus naso suspendi intelli-
 get, plerique, more humani ingenij, quæ ignorant, vi-
 tuperant. Ideoque cati, callidique homines jam illud
 doctrinæ genus, quamquam possint, vix publicè tractant:
 nec tamen auersantur, aut ignorant. Scio ego, apud nos

quodque complures esse, quos & Republica sit, sua publici
iuris facere. Sed quis erigit iam ingenta peregrina? quis
publicis rebus studet? Reddeant, o redeant meliores anni;
resurgant Heroes illi Medicei, illi Musarum patroni, vi-
debimus, & Polizianos, quos desideramus, & Musarum
alumnos videbimus. Hanc spem facit Gentis antiqua, &
ingenita virtus. Nec adeo senio confecta, aut effoeta tor-
pet Italia, ut iam illius sterilitati, saevus aliquis, & immi-
tis impunè illudere possit. Interim, Lector, si ego diuer-
sis moribus innutritus alicubi lapsus sum, Atque scito.
Peniculum sumas ut everras, vel potius, quæ tua huma-
nitas fuerit, hominem semper discendi, & admo-
neas, corrigas. Quod si vnam forte, aut alteram melio-
ris notæ observationem nactus fueris, faucas.

IOSEPHI

IOSEPHI NERII I. C. ANALECTORVM

Liber Primus.

Indicata quadam ex antiqua Scriptura in Pandectis.

Caput I.

MVLTA etiam Libellionibus, ab Archetypis Florentini Calligraphis ad libros nostros permanasse, opinor. Vlpian. in l. 10. plerumq; S. si res in dotem, D. de iur. dot. ita scribit: Si res in dotem datae fuerint, quamvis aestimatae, verum conueniant, et aut aestimatio, aut res praestentur, si quidem fuerit adiectum, VTRVM MULIER VELIT, ipsa eligit vtrum malit petere, rem, aestimationem, verum si ita fuerit adiectum, VTRVM MARITVS VELIT, ipsius erit electio: restitunt, vtrum malit petere, rem, an aestimationem: puto scriptum fuisse, vtrum malit petere, rem aestimationemve: nam articulum disiunctiuum inter rem, & aestimationem positum dicemus, ne turbet aliquem si ad vocem, *verum*, referatur. At Librarius, *aestimationem* *Errone*, ita scriptum voluit, ut eadem syllaba ad vtramq; vocem pertineret: quod & alibi frequenter usurpauit. In l. 17. qui in ius, de reg. iur. *Qui in ius, domini-um vel alterius succedit, in eius uti debet*, quidam codices ita scriptum praefereunt: *qui in ius, domini-umve alterius*: alij sic, *qui in ius, vel dominium alterius*: puto scriptum fuisse, *Qui in dominium, vel alterius in succedit*: idq; Librarium sic exprimere voluisse, *vel alterius*. Graeco me-

taphrasis lib. 2. βασιλική, id ipsum confirmat: *ἡ τὴν ἑτέραν δὲ
ποτὴν ὑπερίων ἢ τὸ δίκαιον, τοῖς αὐτῷ δίκαιος ὁ φέρει καὶ
χρῆσθαι.* forte sic etiam in l. 9. de liber. capl. nam ubi vulgo
legitur, quia non debet alterius collusione, aut inertia al-
teri ius corrumpi, suspicari possumus ita expressum fuisse,
aut exprimi debuisse, *alterius*, id est *alterius ius*, & vul-
gata tamen ferri potest, l. 58. §. item Celsus, pro soc. sic
& in l. 7. §. interdum, ad Macedonian. Quamquam, in-
quit, si ipse pater præposuisset meriti suæ, vel peculiarem
exercere passus esset, cessaret Senatus-Consultum: *sup-
plem*, rem peculiarem exercere. ego vero aut ad me *ecce*
referam, aut dicam, *peculia* R. H. id est, *peculiarem* de
libranum describere voluisse. Item antequam hoc An-
dæum mittam, Pauli verba vere, ut puto, restitui in l.
8. §. 1. de legat. 2. Si ita legetur, SEMPRONIO DE-
CEM, AUT, SI NOLVERIT, HOMINEM STI-
CHVM LEGO: hoc casu duo legata sunt, sed vni con-
tentus esse debet. Sic in Pandectis Flor. alij alter scribunt,
ita nimirum, *uno contentus*: nam non viderunt sic expri-
mi potuisse, *uni* contentus, *esse debet*: id est, *unico con-
tentus*.

*Explicata l. 8. in illa stipulatione, §. l. 10. hoc iure,
de verb. obl. Cap. 17.*

C Rectum est pugnare Pomponium in l. 10. hoc iure, &
cum Paulo in l. 8. in illa stipulatione, de verb. obl.
Pro summa concordia visum est adhuc, in verbis Pauli
aliud esse in exsolutione, aliud in stipulatione, l. 44. *obli-
gationum*; §. *fn. de obl. & act.* Id vero in verbis Pompo-
nij locum habere non potest, verba Pauli sunt: In illa sti-
pulatione, SI KALENDIS STICHVM NON DEDE-
RIS, DECEM DARE SPONDES: mortuo homine, d
quæ-

quæritur, an statim ante Kalendas agi possit. Sabinus, Proculus expectandum diem acri putant, quod est verius: tota enim obligatio sub condicione, & in diem collata est: & licet ad condicionem committi videatur, dies tamen superest; mittamus quod quidam dicunt, scripsisse Paullum, ante diem condicio committi videatur; quasi nempe notis A. D. expressa, non coeperit Tribonianus: nam hæc sententia scita magis, & lepida, quam vera mihi videtur. Sanè nimis obtusum faciunt Romanæ Sanctionis Architectum, dum adeo non intellexisse volunt, quod *δια επιέται* scriptum esset, ut etiam antiquam scripturam peruerterit, & pro illis A. D. condicio, retulerit, ad condicionem. Mittamus hæc, inquam. Dicitur, hinc Stichum esse in exsolutione, decem verò in stipulatione. In stipulatione autem à Pomponio relata non inuenimus, quod sit in exsolutione, non in stipulatione, verba Pomponij: Hoc iure utimur, ut ex hac stipulatione, SI L. TITIVS ANTE KALENDAS MAIAS IN ITALIAM NON VENERIT, DECEM DARE SPONDES? non ante peti quidquam possit, quam exploratum sit, ante eam diem in Italiam Titium venire non posse, neque venisse: siue viuo, siue mortuo id acciderit. Non nego quod dicitur, in verbis Paulli aliud esse in exsolutione, aliud in stipulatione l. 39. si ita stipulatio, de oper. libert. sit utrumque: sed probandum adhuc censeo, ideo ante diem agi non posse, quod dies solutioni adscriptus sit, promissoris gratiâ, nam utique adscriptus est promissoris gratiâ, l. 17. cum tempus, de reg. iur. sed ita tamen, ut exsolutioni sit adscriptus, cum itaque solutio amplius spectari nequeat, mortuo Sticho, iam dies stipulationi committendæ non videtur ob stare. Ego puto hanc rem ex ipsis Paulli verbis expediendam esse. Ratio, quam Paullus adfert, illa est: tota enim obligatio sub condicione, & in diem collata est: & licet ad condicionem committi videatur,

Missell. Brud. Tom. 4.

Cccc

tur,

fur, dies tamen superest : hæc expendenda, ni fallor. Dum dicit Paullus, totam obligationem sub conditione, & in diem collatam esse, intelligit diem non modo pertinere ad illam obligationis partem, quæ Stichæ exolutio continetur, sed ad ipsam quoque stipulationem, quæ decem continentur, nam dicit totam. Duo igitur spectanda sunt, ut obligatio committi videatur, condicio, & dies : ita ut ἀπὸ τοῦ ἡ sic diem exaudiamus, *Si Kalendis Stichum non dederis, Kalendis decem dare spondes?* mortuo Sticho, quod pertinet ad conditionem, stipulatio commissæ est: sed quia diem præterea spectare debemus, in quem collata est non modo Stichi exolutio, verum etiam stipulatio, ideo dies adhuc superest, & dies expectandus auctori, iuxta Sabini, & Proculi sententiam. Nam licet hi diuersæ sectæ auctores in compluribus articulis differant, eos tamen in eo convenisse Paullus reulit, & sanè dies ex post facto non mutatur, licet, mortuo Sticho, condicio evanescat, l. 124. *insulam, D. de verb. oblig.* Hac ratione Proculum etiam dixisse puto, propemodum penam esse commissam in l. 113. *cum stipulatus, D. eod.* nam, propemodum, dixit, ut Paullus, & licet ad conditionem committi videatur, dies tamen superest. At in stipulatione à Pomponio relata, diem hoc pacto exaudire non licet, nam in illa stipulatione *Si L. Titius ante Kal. Maias in Italiam non venerit, ante Kal. Maias decem dare spondes?* præposterus ordo esset. Quà ratione pene conficiemus illud ipsum, quod dicebat Paullus in superiori stipulatione Sabino etiam, Proculoque placuisse, nam in illa stipulatione, *Si Kalendis Stichum non dederis, decem dare spondes?* nisi exaudiamus diem in posteriori quoque obligationis parte, ut decem, quæ in stipulatum deducta sunt, non aliter quam Kalendis, & deficiente conditione debeantur, incidimus in ἀσέπτον πρότερον, quippe quoties stipulationi dies adiecta non fuerit, præsentis die debetur, l. 14. *in omnibus, D. de reg. iur.* nisi dies continetur.

ineatur, l. 24. quoties, D. de oper. libert. sed hunc ordinem antiqui refugiunt. Iustinianus ὅθεν προτερον admisit non modo in stipulatione dotali, sed etiam in omnibus, nempe tam in contrahibus, quam in ultimis voluntatibus, l. 25. praposteri, C. de testam.

De occurſu, in l. 4. de off. Proc. & Leg. V opiscus restitutus. Taciti locus conclamatus, & depositus, certa coniectura ad vitam reuocatus.

Cap. III.

D Ecclesorem Proconsuli, Proconsulem Decessori obuiam prodire olim certum, & solemne fuit. Indicat M. Tullius, qui ad Appium scribens, more maiorum id exigi proficitur. Idem ostendit, & Magistratus, & Legationes Cimitatum Proconsuli occurrere consueuisse. Vlpian. tamen in l. 4. de off. Proc. & Leg. significare videtur, Proconsulem rite, & ordine facturum, si per edictum excuset, ne Prouinciales ei publicè, vel priuatim occurrant; cur ita? Puto quia profusi sæpe homines in hoc officij genere, ut inuidiosum magistratui esse possit, si veluti Princeps excipiatur. In vita Fulgentij Episcopi Afri, cum ab exilio reuenteretur, scriptum: populum per omnes prolixi itineris vias in occursum eius tetendisse cum lucernis, & lampadibus, & arborum frondibus; ita cum ramis processere obuiam Domino, & Saluatori nostro pueri Hebræorum; & filij Prophetarum in Hierico Eliseo, 4. Reg. c. xi. 15. Ad Principem potius id pertinere videtur, cui Senatus etiam occurrebat. Plura de hoc Cassiodor. lib. 12. ep. 18. & 19. Sed cætera mitto: Taciti modo desperatum locum proponam; proponam, &, quod pace sit eorum, qui ultimam huius operi manum imposuisse crediti sunt, germana verba reponam. Annalium 14. cum Nero coniugem Octauiam reuocasset, scribit Cornelius: itur etiam

Cccc 2

in

in Principis laudes : repetitum venerantium . Latet hic aduersaria, & pugnacissima vox, *Antium*. *Antium*, Colonia, cognataque, semper æmula tamen Urbis æternæ, quæ non semel olim; violato foedere, temeritatis pœnas dedit, nunc etiam proprii nominis clade consanguineum imperium, perditum ire tentat . Rescribatur igitur, repetitum venerare *Antium*, obuia passim illa loquendi ratio . Apul. Apolog. accusatum, an interrogatum venisti? & rursus : palæstritam, non Magum accusatum venistis, nil certius . Ita scripssisse Tacitum, & quæ præcedunt, & quæ sequuntur, satis, superq; declarant . Tyrannus Antij, non Romæ tunc morabatur, & vere morabatur . Hic locus puerperio Poppeæ filix, quam suscepit, & quartum intra mensem Antij extulit . Mirabimur, plebeculam laudes repetitum, *Antium* venire potuisse, qui legimus, omnem Senatam sub recentem partum *Antium* effusum? & legimus insequenti *Annali* 15. eò iam pridem Populi Romani adulatio peruasferat, *lib.* 4. concursusq; oppidanorum, disposito milite, prohiberentur, & rursus extremo libro: in proximo Campaniæ adspici, eò venire Patres, eques, magna pars plebis. *Sueton. Caligul.* 4. Populi autem Romani sexum, ætatem, ordinem omnem vsq; ad xx. lapidem effudisse se . Quod etiam ipse Princeps quibuldam occurreret, quodq; amplior honor haberetur, si stans, quàm si sedens exciperet, alij notatum est . *Spartian. in Hadrian.* *Seruiano* sororis viro, cui tantum detulit, ut ei venienti, de cubiculo semper occurreret, locum tamen *Vopisci* in *Carino*, vix est, ut viri doctissimi restituerint . Habuit gemmas in calceis: nisi gemmata fibula vsus non est . Balteum etiam sæpe gemmatum . Regem deniq; illum *Illyrici* pleriq; vocitarunt . Præfectus numquam Coss. obuiam processit, emendant. Præfectis, aut Consulibus: nempe intelligi voluit, *Carinum* neq; Præfectis, neq; Consulibus obuiam processisse, ego puto *Vopiscum* ita scripssisse: Regem deniq; illum *Illyrici*,

rici, pleriq; vocitarunt Præfectum, numquam Cons. obuiam processit. Scimus Præfectum præcinctum, & duo præcipua eiusdem insignia fuisse, Carpentum, & Gladium: Quod igitur cultu Regio, gemmisq; in calceis Carinus vteretur Regem dicebant Illyrici: quorum etiam in Orientis Imperio subsequen- tibus temporibus peculiaris Præfectus. Prætorio fuit, cuius crebra mentio in Nouellis, & in Codic. lib. I. tit. 26. & alibi: eiusdemq; peculiaria symbola in Notitia relata, quod vero idem Carinus Balteum gemmis insignem haberet, & militari cingulo præcinctus viseretur, pleriq; alij Præfectum vocabant, si quidem Præfectorum Prætorio potestas maxima, & proxima Principali fuit, vt ostendit Cassiodorus in propria forma lib. 6. & Principes nostri declarant in l. I. C. de offic. vie, Zosimus secundum ab Imperatore Magistratum dicit: eandemq; Præfecturam βασιλείαν ἀπόρρουρον, idest, *Regnum sine purpura* appellauit Eunapius. Qui de occurſu plenè dicere vellet, illud etiam tractare deberet, quo habitu cuiq; procedendum sit: cum insignibus, an sine: & alia huiuscemodi ad priscum morem, nobis modò ea mens non fuit. Taciti sententiam, & verba restituisse satis est, omnino vindicandum à stigmate, & ab iniurià vetustatis nobile os Historici.

Tacitus emendatus, explicatus. Missio ignominiosa in l. 6. de re milit. Cap. IV.

Pergamus in Tacito, vexarunt locum Annali primo de Luna defectu. Ait: nodum minacem, & in scelus erupturam fors leniuit, nam Luna clariore parte coelo visa languescere, corrigunt quidam, claro repente coelo, alij aliter, ego nouam vocem occasionem mendo dedisse crediderim, & scriptum fuisse, Luna clarore plena coelo visa lan-

languescere, quæ lectio ad antiquam scripturam sine dubio magis accedit, quæ habet, clamore pena, clareorem appellat Solis lumen Lunæ globo receptum, nam, ut Lucretius ait,

— nosham jactat de corpore lucem.

plena igitur Luna dicitur, & clare plena: *πᾶσι λυαὶ φεγγαῖα*. Luna finita dicitur Augustino de C. D. lib. 15. c. 14. tantus mensis, quantus & nunc est, quem Luna coepta, & finita concludit, quædam in eandem sententiam scribit etiam Cæsar Dialog. 1. hanc Lunæ varietatem eleganter humanæ naturæ comparans. Sic & sonores dicit alibi Tacitus, & Apul. XI. Metam. Idem Apul. pinguorem, plangorem, patorem, putorem dixit, ut & Apicius, qui etiam usurpat Alborem faucium item tendorem, Apul. lib. 4. Mer. Ita pariter a flore Fluonia, vel Fluona prisca dicta; lunonem enim Fluoniam veteres colebant, quod eam sanguinis Fluorem in conceptu retinere dicerent, ut Festus scribit. *Annob. lib. 5.* etiamne fluore de sanguinis, & ex genitalibus amputatis arbor malienata est punici? Sed & lucis fluorem potius, quam florem, Tertullian. scripsisse putarem de patient. principio. Legimus & placorem, pro tranquillitate in antiq. Glos. & apud vet. interpr. ecclesiastic. c. 4. & 39. rursus in Glos. *ἡδίστος*, aliorum alea nempe. In eo Taciti loco sic accepto, qui frustra, coelo, addi dicitur, faciunt ut quædam hæc subnectenda putem, quibus loquendi ratio Taciti propria declaratur, & eiusdem sententiæ quædam restituantur. nam frequenter vitur Tacitus sexto casu *ἁπλῶς*. Si hoc animaduerterimus, facile intelligemus quâ ratione restitui possint corrupta verba XI. Annal. recentioribus, quid si memoria eorum innovetur, qui Capitolio, & ara Romana manibus eorumdem prostrati? Ita legendum: ut alibi *ἀντιπαρὶ* dixit; vetera hæc, sed recens discrimini patris filia connectebat lib. 16. vult sententia, Atrocia quidem esse priora exempla, verum

rùm eſſe recentia , adhuc atrociora eſſe vetera, ſi memores inquit , eſſe voluerimus antiquorum illorum Romanorum qui pro ipſo Ioue Capitolino , Romanis ipſis ex arce ſpectantibus, tamquam victimæ, manibus eorundem Gallorum ſtrati ſunt, de obſidio Capitolij, & de Romanorum cæde ſenſit, res nota . Sic lib. 3. multa duritiæ veterum mollius, & lætius mutata , & lib. 14. Aliam fere littore faciem nunc, & rurfus: ſi conſideret, Theatro dies totos continuaret, & lib. 1. Hiſtor. hibernis Alpibus traduxit, & lib. 2. balineis interficitur . Item eodem lib. præmiſſi Mœſia , & rurfus ; ſpeculatores Syria , licet utroq; loco ex libris præpoſitiones adſtruant, item lib. 4. Hiſtor. lectos Legionibus Dillio Voculæ, quo pariter loco Mureti adiectione minus opus eſt. Sit etiam dictur lib. 2. mare quoq; Eteſiæ flabant, & lib. 3. iſdem campis illis fuderint. Sic & Catullus.

Puella namq; quæ meo ſinu fugit.

Sed omitto alia ſexcenta, eiſdem rei ignoratione lapſi ſunt etiam veteres iuris Interpretes, nam cum Arrius Menander in l. 6. D. de re milit. ſcripſiſſet, *quod ſi miles impatientiâ doloris, aut odio vitæ, aut morbo, aut furore, aut pudore mori maluit, non animaduertatur in eum, ſed ignominia mitatur*, Accuſius explicat, *ignominia remittatur*. minimè verò: nam Menander nil aliud vult, niſi militem cum ignominia dimittendum eſſe: de qua miſſione plura Ulpian. in l. 2. D. de hiſ, qui not. inf. & in l. ult. D. de fur. balnear. Is ergo miles ignominia mittitur, licet ei poena remittatur, ut etiam teſtamentum aperitur eiſ, qui manus ſibi intulit non metu criminis, *ἀλλ' ὁ σὺν ἀπορίᾳ καὶ ταπεινότητι διὰ τοῦ πένους*, *impatientia doloris*, ut Græci reddunt verbal. 1. §. ſi ſibi manus, D. ad S. C. Silanian. Præterquam quod ibidem idem Menander dicit, *militia reſcitur*, & in l. 29. D. de liberal. cauſ. caſtris reſcietur. Apul. de mund. Aquilo, qui ſeptem ſtellarum regione generatur. Traian. apud Plin. ep. 61. & 102. lib. 12. Cognoui licetis cuiſ.

tuus. Ambros. ep. 7. lib. 1. Recognouimus litteris sancti-
 citatis tue boni Pastoris excubias. M. Tullius in somn.
 Scip. ex quibus erat ea minima, quæ vltima cælo, citima
 terris luce lucebat aliena. Vulgò, vltima a cælo. Apud
 Tacitum cælo visam lunam intelligimus editam, non ter-
 rà, aut mari, vt putabant, prodeuntem, aut emergentem:
 tunc enim languescit ferme ob vapores, nota quæ de Sole
 quoq; ab eodem Tacito narrantur inde morib. Germanor.
 Sic etiam ἐμπατικῶς apud Petron. *vides me? nec auguria*
noti, nec Mathematicorum cælum curare soleo, ex vultibus
tamen hominum mores colligo, & cum spatiantem vidi, quid
cogites, scio. Cælum dixit, Mathematicorum. Hieron.
 lib. 13. in Esaiam c. 47. *Pro eo quoq; quod nos iuxta Sym-*
machum, & Theodotionem interpretati sumus, stent, &
saluent te augures cæli, LXX. manifestius transfulerunt,
 ἵστασαν δέ, & σωσάτωσαν σε εἰδότες τοὶ τῆ γαλῆς, *idest stent*
& saluant te faciant Astrologi cæli, qui vulgò appellantur
Mathematici, & ex Astorum cursu, lapsuq; siderum res
humanas regi arbitrantur, hoc, manifestius, Hierony-
mus dici vult.

Explicata, & emendata l. 1. S. pen. de offic.

Præf. Vrb. Cap. V.

SI verum amamus, non vidit quid vellet Vlpian. qui
 scripsit, popularia significare populi confessum thea-
 tralem in l. 1. §. pænult. de offic. Præf. urb. Ait I. C. Quies
 quoq; popularium, & disciplina spectaculorum ad Præfe-
 ctum vrbis curam pertinere videtur, & sanè debet etiam dis-
 positos, milites stationarios habere ad tuendam popula-
 rium quietem, & ad referendum sibi quid vbi agatur.
 Hanc rem optimè declarat Cassiodorus, vt & in vniuer-
 sum Præfecti vrbis officium lib. 6. var. ep. 4. Habes copiose
 vnde

vide tibi gratiam tantæ civitatis acquiras, si merces di-
versæ sub nulla venalitate vendantur: si exhibitio salubri-
ter accensa thermarum, rapinarum ardoribus non tepe-
cat: si spectaculum, quod præbetur voluptati, non sit cau-
sa litigij, suaviter enim cogit, gratum esse populum quif-
quis in certaminibus partium, declinat injustum. Tanta
est enim vis gloriosæ veritatis, ut etiam in rebus scænicis
æquitas desideretur, & lib. I. ep. 44. Audebit ergo sed-
itionos, & a disciplina publica deviantes, nostra auctorita-
te percellere. Quiescat concertantium feruor animorum,
bona pacis, quæ, Deo propitio, nostro labore meruistis,
cur seditionibus feedantur illicitis? Plura ad hanc rem eod.
lib. I. ep. 31. 32. & 33. sed illa præcipua, & Vlpiani verbis
gemina: Si verò Senator civilitatis immemor quemquam
ingenium nefaria fecerit cæde vexari, protinus relatione
transmissa, perrennitatis nostræ mulctam percussus exci-
piat, ait, relatione transmissa: nimirum a Stationarijs, ut
Vlpian. scripsit. Constat igitur popularia dici pro factioni-
bus illis quattuor, Veneta, Prasina, Albuta, Russata, de
quibus idem plura scripsit lib. 3. ep. 51. *Hoc tantum dicimus
omnimodis stupendum, quod illic supra cetera spectacula
feruor animorum inconsulta gravitate rapiatur. Transfit
Prasinus, pars populi mæret. Præcedit Venetus, & posior
turba civitatis affligitur, nihil proficientes feruenter
insultant: nihil patientes, graviter vulnerantur: & ad
manes contentiones sic descenditur, tanquam de statu
periclitantis Patria laboretur. Cyprianus de Spectac.
Quam vana sunt ipsa certamina! lites in coloribus,
contentiones in curribus, gaudere quod equus velocior fue-
rit, mære quod pigrior, per colores, ut puto, factiones,
& partes intelligit, ad hoc traho discrimina popularium per
prolium, quod scripsit Tertull. de Spectac. apud quem
eandem descriptio colorum, aliorumq; quæ apud Cassiodo-
rum. Sueton. Neron. quinq; millia iuvenum elegit, qui
discessu.* Erud. Tom. 4.

Dddd

diuisi

diuissi in factiones plausum genera condiscerent. Sic & ri-
diuissi. Græci dicunt, de quibus in Nouell. 17. c. 2. Constat
verò ex eod. Cassiodoro lib. 1. ep. 3. consuetudinem insul-
tandi permissam fuisse, si insulandi consuetudo moderat-
ea, ut nec libertati pareat honesta licentia, nec desit moribus
disciplina, & rursus: si verò earum lubrica voluntas in omni-
us coloris fauorem migrauerit, studij sua populus tam in
Circo, quam Theatro habeat pro parte, quam diligit: ut is
qui presumpserit viciu, ipse iudicetur quassisse discordiam.
hæc eadem studia populi intellexerunt Imperatores lib.
x1. C. l. 1. de Speculac. Nec sine causa factiones, & partes
timuerunt, cum sæpe bella ciuilia ex his orirentur, ut con-
gigit Iustiniani æuo cum ipse periclitatus est. Ita pariter
imperante Foca, scribit Paull. Diac. lib. 4. Huius tempore
Prasini, & Venci per Orientem, & Aegyptum ciuile bellum
faciunt, ac se mutuo eade proferunt. Igitur vel hoc no-
mine Reipublicæ perniciosa Spectacula, adeoq; demum
sublata, nisi volentium celebrarentur impensis, antea verò
vis præcipuè damnata, & in eam Stationarij quæsi. Itaq;
omnino in hanc sententiam venio, ut Vlpian. scripsisse,
credam, & ad referendum si vi quid ubi agatur, nam in
Archetypo, ut puto, scriptum, B. pro. si vi frequen-
ter enim B pro V, & contra Librarius usurpat, antiquissi-
mo, ut scimus, scribendi more; est igitur idem ac si di-
xerit, si ubi vi quid agatur. Suadet etiam l. 8. C. de accu-
sat. in hanc sententiam quædam pariter scripta sunt lib. 22.
C. de Cur. & Station. l. 1. Curias, & Stationarij, ut qui-
cunq; funguntur hoc munere, crimine iudicibus nunciando
meminerint. Illi ipsi, quos dicebamus, ubi, pro, ibi, scrip-
tum fuisse contendunt: sed mihi non persuadent. Sane
vulgata scriptura sententiam falsis incertam diceret, ut
Stationarius Præfecto referre haberet quodcumq; Theo-
tro ageretur, non parum negotij suscepisset Stationarius
in renunciando. Præfectus in accipiendo.

Paula

**Prudentiam Responsa. Mos respondendi de
folio. Cap. VI.**

Dddd 2

respon-

responsa pertinent : nam , & respondebant , & cauebant , & scribebant . Idem pro Muræna : vrbana militiam respondendi , cauendi , scribendi , de Orat. lib. 1. sin autem quæreretur , quisnam I. C. verè nominaretur , cum dicerem , qui legum , & consuetudinis eius , qua priuati in ciuitate vterentur , & ad respondendum , & ad agendum , & ad cauendum peritus esset. Plaut. Epidic. sc. 4. Hic poterit cauere rectè , iura qui , & leges tenet. Idem Cic. ad Ap-
pium: L. Valerium I. C. valde tibi commendo : sed ita etiam , si non est I. C. melius enim ei cauere volo , quam ipse alijs solet . Complura in Iure existant exempla cautionum , libellorum , actionum , & formularum .

Restituta l. 29. Gallus, S. 1. de lib. & post.

Cap. VII.

Q Vinque verbis , tribus etiam , testamentum facere potest is , qui nec legaturus quidquam , nec quemquam exheredaturus sit , quod tamen nuncupanti licet , non scribenti . Plus arbitratus est Vlpianus vel duobus tantum verbis nuncupari , l. 1. de her. inst. creditumq; plus nuncupatum , minus scriptum , quorum verborum imitatores habuit Imperatores in l. 7. errore , C. de testam. vt merito digladiari videantur Doctores nostri super formula Aquiliana , quasi Gallo Scauola sub-irascatur verbosa conceptione vtenti in l. 29. Gallus , S. 1. de lib. & post. Nam alij negant Gallum a Scauola corripì , rursus non pauci contendunt , I. C. verbum redargui posse , quidam distinguunt , vt concedant id , & accipiant de I. C. Interprete. Vellem in his contentiõibus animum ipsi aduertissent , nec quamplures inter nos Galli hoc æuo reperiantur : dico qualem ipsi Aquilium fingunt , dum Scauolæ verbis imponunt . Gallus statò , & opportuno tempore cantat.

cantat. Tales in iure vigilaces Gallos desideramus. Scauola
certè ex sententia quorundam, opportunè retulit, qua-
dam ex formula Gallitudo omitti posse: puto quia omissa
exaudiuntur. Illud adhuc obscurum esse cenſeo, quam
simplicem institutionem hic Scauola dicat, quid item sibi
velit cum scribit, *ut eo casu valeat, qui ex verbis concipi
possit*. Gnaus sum quosdam voluisse, in Pandectis idem
esse, *ex verbis concipi, & verbis concipi*: alios induxisse lo-
rum, uti supervacuum: plures antiquam scripturam inuer-
tisse, ut legerent, & pro, *in*, nec omnia referre oportet,
ne illos imitemur, qui ipsi verbosi, Aquilum, uti verbo-
sum, insimulant. Ego cenſeo Florentinum scriptorem, *in*
pro, *sen*, seu *et*, exarasse, uti Græcus homo erat, quod si
admittimus, ita Scauola scripsit: *ut eo casu valeat, qui
sen verbis concipi possit*. Quid vero hoc est? Dico simpli-
cem institutionem eam esse: NEPOS, NEPTIS, PO-
STVMVS, POSTVMA, HÆREDES SVNTO. Ita
putarem sex verbis Aquilianam formulam concipi posse,
ſcio quantasturbas hæc sententia excitare possit. Depre-
cor præiudicium in re noua, mutare promptus, certè, si
res ipsa ferri potest, exemplis defendi potest: quod ma-
ximum momentum apud eruditos habiturum spero, nam
eadem licentia scriptor ille alibi quoq; vsus est, certè in l.
35. diuortio, §. 1. D. de negot. gest. hæc Florentina-
rum Pandectarum scriptura est: *sed nec redhibitoria spe-
ciem venire in negotiorum gestorum actionem, & per hoc,
ex mensibus exactis, perire*, nam tempus redhibitionis
sex menses utiles habet, l. 19. sciendum, §. fin. de edilic.
edict. vtriusq; capitis auctor est Scauola. At manum de
tabula, ne Gallo, ut volunt, verbosiores videamur,

De fraudatorio edicto. Cap. VIII.

QUæ fraudationis causa gesta erunt cum eo, qui fraudem non ignorauerit, de his intra annum actionem datur Prætor. Hoc ipsum, ut puto, edictum fraudatorium appellat Valens in l. 67. si postulante, ad Trebell. & Papinian. in l. 69. pupilli debitor, de solut. cuius mentio fit etiam in l. 10. quæ in fraud. cred. Actio proponitur in l. 1. eod. & *Paulianam* appellat eam Paull. in l. 38. videamus, s. in Fauiana, de usur. Apud Petrum Diaconum de Notis lego, *P. ED factum edicto*, puto scripsisse, aut scribere voluisse, *fraudatorium edictum*. Sic etiam in explicatione hæc notarum *P. G. L.* puto scripsisse, *fraudationis causa latitare*, non *latina*, ut cûsum est, & sic exponit Magno in explicatione notarum iuris, quas & iuris *equum* appellat, sicut ipsa verba l. 4. de reb. auct. iudic. possid. *lites non fraudationis causa latitare videtur, qui sui non est idoneus defensor*, sumpta ex edicto. Antiquus l. C. in fragmento Putciani: *obstat enim libertati lex Asilia Sentia, quæ vetat fruum feneratorum causa manumissum Civem Romanum fieri, sed Latinum*, creditum est, notis scriptum fuisse, *P. O.* id est *fraudandorum creditorum*: vel *fraudandorum creditorum causa*: & ita pariter legendum esse in l. 8. qui & à quibus, pro illis, *stipendiommis causa*, puto aptè legi posse, *fraudationis causa*, solemni non minus formulâ. Alijs etiam notata verba Ciceronis pro Quintio: *Attende nunc ex illo Prætoris bene P. Quintij possideri nullo modo potuisse*. Recita edictum: **QVI FRAVDATIONIS CAUSA LATITARIT**. Retulit, & Ulpian. in l. 7. Fulcinus, s. 1. quibus ex caus. in poss. *Prætor ait*: **QVI FRAVDATIONIS CAUSA LATITAVIT** (fortè **LATITARIT**, scribendum, ex M. Tull. & ex Græcis, nisi Librarius scripsit **LATITAVIT**, pro **LATITABIT**.) **SI BONI**

BONI VIRI ARBITRATV NON DEFENDETVR,
EIVS BONA POSSIDERI, VENDIQ; IVBEBO.
Dixit Prætor, *si boni viri arbitratu non defendatur*: nimi-
um vt in re non deficiat, quamvis certa ob æquitatem,
quæ certa est, & ab hac mente Cic. addidit, *non est in*
Quintilius, nisi latitante, qui ad negotium suum, relicto pro-
curatore, propriis tentat. Græcilib. 9. Luciliæ. illa modo
sic exprimunt. *ἄνθρωπος δὲ περιπαρὸν ἀποκτείνῃ, καὶ μὴ εὐδαι-*
μόνῃ, καὶ ὑπὸ τοῦ ἀδικησάντος ἐν τῇ εὐδαίμονι σφισσάται.

*Defenditur prisca scriptura in l. 7. §. si vir in fundo,
D. sol. matr. Cap. IX.*

Indifficilem sensum quidam opinantur habere Vlpiani
verba in l. 7. §. si vir in fundo, sol. matr. Si vir in fun-
do mulieris dotali lapidicinas marmoreas inuenerit, &
fundum fructuosiorem fecerit, marmor, quod casum, nec
exportatum, est mariti, & impensa non est ei præstenda,
quia nec in fructu est marmor, nisi tale sit, vt lapis ibi rena-
scatur, quales sunt in Gallia, sūt & in Asia, sed si cretifodine,
argëtifodine, vel auri, vel cuius alterius materie sint, vel a-
renæ, vtique in fructu habebuntur. Dicunt: Non potest fru-
ctuosior fieri fundus, a pertis lapidicinis, quin lapides in
fructu fiat: lapides non sunt in fructu, d. §. si vir, & l. ga.
si ex lapidicinis, de iur. dot. Ideoq; lapidibus inuentis,
fundus fructuosior fieri nequit, ego non concederem quod
assumunt, nec probant, quasi *maximè* fundus, exem-
ptis lapidibus, fructuosior fieri potest, siue renascantur
lapides, siue non renascantur. Nam si renascantur, in fru-
ctu esse videbuntur, vt Vlpianum velle apparet, adeoq;
fructuosior ager erit, qui non deterior Iuliano est in l. 18.
vir in fundo, de fund. dotal. Quod si infecunda, aut effe-
ta vena sit, fructuosior adhuc fundus esse potest ex repu-
gatione

gatione, post elicitos lapides, & ita fortè paterfamilias
 cuidam permiserat elicere lapidem ex fundo suo in l. 34.
 si cum mihi, de dot. Nam agrum hoc pacto repurganti, &
 feracem reddi constat. Hinc *exossatus ager*, apud Pers.
 Sat. 8. ut quidam putant, pro terra lapidosa, quæ demptis
 ossibus, seu lapidibus, ad culturam sit redacta, alij tamen
 aliter. Rursus obstinant: Vtiles impensæ sunt, quibus dos
 fructuosior sit. Vlp. in fragm. tit. 6. de dot. item vtilis, fa-
 ctio disortio; præstantur, d. 1. vir in fundo. Adeoq; si non
 præstantur, non sunt vtilis, nec ex eis fructuosior fundus
 fiet, contra quam vulgata lectio referat apud Vlpianum.
 Igitur aliter legendum. Ad hoc ita. Non parum interest,
 qua mente maritus impenderit. Nam idem Vlpian. in l.
 5. de imp. in res dotal. fact. dum ait, vtilis autem impensæ
 sunt, quas maritus utiliter fecit, remq; meliorem vxoris
 fecerit, id est dotem, id velle videtur, maritum eo fini im-
 pendere debere, ut rem meliorem reddat, nec satis esse,
 quod vtilis sint impensæ, nisi ex hac causa fiant. *Nerat.*
in l. ult. cod. & ante omnia, quæcumque impensæ quæren-
 dorum fructuum causa factæ erunt, quamquam eadem
 etiam colendi causa fiant, ideoq; non solum ad percipien-
 dos fructus, sed etiam ad conservandam ipsam rem, spe-
 ciemq; eius necessariæ sint, eas vir ex suo facit: nec ullam
 habet eo nomine ex dote deductionem: satius itaq; fuerit
 in actionem Vlpiani sententiam, & antiquam scripturam di-
 mittere; reclamantibus præsertim Græcis quoque: Nam
 & Dorotheus, & Cyrillus hoc pacto caput istud recensent
 eodem tit. *Λογισμός*. Verum, si lapides non sunt in fructu
 quomodo mariti sunt? Nam cum marmor postea repon-
 tum fuerit, non videtur fundus ita in dotem datus, ut ex
 voluntate mulieris istud commodum ad maritum pertine-
 at, l. 8. *sol. matr.* Anonymus inter Græcos tentat, contra-
 ria solui posse, quod fortè *ἐξ αἰρετοῦ ἐδόθη τοῖς ἀπέδοις δὲ τῶν
 ἀπελαυνόντων ἀεὶ πρὸς τὸν ἀνδρα*: *præcipuum datum sit lucrum propter
 lapi-*

lapidicina inuentionem, (quæ Interpretes nescio qua alia ratione extulerunt,) vix concedendum. Nam quid eximium dabitur lucrum, si lapis non renascitur? vult siquidem Anonymus, quasi *εὐρετορι* dari quoddam, vel præmium inuentæ lapidicinæ, & ut quis dixerit, licet lapis non renascatur, lapidicinæ tamen commodum pro tempore non levis esse momenti: istud sanè, ut præmium maritus ferre debeat, aliunde adstruendum fuerat, præsertim cum inuenerit agens rem suam, non mulieris, d. l. ult. eodem, potius præmium meruisset, quod fundum repurgando fructuosiores reddidisset, licet aliud veller, ut explicauimus, sed hæc mariti esse constat, ut sunt etiam fructuarij, l. 9. item si fundi, §. si lapidicinas, l. 13. si cuius, §. indè est quæsitum, de usufr. ea ratio est, quam ex nostris etiam quidam viderunt. Illud ex Græcis sumptum, ut alia plurima, *Privato quoq; fodinas metallorum possidere licere*. Anonymus ibidem.

Acciperẽ. Symmachus restitutus, explicatus locus in 2. ad Corinth. In Tacito priscam scripturam assertores habere Iuris-Consultos.

Cap. X.

S*emper circumscriptio per ius ad iniuriam venit*, inquit Senec. declam. lib. 6. eo fere pacto loquitur, & Paullus in l. 1. de dol. & met. except. ne cui dolus suus per occasionem iuris ciuilis contra naturalem æquitatem profit. *Dixit, per occasionem iuris ciuilis: quia*, circumscriptio semper crimen sub specie legis inuoluit, quod apparet in illa, legitimum est: quod latet, insidiosum. Non potuit aptius dici. *Κτ' ὑποφασιν*, *per occasionem*, est, ut vetus Interpres in Nouell. semper vertit. In Nouell. 2. Theodof. & Valentin. de Palatinis: si modum veri census, sub occasione titulo

Miscell. Brud. Tom. 4.

Ecc

rum

rum ad se pertinentium, supergressi fuerint, & aliquid commenticium præter id, quod explorata fides chartarum continet, studio depredationis inuenerint. Iidem Principes in l. un. §. 1. C. si sec. nups. mul. Quod si liberos, ex priori matrimonio adhuc imbecillitas habebit infantie, nec muniat eos tutoris auxilium, ac per huiusmodi occasionem, mater, quæ relicta fuerant, vsurpauerit, omnia legitime repetantur. Symmachus dixit, *sub uelatione*, ut puto, nam ita lego apud eum lib. 4. ep. 19. *alioquin integrata per indulgentiam bona, uelatione fauoris, detrabentur*. Vulgo, *uel actione*, libri quidam, *uel auctiones*. Præcipua notione, *accasionem*, dixit Zeno Veronens. *singula quaq. animalium à conditore omnium Deo, ad defensionem, ac tutelam sui, occasiones quasdam proprias acceperunt, quibus saluti sue, cum necesse fuerit, auxilium ferant*. Accipere dicitur etiam, qui circumscribit, & accipit, qui circumscribitur, l. 7. §. non solum, D. de min. Accepit sane ista notio litteratores, & (quis credat?) antesignanos, ut fertur, Criticos æui nostri. Quibusdam etiam iuris locis forte latet. Itaque in l. 7. sed & socius, D. pro soc. ita distinguerem: Sed & socius, qui alienauerit contra pactionem, accipit, committit, & tenetur societatis, aut communi diuidendo iudicio. Ibi Paullus inter Interpretum manus misere distrahitur, vsurpasse fortè videbitur, & Plaut. Bacchid. Scæn. ult.

Satis, satis iam uestri est coniugij, me nihil pariet ut sim acceptus.

Quadringentis Philippis filius me, & Gbrysalus circumduxerunt.

Nisi potius dicendum est, hoc ad aliam huius verbi vim pertinere, quæ dicimus, *accipere*, pro, *passere*, vel, *coniugio excipere*. Idem Plaut. *Ita in prandio nos lepide, & nixide accepiſti*. Horat. lib. 2. Sermon. Sat. 8.

Tene, ut ego accipiar laute, torquerier omni

Sollicitudine districtum? ———

in illa priori significatione, capere dictum frequentius, & & Græcis usurpatum λαβῆν. Sophocl. Philoct.

ἄγω τ' ἔγω δόλω φιλότητι τὼν λαβῆν.

Dico tibi dolo Philocteten esse circumueniendum.

Arrian. Dissert. Epict. lib. 4. c. vlt. ἔτω καὶ ὡς τῶν στρατιῶ-
ν ἐν πόλει οἱ ποικεῖς λαμβάνονται. idest: *hoc etiam modo*
Roma à militibus capiuntur loquaces. Ita ego quandoque
opinabar, exponi posse verba illa ad Corinth. 2. c. xi. 20.
ἀνέχουσιν, ἅτις ὑμᾶς καταβέβηκε, ἅτις καθ' ὁδὸν, ἅτις λαμ-
βάνει, ἅτις ἐπαίρεται, ἅτις ὑμᾶς εἰς ὀροσάτων δέρεα, quæ vet.
Interpr. ita reddidit: *Sustinetis enim, si quis vos in servitu-
tem redigit, si quis deuorat, si quis accipit, si quis extollitur,*
si quis in faciem vos cedit. Nihil melius: & video id ipsum
Ambrosio placere. Nam ad ea verba ita scribit Sanctissimus,
& disertissimus Pontifex: *Accipere, est aliquem dolo*
capere: Idemque significat hos capi à dolosis Magistris, &
ferri quo non expedit. Sed pleriq; Interpretes reterunt po-
tius τὸ λαμβάνειν ad munera, & ad ea, quæ dentur, aut
pendantur, & sanè, licèt hæc expositio difficilem sensum
habere videatur, eam tamen defendere possumus, alia hu-
ius verbi explicata notione, nam ἅπλως dicebant λαμβά-
νειν de his, qui Sacerdotum Consecrationes, & Ecclesiasti-
ca venderent. Basilus in Epist. ad Episcopos subditos:
ἔτε μὴ χειροτονεῖν ἐπὶ χρήματι (quæ verba leguntur, & in
can. 2. Chalcedonens.) ait; λαβῆν δὲ ἐστὶν ὁτιδήποτε τὸ λα-
βῆν: *accipere autem, est quodcumq; accipere, idest: siue*
ante, siue post ordinationem. Tarasius, hoc idem in iure
Ciuili subnotare possumus, nam Xenij modus præstiturus,
vt Magistratus tamen in totum non abstinere, moderati
sunt hanc rem Principes, vt refert Vlpian. in l. 6. solent, de
offic. Proc. & Leg. *Quantum ad Xenia pertinet, audi quid*
sentimus, vetus prouerbum est, ὅντε πάντα, ὅντε πάντοτε,
ὅντε πᾶσι πάντων, (idest: Neque omnia, neque passim, neque
ab omnibus,) nam valde inhumanum est, a nemine accipere;

Ecce 2

sed

*sed passim, vilissimum est: & omnia, avarissimum. Ita & quædam olim accipi permixtum pro Ordinatione, exstatq; Nouella Isaaci Comneni. De consuetudinibus, quæ pro ordinatione dantur, & de Canonico. Plura item Balsamon ex Canonibus Apostolorum, & ex Gangræna Synodo, de Canonicis, quæ Sacerdotibus, & Pontificibus quotannis dantur, de Illationibus, quas Græci dicunt εὐχάρις, præter nostros I. C. vide Cassiodor. lib. 12. ep. 16. & Synod. Tole-
tan. 7. can. 4. At in Ecclesiastic. c. 29. hoc ipsum verbum, mutuū significare videtur, εὐχὰς ἑλθεῖν, καταρτίζῃ χάρις εὐχῇ, id. *Donec accipiat, osculatur manus dantis*, sic enim ad manus dantis ver. Interpr. trahit. Fronto: *Sumimus quæ posita sunt: Accipimus, quæ porriguntur*. Præterea *capere*, cum effectu accipitur: *Accipere*, & si quis non accepit, vt habeat, l. 71. de V. S. Sunt & aliæ non vulgares huius verbi notationes: de quibus, & præcipuè οὐκ ἀποδομένης, vt Paullus appellat ad Roman. c. 2. idest, *de persona-acceptiōe*, alius erit opportunior dicendi locus. Nunc, vt ad illam priorem redeam, video ex illius ignoratione offendere quosdam ex his, qui nos Italos nullo numero habent, quosque omnia in Tacito præstitisse fama est. Hoc tamen vnum sit ex his, quæ illi osculatissimi minime viderint **Annali 14. Quo memoriam reconciliationis efficeret Nero, acciperetque Agrippinam facili foeminarum credulitate ad gaudia venientem.** Hac eadem significatione &, *tangere*, dici notat Nonius. *Tangere, est circumuenire*. Turpil. Demetrio: *At etiam ineptus meus mihi est iratus pater, quia se talento argenti tetigi, veteri exemplo amanti*. Idem tamen, illud ipsum, *accipiendi* uerbo significari scribit, ex Lucil. *Accipere. Decipere*. Lucil. lib. XXIX. Sic, inquam, veteratorem illum vetulum lupum Hannibalem acceptum. Desinant igitur in Tacito ueterem scripturam sollicitare, aut fallaci manu noua adtexere.*

De raptu, raptoribus, & conscjs.

Cap. XI.

SI quis in sua, vel amici domo stuprum, vel adulterium fieri præbuerit, quasi adulter punitur. l. 8. l. 9. ad. l. Iul. de adult. Raptores etiam, & inuasionis comites iisdem pænis subiiciuntur, ita tamen ut consilij ceteri, ac ministri, vel susceptores, & adiutores capitali modo pæna, non etiam bonorum amissione mulcentur. l. unic. C. de raptu virgin. explicant hæc Græci luculentius, nam inter opem ferentes numerant, & cum, qui cum iudicio præsser, accusare volenti silentium indixerit, vel affirmantia factum contradixerit. At Leo Armenus mitius egit cum Præfecto qui flagitium huiusmodi vultus non fuerat; nam exiit tantum Præfectura, ut relatum est apud Orientales. Item, in Experientia Romani proditum, Ministros, quibus bonorum ademptionem non sustineant, censori veluti qui domum raptoribus præbeant, ut vesperi maneant post, vel ante raptum, aut indices vite, qua raptum eant, aut qui ministeria raptus præbeant, velut homines, equos. De his Magister ait, se disceptasse cum magnis iudicibus, & obtinuisse. Celebris est etiam super eodem, canon xxv i. Chalcedonensis, cuius mentio in Vormatiensi can. lxxv i. & alibi frequenter. Itaque Balsamon ad ea verba *Carimus* libro 60. *Ne nubat rapta raptori; Quin, & sic hinc coniugio, rapta parentes adenserint, deportentur.* Ita scribit in canon. 27. sancta, ac vniuersalis iv. Synodi hæc sunt relata. Statuit sancta Synodus, eos, qui sub prætextu coniugij feminas rapiant, aut qui raptoribus opem, vel operam præstent, si clerici fuerint, excidere gradu: si laici, anathematizari. Nos igitur pariter legitimis hisce, canonicisque constitutionibus inherentes, dicimus, quod si res ipsa proposito interrogatori respondeat, neque nuptiæ fient inter raptorem.

6.

et raptam, etiamsi pater rapta vim comprobet, neque
 raptus panas effugient illius conscij, quin ultimo supplicio
 afficiantur. Similia ex Cabillonensi retulit Gratianus c. 4.
 36. q. 2. Ad hoc crimen pertinet & Nouell. 121. & 143. De
 raptoribus autem ad Ecclesiam confugientibus, quædam
 statuit Conc. Aurelianens. 1. can. 4. In edicto Theodorici
 Regis apud Cassiodorum, conductores etiam conscij pu-
 niuntur, si coloni huiusmodi facinus admiserint, si qui-
 dem c. 22. de conductore conscio, aut conhibente, hæc
 sunt edicti verba: Si verò conscio conductore, aut iuben-
 te, aut conhibente, vel non prohibente, hoc fecerit, etiam
 conductor ipse, tanquam facti reus, simili pœna feriatur;
 quæ tamen corrupta videntur, vt rescribendum sit, conui-
 uente, quod & in Synodis, locisq; prædictis passim legi-
 mus; nisi & illud probum est, fortè ex Gothica scribendi,
 aut pronuntiandi ratione, cum & in vet. gloss. legam
Cobibet, *conhibet*, *conuiuet*. Sic & in Glossario Isidori, *Co-
 hibentia*, *conclusio*. *Cobibuli*, *concordes*, *coniuncti*, sunt
 autem in eius antiquis codicibus variae formæ Gothicæ
 Calligraphiæ, nisi quis malit dicere monstra scripturæ. Ac
 in Excerptis Pithœanis hæc eadem sic: *Choibuli*, *concor-
 des*, *coniuncti*, *contribuli*. *Cohibentia*, *conclusio*. In anti-
 quo m. f. Glossario, quo vtor: *conibet*, *consentit*. *Coni-
 bentia*, *consensibilia*, vel consensui apta. *Conibuli*, *con-
 cordes*, *coniuncti*. Rursus Glossographus Latino-Græ-
 cus: *Cobibilis*, *facilis* *Forçer*. *Cobibet*, *καυπον*, *καταυον*,
καταυον, *καταυον*. *Cohibentia*, *καταυον*, *καταυον*. Sape
 item in C. Theodosiano, *cobibere*, pro, *continere* dici pu-
 rant. Mihi tamen ex his, quæ protuli, aliquid de vocis hu-
 ius notione adhuc quæri posse videtur; præsertim cum
 legam in Concilio Arelatense 2. c. 27. *Professas viduas*,
si ræcobibenda perflerint, cum raptoribus esse damnan-
 das, omnes dicunt corruptam esse scripturam, & variè
 mutant, fortè tamen illicita coniunctio ea voce denotatur,
 sed

sed nihil statuo. Suspiciatus sum etiam aliquando in simili voce corruptum esse Petronium: Substiti ego tristis, coepique viucentibus oculis maris fidem inspicere. Num scripserat, niuentibus nam exprimit habitum commiserantis, tremulis nempe, proiectis, pendulisue palpebris, ut adsolet, nidantis, quod Græcis dicitur *κατανύκται*. Pollux.

Observata quadam in Tacito. Cornutus restitutus.

Cap. XII.

Omnibus adhuc religio fuit, *propalandi* verbum, veluti barbarum, Latine donare. Puto nec apud Tacitum concoquerent, Annali 3; de Iunio Othone, Ait: *obscura initia impudentibus ausis propolluebat*, prompto si quidem sensu dixisset Cornelius, *propalabat*; quasi Iunius suo indicio se proderet, & quod obscurum erat, reuelaret. Contra, Macrinum probitate, & æquitate ignobilitatem occultasse, scribit Xiphilinus. *Depalari* sanè lego apud Tertullian. de Pallio: & dispalescere, apud Plaut. Bacchid. Scæn. Atridæ, sed &, propalo, apud Cassianum Collat. X. cap. 9. is tamen, quantum ad hoc pertinet, haud satis locuples testis videri possit. Item apud Sidonium Ep. 3. lib. 4. Astipulatur iudicio meo volumen illud, quod tute super statu animæ, rerum, verborumq; scientia diuitissimus propalauisti. Apud eundem Annal. lib. 12. etiam libertorum, si quis incorrupta fide, depellitur. Tali occasione obuij inter se, Nero Britannicum nomine, ille Domitium salutauere. Dicunt, non capere, quænam occasio illa fuerit, cuius nulla præcedens mentio; itaq; aliter pungunt, & distinguunt: fortè non viderunt, quid illis verbis Cornelius voluerit: illis dico, *tali occasione*, sæpe dictum *εἰς ἄνδρα*, seu morata oratione; nam puto idem esse, quod, *nescio qua occasione*: cum nempe qui narrat, rem leuam,

uem, aut obscuram singillatim referre, minus opus esse
 credit, vel cum pudori parcat. Eandem vocem apud
 Gellium notavi lib. ix. c. xi. *Adolescens tali genere editus*
L. Furio, Gl. Appio Consulibus, sit Tribunus militaris,
sunt qui; Italo genere, ibi legendum esse contendant. Sunt
 etiam qui dicant (diuini nimirum) Annalium Scriptorem
 cuius verba Gellius retulit, quædam antea narrasse, ad quæ
 ista referenda sint: & sunt illi ipsi, qui Taciti scripturam
 mendi coarguunt, sed illa sententia mihi potior est. Lucian.
 in Dialog. Neptun. & Mercur. *αἰχλώομαι εἶπέν, τοῦτόν ἐστι.*
id. Dicere pudet, tale est. Arist. in αἰσθ' ἀναλυτικῶν ὑστέρ. κεφαλ.
 5. *ἔδειξέ μοι, ὅτι νῦν γὰρ εἶναι τοιαυτὸν, καὶ τὸ αὐτό.* idest: *Propria*
quidem, veluti talem esse lineam, & rectum, quod alibi sæ-
 pius apud eundem legitur. Cybele ad Arfacem apud He-
 rodot. lib. 7: *ἐνδεδῆχθαι γάρ τι τὸν δεαγόνων τοῦτον:* id quod
tale quiddam Theagenes præ-se tulisset, exstant, & alia si-
 milia exempla moratæ locutionis. *Nescio cui,* quod ha-
 bet κοινῇ, Symmachus apud Daniel. c. 8. reddit, *τινίποτε;*
Aquila, & Theodotio, & LXX. φεραμένοι: quod ipsum He-
 braicum est. Sic etiam forte accipienda Titianij verba
 apud Nonium: *Tali, postum, pro talis. Titinnius Setina*
Accede ad sponsum audaciter, virgo puella est, tale etiam
est. In Cantic. 4. quo loco κοινῇ habet: absque eo quod
 intrinsecus latet, LXX. reddunt, absque taciturnitate tua
 & in Esaia c. 47. de Filia Babylonis: denuda turpitudi-
 nem tuam, LXX. vertunt, *ἀπαλάμψε τὸ κάλυμμα,* reuela
 operimentum. Theodotio, & Aquila Hebraicis verbis vsi
 sunt. Symachus, *ἡ σιωπῆς σου,* taciturnitatem tuam. Hiero-
 nym. in Daniel. c. 6. ad ea verba, Quærebant occasio-
 nem, vt inuenirent Danieli ex latere Regis, ita scribit: Et
 in hoc loco Hebræi tale nescio quid suspicantur: latus Re-
 gis, Regina est, vel concubina eius, cæteræque vxores
 quæ ex latere dormiunt. Quærebant ergo occasionem in
 rebus huiusmodi, si in sermone, tacito, nutu, internun-
 cio

cio possent accusare Daniele, sed nullam, inquiunt causam, & suspicionem reperire potuerunt, quia Euauchus erat, & eum in re stupri arguere non potuerunt. Hoc illi dixerunt, qui propter occasionem vnius verbi, longas solent fabulas texere. Apud eundem Tacitum eod. lib. Ne dubitaret armis, quam incruentas condiciones malle. *χίονα* utemur. Nam amolienda omnino vox illa, quam, ab imperitis adscita, quod ut iam minùs trepidè fiat, latinum testimonium dabo Apuleij in Apolog. Persuaserat idem Pontianus Matri suæ, ut me alijs omnibus mallet. Aliter emendare nituntur, vanissimè credidissent rectius his, qui iam id ipsum oboluerant, & vocem inducendam esse suspicati fuerant. *Malle*, præferre, & ante habere significat: nec particulam, *quàm*, exprimendæ comparationi desiderat. Appositus, sed corruptus Cornuti locus, de orthographia. Malo, qui putant ab eo, quod est græcè *μαλλω*, comparatiuo modo descendisse, & per duo ll. scribunt, peccant. Non enim a græco translatus est, sed ab antiquorum consuetudine, qui pro magis suo loco dixerunt, postea a pluribus elisionibus hoc verbum angustauerunt: ut magne volo deinde mauolo, quod frequentissimum apud illos est, nouissimè hoc subsistit, ut malo esset, sed malle, per duas ll, velle est. Rescribe, qui primo magis volo dixerunt, postea pluribus elisionibus hoc verbum angustauerunt, ut mageuolo, deinde mauolo, quod frequentissimum apud illos est: nouissime hoc subsistit, ut malo, esset quamquam & subsistit, pro substitit, dici poterit: & extant complura similia exempla in Pandectis. Papirianus: *Malo, per vnum l. quod est, Maguolo. Malle, per duo ll. quod est, Maguelle.*

Eodem Annali. Quærentes sedem cæcorum terris aduersam, ea ambage Chalcedonij monstrabantur, quod priores illuc aduecti, præuisa locorum utilitate, peiora legissent. Emendant, parum visa, cur ita? quia, inquiunt,

Miscell. Brud. Tom. 4.

FFFF

hac

hac ratione cæci Chalcedonij, non illa. Dicam, non esse cæci, parum videre, sed non videre, & itidem contra argutabor, sed habeant suam emendationem. Ego noui, Pythium Apollinem, Chalcedonios cæcos dixisse, qui fecerant illam, & pulcherrimam Bizantij regionem oculis vsurpantes, minus opportunitatem loci cognouerint: quam etiam Dio Chrysostomus celebrat in Tarfica priori, & Xiphilinus in Seuero. Ea cæcitas fuit. Tertullian. ad rem: *cæcitatibus faciliè duas species concurrere, ut qui non videant quæ sunt, videre videantur, quæ non sunt.* Sed quis Apollo fatidicus nunc cæcitatem nostram designet? Oceani recessus, abditi finus vestigantur, ad vsque rigidum axem cursum dirigimus, loca quærimus, in quibus gelu, frigo, reque artus perdamus, est in conspectu, e regione Constantini opulenta, & inclyta sedes, & quam ignaui perdidimus cæci non videmus, eamus, eamus, igne, ferro nostra potius depopulemur, infanti huc illuc in perniciem nostram discurremus. Audi tyrannus proximum tormentorum fragorem, videat quæ in specula, in tuto nos miseros in viscera nostra sæuientes, sed quid mirum? recordes, infatuati, oculis capti sumus, nam Bizantium & cor orbis, & *ἡ πόλις αὐτῆς* [†] quispiam ex veteribus dixit, quod in Europa assurgat. [†] *Asia* in conspectu habeat. Aegyptum, Africamque a dextra mare iunctas; nempe ceterum orbem imperio promptum, paratumque, & iussa expectantem. prorsus in speciem vrbs Regnatricis, nobis in vmbra sedentibus sunt oculi ad lacrymas: sicut alijs ad prospectum, ut acies, Dei beneficio, restituta, oculati tandem, & videntes, pias acies instruant, debellantque. Voto peroramus.

† Niceph.
Callistus
in pro.

Rursus

Rursus in Tacit. *Analecta*, post viros insignes, &
 multa fama. Defensa, & explicata
 prisca scriptura in l. 75. mi-
 les, de legat. 2.
 Cap. XIII.

QUæ Critici quidam scribunt ad illud Cornelij XII.
*Annal. Quin & incestum, ac si sperneretur, ne in ma-
 lum publicum erumperet, metebatur*, satis decla-
 rant, eos in verbis ad aliquid caligasse, minutum, quid-
 dam in causa fuit, nec sine rubore dicere possum. Dicit
 Cornel. *ac si sperneretur*, nam donec flagitia legibus vin-
 dicantur, temperant facinorosi: ut Princeps spreuerit, pro-
 fligato pudore, & coercitionis metu, in malum publicum
 erumpunt. Sic igitur illa exaudiemus: *Quin etiam me-
 tuebatur, ne incestum in malum publicum erumperet*, non
 secus ac si sperneretur, quis nempe animo non præsumpse-
 rit, flagitium illud inultum mansurum, quod ipse Princeps
 palam admiserit? *Ac si*, significat, quasi. Glos. vet. *Ac si*
et, & rursus; *etiam*, veluti, *Ac si*, *Ut pote*, *Prout*. *et*,
Ac si in vet. lapide: *Et ut aqua digitus, in domo eius fluere*
commodisque publicis, ac si Decurio. frueretur. sic & in l. 1.
 C. de his, qui a non dom. manumisi sunt: *cum, qui seruos*
alienos, ac si suos, manumittit. & in l. 6. C. de erogat. milit.
 ann. lib. XII. *aut si perceptionem suam, ac si debitam, studio*
voluerint protelare. Quinetiam, nullo negotio, *ac si*, pro-
 eisi, sumi posse affirmarem in l. 75. miles, de legat. 2. si
 placeret mihi sententia illorum, qui Papinianum addubi-
 tasse credunt, quod non cum herede, sed cum fideicommis-
 sario miles loquatur, quæ hypothesis vera est, sed pro ra-
 tione quæstionis, ut puto, sumi non debet. Ait: Miles ad
 sororem epistolam, quam post mortem suam aperiri man-
 davit,

dauit, talem scripsit. SCIRE TE VOLO, DONARE ME TIBI AVREOS OCTINGENTOS. Respondet Papinianus, fideicommissum consistere, non modo ex voluntate militis, sed etiam pagani: vel, ut ipse loquitur, in cuiuslibet suprema voluntate, ac si defunctus, inquit, cum eo loquatur, quem precario remuneratur, legi volunt et si pro, ac si, quod confirmatur ex Harmenopol. lib. 5. epitom. *εἰ καὶ μὴ πρὸς τὸν κληρονομήον, ἀλλὰ πρὸς ἐμὲ διαλέχθῃ: id licet non heredem sed me (fideicommissarium) alloquutus sit.* Quà ratione dicendum esset, Papinianum fideicommissum hic agnoscere, licet contra dicendum videretur, quod non ad hæredem, ut fideicommissum exigit, sed ad fideicommissarium precaria verba dirigantur. Potest tamen, & fideicommissarius rogari, l. 69. peto eod. & hæc quidem rectè: sed non de eo Papinianus dubitat. Ideo dicit, *ac si defunctus cum eo loquatur*, quia non ut a defuncto donabatur, cum tamen mandauerit, epistolam post mortem aperiri, non ante, satis intelligimus, a defuncto donari, ut igitur constat fideicommissum consistere cum defunctus precarijs verbis non hæredem, sed fideicommissarium, compellat, ita pariter hic dicemus, fideicommissum consistere, quasi ex voluntate defuncti, licet nulla mentione mortis viuis donauerit, nam coniectura sumitur ex eo, quod epistolam post mortem, non ante aperiri mandauerit. Apud eundem Tacit. Annal. lib. 16. de Antistio Sotiano, & Pammene: *ventitare ad eum nuntios, & consolationes non frustra ratus, emendant, consultationes.* Ego reperio, antiquos eodem modo, *consolationem*, aut *consultationem* usurpasse: ut in antiquo Seruii Codice Aeneid. lib. 3. *Augurium est exquisita Deorum voluntas per consolationem autum, aut signorum, vide* & ita scriptum esse in plerisque mss. apud Iliorum. *Auspicia sunt, qua inchoantur, & ultro veniunt: auguria, qua consolantur, & consequuntur* In Gloss. meis mss. *Consulatur, interrogatur*.

Ne.

Nescio, an id ipsum voluerit Varro Oedipo-Thyeste apud Nonium: *Per idem tempus, Oedipus Athenas consul venire dicebatur, qui consolaret.* Sic etiam fortè apud Macrobium lib. 3. Sat. c. 5. non malè scriptum: in his ipsis hostijs, vel animalibus, vel consulatorijs, quædam sunt, quæ hostiæ iniuges vocantur. Eodem lib. Exutusque omnibus fortunis (Cassius Asclepiodorus) & in exilium actus, æquitate deum erga bona, malaque documenta. Inurunt stigma, dematur retulerat Cornelius exemplum Philosophici propudij, mox statim addidit: Idem tamen dies, & honestum exemplum tulit. Vult igitur, æquos deos fuisse, quod eodem die documenta paria præbuerint, tam in bonum, quàm in malum, in malum, ut discamus, præcauendum esse ab his, qui specie bonarum artium nos ambire videntur, cum tamen falsi sint, & amicitiae fallaces: in bonum, ut sciamus probos, & candidos ita florentes amicos celebrare, ut nec labentes deserant. Viri docti in Castris Epicuri Tacitum constituunt, quod alibi iure faciunt: nunc de scammate abire videntur.

Tentata scriptura in l. 9. S. si nummos, de reb. cred.

Cap. XIV.

Quod tacita summa sit, quæ publica mensæ scriptura non contineatur, ex M. Tull. & Gellio, ab alijs explicatum fuit in l. 47. de pac. Sed si rationibus relata summa fuerit, quo nomine censetur? nam *ὁπὶ δὲ τοῦ δυνάστη* tacita summa dicitur: & refert scire, ut videamus, an sanari possit locus corruptus apud Vlpian. in l. 9. certi condictio, §. si nummos, de reb. cred. Aut: *nec dubitari, quin si meam pecuniam tuo nomine voluntate tua dederis tibi adquiratur obligatio: cum cottidie creditor pecuniam matram, am, ab alio pascamus, ut nostro nomine creditor numeret future debitori nostro,* quo loco Archetypus hanc scripturam refert:

refert: ut nostro nomine creditor meus, & futuro debitori nostro. Subtraherunt autem, numerus. Ego, ex vestigijs antiquæ scripturæ, Vespasianum scripsisse potius comecerim, *incuset*, incusare nimis dicitur creditor, qui rationibus summam referens, imputat nostro nomina futuro debitori nostro. Sumit argumentum I. C. ex rationum conficiendarum formis, nam & argentarij, & dispensatores, & quicumque rationes conficiunt, cum acceptam pecuniam per partes erogant, causas etiam adscribunt, vltro citroque dando, accipiendo, l. 6 §. rationem, l. 9 §. nummularios, D. de edend. Domitian. lib. x. apud Plin. cp. 66. *Summam expensam liberalitati meæ feres*. Sueton. Vespasian. c. 22. Expugnatus autem à quadam, quasi amore sui deperiret, cum produxerit pro concubitu sestertia quadraginta donasset, admonente dispensatore, quemadmodum summam rationibus vellet referri, Vespasiano, inquit, adamat. *Hieron. ad Nepotian.* Procuratores, & dispensatores domorum alienarum, atque villarum, quomodo possunt esse clerici, qui proprias iubentur contemnere facultates? Amico quidpiam rapere, furtum est: Ecclesiam fraudare, sacrilegium est: accepisse quod pauperibus erogandum sit, & esurientibus plurimis, vel cautum esse velle, vel timidum, aut, quod apertissimi sceleris est, aliquid inde subtrahere, omnium prædonum crudelitatem superat, ego fame torqueor, & tu iudicās, quantum ventri meo satis sit, aut divide statim quod acceperis, aut, si timidus dispensator es, dimitte largitorem, ut sua ipse distribuatur, nolo sub occasione meâ facculus tuus plenus sit. Nemo mea melius me servare potest, optimus dispensator est qui sibi nihil reservat. *Hiadr. lib. 3. Senec. c. 60.* Dispensator non debet esse prodigus, sed discretus: largitus enim debet quantum oportet, retinendo mensuram in vno sufficiat plurimis. Idem in Allegor. nov. Testam. Dispensatorem appellat Oeconomum, seu Villicum, ut vet. Interpr. reddidit Luc. XVI.

Dispen-

Dispensator prodigus, quem dominus à villicatione remoueri præcepit, & fraudem faciens domino suo, relaxauit debitoribus partem, vt haberet, vnde in posterum viueret, *vet. Scholiaſt. ad illud Iuuenal. Sat. VII.*

Et, qui diſpenſat, frangat ſibi. — —

Et, qui erogat, de eadem ſorte tollit ſibi. Anguſtius à Iuris-Conſuleis, diſpenſatoris nomen uſurpatur, quod officium illius duobus tantum verbis, credendi, exigendi, conſideri dicant: definiuntque, *τὸν οἰκέρτην, ὃς ἐλάβη ἐν δαυρίαν τὰ δεσποτικά χρήματα*: ſeruum, qui dominicam pecuniam ſanori dare conſueuit. Græc. Interpr. Inſt. lib. 3. tit. 27. §. 10. in re militari aliud nomen erogator habebat, vt notauimus in Gloſſar. Iſidori, in quo legitur: *Diſpunſtores, qui dona militibus erogant*, & rurſus: *Diſpungere, donare*, nomen hoc diſpenſatoris, armigero iunctum à Iuuenale Sat. 1.

Prælia quanta illis diſpenſatore videbis

Armigero!

Quinam Armigeri fuerint, non eſt huius loci dicere, illud noto, quod ad ea verba vet. Schol. ſcribit: *Metaphora à bellantibus, ideſt, qui arma præbet, teſſeras, & tabulas, & ipſe, qui nummos ſub pignore portat, vel qui ſubmiſtrat pecuniam.* Putant, & Arcarium dici in Pandectis, l. Thais, §. 17. de fideicommiſſ. libert. Gloſſ. vet. *Diſpenſat*, *Δαπανῶ, Ἀνατίσκει.* *Diſpenſator*, *Οικονόμος, Επιδραστής.* *Varr. lib. 5. de l. l.* Ab eodem ære impendendo Diſpenſator, & in tabuleis ſcribimus, *Expenſum.* Et inde prima penſio, & ſic aut ſecunda, aut quæ alia. *Feſtus*: Diſpenſatores dicti, qui æſpenſantes, expendeabant, non adnumerabant, hinc deducuntur *Expenſa*, ſiue *Diſpenſata*, vel *Compenſata*: item *Compendium*, *Diſpendium*, *Aſſpondium*, *Dupondium.* Sed ad rem. Dicemus hoc pacto *ſacram pecuniam*, quæ non fit *inuſata.* Similem loquendi rationem uſurpauit Cornutus cum dixit, *Midæ tonforem, arcæque terræ canna incuſaſſe*, cum reticere non poſſet.

Erat.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ inter l. 20. & l. 25. de dol. mal.

Cap. XV.

Difficile contrarium est in Paulli verbis XI. lib. ad edictum. Sed quis credat, eundem prudentem eodem lib. pugnantly dicere? videamus. In l. 20. § de dol. ait: Si persuaseris mihi, nullam societatem tibi fuisse cum eo, cui heres sum, & ob id iudicio absolui te passus sim, dandam mihi de dolo actionem Iulianus scribit. Rursus in l. 25. eodem, ait: Cum à te pecuniam peterem, eoque nomine iudicium acceptum est, falsò mihi persuasisti, tamquam eam pecuniam seruo meo, aut procuratori soluisset: eoque modo consecutus es, ut consentiente me, absoluereris, quærentibus nobis, an in te doli iudicium dari debeat, placuit de dolo actionem non dari, quia alio modo mihi succurri potest; nam ex integro agere possum: & si obijciatur exceptio rei iudicatæ, replicatione iure uti poterò. Cur prior casu datur actio de dolo, posteriori non datur? cur si ex integro hic agi potest, non potest & illic? An, quod remittentibus actiones suas regressus dandus non sit? l. 14. queritur §. si venditor, de ædific. edict. At illo casu remissi ex falsa causa, & ab aduersario acceptus. Sed & ideo datur de dolo. An igitur in altera quoque specie actio remissa intelligitur? non video quomodo id dici possit, non remittit actionem, qui obligationem solutione tantum elidi posse intendit. Adhuc tamen hæsitabitur, nam subtili ratione, neutra species, actionis remissionem habere videbitur, qui credit, non esse societatem, seu negotium, aut contractum, credit nec esse obligationem, & ex eo nec esse actionem, qua ratione dicemus, eam nec remitti. Tentemus, an hoc pacto dici possit. Actio de dolo ita datur, si alia non sit, l. 1. eodem oportet igitur prior casu, aliam actionem non esse, sanè non est, erat equi-

equidem a principio; sed cum mihi verba dari passus sum, quod crediderim nullam societatem aduersario fuisse cum eo, cui heres sim, & iudicio quoque ob id eum absolui passus sum, intermoritur actio, quis fortè dixerit, resuscitari, sed qua ratione? nam haud ita facile resurgit, l. 90. qui res suas, §. arcam, de solut. l. 27. si vnus ex argentarijs, §. pactus ne peteret, de pact. mittamus igitur hanc quaestionem. Dico, priori specie labefactari causam obligationis, adeoque corrumpi actionem, non posteriori. Qui credit non fuisse contractum societatis, laxat obligationem, quæ vitro citroque consistere habet, l. 19. Labeo, de V. S. nam, & animus requiritur, vt alibi dictum. Itaque nec actio consistit, quæ ex illa pendet, & re iudicata, frustra quaeritur regressus. Quod si pecuniâ solutam crediderim, obligationem credidi iure exsolutam, non credidi non esse. Est igitur, nec est exsoluta, sed dum illud credidi, cessauit. Itaque merito ex-integro agam, contra fraudem verò mendacis excipientis replicatione utar.

Sententia l. 21. vulgaris, D. de furt.

Cap. XVI.

Vulgaris est, sed difficilis quaestio, An qui partem furripuerit, totius furtum fecisse dici debeat. Quidam dixerunt, totius furtum videri, ea præcipuè ratione, quod qui aurem alicuius tetigit, eum totum tetigisse videatur, hoc Trebatius dixit. Sed durum est: & Vlpian. in l. 21. de furt. benigniorem partem tuetur. Ratio, qua quaestionem explicare nititur, sub-obscura est. Ait: Nam & si quis armarium, quod tollere non poterat, aperuerit, & omnes res, quæ in eo erant, contrectauerit, atque ita discesserit, deinde reuersus vnam ex his abstulerit, & antequam reciperet, quo destinauerat, depræhensus fuerit, eiusdem rei manifestus, & nec-manifestus fur erit. Cur fingit vult,

Misq. Brud. Tom. 4.

G g g g

cum

eum contrectasse, mox recessisse? Puto totius furtum non fieri, hac ratione probare velle, ut id ostendat ex utraque specie simul sumpta, manifesti nimirum, & nec-manifesti, si dicamus igitur, furem res omnes contrectasse, & simul rem vnam suffuratum esse, incidimus in id ipsum, quod quaeritur, & ambiguum erit, dici ne debeat, totius, an partis furtum manifestum committi. Ideo fingit recessisse: nam postmodum si redierit, & rem vnam surripuerit, ac, antequam se recipiat, quò destinaverat, depræhensus fuerit, evidens est, illius modò rei manifestum, & nec-manifestum furem dici posse, nec-manifestum, qua prius clam contrectauerat, nec depræhensus fuerat: manifestum, qua depræhensus fuit, antequam se receperit, quo destinaverat. Sed cur aliarum etiam rerum manifestus, & nec-manifestus non dicetur? constat id ex eo, quia, quantum ad reliqua pertinet, nullo pacto dicere possumus, hoc casu eum depræhensum fuisse: prius enim contrectauerat, & recesserat. Hinc liquet, in constitutione furti, a parte ad totum inferri non posse: nam si posset, utique tam fur manifestus esset, qui omnia contrectavit, & simul vnum surripuit, ac depræhensus fuit, quàm qui, cum omnia contrectasset, recessit, & rediit, sed non est omnium fur manifestus, ut diximus, cui rationi illud amplius inest, quod res omnes contrectasse furem fingimus, hoc dici non potest de eo, qui dolium aperuit, & inde vini perum abstulit. Igitur, si cum omnia contrectavit, omnium tamen fur dici nequit, multò minus dicetur, cum omnia non contrectavit, nisi fictione quadam. Hoc amplius: posteriori casu duo sunt furti, manifestum, & nec-manifestum, nec enim nec-manifestum cum ^{omni} ^{re} ^{con} ^{curre} ^{rit} ^{l. 3. l. 8. de furt.} concurrenit, l. 3. l. 8. de furt. Itaque, & ut manifestus, & ut nec-manifestus tenebitur, id est in duplum, & in quadruplum. Si tamen, ut & Græci notant, dominus ut in nec-manifestum agat, & duplum consequatur, poterit quidem rursus agere ut in manifestum, sed ita ut non consequatur

sequatur nisi quod quadruplo defit, non integrum quadruplum, quod si prius egerit manifesti, & quadruplum consecutus fuerit, actio nec manifesti, extinguatur. Sane id ex re ipsa pendet: nam nec manifestum transit in manifestum cum fur deprehenditur: si non deprehenditur, stat nec manifesti sine; inde dicimus, nec manifestum esse quod non sit manifestum, in specie relata, nec manifestum iam steterat, quod fur clam contrectauerat, & recesserat: mox, in vna re deprehensio, accessit τετραπύπυ, & stetit utrumque. Hac ratione quasi produciuntur actio dupli ad actionem in quadruplum, l. 46. inter omnes, §. quod dicimus, l. 52. si quis uxori, §. fin. eodem, & duplicatur rei pretium, qua nec manifestum stetit: quadruplatur, qua nec manifestum τετραπύπυ produciuntur.

Explicata l. 43. palam, §. que in adulterio, D. de nupt. Cap. XVI.

ET Vlpiani verba tit. 13. in fragm. & epigraphic. l. 43. palam, de nupt. cuius idem l. C. est auctor, suadere videntur, ex lege Iulia proponi ea: QVÆ IN ADULTERIO DEPRÆHENSÆ EST, QVASI PUBLICO IUDICIO DAMNATA EST. Quibus hæc addita sunt: Proinde, si adulterij condemnata esse proponatur, non tantum quia deprehensa est, erit notata, sed quia & publico iudicio damnata est. Quod si non sit deprehensa, damnata autem, idcirco notetur, quia publico iudicio damnata est. At, si deprehensa quidem sit, damnata autem non sit, damnata erit. Ego puto, & si absoluta sit post deprehensionem, adhuc tamen notam illi obesse debere: quia verum est, eam in adulterio deprehensam, quia factum lex, non sententiam notauerit. In quibus, structura verborum inordinata videtur: Nam dum dicit, non tantum quia deprehensa est, erit notata, sed quia, & publice

Gggg 2

iudi-

iudicio damnata est, verborum ordo sententiæ non videtur respondere, cum dicendum potius è conuerso videatur, *non tantum quia publico iudicio damnata est*, erit notata, *sed & quia deprehensa est*. Elegans sanè I. C. hæc ad calculus reuocat, quod dicat, de damnata publico iudicio, nullam esse dubitationem, sed de deprehensa in adulterio, cum non hæc, sed illa S. C. verbis contineatur in §. senatus censuit, eodem capite. Itaque trahit hæc ad artificiosam partium structuram, quam etiam non naturalem appellat. Nullam ego puto necessitatem esse, qua confugere ad hoc cogamur, & sententiam horum verborum sic explicandam esse crediderim. Quæstio quadruplex proponitur in §. quæ in adulterio: Qua ratione notetur in adulterio deprehensa, & adulterij damnata: Qua etiam notetur non deprehensa, sed damnata modò: Quarursus deprehensa, sed non damnata; Qua demum deprehensa, sed absoluta. Siue igitur ea sint Iulix Legis verba, siue non sint, constituamus, *Eam, quæ in adulterio sit deprehensa, fictione quadam, simul quasi publico iudicio damnatam haberi*. Igitur semper notabitur vt damnata. Nam in adulterio deprehensa, & simul adulterij damnata, notabitur, non tantum qua deprehensa, & consequenter iuxta hypothesein damnata, sed quia verè etiam publico iudicio damnata. Hoc primum est, in quo nulla ratione hæsitabitur. Quòd si non sit deprehensa, sed damnata tantum, iam notabitur ex verbis S. C. vt damnata. Rursus si deprehensa tantum sit, non damnata, notabitur quasi damnata, qua deprehensa. Denique si deprehensa, & post deprehensionem absoluta, nihilominus tamen notabitur qua deprehensa, & eo ipso quasi damnata. Hoc postremum dicere esse difficile, vt nimirum fictione damnata dicatur, ideoq; notata, quæ in re non sit damnata sed absoluta. Respondet Vlpianus, *quia verum est, iam in adulterio deprehensam*, quæ verba sic exaudire oportet, vt qua verum est,

est, eam in adulterio fuisse depræhensam, simul etiam statim verum sit, esse quasi damnatam, nec obstat, quod sententia sit absoluta: nam prius fuit depræhensa, & id satis est, quia factum lex, non sententiam notauerit. Nota consequitur adulterium depræhensum, quod depræhensionis damnatio cohæreat: adulterium siquidem depræhensum, ante sententiam lex damnat. Satis est igitur, verum esse, quod depræhensum sit adulterium, ut sit damnatio, & nota sequatur.

De Canone Nauarchico. Cogitare ἐμφοτίως. Tacitus explicatus: forsitan, & sanatus.
Cap. XV 111.

DE Canone Nauarchico scribentes Imperator. Chiloni Proconsuli Africæ, in l. 2. de præd. & omn. reb. Nauicular. C. lib. XI. constituunt, quod si domus Nauculariæ functioni obnoxia venierit, addita posteriori tempore magnificentia per extructionem, & sumptus emptoris; licitationem æstimationis accipere non teneatur. *sed inquirunt, vetusta potius loci species, & pensio cogitetur, quam cultus hodiernus, qui per industriam hominis animosi accessit.* Igitur præstabit emptor Nauarchici nomine, quod venditionis tempore præstandum erat, id significant verba illa, *vetusta, species, & pensio cogitetur*, id est ratio habeatur vetustæ pensionis, & antiquæ speciei, non eius, quæ post-accefferit, eodem verbo, similiter, ut mihi videtur, vsus est Tacitus Annal. XI. *se modicos Senatores, qui à Republica nulla, nisi pacis emolumenta peterent: cogitare plebem, qua toga enitesceret*, prisca lectio in Medicæo Codice: *qui & à Republica, ex qua Pichena fecit, quæta Republica, nulla, nisi pacis emolumenta petere, rursus antiqua lectio: cogitaret plebem, optimè.* Suillius, & Cosutianus hoc velle videntur.

videntur, Senatores modicos, tenues, & hand magna cum re, quales ipsi essent, pacis emolumenta petere: & hæc eadem multò magis desiderare plebem inopem, cuius rationem Principem habere, par esset. Sed cum additur, *qua toga emitesceres*, attollerem hæc potius, in recto togæ nomine accepto, hoc pacto: *qua toga emitesceres?* idest, sublati his artibus, qua ratione gens togata emergere, qui togam sordidam nitidiorem reddere posset? Ideoque statim additur: *Sublatis studiorum pretijs, ætiam studia peritura, ut minùs decora*. Referre possis etiam togam ad Togatos, idest Patronos, & Aduocatos. Itaque in vniuersum, locum hunc ita fortè restitui posse dicemus: Se modicos Senatores, quieta Republica, nulla, nisi pacis emolumenta petere: cogitaret plebem, qua toga emitesceret? Sublatis studiorum pretijs, etiam studia peritura, ut minùs decora. In vet. Glofs. *Cogitat*, *Συντρίβει*, *Αντρίβει*, *Εντρίβει*, *Μετρίβει*, *Βαρέει*. Vulcatius Gallicanus in Quindio Cassio: *Non enim pius est Imperator, qui non cogitat uxorem, & filios*. Hanc eandem loquendirationem alibi quoque Tacitus vsurpat. Annali XII. Addiditque præcepta (etenim aderat Meherdates) ut non dominationem, & seruos, sed Rectorem, & Ciues cogitaret, clementiamque, ac iustitiam, quantò ignara barbaris, tantò toleratiora capessere, (mahim, capesseret.) Quo loco aliter etiam quidam hærent: Nam, ut detur, barbaros expertes, & ignaros esse clementiæ, & iustitiæ, cur tamen hæc toleratiora dicuntur, quasi cæteroqui sint intolerabilia? Sed videamus, quæso, an dici possit, de coniunctione clementiæ, ac iustitiæ Tacitum sensisse. Nam has virtutes simul iunctas in Principe videre, haud tritum apud barbaros, cum iustitia in sæuitiam, clementia in facilitatem, & indulgentiam perniciosam faciliè vertat, duplici coniunctione Cornelius ista protulit, *clementiamque, ac iustitiam*. Hæ ratione hæc virtutes ignota barbaris, & eo tolerabilior vtraque,

que, si iunctæ fuerint. Rapiunt enim in amorem, & admirationem, quam ex ignorantia fluere, Sophi dicunt.

Rarsus observata quadam in Tacito, Velleio, Tertulliano, alijs. Intolerabile. Χρεινὴ quadam, & quorundam opuscula, Cap. XIX.

A Dhuc levia quadam in Tacito sub-notemus. His quæ super postremo loco retulimus, proxima sunt, & illa Thraseæ Annel. XV. *quadam immo virtutes odio sunt, severitatem obstinata, iniquis adversum gratiam animus.* Verissima gnomo. Nec ad solos Romanos Magistratus, aut ad Provinciarum Proconsules pertinet, ut quidam explicare conantur, sed audiendum est τὸ καθ' ὅλην prudentissimè, nam rigorem, qui se di nequeat, aut severitatem obstinatum homines ferre nesciunt, ut necessario virtutes quadam in humanitatem sequenda, aut missione temperanda sint: nempe iustitiæ rigor clementiæ lenitate mitescit, cum non modò barbaris, ut supra dicebamus, sed omnibus ferme gentibus quadam intolerabiles videntur, ita virtutes tolerabiles, aut intolerabiles, ut proximè retulimus, dici patiemur. In eandem sententiam lib.

1. Histor. *Nec sit antiquus rigor, & nimia severitas, cui iam pars non sumus.* Elegantiissimus t. Afer, de patientia, id aliter se habere videtur: *Bonorum quorundam, sicuti & malorum intolerabilis magnitudo est, ut ad capiendâ, & præstanda ea, sola gratiæ divinæ inspirationis operetur.* De patientia agit: & ad rem ipsam referemus quod dixit, *intolerabilem magnitudinem.* Nam verum est quidem, intolerabile sic usurpari, ut tam malum, quam bonum homines ferre non posse dicantur, hic tamen sic accipietur, ut id, quod assequi vix liceat: quasi supra hominem sit, vel, ut alicubi dicit Arist. t. χαλεπὸν, ἀμείνονος ἀπαιτήσι, ἢ κατ' ἀδυναμίαν, quæ est, id. difficile, & maioris virtutis, quam sensum.

t. Tertullianus.

t. 3. Politic.

& raptam, etiamsi pater rapta rem comprobet, neque
 raptus panas effugient illius conscij, quin ultimo supplicio
 afficiantur. Similia ex Cabillonensi retulit Gratianus c. 4.
 36. q. 2. Ad hoc crimen pertinet & Nouell. 121. & 143. De
 raptoribus autem ad Ecclesiam confugientibus, quædam
 statuit Conc. Aurelianens. 1. can. 4. In edicto Theodorici
 Regis apud Cassiodorum, conductores etiam conscij pu-
 niuntur, si coloni huiusmodi facinus admiserint, si qui-
 dem c. 22. de conductore conscio, aut conhibente, hæc
 sunt edicti verba: Si verò conscio conductore, aut iuben-
 te. aut conhibente, vel non prohibente, hoc fecerit, etiam
 conductor ipse, tanquam facti reus, simili pœna feriatur,
 quæ tamen corrupta videntur, ut rescribendum sit, conis-
 uente, quod & in Synodis, locisq; prædictis passim legi-
 mus, nisi & illud probum est, fortè ex Gothica scribendi,
 aut pronuntiandi ratione, cum & in vet. gloss. legam.
 Choibet, utique, vultus. Sic & in Glossario Isidori, Co-
 hibentia, conclusio. Cohibuli, concordēs, coniuncti, sunt
 autem in eius antiquis codicibus variae formæ Gothicæ
 Calligraphiæ, nisi quis malit dicere monstra scripturæ. Ac
 in Excerptis Pithœanis hæc eadem sic: Choibuli, concor-
 des, coniuncti, contribuli. Cohibentia, conclusio. In anti-
 quo m. l. Glossario, quo vter: conibet, consentit. Coni-
 bentia, consensibilia, vel consensui apta. Conibuli, con-
 cordes, coniuncti. Rursus Glossographus Latino-Græ-
 cus: Cohibilis, facilis Forçer. Cohibet, Καυρία, Καταυρία,
 Καταχρη, Παδύπια. Cohibentia, Παδύπια, Ελνωχί. Sape-
 item in C. Theodosiano, cohibere, pro, conuincere dici pu-
 teant. Mihi tamen ex his, quæ protulij, aliquid de vocis hu-
 ius notione adhuc queri posse videtur, præsertim cum
 legam in Concilio Arelatense 2. c. 27. Professas viduas,
 si in ebibenda perstiterint, cum raptoribus esse damnan-
 das, omnes dicunt corruptam esse scripturam, & varie
 mutant, fortè tamen illicita coniunctio ea voce denotatur,
 sed

sed nihil statuo. Suspiciatus sum etiam aliquando in simili voce corruptum esse Petronium: Substiti ego tristis, coepi- que viventibus oculis maris fidem inspicere. Num scripserat, niuentibus nam exprimit habitum commiserantis, tremulis nempe, proiectis, pendulisve palpebris, ut ad- solet, nictantis, quod Græcis dicitur *νικταυσα*. Pollux.

Observata quadam in Tacito. Cornutus restitutus.

Cap. XII.

Omnibus adhuc religio fuit, *propalandi* verbum, ve- luti barbarum, Latine donare. Puto nec apud Ta- citum concoquerent. Annali 3. de Iunio Othone. Ait: *obscura initia impudentibus ausis propolluebat*, prompto si quidem sensu dixisset Cornelius, *propalabat*: quasi Iunius suo iudicio se proderet, & quod obscurum erat, reuelaret. Contra, Macrinum probitate, & æquitate ignobilitatem occultasse, scribit Xiphilinus. *Depalari* sanè lego apud Tertullian. de Pallio: & dispalescere, apud Plaut. Bacchid. Scæn. Attidæ, sed &, propalo, apud Cassianum Collat. X. cap. 9. is tamen, quantum ad hoc pertinet, haud satis locuples testis videri possit. Item apud Sidonium Ep. 3. lib. 4. Astipulatur iudicio meo volumen illud, quod tunc super statu animæ, rerum, verborumq: scientia diuitissi- mus propalauisti. Apud eundem Annal. lib. 12. etiam li- bertorum, si quis incorrupta fide, depellitur. Tali occa- sione obuij inter se, Nero Britannicum nomine, ille Do- mitium salutauere. Dicunt, non capere, quanam occa- sio illa fuerit, cuius nulla precedens mentio, itaq: aliter pungunt, & distinguunt fortè non viderunt, quid illis verbis Cornelius voluerit: illis dico, *tali occasione*, sæpe dictum *ἐν ᾧ*, seu morata oratione; nam puto idem esse, quod, *nescio qua occasione*: cum nempe qui narrat, nem le- uem,

uem, aut obscuram singillatim referre, minus opus esse credit, vel cum pudori parcat. Eandem vocem apud Gellium notavi lib. ix. c. xi. *Adolescens tali genere editus L. Furio, Gl. Appio Consulibus, sit Tribunus militaris, sunt qui; Italo genere, ibi legendum esse contendant.* Sunt etiam qui dicant (diuini nimirum) Annalium Scriptorem cuius verba Gellius retulit, quædam antea narrasse, ad quæ ista referenda sint: & sunt illi ipsi, qui Taciti scripturam mendii coarguunt, sed illa sententia mihi potior est. Lucian. in Dialog. Neptun. & Mercur. ἀχλὺς οὐκ ἐστὶν, τοῦτόν ἐστι. id. *Discre pudet, tale est.* Arist. in αἰσθ. ἀναλυτικῶν ὑστέρ. κεφαλ. 5. εἰδὲν μὲν, ὅτι γὰρ μὲν εἶναι τοιαύτῃ, καὶ τὸ αὐτό. idest: *Propria quidem, veluti talem esse lineam, & rectum, quod alibi sæpius apud eundem legitur.* Cybele ad Arfacem apud Herodot. lib. 7: ἐνδεὲς ἀχθαι γάρ τι τὸν δευτέρου τοῦτον: id quod *tale quiddam Theagenes præ-se tulisset*, exstant, & alia similia exempla moratæ locutionis. *Nescio cui*, quod habet καὶ νῦν, Symmachus apud Daniel. c. 8. reddit, τίς ποτε; Aquila, & Theodotio, & LXX. φημονί: quod ipsum Hebraicum est. Sic etiam forte accipienda Titianij verba apud Nonium: *Tali, positum, pro talis. Titinnius Setina Accede ad sponsum audaciter; virgo puella est, tale etiam est.* In Cantic. 4. quo loco καὶ νῦν habet: absque eo quod intrinsecus latet, LXX. reddunt, absque taciturnitate tua & in Esaia c. 47. de Filia Babylonis: denuda turpitudinem tuam, LXX. vertunt, ἀπαλῦσε τὸ κάλυμμα, reuela operimentum. Theodotio, & Aquila Hebraicis verbis vsi sunt. Symmachus, ἀσιωπησίς ἐσ, taciturnitatem tuam. Hieronym. in Daniel. c. 6. ad ea verba, Quærebant occasionem, vt inuenirent Danieli ex latere Regis, ita scribit: Et in hoc loco Hebræitale nescio quid suspicantur: latus Regis, Regina est, vel concubina eius, cæteræque vxores quæ ex latere dormiunt. Quærebant ergo occasionem in rebus huiusmodi, si in sermone, tacito, nullo, internun-

cio

cio possent accusare Daniele, sed nullam, inquit, causam, & suspicionem reperire potuerunt, quia Euanuchus erat, & eum in re stupri arguere non potuerunt. Hoc illi dixerunt, qui propter occasionem vnius verbi, longas solent fabulas texere. Apud eundem Tacitum eod. lib. Ne dubitaret armis, quam incruentas condiciones malle. *χίβρα* utemur. Nam amolienda omnino vox illa, quam, ab imperitis adscita, quod ut iam minùs trepidè fiat, latinum testimonium dabo Apuleij in Apolog. Persuaserat idem Pontianus Matri suæ, ut me alijs omnibus mallet. Aliter emendare nituntur, vanissimè credidissent rectius his, qui iam id ipsum oboluerant, & vocem inducendam esse suspicati fuerant. *Malle*, præferre, & ante habere significat: nec particulam, *quàm*, exprimendæ comparationi desiderat. Appositus, sed corruptus Cornuti locus, de orthographia. Malo, qui putant ab eo, quod est græcè *μαλόν*, comparatiuo modo descendisse, & per duo ll. scribunt, peccant. Non enim a græco translatus est, sed ab antiquorum consuetudine, qui pro magis suo loco dixerunt, postea a pluribus elisionibus hoc verbum angustauerunt: ut magne volo deinde mauolo, quod frequentissimum apud illos est, nouissimè hoc subsistit, ut malo esset, sed malle, per duas ll. velle est. Rescribe, qui primo magis volo dixerunt, postea pluribus elisionibus hoc verbum angustauerunt, ut mageuolo, deinde mauolo, quod frequentissimum apud illos est: nouissime hoc subsistit, ut malo, esset quamquam & subsistit, pro subsistit, dici potuerit: & extant complura similia exempla in Pandectis. Papirianus: *Malo*, per vnum l. quod est, *Maguolo*. *Malle*, per duo ll. quod est, *Maguelle*.

Eodem Annali. Quærent sedem cæcorum terris aduersam, ea ambage Chalcedonij monstrabantur, quod priores illuc aduecti, præuisa locorum vtilitate, peiora legissent. Emendant, parum visa, cur ita? quia, inquit,

Miscell. Erud. Tom. 4.

F f f f

hac

hac ratione cæci Chalcedonij, non illa. Dicam, non esse cæci, parum videre, sed non videre, & itidem contra argutabor, sed habeant suam emendationem. Ego novi, Pythium Apollinem, Chalcedonios cæcos dixisse, qui feracem illam, & pulcherrimam Bizantij regionem oculis vsurpantes, minus opportunitatem loci cognouerint: quam etiam Dio Chrysostomus celebrat in Tarfica prior, & Xiphilinus in Seuero. Ea cæcitas fuit. Tertullian. ad rem: *cacitatis faciliè duas species concurrere, ut qui non videant quæ sunt, videre videantur, quæ non sunt.* Sed quis Apollo fatidicus nunc cæcitatem nostram designet? Oceani recessus, abdicci sinus vestigantur, ad vsque rigidum axem cursum dirigimus, loca quærimus, in quibus gelu, frigoreque artus perdamus, est in conspectu, e regione Constantini opulenta, & inclyta sedes, & quam ignaui perdidimus cæci non videmus, eamus, eamus; igne, ferro nostra potius depopulemur, insani huc illuc in perniciem nostram discurremus. Audi tyrannus proximum tormentorum fragorem, videat quæ in specula, in tuto nos miseros in viscera nostra sæuientes, sed quid mirum? recordes, infatuati, oculis capti sumus, nam Bizantium & cor orbis, & *ἐν ὅλῳ κόσμῳ* † quispiam ex veteribus dixit, quod in Europa assurgat. *ἡ Ἀσία* † Asiæ in conspectu habeat. Aegyptum, Africamque a dextra mare iunctas; nempe ceterum orbem imperio promptum, paratumque, & iussa expectantem. prorsus in speciem vrbs Regnatricis, nobis in vmbra sedentibus sunt oculi ad lacrymas: sint alijs ad prospectum, ut acie, Dei beneficio, restituta, oculati tandem, & videntes, pias acies instruant, debellantque. Voto peroramus.

† Niceph.
Callistus
in pro.

Rursus

Rursus in Tacit. *Analecta*, post viros insignes, &
 multæ famæ. *Defensa*, & explicata
 prisca scriptura in l. 75. mi-
 les, de legat. 2.
 Cap. XIII.

QUæ Critici quidam scribunt ad illud Cornelij XII.
 Annal. *Quin & incestum, ac si sperneretur, ne in ma-
 lum publicum erumperet, metebatur*, satis decla-
 rant, eos in verbis ad aliquid caligasse, minutum, quid-
 dam in causa fuit, nec sine rubore dicere possum. Dicit
 Cornel. *ac si sperneretur*, nam donec flagitia legibus vin-
 dicantur, temperant facinorosi: ut Princeps speruerit, pro-
 fligato pudore, & coercitionis metu, in malum publicum
 erumpunt. Sic igitur illa exaudiemus: *Quin etiam mē-
 tuebatur, ne incestum in malum publicum erumperet, non
 secus ac si sperneretur*, quis nempe animo non præsumpse-
 rit, flagitium illud inultum mansurum, quod ipse Princeps
 palam admiserit? *Ac si*, significat, *quasi*. Glos. vet. *Ac si
 d's d's d's*, & rursus; *d's d's*, veluti, *Ac si*, *Ut pote*, *Prout*. *d's d's*,
Ac si in vet. lapide: & *ut aqua digitus, in domo eius fluere
 commodis que publicis, ac si Decurio. fruere*etur. sic & in l. 1.
 C. de his, qui a non dom. manumisi. sunt: *cum, qui servos
 alienos, ac si suos, manumittit*. & in l. 6. C. de erogat. milit.
 ann. lib. XII. *aut si perceptionem suam, ac si debitam, studio
 voluerint protelare*. Quinetiam, nullo negotio, acci, pro
 cisi, sumi posse affirmarem in l. 75. miles, de legat. 2. si
 placeret mihi sententia illorum, qui Papinianum addubi-
 tasse credunt, quod non cum herede, sed cum fideicommis-
 sario miles loquatur, quæ hypothesis vera est, sed pro ra-
 tione quæstionis, ut puto, sumi non debet. Ait: Miles ad
 sororem epistolam, quam post mortem suam aperiri man-
 dauit,

dauit, talem scripsit. SCIRE TE VOLO, DONARE ME TIBI AVREOS OCTINGENTOS. Respondet Papinianus, fideicommissum consistere, non modo ex voluntate militis, sed etiam pagani: vel, ut ipse loquitur, in cuiuslibet suprema voluntate, ac si defunctus, inquit, cum eo loquatur, quem precario remuneratur, legi volunt et si pro, ac si, quod confirmatur ex Harmenopol. lib. 5. epitom. *εἰ καὶ μὴ πρὸς τὸν κληρονόμον, ἀλλὰ πρὸς ἐμὲ διαλέχθη: id licet non heredem sed me (fideicommissarium) alloquutus sit.* Quà ratione dicendum esset, Papinianum fideicommissum hic agnoscere, licet contra dicendum videretur, quod non ad hæredem, ut fideicommissum exigit, sed ad fideicommissarium precaria verba dirigantur. Potest tamen, & fideicommissarius rogari, l. 69. peto eod. & hæc quidem rectè: sed non de eo Papinianus dubitat. Ideo dicit, *ac si defunctus cum eo loquatur*, quia non ut a defuncto donabatur, cum tamen mandauerit, epistolam post mortem aperiri, non ante, satis intelligimus, a defuncto donari, ut igitur constat fideicommissum consistere cum defunctus precarijs verbis non hæredem, sed fideicommissarium compellat, ita pariter hic dicemus, fideicommissum consistere, quasi ex voluntate defuncti, licet nulla mentione mortis viuis donauerit, nam coniectura sumitur ex eo, quod epistolam post mortem, non ante aperiri mandauerit. Apud eundem Tacit. Annal. lib. 16. de Antistio Sotiano, & Pammene: *ventitare ad eum nuntios, & consolationes non frustra ratus, emendant, consultationes.* Ego reperio, antiquos eodem modo, *consolationem*, aut *consultationem* usurpasse: ut in antiquo Seruij Codice Aeneid. lib. 3. *Augurium est exquisita Deorum voluntas per consolationem auium, aut signorum, vide* & ita scriptum esse in plerisque mss. apud Iliorum. *Auspicia sunt, qua inchoantur, & ultro veniunt: auguria, qua consolantur, & consequuntur* In Gloss. meis mss. *Consulatur, interrogatur* Ne-

Nescio, an id ipsum voluerit Varro Oedipo-Thyeste apud Nonium: *Per idem tempus, Oedipus Athenas consul venire dicebatur, qui consolaret.* Sic etiam fortè apud Macro-
bium lib. 3. Sat. c. 7. non malè scriptum: in his ipsis hostijs, vel animalibus, vel consulatorijs, quædam sunt, quæ hostiæ iniuges vocantur. Eodem lib. Exutusque omnibus fortunis (Cassius Asclepiodorus) & in exilium actus, æquitate deum erga bona, malaque documenta. Inurunt stigma, dematur retulerat Cornelius exemplum Philosophici propudij, mox statim addidit: Idem tamen dies, & honestum exemplum tulit. Vult igitur, æquos deos fuisse, quod eodem die documenta paria præbuerint, tam in bonum, quàm in malum, in malum, vt discamus, præcauendum esse ab his, qui specie bonarum artium nos ambire videntur, cum tamen falsi sint, & amicitie fallaces: in bonum, vt sciamus probos, & candidos ita florentes amicos celebrare, vt nec labentes deferant. Viri docti in Castris Epicuri Tacitum constituunt, quod alibi iure faciunt: nunc de scammate abire videntur.

Tentata scriptura in l. 9. §. si nummos, de reb. cred.

Cap. XIV.

Quod tacita summa sit, quæ publica mensuræ scriptura non contineatur, ex M. Tull. & Gellio, ab alijs explicatum fuit in l. 47. de pac. Sed si rationibus relata summa fuerit, quo nomine censetur? nam *ὁπὸς δὲ ἀπολλύ* tacita summa dicitur: & refert scire, vt videamus, an sanari possit locus corruptus apud Ulpian. in l. 9. certi conditio, §. si nummos, de reb. cred. Aut: *nec dubitari, quin si meam pecuniam tuo nomine voluntate tua dedero tibi adquiratur obligatio: cum cottidis creditur pecuniam matram, am, ab alio pascamus, ut nostro nomine creditor numeret future debitori nostro, quo loco Archetypus hanc scripturam refert:*

refert: ut nostro nomine creditor meus, & futuro debitori nostro. Substituerunt autem, numeris. Ego, ex vestigijs antiquæ scripturæ, Vespasianum scripsisse potius coniecimus, *incuset*, incusare nimirum dicitur creditor, qui rationibus summam referens, imparet nostro nomine futuro debitori nostro. Sumit argumentum I. C. ex rationum conficiendarum formis, nam & argentarij, & dispensatores, & quicumque rationes conficiunt, cum acceptam pecuniam per partes erogant, causas etiam adscribunt, vltro-citroque dando, accipiendo, l. 6 §. rationem, l. 9 §. nummularios, D. de edend. Domitian. lib. x. apud Plin. ep. 66. *Summam expensam liberalitati meæ feres*. Sueton. Vespasian. c. 22. Expugnatus autem à quadam, quasi amore sui deperiret, cum producæ pro concubitu sestertia quadraginta donasset, admonente dispensatore, quemadmodum summam rationibus vellet referri, Vespasiano, inquit, adamoto. *Hieron. ad Nepotian.* Procuratores, & dispensatores domorum alienarum, atque villarum, quomodo possunt esse clerici, qui proprias iubentur contemnere facultates? Amico quidpiam rapere, furtum est: Ecclesiam fraudare, sacrilegium est: acceperis quod pauperibus erogandum sit, & esurientibus plurimis, vel cautum esse velle, vel timidum, aut, quod apertissimi sceleris est, aliquid inde subtrahere, omnium prædonum crudelitatem superat, ego fame torquor, & tu iudicās, quantum ventri meo satis sit, aut diuide statim quod acceperis, aut, si timidus dispensator es, dimitte largitorem, ut sua ipse distribuat, nolo sub occasione mea facculus tuus plenus sit. Nemo mea melius me seruare potest, optimus dispensator est qui sibi nihil referuat. *Bladd. ad 3. Sent. c. 60.* Dispensator non debet esse prodigus, sed discretus: largientem debet quantum oportet, retinendo mensuram in vno sufficiat plurimis. Idem in Allegor. nou. Testam. Dispensatorem appellat Oeconomum, seu Villicum, ut vet. Interpr. reddidit Luc. XVI.

Dispen-

Dispensator prodigus, quem dominus à villicatione remoueri præcepit, & fraudem faciens domino suo, relaxauit debitoribus partem, vt haberet, vnde in posterum viueret, *vet. Scholiast. ad illud Iuuenal. Sat. VII.*

Et, qui dispensat, frangat sibi. — —

Et, qui erogat, de eadem sorte tollit sibi. Angustius à Iuris-Consultis, dispensatoris nomen vsurpatur, quod officium illius duobus tantum verbis, credendi, exigendi, contineri dicant: definiuntque, τοῦ οἰκέτου, ὅς ἐστιν ἐκδανίζων τὰ δεσποτικά χρήματα: *seruum, qui dominicam pecuniam, sibi dari consuevit.* Græc. Interpr. Inst. lib. 3. tit. 27. §. 10. in re militari aliud nomen erogator habebat, vt notauimus in Glossar. Isidori in quo legitur: *Dispungtores, qui dona militibus erogant*, & rursus: *Dispungere, donare*, nomen hoc dispensatoris, armigero iunctum à Iuuenale Sat. I.

Prælia quanta illis dispensatore videbis

Armigero!

Quinam Armigeri fuerint, non est huius loci dicere, illud noto, quod ad ea verba vet. Schol. scribit: *Metaphora à hellanibus, id est, qui arma præbat, testeras, & tabulas, & ipse, qui nummos sub pignore portat, vel qui subministrat pecuniam.* Putant, & Arcarium dici in Pandectis, l. Thais, §. 17. de fideicommissis. libert. Glos. vet. *Dispensat*, Δανιστῶν, Δανιστής. *Dispensator*, Οἰκονόμος, Επισταυτής. *Varr. lib. 5. de l. l.* Ab eodem ære impendendo *Dispensator*, & in tabuleis scribimus, *Expensum*. Et inde prima pensio, & sic aut secunda, aut quæ alia. *Festus*: *Dispensatores dicti, qui æspensantes, expendebant, non adnumerabant, hinc deducuntur Expensa, siue Dispensata, vel Compensata: item Compendium, Dispendium, Asspondium, Dupondium.* Sed ad rem. Dicemus hoc pacto *facilem pecuniam*, quæ non fit *inusura*. Similem loquendi rationem vsurpauit Cornutus cum dixit, *Midæ tonsorem, arcæque terræ canna incusasse, cum reticere non posset.*

Etate

ΕΠΥΛΟΓΑΙΣ inter l. 20. & l. 25. de dol. mal.

Cap. XV.

Difficile contrarium est in Paulli verbis XI. lib. ad edictum. Sed quis credat, eundem prudentem eodem lib. pugnantly dicere? videamus. *In l. 20. § de dol. ait:* Si persuaseris mihi, nullam societatem tibi fuisse cum eo, cui heres sum, & ob id iudicio absolui te passus sim, dandam mihi de dolo actionem Iulianus scribit. *Rursus in l. 25. eodem, ait:* Cum à te pecuniam peterem, eoque nomine iudicium acceptum est, falsò mihi persuasisti, tamquam eam pecuniam seruo meo, aut procuratori soluis- ses: eoque modo consecutus es, ut consentiente me, absoluereris, quærentibus nobis, an in te doli iudicium dari debeat, placuit de dolo actionem non dari, quia alio modo mihi succurri potest; nam ex integro agere possum: & si obijciatur exceptio rei iudicatæ, replicatione iure uti poterò. Cur prior casu datur actio de dolo, posteriori non datur? cur si ex integro hìc agi potest, non potest & illic? An, quod remittentibus actiones suas regressus dandus non sit? l. 14. queritur §. si venditor, de ædific. edict. At illo casu remissi ex falsa causa, & ab aduersario acceptus. Sed & ideo datur de dolo. An igitur in altera quoque specie actio remissa intelligitur? non video quomodo id dici possit, non remittit actionem, qui obligationem solutione tantum elidi posse intendit. Adhuc tamen hæsitabitur, nam subtiliratione, neutra species, actionis remissionem habere videbitur, qui credit, non esse societatem, seu negotium, aut contractum, credit nec esse obligationem, & ex eo nec esse actionem, qua ratione dicemus, eam nec remitti. Tentemus, an hoc pacto dici possit. Actio de dolo ita datur, si alia non sit, l. 1. eodem oportet igitur prior casu, aliam actionem non esse, sanè non est, erat equi-

equidem a principio; sed cum mihi verba dari passus sum, quod crediderim nullam societatem aduersario fuisse cum eo, cui heres sim, & iudicio quoque ob id eum absolui passus sum, intermoritur actio, quis fortè dixerit, resuscitari, sed qua ratione? nam haud ita facile resurgit, l. 90. qui res suas, §. arcam, de solut. l. 27. si vnus ex argentarijs, §. pascius ne peteret, de pact. mittamus igitur hanc quaestionem. Dico, priori specie labefactari causam obligationis, adeoque corrumpere actionem, non posteriori. Qui credit non fuisse contrahum societatis, laxat obligationem, quæ vtro citroque consistere habet, l. 19. Labeo, de V. S. nam, & animus requiritur, vt alibi dictum. Itaque nec actio consistit, quæ ex illa pendet, & re iudicata, frustra quaeritur regressus. Quod si pecuniam solutam crediderim, obligationem credidi iure exsolutam, non credidi non esse. Est igitur, nec est exsoluta, sed dum illud credidi, cessauit. Itaque merito ex-integro agam, contra fraudem verò mendacis excipientis replicatione vtar.

Sententia l. 21. vulgaris, D. de furt.

Cap. XVI.

Vulgaris est, sed difficilis quaestio, An qui partem furripuerit, totius furtum fecisse dici debeat. Quidam dixerunt, totius furtum videri, ea præcipue ratione, quod qui aurem alicuius tetigit, eum totum tetigisse videatur, hoc Trebatius dixit. Sed durum est: & Vlpian. in l. 21. de furt. benigniorem partem tuetur. Ratio, qua quaestionem explicare nititur, sub-obscura est. Ait: Nam & si quis armarium, quod tollere non poterat, aperuerit, & omnes res, quæ in eo erant, contraclauerit, atque ita discesserit, deinde reuersus vnâ ex his abstulerit, & antequam serreciperet, quo destinauerat, deprehensus fuerit, eiusdem rei manifestus, & nec-manifestus fur erit. Cur fingi vult,

Miscell. Brud. Tom. 4.

Gggg

cum

eum contrectasse, mox recessisse? Puto totius furtum non fieri, hac ratione probare velle, ut id ostendat ex utraque specie simul sumpta, manifesti nimirum, & nec-manifesti, si dicamus igitur, furem res omnes contrectasse, & simul rem vnam furturam esse, incidimus in id ipsum, quod quaeritur, & ambiguum erit, dici ne debeat, totius, an partis furtum manifestum committi. Ideo fingit recessisse: nam postmodum si redierit, & rem vnam furripuerit, ac, antequam se recipiat, quò destinaverat, deprahensus fuerit, evidens est, illius modò rei manifestum, & nec-manifestum furem dici posse, nec-manifestum, quia prius clam contrectauerat, nec deprahensus fuerat: manifestum, quia deprahensus fuit, antequam se receperit, quo destinaverat. Sed cur aliarum etiam rerum manifestus, & nec-manifestus non dicetur? constat id ex eo, quia, quantum ad reliqua pertinet, nullo pacto dicere possumus, hoc casu eum deprahensum fuisse: prius enim contrectauerat, & recesserat. Hinc liquet, in constitutione furti, a parte ad totum inferri non posse: nam si posset, utique tam fur manifestus esset, qui omnia contrectavit, & simul vnum furripuit, ac deprahensus fuit, quàm qui, cum omnia contrectasset, recessit, & rediit, sed non est omnium fur manifestus, ut diximus, cui rationi illud amplius inest, quod res omnes contrectasse furem fingimus, hoc dici non potest de eo, qui dolium aperuit, & inde vini perum abstulit. Igitur, si cum omnia contrectavit, omnium tamen fur dici nequit, multò minùs dicetur, cum omnia non contrectavit, nisi fictione quadam. Hoc amplius: posteriori casu duo sunt furti, manifestum, & nec-manifestum, nec enim nec-manifestum cum ^{con-}comitanti concurret, l. 3. l. 8. de furt. Itaque, & ut manifestus, & ut nec-manifestus tenebitur, id est in duplum, & in quadruplum. Si tamen, ut & Græci notant, dominus ut in nec-manifestum agat, & duplum consequatur, poterit quidem rursus agere ut in manifestum, sed ita ut non consequatur

sequatur nisi quod quadruplo defit, non integrum quadruplum, quod si prius egerit manifesti, & quadruplum consecutus fuerit, actio nec manifesti, extinguatur. Sed id ex re ipsa pendet: nam nec manifestum transit in manifestum cum fur deprehenditur: si non deprehenditur, stat nec manifesti sine; inde dicimus, nec manifestum esse quod non sit manifestum, in specie relata, nec manifestum iam steterat, quod fur clam contrectauerat, & recesserat: mox, in vna re deprehensio, accessit *καταρπύ*, & stetit utrumque. Hac ratione quasi produciuntur actio dupli ad actionem in quadruplum, l. 46. inter omnes, §. quod dicimus, l. 52. si quis uxori, §. fin. eodem, & duplicatur rei pretium, qua nec manifestum stetit: quadruplatur, qua nec manifestum *καταρπύ* produciuntur.

Explicata l. 43. palam, §. que in adulterio, D. de nupt. Cap. XVI.

ET Vlpiani verba cit. 13. in fragm. & epigraphic l. 43. palam, de nupt. cuius idem l. C. est auctor, suadere videntur, ex lege Iulia proponi ea: **QVÆ IN ADULTERIO DEPRÆHENSÆ EST, QVASI PVBLICO IVDICIO DAMNATA EST.** Quibus hæc addita sunt: Proinde, si adulterij condemnata esse proponatur, non tantum quia deprehensa est, erit notata, sed quia & publico iudicio damnata est. Quod si non sit deprehensa, damnata autem, idcirco notetur, quia publico iudicio damnata est. At, si deprehensa quidem sit, damnata autem non sit, damnata erit. Ego puto, & si absoluta sit post deprehensionem, adhuc tamen notam illi obesse debere: quia verum est, eam in adulterio deprehensam, quia factum lex, non sententiam notauerit. In quibus, structura verborum inordinata videtur: Nam dum dicit, *non tantum quia deprehensa est, erit notata, sed quia, & publico iudi-*

Gggg 2

iudi-

iudicio damnata est, verborum ordo sententiæ non videtur respondere, cum dicendum potius è conuerso videatur, *non tantum quia publico iudicio damnata est, eris notata, sed & quia depræhensa est*. Elegans sanè I. C. hæc ad calculus reuocat, quod dicat, de damnata publico iudicio, nullam esse dubitationem, sed de depræhensa in adulterio, cum non hæc, sed illa S. C. verbis contineatur in S. senatus censuit, eodem capite. Itaque trahit hæc ad artificiosam partium structuram, quam etiam non naturalem appellat. Nullam ego puto necessitatem esse, qua confugere ad hoc cogamur, & sententiam horum verborum sic explicandam esse crediderim. Quæstio quadruplex proponitur in S. quæ in adulterio: Qua ratione notetur in adulterio depræhensa, & adulterij damnata: Qua etiam notetur non depræhensa, sed damnata modò: Quarursus depræhensa, sed non damnata: Qua demum depræhensa, sed absoluta. Siue igitur ea sint Iulix Legis verba, siue non sint, constituamus, *Eam, quæ in adulterio sit depræhensa, fictione quadam, simul quasi publico iudicio damnatam haberi*. Igitur semper notabitur vt damnata. Nam in adulterio depræhensa, & simul adulterij damnata, notabitur, non tantum qua depræhensa, & consequenter iuxta hypothesein damnata, sed quia verè etiam publico iudicio damnata. Hoc primum est, in quo nulla ratione hæsitabitur. Quòd si non sit depræhensa, sed damnata tantum, iam notabitur ex verbis S. C. vt damnata. Rursus si depræhensa tantum sit, non damnata, notabitur quasi damnata, qua depræhensa. Denique si depræhensa, & post depræhensionem absoluta, nihilominus tamen notabitur qua depræhensa, & eo ipso quasi damnata. Hoc postremum dicesse difficile, vt nimirum fictione damnata dicatur, ideoq; notata, quæ in re non sit damnata sed absoluta. Respondet Vlpianus, *quia verum est, iam in adulterio depræhensam, quæ verba sic exaudire oportet, vt qua verum est,*

est, eam in adulterio fuisse depræhensam, simul etiam statim verum sit, esse quasi damnatam, nec obstat, quod sententia sit absoluta: nam prius fuit depræhensa, & id satis est, quia factum lex, non sententiam notauerit. Nota consequitur adulterium depræhensum, quod depræhensionis damnatio cohæreat: adulterium siquidem depræhensum, ante sententiam lex damnat. Satis est igitur, verum esse, quod depræhensum sit adulterium, ut sit damnatio, & nota sequatur.

De Canone Nauarchico. Cogitare ἐμπατισμός. Tacitus explicatus: forsitan, & sanatus.
Cap. XV 111.

DE Canone Nauarchico scribentes Imperator. Chiloni Præconsuli Africæ, in l. 2. de præd. & omn. reb. Nauicular. C. lib. XI. constituunt, quod si domus Nauiculariæ functioni obnoxia venierit, addita posteriori tempore magnificentia per exstructionem, & sumptus emptoris; licitationem æstimationis accipere non teneatur. *sed inquit, vetusta potius loci species, & pensio cogitetur, quam cultus hodiernus, qui per industriam hominis animosi accessit.* Igitur præstabit emptor Nauarchici nomine, quod venditionis tempore præstandum erat, id significant verba illa, *vetusta, species, & pensio cogitetur*, id est ratio habeatur vetustæ pensionis, & antiquæ speciei, non eius, quæ post-accesserit, eodem verbo, similiter, ut mihi videtur, vsus est Tacitus Annal. XI. *se modicos Senatores, qui à Republica nulla, nisi pacis emolumenta peterent: cogitare plebem, qua toga enitesceret, prisca lectio in Medicæo Codice: qui & à Republica, ex qua Pichena fecit, quæta Republica, nulla, nisi pacis emolumenta petere, rursus antiqua lectio: cogitaret plebem, optimè. Suillius, & Cofutianus hoc velle videntur.*

videntur, Senatores modicos, tenues, & hand magna cum re, quales ipsi essent, pacis emolumenta petere: & hæc eadem multò magis desiderare plebem inopem, cuius rationem Principem habere, pareffet. Sed cum additur, *qua toga enitesceret*, attollerem hæc potiùs, in recto togæ nomine accepto, hoc pacto: *qua toga enitesceret?* idest, sublati his artibus, qua ratione gens togata emergere, qui togam sordidam nitidiorem reddere posset? Ideoque statim additur: *Sublatis studiorum pretijs, etiam studia peritura, ut minùs decora*. Referre possis etiam togam ad Togatos, idest Patronos, & Aduocatos. Itaque in uniuersum, locum hunc ita fortè restitui posse dicemus: Se modicos Senatores, quicquid Republica, nulla, nisi pacis emolumenta petere: cogitaret plebem, qua toga enitesceret? Sublatis studiorum pretijs, etiam studia peritura, ut minùs decora. In vet. Gloss. *Cogitat*, *Συντρίβω*, *Αντρίβω*, *Εντρίβω*, *Μετρίβω*, *Βυθίβω*. Vulcatius Gallicanus in Audio Cassio: *Non enim pius est Imperator, qui non cogitat uxorem, & filios*. Hanc eandem loquendi rationem alibi quoque Tacitus usurpat. Annali XII. Addiditque præcepta (etenim aderat Meherdates) ut non dominationem, & seruos, sed Rectorem, & Ciues cogitaret, clementiamque, ac iustitiam, quantò ignara barbaris, tantò toleratiora capessere, (malim, capesseret.) Quo loco aliter etiam quidam hærent: Nam, ut detur, barbaros expertes, & ignaros esse clementiæ, & iustitiæ, cur tamen hæc tolerantiora dicuntur, quasi ceteroqui sint intolerabilia? Sed videamus, quæso, an dici possit, de coniunctione clementiæ, ac iustitiæ Tacitum sensisse. Nam has virtutes simul iunctas in Principe videre, haud tritum apud barbaros, cum iustitia in sæuitiam, clementia in facilitatem, & indulgentiam perniciosam faciliè vertat, duplici coniunctione Cornelius ista protulit, *clementiamque, ac iustitiam*. Hæc ratione hæc virtutes ignota barbaris, & eo tolerabilior utraque,

que, si iunctæ fuerint. Rapiunt enim in amorem, & admirationem, quam ex ignorantia fluere, Sophi dicunt.

Rursus observata quædam in Tacito, Velleio, Tertulliano, alijs. Intolerabile. ὀρεῖν quædam, & quorundam copulata, Cap. XLX.

A Dhuc levia quædam in Tacito sub-notemus. His quæ supra postremo loco retulimus, proxima sunt, & illa Thraseæ Annel. XV. quædam immo virtutes odio sunt, seueritatem obstinata, iniquitatem aduersum gratiam animus. Verissima gnome. Nec ad solos Romanos Magistratus, aut ad Prouinciæarum Proconsules pertinet, ut quidam explicare conantur, sed audiendum est τὸ καθ' αὖτε prudentissimè, nam rigorem, qui se di nequeat, aut seueritatem obstinatum homines ferre nesciunt, ut necessario virtutes quædam in humanitatem secedendæ, aut missione temperandæ sint: nempe iustitiæ rigor clementiæ lenitate miscuit, cum non modò barbaris, ut supra dicebamus, sed omnibus ferme gentibus quædam intolerabiles videntur, ira virtutes tolerabiles, aut intolerabiles, ut proximè retulimus, dici patiemur. In eandem sententiam lib. I. Histor. *Necesse antiquus rigor, & nimia seueritas, cui iam pares non sumus.* Elegantissimus. † Afer, de patientia, id. † Tertullianus. aliter se habere videtur: *Bonorum quorundam, sicuti & malorum intolerabilis magnitudo est, ut ad capiendâ, & præstandâ ea, sola gratiæ diuinæ inspirationis operetur.* De patientia agit: & ad rem ipsam referemus quod dixit, intolerabilem magnitudinem. Nam verum est quidem, intolerabile sic viturpari, ut tam malum, quam bonum homines ferre non posse dicantur, hic tamen sic accipietur, ut id, quod assequi vix liceat: quasi supra hominem sit, vel, ut alicubi dicit Arist. † χαλεπὸν, ὁ μὲν γὰρ ἀποτρεῖται, ὁ δὲ κατὰ τὸν πόλιν. † 3. Polist. ἀποτρεῖται, ὁ δὲ κατὰ τὸν πόλιν, id. difficile, & maioris virtutis, quam se cum.

† 2. ad Co
rinth. xii.
9.

† 2. Ethic.
c. 9.

† Eth. lib.
3. c. 9.

secundam humanam naturam. Nam hæc deficit, tolerandæ
nescia, & tamen, ut ait † Apostolus, *ἡ δὲ χάρις ἐνδεδεικνύ-
ται*: *virtus* (seu vis ipsa naturæ) *in infirmitate perfi-
citur*, præterea, medium coniectare difficilimum, & hæc
quoque ratione virtus versatur circa difficile: *διὸ καὶ ἔργον
ἐστὶ σπῆλαιον εἶναι*: † ait ille. Aptè quoque *magnitudinem*
Tertullianus dixit, cum maxima sint ea, circa quæ virtus
versatur: ut ex eo potissimum appareat, circa bellica peri-
cula fortitudinem esse: † *ἐν μεγίστῳ γὰρ, καὶ κινδύνῳ κινδυνεύει*:
id. in maximo enim, & pulcherrimo periculo. Apud eum-
dem Tacit. lib. 1. Histor. *Quippe Titam filiam ad venerationem,
cultumque eius miserat, ut suo loco memorauimus*,
corrigunt, *memorabimus*: nam, inquiunt, hæc narrat initio
libri 2. sed nihil cogit, ut antiquam scripturam inuertamus,
quod ita scriptores sæpe posteriora præteriti nota designent,
& anteverrant. Ita pariter frustra sunt, dum in
Velleio lib. 2. c. 89. *subijcimus*, scribi volunt pro eo, quod
editi habent, *subiecimus*. Hoc etiam infirmo argumento
utuntur aliquando Scholastici, ut ordinem librorum ostend-
ant: sed quàm sit fallax, liquet vel ex vno Aristotelis lo-
co lib. 1. *περὶ φυσικῆς ἀκρόσεως*. Nam, cum de potentia,
& actu agatur lib. IX. *ἢ μετὰ τὰ φυσικά*, ibi tamen scribit,
τὸ το δὲ ἐν ἀλλοις διαρίσσει δι' ἀκριβέστερον μάλλον: *quod alibi dili-
gentius determinatum est*. Quin nec ordo rerum gestarum
aliquando constare poterit, si narrationem semper inspe-
xerimus, ut etiam in Sacra Historia ad hanc rem respicien-
tes, necessarium sit incidere sæpe in *μεταχρονισμὸς*, aut *παρα-
χρονισμὸς*, sicuti notat etiam Augustinus de C. D. lib. 16. c.
15. de Abrahæ profectio: & ad evitandas huiusmodi *παρα-
παιρήσεις*, seu ad diluendos *metachronismos*, & *prochro-
nismos*, omnino hanc rationem quandoque inire oportet.
In profana tamen historia, & præcipuè in Romana, in
qua per Consules anni recensentur, huiusmodi *παραδύστερα*,
similesque antecessiones, diligenter, & cum cura à Scripto-
ribus

ribus notari videmus, si aliquando, ob rerum gestarum coniunctionem, & nexum, vno spiritu narrare oportuerit. Hinc illa apud eundem Tacitum lib. 12. Hæc quamquam à duobus, Ostorio, Didioque pro-Prætoribus, plures per annos gesta, coniunxi, ne diuisa aut perinde ad memoriam sui valerent, ad temporum ordinem redeo, & alibi: Quæ in alios Consules egressa, coniunxi. Hæc, & his similia obseruata sunt: religiosè sanè. Simili quadam ratione coniuncta quædam apud nostros Iuris-Consultos, vt intelligamus *οπισθοπορίαις* admittendas aliquando fuisse, ne veterum *στοιχείαι* diuiderentur, vt Iustinianus excusauit in Constitutione de Conceptione Digestor. §. 10. Hieron. lib. 12. in Esaiam, c. 44. Incipit altera *παρακοπή*, quam totam simul proposuimus, ne vnus sensus diuideremus continentiam, & in Ezech. lib. 7. in proœm. Si librorum breuitas, vel longitudo inter se fuerint inæquales, visionum, immo *ὁμοειδῶν* breuitati imputes, ac longitudini, dum & iuncta nolumus separare, & dissonantia in vnâ coarctare congeriem, simile notat in Daniel. c. 7. Visionem hoc eodem pacto seruata à Iuris-Consultis legimus: cuius significationis alibi mentio in his libris.

De iniur. Pauli, & Vlpiani fragmenta recensentur.
Cap. XX.

A Eger est à scriptura Pauli fragmentū tit. 2. apud Colatorem. Accesserunt duo harum rerum periti Pithœi fratres, par Criticorum insigne, tentarunt, retexerunt potius vultura, quam sanarunt. Videamus, an alius quidquam possit post Podafrum, & Machaonem. PAVLVS lib. singulari, & tit. de iniur. Generaliter dicitur iniuria omne, quod non iure fit, specialiter alia est contumelia, quam Græci *ΑΜΙΙΑΝ* vocant. Nam cum Prætor noster

aduersum nos pronunciaret, iniuriam nos accepisse dicimus, unde apparet, non verum esse quod Labeo putabat, apud Prætorem iniuriam YBPIN dumtaxat significare, communem omnibus enim iuris est, quod semper aduersus bonos mores fit, idque non fieri alterius interest. Hæc postrema ita restitues: *communis enim nomen iniuria, ὕβρις est quod specialiter aduersus bonos mores fit, idque non fieri, alterius interest*, compendijs, puto, quædam scripta, & nomen ὕβρις in iuris transierat, perspicuum mendum. Sed, & in prioribus aliquid suboleo, nam ex §. 1. de iniur. ita videtur restituendum, *specialiter alia est contumelia, quam Græci ὕβριν, alia, quam ἀδικίαν vocant*. Mox etiam cum subdit, *nam cum Prætor noster aduersum nos pronunciaret, iniuriam nos accepisse dicimus*, ex eodem §. 1. restituiam, *nam cum Prætor non iure aduersum nos pronunciaret, iniuriam nos accepisse dicimus*. Fortè & Paullus scripserat, *iniuriam accepisse*: adiectum verò postea fuit, *nos*. Nam Tribonianus eam vocem non retulit. Itaque latinus noster Interpretæ exposuit, *accepisse*, idest *fecisse*. Paraphrastes verò Græcus ad eum retulit, contra quem non iure sit pronuntiatum, reddit enim, λέγουσιν ὅτι ἀδικήσαντα iniuriam accepisse. Glos. vet. *accipientibus iniuriam*, τοῖς ἀδικησάνοις. Sed de illius loci sententia alius erit dicendi locus: nam ex antiquis formulis, noui ab alijs alia, & vt apparet noua scripta fuisse. Sequitur apud Paullum: *unde apparet, non verum esse quod Labeo putabat, apud Prætorem iniuriam ὕβριν dumtaxat significare*. Obscure: *Aio te Aea, eidam Romanos vincere posse*. Sed, *apud Prætorem, est in Prætoris edicto*; ideoque non ignoramus quid voluerit. Quod tamen haud indistinctè accipiemus: Nam Paullus vult, iniuriam non vbique apud Prætorem, nec semper ὕβριν tantum significare: & verum est, at, quod pertinet ad hoc edictum, Labeonis sententia nihilominus vera erit, idest, iniuria ad contumeliam referenda est, ideo statim sub-

subdidit Paulus, *Hoc edictum ad eam iniuriam pertinet quæ contumelia causa fit*. Ita in tit. de iniurijs, cum agatur de actione iniuriarum, iniuriam specialiter accipimus pro contumelia. Vlpian. in l. 5. ad l. Aquiliam: *Iniuriam autem accipere hic nos oportet, non, quemadmodum, & circa iniuriarum actionem, contumeliam quamdam, sed quod non iure factum est, hoc est contra ius, id est si culpa quis occiderit*. Igitur virum doctum indormitasse intelligimus, cum ad hæc ipsa Vlpiani verba tit. 7. ab ipso quoque Collatore relata, Labeonis sententiam improbatam fuisse asserit. Denique dicemus, aliquando iniuriam specialiter esse contumeliam, ut in tit. de iniur. & intantum Labeonem audire oportet. Quandoque verò iniuria generaliter accipitur pro eo, quod non iure fit, ut in Scito Aquiliano. Hæc Pauli, & Vlpiani sententia fuit.

Institutionum locis quibusdam ex Theophilo lux.

Cap. XXI.

Quod Tribonian. in Procem. Instit opus desperatum appellat, Theophilus dicit πρᾶγμα πάσης κρείττον ἐλπιδος: opus nempe omni spe melius, quod idem est: nec trahi velim ad aliquam speciem proverbialem, ut quidam sentire videntur: nisi id potius, quod sequitur, respexerunt: *quasi per medium profundum euntes*, ὅσπερ διὰ μέσου βαθύζων (loquitur de Imperatore) πελάγους. Græci dicunt meliora spe, desperata; & meliora voce, inenarrabilia, seu ineffabilia, & alia huiusmodi. Quod ibidem Tribonianus dixit, *quod in ipsis rerum obtinet argumentis*. Theophilus vertit, ὅπερ δι' αὐτῆς τῆς πραγμάτων ἰχθὺς τῆς πέρας: manifestò ad vsum fori, & ad experimenta hæc verba trahens. Quod etiam ille sic protulit, *digni tanto honore, tantaque reperi felicitate*, Hic ita extulit: τοσαύτης δόξης.

Hhhh 2

ἄξιόν τις τιμῆς, ὃ τοσαύτης ἀπολαύσαντες ἀνυψίας. Difficile exauditu visum est, quod Tribonianus dixit, *tantaque reperti felicitate*. Itaque dixere quidam, Theophilum legisse, *reperi*: idque probari ex voce, ἀπολαύσαντες. Viris doctissimis assentiri non possum. Nam ἀπολαύειν, potiri est. Glos. vett. ἀπολαύειν, *potiri, frui, perfrui*. Sic itaque verba ista ad hellenismum referre possumus, sed & alibi ἐνεργῶς vsurpatum hoc verbum. Paullus Diac. lib. 18. de Heraclio: Clamorem bellicum, & carmina, & iubilum, & impetum in alterutrum surgendi habere hos docebat: ut reperti in bellis nil mirarentur, sed fidenter proficiscerentur in hostem, nisi quis velit *reptos felicitate* dici pro *comptis felicitatis*: ut apud Tacit. Annal. 1. nullius flagitij, compertum, illud tamen scitum est, quod viri græcè, latinèque doctissimi notarunt, verba hæc ita proferri posse: *Repti digni tanto honore, tantaque felicitate*, quamquam prior loquendi ratio frequentius sese nobis offert, ut in Nouell. 70. ὃ ἔτι τῆς ἐλπίδος ἀπολαύσαι, ὥστε μεγάλης αὐτῆς ἡξιοῦν τις τιμῆς &c. Prisca etiam scriptura ex eodem asserenda apud Tribonian. in §. 1. quibus mod. re controu. obl. Ait: Mutui autem datio in ijs rebus consistit, quæ pondere, numero, mensuraue consistant: veluti, vino, oleo, frumento, pecunia numerata, ære, argento, auro: quas res aut numerando, aut metiendo, aut adpendendo in hoc damus, ut accipientium fiant: & quandoque nobis non eadem res, sed aliæ eiusdem naturæ, & qualitatis redduntur. Quo loco tentatum fuit, mutuum etiam consistere, si res eadem reddantur: quod falsum, quidam hodieque, ut video, τὰ ἑαυτῶν τιμῶν ponunt ante ea, & *quandoque*, incipientes nouam sententiam, & priscam lectionem peruerterentes, substituuntque *quoniam*, pro, *quandoque*: quod temerarium, credidissent rectius, verum esse quod annotatum fuit, *quandoque*, poni pro, *quandocunque*, ut ex compluribus Pandectarum locis constat, de hac huius vocis nota-

notatione apud varios scriptores plura alibi congeffi. Paphrastæ quoque id probum esse ostendit, quod illa sic vertat: & simpliciter vel numerando, vel metiendo, vel appendendo in hoc damus, ut fiant accipientis, non ut eadem res nobis reddantur, sed alia eiusdem natura, & qualitatis, quod dixit Tribon. & quandoque, vertit ipse ut puto, & πλῆς. Hæc est germana horum verborum expositio.

Compromissum, si dissenserint, tertium adsumant, non valere, explicatus titulus Pandectarum, de recept. qui arbitr. Cap. XXII.

PRæcipuus Canon in hoc tractatu est, ut Arbitræ, post susceptum arbitrium, officio suscepto perfungatur, & ad id cogi possit. Igitur quæ hoc destruunt, minus rata sunt, non enim est ferendum, ut post nudata partium intima, & secreta negotij aperta, arbitro gratiæ dante, vel foribus corrupto, inexplicita controversia maneat, & moræ nequeantur, l. 2. de recept. Hinc pendet quod dicitur, non valere compromissum, ut, si dissenserint, tertium adsumant. Nam in adsumendo, dissentire possunt, si eludere voluerint; valet autem si in adsumendo dissentire non possunt, & quæ legitima sunt, minimè desiderentur veluti si compromissum sit, ut si dissenserint, tertius adsumeret Sempronius. Nam utique tunc dissentire, & eludere non possunt. Impar itaque numerus hoc nomine potius esse creditur: ut tamen, & par admittatur, quia ne res sine exitu futura sit, si dissenserint Prætor partes suas interponere debet, ut tertium eligant, l. 17. item §. 3. & 4. eod. frequenter tamen videmus hodie illa etiam forma compromitti, & complures in illud in-

pin.

pingere, hoc in eo arbitrorum genere, quos arbitratore
 vulgò appellant, minus obtinere, quidam opinantur. Sed
 an illo casu compromissum omnino non valeat, quaesitum
 est, quidam enim crediderunt, non omnino non valere,
 Vlpianum voluisse, sed quoad hoc modo, ut si dissenserint
 tertium adsumant, & utique non dixit, *compromissum non*
valere, sed tali compromissum. Igitur si duo sententiam
 dixerint, dicendum videtur, valere. Hæc sententia anti-
 qua est, ut ostendit Accursius, quicquid sequitur, eam-
 demque comprobare visus est Azō. Ego puro falsam esse
 cum ratio ab Vlpiano ibidem allata satis aperte declaret,
 compromissum omnino non valere, quia possent dissentire
 in hoc non minus, quam in eo, quod receperunt. Sunt
 & aliæ rationes, quas benè digessit Tyndarus Seuerinus
 lib. VII. de Arbitris: cuius Syntagma formis expressum
 non video. Sed summa ratio illa est, quia præcipuè hoc
 spectatur, ne possint eludere, ut diximus. Proclives ho-
 mines sumus ad dissentiendum, & ut ait I. C. facilitas ad
 dissentiendum naturalis est, hæc ratio est, cur impar nume-
 rus aptior habeatur, quia maior pars inueniatur. Sed lon-
 gum videtur, ut in adsumendo tertio usque dissentiant,
 nisi perfidiose velint eludere, ut exitus non inueniatur, cum
 par est numerus, si dissentiant in sententia proferenda, fa-
 cile crederetur id inuoluta fide contingere, quòd si tertium
 eligere debeant, & dissentiant, quasi nemo vnus reperia-
 tur, in quem consentire possint, manifesti erunt, in id dis-
 sentire, ne exitus inueniatur. Ab æquitate verò abhorre-
 re, credidit Pfator, ut in Arbitri sit potestate, eos decipere,
 quicum, quasi virum bonum, disceptatorem inter se
 elegerunt. Dixit Vlpianus, *quasi*: ut puro. Arbitri finem
 ad similitudinem iudicis reuocans, l. 1. de recept. is est ni-
 mirum arbiter; qui iudicis partes suscepit, l. 13. §. recepisse
 eod. & sicuti dicimus iudicem, *virum bonum disceptan-*
tem causa datum, sic arbitrum dicemus, *virum bonum*
disce-

disceptatorem de receptis a partibus adsumptum, & ne quid dissimuletur, hac descriptione non modo arbitrium ostendi, sed quædam etiam fortè adhuc obscura declarari possunt. Nam qui conceptus est Pandectarum titulus, *De receptis, qui arbitrium receperunt, ut sententiam dicant*, seu vulgata habet, *De receptis Arbitris*, hanc mittamus. Sunt qui *Recepta* hic accipiant, ut sint arbitrorum quasi iudicandi pacta. Alij *Receptum*, ipsum compromissum appellari volunt, & titulum in complures articulos secernunt mihi compertum est, *diarroplo* hic latere, & vno spiritu hæc omnia enunciari oportere. Igitur *τὰς ἐν οὐτῷ*: *Ut qui arbitrium receperunt, de receptis sententiam dicant*. In hoc Prætor edictum proposuit, ut sententia dicatur, sed de receptis modò, idest, non nisi de his, quæ compromisso contineantur, & de quibus Arbitrator assumptus sententiam sese dicendum esse recepit. l. 32. non distinguemus §. *quæsitum eod. ut*, iubentis est, similia sunt, & ea: *Quod quisque iuris in alterum statuerit, ut ipse eodem iure utatur*. In ius vocati ut eant, aut satis, vel cautum dent. *Ut sponsalitia largitas specialis sit contractus*, & alia sexcenta in iure nostro, idemque legimus apud Pontifices, & in Synodis itaque glossemata quædam deleri possent, ut in c. 1. de off. Archipræsby. *Ut Archipræsbyter sciat se subesse Archidiacono*: *Glossema, suppl. statuimus*. Cum enim ex Concilio Toletano relatum sit, ad Patres ipsos referendum esse, creditum est. Sed hæc sunt Isidori, cujus Epistolam ad Ludifredum Cordubensem Episcopum legimus ad fin. lib. 2. de offic. Eccles. quod etiam si Patrum verba essent, non est cur ita flecti debeant, sed & alia similia glossemata induci possunt.

*Qui est apud hostes, hæres institui potest. Co-
hæres, Co-habere in l. 7. fam. ercisc.*

Cap. XXXIII.

Sunt, qui constanter decernant, eum, qui cuius Roma-
nus non sit, heredem institui non posse, quasi cum eo
huius juris communio nulla sit, ex Vlp. in fragm. tit. 22.
Non est vndequaue verum: nam cum Latino-Iuniano
testamenti factio est. Idem Vlpian. tit. XI. & XX. Ratio
apud eundem tit. XIX. notata, quia ei commercium da-
tum est: potest igitur familiam mancipare, vel emere, per
imaginariam nempe venditionem, §. 1. de test. ordin. ideo
hæres rectè instituitur, etsi non capiat, nisi intra cretionum
dies, puta centum, cuius Romanus fiat, si Latinus manse-
rit, non capiet. Cum quærimus, an extraneus hæres insti-
tui possit, ad hoc maxime respiciendum est, nempe an cum
eo sit testamenti factio, §. 4. de her. qualit. & differ. Respi-
ciunt etiam illud, sibi ne, an alij acquirere possit, sed inci-
dunt in ambiguitates. Hac certe ratione qui apud hostes
est, hæres institui non poterit, quod nec hostibus, nec sibi
quærât qui seruus est hostium, l. 3. §. fin. de V. S. Sed dic-
mus ne, cum eo esse testamenti factionem, ut saltem cape-
re possit? Id sanè dicendum non est cum seruus est hostium
quoniam vero pendet jus post-liminij, dicemus tacita con-
ditione heredem jure institui, ut si ab hostibus euaserit, hæ-
res sit. Id puto, Venulejum religiosè notare voluisse, dum
in l. 7. si hæres, fam. erciscund. hunc heredem dicere nol-
uit. Florentini Pandectæ hanc scripturam præferunt: *Si
hæres unus, cum sub conditione adiectum coheredem, aut
apud hostes adiectum eo haberet, dixerit, se heredem esse,
& actione expertus, vicerit, deinde condicio hæredis existi-
terit, vel postliminio redierit, an victoria commodum de-
beat*

beat cum eo communicari? Scripsit Venulejus, *cohaberes*. Cohæredem non dixit, quia nec erat, sed cohæredem dicere voluit. Ita nec vsucapio dicitur, quæ legitimum tempus non habet, sed dicitur possessio: nondum enim est vsucapio: quæ nimirum per continuationem definiti temporis dominij adjectione perficitur, l. 3. de vsuc. & hanc ego puto rationem esse, ob quam in libris nostris vsucapionis nomen aliquando desideratur, juris nempe Auctores, possessionem, quæ plenum tempus a lege definitum non haberet, vsucapionem dicere noluerunt, ex cuius rei ignorantia, nisi fallor, Interpretes quidam, *vsucapionem*, pro, *possessione* in l. 19. denique, ex quibus caus. maior. substituendum esse crediderunt, sed dicemus, *interruptam possessionem*, quæ in vsucapionem exitura erat, & ita ferri potest illa *παροι*, quæ dictum est, possessionem sine possessione non consistere, simile quiddam in l. 30. cum milles, eod. animaduertere licet, dum defuncti possessio dicitur non completa, sed inchoata vsucapio, proprium est Iuris-Consultorum, verborum proprietatem sectari, quod cum maxime apud Papinianum intelligimus. Eadem ratione Venuleium, *cohæredem* dicere noluisse credo. Nunc plerique particulam illam expungunt, fortè nec verbum hoc inauditum ferre volent. Ego meam sententiam protuli.

De vsucapione. M. Tullij locus obscurus propositus.

Cap. XXIV.

A Iure gentium abhorret, vt quiquam inuito rei suæ dominium auferatur, l. 5. ex hoc iure, de iust. & iur. l. 13. venditor, commun. prædior. Duabus tamen rationibus vsucapionem defendimus, quæ ex iure ciuili descendit: nam bono publico introducta fuit, ne dominia rerum diu, & fessè semper in incerto essent, l. 1. de vsuc. quod re-

Miscell. Erud. Tom. 4.

liii

feren-

ferendum est ad illud, quod M. Tull. scribit 3. de ll. *Salus populi suprema lex esto*, ita contra litium immortalitatem iurum est. Ista pro soc. Qui non inuigilauerit, sibi imputet. non est ferendum, ut post lotor diem, & oscitatem illius, qui rebus suis indormitauerit, digladiationes, & iurgia in Republica aiantur. Sed & respondere potest, peccari largiter in eo, quod dominum inuitum prolixè facimus, potius patientia quædam intercedit, l. 6. qui in aliena, de acquir. her. Hinc illa: Alienationis verbum, etiam usufructuptionem continet. vix est enim, ut non videatur alienare qui patitur usufructu, cum quoque alienare dicitur, qui non utendo amisit seruitutem l. 2 & de V. S. Igitur æquitas quoque ratio hic habetur. M. Tull. in Topir. Quod in re pari valet, valeat & in hac, quæ par est. At in lege ædes non appellantur, & sunt ceterarum omnium, quarum annuus est usus, valeat æquitas, quæ paribus in causis paria iura desiderat. Sed quid illa significant, & sunt ceterarum omnium? Boetius obscuritatem sensit, & explicare voluit. fortè vix explicat. Ait: Aequitas enim paribus in causis paria iura desiderat. Quæ etiam maxima propositio a Tullio clarissime exposita est, sed exemplum restrictius dictum est, nec promptissime ad intelligendum. Ita namque ait, ut quoniam usus auctoritas fundi biennium est, sit etiam ædium. Hic igitur ædium usus auctoritate biennio fieri sentit, sed adijcit: At in lege ædes non appellantur, & sic sunt ceterorum omnium, quorum annuus est usus. Hic rursus ædes in his videtur ponere, quæ annuo usu capiuntur, & concludit nihil definiens, nisi valeat æquitas, quæ paribus in causis paria iura desiderat. Sed videtur ita dictum. Quoniam immobiles sunt ædes, ut fundus, biennium verò fundus usufructuatur, ædes quoque biennio usufructuantur, & sibi ipse rursus opponit: sed in lege XII. tabular. de ædibus nihil adscriptum est, & inter eas teliæ sunt des taciturnitate legis, quarum usus est annuus.

Nam

Nam cum de fundo præscriberet lex biennij usufruptionem
tacuit ædes, & his potius hac taciturnitate eas iunxit, qua-
rum annuus est usus. Sed soluit objectionem, ita scilicet:
Acquitas paribus in rebus paria iura desiderat. Itaque
quoniam, æque fundus atque ædes immobiles sunt, æque
biennio usufruantur. Hæc est Boetij explicatio, ut mihi
videtur, suspensa, & vix emergens: camtamen rectuli li-
benter, quod male in editis libris distincta sit, & quod ex ea
constet M. Tullium scripsisse, *Quoniam usus auctoritas fun-
di biennium est, non biennis*, ut quidam ex I. C. nostris emendan-
dum esse voluit. Ego semper credidi priora potius verba
apud M. Tullium corrupta esse, & leuissima mutatione restitui
posse, si legamus: *At in lege ædes non appellantur, & sunt
citra rerum nomina, quarum annuus est usus*. Nam puto
id M. Tullium velle: Videbatur, Aedes nullo pacto usufru-
pi posse, tum ex eo, quod in lege nulla ædium mentio fa-
cta fuisset, nec usufruptionis causa ad consequentias trahi
debere videatur, l. 141. quod contra, de reg. iur. l. 14. & 15.
de l. tum etiam ex hoc dilemmate; nam aut Aedes nomi-
ne immobilium contineri dicimus, & frustra est, quia lex
fundi tantum meminit: aut dicimus appellatione mobi-
lium, ædes quoque censeri posse; & est absurdum, cum
sint citra nomina rerum omnium mobilium, quarum an-
nuus est usus, ut est manifestum; igitur nullo pacto ædes
contineri dici potest. Sed quod priori loco obijcietur, dil-
uere licet: Nam, ut ait Pedius, *quoties lege aliquid unum
aut alterum introductum est, bona occasio est, cetera, que tendunt
ad eandem utilitatem vel interpretationem, vel certe iurisdictionem
suppleri* l. 13. de l. Diximus verò, usufruptionem receptam
esse ob publicam utilitatem. Quod item posteriori loco
obijciebatur, diluit M. Tullius, ratione sumpta ab æquita-
te, quæ in paribus causis paria iura desiderat, l. ult. C. ad
l. Falc. Confirmat I. C. *fundi appellatione omne ædificium,
& omnis ager continetur, sed in usu, urbana ædificia, ædes
rustica*

rustica, villa dicuntur, l. 21. l. fundi, l. 115. quæstio, de V. S. Idem & M. Tullius pro Cæcinnâ: lex usum, & auctoritatem fundi iubet esse biennium, at utimur eodem iure in adibus, quæ in lege non appellantur. Glos. vet. Citra Διχα, Χοπίς, Ετρές.

Proposita Taciti verba ad ius nostrum pertinentia, & enarrata. Cap. XXV.

A Girata est quæstio apud Tacitum Annali 14. quæ propriè ad ius nostrum pertinet, eam hoc altero capite explicare placuit in gratiam Politici Scriptoris, & Historici Principis. Cyrenenses reum agebant Acilium Strabonem Prætoris potestate usum, & Disceptatorem missum à Claudio agrorum, quos Regis Apionis quondam habitos, & Populo Romano cum regno reliquos, proximus quisque possessor inuaseraut, diutinaque licentia, & iniuria, quasi iure, & æquo nitebantur. Igitur abiudicatis agris, orta aduersus iudicem inuidia, & Senatus ignota sibi esse mandata Claudij, & consulendum Principem respondit. Princeps nec probata Strabonis sententia, se nihilominus subuenire socijs, & usurpata concedere scripsit.

Dicit, *reum*, quæ verò ratione Cyrenenses reum Strabonem agebant? fortè id moliebantur, quasi iudex litem suam fecisset, hæc intentio. Nam, ut scribit Ulpianus in l. 15. filius-familias, de iudic. *iudex tunc litem suam facere intelligitur, cum dolo malo in fraudem legis sententiam dixerit.*

Dicit Tacitus, *agebant*, propriè dicit, nam actor reum agere dicitur, fluxit ab antiquissimo ritu vocandi in ius. Adagebant si quidem, impellebant, cogeabant, rapiebant reos. Horat.

--- rapit in ius, clamor utrinque.

Undique concursus: —

constat

constat ex verbis H. XII. tabular. quæ referunt, & Caius in l. 233. si caluitur, de V. S. Dictum etiam *satis-ago* eodem sensu, pro *satago*, ut dixit Lucifer lib. 2. pro Athanasio: *Si te hæretico satis-agente damnarem innocentem, tecum essem futurus in gehennam*. Alijs etiam usurpata vox. Terullianus alia notatione ad uxorem lib. I. *Nam secularibus satis-agentes sumus, & utrique nostrum consultum volumus*, in Glossis, *Satagit*, *Αγαγί*. Sed, ut ad priorem redeam, Actiones quoque in iure nostro inde dictæ, ut alibi dico.

Dicit, *Acilium Strabonem*, idest priuatum iudicem. Nam iudices aut priuati sunt, aut Magistratus. Priuati à Magistratibus deligebantur ad disceptandum, qualem se fuisse scribit Gellius, vel ut alij malunt, Agellius, lib. 14. c. 2. & dicuntur speciales, delegati, arbitri, l. 15. à D. Pio, de re iudic. & iidem pedanei, quod Tribunal. non haberent. Gloss. vet. *ῥαυδικαστής*, *Podaneus iudex*, *Arbiter*, de his est Nouell. 82. de iudicibus. Hi nec absoluerent, nec condemnare poterant nisi permissu Prætoris: adeoque non iudicabant, nisi quatenus Prætor iudicium dedisset, & pro ea conceptione verborum, in quæ iudices dati essent, quod pertinet ad Acilium, sequitur in Tacito.

Prætoria potestate usus, a Principe data, vel assumpta, in ambiguo videtur: nam ignota mandata Principis mox dicuntur, sed siue concessa, siue assumpta, ea Strabo usus est, ut omnino iurisdictionem habuisse videretur, adeoque agros abiudicare potuisse, quatenus non modo disceptator, & iudex missus fuerat, sed etiam veluti Magistratus, ut quæ Prætoria quoque potestate usus esset. De Prætoribus exposita quædam à Iustiniano Nouella XIII. Iudex notionem habet, non iurisdictionem: licet notio, & pro iurisdictione sumatur, l. 99. de V. S. ideoque Ulpianus in l. 5. ait Prætor, de re iudic. Prætorem repræhendit, quod iurisdictionem esse dixerit iudicis, iurisdictionem habet Magistratus, qui & ius dicit, notionem tantum iudex datus, sed & Prætor: quandoque cognoscit.

Ait.

Ait, & *disceptatorem à Claudio missum* : respiciens ad iudicis officium . Nam iudex dicitur *vir bonus disceptanda rei causa à Magistratu partibus datus*. Apud Varr. lib. 5. de l. l. *Iudex quod ius dicit, accepta potestate*, illud propriè, *accepta potestate*, cetera minus propriè . Est tamen disceptandi verbum *πολύσημον*. Cic. lib. 3. de ll. *Prator iuris civilis disceptator esto* . Apul. lib. 4. Florid. *Et quis penes extrarios sapenumero promptissime disceptavi, idem nunc penes meos basito*. Glotiz : *Disceptatio* : διαγινωσις, δικασσις, διαδρασία, διδασίς, διώκτησις Heliodor. autè lib. 10. finem Iudicis sic eleganter expressit. *δικαστὴν γὰρ οὐκ ὁμολογῶντος τοῦ τῷ δικαίῳ σωτηριον*. id germanà enim iudicè definimus, *iusti patronum*.

Sed Disceptator Strabo cuiusnam rei? Inquit Cornelius, *agrorum, quos Regis Apionis quondam habitos, &c.* Hinc discimus, quam ratione causam Cyrenenses instruerent . Ideo enim sententia Strabonis stare volebant, quod tempore niterentur, & quidem longissimo, ideo dictum, *quondam*, quot verò annorum? Supra C. L. si putentur anni à Consulatu C. Coelii, & L. Domitii, qui incidit in annum A. V. C. DC. LX. quo ex humanis excessit Rex Apion, ad Consulatum Vipsanij, qui incidit in annum V. C. DCCC. XII. Igitur quasi Strabo per iniuriam indicasset, quod secundum Populum Romanum contra diutinam, & longissimi temporis possessionem dedisset, rem iudicem agebant.

Sequitur : & *populo Romano cum Regno relictos*. Distinguit Tacitus hoc ab illis : nam licet Regnum quoque Regis sit, quædam tamen Principis propria propriè dicuntur, & appellantur res priuatæ, aut res dominicæ, ut constat ex tit. 66. & 67. lib. xi. Codic. Iustinian. Apud Petrum Diacon. de nox. R. Pl. *Res priuatæ*, sic & apud Magnonem in notis iuris, R. Pr. *Rei priuatæ*. Differt tamen patrimonium priuatum a patrimonio sacro, & hæc a largitionibus, & ut semel dicam, Res, seu substantia Principa-
lis

lis triplex, Largitiones, Res privatae, Res patrimoniales, de quibus in tit. 32. 33. & 34. lib. 1. Codic. Quod verò dici solet, omnia Principis esse, Cuiacius explicat ex l. 2. C. de quadr. præfer. ut intelligamus omnia, idest tam fiscalia, quam patrimonialia: nam privatorum res in imperio Principis potius esse dicemus. Denique fiscalia ad Principis hæredes non transeunt, ut patrimonialia; quod probari putant, etiamsi hæres non succedat in Imperio, ex l. 56. de legat. 2. rem potius credam, quam argumentum. Dicitur autem tam Comes largitionum, quam Comes privatarum curasse thesauros, sed diuersimode, sanè quod dicitur in l. 3. C. vbi Senat. vel Clariss. ciuilit. cuius sacros numinis thesauros, aut res priuatas nostra pietatis, vel Serenissima Augusta nostra coniugis gubernandas iniunxit, ad utrumque Comitem pertinet, idest tam largitionum, quam rei privatae: nam thesaurorum principalium cura ad Comitem largitionum refertur, ita thesauros nunc accipiemus. Cassiodorus autem lib. 6. formul. IIX. hæc de Comite privatarum scribit: *Depositiua quoque pecunia, quæ longa vetustate competentes dominos amiserunt, inquisitione tua nostris applicantur erarijs.* ex quibus discimus, thesauros repositos, eorumque curam ad Comitem privatarum pertinuisse. Hinc puto, in græca constitutione relata in tit. 33. lib. 1. Codic. verum esse, ne Comes privatarum delatorem super thesauro admittat. verba constitutionis: *Μητε ὁ Κομης τῆς ἰδίας περιουσίας, μητε τις ἕτερος τῶ ἐν Κωνσταντιπόλει, ἢ τῆς ἐπαρχίας ἀρχόντων, τὸν τοῦ θησαυροῦ καταμνήνοντα προσδεχέσθω.* De utroque Comite plura in Notitia.

Ait Tacitus: *proximus quisque possessor inuasit, magni siquidem, & plurimi refert, vicinum probum habere.* Themistocles agrum vendidit, vicinum habere probum, præconem proclamare iussit. Similia cecinit Hesiodus, ut notatum est ab alijs. ad l. fin. C. de pact. inter empt. & vendit.

Subdit:

Subdit: *diutinaque licentia*, dicitur & mos, & usus, & licentia vetus, & longum dominium, l. 4. C. de aquædu&. lib. XI. simile videtur quod ab Hygeno de limit. const. dicitur, *Vetustas longi temporis*. Dominium verò longum accipiemus pro longa possessione, quia dominium rerum ex naturali possessione coepisse Nerua filius dixit, l. 1. de acq. poss. at vsucapio sine possessione non consistit, l. 25. sine de vsuc.

Rursus ait: & *iniuria* nam iniuria dicitur omne, quod non iure fit, l. 1. de iniur. est itaque hoc veluti Taciti præiudicium, quod dicat, Cyrenenses per injuriam agros illos retinuisse, dum etiam inuasisse dixit, ut prædones notavit. Si tamen proposito, ut fit, aliquo ingenti honorario, aliquem ex neotericis Pragmaticis aduocassent, fortè negotium Straboni fecissent, nec ita facilè Tacitus eos notasset, quin & Princeps manifesto secundum eos dedisset. Nam, etsi non constet inter omnes, quænam præscriptio immemorabilis dici debeat, quod quidam centenis annis eam concludi velint, quidam plures requirant, alij pauciores: ex eo tamen abundè, ut diximus, Cyrenensium causam patroni instruere poterant, quod C. L. annis niterentur. Quod ad ius pertinet, licet Pontifices negare videantur, dominij adjectionem sine bona fide stare posse, plures tamen opinantur, in hac præscriptione minimè requiri. Hoc igitur pro Cyrenensibus allegassent. Nec turbasset eos inuoluta illa quæstio, an scientia requiratur illius, contra quem præscribitur, & in hac specie defendissent, satis fuisse, recisse Magistratus, aut Actores Pop. Romani. Nec prætermisissent, dominium per id temporis acquiri, insuper & causam, quam titulum vocamus: & alia adeo multa addidissent, ut putem Strabonem in magnum discrimen adduci potuisse.

Quod ait, *quasi iure, & æquo nitentur*: si propriè rem acceperis, ius æquum hîc locum non habet, etiam semota licentia,

licentia, & iniuria; nam in hac parte pugnat ius civile cum naturali æquitate, defenditur tamen, ut diximus, & est æquitas quædam civilis.

Hinc sequitur: *Et Senatus ignota sibi esse mandata Claudij, &c.* Mandata a Principe dabantur non modò Præsidibus, de quibus in Nouell. 17. & 25. ac in alijs, & in l. 6. solent, §. ult. de offic. Proc. sed etiam his, qui extra præsinem in Prouincias mittebantur, veluti militibus Consistorianis, aut Tribunis, vel Notarijs, l. 1. C. de mand. Princip. Mandatis verò, & potestatis, & iurisdictionis modus certus continebatur, ut inde penderet auctoritas omnis, & facultas eorum, qui mitterentur. Prudenter igitur Senatus ac rite, recteque fecit, qui hanc causam, & cognitionem a se ad Principem ablegauit, cum enim mandata sibi ignota essent, cognoscere non poterat, quænam partes Aeilij fuerint. Interpretes apud Tertullian. in Apologetic. non videntur bene confundere edicta cum Mandatis Principum. *Ἐπολογισμὸς* non sunt satis: gnauiter versasse oportet scripta Iuris-Consultorum, qui omnia in Tertulliano assequi velit.

Ait igitur: *Princeps nec probata Strabonis sententia.* Nam videbatur ita pronunciandum, vel bene, vel male iudicatum. Vult verò Tacitus, nisi fallor, Principem nec probasse sententiam, nec improbasse, ut tamen dinosceretur, non improbasse, potius ideo id tantum dixit, *nec probata.*

Se nihilominus subuenire foris: indulgentiam enim Rescripti verba præseferunt. Ideoque dictum

Et usurpata concedere scripsit, inquit l. C. *Usurpatio est vfucapionis interruptio.* Oratores autem *usurpationem* frequentem *vfum* vocant, l. 2. de vfuc. in iure quoque hoc pacto usurpationis vox fleatur, l. 6. de aquæduct. C. lib. XI.

Hæc ego ita ferme Auditoribus meis quandoque explicabam,

cabam, cum de usurpationibus, & præscriptionibus dis-
crebam.

De *Leg. Hostilia*. Cap. XXV. I.

EX eo, quod in Fastis reperiatur A. Hostilius Mancinus Consul anno II. belli Persici, dicere Hostiliam ab eo latam esse, nimis infirmum est argumentum. Quid, si dicamus, Hostiliam ab hoste appellatam fuisse? Scio, Romanas leges ab his, qui eas rogassent, ferme nomen sumpsisse: sed nemo, ut puto, pernegauerit, hoc nomen Tribonianum ei tribuere potuisse, ut hostilem diceret, quæ de hostilibus præcipuè lata esset, nam hac lege permittum erat furti agere eorum nomine, qui apud hostes essent, aut Reipublicæ causa abessent: & in §. præterea, de his, per quos ager, possum, complures antiqui Codices, ut video, scriptum præferunt, *lege Hostili*, non, *lege Hostilia*. Quin, siue Hostilem, siue Hostiliam dixeris, utro modo volueris, ad hostem referes. Sicuti etiam dicimus *iniuriam*, quasi *non iniuriam*, l. l. de iniur. & ex Nevio, *iniurit*, pro, *inuriot*, s. retulit Nonius. Apud eundem: *singularia*, pro *singulari*. Turpil. Demetrio: *Homo unica est natura, & singularia*. Sic etiam *singularia littera* apud Gellium, lib. XVII. c. 9. & *vulgaria interpretatio*, lib. XIII. cap. 23. & *Vetus vulgaria* Apuleio in Apologia, quam Plato πάνδημον appellat in Symposio. Ita *colonia*, & *versicoloria vestis* in l. 32. pediculis, de aur. arg. mund. & in l. 70. si cui lana, §. versicoloribus, de legat. 3. Glos. vet. *versicoloria*, ποικίλον χροα. *Multiplicoloria*, apud Gell. lib. XI. c. 16. Apud Vopiscum quidam *colorias*, alij *coloreas* legunt, quæ à vestibus versicolorijs distinctæ, & quibus utebantur qui aliquid publica auctoritate facerent, ex Codic. Theodos. tit. de hab. quo intr. urb. uti oport. Augustus in testamento *coloreas*

loreas dixit: *Gausapes, lodices, purpureas, & coloreas meas.* Charif. lib. I. Apud Ezechiel. c. 16. quo loco ex Hebraic. legitur: *& sumens de vestimentis tuis, fecisti tibi excelsa hinc-inde confuta: & fornicata es super eis, sicut non est factum, neque futurum est:* LXX. referunt: *Et tulisti de vestibus tuis, & fecisti tibi Idola confuta: & fornicata es super eis, & non ingredieris, neque fiet.* Quæ Symmachus ita reddidit: *Cum tulisses de vestibus tuis, fecisti tibi excelsa multicoloria, & fornicata es in eis, non facta, neque futura.* Pro quibus, Aquila, & Theodotio ἱεροποικῆα reddunt, quam vocem Hieronym. significare dicit *diuersos pannos hinc-inde confutos, & in star emplastrum factum Idolum, quæστὸν ὁρῶν vestimentum*, puto his similia quæ à nostris mulierculis continguntur Idola monstrifica, aut humanam figuram imitantia. Glossograph. Latino-græc. *Pappæ, Παιγγίνα, Αἰ τὴν παίδιον γυναῖκα.* Eadem forma *vniviria* dicta vnus viri vxor. Romæ Lapis: VOLVSIÆ. IVS TÆ MATRI.....SIMÆ. OMNIVM. FEMINAR...TIORI. VNIVIRIÆ, quæ *vnivira* dicitur Tertuliano, exhortatione ad castitatem, sunt similia complura. Quod si quis putet, hanc legem esse de Hostilio Mancino latam, l. vii. de legat. quæ Accursio imposuit, quod Hostilium Legatos Numantinos violasse crediderit, defendi quidem posset contra lectionem, quam manu exaratos libros præferre diximus: Nam dicere licet, *lege Hostili*, pro, *lege Hostilij*, in gignendi casu scriptum fuisse: Sed ego tamen adhuc obscurum esse censeo, quomodo ad hæc pertinere possit, cum ea Hostilij lex priua fuerit, non generalis. Nisi diuinamus, aliquod præterea generale iussum eadem lege conceptum fuisse, de quo fateor, mihi non liquere.

De Caninia. Φανερός apud Theophilum, In circulo manumittere apud Caium.

Cap. XXVII.

Non sic obscura originatione Caniniae, sicut Hostiliae Legis est, propter nominum duplex argumentum. Nam dicunt, rogasse illam P. Furium Camillum, & C. Caninium Gallum consules A. V. C. DCC. LII. licet alij ad alium referant & annum, & Consulem. Hinc *Fusia* dicitur, & *Furia* tam à Græcis, quam à Latinis: Nam antiqui *Fusum*, & *Valesum*, pro *Furio*, & *Valerio* dicebant. Appius Claudius R., litteram inuenisse dicitur, ut scribit Pompon. in l. 2. §. iuris civilis scientiam, de orig. iur. Accursij sane quam faceta, & urbana est originatione, qui eam à Cane quodam dici vult, temporibus ignoscendum est. Hæc vulgo quoque nota sunt. Sed ego Theophilum Caniniae vim, aut quod ad Caniniam pertinere possit, una voce exprimere voluisse suspicor, dum scribit: ο Φύριος Κανίνιος, ὃς Φανερός ἐλάβηκε τὸν ἐβύλετο ἐν δικηγόρῳ. Nam vetitum fuit, testamento confuse libertates servis præstari, nominatim tantummodo permisum, idque usque ad certum numerum. Vlp. in fragm. tit. 1. in fin. Confuse libertates præstabat qui καθολικῶς omnes servos suos se se manumittere dicebat, ut qui prior, qui posterior nominatus esset, dinosci nequiret, Φανερός igitur, idest distinctè testatorem manumittere oportuit, denique nominatim, §. libertas de legat. l. 24. nominatim, de manumiss. test. Interpræsi apud Theophilum eam vocem aliter expressit. Manumissione verò in circulo adscripta nemini libertatem valere scribit Caius lib. 1. Inst. tit. 2. l. 42. qui soluendo, de hæc. instit. sed si ordo scripturæ observari possit, quod contingit cum nominatim manumissi fuerint, priori loco nominati

minati vsque ad legitimum numerum liberi erunt: de quo idem Caius, & Paullus lib. 4. sent. tit. vlt. quod obseruatur etiam in l. Aelia Sentia, l. 83. si non lex, §. 1. l. 60. qui soluendo, de hær. inst. In circulo, quod Caius dixit, referunt ad scribendi rationem in orbe, aut materia tereti. Adeo nempe differentiarum expers est quod sphaericum, vel circulare sit, vt circumposita sphaera, illa ipsa, quæ habuerint, habere minimè videantur, δια τῶν ὁμοιοτήτων τῶν σχήματος id. *propter figuram* (quam in partibus habet) *similitudinem*, vt scribit Aristoteles. Sed mihi compertum est, neminem ex Interpretibus nostris, quos ego quidem viderim, assecutum esse, quid apud Caium significet, *in circulo manumittere*. Vnus præcipuus æui nostri Criticus rem acu tetigit, nam verissimè dicit, apud Græcos, κύκλῳ περιέδωκεν id significare, quod dicimus καθελὼν: vt & Medici dicunt, κύκλῳ θεραπεύειν, cum in curatione nihil omittunt. Id ipsum apud Græcos iuris Interpretes eum præstitisse dicere possumus, qui ex se ipsa nomen inuenit, & appellatus est, οὐκ ἔλαττο: legum enim verba diligenter expressit, nec quidquam omisit. *In circulo igitur manumittere*, apud Caium significat, in vniuersum omnes nullo nominatim appellare, libertate donare.

Explicitum ἐν ἀντίγραφῇ inter l. 23. §. pactus ne petere, & l. fin. de pact. Cap. XXVIII.

SI quid video, longè alia est sententia Furij Anthiani in l. fin. de pact. quam adhuc Interpretes nostri crediderint. Scribit Furius: Si teus postquam pactus sit à se non peti pecuniam, ideoque ccepit id pactum fideiussori, quoque prodesse, pactus sit, vt à se peti liceat, An utilitas prioris pacti sublata sit fideiussori, quæsitum est, sed verius est, semel adquisitionem fideiussori pacti exceptionem, ulte-
rius

rius ei inuito extorqueri non posse. Hæc pugnare videntur cum his, quæ Paullus scribit in l. 27. si vnus ex argentiarijs, §. pactus ne peteret, eodem. Pactus ne peteret, postea conuenit vt peteret, prius pactum per posterius eliditur: non quidem ipso iure, sicut tollitur stipulatio per stipulationem, si hoc actum est: quia in stipulationibus ius continetur, in pactis factum versatur, & ideo replicatione exceptio eliditur, eadem ratione contingit, ne fideiusso-ribus prius pactum profic. Ego puto, Furium hoc velle: Reus pactus est, pecuniam non peti à se, idest à nemine alio præter se, vel post se, sic prospexit hæredi, fideiusso-ri, igitur statim addidit, *ideoque cepit id pactum fideiusso-ri quoque prodesse*: statim nempe fideiusso-ri prodesse ces-pit. Mox pactus est, vt etiam à se peti liceret, nempe non modo à se reo, sed & ab alijs. Quæsitum est, An ex-ceptio prioris pacti ita per posterius obliteretur, vt nec fideiusso-ri ea vti possit. Nam quod ex pacto rei, exceptio fideiusso-ri prodesse possit, receptum est, d. l. 27. §. 1. Fu-rius putat, inuito fideiusso-ri exceptionem iam vterius ex-torqueri non posse. Dices id ipsum contingere in eo, quod Paullus tractat: siquidem per prius pactum ne pete-ret, quæsitæ est exceptio fideiusso-ri, vt iam inuito per aliud pactum extorqueri non debeat. Sed hæc inter se distant, cum quis pactus est ne peteret, sibi quærit reus, fideiusso-ri non aliter, quàm per se ipsum: ideoque illud ab antiquis I. C. proponebatur, *fideiusso-ri eam demum competere exce-ptionem, quæ & reo*. Non acquiritur fideiusso-ri exceptio per reum, quia per liberam personam acquireretur, quod si pactus, sit reus, ne à fideiusso-ri petatur, exceptio fide-iusso-ri prodest, quia ipsi reo hac ratione consuli constar, ita ferendum est, si dicatur, exceptionem fideiusso-ri quæ-sitam esse cum reus sine persona sua pepigit, extra hunc casum, cum quæritur, an exceptio fideiusso-ri prodesse possit, videndum est in primis, an exceptionem reus ha-beat:

beat; nam per hunc habet, & fideiusor, vñ accessoriè. Furius non sibi, sed alijs reum prospexisse vult, ideo dixit, exceptionem fideiusori acquisitam, ideo ei inuito vltèrius extorqueri non posse. Videamus quæso, an in tanta sententiarum varietate hæc ita demum recipi possint.

*Ἀνατολὴ Ἀγορίῃς. Explicata l. 5. de V. S. Semel
Vitruvius, bis restitutus Ambrosius
Cap. XXI X.*

Scribit Paulus: OPERE LOCATO, CONDUCTO,
His verbis Labeo significari ait id opus, quod Græci
ἐπὶ τοῦ ἔργου vocant, non ἱερὸν, idest, ex opere factò cor-
pus aliquod perfectum, l. 5. de V. S. Hoc Labeo
vult, non inchoatum aliquod opus accipiendum esse, sed
quod ad summam perfectionis manum sit perductum, vt
est in veteri lapide. Itaque olim opus probabatur, & in
lege locationis compræhendebatur etiam cuius arbitratu
probandum esset, l. 24. si in lege D. locat. Placuit exem-
plum antiquæ legis prolixius adscribere, pulcherrimum
antiquitatis monumentum ex veteri inscriptione: Ab Co-
lonia, deducta. Anno XC. N. Fufidio N. F. M. Pullio. Duo-
uir. P. Rutilio. Cn. Mallio. Cos. Operum. Lex. II. Lex. Pa-
rieti faciundo in Area quæ est ante. Aedem. Serapl. trans.
Viam. qui redemerit. Prædes dato. prædiaq; subsignato.
Duumvirum. Arbitratu In Area trans. Viam Paries. qui
est. propter. Viam. in. eo. Pariete. medio. osticii. lumen. ape-
rito. Latum. p. VI. Altum p. VII. Facito, ex eo Pariete An-
tas. duas. ad Mare. vrsus. proicito. longas. P. II. Crassas
p. I. - - Insuper id. Limen. Robustum. Long. p. VIII. Latum
p. I. - - Altum p. S. - inposito. insuper. id. & Antas. Mutulos.
Robustos. II. Crassos. S. - Altos p. I. proicito. extra. parie-
te. in. vtramque. partem. p. III. insuper. firmas. pictas. ferro.
offi-

• offigito. in super. Mutulos Trabículas. Abiegnicas. II. Cras-
 sas. quoque. versus inponito. Ferroque. figito. in asserato.
 • asseribus. abiegnicis. scetilibus. crasseis. quoque. versus dis-
 • ponito. ne. plus. S - - Operculaque. abiegn. a. inponito ex-
 rigno. pedario. facito. ante. Pagmenta. abiegnica. lata. S -
 Crassa. cum atiumque. inponito. ferroque. plano. figito.
 • portulacque. tegito. regularum Ordinibus. fenecis. quoque.
 versus. regulas. pr. mores omnes. III. ante. Pagmento. ferro.
 figito. Marginemque. inponito. eisdem. fores. clatratas. II.
 cum postibus. esculnicis. facito. statuito. occludito. picca-
 toque. ita. vtei. ad. Aedem. Honorus. facta. sunt. eisdem. Ma-
 ceria. extrema. paries. qui. est. cum. parietem. cum. margine
 alium. facito. p. X. Eisdem. ostium introitu. in. Area. quod.
 nunc. est. &. Fenestras. quæ. in. pariete. propter. Arcam sunt.
 Parietem. obstruito. &. parieti. qui. nunc. est. propter. Viam.
 Marginem. perpetuom. imponito. eosque. Parietes. Mar-
 gineque. omnes. quæ. lita. non. erunt. calce. harenato. lita.
 politaque. &. calce. vda. dealbata. recte. facito. quod. opus.
 struibile. fiet. in. terra. calcis. restinai. partem. quartam.
 indito. ni. ve. maiorem. camenta. struito. quam. quæ. ca-
 menta. arida. pendat. p. XV. ni. ve. angolaria. altiore.
 facito. Locumque. purum. pro. eo. opere. reddito. El dem.
 facella. Aras. signaque. quæ. in. campo. sunt. quæ. demon-
 strata. erunt. ea. omnia. tollito. deserto. composito. statuito-
 que. vbei. locus. demonstratus. erit. Duumvirum. Arbitratu.
 hoc. opus. omne. facito. Arbitratu. Duuir. &. Duouira-
 tium. qui. in. Consilio. esse. solent. Puteoleis. dum. ni. minus.
 viginti. adfient. cum. ea. res. consuletur. Quod. eorum. vi-
 ginti. iurati. probauerint. probum. esto. Quod. icis. impro-
 barint. inprobum. esto. Dies. operis. K. Nouembr. primeis.
 dies. pequn. pars. dimidia. dabitur. vbei. prædia. satis. subfi-
 gnata. erunt. Altera. pars. dimidia. soluetur. opere. efecio.
 probatoque. C. Blossius. Q. F. H. S. ∞. D. Idemque. præ.
 Q. Fuficius. Q. F. Cn. Tetteius. Q. F. C. Cranius. C. F. T. i.
 Crassi.

Crafficius. Vitruv. lib. 1. c. 1. Item aquarum ductiones, & cetera, quæ eiusmodi sunt, nota oportet sint Architectis, uti ante caueant, quam instituant ædificia: ne controuersia factis operibus, patribus-familiarum relinquantur, & ut legibus scribendis prudentia caueri possit & locatori, & conductori. Idem de probationibus ita scribit extremo lib. 6. Itaque omnium operum probationes tripertito considerantur, idest fabrili subtilitate, magnificentia, & dispositione, cum magnificenter opus perfectum adspicietur, ab omni potestate impensæ laudabuntur: cum subtiliter, officinatoris probabitur exactio: cum vero venustate, proportionibus, & symmetrijs habuerit auctoritatem, tunc fuerit gloria Architecti: obiter monebo, in antiquo Codice ita scriptum esse: *cum magnificenter opus perfectum, ab omni potestate impensæ* (non accipio *impensæ* ἐπιρρήματικῶς) *laudabitur*. Sic & Tribon. in §. 3. de legit. agnat. success. *laudamus quidem Prætores suæ humanitatis*. sic & Luc. XVI. 8. καὶ ἐπὶ νεσεν ὁ κύριος τὸ σοφικόν μὲν τῇ ἀδικίᾳ, ὅτι φρονίμως ἐποίησεν, & *laudauit dominus æconomum iniquitatis, quia prudenter fecisset*. Cellus lib. 1. *laudatur Hippocrates artis, & facundia*. At ex nostris quidam crediderunt, Paullum in d. l. 5. de V. S. scripsisse ἔργον τὸ τέλει σμον. Sed falluntur, idque refellunt Flor. Pand. & res ipsa. Nam artis est, & ἀκράτος, & ἀποτελεσμα. Ante artem sunt αὐτοχρηδίσματα, rudia nempe principia, & artis expertia, quæ tamen ad artis constitutionem non parum conducant, ideoque Arist. in Poeticis ad tria illa respexit, τῶ φύσιν, τὰ αὐτοχρηδίσματα, τῶ τέλει. Distat igitur ἀποτελεσμα a principio rudis quatenus imperfectum huiusmodi est artis expert. Add. Glos. vet. *Akitas*, Αποτελεσματικῆ sed sunt alia imperfecta quæ ad artem ipsam pertineant, cum ars ad perfectum perducatur opus in imperfecto. Ambrosius ep. X. lib. 1. *Denique in arte requiruntur præcipue ut sit αἴτιον, ὕλη, ἀποτελεσμα*. sic legitur in excusis. At in antiquo meo optimo codice

Miscell. Brud. Tom. 4.

LIII

fic:

sic: *ὡς ἔστι αἴτιον*, ἀκρατον, ἀποτελεσμα. & significat ἀκρατον
 imperfectum, quod est ante ἀποτελεσμα: ac pertinet ad ma-
 teriam potius, quam ad formam, utpote cum adhuc for-
 ma non sit, nisi inchoata, per infiguratum vero, & infor-
 me materia potius designetur. Ideo mox in Abrahæ sa-
 crificio ὕλη, seu materia explicatur, quod occasionem
 mendo præbuit: quam etiam subijcientem appellat, dum
 scribit: *Quæremus subijcientem materiam*, in excusis cor-
 rupte, *subijcientes materiam*. Dixit *subijcientem*, παθητικῶς
 idest *subiectam*, ἀποκειμένην: ut & Tertullianum scripsisse
 crediderim, de Resurrect. carn. c. XI. Nam & quidam infir-
 miores hoc prius credere de materia potius subijciente (vulgo
 subiacente) volunt ab illo universitatem dedicatam secun-
 dum Philosophos. Inferius vero apud Ambrosium, ἀκρατον
 magis designatur illis verbis: *Interrogationes ergo illa in
 medio, & responsiones habent sapientia semina*, & θεωρίαν.
Gratum tamen ἀποτελεσμα ἐστὶ, quia αἶψα, Ego ero tecum. Igi-
 tur το ἀκρατον habet semina τὸ ἀποτελεσματος, sique ἀποτελ-
 εσμα ex eo, quod dicitur ἀκρατον, ut perfectum, & consum-
 matum ex imperfecto, & ut id, quod gignitur in natura ex
 eo, quod est δυνάμει, seu ex materia, in qua sunt rerum se-
 mina: ut etiam sit cognitio, & scientia perfecta ex cogni-
 tione quadam media inter perfectam scientiam, & igno-
 rantiam; Manifestum est enim, Ambrosium respexisse ad
 ea, quæ princeps Philosophus scribit ἐν αὐτῶν ἀναλυτικῶν ὑπέρ,
 & ἐν αὐτῆς φυσικῆς ἀκροάσεως, cum dixit, Interrogationes il-
 las, & responsiones habere sapientiæ semina, & θεωρίαν.
 Verum est, ἀκρατον significare immistum, merum, quod ad
 catharticam potionem retulit Hier. in Hier. lib. 5. c. 25. sed
 & illam significationem habet. Velim igitur iam viri docti
 ferant apud Homerum explicari ἀκρατον, seu Ionicè ἀκρη-
 τόν, pro eo, quod si ἀτέλεστον, vel ἀπτερόστον.

*De sententiarum varietate, quod anceps fuerit, per
mediocritatem dirimi. Cap. XXX.*

AEstuat Secundus lib. 8. ep. 14. super ea questione, qua ex triplici sententia vna simplex in Senatu statuenda erat. In liberos Afranij Dextri ex sententia quorundam grauius animaduertendum erat, alijs eisdem relegari, compluribus absolui placebat. Dum hæc tractat, quandoque bilem mihi mouet. Quale enim est argumentum illud, quo duas illas sententias priores coire posse negat? *Quemadmodum igitur, inquit, cum alter puniendus, alter censeat relegandos, videri potest vna sententia, qua dicitur à duobus, qua non videretur una. si ab uno diceretur?* Quin, si ab vno diceretur, vna videri non posset, cum duo diuersa, vnum sentire manifestum esset. Si duo dixerint, vna videri poterit, cum vna quid amplius contineat: nam in id, quod minus est, consensisse videntur, & quibus animaduerti placeat, & qui relegari velint, in eo consentiunt, vt omnino aliquo pacto puniantur: & dissentiant non in poena, sed in specie poenæ, quod non reperimus in comparatione vtriusque ex prioribus cum nouissima sententia. At vult Secundus, & cum, qui relegat, & qui absoluit, non leue quiddam commune habere videri, vitam nempè, hoc nihil est: & ita reuinci potest. Cardio questionis in eo vertitur, Debeant rei pœnam aliquam subire, nec ne. Quod hac ratione manifestum erit. Fac referri, Quid de reis fieri placeat, idest, absolui ne, an aliqua ratione coerceri. Vtique si discessio fiat, duæ partes coercionem probabunt, vna tantum absolutionem defendet. Superest igitur, vt de specie poenæ adhuc agatur, idest relegari ne placeat, an animaduerti. Eademque ratione, si dixeris sententias rogari, Placeat ne viuere reos, an animaduerti, & poenam capitis subire, illud conficietur,

viuere potius. Adhuc tamen illud ipsum quærendum erit,
 An sine aliqua poena dimitti debeant, nec dimittentur,
 duæ namque sententiæ contra vnam pugnabunt. Deni-
 que statuenda omnino poena est. Ita in sententiærum va-
 rietate quæritur in primis, an aliquid, in quo consenserint
 omnes, reperiri possit: Si non inueniatur, explorandum
 erit, in quo maior pars conueniat. Nam ita ferme dici po-
 test, omnes iudicasse, l. 36. Pomponius, l. 39. duo ex tri-
 bus, de re iudic. sed illud in summis statim apparet, quod
 maiori insit minor, l. 1. §. si stipulanti, de verb. obl. vt, si
 ex tribus, vnus quindecim, alius decem, tertius quinque
 condemnet, in postremam summam consenserunt, l. 27.
 diem, §. si plures, de recept. quid si pares sint sententiæ?
 humanior, & clementior obtinet, adeoque illa, quæ testa-
 mentum, & libertatem tuetur, l. 39. inter pares, de re iu-
 dic. Paull. sent. lib. IV. tit. 12. dum tamen apertè non ap-
 pareat, iudices contra scriptum heredem iniquè pronun-
 ciasse, l. 10. si pars, de inoffic. test. Si dati, seu speciales
 iudices fuerint, Magistratus, qui dedit, partes desideran-
 tur. Igitur absque circuitu in hac quæstione relegatio eli-
 genda, quod etiam suadet alia ratio, nimirum vt anceps
 controuersia per mediocritatem dirimatur, vt ait Paullus
 in l. 7. vt leg. seu fideicommissi seru. caus. cau. quod *καθαρ-
 μα* placuit etiam his, qui corpora curant. Celsus lib. 1. *ea
 neque addicta alterutri opinioni sunt, neque ab utraque ni-
 mium abhorrentia, media quodammodo inter diuersas sen-
 tentias. Quod in plurimis contentionibus depræhendere licet
 sine ambitione verum scrutantibus, vt in hac ipsa re*, id eti-
 am in iurisdicitione obseruandum, l. 13. sed hæc, de proc.
 id ipsum Philosophus maximus in arduis plerisque quæ-
 stionibus feliciter sectatus est. Ideoque cum vtriusque par-
 tis rationes momentum par habere videntur, *διατητῆς*,
 † inquit, *δ᾿*: idest, *arbitro est opus*. Vos illa, *quemad-
 modum*, apud Secundum, non *παραπλησίως*, sed *ἐρωτηματικῶς*
 vsur-

† lib.
 Phisic.
 c. 6.

vsurpatur. Confrouersia ab eodem sic relata: Referebatur de libertis Afranij Dextri Consulis, incertum sua, an suorum manu, scelere, an obsequio perempti, hos alius, quis? Ego (sed nihil refert) post quaestionem supplicio liberandos, alius in insulam relegandos, alius morte puniendos arbitrabatur, quæ ita potius distinguenda: *Hos alius (quis? Ego: sed nihil refert) post quaestionem supplicio liberandos.* Vult Secundus, mitioris sententiæ se audorem fuisse: sed ad propositam quaestionem momentum id non habere, similem locum legimus apud Heliodor. lib. 1. cum ita de se narrat Cnemon: *Vt verò ad sententias discernendas ventum est, qui mihi mortem decreuerant ad septingentos supra mille ascendebant: quorum alij lapidibus obruendum, alij in barathrum precipitem dandum esse iudicabant. Reliqui autem ad usque mille, quotcumque nimirum suspicioni de nouerca aliquid dabant. perpetuo exilio me multandum esse censuerant. Attamen horum sententia obtinuit, quod omnibus quidem alijs simul sumptis pauciores essent: sed cum diuersa censuissent, diuisis sententijs, mille amplior numerus erant.*

De ratione, & causa patriæ potestatis. Plinius emendatus. Cap. XXXI.

Alia rursus eiusdem Scriptoris ad calculum reuocabimus, vt semel frontem perfricuimus. In Panegyrico ait: Tu quidem, Cæsar, illam exceptionem remouisti, si modò filius in potestate patris fuisset, intuitus, opinor, vim, legemque naturæ, quæ semper in ditione parentum esse liberos iussit, nec vti inter pecudes, sic inter homines potestatem, & imperium valentioribus dedit. Qui ius Quiritium tractet, vix concedet, iure naturæ in potestate parentum liberos esse, quantum pertinet ad imperium,

perium, & obsequium facile ius gentium ad naturam reuocabimus, l. 2. de iust. & iur. quoad potestatem, ad auctores prouocabimus, l. 3. de his, qui sui, vel al. iur. sunt. Sed benignius est dicere, Pānegyristen de potestate quadam loqui, quam naturā quoque patribus in filios tribuere videatur, cum in omnibus, quæ nascuntur, hoc naturæ ius expressum appareat, quasi nempe arbitrio illius moderanda sit proles, cuius pars sit. Cassiodor. lib. 2. ep. 14. *Vbi est illa naturalis, quæ amplexu copula destinatur ad postereros? ferarum catuli sequuntur parentes: a cespite suo virgulta non discrepant: propago vitis propria seruitur origini: & discrepat homo à suo fasus initio?* Possumus ad civilem quoque modum hæc redigere: Nam ad eandem naturæ prærogatiuam, & ad laborem educandi Auctores nostros respexisse creditum est, dum civili iure tantam esse patriæ potestatem voluerunt, ut vsque ad necem patribus in filios impunè sũuere liceret. Hinc præcipuum dicitur hoc ius Ciuium Romanorum, quod nulla alia gens habeat, §. 1. de patr. pot. Simplicius in Epiçt. hoc declarat, dum scribit, Romanas Leges hanc maximam potestatem parentibus in liberos permisisse, quod fiderent τῇ φυσικῇ φιλοστομίᾳ τῶν γυνάμεν, & respicerent τοὺς πτωχὸς φύσεως ἀποχλῶ, ἢ τοὺς τὰς πόλεις, ἢ τοὺς γυναικὺς ὑπὲρ τῶν τέχων πονῶσιν. Hæc etiam patres prætendunt apud Tacit. Annali XV. qui *ius naturæ, laboris educandi aduersus fraudem, & artes, & breuitatem adoptionis enamerant*. Hoc igitur veluti præmilium educationis, & laborum Romanis Ciuibus datum est; eaque ratione Romanæ Leges voluerunt τὰς παῖδας πάντοδ' ἀπὸς ἐνοτάζειν, quod etiam manifestat ius distrahendi, l. 2. C. de patr. qui fil. suos distraxer. sed hoc postremum, & apud alias quasdam gentes vsurpatum fuit; Sunt tamen qui rationem patriæ potestatis aliter flectant, & ad civilem modum, nimirum ut in officio contineri, & erudiendi liberi possint: quod è Republica esse, manifestum est.

Di-

Dilertissimus Lactantius : Dominum verò, *inquit*, eundem esse, qui sit pater, etiam iuris civilis ratio demonstrat. Quis enim poterit filios educare, nisi habeat in eos dominij potestatem? Hoc amplius : apud eundem Panegyristen corruptum locum quidam sanare voluerunt. Indignum, credo, ei visum, ab homine peti, quod dii dedissent. Sorores estis, & frater, auus, & nepotes : quid est ergo cur egetis, ut sitis? vobis estis. Qui pro cætera sua moderatione non minùs inuidiosum putat dare hæreditatem, quam auferre, *rescribendum esse dicunt*, quid est ergo cur rogetis, ut sitis? vobis estis. Quin pro cætera sua moderatione, &c. *Distingue, & restitue omnino sic* : quid est ergo? cur egetis, ut sitis? vobis estis, qui pro cætera sua moderatione, &c. Vicem omnium necessitudinum pium Principem explere vult Plinius, & neminem indigere auo, aut fratre, cum & auus, & frater Princeps ipse videatur, hinc proximè dixit, *statuit enim communis omnium parens summam, quæ publicanum pati possit*. Rursus illi ipsi Critici fluctuant apud eundem Paullo post in leui mendo, nec emergunt. In eodem genere ponendum est, quod testamenta nostra secura sunt : nec vnus omnium nunc quia scriptus hæres : non tu falsis, non tu iniquis tabulis aduocaris : nullius ad te iracundia, nullius impietas, nullius furor confugit : nec quia offendit alius, nuncuparis, sed quia ipse meruisti, puto scripsisse Plinium, nec vnus omnium nunc, qui adscriptus hæres, sugillat Domitianum, qui vnus ab omnibus in testamentis hæres adscriberetur. Cætera, quæ dicit de falsis, de iniquis tabulis, expressa sunt ex parte in l. 92. Imperatorem, de hæ. inst. & in l. 3. C. de testament. plura Tribon. in §. fin. quibus mod. testam. infirm.

Honor,

*Honor. Ius Honorarium. Diuersæ Papiniani, &
Tribonianis sententiæ. Elogia. Notoria.
Vacantiui. Sophocles emendatus.
item Lampridius.
Cap. XXXII.*

I Vshonorarium ad Prætorum honorem sic nominatum voluit Papinianus in l. 7. de iust. & iur. Id ipsum Theophil. expressit in §. 7. de iur. nat. gent. & ciu. *Horum autem Legum. latio, ius honorarium appellabatur, quod in honorem Magistratum, & constituentium hæc obtinerent, & ciuilia dirigerent.* appellati sunt, & tutores quidam honorarij, l. 14. quod si fortè, §. 1. de solut. l. 3. §. 1. de admin. & peric. tut. sed & hereditatis honor dicitur. Valer. lib. 7. c. 7. *quæue ad alios, quam qui expectabant, honorem hereditatis transtulerunt.* Itaque in testamentis elogia quoque addere solebant. Senec. lib. 2. Controuers. 8. & lib. 2. declamat. 7. *Decessit negotiator. Testamento omnium bonorum suorum reliquit formosam heredem, & adiecit Elogium, quia pudicam comperi,* honestum Elogium legimus, & in l. 27. Aquilius, 1. de donat. In libris nostris Elogium, & pro conuitio, ac vituperatione accipitur, adeoque pro causa exheredationis, l. 14. si postumus, §. ult. de lib. & post. & in l. 1. §. idem ait, de Carbon. edict. ita pariter in l. 37. cum quis, §. Sejam, de legat. 3. Addit. Fulgentius *Elogium est hereditas in malo.* Cornel. Tacit. lib. *Facetiarum: Cæsi itaque, morum Elogio in filiis relicto.* in antiquo mss. Glossario: *Elogium: Carmen, vel Ordo criminum, an vitiorum (fort. conuitiorum) siue ignominia.* In Glossario Isidori, *Elogium, responsum aliquod, ubi ratio redditur, tamquam si dicat aliquis de quoque, Exheredabo eum. quare? quia mihi insolens fuit.* Similia habentur in Excerptis Pithœanis:

nis: *Elogium*, ordo criminum, responsum aliquod, ubi ratio redditur, tamquam si dicat aliquis de quoquam, *Ecce hoc dabo tui: quare?* quia mihi infolens fuis. & rursus in iisdem: *Elogium*, textum malorum dictorum quod *Notarium* dicunt. In Gloss. Græc. *Notaria* ἀνάγορα, & alibi μύριον, *Indicatio Notaria*, iudicium. Addit. Augustin. Ep. 160. *promissa Notaria*, ad iudicia, legesque perduxit, ad hanc eandem rationis etymologiam idem Glossographus respexit, ut patet, cum scripsit: *Elogium*, ἀποκρίσις & δὲ λέγει, addit, & Προσίον, & Ἀναγ. φλαμωρί. & alibi: *Elogium*, το δὲ διατάγμα, ad *Notariam*, vel, ut alij scribunt, *Notariam* respiciens, & ἀναφορὰν dicit, & etiam fortè ἀναπελάσσου, & τὰ διατάγματα. Nam rei, & titulis notabantur, & cum elogijs post interrogationes ad proprios Magistratus remittebantur, ut & Mandatis continebatur, l. 6. Divus, de custodi. & exhibit. reor. & ex causa observandum est, l. xv. non est dubium, eod. l. 3. de re militar. Vulcatius Gallic. in Auidio: Vides multis opus esse gladijs, multis elogijs, ut in antiquam statum publica formā reddatur. Sed redeo ad rem. Videtur etiam distingui ius honorarium ab ordinario, l. 10. creditores, de V. S. verum ibi *exordinarium ius*, ut scriptum est in Pand. Flor. ad extraordinarias cognitiones referendum puto. Ab ordinarijs hac ratione distinguuntur honorarij, ut ordinarij Consules ab honorarijs, & alij, qui in actu positi, illustres peregerint administrationes, l. vlt. C. de Decur. lib. X. l. 3. de Consul. lib. XII. l. 3. de spectac. & Scen. lib. XI. A. Q. S. Potestatem, & Magistratum dixit, & Cassiodor. lib. 6. formula 12. & vet. Schol. ad illud Iuven: Sat. IIX.

*Si tibi sanctis robors comitum, si nemo Tribunal
Vendis acerfcomes. non a...*
Si nemo servorum tuorum ad te venis, si opibus in-
consus non est puer, pro quo sententia distrabatur. Distant
honorarij a vacantibus, seu vacantiis, l. 2. ut dignit. ord.

Miscell. Erud. Tom. 4.

M m m m

scriu.

scri. C. lib. XII. ea vox minus perspecta, & restituenda,
 variè interpolato Lampridij loco in Scuero: *Iure iurando*
deinde consensu, ut quoniam adscriptum, idest vacantium
habere, olim prave scriptum erat, vacantium, monuerunt
corrigendum esse, vacantium. Recentiores, rursus ex Tre-
bellio Bellione legendum esse contendunt, adscriptum
idest vacantem habere, ego puto Lampridium scripsisse,
vacantium. Ita & confessuam vocem, & abnutiam dixit
 Caper Grammaticus: ut *dedicatum, & abdicatum, &*
 alia similia dicunt alij, dicit & Apul. *Erratum*
 etiam apud vet., † Grammaticos me legisse memini: &
 † Apud Eronon. apud Tertulianum, *omnia naturalia anima, ut substantia*
eius, ipsi inesse. Præterea *Pomponium* cum alibi, tum in
 Concil. Cabillonens. a sub Carolo Magno, can. 30. non
 est cur plura congeram, sed nec ista prodidissim, nisi cupe-
 rem, ut *vacantium* tandem apud Lampridium agnosce-
 rent. Videt etiam adhuc quosdam *vacantes* a cunctis di-
 stinguere, & si pridem alij monuerint, in hoc precari, & No-
 uell. Theodos. tit. 30. de Metatib. quos etiam satis liquet ex
 70. Nouell. Iustinian. *Vacantes* quoque cincti: honorarij
 & 950. Dicitur tamen, & *vacantium* honor, quod hono-
 rati ab honorarijs differant. Cassiodor. uti si singuli hono-
 re præcincta dignitas. Honor dicitur administratio Reip.
 publicæ cum dignitate: in Glossa. *honor* dicitur. Nam di-
 citur, & aliter, ut *honor*, & *honor*, & *honor*, *Honorari-*
um item *honor*, *Precium*, Itaque Tribonianus a
 Papiiano recedens, hac potius ratione ius honorarium
 dici voluit, cum scripsit: Hoc etiam ius honorarium fo-
 lemus appellare, quod qui honores generant, idest Magi-
 stratus, auctoritatem huius iuri dederunt. Suet. Claud.
 c. 14. Ius & Consul, & extra honorem laboriosissime dixit.
 Apud Sapphorem hanc eandem vocem latere puto, in
 Apoc. 19. 14.

Ἀρχαῖοι δὲ, καὶ ὁμαξίον, τιμὴ;
καὶ γὰρ τὰ δυνά, καὶ τὰ κατεργάτα.
Τιμὰς ὁπλίζει.

legendum est, nisi fallor, καὶ ὁμαξίον τιμὴ. Inde hono-
rati dicuntur, Nouell. Theodos. tit. 46. de honoratis, &
quis in gradu praefatur in l. 1. C. de honorat. vehicul. lib.
XI. omnes honorati seu ciuillium, seu militarium dignita-
tum, vehiculis dignitatis suae, idest cartuchis intra urbem
sacratissimi nominis semper vrantur. In C. Theodos. lib.
16. tit. 4. l. 44. Huiusmodi ratem conditionibus, etiam ho-
noratos reliquos obligamus, scilicet vt Senator, qui nullo
monitus, extrinsecus (fortè legendum, nullo munitus
extrinsecus) privilegio dignitatis, inuentus in grege Do-
natistarum, centum libras soluat argenti, sic & apud Am-
brosium honorati dicuntur ep. 14. ad Marcellin. & in de
obitu Valentiniiani scribit: Iam promiseram me profectur-
um, respondens vel honoratis petentibus, vel Praefecto.
Iuuenal. Sat. 1. Summus honor. ver. glossema, Senatorum.
Spartianus id ipsum Senatoriae dignitati Hadrianum tri-
buisse refert: quod testatus sit cum Tatianum ex Praefecto
Pratorij Senatorem faceret, se nihil amplius, quod in eum
conferri posset, habere dicens. Ex eiusdem Principis o-
ratione sumptum quod nostri I. Consulti regulerunt, a Se-
natorum Principem non appellari, l. 1. 7. a quib. appell. non lic.
eodem pacto & Decurionatus honor dicitur, l. 5. 7. de va-
cat. & excusat. mun. quandoque tamen ab honoribus ce-
teris distinguitur tam Decurionatus, quam Senatoria di-
gnitas, l. 7. §. 9. de interdici. & relegat. Idem Spartian.
ad honores explendos, non solum amittit, sed etiam passim
aliquantis multa largitus est. in quibus verbis notant,
aliquantis, pro aliquot dici, quorum in sententia compro-
banda minime difficilem me praebuerim: nisi tamen ita
potius scriptum fuit, aliquam multa: quam scripturam,
verbis offensi, Librarij postea corruerint. Cornel. Fron-

M m m m 2

to:

to: Honor, dignitatis consummatio vel priuatum, vel publice, laus secunda existimatio recte factorum. Arist. lib. 1. Ethicor. alia ratione inter honorem, & laudem distinguit. Nos honorem cum dignitatis gradu dicimus, ut Calistrat. in l. 14. honor, & de muner. & honor. Nonius c. 4. Honor est dignitas. Iure quoque nostri dignitatem ad Reipublicæ administrationem referunt, & munera, vel onera honoribus iungunt. Varr. lib. 4. Itaque Honestus dicitur, quod honoratus: & dictum Honus est honos, qui sustinet Rempublicam. Disertus Scriptor Saluian. lib. 4. Quid enim omnium aliud dignitas sublimium, quam proscripio ciuitatum? Aut quid aliud quorundam, quos taceo, Præfectura, quam præda? Nulla siquidem maior pauperum est depopulatio, quam potestas. Ad hoc enim honor a paucis emitur, ut eundorum vastatione soluatur. Quo quid esse indignius, quid iniquius potest? Reddunt miseri dignitatum pretia, quas non emunt. Commercium nesciunt, & solutionem sciunt, ut pauci illustrentur mundus eueritur. Vnius honor, orbis excidium est. Ad hanc eandem honoris notationem pertinet, ut opinor, quod Græci Canonistæ referunt ex Canc. Carthagineos. can. 31. ὁ μέγα τιμὴν ἀποθιμῶν, ἀνάγκη καλεῖται, & ὡς χη, προσπαλεῖται: idest: *Amphiozem recusans honorem, ad quem exigente necessitate, vocatur, & quem geret, amittet.* Apud Latinos id ipsum relatum est, can. 4. dist. 74. Iuuenal. Sat. 10.

————— *in signis honorum* —————

Pagina. —————

Ad quæ V. Sch. *Aeneas pagina, quæ ante imaginem eorum stans, omnes eorum gradus honorum inscriptos continet, quam nunc dicunt tabulam Patrenatus.* Intelligit titulos, quorum adhuc varia in lapidibus existant exempla. Vitras statuæ subscriptum,

Honori

Honori

Memmio. Vitrasio. Orfito. V. C.
Nobilitate. acibus. que. ad. exem-
plum. praeipuo. Praefectio. Vrbi
et. iterum. Praefectio. Vrbi. Procon-
suli. Africae. ac. Tertio. sacrarum
cognitionum. Iudici. Comiti. in
Consistorio. Ordinis. primi. Le-
gato. secundo. difficilimis. tem-
poribus. petitu. Senatus. et. P. R
Comiti. Ordinis. secundi. Expedition
Bellicas. gubernanti. Consulari. Sicil
Pontifici. Solis. Pontifici. Vestae
xv. Viro. S.F. Consuli. Praetori. Q. K. Om-
nibusq. perfuncto. honoribus. intra
aetatis. primordia. ob. providentiam
et. Statum. optimum. Vrbi. Romae. ab. eo
redditum. Corpus. omnium. Mancip-
pum. Statuam. sub. aere. constituit

Tabulae Patronatus fortasse dictae, quod Patronis Muni-
cipiorum, seu Prouinciaram ponerentur, vt variae passim
Inscriptiones antiquae docent: quibus etiam frequenter illa
formula inscripta: *omnibus honoribus, & oneribus functo.*
Ver. Scholiast. Iuuenal. ad illud,

— & immeritis franguntur crura caballis.

Quibus, inquit, vetti sunt honorati. Nam Poeta Eque-
stres Statuas, & Consulares, dicit immerito poenam susti-
nere, aut ad restemtrahi. *Cic. in Pisonem, de Capuanis* :
me inaurata statua donarant: me patronum vnum adsciu-
erant, & initio: me cum Quaestorem in primis, Aedilem
priorem, praetorem primum cunctis suffragijs Populus R.
faciebat: homini ille honorem, non generi; moribus, non
maioribus meis: virtuti perspectae, non audita nobilitati
deferrebat, *Apud eundem*, frumentum honorarium *lego,*
qui

qui modus tibi fuit frumenti aestimandi? qui honorarij? si quidem potest, vi, & metu extortum, honorarium nominari. *Sed & vinum honorarium Gaius dicit*, de innocentia sua, *verba Gatonis*: Cum essem in Prouincia Legatus, quamplures ad Praetores, & Consules vinum honorarium dabant: numquam accepi, nec priuatus quidem, quod Isidorus non honorarium à Præturæ, & Magistratum honore, sed quod Regibus, & potentibus honoris gratia offerretur, dici voluit: vt Papinianus de iure honorario sentit. Successores tamen honorarios à Prætorio, vel honorario iure dictos esse puto, licet aliter Accursius alicubi exponere videatur, vt in l. 24. fed & cius, 7. famil. etc. etc. Honorarij successoris species est lib. 29. Digestor. tit. 4. Nam qui omissa testamenti causa, quocumque modo hereditatem possidet, nihilominus tamen ex Edicto Prætoris Legatarijs, & Fideicommissarijs relicta præstare tenetur. Insequentibus etiam temporibus mansit hoc, vt honor præsertim Præturæ diceretur, C. lib. 12. tit. de Prætoribus, & de honore Præture. Pomponij verba in l. 2. §. eodem tempore, de orig. iur. tam ad Papiniani, quam ad Triboniani sententiâ trahi possunt, vt apparet. Ait: *Honorarium dicitur, quod ab honore Prætoris venit*. Triboniani altitudo, & ipsa fortè antiqua est, & ab antiquis desumpta. Ego sanè in hoc tam libenter eum, quam Papinianum sequar.

Causæ fortuitorum, ad Taciti lucem.

Cap. XXXIII.

LOco omnium, inquit ille, *fortuna*. Ita cum multa dixerimus, quæ videantur ad causas ingentis rei, aut euentus pertinere, quasi alia quæque minoris sint, ad fortunam demum rem omnem referre solemus. Ad hanc re-
sultat princeps Historicus Vespasiani, & filiorum Imperium.
 Nam

Nam quid Ingenium Titi, quid oris maiestas, quid præfage
 responsa pro summo illo fastigio cætera nihili sunt, si cum
 fortuna conferantur, vetus verbum est apud Suidam, δὲ
 τῆς αἰσχρομένης, ὅτι οὐκ ἔστι τι δὲ τοῦ μοῖο fortuna gustam.,
 quam dolium mentis, quæ sapienter disiuncta, tiam licet
 mens, & fortuna circa idem versari dicantur, attamen, ut
 ἐν τῷ βιβλίῳ, μαχίαν. scribit Philosophus maximus, ὅτι πλεονέ-
 γης, καὶ λόγος, ἐν αὐτῇ ἐλαχίστη τύχῃ, ὅτι πλεονέ-
 ται δὲ ἐλαχίστην καὶ: ubi plurimum mentis, & rationis, ibi
 minimum fortuna: ubi verò plurimum fortuna, ibi mini-
 mum mentis. Mentis igitur, & fortunæ vix est cōmercium.
 Sic a Minucio, *legitur soluta fortuna* dicitur, aliqua tamen
 ratione, & ipsa fortuita ad causas referri possunt. Quod
 enim alterius gratia fiat, ut *compositum* fortuiti cuoneus cau-
 sa dicitur, ita in partem rerum assumptus, domitia Britan-
 nia, satis monstratus dicitur Vespasianus, cum tamen mi-
 litare ministerium, & opera illius quæsitæ, non ad imperij
 spem vocatus fuisset: est verò in his, quæ consequuntur
 series quædam, ut constitui possit, quid proximè ad for-
 tunam, & euentum sit referendum. Nam quæ causæ pro-
 feditionis Tito fuere, *officium erga Principem, matura pe-
 tendis honoribus inuenta*, proximiora sunt Imperij desti-
 nationi. Itaque haud iniuria Tacitus initio 2. Historiar.
 scripsit: *Stetbat iam fortuna in diuersa parte terrarum
 initia, causasque imperio*, sic etiam *initium ventura moræ
 fortune* esse dixit, quod à Claudio assumptus fuerit Vespasianus.
 Hæc minùs animaduertisse mihi videntur, qui cer-
 rupta crediderunt ea verba 1. Histor. Cæterū antequam
 destinata componam, repetendum videtur, qualis status
 Urbis, quæ mens exercituum, quis habitus Prouinciæ,
 quid in toto terrarum orbe validum, quid ægrum fuerit:
 ut non modò casus, euentusque rerum, qui plerumque
 fortuiti sunt, sed ratio etiam, causæque noscantur. Nam,
 inquiunt, si casus, euentusque rerum fortuiti, quomodo
 remitt-

remittis me ad causas? quasi verò fortuita nullo pacto ad causas reuocari possint. Itaque immissa negatione, locum commaculant, sed ipsi potius ad Lycaum remittendi, ut apparet. Vidit Tacitus Fortunam: utinam & Providentiam vidisset! cui nos illam ipsam subijcimus, & cum Augustino hanc orbis Rempublicam ad Supremi illius Augustissimi Magistratus, idest ad Diuinitatis nutum, regi, & moderari credimus. Aurelij verba lib. 3. de Trinitat. c. 4. Nihil sit visibiliter, & sensibiliter, quod non de interiori, inuisibili, atque intelligibili aula Summi Imperatoris, aut iubeatur, aut permittatur secundum ineffabilem iustitiam præmiorum, atque poenarum, gratiarum, & retributionum in ista totius creatura amplissima quadam, immensaque Republica. Ita Fortunæ nomen admittimus: aliter cum Lactantio dicuri nihil esse, huius verba lib. 3. de fals. sap. c. 29. *Fortuna ergo per se nihil est: nec sic habendum est; tamquam sit in aliquo sensu.* (Credidi aliquando, scripsisse Lactantium, *tamquam sit in aliquo censu*, suadebat habendi verbum, quod ad rem frequenter pertinet, & ad possessionem, quæ corporum est, ita *non habendi necessitas* dicitur in l. 4. de mun. & hon. nunc tamen nihil muto.) Vanum nomen, cæcum numen cæcarum gentium, quod nihil est, deam esse credebant: adeo ut aliquando cum Romæ Fortunæ templum conflagrasset, & ad restinguendum incendium milites etiam concurrissent, [nam incendijs arcendis cohortes dispositæ erant sub Præfecto vigilum, l. 3. 7. de offic. Præf. vigil.] vnus militum, qui conumeliosa verba in falsum numen protulerit, a plebecula superstitiosa interemptus fuerit, ut refert Zosimus. Eandem ob causam Cæsariensibus insensus Iulianus, quod Fortunæ sacellum evertissent. Sozomen. in Tripartit. lib. 6. c. 4. Complures tamen ex illis vanitatem numinis, & nominis senserunt. Nam, ut ait Etnichus Poëta,

--- sed

— sed nos

Te facimus fortuna deam, caloque Iovamus.
 Sensit, & Epicurus ipse, de quo Laërt. πῶς δὲ τὸν χλῶν ὁ θεὸς, ὃς πολλοὶ νομίζουσιν, ἐπολαμψάνον. (ὅδ' ἐν γὰρ ἀτάκτως θεῶν πράττεται) ὅτε ἀβέβαιον αἰτίαν. id. fortunam verò neque deam, sicuti vulgò opinantur, (quod nihil à Deo temere fiat) neque instabilem causam arbitratus est. Isidor. lib. 1. de differ. verbor. Inter fortunam, & felicitatem hoc interest, quod fortunam non est, felicitas opus hominis. Alij nudo huic nomini, & dona vouebant, & vota nuncupabant: hoc ipsum variè, sæpeque novè cognominabant. Tacit. Anal. 3. de fortuna Equestri. A Varrone Virgo dicta, apud Nonium, quam Virginealem alij dixerunt, & Virginensem appellat Augustin. de C. D. lib. 4. c. 11. Fortem etiam dicebant, non tamen à fortitudine, in quo Græci Scriptores notantur, quibus Fors Fortuna sit Ἀνδρεία, vel Ἰσχυρή, seu Ἀριστοκρατία. Regia item dicta, quæ & Auria. Capitolin. in Antonin. Pio: Fortunamque auream, qua in cubiculo Principum poni solebat, transferri ad eum iussit. Idemque in M. Ant. Philos. Fortunam auream, quæ in cubiculo solebat esse, ad Marci cubiculum transire iussit. Spartian. in Seuer. Fortunam deinde Regiam, quæ comitari Principes, & in cubiculis poni solebat, geminare statuerat, ut sacratissimum simulacrum utrique relinqueret filiorum. Sed cum videret se perurgeti, sub horam mortis iussisse fertur, ut alternis diebus apud filios Imperatores in cubiculis Fortuna poneretur. Habuit & Tullius Rex fortunæ simulacrum, quod ad Scianum pervenisse narrat Dio lib. 58. Apud Antium, item quod fortunarum simulacra ad danda responsa promouerentur, scribit Macrobius lib. 1. c. 23. Mitto alia cognomenta Muliebris, Primigeniæ, Viscatæ, Brevis, seu Parvæ, Masculæ, Obsequentis, Respicientis, Reducis, Sciæ, Barbata, Mammosæ, Publicæ, Priuatæ, Dubiæ, Bene-sperantis, Vicinæ, Liberæ, Scatæ, Adiutricis,

Miscell. Brud. Tom. 4.

Nnn

Con-

Conseruatricis, Opifera, Felicis, Manentis, Augusta, Mitto diuidias de eorum virorum de *Fortuna huiusce*, vel *huiusmodi*, apud M. Tull. lib. 2. de Il. Mitto alia, quia dicta alijs.

Explicata l. 8. sicut, si seruit. vindie.

Cap. XXXIII.

V Ideo quosdam adhuc hærere in l. 8. sicut, si seruit. vindie. quasi pugnet sententia in §. Aristo. cum §. apud Pomponium. Ait Vlpian. Aristo Cerebellio Vitali respondit, non putare se ex taberna casaria fumum in superiora adificia immitti posse, nisi ei rei seruicute[m] talem admittit. Idemque ait, & ex superiore in inferiora non aquam, non quid aliud immittit: in suo enim alij hæcenus facere licet, quatenus nihil in alienum immittat: fumum autem, sicut aqua, esse immittentem, posse igitur superiorem cum inferiore agere, ius illi non esse, id ita facere. Afferunt denique scribere ait, posse ita agi, ius illi non esse, in suo lapidem eodere, vt in meum fundus fragmenta cadant, dicit igitur Aristo, cum, qui tabernam casariam à Minturnensibus conduxit, a superiore prohiberi posse fumum immittere: sed Minturnenses ei ex conducto teneri, agique sic posse dicit cum eo, qui eum fumum immittat, ius ei non esse fumum immittere, ergo per contrarium agi poterit, ius esse fumum immittere, quod & ipsum videtur Aristo probare. *At in §. apud Pomponium, ita scriptum est:* Apud Pomponium dubitatur Libro quadragesimo primo lectionum, an quis possit ita agere, licere fumum non granem, puta ex foco in suo facere, aut non licere, & ait, magis non posse agi, sicut agi non potest, ius esse in suo ignem facere, aut sedere, aut lauare. Idem in diuersum probat: Nam & in balineis, inquit, vaporibus cum Quin-

illa cuniculum pergentem in Vrsi Iuli instruxisset, placuit potuisse tales seruitutes imponi. Dicunt, hæc inter se pugnare, nihil minus. Posteriori loco dubitatur, detur ne actio confessoria, an negatoria, ut quis faciat, vel non faciat quid in suo, cum nihil alterius interest. Pomponius dari negat. Ratio est: Nam nec seruitus est, quid igitur vindicabitur? ita dictum fuit, nec confessoriam, nec negatoriam dari, quia nec est seruitus. Quotiens enim nec hominum, nec prædiorum seruitutes sunt, quia nihil vicinorum interest, non valet: veluti ne per fundum tuum eas, aut ibi consistas, nec est natura seruitutium, ut aliquid faciat quis, l. 15. quotiens, de seruit. Eadem ratione ne in tuo ignem facias, aut sedeas, aut lautes, aut fumum non grauem, puta ex foco, facias, non est seruitus: quod Pomponius tractat. Sanè poterat Pomponius dubitare, an esset seruitus, & ex eo concludere, agi, vel non agi: quod fecit postea in diuersum idem probans quod antea improbauerat, idest, esse seruitutem, adeoque agi posse. Nam Quinctilla talem seruitutem imposuit, ut liceret ei per cuniculum in Vrsi Iuli, balinei vapores deriuare, & immittere, scilicet vaporis etiam, ut fumi, & aquæ immissionem esse dicemus: & interesse poterat Vrsi Iuli, ne domus eius vapores exciperet, itaque seruitus rectè imponitur, exinde consequitur, agi posse. At Aristo, circumscripta seruitute, asserbat ex taberna cæcæria fumum in superiora ædificia iure immitti non posse, quod si ei rei seruitus talis admitta fuerit, iure consistit: nam superioris interest, eadem ratio erit si è contrario queratur, liceat quid ex superiori in inferiora immittere, an non liceat: & utroque casu dabitur actio. Dictum est, in Vrsi Iuli, sicut etiam apud Africanum in orat. pro Milon. multique ex Milonis ex improviso occiderunt, & antea: plures tamen ex Flauij, nam et pro xolij, aliquid similibus in locis repetendum est. De taberna cæcæria, quædam alijs pridem scripta.

Nnn n 2

Sen.

NON video, cur non sit recipiendum quod dictum est furti, & mandati, vel furti, & commodati actiones nasci, sed inuicem tolli. illud vult l. 14. seruus, D. commodat. hoc l. 1. C. de furt. & seru. cor. Manifestum est ex eo, quod dicitur, alterutram eligendam esse, vtraque igitur nata erit. manifestum est etiam ex æquitatis ratione. Nam hinc colligimus, Summo iure vtramque consistere, ex vtraque causa, est ius persequendi; ex alterutra persequi oportet, sed hæc Glossatores tam Græci, quam Latini ad legitimos canones referunt, ne sibi contrarius nempe videatur, qui agat, quæ ratio diuersa est ab æquitatis ratione quæ Seuero, & Antonino magis placuit, possunt tamen, & ad vnicam rationem pertinere. Nam qui vtraque actione vti velit, videbitur ad alterius iniuriam contra æquitatem pugnantia proponere. Hanc rationem Græci luculentius explicant *Γασιλικ.* lib. 60. Actio mandati *δίπλαρος* est, & consensum habet ex vtraque parte. Igitur non dabitur actio furti post actionem mandati, nempe si daretur, ageret idem aduersus se ipsum, sed nemo aduersus se ipsum agere potest, quia nec sibi ipsi obligari potest, l. pæn. de arbitr. l. 2. de stipulat. seruor. Quo vero pacto ageret aduersus se ipsum furtiagens, qui prius mandati egerit? ita nempe. Numerationem a seruo factam ratam habuisse dicimus eum, qui mandati egerit. Mandatum enim comprobauit, & ut aiunt Imperatores, bonæ fidei contractum per hoc impleri postulauit. Quod si mox furti agat, idem dicet, se inuito rem suam contrectatam esse, qui antea comprobato contractu, consensum professus fuerat. nam ex contractu ad consensum ritè retrò deuenitur, l. 1. de pact. Hoc amplius: Quod dictum fuit in l. 8. etiam, C. de furt. si ex;

fi exactior tributorum, sciens vendiderit res collatoris non indeuoti, furti teneri, καὶ ἀντιστάτω ijdem Interpretes exaudiunt: Nam cessante collatore, exactior bona illius rectè distrahit, l. 1. tit. XXI. C. lib. x. Tributa etiam noto δυναμία dici in contextu βασιλῆα. Idque retuli, quod publicorum, & vectigalium appellationem pro tributis apud nostros quidam minimè agnoscere videantur.

Χίσις. Χιασμός. Χιάζειν. *De famosis libellis. Psalterium.* Επιγράμματα. Χριστομαθεῖαι. Χρήσιμα.

Cap. XXXVI.

AIT Modestinus. Si Chirographum cancellatum fuerit, licet præsumptione debitor liberatus esse videtur, in eam tamen quantitatem, quam manifestis probationibus creditor sibi adhuc deberi ostenderit rectè debitor conuenitur, l. 24. de probat. Græca metaphrasis lib. 22. εἰ ἂν χιασθῇ τὸ γραμματεῖον, ὁ χρεώστης ἢ ἡ δὲ θέρουται καὶ ὁ ὁρῶν καὶ ἡ. εἰ μὴ δάξει ὁ δανιστής ἐτι κρεωθεῖται. quod etiam dicimus, si cautio reddita fuerit: nam videtur conuenisse, ne pecunia peteretur, l. 2. de pact. Scribebant nempe debitores certas formulas, quas cautiones appellabant, l. lecta, de reb. cred. Itaque vet. interpr. apud Luc. XVI. 6. ἐπιγράμμα non modò litteras, sed & cautionem reddidit, quo loco nō minùs dici potest, Oeconomū deleri cautionem voluisse, vè vel aliud superscriberetur, vel ascriberetur quā priori reddita aliam rursus scribi iussisse, ait enim: ἔλα σε τὸ γράμμα, καὶ δίδας ταχέως γράφον πενήκοντα: accipe cautionem tuam, & sedens, celeriter scribe quinquaginta, ex celeritate, non minus Oeconomi trepidationem, quam nouam conficiendam fuisse cautionem quis conijciat. De hoc ipso Tertulianus lib. 4. aduers. Marcion. Admonens enim nos de secularibus suffragia nobis prospicere amicitiarum, secundum serui illius exemplum, qui ab aëre summotus, domini-

minicos debitores diminuit, cautionibus releuat in subsidium sibi. Similibus quoque verbis idem tractat in de fuga in persecut. trahens hæc ad populum Iudaicum, vt & alij postea scripserunt, ad populum Iudaicum dictum, qui commissam sibi rationem Domini commalè amdini- strasset, deberet de mammonæ hominibus, [puto legendum esse, nominibus] quod nos eramus, amicos sibi potius prospicere, quam inimicos, & releuare nos a debitis peccatorum, quibus Deo detinebatur. Quod diximus de redditæ cautione, dicemus adhuc si cancellatæ sint tabulæ, l. i. si tab. test. null. ex tab. Nam si testator χιόν voluerit testamentum non valere, vt Cyrillus ait, vocantur ij, qui veniunt ab intestato. Quandoque tamen non omnia inducitur, vt aliqua rata dici possent, l. 2. de his, quæ in test. delet. χιόν puto scripturam vniuersam examinasse, χι littera ad quatuor angulos prot. nsa. Glos. vet. χιόν, χαράσσω, *Induco cancello*. Add. *Caractura*, in testamento Bertichranni. Diuersa ratione ab eadem littera Chiasmus dictus ab Hermogene, alijsque: & notatur in illis: *non solum armis decoratam, sed etiam legibus oportet esse armatam*. idem schema sermonis, & litteræ.

Theophilus: οὐ μόνον
ἀπλοῖς κόσμησας, ἀλλὰ καὶ
νόμοις ὀπλιζέσας. Dixit
& Vitruuius lib. I. c.

I. pluribus telis disciplinarum sunt armati, cum paullo ante dixisset, *ubi omnibus armis ornati*. Onofander principio Strategici: τοῖς τε ὀπλίταις, καὶ ἀτρατυγικαῖς ἐξ ὀπλῶν ἀκασμασφόροις. *consularibus, & militaribus potestatibus ornatis*. χιόν rursus, quantum pertinet ad posin, aliam longè diuersam habet significationem, vt scribit Suidas, & Pollux lib. 4. c. 9. Qua nota contraria quoque significantur. Nam, vt ex Eusthatio, & alijs didicimus, Athenienses littera χ, adulterinos nummos

armis
decoratam
legibus
armatam

mos notabant in contemptum Chiorum: Græci verò Critici suspecta carmina, aut deculpata verba. Et eadem notata sunt peculiaria siue verba, siue Dogmata Platonica, ut scribit Laertius. Famosi etiam libelli similibus notis inscripti, quod quis coniiciat ex his, quæ Nicetæ Charthophylaci proposita fuere apud Orientales inter Responsa Patriarcharum. Quærebatur enim, cui pœnæ obnoxius esset σταυρῶν καὶ χάρτη οἰκτιρητός ποιῶν, *Cruces in charta propria manifestans contra proprium Episcopum, aut Potestatem, vel etiam contra priuatum quemuis hominem*, nempe *Charta* dicitur libellus, ut etiam cum definiunt Græci Interpret. βασιλ. lib. 60. tit. 63. quo loco relatus est Can. 18. Chalkedonens. ut & in Can. 21. Coniurationum, XI. quæst. 1. & vberius pro interrogatione proposita, a Charthophylace. Nam addidit, ob huiusmodi crimen, Clericos gradu excidere, Laicos excommunicari: deducens id ex eo, quod sæpe Græci Canonistæ vsurpant, & Patres, *In quibus Clerici deponantur, Laici excommunicantur*. hæc autem Ecclesiastica pœna est: cum Ciuilis sit capitalis. *Chartulam* libellum dicit Anianus in Codic. Theodos. lib. IX. tit. 24. ut & habet l. 1. C. de famos. libell. & can. 21. Concilij Aurelianens. III. Attaliata tit. 88. φλυαρίαν ἐν χάρτη, vel, ut alij legunt, ἐν χαρτίῳ appellat. A Græcis etiam instabilis alibi dicitur οὐ καταδικαστέος, ἐπὶ τὸ ποιῆσαι παραχόδην φλυαρίαν, *damnatus* nimirum *ob tumultuosum libellum*. βασιλ. lib. 21. Addit. Attaliata in Pragmatica, addunt alij Græci βασιλ. lib. 60. ἐν χαρτίῳ ἢ τε σφραγισμένῳ ἢ ἀσφραγισμένῳ, *signato, vel non signato*, quod ad sigillaria pertinere videtur, sed trahi ne posset ad cruces, & notas, quarum mentio apud Nicetam? cum præsertim σφράγισμα quandoque crucem ipsam significet, quam etiam imprecabantur, cum aliquem execrabantur, affirmare non auferim. Sanè in notam aliquorum produci dicuntur επιγραμματα (sic in Pand. Flor. non ἐπὶ βασίλει, ut Alciat. volunt

voluit *παρ.* 1. c. 8. & 5. c. 4. & Prætermis. 2. quod & notat Auctor illius Augustinus Emendat. 4. c. 16. alijque) vel quid aliud sine scriptura l. 5. lex Cornelia, §. fin. de iniur. Nam *sine scriptura productum* dici puto quod notis, aut figuris, signis que famosis, turpibusue exaratum esset. Sed & vindicatur, si quid in alterius infamiam publicè cantatum fuerit, *Psalterium* nempe, quod vulgò *Canticum* dicitur. Paull. sentent. lib. 5. c. 4. idque antiqua Decemviri-
 rali lege, quà petulantia, & procacitas carminum, & can-
 ticorum coercebatur, ut scribit Arnob. lib. 4. & ex M. Tull. in 4. de Rep. refert Augustin. de C. D. lib. 2. c. 9. Priscæ leg-
 is verba hæc creduntur: SEI. QVIS OCCENTASIT
 CASMENVE. CONDVIT. QVOD. ALTERI.
 FLACITIOM. FAXSIT. KAPITAL. ESTOD. Si-
 milia verba in Plin. lib. XXIIX. c. 11. ad aliud tamen, ut
 puto, pertinentia. Illius legis meminit etiam Horat. lib.
 2. ep. 1. quo loco Porphyrio *fusuariam* credidit supplicium
 constitutum in auctorem famosi carminis Add. de l. 15. de
 iniur. ago alibi. Festus: Occentassint, antiqui dicebant,
 quod nunc conuicium fecerint, dicimus. quod id clarè, &
 cum quodam canore fit, ut procul exaudiri possit, quod
 turpe habetur, quia non sine causa fieri putatur, inde can-
 tilenam dici, quia illam, non cantus iucunditatem puto.
 quidam pro illis, quia illam, legendum monent, querel-
 lam. Paullus Diac. eodem ferme pacto hæc retulit. Pro-
 ba igitur, & vera est prisca lectio apud Senecam lib. 5. con-
 trouers. 6. quam frustra quidam sollicitant: Numquid ce-
 cini? numquid carmen famosum composui, aut (ut pro-
 prium genus iniuriæ tuæ dicam) numquid te rapui? Cic.
 lib. 4. Tusculan. Id etiam XII. Tab. declarant, condi iam
 tum solitum esse carmen: quod ne liceret fieri ad alterius
 iniuriam, leges sanxerunt. Quod igitur Annali primo
 Tacitus scripsit, ad male dicta referendum est, & ad Ma-
 jestatis exercitationem, ad quam olim alia crimina pertine-
 rent

rent, non hoc. Ait de Tiberio: Non tamen ideo faciebat fidem ciuilis animi, nam legem Maiestatis reduxerat cui nomen apud veteres idem, sed alia in iudicium veniebant. Si quis prodicione exercitum, aut plebem seditionibus, depique malè gesta Rep. Maiestatem Pop. Romani minuisset. facta arguebantur, dicta impunè erant. Primus Augustus cognitionem de famosis libellis, specie legis eius traxit, commotus Cassij Seueri libidine, qua viros, foeminasque illustres procacibus scriptis diffamauerat. Mox Tiberius, consultante Pompeio Macro Prætore, ac iudicia Maiestatis redderentur exercèdas leges esse respòdit. Hunc quoque asperauere carmina incertis auctioribus vulgata in sequitiam, superbiamque eius, & discordem cum matre animum. Sed redeo ad χ . quem characterem variè exprimebant: nempe modò simplicem, & decussatim scriptum, modò duplicem: aliquando χ χ χ , aut etiam inserta littera ρ . dicebant χ χ χ , cum puncta duo adijciebant, hoc pacto χ . Inserebant ρ . dupliciter: in rectum, &

per angulos. in rectum, ita χ , angulatim vero sic exprimebant χ . Quibus notis varia significabant. Sim-

plici, χ . aut etiam inserta, ρ , $\chi\rho$ $\rho\chi$ præcipuè, & $\chi\rho$ $\rho\chi$ χ ρ , vel vt alij scribere malunt, $\chi\rho$ $\rho\chi$ χ ρ designabantur: *Excerpta* nempe, vel, vt ex Valer. Probo reddunt, LL. idest *loca laudabilia*. Habentur *Chrestomathia* ex Scrabone: & in Photij Bibliotheca relatæ sunt *Chrestomathia* Helladij Besantini, ac eiusdem Photij *Eclogæ*, seu, Plinij voce, *Electa ex Procli Grammatica Chrestomathia*. Isidorus de hac ipsa littera lib. 1. c. 2. *Hæc sola ex voluntate opus cuiusque ad aliquid notandum ponitur*. Dixit Isidorus, *ex voluntate*, intelligens hac nota consignata fuisse

quæ quisque animaduersione digna duxisset, aut etiã multiplicem illius vsum his verbis significare voluit, cum eadem damnanda quoque notarentur, vt proxime retulimus, quamquam verbis, aut locis decusparis potius ferale appingerent: quod *Βελγην* dicebatur, vt Pithæus, Casaubonus, Schottus, alij pridem monuerunt, cuius etiam vsum in Brëuiculis militum Rassin. Inuect. 2. retulit. Mendose quædam apud Cassiodor. scripta sunt hinc pertinentia, de Diu. lea. c. 1. loca, *quæ contra Regulas Patrum dicta sunt, hæresim disputatione signauit.* Alij legendum monent, *Achresimi repudiatione.* Ego puto scriptum fuisse, *Achresimi disputatione*, sic etiam c. 9, *Cui tantum in bonis dictis Χριστιανῶν, in malis ἀχρεῖων, quantum transiens valui reperire, et ab illis competeret affixi.* *Lege, in bonis dictis Χριστιανῶν, in malis ἀχρεῖων.* Iisdem illis nouis, *✠* aut *✠* & Christus, & Chrysostomus significatur. *✠* quæ *✠* caprus ambiguitate interpretis omnia Nouella Manuëlis Comneni de Ferijs, die XIII. Nouemb. qua memoria Patris Chrysostomi celebrari dicitur, memoriam Patris Christi inep̃te retulerat. In quibusdam etiam Isidori Codicibus Gothicis ea verba leguntur lib. 1. c. 4. *Et digni hoc tempore, quo Christi nomen innotuit, quod per eam, quæ Crucis signum figurat, scriptum est, quæ tamen vt minus Isidoro digna, reiecta sunt: nec ego sane reperio in mss. quibus vtor.* In lapidibus, & monumentis Constantini æuo, inscriptio huiusmodi frequentabatur: Apocalyp̃s. 1. & 22. Vidi Clusl. lapideam *✠* in Arcam sic inscriptam, & quantum illa tempora ferebant, eleganter insculptam. Præferunt & insignia Pontificum, sed potius plebeis, quam gentilitia: præsertim post annum Christi CD. in nummis libris. Videntur & in Patriarchæo Lateranensi Romæ, & in alijs antiquis monumentis. Frequenter etiam vni *✠* ea illa nota occurrit in Labaris, vt præferunt nummi *✠* eodẽ

*eadem illo quo eusi. Luculenter de hoc Constantini
Amuleto Euseb. lib. 1. de vit. Constantin.*

*Nomen Principis in stigmatum tyronum. Pona ille-
gitima, facies inscripta. Obelisci. Locus
ad Galat. 6. Mos Barbaricus, stig-
mata cultro praeferendi.*

Cap. XXXVII.

QUod tyrones olim pungerentur, in libris quoque
nostris relatum est, l. 3. C. de Fabric. lib. XI. quo
loco ad hunc morem pertinentia complura ob-
servata fuere. Brachij, & manibus impressa huiusmodi
signa, quibus constat, nomen Imperatoris exaratum fuisse,
l. 10. eod. lib. Cod. de aquaeduct. *Uniuscuique autem Aqua-
ries, vel Aquarum custodes, quas Hydrophylacas nomi-
nant, qui omnium aquae ductuum huius Regiae Urbis custo-
dia deputati sunt, singulis manibus eorum felici nomine pie-
tatis nostrae impresso, signari decernimus.* Ad id ipsum,
LXX. trahere quis dixerit illa Itaz 44. *Iste dicit, Domini
ego sum. Et alibi vocabis in nomine Iacob. & hic scribet manu
sua, Domino: & in nomine Israel assimilabitur, nam haec
postrema illi sic vertunt: & γράψω ἐν χειρὶ αὐτοῦ, & ἴσθαι
idest: scribet in manu sua add. (sic vertit Hieron.) Dei sum*
Ad hunc etiam morem respexit Hieronymus, scribens:
ut nouo tirocinio seruitutis, Christi se militem gloriatur,
*dicat, tirocinio seruitutis, quod & milites quasi serui ha-
berentur, ideoque stigmatias tiro, ut seruus. Ita fortè &
apud Ezechiel. virorum gementium frontes. Tau impres-
sione signantur. Nam Apocalyp. VII. 3. serui Dei signari
dicuntur: & χριστογράφοι τῶν δούλων τῷ Ἰησοῦ τῷ υἱῷ τοῦ θρόνου
μετὰ τὸν αὐτὸν.* Inde Crucis signum in fronte Fidelium: Tertull.

lib. 2. ad vxor. Cyprian. lib. 2. contra Iud. c. 21. qua confignabantur, cum primum initiabantur. Eamdemque aliqua materia insculptam mox retinebant, quem morem obseruat Baronius a Christo nato anno 293. Inter Medicos Aetius idem de militum notis retulit lib. 8. c. 12. *Stigmata appellant, qua ori, aut alteri cuiuspiam membro inscripta sint, qualia sunt in militum manibus.* Barbarum seruuum compuctum notis Threcijs, Alexandrum Pheræum infelici, & misera suspicione, cum ad coniugem veniret, præire iussisse, scribit M. Tull. & de his ipsis Nonius: *Stigmatias, Veteres, punctos in notis dici voluerunt. M. Tull. de offic. lib. 2. O miserum, qui fidelibrem, & barbarum, & stigmatiam putaret.* Adde: Vide & Laett. in Bione. De poena legis Rhemniz, & de K in frontibus Calumniatorum, scripserunt alij. Fugitiuorum Epigramma notatum in Petronio, in Valerio Maximo lib. 6. c. 8. in Polluc. lib. 3. c. 8. & in l. 2. de fugitiu. vt & litteratæ frontes, & alia complura omnibus iam nota, & vulgata. Huiusmodi frontis Inscriptiones postea Principibus improbatæ, l. 17. C. de poen. licet illegitima hæc poena sæpe a Tyrannis in Martyres sit vsurpata. Sanctorum Theodori, & Theophanis frontes fuisse notatas, Græci scribunt lib. 60. tit. 51. Idem in Actis, & in Quæstionibus legimus, cum non modo furis, & alijs partibus, sed etiam maxillis martyrum igniti obelisci infingerentur. (sic *obelisci* nomen in Actis Proconsularibus Martyrum vsurpari animaduerti, licet ea significatio vulgo minus recipiatur, in Gloss. *ὀβελισμός, Veru.*) Quod verò illegitima poena non sit, si suræ, aut manus inscriptæ fuerint, constat & ex d. l. 17. & etiam ex Colonarijs legibus Harmenopuli Hexabiblo adiectis. Nam in tit. *de incendio*, pœna eius, qui tectum alienum incenderit, aut alienas arbores ceciderit, his verbis sancita est: *σπαρὶς ἐδοῦν ἡράωντι. manus ipsius confignator*, eidemque poenæ obnoxius dicitur, qui vineæ sæ-

pcm

pem incenderit. Hinc stigmata in seruis quoque indicia criminum erant, adeoque famosum, & contumeliosum stigmatiarum nomen. Caius tit. 1. lib. 1. Dedititij verò sunt, qui post admissa crimina supplicijs subditi, & publicè pro criminibus cæsi sunt: aut in quorum facie, vel corpore quæcumque indicia aut igne, aut ferro impressa sunt; & ita impressa sunt, ut deleri non possint. Hi, si manumissi fuerint, Dedititij appellantur. *Augustin. in Epist. ad Galat.* Stigmata dicuntur notæ quædam poenarum seruilium; ut si quis verbi gratia servus in compedibus fuerit propter noxiam, idest propter culpam, vel huiusmodi aliquid passus fuerit, stigmata habere dicatur, & ideo in iure manumissionis, inferioris est ordinis, *Vlpian. tit. 1. Deditiorum numero sunt, qui poenæ causa vinciti sunt a domino: quibus vestigia scripta fuerunt: qui propter noxiam torti, nocentesque inuenti sunt: qui traditi sunt, ut ferro, aut cum bestiis depugnarent: vel in custodiam coniecti fuerint, deinde quoquomodo manumissi sunt. id & in l. Aelia Sentia continebatur. Theophil. lib. 1. tit. 5. de Libertin.* *Ἰον ἐὰν δια π πταῖσμα λάβῃ σίματα καὶ τὴν μετόπην, ἢ γὰρ ἐμβληθῇ ἐν δημοσίᾳ εἰρητῇ, ἢ καὶ διὰ π πταῖσμα τυπτομένης ὁμοιογῆσιν τὸ πταῖσμα, καὶ μετὰ ταῦτα ἄνθρωπος γενόμενος τῷ δεσπότῃ, ἐλάττωσθαι, ἐγένετο δεσποτῆτος ἀπελάττωτος.* Cuius appellationis mox causam referens, ait: Hos autem dedititios dixit, ad exemplum peregrinorum, quidam enim peregrinorum vedigales quondam Romanorum, cum rebellantibus animis in eosdem arma sumpserunt, collatis signis, a Romanis devicti fuerunt, impares nimirum eorumdem virtuti sustinendæ, armis abiectis, se ipsos dediderunt. At Romani, ex commiseratione, precariam illis vitam concesserunt, nomineque tantum multatos, dedititios appellaverunt, quod nempe sese dedidissent. Igitur & hi Libertini à Lege Aelia Sentia Dedititij dicuntur. Hæc ipsa dicere voluit antiquus Glossographus: *Dedititij, ὅς, μετὰ τὸ λατρεῖν, πῇ τῇ τιμωρῶνται*

πῶς

ἡ δὲ ἑστία ἐστὶν ἡ αὐτοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ. In Glossar. Isidor.
Damnatus, deditus, & rursus: Deditus, relatum non
est, sed Deditus, is est, si barbarus dedat se Romanis,
deditus is est. Video tamen apud gentes quasdam, id
 minimè ignominiosum habitum esse. Tertullian. de ve-
 land. virg. Debebant & ipsi aliqua sibi insignia defen-
 dere, aut pœnnas Garamantum, aut strobilos barbarorum,
 aut cicadas Atheniensium, aut cirros Germanorum, aut
 stigmata Britonum. *Isidor. Origin. lib. 19. c. 23.* Nonnullæ
 enim gentes non solum in vestibus, sed in corpore aliqua
 sibi propria, quasi insignia, vindicant; ut videmus cirros
 Germanorum, granum, & cinnabar Gothorum, stigmata
 Britonum. Quin etiam sectatores, & discipuli, seu devo-
 ti consignabantur, & , ut ait Prudentius in Martyrio Ro-
 mani, *accipiebant sp. fragitidas*, add. Vide, & *Leut. c. xix.*
28. Irenæus lib. 1. c. 24. *Alij vero ex ipsis signant eun-*
tes suos in posterioribus partibus exstantia dextra au-
ris, intelligit Carpocratianos, de quibus idem retulit Epi-
 phanius similibus verbis, nam stigma appellat *σπαγίδα* ἢ
καυτήρι, quod itidem inureretur ὅτι πῦρ ἐστὶν λόγος ὁ ἐπὶ
 in causa fortè fuit, ut ita professionis admonerentur, nam
 exstantia auris memoriæ sacra, quæ tangebatur etiam in
 contestatione, ut alibi dicam in his libris. *Gloss. vet.*
Exstantia, Exxai, & alibi: Lanna, Λογία. Rursus: *Λογί-*
σμου, Lanna, fortè quod laminæ similis sit, quin & l. mina
 cutem vsulabant. Prudent. *Insignis auri lamina insignis*
cutem. Philo de Monarchia, notas corporibus inultas di-
 cit *αὐτῶν περὶ τῶν πυρρῶν*, ignito ferro. Sic accipio, & illud
 Apostoli ad Galat. VI. *de cetero, nemo mihi negotium fa-*
ciat: Ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto.
 Alios dixerat, ita captare gloriam, ut in carne Galatarum,
 ex vestigio, & nota circumcisionis nempe, gloriarentur,
 veluti qui complures profelytos fecissent. Iudæi enim ut
 unum profelytum faciant, mare, & aridam circuire dicun-
 tur,

tur, Matth. XXIII. 13. se verò non huiusmodi gloriam appetere, nec persecutionem hac ratione subterfugere: sed & tantum abesse ab huius gloriolæ lenocinijs, & blandimentis, ut ipse potius vltro stigmata in suo corpore præferret, tamquam ipse servus, & neminem habens in potestate, sed in potestate communis Domini positus, quò & in professione servitutis gloriaretur, & Crucem, & Stigmata, quæ alij ad contumeliam trahant, ad gloriam pertinere crederet. Hieronymus: *Ut de carne vestra apud Iudeos laudem habeant, si quod discipulos ad se traxerint, gloriantur.*

De Pandectarum, & Digestorum Epigraphe.

Cap. XXXVIII.

LEges & olim dicebantur Legum capita, ut hodieque appellamus. Græci *ῥοσινικόν*, *Capita* dixere; Pandectarum verò, *Digesta*, nam ut nos dicimus legem primam, legem secundam; ita ipsi vocant digestum primum, digestum secundum. Legimus apud Eustathium *ῥοσινικὸν διασημάτ*, & apud alios. Hinc etiam intelligimus, quænam sit vocis *Digestorum* allusio. Nam *Digesta* dicta, quod contineant *διαρρέουσ τε, καὶ διατυπώσιν τὸ νόμον*, nempe quolibet digesto illius centonis, caput aliquod, aut aliqua pars antiqui iuris continetur. Miserae cladis fata lia λέψατα. An alludit, & ludit in his Arnobius quoque lib. 3. si modò liquet, & constat, *inquit*, præter ipsum Regem, & Principem, esse alia non capita, quæ digesta, & separata per numerum, velut quemdam populum plebeæ multitudinis faciant. Antiquus Glossographus: *Digestum*, *διατρομα*. At *Pandecta* dicti, *ἐκ τῶν πάντων ἐν ἀσπασίᾳ διεξάδ*, in Constitut. *διδόκεν*. Igitur non video, quæ ratione princeps nostræ tempestatis Lexico-graphus in con-

trouerit

trouerisiam reuocet, an Epigraphe Pandectarum Græci vñ
 sint, quasi scutica, & flagris dignus esset Tribonianus, si
 πανδέκτας βίβλος dixisset, & voces illas illegitima quadam
 coniunctione copulari voluisset, add. Harmenop. 1. tit. 1.
 §. 6. πανδέκτω, ὅς πάντων δεκτικόν ἦν νόμον ἐκάλεσεν. Idem:
 δ (βιβλία nempe) ὅς πάντων δεκτικά. Hanc præcipuè Consti-
 tutionem (nam in Primordijs Pandectarum, & alibi idem
 dicitur in alijs) Criticus fortè minùs perspectam habuit,
 aut id ei mente exciderat, quod in ea scribit Tribonian.
 ὁ περ βιβλίον *Digesta*, ἥ τε Πανδέκτω ἀποκαταστάσθαι. Hac ra-
 tione neque βιβλίον *Digesta* dici posset. Sed potius creden-
 dum est, Tribonianum, & Symmystas reliquos, etsi Græ-
 cos, in Romanæ Iustitiæ templo, vt aiunt, seu in opere
 Romano in noua Roma interpolando, Romanorum I.
 Consultorum personam sustinere voluisse, & πατρώαν φανῶν
 vt alibi in Nouellis dicitur, vsurpasse, adeoque Libros
 Pandectas intellexisse. Nam & Vlpianus, & Modestinus
 eadem *Pandectarum* inscriptione vsi sunt, vt *Digestorum*
 Iulianus, Alphenus, Celsus, alij: docet aureolus Index
 Pandectarum. Illecebrosa vox: propter quam vadimo-
 nium deferri posse, verè Plinium dixisse, res ipsa clamat,
 cum imperfectos Pandectas nos accepisse, ex Græcis alij
 obseruauerint. Tironi placuit, vt Gellius scribit lib. xiii.
 c. 9. & Sosipater lib. 2. sed & alijs plerisque. Exstat ho-
 dieque Pandectes Historiæ Turcicæ, sunt & Medici Pan-
 dectæ quidam, sed minùs manibus Asclepiadarum terun-
 tur, & latent ferè in angulis, tineis, blattis que confecti,
 corruptique. Beda de Orthograph. *Pandectia*, omnia fe-
 rentes. Ideo vetus, & nouum testamentum, si insimul scri-
 bitur, *Pandectis* dicitur add. Cassiodor de Diuin. lect. lib.
 1. c. 14. Ideoque vobis, & Gratum *Pandecten* reliqui com-
 prahensum in libris 75. Ad hanc originationem, & signifi-
 cationem, nostrorum Pandectarum Conditores respexe-
 runt. Nam & alia significatione Pandectæ dicuntur, quæ
 cum

cum Digestis minùs conveniant, nec sanè confundi vo-
 lim, vt quidam fortè faciunt. Dicunt enim Pandecten
 dici posse, quod volui per saturam collecta recipiat: & ve-
 rum est. Ita Stoici, Orationis partem, *νῦν ἡ πόλις* dico,
παιδείῃ vocabant: Nam, vt ait Charisius, *omnia in se ca-
 pit, quasi collata per saturam*. Rursus apud eundem: Nam
cum παιδείῃ iure dicatur, cur non alliget consortium suū.
 Sunt etiam, qui *stipulationem*, Pandecten appellant, quod
 omnes actiones, obligationesque, quasi per saturam col-
 latas, recipiat. Sed hac notatione *παιδείῃ* a Digestis ab-
 horret, quod per saturam collata, potiùs perturbata dican-
 tur. in Proem. Digestor. *Et primi anni hoc opus legentibus
 tradebatur, non secundum Edicti perpetui Ordinationem, sed
 passim, & quasi per saturam collectum, & civile cum inusiti-
 bus mixtum, maxima parte inutilibus deputata*. Sane ius
 Papirianum, vt opinor, iuris Regij Pandecten dicere pos-
 sumus, id in eam notam minimè incurrit. Nam Papirius
 Regias leges sine ordine latas in vnum composuit, vt
 Pompon. scribit in l. 2. de orig. iur. Illa priori ratione, *Hi-
 storiam per saturam*, Pescennium Festum appellasse credi-
 derim; quam laudat Lactant. de fals. relig. lib. 1. c. 21. nam
 ceteroqui temporum ordo, & series in Historia seruatur.
 Hinc etiam *Satura lex*, *Miscella* dicimur, quæ varia capita
 contineret, qualis *Iulia Papia Poppæa*. Gloss. Vett. *Satu-
 ra*, *ἡ ποικίλη νόμος*. Nam *Satura lex* non est aliqua lex
 quæ hoc proprio nomine censeatur, sed *Satura leges* dicæ
 quæ ex diuersis legibus, idest ex varijs capitibus confarci-
 natæ essent. Isidor. Origin. lib. V. c. 16. Festus apud Paul-
 lum Diac. *Satura*; & cibi genus ex varijs rebus conditum
 est, & lex multis alijs legibus confersa. Itaque in sancti-
 one (male apud Páll. in sectione) legum adscribitur: *NE-
 VE PER SATVRAM ABROGATO, AKT. DEROGA-
 TO*, quod ipsum vult. l. 1. C. de Lat. lib. toll. Addit: *T. An-
 nius* (in Schedis Festi, *T. Ennius*) *luscus in ea, quam dixit
 Miscell. Brud. Tom. 4.*

Pppp

aduersus

aduersus Ti. Gracchum: Imperium, quod Plebs per saturationem dederat, id abrogatum est, et C. Laelius in ea, quam pro se dixit: Deum postero die, quasi per saturationem sententijs exquisitis, in additionem accipitur: Apud eundem: Saturatio et cibi genus dicitur in varijs rebus conditum: et lex multis alijs conferta legibus: et genus carminis, ubi de multis rebus disputatur, consimilia quaedam leges apud Diomedem lib. 3. apud Salsitium, et alios, ut complures notant post Alciat. de V. S. lib. 4. Quam utique significationem, si quis Pandectis nostris impingat, ne is Triboniani os verberare, aut quasi turbatae Iuris-prudentiae arcessere velle videbitur. Dicemus igitur, id modo Pandectarum nomine significari, quod vniuersa ad ius pertinentia in vnum collata hi libri receperint, Ordinis tamen ad praescriptum in compluribus Edicti perpetui, habitatione. Et ab hac eadem mente Pandectarum Synagoga dicitur etiam a Herapilio egyptus ob rerum pulcherrimarum, et tot antiquorum fragmentorum, quae ad ius pertinenti, varietatem, merito, et venuste appellabitur, quod legimus in graeco hexastico Florentinor. Pandectar. fronti praefixo. Quae si vera sunt, intelligemus etiam, ut puto, cur non sola Pandectarum voce, sed et Digestorum appellatione Tribonianus uti voluerit, cur posteriorem potissimum recensuerit, adeoque priori loco v'surpauerit.

*De poena parricidij. Surrigi. Concedi. Vini-comburi-
rium. Cap. XXXIX.*

DE poena parricidij, quam Modestinus refert in l. 9. del. Pomp. de parricid. ex sententijs Hadrianj hoc adimplius accepimus, Reum super plaustrum iunctum nigris bobus ad mare deferri, et in profundum mergi debuisse. Sententia sic habet: *ΕΥΕΙΡΟΤΗΣ ΤΟΙΟΥΤΟ ΠΡΟΠΗΚΕΝ*
ΥΠΕΡΑΝΔΡΑΝΤΟΣ, Ο ΠΟΙ ΕΤΕΙ ΠΑΤΡΑΚΛΗΝΤΑ ΠΟΙΗΚΗ, ΔΕΜΟΤΙΣ ΕΙΣ ΜΕΛΟΣ

ἀποβύθισαυραὶ μέγα ἐχιδναί, καὶ κοῖται, καὶ ἀλκτοραί,
 ἀνδρῶν ζῶον ἀσθενῶν ὄρετος, καὶ ἐπὶ ἀμείβῃς ἔλδοντες, μέγα δὲ
 ἔσσι, καὶ πονέουσι καὶ θάλασσαν, καὶ ἡρῶσι. Lucan. Antiqua In-
 terpretatio apud Philonem: *Est lex quadam buisimo-*
di omnibus hominibus, ut qui parvulum fecisset publice in
culleo missus consueretur cum vipera, & cane, & simia, &
gallo, impijs animalibus impius homo, & super plaustrum
iunctum nigris bobus deferretur in mare, & projiceretur in
profundum. Fulgentius de prisce. *Lex. Culleo dicitur lux-*
us, in quo rei conclusi in mare mittuntur. Plaut. Vidula-
ria: Iuba cum in sui culleo, atque in altum deponeret, si quis
annonam bonam. Constantinus eandem poenam postea
 renouavit, & reum in mare, vel in amnem (Anianus, in
 quolibet gurgite) projici voluit. C. Th. lib. ix. tit. 12. C. lu-
 slim. lib. ix. tit. 17. Iuuenal. Sat. IIX.

Quius supplicio non debuit una parari

Simia, nec serpens unus, nec Deus unus.

Ad quæ Vet. Scholita scribit. *Hæc ideo, quia parricidii in culleo clausis, ad pœnam Simis, & serpentes iungi solent.*
Idem Sat. XIII.

Et deducendum corio haurit in mare, cum quo

Glauditur adversis innoxia simia fati.

Ad quæ Interpr. Gullio nam infus consueverant, quibus scelerat tentarent, id est parricide, cum simia, & serpente, & in mare mitti. Ad eam Hadriani sententiam respondit Modestinus cum scripsit: *hæc ita, si mare proximum sibi, aliquin bestijs obicitur secundum D. Hadriani Constitutionem.* Eiusdem succedentæ pœnæ meminit, & Marcianus in l. XL. perspicendum, de pœn. *Capitis pœnæ est, bestijs obici, vel alias similes pœnas pati, vel animaduerti.* Alibi quoque mentio similis pœnæ apud aliquem ex priscis l. Consultis, cuius verba, ut puto, hodie non exstant. A veteri Glossographo ex Libris iuris ita scriptum animaduerti: *Ad subrigenda, lib. de Offic. Praefectus, eis ὅ πορδοῦν τιμωρίας.* Idem

PPPP 2

alibi:

alibi: *Sabrigit*, τριπλῶν, τριπλίτην. *Sabrigo*, τριπλίτην, τριπλίτην. Et rursus idem alibi: τριπλῶν, *Brigo*, *Sabrigo*, *Pulcio*. Quæ aliter si quis acceperit, ut quidam accipit, nisi fallor, aberraverit. Sed parcendum est manibus viri doctissimi, & optime de Iuris prudentia meriti, necum Larvis luctari videamur. Qui bestiis obijciebantur, ad stipitem aliquando deligabantur, id est surrigebantur. Vopiscus in Aureliano: *Sanè Mnestrius postea surrectus ad stipitem, bestiis obijciendus est*. Tertullian. de pudicit. c. vii. *puta nunc sub gladio tumescit liberto, puta in patibulo iam corpore expanso, puta in stipite iam trone concesso: puta in axe iam incendio adstricto*, quo loco quidam legi volunt, *puta in stipite iam leoni concesso*, sed mihi non persuadent. *leonem concessum* accipio, emissam, & e cauea productum, facia exeundi potestate. Simile notat Nonius lib. 4. *Ranissum*, significat concessam. Trebell. Poll. in Gallienis. Idem cum quidam gemmas vitreas pro veris vendidisset vius uxori atque illa, reprodicta, vindicare vellet, surrigi, quasi ad leonem, venditorem iussit. Deinde rursus caponem emittit, mirantibusque cunctis rem tam ridiculam, per curionem dici iussit, *Imposuram fecit, & passus est*, deinde negotiatorem dimisit. Quod autem dicit Tertullian. in axe iam incendio adstricto, explicat idem Apologetic. c. 40. Nam *semanij* appellabantur Christiani, ab axe; ad quem deligabantur, licet nunc *fermentitios*, & *feralior* appellentur, quia ad stipitem dimidijs ante venientes, fermentorum ambitu exurimur. Significat *Vivis comburium*, quæ vox mihi lecta apud eundem, reputo, in lib. de anim. Hanc summam poenam idem dicit, quod *Martyres*. Nostri quoque, licet summum supplicium aliud dixerint, eandem tamen poenam summum esse crediderunt. Paulus sanè Sent. lib. 1. tit. 23. *Magice artis conficios*, summo supplicio affici placuisse refert, *Magos vero vivos exuri*. Callistrat. in l. 28. de poen. *Capitalium poenarum* ferè isti gradus sunt. Summum supplicium esse

esse videtur ad furcam damnatio, item viui crematio, quod
quamquam summi supplicij appellatione meritò contine-
retur, tamen eo quod postea id genus poenæ adinuentum
est, posterius primò visum est, scripserat Callistratus, ad
Crucem damnatio, sed sublata Crucis poena à Constanti-
no, vox etiam in libris iuris à Triboniano immutata, ut
alii notarunt. Tacit. de Christianis, Annal. XV. Et per-
euntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti, lani-
tu canum interirent, aut Crucibus affixi, aut flammandi,
atque ubi defecisset dies, in vltum nocturni luminis vreren-
tur, priori loco antiquioris supplicij meminit, eodem ordi-
ne, quo Callistratus, licet acerbior, & seuior haberetur
flamma. Hæc & in crimine Maiestatis aliquando vsurpa-
ta, nisi fallor, indicat l. 2. C. de fall. moner. Vulcat. Gal-
lican. in Aquilio: Sed eos Commodus Antoninus post ex-
cessum diui patris sui, omnes viuos incendi iussit, quasi in
factione depræhensos. Equidem in factione depræhensos,
accipio rerum nouarum cupidos, ut olim dicebant, seu qui
noua molirentur, ita inire factionem dicitur in l. 9. C. ad l.
Iul. Maiest. Gloss. *Factionus*, *Νεωτισμός*. *Factionem*,
Ιουδαϊσμόν, & alibi: *οδοιπόρος*, *Facionarius*, quam vocem
ad spectacula quoque referri scio. Frequenter legimus,
viui comburio Martyres extinctos: Nam & impietatis,
& Maiestatis arguebantur, & hoc præsertim crimen præten-
debatur, cum illud Principali Edicto non vindicabatur.
Magistratus enim iuramentum per Genium Principis exi-
gebant, recusantes animaduvertebantur: quod in Actis
Martyrum Scitilianorum legimus, Seuero Imperante.
Cum verò veluti sacrilegij, & impietatis rei produceban-
tur, poenæ exacerbabantur, quod sacrilegium grauius sit
crimen, l. 1. ad l. Iul. Maiest. licet postea mitius, & cle-
mentius iudiciis id punire permissum fuerit, l. 6. ad l. Iul.
peculat. Eadem ignis poena in haruspices à Constantino
sancita, l. 3. C. de maleficis & Mathematicis. Et sicet de poe-
narum

narum moderatione quædam constituta fuerint; ut quod in nullo delicto liceat Iudici exarthare, ut loquitur Iulian. Antecessor. in nouell. 134. non utrumque pedem; aut utramque manum abscindere: Viui-comburium tamen in compluribus delictis infligitur, ita viui comburuntur qui scelerata factione barbaris facultatem depredationis in Romanos dederint, ait idem Constantin. in l. 9. de re milit. C. lib. XII. sed & parricide postea sic puniti, quod Græci docent lib. 60. tit. 40. Marcian. dixit teneri poena ea, *quæ est legis Cornelia de Sicarijs*, l. 1. de l. Pomp. de Parricid. Index, & Cyrillus lege de parricidisteneri dixerunt. Contextus Basilicor. Viui-comburium expressit, *νυμὶ παρὰ δόρου, igni datur*. Quod refert etiam Harmenopolus lib. 6. §. 16. Idem Paull. Sent. lib. V. tit. 24. *Hi etsi antea insuti cullio in mare præcipitabantur, hodie tamen viui exuruntur, vel ad bestias dantur*, Add. Famæcus de err. profan. religion. *Quid enim merebatur aliud parricida, nisi ut perpetua mutatione flammarum ante sententiam Dei quotidie flammis ultatricibus concremaretur?* Itaque poena, quæ more maiorum introducta fuerat abolita est; & reuocata rursus a Constantino. Comburentur & Iudæi, qui in Neophytum seditionem mouerint, l. 3. C. de Iud. & Calicol. & Verberones, qui cum domina concubuerint, l. 1. C. de mul. quæ se prop. seru. iunxer. quod & in crimine raptus, ministeria seruilis conditionis patiuntur, l. vn. §. fin. C. de rapt. & Tabularij, qui cuiuspiam iniustam profiteantur immunitatem, l. 1. de immunit. nem. conced. lib. X. vide ll. 8. 28. & 38. de poen. & l. 9. ubi caus. fiscal. & l. vn. C. de Nisiaggr. & l. 9. de incend. De Viui-comburio hæreticorum, & aliorum, nil addo; ut & alia complura prudens omitto. Vulgus etiam cum aliquem execratur, cum in deuotum caput poenas maximas exigit, inter diras flammam imprecatur. Apul. lib. 2. *Sauire vulgus intendum, & facti verisimilitudine ad crimi-*

crimini credulitatem impelli. Conclamant ignem, requirunt saxa. Apud Ammian. lib. xxxi. *Vivus ardeat Valens.* Lucianus tamen flammam alicubi (in opere damnato) velociorem, ac properantiolem esse voluit. Et sane memini me quandoque apud Dionem Chrysostomum notasse, in Dialogismo 51. qui Nessus seu Deiantra inscribitur. Herculem quoque *Vivi comburium* molli-comburio prætulisse: si licet hoc pacto languorem ex affluentia, & delicijs contrarium appellare. Elegantissima, & gravissimo Philosopho digna fabula: illius explicatio. Verba Dionis: *ἐὶ ἀθένηας, καὶ μαλακίαν ἐμπεσόν τ' σώματος, καὶ ὑψηλῶς μέλει τ' εἶναι παρὰ τὴν ἀφαιρῶν τρυφῆς ἀποθέειν αὐτῷ, οὗτω δὲ ἐνέσθῃσιν αὐτόν, ἅμα μὲν καὶ πικρὰ καὶ ἰόμους ἀπὸ πλάχδας τ' τοιοῦτα βίβ, ἅμα δὲ θυχθραίνον. ἐπὶ ἡσυχίᾳ τρυφῆς ἀφαιρῶν.* Contra Cæsar. Dialog. 2. Herculem in Tyro abominabilem igni consumptum propter improbitatem dicit.

Offerre. Ingenium. Visiones. Κενὴ μακαρία In
Apuleio Glossema indicatum. Ta-
citi vera sententia.
Cap. XL.

V Erant Imperatores, certis locis Picturam offerre Pantominum, aut Agitorem, Histrionemue, vel alium ab arte famosum in l. 4. de spectac. C. lib. XI. Imagines aliquando dictæ etiam marmoreæ, aut argenteæ, l. 6. §. fin. de aur. arg. mund. Alibi a statuis distinctæ, nec passim extra Principale beneficium permittæ, l. 1. & 2. C. de stat. & imagin. Iure igitur veritum, propudia hominum offerre. Aptè dixerunt, *picturam offerre*. Sic & species, & idola, & spectra oblata dicuntur, quasi diivinitus mortalibus oculis edita: vt de Africa Curtio Rufo oblata scripsit Tacit. Socrates vocem quoque oblatam, quin & signum aliquan-

do

do oblatum sibi dicebat, sic nempe verba Socratis reddidit Apuleius non mirum, quod is in auribus oculatus esset, in oculis auritus. Ita tacentem adolescentem aliquando conspiciatus, nisi loqueretur, se nequaquam eum videre dixit. Platonis verò ingenium de exteriori conspiciatus est, Apul. ait in *de Dogm. Plat.* Nam, ut id obiter moneam, eam reperio in antiquis libris illius loci scripturam: ut dixerit Socrates, se de exteriori Platonis ingenio, idest de filo corporis coniecturam fecisse intimi. Glossæ: *Ingenium*, *Ευπρία*, *Φύσις*, *Εξίς*. Ingenium ad inanima quoque trahi, iam antea innotuit. Tertull. de hab. mul. c. 2. *herbarum ingenia traduxerant*. In l. 7. C. de bon. proscript. & plena descriptio compræhendat, quod spatium, & quod sit ruris ingenium. Nonius lib. 4. Ingenium Veteres dixerunt, & sua sponte, vel natura. Nævius Licurgo: Vos, qui regalis corporis custodiam Agitis, ite aditum in frondiferos lucos, Ingenium, arbuta, vineta sunt, non obscuritas. Salust. Histor. lib. 3. Castrisque collatis, pugna tamen ingenio loci prohibebatur. Virgil. Georgic. lib. 2. Nunc locus aruorum ingenijs, quæ robora cuique, Quis color-. In vulgatis Apuleij editionibus *in facie* glossema est. Comprobat appositè Gellij locus lib. 1. c. 9. Iam à principio adolescentes, qui sese ad discendum obtulerant, *εφροσύνωμένοι*. id verbum significat mores, naturasque hominum coniectione quadam de oris, & vultus ingenio, deque totius corporis filo, atque habitu sciscitari. Illud etiam hoc loco sub-monebo, Platonis verba in Phædro manca Interpretæm retulisse. Nam cum dixisset Socrates, *το δαίμονιόν τε, καὶ τοσοῦτος σημήν μοι γίγνηται*, & dæmonium, & quod mihi offerri solet signum, oblatum est; mox subdidit, *καὶ τινα φωνὴν ἔδοξα αὐτόθεν ἀκούσαι*; & vocem quamdam indidem audire visus sum. Interpretæ non vocem quamdam, sed vocem reddidit. Quod si quis id leue duxerit, & verba Platonis tum alibi, tum in Apologia

re voluit et ex eorum cogitationum machinis quæstiones et
 foris operibus suppeditant, ut et limonibus reliquis *regibus*
ne moribusque simili videretur. *Consulti* hinc vultus
 Pudentium alacris nomen, ut ait Philo de Mosis epistola
 quod dicitur in nimirum hoc illius in corpore esse bonis in malis
 rebus; quæ dicitur appellatur et seu in malis et in bonis
 quæque per se pertinet ad illius vultus et in malis, ut in
 bonis legibus, ad opus, ad dicitur per se, quæ in vultu
 et in malis, quæ in malis, quæ in malis, quæ in malis
 l. 15. tam de malis, in malis, in malis, in malis, in malis
 probat. l. 15. si quid autem, *Quæ* in malis, in malis, in malis
 græca constitutione de confirmat. *Dignos*. l. 15. quæ
 etiam *de* et hypothesis forte per se. *Philon*. in
 Ezechiel. dum agit de Visionum Prophetiarum conia-
 cione, quidem tamque suspicantur, *Philon* vocat in Pa-
 deus, non antiquorum Prudentium, sed a maioribus
 nimirum. *Philon* et *Philon* et *Philon* et *Philon* et *Philon*
 quæque per se in malis, in malis, in malis, in malis, in malis
 species, ut per se, in regulam contrahantur, ut efficitur
 quasi causæ coniectiones, ut Sabinus ait, l. 1. de reg. iur.
 quæ antequam causæ agerentur, solam viderentur, cum
 per indicem, sicut loquitur Alcon. in 3. in Ver. et Tribon.
 in 3. de publicis remotionibus, *Philon* et *Philon* et *Philon*
 et ut ait Theophilus. *Philon* et *Philon* et *Philon* et *Philon*
 et ut ait Theophilus. *Philon* et *Philon* et *Philon* et *Philon*
 Aquil. *Philon* et *Philon* et *Philon* et *Philon* et *Philon*
 dicuntur in l. 1. 5. nostram, *Philon* et *Philon* et *Philon* et *Philon*
 dicitur apud Rhetores, *Philon* et *Philon* et *Philon* et *Philon*
 ponuntur. Quæque vultus et *Philon* et *Philon* et *Philon*
 tamen, id est non ut species contrahant, sed ut quidam
 prævia inspectionem proponant, quod præcipue ad Pa-
 raphrasen pertinere videtur, ad hoc in super legimus apud
 Theophilum, *Philon* et *Philon* et *Philon* et *Philon* et *Philon*
 uiam quamdam inspectionem. Scriptis de Maribus inter

Mathematicos quoque dicitur. Igitur oblatum dicitur non modo quod oculis subiiciatur, sed etiam quod animo ipsi quandoque voluamus, & agitemus, imagines nempe quasdam nobis ipsa offerentes vanæ spei, ut postea fiat quod est in proverbio, *Imaginæ de Jove. Ebfusuravit car-
linus*: est autem nā felicitas, *de Jove* ut ait *Horatius*, *Ecce
as*, ut *Lucianus* sic in *Dialogis*, *Seculi 2. xlii*. Italicum vul-
gus appellat, *Castella in urbe*, quæ figmenti genere non
pauci delectantur, & vtro simile est, in convivijs quoque,
aut amicitij gratiā uteremur huiusmodi antiquos vsurpasse,
quem odèrunt *Seneca de benef. lib. 3. c. 27.* & ex
lege *Timothei*, quem *Lucian.* in eodem libello habet. *Quin-
tilian* lib. 6. c. 2. *Quæ* *Imagines* Græci vocant, nos sanè
visiones appellamus, per quas imagines rerum absentium
ita representandæ animo, ut eas cernere oculis, ac præ-
sentes habere videamur, has quisquis bene conceperit, is
erit in affectibus potentissimus. Hanc quidam dicunt
Imagines, quæ libere, voces, adus secundum verum
optime fingit: quod quidem nobis volentibus facile con-
tinget. Nam ut inter otia animorum, & spes inanes, &
velut somnia quædam vigilantium, ita nos hæc de quibus
loquimur, imagines, prosequuntur, ut peregrinari, na-
vigare, præliari, populos alloqui, divitiarum, quas non
habemus, usum videamur dispendere: nec cogitare, sed
facere. Hoc enim vitium ad utilitatem non transfe-
remus? Tacitus, ut puto, sic dixit, *cogitationes cogitasse*,
vel *agitasse* Domitianum, extremo lib. 4. *Histor. v. & me-
ditatam libidinem & conceptam animo facinor.* *Annali 14.*
& hominis summa turba & meditantia Torquati, *Annali*
25. qui locus olim eruditos quosdam exercuit, licet in
viam postea redierint. Fulgent. *Mythologicæ lib. 3.*
*Ideo pennatus, quia universam mundi naturam cælesti cogi-
tationum theoria collustrat.* *Arist. de an. lib. 3. c. 3.* *ἐν οὐρανῷ
τοῦ γὰρ πνεύματος, ὅτι παρ' οὗ εἶναι τοῦ νοῦ καὶ πνεύματος ἐστὶν ἡ ψυχή, καὶ*

verbis *ἄνθρωπος ἐν τῇ ψυχῇ ὡς ἐν τῇ πόλει* id vero mihi ita contingere vide-
 tur, vix his, qui ex oculis mentis sentari dicuntur, quod
 enim imago non est, tamquam imaginem speculantur,
 quod de Antiphronte Orca predictum est, de mem. &
 remin. c. 1. cui etiam Idolum aduerso oblatum dicitur
 mereor. 3. c. 4. His adnecti potest & Epicureorum Dog-
 ma, in quo eleganter ludit M. Tull. lib. XV. Ep. 16. fit
 enim nescio quid, vt quasi coram adesse videre cum scri-
 bo aliquid ad te, neque id *κατ' ἄνθρωπον*, ἢ *φαντασίαν*, vt dicunt
 sui amici noui, qui putant etiam *διαφεντασίαν* *φαντασίαν* spe-
 ctis Catianis excitari. Nam, ne te fugiat, Catius Insu-
 ber, Epicureus, qui *ἄνθρωπος ἐν τῇ πόλει* ille Garge-
 tius, & iam ante Democritus, *ἰδωλόν*, hic spectra nomi-
 nat. His autem spectis etiam si oculi possent feriri, quod
 vel ipsa currunt, animus qui possit, ego non video.
 Doccas tu me oportebit cum saluus veneris, in meane
 potestate sit spectrum tuum, vt simul, ac mihi collibitum
 sit de te cogitare, illud occurrat, neque solum de te, qui
 mihi hæres in medullis, sed si insulam Britanniam coepe-
 ro cogitare, eius *ἰδωλόν* mihi aduolet ad pectus, & ep. 19.
 ne c tamen hoc usu venit propter spectra Catiana, pro quo
 tibi proxima epistola tot rusticos Stoicos regeram, vt Ca-
 tium Athenis natum esse dicas, de hoc ipso libro 1.
 de Fin. Idem ep. 1. eiusdem lib. 15. metum oblatum di-
 xit. Apul. Apolog. de simulacro in speculo oblato: Aut
 quid sibi statuae, & imagines varijs artibus effigiatæ vo-
 lunt? nisi fortè quod artificio elaboratum, laudabile
 habetur, hoc natura oblatum, culpabile iudicandum est.
 Sic etiam accipio Tacitum de Agrippina: idemque de-
 decus Senatus, & Populi sperauisset: ac posteaquam fru-
 stra oblata sint, infensa militibus, patribusque, & plebi,
 dissuasisset donatiuum, & congiarium, periculaque viris
 illustribus instruxisset, Annali XV. frustra oblata di-
 cit,

et quod femina comminisceretur pro
 pudice Senatus, Populique Romani: Qui per spem
 cum in Taciturnum algeret, & con-
 dare nituntur, ipsi sua no-
 bis narrant, & vi-
 siones.

Finis Libri Primi

IOSEPHI NERII I. C.

ANALECTORVM

LIBER SECVNDVS:

In quo

& IVRIS AVCTORES explicantur,
& antiqui mores tam sacri, quam profani,
CENSURAE, & CRITICA quædam
admiscentur.

JOSEPH ALLEN

ANALYTICAL

LIBRARY

IN

THE
UNIVERSITY OF
CHICAGO
LIBRARY

AD LECTOREM.

*U*M primùm hoc Opus informari cœpit, propter loci conditionem, suspicio mihi de exitu obrepfit; subuehere enim, ne re aliquatenus producta, Opera, quamquam aliud pollicerentur, absterrentur, & cum iactura

vexato diu mihi cessandum esset. Planè diuinaui. Nam ut græca attigimus, mea, & meorum manu characteres disponere oportuit: mox, instructo Typographo, Opera ipsa instruendæ fuisse. Homines enim harum rerum ignari plus mihi polliciti fuerant, quam præstare possent: postquam ad rem ipsam ventum est, ἐν πένθῳ τῶν νεπαγμένων, ut dici solet. Animum tamen non despondi, nactus hominem discendi audum, & industrium. Durius mihi visum est, quod Typographi verba dantes, & lucellis inhiantes, nimirum Theses, & alia huiusmodi Opuscula subinde cudentes, me expectatione torquebant, quam ego molestiam, homo tolerandi nescius, deuorare non poteram. Mihi præla mancipata fuisse dicebam, hominum fidem implorabam, frustra, a sub-iratis, aut ab alienatis animis duriora semper impendebant

Miscell. Erud. To. 4.

R r r r

quid

quid facerem? hoc ipse mihi intriueram, mihi ex-
 dundum fuit. Sed vetus verbum est, *πό νος πό νω πό νος*
ο έ πει ; & πό νοι πο' νοι πό νων. intra paucos dies penuria
 characteris ad summam desperationem adactus,
 Typographia tantum-non salutem dixeram. Fortiter
 tamen id quoque ferre decreui: Opus, quod adorna-
 ueram, in frustra secare, inuertere, immutare, in-
 terpolare adortus, nescio quo commento succenturiata
 vel succedanea quaedam elementa inuersa, aut de-
 truncata in eorum vicem, quæ desiderabantur, sub-
 misi, quædam etiam incidenda curari, licet plus esset
 in manus pretio, quam in recertus non dare manus
 & obstinans animo, re omnino infecta non recedere.
 Per has difficultates Libro primo utcumque absolu-
 to, hunc alterum, ut vides Lector, adieci, & ad um-
 bilicum perduxi. Opus verò cum iam affectum per-
 uolutare cæpi, vix recognoui: tanta ex illo artificio
 metamorphosis apparuit. Tertium quoque Librum a
 principio adnectere destinaueram; sed dum rationem
 cum tempore ponebam (illud enim magis fidum ex-
 pertus, pacta conuenta seruaturum esse sperabam)
 quasi Elephantis partum expectandum esse vi-
 debam. Nam nunc intelligo, aberrasse me, cum
 Typos mihi mancipatos esse contendebam: & homi-
 nes ponendi calidissimos simplicitatem meam subol-
 uisse

uisse, qui retro potius me typis mancipatum esse cognoscebant. Itaque me ipsum ab iniuria asserere, & captatorum manus euadere decreui, quod ut mihi contingeret, vix mei ipsius rationem aliquam habui interim precibus, interim querellis urgebam, exorabam, fremebam, in varias formas, veluti Proteus, vertebar. Denique en opus sapius de paxillo suspensum, interpolatumque. Vides, Lector, merum excessum typographicum, quem illi nimirum subsecivis horis, ne perirent, adsignarant: ut quaecumque lucrum vix sentientibus, aut velut aliud agentibus accederet. Ita demum fessus, & fractus ad calcem perueni, solutus labore tam sinuoso, tam inani. Hoc interim nomine me plurimum illis debere profiteor, quod doctior, & instructior ab Officina recessi, ut typi consultus olim mihi, & alijs melius consulere possim: si modò malum istud inevitabile non est. Quis enim consilium hoc probet, ut illos irritet, quorum opera indigeat? quin potius ex infestis placatos nobis, moderatosque reddere nitemur: quin potius demereri oportet homines, ceteroqui Musis amicos, quorum artificio nituntur Artes, nituntur litteræ. Et ego sanè imprudens ingrati animi notam incurram, si tempori beneficium accepto-ferre maluero. Quid? Hoc euo tribuam, aut tempori, quod nostra potius exedere vim hostilem in res humanas exerere novi-

mus? Quin igitur aut morbum, aut acerba funera, aut mala venena laudamus? Nam minora ex his mala proueniunt, cum vitam quidem adimant, sed vitam morti obnoxiam, nec diu mansuram, exigeret breui natura quam tempestiuus aliquando adimunt ista. Tempus verò immortalitatem adimit, & factus perdit animi, qui est immortalis. Itaque recansemus. Quot enim Scriptores a stirpe amissimos, non amissuri si contra temporis vim stetisset Typographia? Quantum etiam impensarum compendi-fecimus, inuenta Tipographya? Quantum temporis in describendo terebant homines, quot Antiquarij, quot Librarij, seu Libelliones alendi fuerant ante natam Typographiam? Quanto angustius doctorum Virorum fama regnabat, antequam Typographia exiret, (dicam auspiciatori voce) κρητινδον, aut ποταμινδον per Orbem terrarum πηγάζουσα exundaret, & immensam voluminum vim ad exterarum gentes intra breui temporis spatiū a praelo transmitteret, & transfunderet? Praclarum sanè ingenij humani μνησιν quod Veteres confidenter prouocare possimus. Sed hæc laudes Typographiæ sunt, dicet aliquis, non Typographorum. Quasi verò non laudet artificem, qui artificium commendat, aut fullones, & sarcinatores rem typographicam instruant. Nisi quis exigit etiam a me, ut quæ ad Typographicam gnauiter exercendam pertineant,

neant, gnarus iam nimirum illius artificij, recense-
 am. Age igitur, scito meum Typographum strenuum
 fuisse, non dormitorem, non bambalionem aliquem,
 qui dies, noctesque stertere soleat. Si quis ciconia,
 veniat in partem laboris, & operis non thyparo-
 graphus, sed Zeuxis, vel Apelles aliquis. Corpus
 & vultum succi plenum, sedulum iuuenem mihi sin-
 gat, qui ad thecam typographicam sedens, hinc inde
 apium more, sed rapidissima dextera, modo rude
 ad distinctionem operis sui, modò effigiatum es de-
 libet: qui duplici ligneo retinaculo partim stanti,
 partim transverso, ac præciso affixum chirographum
 subinde respuet, sinistra vero cauum, & ligneum
 itidem receptaculum affabre stringat, quod ere idem-
 tidem pulset, mox ferrea lamina coalescentes iam
 typos artificiose dispositis digitis in ampla tabula
 altrinsecus admotis plumbeis fulcimentis disponat,
 qui palma etiam eminentes retundat, ad æquum re-
 digat, trudat, impingat. Nec mihi sericcam, aut pe-
 regrinam vestem comminiscatur, non operosæ stru-
 cturæ indumentum, sed parabile, & simplex Typo-
 graphus meus frugi est. Si duplici potius, vel tri-
 plici hominem mihi fingat, ut gliscente in dies, heren-
 teque pellibus ex atramento librario illuie, nec fa-
 cile deteratur, & sonorum vestimentum, cute facta
 velut tympanum, reddatur. Oris ingenium placi-
 dum

dum sit : quod tamen , si fieri possit , duplex appareat , veluti Passonis tabula quæpiam , vel quæ diversa parte respicienti , mirabili argumento diversa referat . Humanis , doctisque humana , serenaque fronte hostimentum rependat : proteruos , & festinantes , elato supercilio taruum intueatur , ac Titanicum in morem , nasumque totum in eos expandat : flexu corporis universi iratum , implacabilem spiret , quasi non antea flecti possit , quam supplices aduentores illos tumidos , & nimis properantes , supinis , non vacuis tamen manibus ad se redire coegerit . Artifex denique in equo exstantia ostendat , in confraçto solida . Nec dissimilem admodum mei præli Magistrum fingere oportet : nisi quod lacertosum , & amplioris stature hominem membranas forcipe diligenter alicubi resectas amolientem , & omnia explorantem vidi : ne forte illa papyris imponerent , & machinæ in partibus frustra recurreret . Sic industriam suam satis mihi probavit . Ceterum , quod liquor ater undique scateat , ab illo artificio mihi cauendum duxi , nec propius accessi . Ab eo tu quoque , si meo consilio cuteris , bone Lector , abstinebis . Flaue .

IOSEPHI NERII I. C.
ANALECTOR VM

Liber Secundus.

*Auctores in l. 2. de orig. iur. & in l. 1. de aq. & aq.
 pl. arc. Emendatus Apuleius. Explicatus
 Linius: itemque Velleius.
 Caput 1.*

QUAE vir doctus omiserat in Com-
 mentario ad Pomponium, non
 erat cur alicubi adiecta vellet.
 Nam semel, & iterum sugillata
 fide Flor. Pandectarum, *Aucto-*
ris notionem adhuc nobis forte
 inexplicatam reliquit. Igitur fa-
 cturum me pretium operę opinor,
 si ostendero, quid Archetypi le-
 ctione significari putem. *Aucto-*
rem non semper esse crediderim Inuentorem, & condito-
 rem principem, sed illum etiam, qui Dogmata ab illo ac-
 cepta meliora reddat, augendo nimirum ratione, oratione,
 ordine. Nam Principes familiarum ferme rudia quæ-
 dam posteris, & successoribus tradidere, ut ipsi Auditores,
 postquam ad summam perfectionis manum illa perduxer-
 rint, non immerito *Auctores* dici debeant, sicuti & vocis
 etymon designat. Quin libri Scriptorem, *Auctorem* vix
 latinè dici, nec stante Republica dictum fuisse, traditum
 est. Illud ipsum certè indicabat, & veluti digito ostende-
 bat Pomponius in l. 2. §. post originem, D. de orig. iur.

Post

Post hoc deinde *Auſtorum ſucceſſione* dicemus : quod conſtare non poteſt ius , niſi ſit aliquis iuris-peritus , per quem poſſit cottidie in melius produci . Eodem modo *Seruſj Auſtores* accipiendi ſunt in l. 1. §. ſed apud Seruij , D. de aq. & aq. pl. arc. Et probari poteſt , nam idem ex Labeone , & Nerua relatum eſt in l. 2. §. 28. D. ne quid in loc. pub. Labeo verò à Seruio profeciſſe dicitur , d. l. 2. §. 44. de orig. iur. Charifiſius lib. 1. Auſtor ſiquidem propterea dicitur , quod auget , & generaret : & Auſtricem dicemus , quod pari-ter augere poſſit , cum vero ad auſtoritatem referatur , pro communi accipiendum . Similia me legiſſe memini apud alios , & præſertim apud Seruium . Ad hos *Auſtores* pertinent *Succeſſiones* , ſeu *διαδοχαι* , quarum frequens mentio apud Laertium , & alios . Ita Socraticæ Sectæ *Auſtor* Plato dici poteſt , ſed & aliarum familiarum , cum is vnum ex omnibus , & quaſi proprij partus corpus efficeret . Apuleij verba , de Dogm. Plat. Et cum Principes harum Familiarum impolitas ſententias , & inchoatas Auditoribus tradi-diſſent , eas hic cum ratione limando , tum etiam ad orationis auguſtæ honeſtiſſimam ſpeciem deducendo , perfectas , atque etiam admirabiles fecit . Altero quoque cuiusdem libelli loco Madaurenſis *Auſtorem* graphicè expreſſit . Sed quia verba qua ab interpunctione , qua à ſcriptura , male ſana , variè poſtea corrupta , & interpolata fuere , adſcribam integrum locum expreſſum ex antiquiſſimis membranis . Verùm , cum ſe Socrati dediſſet , non ſolùm ingenio , atque doctrina cæteros Socraticos vicit , verùm etiam labore , atque elegantia illuſtrauit Sapientiam ab eo ſibi traditam . Labore , quo aſſerere eam niſus eſt : Elegancia , per quam venuſtate , & maiestate verborum ei plurimum adhibuit dignitatis . Corruptè in editis , elegantia illuſtrauit . Sapientiam ab eo ſibi traditam labore quoque aſſerere niſus eſt : & eleganti , perque venuſta maiestate verborum . Quæ partim olim etiam corruptè legebantur ,
partim

partim recentiorum Criticorum licentia inter-verterat, quasi verò Plato labore, & elegantia Socraticos ceteros, & non Socraticam potius Sapientiam illustraverit. Equidem prioribus respondent Laertij verba: *δοκῶ δὲ πρὸς Πλάτων ἀντιθέσθαι τὸ ἴδιον, καὶ τὴν ἀπορίαν δικαίως ἐν ὅσπιν ἢ καλῶ, ἢ ἡ καὶ ἡ δὲ ἄλλῃ σέως ἀπορίᾳ.* Dixit Laertius *τὸ ἴδιον*, quod Apul. *impositum*, & *inchoatum*: speciem nimirum rudem. Dixit *τὸ καλὸν*, quod Apul. *elegantiam*. Variè verò inter se distant *imitatores*, *asseda*, *sectatores*, *successores*, *familiares*: ut & *γνώριμοι* apud Græcos, & *συγγενέες*, & *ἐταῖροι*, & *ζυλωταί*, quo nomine censetur Elias, censentur alij. Nicephor. lib. 3. c. 1. & lib. 8. c. 39. *Γνώριμοι*, *familiaris* à Laertio dicitur: ut *ἐταῖρος* Leucippi dicitur Democritus ab Aristotele. Apud Suid. in Pythagora: καὶ οἱ μὲν τὰ Πυθαγόρεως συγγενέες καλοῦντο Πυθαγόρειοι: οἱ δὲ τῶν μαθητῶν, Πυθαγόρειοι: οἱ δὲ ἄλλοι ἐξ ὧν ζυλωταί, Πυθαγόρειοι. Sane *Pythagora familiares*, *Pythagorici* appellabantur: horum vero discipuli, *Pythagoræi*: alij vero *extra ordinem amulantes*, *Pythagorista*. Itaque *Pythagorici*, seu *τῶν Πυθαγόρων ἀμαρτυροέες*, dicuntur τῶν Πυθαγόρων συγγενέες. Gemina verba ex Aristide excerpfit Photius in Bibliotheca. Latini *ζυλωταί* expriment *amulandi* verbo. Tacit. Annali VI. quippe *sapientissimos veterum quique sectam eorum amulantur*, *diversos reperies*. Apul. in Apol. 1. *in lectione*, & *amulatione Aristotelis*. Nam cum ipse Platonius fuerit, ἐξ ὧν ζυλωταί Aristotelis dicitur. Familiarum verò Principes, *maiores* dicuntur, idest parentes. Ita *maiores* dixit Socratem Apul. Florid. lib. 1. Lucian. in Hermotimo: καὶ ὅτι ὑμετέρων ἀνγίων ἢ ἑρμείων, καὶ Ζήνωνος. Sed, ut ad vocem *Auctoris* redeam, manifestò ab *Inventore* distinguit Livius lib. 2. ad auctoritatem, *vepuro*, hanc vocem referens: *Sed ut inventor legis Volero, sic Lectorius Collega eius, auctor sum recentior, sum acrior erat*. Nannij nænias, aut Buslidianos Codices non audio. Neque secius Vlpianum acceperim in l. 4. de

cussa. cum secundum auctorem vulgò dici ait eum, quem
Scriptor, seu *confirmatorem* appellatum fuisse legimus in
 IV. H. Nouell. Glosse vet. ad testes, ad scribas, & ministros
 nam vocem istam habet: *Auctor*, id est, *Scriptor*. *Prætor*,
Priores, ac *retriores*, idem *Auctores* dici videtur
 Spartian. in Hadrian. ipse quoque inter manipulares vitam
 militarem magistrans, cibus etiam castrensibus in propa-
 culo libenter viens, hoc est lardo, caseo, & posca, exem-
 plo Scipionis Acmiliani, & Metelli, & auctoris sui Traiani.
 Rufus Festus in Brediar. ad Valentin. *Nunc Eos partes,*
totumque Orientem, ac positas sub vicino Sole Prouincias,
qui auctores scriptis tuis parauerunt, explicabo. Nec ma-
 gis feliciter xui nostri Critici, vocis huius vim adsecuti
 sunt apud Velleium lib. 1. c. 13. Velleij verba sunt: *Quip-*
pè Scipio tam elegant liberalium studiorum, omnisque do-
ctrina & auctor, & admirator fuit, ut Polybium, Pana-
etiumque præcellentes ingenio viros, domi, militiaque secum
habuerit. Quæ variè corrigere, mutare, sententia frustra.

Ius ciuile. CCC.^{um} fori præscriptio. Emendatæ
Theodosianæ Constitutiones. Cap. II.

Ius ciuitatis, ius ciuile dicitur non modò quod ciuitas
 constituent, sed quod etiam eidem debetur, aut quod
 ad rem ciuitatis pertinet. Si accipitur in Nouella prima
 Theodos. & Valentin. tit. 28. *ut totius Reipublice quodquo-*
modo possessor, ciuitatibus restituendis. In verbis perspi-
 cuum est mendam. *Nec non etiam tabernæ, quæ ad ius ci-*
uile pertinent, & à quibusdam quolibet modo intra triginta
annis ab hinc retro numerandos, detenta sunt, nam quis
non videt, rescribendum esse, ab hinc retro numerandos &
disiunctionem, exacti temporis nota, retro Principes, & similia
in Constitutionibus passim, sed & in Pandectis, retro-re-

cup.

curre in l. 16. si fundus, §. 1. de pignor. l. 16. retro, de capt. l. 44. seruum filij, §. 1. de legat. 1. l. 7. de offic. Proc. Quidam ex l. 5. omnes iudices, C. de delator. lib. 10. referunt, *retro iuris ordine*, sed ibi profectò legimus, *recto iuris ordine*. At eadem illa verba, *retro numerandi*, vide quomodo accipiantur, & in l. 3. de priuileg. Scholar. C. lib. XII. & alibi. Sed & in Nouella prima tit. 1. *de patrimonialibus rei dominice, & limetrophis fundis ad Orientem positis*, verba illa corrupta manent: reddet nostra maiestas gratam possessoribus nouitatem, ut petitionis suae ante formidinem, cui Romae desunt penates, securus vomerem, securus falcem possessor exerceat, quod parauit, relicurus heredi. Nam qui corrigere tentant, *petitionis cessante formidine*, frustra sunt, scripserant Imperatores, *petitionis vacante formidine*, obuia apud Principes nostros, aliosque scriptores, illa loquendi ratio. Sunt & corrupta quaedam in Nouell. 4. tit. 14. *de amota militanti bus fori praescriptione*, verba constitutionis: *in cognitionibus cum autem futuris, omnes ex iure venientes assertiones patribus illibatas seruari sancimus*, fortè scriptum fuit, *in cognitionibus &c.* hic nãmerus est eorum, qui fori praescriptionem habent, ut Nouella docet.

De Actionibus. Priscum esse quod dicitur, Obligatio mater actionis. Cap. III.

OMnes dicimus, *Actionem esse iurpersequendi in iudicio quod sibi debetur*. Græci quoque, *δίκη* dicunt, ut vertunt. At Florentini libri Scriptura in l. 51. de obl. & act. ita Celsi verba refert: *Nihil aliud est actio, quam ius, quod sibi debeatur, iudicio persequendi*. Id aures magis tenere videtur. Græcos verò illud maluisse non est mirum, cum & verbo *δικαίνω* vsu sint, non *δικάζω*: & fortè animis

apte, cum petitio in rem, persecutio in personam quoque inferatur, l. 25. actionum genera, l. 28. actio in personam, D. eod. Nisi dicamus, Græcos ita realem quoque designare voluisse, ne ad personalem tantum, definitionem retulisse viderentur: quæ Latinorum quorundam sententia fuit. Difficile si quidem videtur, quod actionis causa id, quod debetur, esse dicitur. Hoc pacto personales tantum actiones hac oratione contineri videbuntur, cum deberi propriè dicatur id, quod ex contractu, vel quasi ex maleficio, vel quasi debeatur, l. 10. l. 11. de V. S. Hæc res Interpretæ omnes diu torfit, nec te facilè expeditas, nisi *καταχρηστικῶς* debiti vocem acceperis, l. 76. si stipulatus, §. 1. l. 115. ita stipulatus, in fin. de verb. obl. §. si iudicio, de except. l. 178. pecuniæ, §. actionis, & §. hoc verbum, Debit, D. de V. S. Præcipua tamen actionis causa obligatio est, quam titulus quoque de obligat. & 22. præsefert. Nam frustra sunt complures ex nostris Interpretibus dum ex eo titulo *ὁ ὅτι ἐστιν ὁπότερος* captant: inter quos Iason, qui Antesignanus in eo titulo à Pragmaticis præsertim dicitur. In Flor. libro ita conceptum video: *De obligation. & action. non contra.* Hinc tritum illud apud nostros, *Obligationem esse matrem actionum.* Sic etiam Actionis originationem, & definitionem inter se apta percipiemus. Paraphrastes enim in princip. tit. de Action. scribit: *ἅπλως δὲ λέγουσι παρὰ τὸ ἄγειν τοὺς ἀγνώμονας ἐν τῷ δικαστηρίῳ: dictæ sunt actiones, quod per se ipsas in ius agamus.* Ex arte quoque probari potest, si damus, obligationem parere actionem, l. 42. licet, §. ea obligatio, de procur. Nam obligationes, gentium iure olim ex fide constituisse, docet Paull. in l. 84. cum ampliùs, de reg. iur. Is, inquit, *natura debet, quem iure gentium dare oportet, cuius fidem secuti sumus.* In quibus verbis, & obligationes, & per has actionum vestigia sub-odorari licet: quæ pertineant etiam ad illud Interpretatum Zetema, *An actio iuris gentium sit:* de quo di-

uidiæ

uidiæ inter nostros, sed relinquamus id sub iudice, & viam nostram ire pergamus. Sic & in l. 9. eandem, de duob. reis, & apud Vlpian. in l. 1. de reb. cred. Omnes enim contractus, quos alienam fidem secuti instituiamus, complectitur: Nam, ut lib. 1. quæstionum Celsus ait, credendi generalis appellatio est, ideo sub hoc titulo Prætor, & de commodato, & de pignore edixit. Nam cuicumque rei adsentiamur, alienam fidem secuti, mox recepturi, quid ex hoc contractu, credere dicimur. Senec. de benef. lib. 3. c. 15. *Cogere fidem, quam spectare malunt.* Dixit *cogere*, quia *Debitor est, à quo inuito exigi potest*, ait I. Consultus in l. 108. de V. S. adscribam appposita verba Senecæ fusiùs. Vtinam quidem persuadere possemus, ut pecunias creditas tantum à volentibus acciperent! utinam nulla stipulatio emptorem venditori obligaret, nec pacta conventaque impressis signis custodirentur; fides potius illa servaret, & æquum colens animus! Sed necessaria optimis prætulerunt, & cogere fidem, quam spectare malunt. Adhibentur ab utraque parte testes. Ille per tabulas plurium nomina, interpositis pararijs, facit: ille non est interrogatione contentus, nisi rem manu sua tenuit, o turpem humani generis fraudis, ac nequitie publicæ confessionem! annulis nostris plusquam animis creditur. Quæ omnia eleganter sanè declarant complura, quæ ad pacta conventa, ad stipulationes, ad cauendi morem pertineant. Hinc apud nostros sequitur titulus de iure-iur. nempe ius-iurandum ad fidei confirmationem pertinet, & ab ea mente, ut puto, in titulo Codicis illa iuncta fuere, *de reb. cred. & iure-iur.* I. Consulti tamen nullam huius rei mentionem fecerunt, sed ad remedium tantummodo litium expediendarum retulerunt, l. 1. eod. Quod autem vulgus Interpretum iaciat, *Obligationem esse matrem actionum*, quidam explodunt, cum & obligatio quandoque sine actione pendere possit, contra naturam eorum, quæ *op. i. l.* dicantur, l. 4.

l. 9. de tut. & rat. distr. l. 4. rem pupilli. salu. for. Hæ de-
 suggestu Stentorea voce clamant, & alia complura. Pax!
 nam eam loquendi rationem antiquissimam esse ostendere
 possumus. Complura ego credo per manus tradita, scho-
 lastico pulueri hæsisse, id mihi dicit Theophil. init. tit. XIV.
 de obl. lib. 3. *Quo igitur pacto ab actionibus diuercentes, ad
 obligationes defleximus? sed hic ordo defendi potest. Nam
 qui de obligationibus disserit, sensim de actionibus quoque
 disserit: siquidem matres actionum sunt obligationes. Nec
 eo tantum loco hanc loquendi rationem vituperat, verum
 etiam lib. 3. tit. 20. §. 8. *ἡ δὲ δίκη*, seu animi affectionem,
 dixit esse matrem *τῶν συμβαλλόμενων*, seu contractuum. Cum
 verò ex contractu consequantur, & oriantur obligationes,
 & præcipuè quæ aut re, aut verbis, aut consensu, aut lit-
 teris contrahi dicuntur, §. 2. de obligat. verbis Theophili
 rem hanc in vniuersum sic explicabimus: *Mater contra-
 ctuum est animi affectio: ex contractibus oriuntur obliga-
 tiones: obligationes verò sunt matres actionum.* Itaque ve-
 teres iuris Interpretæ in eo minimè somniasse videntur:
 sed qui assertores illius Dogmatis vituperat Gomefius,
 ipse potius sufflaminandus est.*

*De in ius voc. explicata l. 2. præter sententiam Græ-
 corum, & Latinorum Interpretum.*

Cap. IV.

Cum in ius vocare dicimus, & ad locum, & ad perso-
 nam ius dicentis, & ad rem ipsam referre possumus:
 variè si quidem exauditur. Ad locum, quem ita determi-
 namus, *ubicumque Prætor salus maiestate Imperij sui. salu-
 moque more maiorum, ius dicere constituit.* τὸ δικαστήριον. l.
 pæn. de iust. & iur. Græci lib. 2. βασιλικ. in Synopsi sic ex-
 primunt: *ὁ τόπος, ἐν ᾧ δικαιοδολῶ, σοφισμὸς τῆς μεγαλειότητος*
τῆς

τὸν ἀρχὴν, ὃς ὁ ἴσους πατέρον. Dicimus etiam *in ius vocare*, idest ad eum vocare, qui ius redditurus sit, §. fin. de pæn. tem. litig. Præcipuè tamen *in ius vocare* dicimus, *iuris experiundi causa querere*, l. 1. D. de in ius voc. Non omnes tamen, nec semper in ius vocare licebat, extipiantur certi casus, certæque personæ. Non semper, ut si vadium intercessisset: nam qui satis dedisset, ex his erat, qui neque sequebantur, neque ducebantur, quæ verba edicti fuisse constat ex Caio in epigrapho l. 48. solum, de V. S. ad id pertinet auctoritas Pandectarum, *In ius vocati ut eant, aut satis dent*. Cæteroqui *ius* sponsores significat in re capitali, *præ* in re familiari, sed illa significatio confunditur, ut pleræque alia nomina cum quæstionibus furtorum cum lance, felicio, & toto iure Faunorum, atque Aboriginum euauerunt: qualia sunt, *Proletarij, Affidui, Scautes, Vades, Sub vades, XXV. asses, Taliones*, & alia huiusmodi, ut respondit L. Consultus quidam apud Gellium lib. 16. c. 40. Non omnes: si quidem complures personæ recensentur, quas in ius vocare non licet, & inter eas in l. 2. D. de in ius voc. enumerantur ab Ulpiano, *qui propter loci velligianem inde se mouere non possunt*, quæsitum est à compluribus, qui nam illi fuerint, & puto pretium operæ me facturum, si in illius loci sententia eruenda aliquam operam posuero. Glossator Latinus, & plerique ex nostris Interpretibus ad Monachos illa trahunt, & ad Nouell. 79. Verum cum Ulpiani æuon illæ essent Christianismi vires, ut legibus instituta nostra ab iniuria vindicarentur, quin potius vexarentur, & inauditis supplicijs constantes Martyres cruciarentur, alterum ex duobus dicendum superest, aut Ulpianum aliud intellexisse, aut Tribonianum ea verba adieciisse, quod postremum magis placuit quibusdam non obseuri nominis nostræ tempestatis I. Consultis, inter quos Duarenus, qui neque de Vestalibus Ulpianum intelligi posse credidit. Verum si dicatur,

Romani.

Romani iuris Architectos, Græci nempe Imperij homines, & Constantinopolitanæ vrbis procures, ea verba adiecisse; tunc ego ipsorum potius Græcorum I. Consultorum, & eiusdem nouæ Romæ Togatorum expositionibus credendum esse putarem, quam Latinorum, qui multis post-sæculis, & diuersis longè moribus innutriti, Glossemata iuris certè non penitenda nobis reliquerò. Igitur Græci Scholiastæ ad ea Vlpiani verba, tale Glossematium habent: *οἱ ποῖοι εἰσιν οἱ στήλαι, ὅτι τισιν ἐαυτοὺς ἀγαλάνουσιν οἱ λαοὶ ἀπὸ τῆς γλῶτταις*. id. *qualia loca sunt, quibus se ipsos includunt qui stilita dicuntur*. Sunt autem *stilita*, columnarij, nempe qui stelas, seu columnas ascendebant, vt seorsim degerent, & Deo viuerent: quorum frequens mentio apud Historicos. Auctorem huius instituti Simeonem illum fuisse ferunt, quem & *magnum*, & *Stelitem*, seu *Columellam* inde appellarunt. Auctores Euagrius, Metaphrastes, & vt alij referunt, Glycas in Annalibus. Huius Simeonis Mandram, & Columnam accuratè descripsit, vel ex alijs potius retulit Nicephorus lib. 14. c. 51. Ab hac Mandra prodijt etiam Daniel Columella, qui Leonis æuo in Anaplo Columnam conscendit, vt idem Callistus refert lib. 15. c. 22. erat autem *ἀνίστασις*, idest *transitus*, vel *transitus*, regio quædam in parte dextra Euxinum pontum nauigare incipienti: quo loco Constantinus Archangelo Michaeli templum construxit, quod postea restituit Iustinianus, vt scribit Procopius. Hos igitur Græca prudentia esse credidit, quos propter loci religionem indè se mouere non posse Vlpianus dixit; aut potius ex Ethnicis ad nostros mores eo modo Græci I. Consulti traduxere. Sed si quis Vlpiani ea verba fuisse deffendere mallet, & simul quid ille per ea voluerit, certius coniectare cuperet, licet res ardua, & alæ plena videatur, hanc tamen fortè rationem inire posset. Antiquitus non modò templorum, & sacrarum rerum, verùm etiam religiosarum, & sepulcrorum cura quibusdam demandabatur qui

qui loco perpetuo additi indè se mouere non poterant. De utroque exemplum exstat in l. 17. & l. 18. §. cibaria, D. de cibar. & aliment. legat. vbi Scauola refert, testatorem per fideicommissum cibaria, & vestiaria reliquisse, & hæc verba adieciſſe: *Quos liberos meos ubi corpus meum positum fuerit, ibi eos morari iubeo, ut per absentiam filiarum mearum ad sarcophagum meum memoriam meam quotannis celebrent.* Papinianus etiam in l. 71. Titio centum §. Titio centum 2. de condit. & dem. tale legatum retulit: *Titio centum relicta sunt, ut a monumento meo non discedat.* sed & in l. 44. Mæuia, D. de manum. test. Modestinus scribit: *Mæuia decedens seruis suis nomine Sacco (vel Succo, ut est in Basil.) & Eutychie, & Eirene sub conditione libertatem reliquit his uerbis: SACCVS SERVVS MEVS, ET EUTYCHIA, ET EIRENE ANCILLAE MEAE OMNES SVB HAC CONDITIONE LIBERI SVNTO, VT AD MONVMENTVM MEVM ALTERNIS MENSIBVS LVCERNAM ACCENDANT, ET SOLLEMNIA MORTIS PERAGANT. Quæro, cum adsiduo monumento Mæuia Saccus, & Eutychie, & Eirene non adsint, an liberi esse possunt.* De illis igitur Ulpianum sensisse, fortasse dici potest, cum in d. l. 2. de in ius uoc. negauit, in ius uocari posse illos, qui propter loci religionem inde se mouere non possunt. Nam religiosum locum dicimus, in quem ἀγίασμα illata sint, l. in tantum, §. religiosum, de rer. diuis. Nec mirum, hos in ius vocari non potuisse: si quidem & alias propter religionem veluti ut mortui sepeliantur, stricta ratio insuper habebetur, idest παρορᾶται, ut Græci vertunt in l. 51. §. 1. D. ad l. Aquil. quæ ipsius Iuliani sententia est, itemque Papinianus in l. 43. D. de relig. Olim quidem non modò Pyramides, seu Obelisci, vel Columnæ monumentis superponebantur, ut Isidorus scribit Origin. lib. 15. c. xi. & Arist. 7. Politic. c. 2. verum etiam casulis, & ædificijs superpositus

Miscell. Erud. Tom. 4. T t t hæ

habitabatur, in sententia Alfeni Senctionis sub Praefecti
 classis primae Misernatum, quam referunt Collectores an-
 tiquitatum: *extr. igitur. Aedificia solo purno. postea. depre-*
hendentem nequis. villo. sepulchro. superposita. ant. consuetud.
apparuit. Mendicantem eorum. iure. factum. In alio item
 antiquo lapide: M. AVRELIVS. ROMANVS. ET
 ANTISTIA. CHRESIME. VXOR. EIVS. FECE-
 RVNT. SIBI. LIBERTIS. SVIS. POSTERISQVE.
 EORVM. MONVMENTVM. CVM. AEDIFICIO
 SVPERPOSITO. Macer etiam tale aliquid voluisse vi-
 detur in l. 37. funeris, §. 1. D. de relig. Extra causam hanc,
ne ad tactu conversationis humana pietulum admittatur, vt
 ex Paullii sententijs auarioribus alij regulerunt, nisi dicamus
 postea id omnino vetitum fuisse, l. 12. §. 1. D. cod. Sed de
 sepulchralibus nunc haec.

De Antimonia multa fame inter l. 36. cum in cor-
pus, de acq. rer. dom. & l. 18. si
ego, de reb. cred.
Cap. V.

NEMO non videt, quam ex diametro pugnet Vl-
 pian. in l. 18. si ego, de reb. cred. cum Iuliano in l.
 36. cum in corpus, de acq. rer. dom. & quam frustra pax
 tentata sit adhuc, quam in cassum varia doctorum virorum
 ingenia in eo componendo discidio laborauerint, rursus
 nemo non videt. Ait Ulpian. Si ego pecuniam tibi, quasi
 donaturus dederō, tu quasi mutuam accipias, Iulianus
 scribit, donationem non esse, sed an mutua sit, viden-
 dum, & puto nec mutuam esse, magisque nummos acci-
 pientis, non fieri, cum alia opinione acceperit, quare, si eos
 consumpserit, licet conditione teneatur, tamen doli excep-
 tione

tionem uti poterit, quia secundum voluntatem dantis num-
mi sunt consumpti. Ait Iulianus: Cum in corpus qui-
dem, quod traditur, consentiamus, in causis vero dissen-
tiamus, non animaduerto, cur inefficax sit traditio, veluti
si ego credam me ex testamento tibi obligatum esse, ut
fundum tradam, tu existimes ex stipulatu tibi eum deberi,
nam & si pecuniam numeratam tibi tradam donandi gra-
tia, tu eam quasi creditam accipias, constat proprietatem
ad te transire, nec impedimento esse, quod circa causam
dandi, atque accipiendi dissenserimus. Puto constituen-
dum esse, ambiguitatem in primis ex Ulpiani verbis oriri,
cum Iulianus perspicue scribat, proprietatem ad accipien-
tem transire: nec aliqua tergiversatione utemur, ego certe
in Ulpiani sententia haereo; is enim in parte Iuliani sen-
tentiam laudat: deinde profert quae minus inter se respon-
dere videantur. Dicit, nummos accipientis non fieri, ad-
dita ratione, *cum alia opinione acceperit*. quid? nonne
potius constat ea opinione accepisse, ut nummi sui fierent?
sanè sic accipit qui mutuos accipit: ne dicamus, in mutuo
non transferri dominium, quod viro docto excidisse nol-
lem, sed de litteris optime meritum, non est cur post ro-
gum insultemus. Dices, *aliam opinionem* hinc dici diuer-
sam, quasi ideo proprietatem ad accipientem non transferit,
quod in causa consensum non fuerit, de hoc dicemus po-
stea. Nunc ego magis puto I. Consultum ita scripsisse: *Scd*
an mutua sit, videndum, & puto nec mutuam esse magis,
quam nummos accipientis non fieri, cum alia opinione acce-
perit. Hoc vult Ulpianus, quod qui neget, donationem,
aut mutuum esse, negare pariter videatur, nummos acci-
pientis fieri, quasi si dominium transferri debeat, ex alter-
utra harum causarum transferri debeat: sibi tamen po-
tius dicendum videri, quod nec mutua pecunia sit, quam
quod accipientis non fiat, hoc enim casu dari medium
quiddam, ut licet nec donatio, nec mutuum sit, non ta-

Tttt 2. men

men dici debeat, accipientis nummos non fieri, sed potius fieri. Addit rationem, *cum alia opinione acceperit*, quæ verba & ad mutuum, & ad dominij translationem referri possunt: nam vtrumque proximè coniunctim pronuntiauerat, si ad mutuum respicimus, dicemus, nec mutuum esse, ideo pronuntiasse, quod alia opinione nummos acceperit, idest diuersa mente ab ea, qua dati fuerant: ideoque deficiente consensu, contractum dici non posse, cum contractus sine consensu non sit, ita nõ est mutuũ, si verò ad dominij translationem hæc verba pertinere placuerit, quod tamen minùs probo, dicemus ideo negari nummos accipientis non fieri, quod alia opinione acceperit, idest vt fierent, quasi dicat, cur magis credemus, nec mutuum esse, quam nummos accipientis non fieri? *quia*, inquit, *alia opinione accepit*, nempe vt fierent, hæc opinio ex vtroque latere fuit, idest dantis, & accipientis. Nam & qui dabat quasi donaturus, ea opinione dabat, vt pecunia fieret accipientis: & qui accipiebat quasi mutuam, itidem in idipsum, vt sua fieret, accipiebat. Meritò igitur dicemus, potius nec donationem esse, nec mutuum, quam nummos accipientis non fieri: fiunt enim, si vtriusque voluntatem spectemus, nec Iuliano visum, iuris esse, nullam vim voluntatem habere, licet circa causam dandi, accipiendique non conuenerit, sed satis esse, ex eo effici, ne sit mutuum habet rationem, vtriusque voluntas dominij translationem continet; sequitur ex his, voluntatem spectandam esse, si quod actum est, alicui legitimo negotio comparari debeat: & ita secundum voluntatem accipientis esse promutuum, secundum voluntatem dantis esse quasi donationem, ad hoc pertinent, quæ postea Vlpianus subdidit. Nam si nummi consumpti fuerint, mutuum quidem, quod ab initio non constitit, non conualescit, sed bona fide consumpta pecunia conciliatur. ideo datur conditio de benè depensis, vel ex consumptione, l. 11. §. fin. l. 13. D.

de

de reb. cred. Hoc est, quod Vlpian. dicit: *Quare si res consumpserit, licet conditione teneatur*. id tantum ex parte accipientis, qui mutuam pecuniam esse volebat, ex parte verò dantis, qui donaturus, dabat, quid sequi debeat, subdit: *tamen doli exceptione uti poterit*. ratio est, quia secundum voluntatem dantis nummi sunt consumpti. Itaque voluntas & dantis, & accipientis aliquatenus efficax erit, nec officiet, quod illis causæ diuerterint accipientis quidem, qua mutuum, quod volebat, consumptione conciliatur, & pecunia condici potest: dantis verò, qua doli exceptionem accipienti parit, & benè consumptam pecuniam astruit. Ita Vlpiani verba inter se apta esse videmus, & consonare his, quæ Iulianus scribit. Sed videamus, qua ratione condicio de benè deperitis nasci potuerit, si nummi accipientis facti sunt, idest si dominium pecuniæ in accipientem transiit. Nam ea totiens datur, quotiens ex ea causa numerati sunt, ex qua actio esse potuisset, si dominium ad accipientem transisset, l. 14. de reb. cred. Subsisto, sed propius est, ut dicamus, dominium, ex causa mutui eo casu non transisse, ut retuli. Videndum est adhuc, ne dici incipiat, nuda traditione transferri dominium, contra quam Paullo placuit in l. 31. numquam, de acquir. rer. dom. Credat qui voler, tam obtuso fuisse Iulianum ingenio, ut in illud temere impingat, utriusque voluntas fuit, ut diximus, ut nummi accipientis fierent, fuit etiam causa, ex qua traditio sequi potuit, & licet circa eam dissenserint, hoc tamen impedimentum Iuliano non est tanti. Non videtur nuda traditio, quæ numeratione, & duplici causa instruitur, quod si admisimus hodie, nuda traditione ex quolibet contractu creditam pecuniam fieri fictione quadam, & quod dici solet, breui manu, hoc multò magis admittendum est sine fictione. Denique non est novum, singularia quædam circa pecuniam creditam esse recepta: idque ex benignitate, ut ait Vlpianus in l. 15. singularia,

laria, si aor. pet. & Afric. in l. 34. qui negotia, mandata

Explicata l. 79. si choruz, S. area, de legat. 3.

Cap. VI.

V Ereor, ne aliter quam omnes adhuc acceperimus, exaudienda sint verba Celsi in l. 79. si choruz, S. area de legat. 3. *Area legata*, inquit, *si inaedificata medio tempore fuerit, ac rursus area sit, quamquam tunc peti non poterat, nunc tamen debetur*. Nam si de quolibet edificio Celsum sensisse credamus, pugnat id cum l. 44. servum filij, S. si area, & cum l. 2. si ex toto, & cum l. 24. quod in rerum, S. si quis, de legat. 1. pugnat etiam cum l. 39. si area de legat. 2. cuius hæc verba sunt: *si area legata, post testamentum factum, inedificium impositum est. utrumque debetur, & solum, & superficies*. Itaque suspicor, Celsi verba longè aliter esse accipienda. Si dixerimus, ita dici aream inaedificatam, ut in ea ædes ad diuina ministeria, aut sepulcralia, ut quantum Analectum docuit, extruerentur, par erit. Nam licet locus sacer, etiam post dirutum ædificium sacer maneat, l. 6 S. sacræ res, l. 73. ade de contr. empt. id tamen huic sententiæ non obstat: *in aedificam enim aream, non consecratam, aut dedicatam Celsus diceret, quod pariter dicemus, si locus purus manserit, non illatis reliquijs*. Definiebant areas, inaedificabant, macerijis titulisque dispositis, reliquijs recipiendis destinabant. in vet. lap. *Infrondi. in area. humani. sepeliendique. int. potestasque. esto. ut. huic. area. quam ego. desinij. & a fronte. maceriam. duxi. & titulum. posui. ultra. eam. aream. & maceriam. in fronte. in agro. versus. lato. p. x. retro. usque. ad. Canabum. huic. area. credet. in. qua. pedatura. neque. humari. neque. tumulum. fieri. volo. ut. habeat. ea. area. & a. ergo. & a. latere. accessum. suum*. Hieron. in 18. Esaia,

Eſaia, lib. 7. Quomodo enim acerui lapidum, qui in agris diſperſi ſunt, in vnum tumulum comportantur, ſic de vniuerſis nationibus aceruis credentium congregatus eſt in ruina populi Iudeorum, illis cadentibus, & nobis ſurgentibus, niſi quis mori, *cumulum*, non *tumulum* Hier. ſcripſiſſe. In Pandectarum etiam Indice titulus poſtremus lib. XI. ita conceptus eſt: *De mortuo inferando, & ſepulchro in adificando*. id forte vult etiam Pomponius in l. 3. cod. *ſi propius adus tuus quis adificet & ſepulchrum*. Nam induci volunt, & quali ſuperſit. Videamus, an explicari ſic poſſit: *ſi adiacens adibus tuis quis aliud quoniam adificium, ſed ſepulchrale in adificet*. Veteres ſepulchralibus ſubſcriptionibus maxime intenti erant, quod ſi ædificium adhuc paratum non eſſet, cuiumque temporali tumulo interrim reliquias commendabant. l. 14. & ſi quis, §. impenſa, de relig. Locus ædificari dicebatur. Eiufdem noſtri Iuuentij Celfi l. Conſulti ſubſcriptio, & monumentum elegans exſtat in hanc rem. Velius Fidus. Iubentio. Celſo. Collega. ſuo. Salarem. Deſideri. Frater. Arrij. Alphij. Ariæ. Fadillæ Domini. N. Imp. Antonini. Aug. Matris. Liberti. Libellum Tibi. miſi. cogniti. mihi. ex longo. tempore. primæ. iuben- tutis. etiam. miratus. cum. ab. Aedibus. eſſem. quot. eo. lo- co. ſe. conſuliſſet. a. quo. didici. cauſas. erequitionis. ſer- & religionis. magnope. a. Domino. N. Imp. impetraſſe. ita. ne. qua. mora. videatur. ei. per. nos. fieri. Libellum. ſubſcriptum. per eundem publicum. ſine. mora. mihi. remit- tas. Opto. te ſaluon. & Pedm. es

Exeplu. Libelli. dati

Cum. ante. hos. dies. Coiugem. & filium. amiſerim. epreſ- ſus. neceſſitate. corpora. eorum. ſicili. ſarcophago. com- mendauerim. doni. quis. locus. quem. emorari. ædifica- retur. Via. Flaminia. inter. miliar. II. &. III. euntibus. ab. vrbe. parte. leua. custodia. Monumenti. Fla. Thume- los. Maſola. M. Seli. Orcili. Rogo. Domine. permittas. Mi- hi.

hi. in. eodem. loco. in. marmoreo. sarcophago. quem. Mihi. modo. comparavi. ea corpora. colligere. vt. quando. ne. ego. esse. desier. pariter. cum. eis. ponar. Feretrum. fieri. placet. Iubentius. Celsus. Promagister. subscripsi. III. nonas. Noemb. Antio. Polione. &. Opimiano. Kof. Ordinalis. Seuero. &. Sabiniano. Col. Verum si damus, locum purum fuisse, aut non dedicatum, cur Celsus in d. l. 79. si chorus, negat, medio tempore peti potuisse? Puto quia testator Deo, seu DIs manibus, vt tunc loquebantur, destinauerat, vt iam extra commercium videretur sed & per hoc mutatam esse voluntatem ex diuersa destinatione, vt in d. l. 24. & in d. l. 44. de legat. 1. Macrob. Sat. lib. 3. c. 6. *Nam quidquid destinatum est dÿs sacrum vocatur*, vocatur tamen, non est, l. 2. ff. de pollicitat. l. 3. C. de furt. & seru. corrupt. equidem *sacrum*, *adificium consecratum Deo*, inquit Festus. Hæc si non admittimus, dicendum fortè videbatur, hanc Celsi sententiam improbatam esse, l. 98. qui res, §. aream, de solut. quasi peti, & vindicari possit, quod præstari tamen non debeat, sed tantum pretium, vel æstimationem dari oporteat, quod scitum de tigno iniuncto in XII. sed tunc aram alienam legatam fuisse, in verbis quoque Celsi dandum est, quod de hac Paullus ibi tractet: & super-erit Antinomia.

Actio efficax, ad §. 1. de except.

Cap. VII.

Efficacem dicimus conditionem, quæ ad constituendam obligationem ponitur, dicitur efficax, quia hæc spectatur, vt sit obligatio, quæ post perfectam obligationem adiicitur, non est efficax, quia nullam ad obligationem constituendam efficacitatem habet: vt in illa stipulatione, CENTVM DARE SPONDES, NISI NAVIS
VIS

VIS EX ASIA VENERIT ? hæc conditio non pertinet ad constituendam obligationem, l. 44. obligationum, §. conditio, de obl. & act. Actio quoque dicitur efficax, quæ reum iure condemnare possit, l. 34. Titia, §. qui inuita, de leg. 2. Quæ tamen efficax iure sit, quandoque inefficax reddi dicitur per exceptionem metus causa, aut doli mali, vel in factum, l. 13. si mulier, de iur. dot. vel etiam sine effectu relinqui, l. præult. C. de adopt. sed, quantum pertinet ad actionis naturam, quæ vim habebat, & iure civili efficax erat, si exceptione eliditur, non ideo dicendum est, efficacem non fuisse, efficacem dicimus actionem, quæ possit condemnationis effectum fortiri, quod si exceptione elidatur, nihilominus tamen efficax fuit, non exigitur, ut effectum habeat, quæ dicitur efficax: exigitur ut habere apta nata fuerit, & haberet utique, nisi exceptio obijceretur, sic accipiendus Tribonianus in §. 1. de except. Si metu coactus, aut dolo inductus, aut errore lapsus stipulanti Titio promissisti, quod non debueras promittere, palam est iure civili te obligatum esse, & actio, qua intenditur dare te oportere, efficax est: sed iniquum est te condemnari, ideoque datur tibi exceptio quod metus causa, aut doli mali, aut in factum composita ad impugnandam actionem, dixit ad impugnandam, nimirum ne vim suam exserat actio efficax, dicetur efficax, quæ vim habet iure civili, εἰρημὴν. Theophil. in exceptionis definitione: δικαλογία τις, ἀρμόζουσα τὸ πρῶτον κατ' ἀγωγῆς εἰρημολογίας μὴ τῷ τόμῳ, ἀδικον δὲ τῇ φύσει ἀποκαλλομένης ἰχλῦ. idest: *iudicialis allegatio quadam reo competens adversus actionem, qua si ius spectes, efficax sit; si naturam, citra iniuriam ad effectum perducere nequeat.* Igitur non est, cur in his verbis distinguamus, ut efficax actio sit origine, non exitu, ut putat Cuiac. Efficacia est eorum, quæ dicuntur τῇ δυνάμει. Priscianus in Theophrastum de anim. c. 13. species ἡψας efficacem habere potentiam dixit, quod si aliquod impedimentum ob-

fiat, non ideo statim dicendum, efficaces non esse. Spennappus, sed quis alius ex Blacenicis, in definitionibus: *potentia, quod per se ipsum efficax*. Itaque potentia effectum re ipsa non continet, sed vim ad effectum, & momentum. Ideoque fortasse Philosophus lib. 5. diuinæ Philosophiæ, potentiam, & actum ad effectus non reulit, vt cæteras causarum differentias retulerat. Quo tamen loco Interpretes alia comminiscuntur, quidam etiam paratragediant, vt hodie fit. Sed hoc ego nunc non ago. Sic efficacem puto dei actionem.

De Malefic. & Mathematic. Vlpiani fragmenta restituta. Cap. Vlll.

Mathematici, ait ille, *genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax: quod in ciuitate nostra, & vitabitur semper, & retinebitur*. Sapiens illis olim Roma, & Italia interdictum: demum S. Consultis de his arceudis cautum sub Tiberio, quorum meminit Tacit. Annal. 2. & Vlpian. vt refert Collator Mosaicar. & Romanar. legum. Fragmentum est huiusmodi. Vlpian. lib. 7. de offic. Procons. sub titulo de Mathematicis, & Vaticinatoribus. Præterea interdictos. (*Pith. interdicta*) est Mathematicorum callida impostura, & obstinacitate persuasio. Nec hodie primum interdictis placuit, sed vetus hæc prohibitio est. Denique existat S. Consultum Pomponio, & Rufo Cons. factum, quo cauetur, vt Mathematicis, Chaldeis, Hariolis, & cæteris, qui similem incertum fecerunt, aqua, & igni interdicatur, omniaque bona eorum publicentur: & sic æternus gentium quis id fecerit, vt in eum animaduertatur. Locus varie corruptus, & maculis repperfus. Pro illis, qui similem incertum fecerunt, Pithœus legi

legi vellet, *similem artem*, nimis abit à vet. scriptura. Lipsius mallet, *similem cessum*, aut *quassum*, nec adsequi videtur. Vocem haud tritam mendo causam dedisse crediderim, & legam, *similem incantum*, significat, ut puto, Magorum cantamina: ut apud Gellium *incantiones*. Mox rescribe, & *si ceterarum gentium quis id fecerit, in eum animaduertatur*. Significat, non modò in Chaldaeos animaduertendum esse, sed in alios quoque ceterarum gentium, si eadem admiserint. Hieron. in Daniel. c. 1. pro Hariolis, Magis, vulgata editio Sophistas, & Philosophos transtulit: non iuxta hanc Philosophiam, & Sophisticam disciplinam, quam Græcorum eruditio pollicetur; sed iuxta doctrinam gentis barbaræ, qua usque hodie Chaldaei philosophantur, *idem rursus in c. 2.* Quos nos Hariolos, ceteri *ἱκανοὶ* interpretati sunt, idest incantatores. Ergo videntur mihi incantatores esse, qui verbis rem peragunt: magi, qui de signis philosophantur: malefici, qui sanguine utuntur, & victimis, & sæpe contingunt corpora mortuorum. Porro in Chaldaeis *μαθηματικῶν* significari puto, quos vulgus Mathematicos vocat. Consuetudo autem, & sermo communis Magos pro maleficis accipit: qui aliter habentur apud gentem suam, eo quod sint Philosophi Chaldaeorum, & ad artis huius scientiam Reges quoque, & Principes eiusdem gentis omnia faciunt. Unde, & in natiuitate Domini Saluatoris ipsi primi ortum eius intellexerunt, & venientes in sanctam Bethlehem, adorauerunt puerum, stella eis desuper ostendente. *Isidor. lib. 8. c. 9.* Genethliaci appellati sunt propter natalitiorum, considerationes dierum. Geneses enim hominum per XII. cæli signa describunt, siderumque cursu nascentium mores, actus, & euentus prædicere conantur, idest quis quali signo fuerit natus, *mox subdit*: Hi sunt, qui vulgo Mathematici vocantur: cuius superstitionis genus constellationes latini vocant, idest notationes siderum, quomodo se habe-

ant, cum quisque nascitur. Hæc ipsa Rabanus. Imitatione Augustini scripta, vel relata potius ex lib. 2. de doctr. Christ. c. 21. & 22. Complura de his apud Censorin. c. XI. Contra quos Hieronymi quoque ævo circumferebatur liber de Fato, Minucio Felici adscriptus, ut ipse in Catalogo scribit, & Ep. 54. ad Magnum. Ars omnibus ferme sæculis famosa, quam sinistram appellat Cassiodor. Ep. 22. lib. 4. maleficam Ancyrana synodus c. 23. Criminis reos neque dignitas eximit poenæ, l. 7. C. de malefic. & mathematic. quod intelligendum est de his, qui fuerint in comitatu, ut Græci notant lib. 60. ΒΑΣΙΛΙΚ. contra hos etiam lata l. 10. C. de Episcopis. Iud. Hos super Imperio consultuisse capital fuit: cuius criminis apud Tacitum, aliosque crebra mentio. Ulpianus noster apud eundem Collatorem: sæpissimè denique interdictum est fere ab omnibus Principibus, ne quis omnino huiusmodi ineptijs se immisceret: & variè puniti sunt hi, qui id exercuerunt, pro mensura scilicet, & consultationis, emenda pro mensura scelestis. Nam etiam capite puniti. Paull. sent. lib. 5. tit. 21. quide salute Principis, vel summa Reipublicæ Mathematicos, Hariolos, Haruspices, Vaticinatores consulit, cum eo, qui responderit, capite punitur. Mathematicorum itaque nomen famosum, quod eo Genethliaci præcipuè vocarentur: Geometræ verò licèt re ipsa contineantur, inter Mathematicos tamen minimè censerentur. Itaque apud Maximianum, & Diocletian. distincta harum artium mentio, in l. 2. C. de malefic. & mathem. *Artem Geometriæ discere, atque exercere, publicè interest: Ars autem Mathematica damnabilis est, & interdicta omnino.* Et lib. 60. ΒΑΣΙΛΙΚ. ἡ μὲν γεωμετρικὴ δημοσία διδάσκεται, ἡ δὲ μαθηματικὴ κατακρίνεται. Quo loco deest glossematium, quod refert Theodorus Balsamon ad caput illud ita scribens: καὶ ὁ παλαιὸς φησι, μαθηματικὴν εἶπε τὴν ἀστρονομίαν: & antiquus ait, Mathematicam dixit Astronomiam, Ful-

Fulgent. Mythologic. lib. 3. distinguit Mathesin ab Astro-
nomia : *In Astrologicis, prima Matheſis, ſecunda Astro-*
nomia . & Paullò poſt : Apud Astrologos, aliud eſt astro-
rum, & ſiderum curſus, effectusque cognoscere, aliud ſi-
gnificata traducere. Gell. lib. 1. c. 9. Hi dicebantur in eo
tempore μαθηματικοί, ſcilicet ab ijs artibus, quas iam diſce-
re, atque meditari incœptauerant : quoniam Geometri-
am, & Gnomonicam, Muſicam, cæterasque item diſci-
plinas altiores, μαθήματα veteres Græci appellabant. vul-
gus autem, quos gentilitio vocabulo Chaldæos dicere
oportet, Mathematicos dicit. Alexander tamen, vt & cæ-
teris Profeſſoribus, ſic & Mathematicis, & Haruſpicibus
ſalarium inſtituit, vt Lampridius refert, ſed & Bardas Cæ-
ſar Conſtantinopolitanus Leoni Mathematico ſtipendium
conſtituit, quin & Vlpianus innuit, antea quoque publicè
aliquando Mathematicos profeſſos fuiſſe : *Nam diſſimu-*
landum eſt, nonnunquam irrepiſſe in uſum, ut etiam pro-
ſiterentur, & publicè reprobenderent. quod quidem magis
per contumaciam, & temeritatem eorum factum eſt, qui viſi
erant vel conſulere, vel exercere, quam qui fuerant permis-
ſum. Totum hoc fragmentum, vno verbo veteri, Augiæ
ſtabulum, & mendis vbertim refertum. Pithœus in prio-
ribus, immiſſa negatione, legit : *Nam diſſimulandum non*
eſt. Sed antiqua ſcriptura defendi poteſt. Vult enim Vl-
pianus, licèt antea publicè profeſſi eſſent, ex quo aliquis
dicere poſſet, ferendum hodie pariter eſſe vt profiteantur,
quaſi recepto more, & auctoritate ex publica patientia,
quaſita, attamen id ſpernendum magis eſſe, nulla teme-
ritatis habita ratione, & quaſi non intelligatur, vt in l. 30.
de rei vindic. ſequentia ita reſtitui poſſe crediderim : *quod*
quidem magis per contumaciam, & temeritatem eorum fa-
ctum eſt, qui niſi erant vel conſulere, vel exercere, quam
qui eorum fuerat permiſſum, ſcriptum qui, pro cai, vt &
quibuſdam Pandectarum locis, ita pariter ſcriptum repe-
rio

rio in alijs Vlpiani fragmentis ante hæc ipsa editis, tit. X. de tutelis: *Is qui tutela in iure cassa est, cassus tutor appellatur.* Sed video præterea, Chaldaeos, & Genethliacos non solum indistincte Mathematicos dictos fuisse, verum etiam Magos: Isidor. Primum autem iidem stellarum interpretæ Magi nuncupabantur, sicut de his legitur in Evangelio, qui natum Christum annunciauerunt, postea hoc nomie soli Mathematici dicti. Michael quoque Psellus de Dæmonibus, Magiam dicit maximè instrui Astronomica facultate. Nec aliud voluisse videtur Callistenes in historia Alexandri, seu quisquis ille fuit, quicam conscripsit, siue γνήσιος, siue ὑποβολιμαῖος. Verba prolixius adscribam, cum liber, quod ego sciam, nondum editus sit. Nescienabo verò, cum in Macedoniam venisset, ingentem in primis famam peperit studium, quod in Inspectionibus impensè collocabat: adeo vt Olympias Regina, cum de eo multa accepisset, & Philippus eius vir in expeditionem profectus esset, noctu ad eum venerit, ac responsum ab ipso super eo, quod quærebat, retulerit. Igitur paucos post dies accersitus ab ea, & coram adesse iussus, admirabilem speciem conspicatus, in eam pulchritudinem exarsit: protendensque manum, Salue, inquit, Macedonum Regina, ad quem illa, Et tu salue optime Propheta, simul accedere, & assidere iuber, rogans, Ipse ne esset Aegyptius ille Vates, cuius responsa rebus ipsis apprimè conuenire consulentes compererint, additque, se quoque in spem adductam esse, vt ex eo intelligeret, quonam genere per Inspectionem vera prædicantur. Tum ille, Varia, inquit, ratio est, Regina, quaid, quod quærimus contemplantes assequamur, sunt enim Horoscopi, Signorum Interpretæ, Somniorum Coniectores, Ventri loqui. Genethliaci, qui Magi dicti, & Vaticiniorum potentes. Augustin. Confess. lib. 4. c. 3. Planetarios appellat: illos Planetarios, quos Mathematicos vocant, planè consulere non desistebam. Aurelius,

lius, planè dixit, vt & plani aliquando a latinis dicuntur, & mori. Nicephorus quoque lib. 5. c. 24. cum refert hærefim Helcesaiterum, ait, eos complecti Astrologiam, & Mathematicum errorem, alludit Seneca in ludo: *patere Mathematicos aliquando verum dicere*, falsè notat mendax hominum genus. Idem tamen & *υμῶν* sumit Ep. 89. Olim ex Ecclesia eiec'tos fuisse, notat Harmenopulus in Epitome Can. tmem. 2. tit. 3. & tmem. 3. tit. 2. ex Can. 36. Laodicenæ verba tamen Synodi hæc sunt: Quod non oporteat Sacerdotes, aut Clericos esse Magos, aut Incantatores, aut Mathematicos, vel Astrologos, aut ea facere, quæ dicuntur amuleta: quæ sunt ipsarum animarum vincula. Eos autem qui hæc gestauerint, ex Ecclesia dei jci præcepimus. Itaque non solum eiec'ti Sacerdotes, & Clerici ob hoc crimen, sed etiam quitalibus phylacterijs vterentur. In eadem Harmenopuli Epitom. scd. 5. tit. 3. similia quædam notantur ex can. LXI. Synodi in Trullo, & ex XI. Basilij. *Qui Hariolis, vel his, qui Centuriones appellantur sese dediderint tamquam ab illis arcanum aliquod percepturi, sexennio succumbant, vt homicidæ pena puniantur. Secundum hæc, & qui vrsos attrahunt, & qui fortunam, & fatum, & genealogiam in ore habent, & qui Nephodioctia dicuntur, & Gyteta, & Phylacterij, & Harioli. Quod nisi respuerint, ex Ecclesia eijciantur.* Ex eo ab Ecclesia pulsus Aquila Ponticus: ille, qui anno XII. Hadriani Imperatoris, vt auctor est Epiphanius in lib. de mens. & ponder. in translatione Testamenti veter. versatus est. Nam cum Mathematicum errorem relinquere noller, ab Ecclesia eiec'tus, ad Iudaismum diuertit. Inuasit hæc superstitio medicam quoque facultatem. Quædam me legisse memini apud antiquos Medicos: & sæpè visuntur *σοιχῆς*, & imagines ad Constellationes factæ. Vlpianus in l. 1. de extraord. cognit. inter medicinæ genera hæc, aut similia recipi posse negat, & sunt sanè talia, quæ meritò Ethnici quoque improbauerint quæ-

quæque inter nostros non usurpauerint, nisi Hæretici, in primis Valentiniani, ac alij Ecclesiæ perduelles, quibus Deo potior esset ABPAA. Ex Can. 24. Ancyranæ, quomodo pœniteant, refert Niceta Chartophylax, quæ utinam hodie suo loco haberentur! Non enim videremus identidem Clericos circuitores in Aulis Principum, fata præscribere, non secus ac impostores cæteri facere solent.

*Ad l. 19. Labeo, de V. S. & ad l. 1. de pact.
Cap. IX.*

M Agnis aliquando contentionibus agitari audiui, quam ratione intelligi debeat quod Labeo dixit *Contractum esse vltro-citroque obligationem*, l. 19. de V. S. Multa referre solent congerrones, & opinionum hamaxarij, nominibus recentiorum Pragmaticorum affatim in congeriem prolatis, mihi simplicitas in iure civili edisserendo semper placuit. Itaque puto, eum, qui contractum dicat obligationem vltro-citroque, non totam definitionem, sed præcipuam definitionis partem dicere; & similem esse ei, qui hominis finem proposuisse crediderit, cum dixerit, id esse, quod ratione vtatur. Nam, quod præcipuum est, dixit. Ita & contractus potissimam partem, per quam a pacto seiungitur, illam esse dicimus. At eiusdem contractus nempe *συμβασιματος* integram, & absolutam definitionem ex Theophil. in tit. de obligat. §. fin. ita proponere licet: *Contractus est duorum, aut etiam plurium in idem conuentio, & consensus, ad obligationem constituendam, & alterum alteri obnoxium reddendum*. Hæc definitio, cum pacto quoque, & pactioni tribuatur in l. 1. de pact. turbauit quosdam, adeo vt dixerint, Vlpiani definitionem ad quamlibet conuentionem, & ad pactum latè sumptum pertinere,

tinere, sed peccant largiter: nam pacti definitio pactum modo complectitur, contractus verò finis illis verbis auctorior est, *ad obligationem ultro, citroque constituendam*. Non est enim contractus nudus consensus, nudaue conventio duorum, pluriumue in idem placitum, sed illud præterea addendum est. Itaque Vlpianus pactum nudum defiquit, non contractum, non quamcumque conventionem, dici quidem potest & contractus duorum, pluriumue in idem placitum consensus: sed qui hoc dixerit, definitionis contractus partem quamdam expressit, ut diximus. Si pactum modò definire voluit, satis dixit: nam nihil præterea desideratur, non obligationis, non actionis mentio, l. 7. iurifgentium, de pact. si contractum, aliud exigitur, indè dicimus nudum pactum, quod non transeat in nomen contractus. Indignor cum homines pertinaces, ne dicam contumaces, adhuc audio vestita pacta mordicus retinere, cum iam toties decantatum sit, non esse pacta vestita, nisi tereñissima scholastica. Verum, ut puto, nec iuratis crederent: tantum valet apud plerosque quod semel hauserint, & dixerint. Quidam rursus Vlpianum vellicant, quod usus sit consensus voce, quæ latius pateat extra pacti rationem, aptius conventionis nomen usurpari credunt, quod optimè generis vicem referre possit, cum generale ab eodem Vlpiano dicatur. A recto abire, & mentis desipere hi homines mihi videntur. Nam explicat mox conventionem Vlpianus tam luculenter, ut euidenter doceat, consensus voce se non nisi conventionem significasse, & cum conventio ad corpora pertinere videatur, eam ipse ad consensum transtulit, idest ad animorum conventionem; hunc enim consensum modò dicit, non consensum in vnius tantum animo, sed conventionem animorum in vnam sententiam. Disertissimè id explicat: *Nam sicuti convenire dicuntur, qui ex diversis locis in unum locum colliguntur, & veniunt, ita & qui ex diversis animi motibus in unum con-*

sentiant, idest in unam sententiam decurrunt, docuit quid per consensum intelligeret, idest decursum in unam sententiam. Hoc igitur verbum *consensive*, denotat simul sentire, ut *conuenire*, simul venire, ut autem in conueniendo vnus locus exigitur, nec sufficit personarum in idem conspiratio, nisi & locus vnus sit, cum alioqui numquam congregari possint; ita pariter in huiusmodi consensu, idest in animorum conuentione exigitur vna sententia, quæ dicitur *placitum*, aptissimè. Hoc verbum *Placo* præcedentem etiam aliquam diuersitatem dicit, idest varios animi motus, qui in animorum conuentione reperiuntur, ut varia loca reperiuntur in conuentione corporum, cum in vnum colliguntur locum, l. 8. si voluntate, C. de rescind. vendit. Hinc etiam intelligimus, definitionem hanc aptius concipi, si dicatur, *in idem placitum consensus*, quam, ut quidam etferre malunt, & ut a plerisque accipi, & in libris quibusdam cūsum est, *duorum, pluriumque in idem placitum, & consensus*. Græci, ut lego in Synopsi lib. XI. ita referunt: Συμφωνόντων δύο, ἢ τριῶν εἰς ταὐτόν, ἢ πλείονων συναλδοσις εἰς τὸ αἰρετόν, καὶ συναίνεσις: idest, *Pactum est duorum, aut trium in idem, aut plurium conuentio in placitum & consensus*, & conuentionem, & consensum congesse: quod & Theophilus fecit. Harmenopul. Epit. lib. i. tit. IX. §. i ita: Σύμφωνόν τινος δυνάμιτων, ἢ καὶ περισσεύον ἀρίστων καὶ εἰς ταὐτὴν συγκατάθεσις, ὅτι τῷ συμφωνῶν, ἢ γοὰς γινέσκει, ἢ διαλαβῶναι τί, quo tamen loco nescio quo pacto, illa ipsa verba exprimi volunt, nimirum, *in idem placitum, & consensum*: cum Harmenopul. ea distinctè protulerit, ἀρίστων ἀν δικο, καὶ εἰς ταὐτὴν συγκατάθεσιν. Illa quoque verba, ὅτι τῷ συμφωνῶν, καὶ τὰ ἐξῆς, ad transactionem referunt: quod pactum genus sit, transactio species. Attaliata verò hanc definitionem manifesto ad contractus, & ad obligationes etiam produxit, tit. 6. Verba tam perspicua sunt, ut alterius flecti nequeant, obligationes dico civiles: nam quod

quod naturales ex pacto nascantur, & tollantur, non est nouum, l. 5. §. Imperator, l. 95. Stichum, §. naturalis, de solut. Et sanè ferri potest, quod, vt diximus, conuentio non semper pacti nomine censetur, sed sæpè in contrahus nomen transeat, aut speciale, velut emptionis, venditionis, & similium, aut generale, dum stat in primitiuo genere, quod contingit in illis contrahibus, in quibus aliquid datur, aut fit, vt aliquid detur, aut fiat: qui nempe causam habent, nomen non habent, inest pactum contrahui, siue præcedat, siue sequatur, sed illis casibus nomen mutat, quia pacti fine non stetit, non est nudum, cum pacti fine stetit, semper nudum est: adeo vt nuda sint non solum, quæ contrahui ex intervallo adiunguntur, sed etiam ea, quæ ex continenti sequuntur, quæ inesse dicuntur, quæ legem contrahui dant, quæ in ingressu contrahus facta sunt, & contrahum, actionemque μετατυπῶσι, quasi nouam tribuentia formam, & naturam, d. l. 7. iuriscientium, §. 1. quod potentosum videri possit: & verum est tamen, ex doctrina Stephani diligenter Græcus I. Consultus in elegantissima Melete explicauit: a quo sumpsere, vt puto posteriores, colligitur ex verbis I. Consulti Apud Harmenopul. lib. 6. tit. 2. §. 55. idem habes, nudum pactum nimirum neque actionem parere, neque contrahus naturam immutare, si non ex continenti sit appositum, *nudum* dixit, varia exempla relata sunt. Itaque propemodum dicturi sumus quod & ab alijs dictum accepimus, omnia nimirum pacta nuda esse. Dices, etiamne legitima? Idem ille Græcus I. Consultus abnueret, nam nudum pactum dicit, quod non lege quadam, siue S. Consulto confirmatur, quod non transit in speciale nomen contrahus, quod non stat in primitiuo genere, prius, aliquo dato, vel facto, vt aliquid detur, vel fiat, euidenter negat, legitimum pactum nudum dici. Sanè ex legitimo pacto actio nascitur, vel tollitur, l. 6. de pact. ex nudo non nascitur, vt diximus. Qui pactum legitimum

X x x x 2

&

& ipsum nudum pactum dicendum esse asserunt, responderent, ut puto, nasci actionem, aut tolli non ex pacti natura, sed ope legis, aut S. Consulti, quibus adiuuetur, & verò hæc est vis legis, aut S. Consulti adiuuare pactum: ut opinor, tribuere illi hanc efficacitatem, quam non haberet. Præterea probant id ipsum exemplo pollicitationis. Nam ex nuda pollicitatione dotis, adiumento Constitutionum nascitur actio, l. 6. ad exactionem, C. de dot. promiss. & nuda pollicitat. & tamen dicitur nuda, dicatur igitur nudum pactum, & pactum legitimum. Hæc summa erit: Omnia nuda esse pacta, & quæ facta sint de remissione debiti, & quæ iam inito contractu ex interuallo subsequantur, & quæ ex continenti apponantur, & denique ipsa legitima, priores species non pariunt actiones: ex posterioribus actiones nascuntur, contractus ipsi tolluntur, minuuntur, augentur, reformantur, aut ea ratione quod contractibus insint, aut quod lege adiuuentur, utrumque ex lege prouenit: sed lex contractus dicitur vna lex absolutè dicitur altera, illa est priuata lex, ut lex commissoria, hæc constitutio, aut S. Consultum Cum verò in nomen contractus transeunt, siue speciale, siue primitiui generis, iam non modò pacti, sed & contractus nomine censentur. Qua ratione, & illud eiusdem Attaliatæ intelligendum erit, quod scribit, dum tradit discrimen inter pactum, & transactionem. Nam pactum dicit propriè debiti confessi remissionem esse, vel obligationis constitutionem: Transactionem verò non obligationem constituere, sed rem controuersam decidere. Alibi distinctum pactum a transactione sola certi, & incerti debiti ratione, l. 1. de transact. & in Synopsi lib. XI. sed hæc alterius sunt argumenti. Quod si propter actionem, quæ ex legitimo pacto nascitur, nudum ipsum esse negaueris, potiori iure feceris, quam hi faciant, qui pactum ob appositam poenam nudum esse negant, Nouell. Leon. 72. Illam ipsam, de qua principio loquebamur, Labeonis definitionem alia

com-

complura āncipitem reddunt, cum p̄sertim in contractibus, qui *μὲν πλάροι* dicuntur, vltro-citroque obligatio non reperiatur: quibus ego nunc defino.

Servitus a Servis: Liberi a Libertate. Diversa originationis ratio. Cap. X.

SUMMA de iure personarum diuisio hac est, inquit Caius quod omnes homines aut liberi sunt, aut serui, l. 3. de st. hom. Glossatores tam Græci, quam Latini eam exagitant. hi & de hac loquendī ratione solliciti sunt, & de iure statu liberi quærunt. Sed profectō, statu-liberum medio tempore seruum esse, nemo est, qui ignorare debeat, l. 9. de statu-lib. Quæ de Adscriptitio, aut Censito obijciuntur, difficilius explicari possunt. Ego potius seruos, quàm liberos dixerim, contra quam vulgò credant. Nam deest illis facultas faciendi, quod libuerit, adeoque liberi dici nequeunt. At serui Clerici non sunt, l. 36. iubemus, §. seruos, C. de Episc. & Cleric. Adscriptitij fiunt, Nouell. 123. cap. 17. non igitur Adscriptitij serui. Nondum dixerunt, quod liberos dici cogat: dixerunt, quod iure nouissimo faciat eos non planè seruos, olim nec Adscriptitijs citra dominorum voluntatem id licebat, d. l. iubemus, hodie licet, sed quid est dicere, non planè seruos, nisi dicere nec seruos, nec liberos esse? falsum igitur quod dicitur, seruitutem *ἀτακτον* esse, nempe quid indiuiduum, idest non recipere diuisionem, *μὴτε πῶτον, μὴτε μάλλον*, vt ait Theophilus: quod & ad ingenuitatem pertinet, & de libertinorum statu hodie dici potest, falsa etiam diuisio Caij, sed falsa non erit, si Caij tempora respexeris, nam *obarati* antiquorum, liberi erant, vt scribit Varro, nec tertium genus constituebant. Denique diuisionem illam, pluribus nominibus *summam* dictam esse credam, & p̄sertim quod omnes homines ad alter-

ut-

utrum scaput reuocare oporteat. Adscriptitij ad seruos commodè reuocantur. Nam dominos habent, quorum in potestate sunt, & eorum peculia dominis competunt, igitur serui, quis enim tales potiùs liberos dixerit, quam seruos? probat apertè l. 19. & l. 21. de agric. & censit. & & colon. Codic. lib. 11. tit. 48. Quid si præterea dixeris, consultò à Caio diuisionem hanc ea ratione conceptam fuisse, *omnes homines, aut liberi sunt, aut serui*, vt quod modò dicebamus, significaret? Multa Interpretes de pluratiuo numero, de distributione, & collectione, sed hoc fortè voluit, Extra latitudinem huius diuisionis non reperiri omnes homines. Hanc vim habet vox illa *omnis*, & simili quadam ratione Matthæus Canonista Græcus explicat illud Laodicenæ Syn. can. 31. *ὅτι ἅπας πάντα αἰρετικὸν θρησκείαν ποιεῖ*; id. *Non oportet omni cum hæretico matrimonium contrahere*. Arctius se ipsum coercebit, qui dixerit, *Hominum quosdam liberos esse, quosdam seruos*, quod Græci dicere maluerunt. Aliam quoque vim obtinet ea vox: vt cum dicitur à Cæsare, *omnis Gallia diuisa in tres partes*: à Strabone, *πᾶσα ἑλτινή*, id est ὅλη, *tota*, sed hæc ad aliud pertinent. Iam verò contra illā ipsā diuisionē obijcit Enantiophanes βασιλικ, lib. 46. seruum personam iure non habere, l. 53. si patroni, §. 1. ad Trebell. Indè seruus dictus ἀπρόσωπος. Cassiodor. lib. 6. ep. 8. *quid enim prius foprent inter seruos iura publica, qui personam legibus non habebant?* Sanè *seruitutem mortalitati ferè comparamus*, l. 209. de reg. iur. Dicimus etiam, *seruile caput nullum ius habere*, l. 3. de cap. minut. Qua igitur ratione diuisio de iure personarum ex altera parte seruis instruitur, si seruus nec personam, nec caput, nec ius habet? sed occurrit idem, iure ciuili hæc vim habere, naturæ iure omnes homines pares esse, l. 32. de reg. iur. eadem ratione vsus est Tryphoninus in l. 64. si quod dominus, de condic. indeb. Itaque serui naturaliter obligantur, quod adeo verum est,

vt si quid manumissi soluerint, non repetant velut indebitum, l. 83. si tuo seruo, de solut. ita nempe naturales obligationes æstimamus, l. 10. naturales, de oblig. Extra ius naturæ, nulli penè sunt, & ne quidem omnino iure ciuili, neque iure Prætorio, neque extra ordinem computantur, l. 7. nullo, de l. Corn. de fals. quin nec rei sunt ex illis legibus, quibus pecuniaria, vel capitis poena irrogatur, l. 12. hos accusare, §. omnibus autem, de accusat. Quoniam tamen natura communis est, vt ibidem Saturninus scribit, & in eos animaduertetur, ideo capitis crimine damnari, aliquando legimus, l. 1. C. de bon. proscriptor. Quod ademit constitutio iuris gentium, restituit ius naturæ, restituit etiam idem ius gentium per manu-missionem; sic enim adimit constitutio, vt non prorsus tollat, non corrumpat omnino, tanta est naturæ vis, ea præcipuè vis elucet, si serui bello capti potestatem nostram euaserint, ea enim, quæ ex hostibus capiuntur adeo nostra intelliguntur, vt *quælibet xthor* illorum Theophilus dicat, & tamen cum captiui manus nostras euaserint, & ad suos se receperint, pristinum statum ita recipiunt, vt ad illius restitutionem nihil amplius desideretur, l. 7. adeo, de acq. rer. dom. l. 21. si quis ingenuam, de capt. & postlim. Apparet etiam eadem vis, sed non tanta in manu-missione. In qua re describenda luminibus interstincta mihi videntur Vlpiani verba in l. 10. manu-missiones, de iust. & iur. *Est autem manu missio de manu missio, id est datio libertatis. Nam quamdiu quis in seruitute est, manui, & potestati subpositus est: manu-missus liberatur potestate.* Dicit manu-missionem esse de manu missionem. Quod immutauit Tribonianus, qui dixit: *Manumissio autem est de manu datio.* Nescio quo consilio, fortasse credidit, nugari Vlpianum in eadem vocum repetitione, sed l. C. ea mens fuit, vt ostenderet, *manum* non instrumentum hic significare, sed potestatem; nil aliud igitur est de manu missio, quam
de

de potestate missio, idest libertatis datio, aliud significat *manus in manubijs*, in *mancipijs*, aliud in *manu-missione*, in *conuentione in manum*, de qua Vlpian. tit. IX. quod constat ex verbis Gellij lib. 18. cap. 6. *quoniam non in matrimonium tantum, sed in familiam quoque mariti, & in sui heredis locum venisset*. Regum *manus* in l. 2. §. 1. de orig. iur. Ea potestas in seruos non est perpetua, res ad naturam redire potest etiam ciuili modo, & ratione, *quamdium quis in seruitute fuerit*, potestas illa naturali facultati officere potest, vltcrius non potest. Non sic fugitiuus, aut erro, qui potestatem domini non euitat, dominium enim adhuc viget, cui subditus est, vt etiam fur sit, qui fugitiuum celauerit, l. 1. l. vlt. de fugit. Non sic quid aliud, quod nostrum sit: nam sine facto nostro ad alium transferri non potest, nisi nominatim sit constitutum, l. 11. id, quod nostrum, de reg. iur. l. 67. alienatio, de contr. empt. l. 3. C. de rei vindicat. Denique duobus illis modis iuris gentium Constitutio cessat: si ad suos reuersus fuerit, quod natura dicat: si de manu missus sit, quod præscribit lex, sed gentium, modos complures statuit ius ciuile, *manu-missus igitur liberatur potestate*, hæc mens Vlpiani fuit, ni fallor. Sequitur in l. 4. eiusdem tit. libertatis definitio ex Florentino desumpta: cui à Triboniano *σ'νοματόδης* liberorum præposita fuit in §. 1. de iur. personar. & *libertas quidem (ex qua etiam liberi vocantur) est naturalis facultas*, quis contra potius libertatem à liberis dictam esse crediderit, sed hævorum deductiones physicæ sunt, de quibus alio loco quædam dicturus sum; sic igitur accipio, vt ex eo, quod quisque à natura potestatem, & facultatem habeat faciendi quod sibi libuerit, liber dicatur, priora verba ipsam libertatem referunt. Igitur liberi à libertate dicti, promptam habet rationem, hæc naturalis facultas cum ipso homine prodit: vt eam præire, distinctas has appellationes liberorum, & seruorum sequi, manifestum sit: Ita

Theo-

Theophilus dixit, *ἡμετέρας ἀποκρυφίας*, ita & Harmenop. x. tit. 18. §. 1. posterius enim excogitatae sunt. Serui verò à seruando dicti, cur non & serui a seruitute, vt liberi à libertate? sed iam ratio euidentis est. Libertas est à natura: seruitus; contra naturam Constitutio iuris gentium, sicut & dominatio, vt Tryphoninus scribit. Prius igitur seruati sunt, mox in captiuitatem ducti, constituta iure gentium seruitute, & dominatione. August. de C. D. lib. 19. c. 15. Nomen itaque istud culpa meruit, non natura. Origo autem vocabuli seruorum in latina lingua inde creditur ducta, quod hi, qui iure belli possent occidi à victoribus, cum seruabantur, serui fiebant, a seruando appellati. Homo naturæ nomen est, d. l. 10. manumissiones, & ita I. C. seruos naturæ nomine homines dicunt. Stilpon, qui species tollebat, vt scribit Laertius, nec nomen istud esse naturæ concessisset. Seruum Seneca nomen dixit ex iniuria datum, vt autem quisque seruari, & seruire malit, quàm perire, naturæ votum esse videtur: ita vt magnæ fuerint admirationi qui perire, quàm seruire maluerunt. Nam in omnibus ferè gentibus quodammodo vox naturæ ista personauit, vt subiugari victoribus mallent, quibus contigit vinci, quam bellica omnifaria vastatione deleri, scribit August. de C. D. lib. 18. c. 2. Scimus tamen, veteres Hiberos, si quando in discrimen venissent, ne hostium potiti seruirent, libertatem veneno ysurpasse: quem morem minimè seruilem gentes etiam quasdam in Asia, Scythas nimirum extra Imaum, recepisse, nostra quoque tempestate proditum est.

Arbores cremiales. Cremia, Gremia. Ambrosius explicatus. Cap. XI.

NON me mouet Florentina scriptura, vt in l. 7. §. si fundum, D. sol. matr. legendum sit *gremiales*, non *Misell. Erud. Tom. 4.* Y y y y *cre:*

cremiales : nam hæc litterarum immutatio frequenter à Librario vsurpatur : & sic eo ipso capite *dia la Gationis*, scriptum videmus . Magis me stare cogit Græcorum I. C. auctoritas : nam & in contextu, & in Glossematibus super scriptis, & apud Dorotheum *gremiales arbores* explicantur, quæ in vlnis ferantur, ligna nimirum subetilia, & sarmentosa, quæ vlnis colligimus, & sanè, quodd ligna, quæ hoc nomine appellentur, tenuia admodum sint, scribit Columella lib. 12. dere rust. vt ab alijs quoque animaduersum fuit . Quibus adstipulantur quæ scribit Vlpianus in l. 55. ligni appellatio, §. lignis autem, de legat. 3. *sed si voluntas non refragatur, & virgula, & gremia, & sarmenta, & superamenta materiae, & vitium stirpes, atque radices continebuntur*, ex quibus colligimus, inter ea, quæ comburendi causa parata sint, speciem quamdam esse, quæ sic appelletur, nec opus esse, vt *cremiales arbores* à cremando potius dici velimus . In Glossario Isidori: *Gremia, siccamina lignorum* . Hesychijs eadem mens, dum explicat *σρύγιον, ἔυλον ἔσπρον* . Non hæc glossematia qualitatem, & vsum respiciunt, non quantitatem, in Ps. 101. *καὶ τὰ ὀστά μου ὡς σρύγιον σκεπρόγυσαν*. sic habent LXX. Vet. Interpr. vertit, *& ossa mea sicut cremium aruerunt*, ariditatem nimirum expressit, quam græcæ voces elegantius ingeminant, *σρύγιον σκεπρόγυσαν* . Græci interpretes *σρύγιον* dixerunt quæ *stramenta* Paullus appellat in l. 45. scientiam, §. 2. ad l. Aquil. Cum stramenta ardentia transilirent duo concurrerunt, amboque ceciderunt, & alter flamma consumptus est, nihil eo nomine potest agi, si non intelligitur, vter ab utro euerfus sit . *Πυράδων* lib. 60. *Pyra dicta* . Quæ ad lusus pertinere credo, non ad Ethioas consecrationes, quarum mentio in sacris litteris, Reg. IV. c. 16. 17. & alibi, add. Vide can. 65. Trullan. *de his, qui ante Officinas in nouilun. rogos accendunt, & super eis saltant*. De *Purgatione* non ago hic . Quidam etiam crediderunt

runt *cremia*, dicta fuisse ossa arida, quæ ex vstrina sepulchrali superent. Ambros. in enarratione super Genes. *Cuius stellæ obitus non cremiorum sensibilibus, sed spirantium defunctorum triumphales manipulos de tumulis resuscitauit.* Sed fortasse falluntur, liber scr. cuius stellæ obitus, non gremiorum sensibilibus, sed spiritualium defunctorum triumphales manipulos de tumulis resuscitauit. Referenda sunt hæc ipsa ad agriculturam, ut & ea, quæ proximè Ambrosius scripserat, dum dixit: *quid igitur opus est, ut explorem ortus signorum, atque obitus?* Poeta 1. Georgic.

Nec frustra signorum obitus speculamur, & ortus. Vult igitur Ambrosius, Patrum, qui vixerant, corpora surrexisse in Christi Domini morte, ut etiam surculi in agris, aut putamina, seu præcisi, & tantum-non enecti, aridique bacilli in arboribus per plantationem, aut inoculationem in stellæ alicuius exortu, vel obitu, felicius resurgere, & reuiuiscere solent.

De Inuentario Tutoris, & Heredis.

Cap. XII.

EXcusatio illius, qui se negat litteras scire, an accipienda sit, controuersum fuisse videtur, negat Paulus, *si modò*, inquit, *non sis expert negotiorum*, l. Athletæ, §. fin. de excusat. Huic sententiæ obloquitur Tribonianus in §. similiter, eod. tit. Similiter eos, qui litteras nesciunt, esse excusandos, D. Pius rescripsit: quamuis & imperiti litterarum possint ad administrationem negotiorum sufficere. Complures ex recentioribus opinantur, mutatum postea fuisse à D. Pio quod Paullo placuerat, & utique omnino id verum est, si ad D. Pium modò referatur, si hoc ipsum sensisse Tribonianum velint, dicendum erit, per ea verba significasse, D. Pij definitioni minùs officere,

Y y y y 2

quod

quod & litterarum imperiti negotijs sufficere possint, quid ita? fortè quod ratio tutelæ gerendæ aliud exigere videatur, cum & rationes, & Inuentarium, seu Repertorium tutor conficere teneatur: cæteroqui iuretur in litem, l. 7. tutor, de administr. & peric. tut. l. 1. §. officio, de tut. & rat. distr. quam rationem non est qui non videat. Sed ego numquam credidi, D. Pij Rescripto Tribonianum subscripsisse, potior mihi videtur antiquorum Glossatorum sententia, ut nempe cum dixit, *quamuis & imperiti litterarum possint ad administrationem negotiorum sufficere*, significare voluerit, D. Pij Rescriptum, semper, & indistinctè recipiendum non esse. Nam si quis litteras nesciat, & negotijs tamen maximè sufficiat, ere pupilli fuerit, hunc potius, quàm alium, quamuis doctissimum, negotijs pupillaribus præfici. Sæpè usu venire solet, ut litterarum imperiti, & cætera rudes, non modò litterarum gnaris, sed etiam doctissimis, & instructissimis peritia rerum gerendarum, & dexteritate negotiorum conficiendorum præstent. Hoc & Paullus voluit, ut ex illis apparet: *si modò non sit expert negotiorum*. Hoc ipsum igitur, & ad usum referemus, ut si è re pupilli fuerit, & hunc cogamus, sed qui rationes, aut Repertorium conficiet? Id expeditum esse puto. Nam verum est, nihil penè à tutore ante factum Inuentarium geri posse, non ita tamen ut per alium aut illud, aut rationes conficere nequeat. Certè frustra inter rusticos plerumque tutores, aut curatores quærerentur, frustra tabulis scriberentur, aut à lege vocarentur, quod & in fœminis frequenter obstat, cum tamen hodie quibusdam etiam ex illis tutela deferatur, Nouell. 118. Placuit maioribus nostris, ut fœminæ non modò litteras scirent, sed & liberalibus Artibus instituerentur: adeoque Virgines in ludum itare consueuerant, ut liquet ex his, quæ de Virginia scribit Liuius, & Dionys. Halicarnass. & ex l. 4. ff. vbi pupill. educ. vel mor. deb. Nunc alij ferme

me

me sunt mores. Neque veteres tamen litterarū vsū foem-
 nis passim permittebant, prisci moris mentio apud Harme-
 nopul. Epit. lib. 5. tit. 1. §. 33. quo vetitum erat mulieri
 instrumentis subscribere, aut quasvis tabulas subscriptione
 firmare, sequuta lex est, cum cautum fuerit, *myſticum*,
 vel occultum testamentum nec foeminas, nec illitteratas
 condere posse, & nomen hæredis aut per testatorem, aut
 per testes scribi, §. 4. Inst. de test. l. 29. l. 30. C. 60d. No-
 uell. 66. cap. 1. sed abrogatum id postea Nouell. 119. c. 9.
 Præterea leges antiquæ ad testimonia foeminas non ad-
 mittebant, ideo ius testimonij dicendi Tarratiæ Vestali
 tributum fuisse, scribit Gell. lib. 6. c. 7. & merito I. C.
 nostris sub-irascitur Leo Imp. Nouell. 48. quod foeminas in
 iudicio testimonij dicendi ius habere voluerint, l. 18. ex co,
 ff. de testib. vt per impudentiam ad Scythicum morem
 accedere videantur, quo fas erat ad bella cum viris armari,
 sed & iure nostro à testamentis arcentur, l. 20. qui testa-
 mento, §. mulier, ff. qui testam. fac. poss. Harmenopul.
 lib. 1. tit. 6. §. 53. scribit, Verustiores leges *ἐν συστατικαῖς*
προπρῆταις, id. *ad commendatoria testimonia* foeminas non
 admisisse: *ἐν διαφεντικαῖς*, id. *ad demonstratoria*, ad-
 misisse. Sed redeo ad Inuentarium: quod hæres quoque
 conficere poterit, quamvis litterarum ignarus, si bene-
 ficio Iustiniani vti voluerit, l. fin. §. fin autem dubius, C.
 de iur. delib. ita tamen, vt is Inuentario sub-scribendo spe-
 cialem Tabularium adhibere debeat, qui pro eo litteras
 supponat. Hoc amplius: Venerabile signum Crucis sua
 manu præponet. Non enim necessarium fuerit, cum lit-
 teras scire, vt hoc facere possit. Nota, seu signum est.
 Litteræ non sunt Notæ, l. 6. de bon. poss. l. 40. Lucius,
 de test. milit. Ideoque Iustinian. in Nouell. 73. seorsum
 agit de Comparatione notarum, & litterarum. Notas
 etiam dicemus, aut inter notas recipimus, quas Sifras
 hodie vocant, & veluti propria signa quidam vsurpare
 solent,

solent . Notas in iure dicimus notas vulgares, quibus Acta Præsidum olim scribebantur tum instituto Romano , l. 33. inter , ff. ex quib. caus. maior. Isidor. Origin. i. c. 24. dum etiam Ecclesiastico , septem Notarios olim per Urbis Regionem disposuerat Clemens Pontifex gestis Martyrum excipiendis : quibus septem sub-Diaconos præfecit postea Fabianus , qui Antero successit , ne fide venali Ecclesiæ imponerent . Complura notata prioribus . Apponam Augustini verba , quæ notata non video . A Notarijs Ecclesiæ , sicut cernitis , excipiuntur quæ dicimus , excipiuntur quæ dicitis : & meus sermo , & vestræ acclamationes in terram non cadunt . Apertiùs ut dicam , Ecclesiastica nunc gesta conficimus . Usus etiam Notarum in Disputationibus , & Quæstionibus inter Catholicos , & Hæreticos , ut exciperentur diligenter quæcumque dicerentur , licet maxima pernecitate dicerent , quod non minùs pernix esset manus scribentis , quàm velox lingua differentis . Memini exempla quædam in Actis Synodalibus , & etiam alibi adnotasse , add. Vide Nicephor. lib. 6. c. 28. & Augustin. Ep. 178. *Singla* , seu *Siglas* , aut *Sigla* appellare videtur Iustinian. in Constitutionibus suis , C. de vet. iur. enucl. Notæ tamen à Siglis distinguuntur , si verum est , dici *singlas* , quasi *singularias litteras* . Eadem erit vis Comparationis , & in Sitris , & in Notis . Eiusdem Nouell. 73. c. 8. putant de Venerabili Signo Crucis sensisse Iustinianum , descripsit , quinque testes adhibendos esse , si contrahentes litterarum imperiti fuerint : *inter quos erit . & qui scribit pro contrahente aut totum , aut post ea , quæ post paucas litteras illius posita sunt* . Id. verò Iulianus Epitomator præstiterat : sed verbis illis Iustiniani non continetur , quod , ut diximus , Notæ non sine litteræ . Græca verba illa sunt : ὁ πᾶν , ἢ μετὰ τὰ ἐλίγα γράμματα τὰ παρ' ἐκείνου τεθέντα . id. *aut totum , aut quod* (reliquum sit) *post paucas litteras , quæ ab illo enarrata fuerint* , Contrahentes enim sæpè omnino rudes ,

des, & ignari litterarum, sæpè paucas litteras pingere edocui, vt Iustinian. prædixerat. Sunt qui nomen modò suum exarare possint: sunt qui paucas litteras pingere didicerint. Hanc subtilitatem exigit Nouella, vt illas paucas pingant, & ducant vtrumque: reliqua ille perficiat, & expleat, qui vico ignari litterarum scribendo, sub sub-scribendo adhibeatur. Ita totum scribet testis, si qui contrahit, planè rudis litterarum fuerit: non totum verò, sed reliqua scribet post paucas litteras à contrahente exaratas, si aliquid modò exarare potuerit. Potest & illud intelligi, vt simul etiam vener. sign. Crucis exprimatur, quidni? cum præsertim & alibi hoc ipsum præscriptum fuerit, id tamen expressum non fuit. Hic mos inoleuerat, cum maximè ab æuo Constantini, vt in publicis, priuatique monumentis, & scripturis hoc Sacrosanctum Signum aponerent, vt & in nummis videmus, & vt alias monui. Mansit & postea, adeo ut nuda pacta non minùs constituta pœna, quàm hac Nota adscripta, aut Sanctissimi Ternionis inuocatione adiecta, robur haberent, Nouell. Leon. 72. & hac ratione exaudienda quæ refert, & Harmenopol. lib. 1. tit. 9. §. 12. Sed sunt quidam adeo rudes, vt nec lineas, quibus hoc Signum exprimant, ducere valeant. Indè quæsitum, an alius manum dirigere possit, quid enim si sit rusticus, si timidus, si fœmina, si, vt sæpè vsu venire solet, planè rudis, & hebes? Et Iuliano Antecessori placuisse videtur, posse. Argumento, & illud esse creditur, quod Iustinianus retulit Nouell. 90. in Bithynia Prouincia contigisse. Nam testes manum demortuæ fœminæ per chartas duxisse dicit, vt manu eiusdem Notæ illa tabulæ signatæ viderentur, hoc eo tantum nomine improbè factum dicitur, quod fœmina iam exspirasset. Et illud quæsitum, An huius Notæ omisio vitiet Inuentarium, dico Inuentarium hæredis. Non omnes idem sentiunt: sed Pragmatici eam fero sententiam sequuntur, quæ vitare negat, a compluribus recepta

pta dicitur. Ea præcipua ratione nituntur, quod ad Inuentarij formam Nota illa non pertineat, sed potius levis quædam sollemnitas sit, idque probant ex eo, quod non ab omnibus apponi Iustinian. iusserit, sed ab his modò, qui litterarum ignarifuerint. Argumentum, vt mihi videtur, inane, & inefficax. Nam propria forma præscripta fuit Inuentarij conficiendi ab eo, qui litteras nesciat, ad quam hæc Nota pertinet. Et quænam ratio hæc est? Non ab omnibus illud obseruandum est, licèt postea omnes obseruare consueuerint, Ideoque ad Inuentarij formam non pertinet, idest indistinctè ad nullius Inuentarij formam. Igitur, cum sollemnitas, quæ in testamento cæci exigitur, non ob omnibus obseruanda sit, eadem licentia indistinctè dicant, eandem ad testamenti formam non pertinere. Dixissent, in qualibet Inuentarij forma non exigi: & rectius dixissent, sed illa collectio ad rem non erat. Nec sanè alia ratione, tanta subtilitate manu hæredis, licèt litterarum imperiti Signum illud exprimi Iustinianum voluisse crediderim, nisi quod imposturas timuerit, vt etiam de cæci testamento pater eius sollicitus fuit, l. 8. hac consultissima, C. qui test. fac. poss. Sed nobis de Inuentario tutoris agentibus Inuentarium hæredis obrepfit. E re nata factum est. Harmenop. Epit. 5. tit. XI. §. 25. quærens de tempore, intra quod a tutore Inuentarium conficiendum sit, ad id ipsum respexit, & idem tempus, quod in hærede, nempe trimenstre requiri credidit. Idem præscripsit Leo Nouell. 110. de Inuentario rer. dotal. Eademque ratione diuersum tempus absenti præscriptum, annum nimirum, apud eundem Harmenop. legimus lib. 1. tit. xii l. 5. §. 36. & 38. Accursius improbat. Quæ de Inuentario hæredis præscripta sunt, specialia sunt, vt dixi, in alijs non puto passim tantam exigi subtilitatem, & obseruationem. Potius dicemus, Inuentarium primo quoque tempore a tutore conficiendum esse, quam sententiam professio dicit & d. l. 7. tutor,

for, ff. de administr. & l. 24. tutores, C. eod. Si quid circa hoc statuendum fuerit. Prætor partes suas interponet. Nam si tempus a lege definitum non sit, a iudice statuendum erit, idque & exploratissimum est, ut notat Eustathius de tempor.

Antiqua lectio quibusdam Pandectarum locis defensa: Apud Tacitum item, & alios.

Cap. XIII.

VSV-VENIRE solet, ut rem, quam verba respiciamus. Exempla diuersa sunt. Vulgò dici solet, filio familias credi non licere, quod non ad verba referendum est, sed ad numerationem, l. 4. ad Macedonian. Diuersum est cum ad ea, quæ verbis significantur, respicimus, ut cum dicimus, Præsidem, aut alium quem Magistratum, fontem flagris, seu flagellis, aut loris rumpere, cedere, l. 9. §. 3. l. 15. §. 39. l. 17. §. 2. de iniur. Add. Cassiodor. de Præfect. Prator. lib. 6. *Curiales etiam verberat.* Nec dissimili ratione in ipsa verborum structura nonnulla apud Auctores nostros, aliosque Scriptores constare dicimus, quæ corrupta videantur. Papinian. in l. 121. §. 1. de verb. obl. *nihil causa esse respondi, cur ex stipulatu, quæ ex bonis moribus concepta fuerat, mulier impleta conditione, pecuniam adsequi non possit.* ἡ γὰρ ἐκ τοῦ καλῶς οὐκ ἔστιν. Nam ad stipulationem referendum est quod dicitur, *quæ ex bonis moribus concepta fuerit*, rectè tamen dicitur, mulierem ex stipulatu pecuniam adsequi posse, sunt qui verba illa mendosa credant. Item *de inofficiosi* cognoscere dicitur iudex l. 8. Papinianus, §. si ex causa, de inoffic. Græci τῶν *de inofficioso* dicunt, sunt & alia similia. Benè item concepta illa Edicti: POTIVS, QVAM CVIQ. PERICVLOSVM ESSE FIDEM SVAM, in l. 1. ad Trebellian.

Miscell. Erud. Tom. 4.

Z z z z

peri-

*periculosum, videtur. Lectum mihi & in Tertulliano, no-
stra notatio totum versiforme est. Liv. lib. 7. Livius post
aliquot annos (id, quod omnes tunc erant) fuerunt carmi-
num actor. Valer. Flacc. lib. 1.*

——— *fratrisque pauenti*

*Progeniem, Diuumq; minas: hunc nam fore Rigi
Exitio. ———*

Videamus, an & simili ratione defendi possit, integram
esse scripturam in l. 57. de contr. empt. *Sed si pars domus
maneret, Neratius ait, hanc questionem multum interesse,
quanta pars domus incendio consumpta permaneat, quomo-
do enim permaneat, si incendio consumpta? Sed incendio
consumptam accipiemus ambustam partem, quæ super sit, ut
quæ lacera sit, & semi-usta. Geminus est in Tacito locus
Annali XV. Caterum Vobis quæ domus super erant, non ut
post Gallica incendia, nec passim erecta. Dicunt, quomo-
do erectæ, si super erant; Sed dicemus, omnia ea verba,
quæ domus super erant, eorumdem reliquias significare.
Dixerat Tacitus: Quippe in Regiones quattuordecim Roma
diuiditur: quarum quatuor integra manebant: tres solo-
tus deiectione: septem reliquis pauca rectorum vestigia super-
erant lacera, & semi-usta. Has igitur reliquias erectas,
& instauratas fuisse significat. Ruinis autem usus est Nero
in exstruenda aurea illa domo, cuius ob laxitatem, ut scri-
bit Sueton. Roma ipsa tantum non domus fieri videbatur.*

*De inofficiosi querella. Græcorum adnotatio ad extre-
mum versus l. fratres, C. de inoffic. testam.*

*Restituta, & explicata quedam obiter
in Valerio. Cap. XIV.*

CENTVM-VIRALE iudicium de inofficiosi querella
ex utroque latere iniuriam continere videtur. Nam
enim;

exheredationis supremo iudicio adficitur exheredatus, & is voluntatem fugillat, quasi mentis deliperet testator, cum exheredavit, hoc colore apud iudicem res defendebatur, l. 2. l. 5. l. 13. de inoffic. Ideoque dicimus, cum, qui inofficiosum improbè dixit, nec obtinuit, id quod testamento accepit, perdere, idemque fisco vindicari, quasi indigno ablatum, l. 8. Papinianus, §. meminisse, eod. Sed nec post legatum acceptum, inofficiosum dici permittitur. Aliud verò dicendum, si iure factum negavit, quia de iure disputavit, non iudicium impugnavit, aut accusavit, l. 5. l. pæn. de his, quæ ut indigni. l. 10. si pars, §. 1. de inoffic. Non ita propriè, ut Papinianus, loquitur Ulpianus in l. 1. cod. Nam & disputare dicit eum, qui de inofficioso agat. Iniuriam autem exheredatione induci, Caius apertè scripsit: *Non est consentiendum parentibus, qui iniuriam adversus liberos suos testamento inducunt*, l. 4. cod. sed, quemadmodum iudicijs, verbis que famosis abstinendum, ut verbis saltem res temperetur, aut non dentur actiones, si aliæ sint, quibus experiri liceat, l. 1. l. 10. non debet, de dol. l. 2. l. 5. C. cod. ita pariter inofficiosi querella deferabatur, ut non dementis testamentum impugnaretur, quin rectè, sed non ex officio pietatis factum diceretur, cum nec dementis testamentum sit, cuius nulla est mentis contestatio, indè dictum *inofficiosum*, denique querella non quarta modo, ut olim, d. l. 8. §. quoniam autem, de inoffic. sed quantacumque hereditatis parte circumscribitur, l. 30. omnimodo, l. 36. sci. mus C. cod. etiam numismate, ut ait Theophil. Quoad personas, hoc servatur, ut liberi paternam voluntatem impugnent, & parentes de liberorum testamentis querellam deferant. Frater (quo nomine sororem etiam significamus) non semper hanc actionem intentat: ultra fratrem sororemue cæteri cognati numquam. Nam hi melius facerent, si se sumptibus inanibus non vexarent, cum obtinere spem non haberent. Meritò fratres admittimus, qui olim

parentibus ipsis prælati, l. ult. C. Comm. de success. l. 4. C. de bon. quæ lib. sed quærelam tunc modo habebunt, cum scripti hæredes, infamix, vel turpitudinis, vel levis notæ macula adpersi, aut si liberti non bene merentes institui fuerint, cōtra igitur si patrono maxima beneficia rependerint, quod bene merentes dicantur, l. 27. fratres, C. eod. quo loco & servus hæres necessarius institutus excipitur. Hæc verba intelligenda esse de hæreditate, quæ soluendo non est, rectè admonent, nam ea est causa huius institutionis, ut in l. Ael. Sentia, l. 63. facta, §. ult. ad Trebell. l. 7. ait Prætor, §. sed quod Papinianus, de minor. Necessarius hæres dicitur, quia siue velit, siue nolit, hæres erit, fateor: sed ea necessitas dominum prius urgere videtur, ideo servum necessarium instituit, quod ipse necessitate adstrictus ob inopiam hunc hæredem sibi quæsierit, & ita probabilis sit manu-missio, l. 27. qui potuerint, de man. test. Græcorum adnotatio ad d. l. fratres, notata fuit a viro doctissimo, sed ego vereor, ne aliud Græci voluerint, quam ipse crediderit, quod quanta modestia licebit, explicare nitar. Verba Græcorum Interpretum sunt: Ο πότερον γὰρ ἄπορος ἔσιν ἢ ἐσία, φερίτερον ἢ ἐπιτρέψαι δὲ ἀδελφῶ τινι *de inofficioso* κινῆν. Ἐπογάρ το νόμον ἐπὶ τῆς ἀπορμαλλον ἐσίας ὀφίλημα δέχεται, καὶ ἐκ ἐπὶ παντός δούλου σου ἐδερὶα γραφέντος κληρονομή, γὰρ, ὡς ἐγνωσθὲν ἐν *de testamentis*, οἱ πατράσται οἱ δούλου πορτιμῶνται αὐτὸ παρὰ τινι τῆς διαθήκης ἀκολουθίαν, πολλὰ πλείονος ὅ ἀδελφός ζητῶν διαδέξασθαι τὸ ἀπορον αὐτὸ ἀδελφόν, ὀφίλημα τὸ δούλου πορτιμῶσαι. Dicunt nempe, *frustra querelam fratri permitti, si hereditas soluendo non fueris*. Rationem addunt, *quod huiusmodi ius in hereditate potius, quæ soluendo sit admitti debeat*. Quale verò ius est, quod in hereditate, quæ soluendo sit, admitti debet? puto querellam esse: ius dico agendi, dicendum de inofficioso. Perspicuum equidem est, hanc querellam inofficiosi, non de qualibet hereditate, nec de omni servo, qui cum libertate scriptus sit hæres,

ut additur postea, idest non de Apori seruo accipiendam
 esse, sed de hæreditate, quæ soluendo sit, tunc enim, si
 seruus hæres scriptus fuerit, dabitur fratri querela. Alij ve-
 rò istud ad d. l. fratres, referebant: quasi Græci voluerint,
 illa verba, *Excepto seruo necessario hærede instituto*, acci-
 pienda esse de hæreditate, quæ sit soluendo: idque
 significauerint, cum dixerint, *ἴσα γὰρ τὸ νόμιμον*. Et
 quoniam videbant, a ratione alienum esse, ut institutio
 serui hæredis necessarii, de hæreditate, quæ soluendo sit, ac-
 cipi debeat, dixerunt corruptum esse Græcorum glossema,
 adeoque pro *ἀπορί*, rescribendum esse *ἀπόρι*. Quod si ego
 hallucinor in hacre (non enim adhuc mihi persuadere po-
 tui, instructissimum l. Consultum planè à semita aberrasse,
 quamquam id humanum sit: tantæ apud me auctoritatis
 est) non est cur quis pro eo laboret, & me perstringat, do-
 ceat tantum hic, & alibi, inueniet hominem, qui non so-
 lum faciliè dediscat, sed etiam qui libenter lituram in suis
 admittat. Sanè quæ mox Græci addiderunt ex l. ult. C.
 de necess. hæ. inst. aptissimè his, quæ protulimus, respon-
 dere videntur. Si enim, inquiunt, ut didicimus in de testa-
 menti, qui seruo substituti sunt, contra testamenti seriem
 ipsi præferuntur, multò magis dicendum erit, fratrem succe-
 dere desiderantem fratri, qui soluendo sit, seruo antehaben-
 dum esse. In qua ratione de *ἀπόρι* loquuntur, idest de eo
 qui soluendo sit. Benè igitur dixere itidem, querellam in
 hæreditate, quæ soluendo sit, illius nempe, qui *ἀπορί* di-
 citur, admittendam esse. Querellam tamen non omnes
 fratres habent, habent consanguinei: vterini non habent.
 An respexit ad id Vlpianus? nam in l. 1. cod. cognatos pro-
 prios dixit. Quæri potest etiam, instituunt ne querellam
 fratres eodem patre, diuersa matre nati. Thaleclaus ut-
 ramque coniunctionem exigere videtur, βασιλιν. lib. 39.
ἵσται κινάτωσαν οἱ ὁμομήτριαι, καὶ ὁμοπάτριαι τῷ DE INOF-
 FICIOSO, *ἔτε οἱ σκρίπτοι ἀτιμίαι, ἢ εὐχρότους, ὃ ἀπορί*

AE

ἀδελφὸς ἀδελφῆς ἀδελφῆς πατρίστου. exprimere voluit verba d. l. fratres: consanguinei de inofficioso querellam mouere possant, si scripti heredes, infamia, vel turpitudinis, vel levis nota macula adspersantur. Inde notant, ἀδελφὸς potius, quam ἀδελφῆς scribendum fuisse. Constat autem non ἑμπατρίης, id est ex eodem tantum patre genitos, sed ἀμφοτέρων, seu ἀδελφῶν intellexisse, qui & in successionibus potiores sunt, Nouell. 84. & 118. ἑμπατρίης locum arcantur. Sed profectò ἑμπατρίης, seu consanguinei, licet non eadem matre nati, querellam habent: vterinis tantum nominatim negatur. Turpes verò personæ, quibus institutis, consanguinei fratres querellam deferunt, recensentur à Theophilo lib. 2. tit. 18 & ab Harmenopulo lib. 5. tit. 6 §. 2. *veluti auriga mimi, arenarj, turpique consuetudine cogniti*. H. notantur, & Nouell. CXV. c. 3. *si præter voluntatem parentum inter anenarios vel mimi sese filius sociaueris*. Turpi consuetudine cognitos intelligimus catamitos, vel, ut antiqui obsceno sensu dicebant, fratres, sed & stupratores, stuprataeque, itemque Gallos, & Archi-gallos, quorum mentio apud Valerium, & frequens apud Firmicum. Nam contumeliosum est, ut immerentibus fratribus personæ turpes præferantur: & hoc iudicium, ut diximus, iniuria præsertim nititur. Sed hic quaeritur, qua ratione pater, inuito filio, iniuriarum agere nequeat. Papinianus, ideo non agere dixit, quod filij iniuria sit, id est ita filij, ut non sit patris, sed utique per filium quoque iniuriam patitur pater, §. 2. de iniur. & licet per consequentias iniuria patri fieri dicatur, propria tamen illius est, ab iniuria filij distincta, l. 1. §. 3. l. 17. §. 21. l. 30. §. 1. l. 41. de iniur. l. 2. C. cod. Præterea si filius famul. iniuriarum agere potest, pater etiam, filij saltem nomine ager, actione per filium quaesita, quod & in querella de inofficioso dicendum videtur, cum & iniuriarum causa querellam contineat, & in plerisque hanc illa imitetur, l. 5. C. de

de iniur. Dices, volenti filio iniuria illata, nomine filij patrem non agere, l. 1. §. vsque adeo, eod. quid si volens filius iniuriam passus sit, patrem tamen suo nomine iniuriarum agere nolit? tunc enim actio iam orta ex iniuria volenti illata, patri quaesita videbitur, ut voluit filio, eam persequi possit, l. fin. C. de bon. que lib. Respondet Accursus. querellam non esse actionem. Ego nodum hunc aliter soluendum esse crediderim. Nam auctoritas agendi inuito filio, tributa est patri ratione ususfructus: ideoque cessat, usufructu cessante. Hoc vult Iustinian. cum ait: *nullum impedimentum paterna faciat auctoritas, qualis enim ususfructus potest ei acquiri, qui momentarius esse ostenditur?* At iniuriarum actio, licet lis pecuniariter aestimetur, magis tamen vindictae, quam pecuniae persecutionem habet, l. 2. §. emancipatus, de collat. bonor. l. 7. §. 1. de iniur. eademque ratione Fauiana cessat, si libertus querellam inofficiosa, vel iniuriarum instituere noluit: nam nihil in necem patroni focit, l. 2. §. sed si puta, D. si quid in fraud. patr. Inuito igitur filio, nomine illius pater iniuriarum non aget, ut opinor: Tryphoninus quoque ait, indignationem esse filij, l. 22. filius, de inoffic. Quod dixit Accursus. querellam actionem non esse licet alij aliud velle videantur, verum esse puto, certè id ipsum Graecis Glossatoribus placuit, in antiquis Gloss. verbor. iur. *Querella de inefficace testamento non est actio testamentaria, sed affinitatis causa, nimirum petitionis hereditatis.* Huius rei ratio petitur ab analogia. Nam sicuti scriptura testatoris non est actio hereditaria, sed hereditatis est causa, demonstrans quid scripto heredi competat: ita & querella non est actio, sed actionis causa. Glossar. verba: *ἡ querella γὰρ ἡ γραφή τῆς ἀθέτου διαθήκης ἢ τῆς ἀνόμητης κληρονομίας, ἀλλ' αἰτία κληρονομίας, καὶ ἀπὸ δυνάμεως διόρκους κτείνῃ γραφέντων κληρονομῶν. οὗτο γὰρ ἡ μετὰ τὴν αἰτίαν, ἀλλ' αἰτία ἀγωγῆς.* Querella igitur actio proprie non erit, licet alicubi actio dicatur, vel ratione petitionis hereditatis.

de potestate missio, idest libertatis datio, aliud significat *manus in manubys*, in *mancipijs*, aliud in *manu-missione*, in *conuentione in manum*, de qua Vlpian. tit. IX. quod constat ex verbis Gellij lib. 18. cap. 6. *quoniam non in matrimonium tantum, sed in familiam quoque mariti, & in sui heredis locum venisset*. Regum manus in l. 2. §. 1. de orig. iur. Ea potestas in seruos non est perpetua, res ad naturam redire potest etiam ciuili modo, & ratione, *quandiu quis in seruitute fuerit*, potestas illa naturali facultati officere potest, vltcrius non potest. Non sic fugitiuus, aut erro, qui potestatem domini non euitat, dominium enim adhuc viget, cui subditus est, vt etiam fur sit, qui fugitiuum celauerit, l. 2. l. ult. de fugit. Non sic quid aliud, quod nostrum sit: nam sine factio nostro ad alium transferri non potest, nisi nominatim sit constitutum, l. 1. id, quod nostrum, de reg. iur. l. 67. alienatio, de contr. empt. l. 3. C. de rei vindicat. Denique duobus illis modis iuris gentium Constitutio cessat: si ad suos reuersus fuerit, quod natura dicat: si de manu missus sit, quod præscribit lex, sed gentium, modos complures statuit ius ciuile, *manu-missus igitur liberatur potestate*, hæc mens Vlpiani fuit, ni fallor. Sequitur in l. 4. eiuldem tit. libertatis definitio ex Florentino desumpta: cui à Triboniano *σπουδαίως* liberorum præposita fuit in §. 1. de iur. personar. & *libertas quidem (ex qua etiam liberi vocantur) est naturalis facultas*, quis contra potius libertatem à liberis dictam esse crediderit, sed hæc vocum deductiones physicæ sunt, de quibus alio loco quædam dicturus sum; sic igitur accipio, vt ex eo, quod quisque à natura potestatem, & facultatem habeat faciendi quod sibi libuerit, liber dicatur, priora verba ipsam libertatem referunt. Igitur liberi à libertate dicti, promptam habet rationem, hæc naturalis facultas cum ipso homine prodit: vt eam præire, distinctas has appellationes liberorum, & seruorum sequi, manifestum sit. Ita

Theo.

Theophilus dixit, *ἡμετέρας ἀποκρυπτε*, ita & Harmenop.
 1. tit. 18. §. 1. poſterius enim excogitatae ſunt. Serui verò
 à ſeruando dicti, cur non & ſerui a ſeruitute, vt liberi à li-
 bertate? ſed iam ratio euidentis eſt. Libertas eſt à natura:
 ſeruitus; contra naturam Conſtitutio iuris gentium, ſicut
 & dominatio, vt Tryphoninus ſcribit. Prius igitur ſeruati
 ſunt, mox in captiuitatem ducti, conſtituta iure gentium
 ſeruitute, & dominatione. Auguſt. de C. D. lib. 19. c. 15.
 Nomen itaque iſtud culpa meruit, non natura. Origo
 autem vocabuli ſeruorum in latina lingua inde creditur
 ducta, quod hi, qui iure belli poſſent occidi à victoribus,
 cum ſeruabantur, ſerui fiebant, a ſeruando appellati. Ho-
 mo naturæ nomen eſt, d. l. 10. manumiffiones, & ita I. C.
 ſervos naturæ nomine homines dicunt. Stilpon, qui ſpe-
 cies tollebat, vt ſcribit Laertius, nec nomen iſtud eſſe na-
 turæ conceſſiſſet. Seruum Seneca nomen dixit ex iniuria
 natum, vt autem quiſque ſeruari, & ſeruire malit, quàm
 perire, naturæ votum eſſe videtur: ita vt magnæ fuerint
 admirationi qui perire, quàm ſeruire maluerunt. Nam in
 omnibus ſerè gentibus quodammodo vox naturæ iſta per-
 ſonuit, vt ſubiugari victoribus mallent, quibus contigit
 vinci, quam bellica omnifaria vaſtatione deleri, ſcribit
 Auguſt. de C. D. lib. 18. c. 2. Scimus tamen, veteres Hi-
 beros, ſi quando in diſcrimen veniſſent, ne hoſtium poti-
 ti ſeruirent, libertatem veneno yſurpaſſe: quem morem
 minimè ſeruilem gentes etiam quaſdam in Aſia, Scythas
 nimirum extra Imaum, recepiſſe, noſtra quoque tempe-
 ſtate proditum eſt.

*Arbores cremiales. Cremia, Gremia. Ambroſius ex-
 plicatus. Cap. XI.*

NON me mouet Florentina ſcriptura, vt in l. 7. §. ſi
 fundum, D. ſol. matr. legendum ſit *gremiales*, non
Miſcell. Erud. Tom. 4. Y y y y *cre-*

cremiales : nam hæc litterarum-immutatio frequenter à Librario vsurpatur : & sic eo ipso capite *dia la Gationis*, scriptum videmus . Magis me stare cogit Græcorum I. C. auctoritas : nam & in contextu, & in Glossematibus super scriptis, & apud Dorotheum *gremiales arbores* explicantur, quæ in vlnis ferantur, ligna nimirum subtilia, & sermentosa, quæ vlnis colligimus, & sanè, quod ligna, quæ hoc nomine appellantur, tenuia admodum sint, scribit Columella lib. 12. dere rust. ut ab alijs quoque animaduersum fuit. Quibus adstipulantur quæ scribit Vlpianus in l. 55. ligni appellatio, §. lignis autem, de legat. 3. *sed si voluntas non refragatur, & virgula, & gremia, & sarmenta, & superamenta materiarum, & vitium stirpes, atque radices continebuntur*, ex quibus colligimus, inter ea, quæ comburendi causa parata sint, speciem quamdam esse, quæ sic appelletur, nec opus esse, ut *cremiales arbores* à cremando potius dici velimus. In Glossario Isidori: *Gremia, siccamina lignorum*. Hesychij eadem mens, dum explicat *πρύγιον, ξύλον ἐπὶ γ*. Non hæc glossematia qualitatem, & vsum respiciunt, non quantitatem, in Ps. 101. *καὶ τὰ ὀστά μου ὡς πρύγιον συνεπρύγισαν*. sic habent LXX. Vet. Interpr. vertit, *& ossa mea sicut cremium aruerunt*, ariditatem nimirum expressit, quam græcæ voces elegantius ingeminant, *πρύγιον καὶ πρύγισαν*. Græci interpretes *πύρανα* dixerunt quæ *stramenta* Paullus appellat in l. 45. scientiam, §. 2. ad l. Aquil. Cum stramenta ardentia transilirent duo concurrerunt, amboque ceciderunt, & alter flamma consumptus est, nihil eo nomine potest agi, si non intelligitur, vter ab utro euerfus sit. *Caecil. lib. 60. Pyra dicta*. Quæ ad lusus pertinere credo, non ad Ethicos consecrationes, quarum mentio in sacris litteris, Reg. IV. c. 16. 17. & alibi, add. Vide can. 65. Trullan. *de his, qui ante Officinas in nouilun. rogos accendunt, & super eos stabant*. De *Purgatione* non ago hic. Quidam etiam crediderunt

runt *cremia*, dicta fuisse ossa arida, quæ ex vstrina sepulchrali superent. Ambros. in enarratione super Genes. *Cuius stellæ obitus non cremiorum sensibilibus, sed spirantium defunctorum triumphales manipulos de tumulis resuscitauit.* Sed fortasse falluntur, liber scr. cuius stellæ obitus, non gremiorum sensibilibus, sed spiritualium defunctorum triumphales manipulos de tumulis resuscitauit. Referenda sunt hæc ipsa ad agriculturam, ut & ea, quæ proximè Ambrosius scripserat, dum dixit: *quid igitur opus est, ut explorem ortus signorum, atque obitus?* Poeta 1. Georgic.

Nec frustra signorum obitus speculamur, & ortus. Vult igitur Ambrosius, Patrum, qui vixerant, corpora surrexisse in Christi Domini morte, ut etiam surculi in agris, aut putamina, seu præcisi, & tantum-non enecti, aridique bacilli in arboribus per plantationem, aut inoculationem in stellæ alicuius exortu, vel obitu, felicius resurgere, & reuiuiscere solent.

De Inventario Tutoris, & Heredis.

Cap. XII.

EXcusatio illius, qui se negat litteras scire, an accipienda sit, controuersum fuisse videtur, negat Paulus, *si modò*, inquit, *non sit impers negotiorum*, l. Athletæ, §. fin. de excusat. Huic sententiæ obloquitur Tribonianus in §. similiter, eod. tit. Similiter eos, qui litteras nesciunt, esse excusandos, D. Pius rescripsit: quamuis & imperiti litterarum possint ad administrationem negotiorum sufficere. Complures ex recentioribus opinantur, mutatum postea fuisse à D. Pio quod Paullo placuerat, & vti-que omnino id verum est, si ad D. Pium modò referatur, si hoc ipsum sensisse Tribonianum velint, dicendum erit, per ea verba significasse, D. Pij definitioni minùs officere,

Y y y y 2

quod

quod & litterarum imperiti negotijs sufficere possint, quid ita? fortè quod ratio tutelæ gerendæ aliud exigere videatur, cum & rationes, & Inuentarium, seu Repertorium tutor conficere teneatur: cæteroqui iuretur in litem, l. 7. tutor, de administr. & peric. tut. l. 1. §. officio, de tut. & rat. distr. quam rationem non est qui non videat. Sed ego numquam credidi, D. Pij Rescripto Tribonianum subscripsisse, potior mihi videtur antiquorum Glossatorum sententia, ut nempe cum dixit, *quamuis & imperiti litterarum possint ad administrationem negotiorum sufficere*, significare voluerit, D. Pij Rescriptum, semper, & indistinctè recipiendum non esse. Nam si quis litteras nesciat, & negotijs tamen maximè sufficiat, ere pupilli fuerit, hunc potius, quàm alium, quamuis doctissimum, negotijs pupillaribus præfici. Sæpè usu-uenire solet, ut litterarum imperiti, & cætera rudes, non modò litterarum gnaris, sed etiam doctissimis, & instructissimis peritia rerum gerendarum, & dexteritate negotiorum conficiendorum præstent. Hoc & Paullus voluit, ut ex illis apparet: *si modò non sit expert negotiorum*. Hoc ipsum igitur, & ad usum referemus, ut si è re pupilli fuerit, & hunc cogamus, sed quirationes, aut Repertorium conficiet? Id expeditum esse puto. Nam verum est, nihil panè à tutore ante factum Inuentarium geri posse, non ita tamen ut per alium aut illud, aut rationes conficere nequeat. Certe frustra inter rusticos plerumque tutores, aut curatores quærerentur, frustra tabulis scriberentur, aut à lege vocarentur, quod & in foeminis frequenter obstaret, cum tamen hodie quibusdam etiam ex illis tutela deferatur, Nouell. 118. Placuit maioribus nostris, ut foeminae non modò litteras scirent, sed & liberalibus Artibus instituerentur: adeoque Virgines in ludum itare consueuerant, ut liquet ex his, quæ de Virginia scribit Liuius, & Dionys. Halicarnass. & ex l. 4. ff. vbi pupill. educ. vel mor. deb. Nunc alij ferme

me

ne sunt mores. Neque veteres tamen litterarū vsū foem-
nis passim permittebant, prisci moris mentio apud Harme-
nopul. Epit. lib. 5. tit. 1. §. 33. quo vetitum erat mulieri
instrumentis subscribere, aut quasvis tabulas subscriptione
firmare, sequuta lex est, cum cautum fuerit, *myſticum*,
vel occultum testamentum nec foeminas, nec illitteratas
condere posse, & nomen hæredis aut per testatorem, aut
per testes scribi, §. 4. Inst. de test. l. 29. l. 30. C. 600. No-
uell. 66. cap. 1. sed abrogatum id postea Nouell. 119. c. 9.
Præterea leges antiquæ ad testimonia foeminas non ad-
mittebant, ideo ius testimonij dicendi Tarratiæ Vestali
tributum fuisse, scribit Gell. lib. 6. c. 7. & merito I. C.
nostris sub-irascitur Leo Imp. Nouell. 48. quod foeminas in
iudicio testimonij dicendi ius habere voluerint, l. 18. ex co-
ff. de testib. vt per impudentiam ad Scythicum morem
accedere videantur, quo fas erat ad bella cum viris armari,
sed & iure nostro à testamentis arcentur, l. 20. qui testa-
mento, §. mulier, ff. qui testam. fac. poss. Harmenopul.
lib. 1. tit. 6. §. 53. scribit, Verustiores leges *ἐν συστατικαῖς*
προπτύλαις, id. *ad commendatoria testimonia* foeminas non
admisisse: *ἐν διαφεντικαῖς*, id. *ad demonstratoria*, ad-
misisse. Sed redeo ad Inuentarium: quod hæres quoque
conficere poterit, quamvis litterarum ignarus, si bene-
ficio Iustiniani vti voluerit, l. fin. §. fin autem dubius, C.
de iur. delib. ita tamen, vt is Inuentario sub-scribendo spe-
ciale Tabularium adhibere debeat, qui pro eo litteras
supponat. Hoc amplius: Venerabile signum Crucis sua
manu præponet. Non enim necessarium fuerit, cum lit-
teras scire, vt hoc facere possit. Nota, seu signum est.
Litteræ non sunt Notæ, l. 6. de bon. poss. l. 40. Lucius,
de test. milit. Ideoque Iustinian. in Nouell. 73. seorsum
agit de Comparatione notarum, & litterarum. Notas
etiam dicemus, aut inter notas recipimus, quas Sifras
hodie vocant, & veluti propria signa quidam usurpare
solent.

solent. Notas in iure dicimus notas vulgares, quibus Acta Præsidum olim scribebantur tum instituto Romano, l. 33. inter, ff. ex quib. caus. maior. Isidor. Origin. i. c. 24. dum etiam Ecclesiastico, septem Notarios olim per Urbis Regionem disposuerat Clemens Pontifex gestis Martyrum excipiendis: quibus septem sub-Diaconos præfecit postea Fabianus, qui Antero successit, ne fide venali Ecclesiæ imponerent. Complura notata prioribus. Apponam Augustini verba, quæ notata non video. A Notariis Ecclesiæ, sicut cernitis, excipiuntur quæ dicimus, excipiuntur quæ dicitis: & meus sermo, & vestræ acclamationes in terram non cadunt. Apertius ut dicam, Ecclesiastica nunc gesta conficimus. Usus etiam Notarum in Disputationibus, & Quæstionibus inter Catholicos, & Hæreticos, ut exciperentur diligenter quæcumque dicerentur, licet maxima pernecitate dicerent, quod non minus pernix esset manus scribebat, quàm velox lingua differentis. Memini exempla quædam in Actis Synodalibus, & etiam alibi adnotasse, add. Vide Nicephor. lib. 6. c. 28. & Augustin. Ep. 178. *Singla*, seu *Siglas*, aut *Sigla* appellare videtur Iustinian. in Constitutionibus suis, C. de vet. iur. enucl. Notæ tamen à Siglis distinguuntur, si verum est, dici *singlas*, quasi *singularias litteras*. Eadem erit vis Comparationis, & in Sitris, & in Notis. Eiusdem Nouell. 73. c. 8. putant de Venerabili Signo Crucis sensisse Iustinianum, descripsit, quinque testes adhibendos esse, si contrahentes litterarum imperiti fuerint: *inter quos erit & qui scribit pro contrahente aut totum, aut post ea, quæ post paucas litteras illius posita sunt*. Id verò Iulianus Epitomator expressit: sed verbis illis Iustiniani non continetur, quod, ut diximus, Notæ non sint litteræ. Græca verba illa sunt: ἢ πᾶν, ἢ τὸ μετὰ τὰ ὀλίγα γράμματα τὰ παρ' ἐκείνου τεθέντα. id. aut *totum, aut quod* (reliquum sit) *post paucas litteras, quæ ab illo innotata fuerint*, Contrahentes enim sæpè omnino su-

des,

des, & ignari litterarum, sæpè paucas litteras pingere edocui, vt Iustinian. prædixerat. Sunt qui nomen modò suum exarare possint: sunt qui paucas litteras pingere didicerint. Hanc subtilitatem exigit Nouella, vt illas paucas pingant, & ducant vtrumque: reliqua illo perficiat, & expleat, qui vico ignari litterarum scribendo, sub sub-scribendo adhibeatur. Ita totum scribet testis, si qui contrahit, planè rudis litterarum fuerit: non totum verò, sed reliqua scribet post paucas litteras à contrahente exaratas, si aliquid modò exarare potuerit. Potest & illud intelligi, vt simul etiam vener. sign. Crucis exprimatur, quidni? cum præsertim & alibi hoc ipsum præscriptum fuerit, id tamen expressum non fuit. Hic mos inoleuerat, cum maximè ab æuo Constantiniani, vt in publicis, priuatique monumentis, & scripturis hoc Sacrosanctum Signum aponerent, vt & in nummis videmus, & vt alias monui. Mansit & postea, adeo ut nuda pacta non minùs constituta pœna, quàm hac Nota adscripta, aut Sanctissimi Ternionis inuocatione adiecta, robur haberent, Nouell. Leon. 72. & hac ratione exaudienda quæ refert, & Harmenopol. lib. 1. tit. 9. §. 12. Sed sunt quidam adeo rudes, vt nec lineas, quibus hoc Signum exprimant, ducere valeant. Indè quæsitum, an alius manum dirigere possit, quid enim si sit rusticus, si timidus, si fœmina, si, vt sæpè vsu venire solet, planè rudis, & hebes? Et Iuliano Antecessori placuisse videtur, posse. Argumento, & illud esse creditur, quod Iustinianus retulit Nouell. 90. in Bithynia Prouincia contigisse. Nam testes manum demortuæ fœminæ per chartas duxisse dicit, vt manu eiusdem Nota illa tabulæ signatæ viderentur, hoc eo tantum nomine improbè factum dicitur, quod fœmina iam exspirasset. Et illud quæsitum, An huius Notæ omisio vitiet Inuentarium, dico Inuentarium hæredis. Non omnes idem sentiunt: sed Pragmatici eam fere sententiam sequuntur, quæ vitare negat, a compluribus recepta

pta dicitur. Ea præcipua ratione nituntur, quod ad Inuentarij formam Nota illa non pertineat, sed potius levis quædam sollemnitas sit, idque probant ex eo, quod non ab omnibus apponi Iustinian. iusserit, sed ab his modò, qui litterarum ignari fuerint. Argumentum, vt mihi videtur, inane, & inefficax. Nam propria forma præscripta fuit Inuentarij conficiendi ab eo, qui litteras nesciat, ad quam hæc Nota pertinet. Et quænam ratio hæc est? Non ab omnibus illud obseruandum est, licet postea omnes obseruare consueuerint, Ideoque ad Inuentarij formam non pertinet, idest indistinçtè ad nullius Inuentarij formam. Igitur, cum sollemnitas, quæ in testamento cæci exigitur, non ob omnibus obseruanda sit, eadem licentia indistinçtè dicant, eandem ad testamenti formam non pertinere. Dixissent, in qualibet Inuentarij forma non exigi: & rectius dixissent, sed illa collectio ad rem non erat. Nec sane alia ratione, tanta subtilitate manu hæredis, licet litterarum imperiti Signum illud ex primi Iustinianum voluisse crediderim, nisi quod imposturas timuerit, vt etiam de cæci testamento pater eius sollicitus fuit, l. 8. hac consultissima, C. qui test. fac. poss. Sed nobis de Inuentario tutoris agentibus Inuentarium hæredis obrepfit. E re nata factum est. Harmenop. Epit. 5. tit. XI. §. 25. quærens de tempore, intra quod a tutore Inuentarium conficiendum sit, ad id ipsum respexit, & idem tempus, quod in hærede, nempe trimenstre requiri credidit. Idem præscripsit Leo Nouell. 110. de Inuentario rer. dotal. Eademque ratione diuersum tempus absenti præscriptum, annum nimirum, apud eundem Harmenop. legimus lib. 1. tit. XII. §. 36. & 38. Accursius improbat. Quæ de Inuentario hæredis præscripta sunt, specialia sunt, vt dixi, in alijs non puto passim tantam exigi subtilitatem, & obseruationem. Potius dicemus, Inuentarium primo quoque tempore a tutore conficiendum esse, quam sententiam professio dicit & d. l. 7. tutor,

for, ff. de administr. & l. 24. tutores, C. eod. Si quid circa hoc statuendum fuerit. Prætor partes suas interponet. Nam si tempus a lege definitum non sit, a iudice statuendum erit, idque & exploratissimum est, ut notat Eustathius de tempor.

Antiqua lectio quibusdam Pandectarum locis defensa: Apud Tacitum item, & alios.

Cap. XIII.

VSV-VENIRE solet, ut rem, quam verba respiciamus. Exempla diuersa sunt. Vulgò dici solet, filio familias credi non licere, quod non ad verba referendum est, sed ad numerationem, l. 4. ad Macedonian. Diuersum est cum ad ea, quæ verbis significantur, respicimus, ut cum dicimus, Præsidem, aut alium quem Magistratum, fontem flagris, seu flagellis, aut loris rumpere, cedere, l. 9. §. 3. l. 15. §. 39. l. 17. §. 2. de iniur. Add. Cassiodor. de Præf. Prætor. lib. 6. *Curiales etiam verberat.* Nec dissimili ratione in ipsa verborum structura nonnulla apud Auctores nostros, aliosque Scriptores constare dicimus, quæ corrupta videantur. Papinian. in l. 121. §. 1. de verb. obl. *nihil causa esse respondi, cur ex stipulatu, quæ ex bonis moribus concepta fuerat, mulier impleta conditione, pecuniam adsequi non possit.* ἡμῶν ὁπὸς το στυματὶ ὁπλῶν. Nam ad stipulationem referendum est quod dicitur, *quæ ex bonis moribus concepta fuerit*, rectè tamen dicitur, mulierem ex stipulatu pecuniam adsequi posse, sunt qui verba illa mendosa credant. Item *de inofficiosi* cognoscere dicitur iudex l. 8. Papinianus, §. si ex causa, de inoffic. Græci τῶν de inofficioso dicunt, sunt & alia similia. Benè item concepta illa Edicti: POTIVS, QVAM CVIQ. PERICVLOSVM ESSE FIDEM SVAM, in l. 1. ad Trebellian.

Miscell. Brud. Tom. 4.

Z z z z

peri-

periculosum, videndum. Lectum mihi & in Tertulliano, nostra notatio totum versiforme est. Liv. lib. 7. Livius post aliquot annos (id, quod omnes tunc erant) suorum carminum auctor. Valer. Flacc. lib. 1.

——— *fratrisque parenti*

Progeniem, Diuumque minas: hunc nam fore Regi
Exilio. ———

Videamus, an & simili ratione defendi possit, integram esse scripturam in l. 57. de contr. empt. *Sed si pars domus maneret, Neratius ait, hanc questionem multum interesse, quanta pars domus incendio consumpta permaneat, quomodo enim permaneat, si incendio consumpta? Sed incendio consumptam accipimus ambustam partem, quæ superfit, ut quæ lacera sit, & semi-usta. Geminus est in Tacito locus Annali XV. Caterum Vobis quæ domus super-erant, non ut post Gallica incendia, nec passim crectæ. Dicunt, quomodo crectæ, si super erant; Sed dicemus, omnia ea verba, quæ domus super-erant, earumdem reliquias significare. Dixerat Tacitus: Quippe in Regiones quattuordecim Roma dividitur: quarum quatuor integra manebant: tres solo-tectus deictæ: septem reliquis pauca rectorum vestigia super-erant lacera, & semi-usta. Has igitur reliquias crectas, & instauratas fuisse significat. Ruinis autem usus est Nero in extruenda aurea illa domo, cuius ob laxitatem, ut scribit Sueton. Roma ipsa tantum non domus fieri videbatur.*

De inofficiosi querella. Græcorum adnotatio ad extremum versus l. fratres, C. de inoffic. testam.

Restituta, & explicata quedam obiter
in Valerio. Cap. XIV.

CENTVM-VIRALE iudicium de inofficiosi querella ex utroque latere iniuriam continere videtur. Nam
enim;

exheredationis supremo iudicio adficitur exheredatus, & is voluntatem sugillat, quasi mentis desiperet testator, cum exheredavit, hoc colore apud iudicem res defendebatur, l. 2. l. 5. l. 13. de inoffic. Ideoque dicimus, cum, qui inofficiosum improbè dixit, nec obtinuit, id quod testamento accepit, perdere, idemque fisco vindicari, quasi indigno ablatum, l. 8. Papinianus, §. meminisse, eod. Sed nec post legatum acceptum, inofficiosum dici permittitur. Aliud verò dicendum, si iure factum negavit, quia de iure disputavit, non iudicium impugnavit, aut accusavit, l. 5. l. pen. de his, quæ ut indign. l. 10. si pars, §. 1. de inoffic. Non ita propriè, ut Papinianus, loquitur Vlpianus in l. 1. cod. Nam & disputare dicit eum, qui de inofficioso agat. Iniuriam autem exheredatione induci, Caius apertè scripsit: *Non est consentiendum parentibus, qui iniuriam adversus liberos suos testamento inducunt*, l. 4. cod. sed, quemadmodum iudicijs, verbis que famosis abstinendum, ut verbis saltem res temperetur, aut non dentur actiones, si aliæ sint, quibus experiri liceat, l. 1. l. 10. non debet, de dol. l. 2. l. 5. C. eod. ita pariter inofficiosi querella deferabatur, ut non dementis testamentum impugnaretur, quin rectè, sed non ex officio pietatis factum diceretur, cum nec dementis testamentum sit, cuius nulla est mentis contestatio, indè dictum *inofficiosum*, denique querella non quarta modo, ut olim, d. l. 8. §. quoniam autem, de inoffic. sed quantacumque hereditatis parte circumscribitur, l. 30. omnimodo, l. 36. sci. mus C. eod. etiam numismate, ut ait Theophil. Quoad personas, hoc servatur, ut liberi paternam voluntatem impugnent, & parentes de liberorum testamentis querellam deferant. Frater (quo nomine sororem etiam significamus) non semper hanc actionem intentat: ultra fratrem sororemue cæteri cognati numquam. Nam hi melius facerent, si se sumptibus inanibus non vexarent, cum obtinere spem non haberent. Meritò fratres admittimus, qui olim

parentibus ipsis prælati, l. vlt. C. Comm. de success. l. 4. C. de bon. quæ lib. sed quærelam tunc modo habebunt, cum scripti hæredes, infamiæ, vel turpitudinis, vel levis notæ macula adpersi, aut si liberti non bene merentes instituti fuerint, cōtra igitur si patrono maxima beneficia rependerint, quod bene merentes dicantur, l. 27. fratres, C. eod. quo loco & servus hæres necessarius institutus excipitur. Hæc verba intelligenda esse de hæreditate, quæ soluendo non est, rectè admonent, nam ea est causa huius institutionis, ut in l. Ael. Sentia, l. 63. facta, §. vlt. ad Trebell. l. 7. ait Prætor, §. sed quod Papinianus, de minor. Necessarius hæres dicitur, quia siue velit, siue nolit, hæres erit, fateor: sed ea necessitas dominum prius urgere videtur, ideo servum necessarium instituit, quod ipse necessitate adstrictus ob inopiam hunc hæredem sibi quæsierit, & ita probabilis sit manu missio, l. 27. qui potuerint, de man. test. Græcorum adnotatio ad d. l. fratres, notata fuit a viro doctissimo, sed ego vereor, ne aliud Græci voluerint, quam ipse crediderit, quod quanta modestia licebit, explicare nitar. Verba Græcorum Interpretatum sunt: Ο ποτερον γαρ ἄπορος ἔσιν ἢ ἐσίᾳ, περὶ τοῦ ἐν τῷ ὅπρῳ ψαυδᾷ ἀδελφῷ πλεῖν *de inofficioso* κινεῖν. & το γάρ το νόμιμον ἐστὶ τῆς ἀπορρυμᾶλλον ἐσίᾳς ὁ φιλαυμὸν δέχεται, καὶ ἐκ ἐπὶ παντός δούλου σου ἐδερὶα γραφέντος κληρονομεῖ. ἢ γάρ, ὡς ἐγγνώμην ἐν *de testamentis*, ὁ ἑσκατάσεται τὸ δούλου πορρωμῶνται αὐτὸ παρὰ πλεῖν τῆς διαθήκης ἀκολουθίαν, πολλὰ πλείονος ὁ ἀδελφός ζητῶν διαδέξασθαι τὸ ἀπορον αὐτὸ ἀδελφόν, ὁ φίλον τὸ δούλου πορρωμᾶται. Dicunt nempe, *frustra querelam fratri permitti, si hæreditas soluendo non fueris*. Rationem addunt, quod huiusmodi ius in hæreditate potius, quæ soluendo sit admitteri debeat. Quale verò ius est, quod in hæreditate, quæ soluendo sit, admitteri debet? puto querellam esse: ius dico agendi, dicendius de inofficioso. Perspicuum equidem est, hanc querellam inofficiosi, non de qualibet hæreditate, nec de omni servo, qui cum libertate scriptus sit hæres,

ut additur postea, idest non de Apori seruo accipiendam esse, sed de hæreditate, quæ soluendo fit, tunc enim, si seruus hæres scriptus fuerit, dabitur fratri querela. Alij vero istud ad d. l. fratres, referebant: quasi Græci voluerint, illa verba, *Excepto seruo necessario hærede instituto*, accipienda esse de hæreditate, quæ fit soluendo: idque significauerint, cum dixerint, *Ἐπεὶ γὰρ τὸ νόμιμον*. Et quoniam videbant, a ratione alienum esse, ut institutio serui hæredis necessarij, de hæreditate, quæ soluendo fit, accipi debeat, dixerunt corruptum esse Græcorum glossema, adeoque pro *ἀπόρου*, rescribendum esse *ἀπὸ πα*. Quod si ego hallucinor in hac re (non enim adhuc mihi persuadere potui, instructissimum l. Consultum planè a semita aberrasse, quamquam id humanum sit: tantæ apud me auctoritatis est) non est cur quis pro eo laboret, & me perstringat, doceat tantum hic, & alibi, inueniet hominem, qui non solum faciliè dediscat, sed etiam qui libenter lituram in suis admittat. Sanè quæ mox Græci addiderunt ex l. ult. C. de necess. hæ. inst. aptissime his, quæ protulimus, respondere videntur. *Si enim, inquit, ut didicimus in de testamentis, qui seruo substituti sunt, contra testamenti seriem ipsi præferuntur, multò magis dicendum erit, fratrem succedere desiderantem fratri, qui soluendo fit, seruo antehabendum esse.* In qua ratione de *ἀπόρου* loquuntur, idest de eo qui soluendo fit. Benè igitur dixere itidem, querellam in hæreditate, quæ soluendo fit, illius nempe, qui *ἀπορος* dicitur, admittendam esse. Querellam tamen non omnes fratres habent, habent consanguinei: vterini non habent. An respexit ad id Vlpianus? nam in l. i. cod. cognatos proprios dixit. Quæri potest etiam, instituunt ne querellam fratres eodem patre, diuersa matre nati. Thalecleus vtramque coniunctionem exigere videtur, *βασιλικ. lib. 39. ὅσοι κινέτωσαν οἱ ὁμομήτριοι, καὶ ὁμοπάτριοι τῷ* DE INOFFICIOSO, *ἢ οἱ σκεπτικοὶ ἀτιμίας, ἢ ἀπορίτης, ἢ ἀπο-*

ἀδελφὸς ἀδελφῆς ἀδελφῶν παρτίζονται. exprimere voluit verba
d. l. fratres: *consanguinei de inofficioso querellam mouere
possant, si scripti heredes, infamia, vel turpitudinis, vel
leuis nota macula adspersantur.* Indè notant, *ἀδελφὸς*
potius, quàm *ἀδελφῆς* scribendum fuisse. Constat au-
tem non *ἑμπατρίος*, id est ex eodem tantum patre genitos,
sed *ἀμφιγαλῆς*, seu *ἀνταδελφῶν* intellexisse, qui & in succes-
sionibus potiores sunt, Nouell. 84. & 118. *ἑμπατρίων* seor-
sum arcentur. Sed profectò *ἑμαιοί*, seu consanguinei, li-
cèt non eadem matre nati, querellam habent: vterinis
tantum nominatim negatur. Turpes verò personæ, qui-
bus institutis, consanguinei fratres querellam deferunt,
recensentur à Theophilo lib. 2. tit. 18 & ab Harmenopulo
lib. 5. tit. 6 §. 2. *veluti auriga mimi, arenarij, turpique
consuetudine cogniti.* H. notantur, & Nouell. CXV. c. 3.
*si præter voluntatem parentum inter arenarios vel mimos
se se filius sociaueris.* Turpi consuetudine cognitos intelli-
gemus catamitos, vel, ut antiqui obsceno sensu dice-
bant, fratres, sed & stupratores, stuprataeque, itemque
Gallos, & Archi-gallos, quorum mentio apud Valerium,
& frequens apud Firmicum. Nam contumeliosum est, ut
immerentibus fratribus personæ turpes præferantur: & hoc
iudicium, ut diximus, iniuria præsertim nititur. Sed hic
queritur, qua ratione pater, inuito filio, iniuriarum agere
nequeat. Papinianus, ideo non agere dixit, quod filij in-
iuria sit, id est ita filij, ut non sit patris, sed utique per fi-
lium quoque iniuriam patitur pater, §. 2. de iniur. & licèt
per consequentias iniuria patri fieri dicatur, propria tamen
illius est, ab iniuria filij distincta, l. 1. §. 3. l. 17. §. 21. l.
30. §. 1. l. 41. de iniur. l. 2. C. cod. Præterea si filius fami-
liarum iniuriarum agere potest, pater etiam, filij saltem nomine
aget, actione per filium quaesita, quod & in querella de in-
officioso dicendum videtur, cum de iniuriarum causa que-
rellam contineat, & in plerisque hanc illa imitetur, l. 5. C.
de

de iniur. Dices, volenti filio iniuria illata, nomine filij
patrem non agere, l. 1. §. vsque adeo, eod. quid si volens
filius iniuriam passus sit, patrem tamen suo nomine iniu-
riarum agere nolit? tunc enim actio iam orta ex iniuria no-
lenti illata, patri quaesita videbitur, ut voluit filio, eam
persequi possit, l. fin. C. de bon. que lib. Respondet Ac-
curs. querellam non esse actionem. Ego nodum hunc ali-
ter soluendum esse crediderim. Nam auctoritas agendi
inuito filio, tributa est patri ratione ususfructus: ideoque
cessat, usufructu cessante. Hoc vult Iustinian. cum ait:
*nullum impedimentum paterna faciat auctoritas, qualis
enim ususfructus potest ei acquiri, qui momentarius esse os-
tenditur?* At iniuriarum actio, licet lis pecuniariter aestime-
tur, magis tamen vindictae, quam pecuniae persecutionem
habet, l. 2. §. emancipatus, de collat. bonor. l. 7. §. 1. de
iniur. eademque ratione Fauiana cessat, si libertus querel-
lam inofficiosi, vel iniuriarum instituere noluit: nam nihil
in necem patroni fecit, l. 2. §. sed si puta, D. si quid in-
fraud. patr. Inuito igitur filio, nomine illius pater iniuria-
rum non ager, ut opinor: Tryphoninus quoque ait, indi-
gnationem esse filij, l. 22. filius, de inoffic. Quod dixit
Accurs. querellam actionem non esse licet alij aliud velle
videantur, verum esse puto, certè id ipsum Graecis Glos-
satoribus placuit, in antiquis Gloss. verbor. iur. *Querella de
inefficacie testamento non est actio testamentaria, sed affinitatis
est causa, nimirum petitionis hereditatis.* Huius rei ratio peti-
tur ab analogia. Nam sicuti scriptura testatoris non est actio
hereditaria, sed hereditatis est causa, demonstrans quid
scripto heredi competat: ita & querella non est actio, sed
actionis causa. Glossar. verba: *ἡ querella γὰρ οὐ γράφει τὴν αἰτίαν
πατρὸς ἢ τῆς ἀρχῆς καὶ πατρὸς, ἀλλ' αἰτία κληρονομίας, καὶ ἀπὸ δὲ τῆς
ἐξ ἐκείνου κληρὸν ἔχοντος καὶ γράφεται κληρονομία, οὗτο καὶ ἡ μετὰ τὴν οὐκ ἐστὶν
ἀρχὴ, ἀλλ' αἰτία ἀρχῆς.* Querella igitur actio proprie non
erit, licet alicubi actio dicatur, vel ratione petitionis
hære-

hæreditatis, quam instruit, vel potius quasi iudicij exercitio, indè *inchoata actio* in l. 1. cum, qui, ff. de inoff. Ex quibus constat etiam, cur titulus de inofficioso præcedat titulum de hæreditatis petitione. Hæc est illorum titulorum *οὐκ ἔχοντα*, licet quibusdam aliud placuerit, Superest, vtdicamus, quo pacto hæc iniuria sit filij, non patris, si per filium propriam etiam iniuriam patitur pater. Duarenus Accursium vellicat, quod Papiniani rationem malam dixerit, ait non eodem modo accipiendam esse iniuriam hinc, quo accipitur in Edicto Prætoris de iniur. idest, non esse accipiendam pro contumelia. Simili distinctione usus est Vlpian. in l. 5. ad l. Aquiliam, vt in prioribus Analectis ad Paulli, & Vlpiani fragmenta dictum fuit. Sed Accursium aliud sensisse, vix mihi persuadere possum. Papiniani rationem malam omnino non dixit: dixit malam videri, subdubitans nimirum, & nodum nectens, vt postea solueret: qui mos est Interpretum, & Glossatorum, & *ἀπορρητα* est, quod in tit. de iniur. iniuria patrem tangat, in tit. de inofficioso non tangat, qua vero ratione non tangat, nisi quod diuersa sit, & aliter hinc accipiat iniuria? nam contumelia filij pudorem quoque patris pertingit, l. 1. §. 3. & §. 5. de iniur. Exhæredationis iniuria filij, non patris est, idque Accursius ex eo colligi vult, quod filius etiam hæres institutus, posset non adire, arg. l. 3. C. de hæ. inst. Sed licet exhæredatio ad illam iniuriæ speciem non trahatur, quin tamen aliquando exhæredatio contumeliosa videri possit, negandum non erit: præsertim cum turpes personæ institutæ fuerint. Itaque apud eundem Valer. lib. VII. c. 8. cum Pompeius Rheginus testamento fratris præteritus fuisset, ipse tamen fratris iudicium impugnare noluisse, additum est: & erant ab eo instituti hæredes neque sanguine patrio pares, neque proximi: sed & alieni, & humiles: vt non solum flagitiosum silentium, sed etiam prælatio contumeliosa videri posset, quo loco notat Pighius, in-

anti-

antiquo libro scriptum esse, neque sanguine pagino, quod mendosum putat: indeque factum esse, ut in quibusdam libris scriptum fuerit, sanguine Regino. Ego in duobus mss. disertè scriptum reperio, sanguine pagano. Dixerat Valerius, Pompeium Trans-alpinæ regionis hominem fuisse, est nempe inter paganos quoque distinctio sanguinis, & aliqua stirpis prærogativa. Apud eundem eod. lib. c. 7. Terentius a filio exheredatus, licet superstites defuncti fratres essent, solus querellam detulit. Valerij verba: *Egregia est quoque C. Calpurnij Pisonis Prætoris Urb. Constitutio. Cum enim ad eum Terentius ex octo filiis, quos in adolescentiam perduxerat, ab uno in adoptionem dato exheredatum se querellam detulisset, bonorum adolescentis possessionem ei dedit, hæredesque lege agere passus non est. Movit profectò Pisonem patris maiestas, donum vite beneficium educationis: sed aliquid etiam flexit circumstantium liberorum numerus: quod cum patre septem fratres impie exheredatos videbat. Quo loco non audio illos, qui cæcutire profitentur, ni rescribatur, Terentius cum octo filiis. Nam perturbata oratio est, & dicitur Terentius ab uno ex octo filiis exheredatus, fratres de inofficioso non erat tunc quod agerent: nec indistinctè agunt, ut diximus: Quod verò Prætorem liberorum numerus flexerit, & quod cum patre septem fratres exheredatos videret, ad id pertinet, quod per latus patris fratres petiti viderentur, non quod verè exheredati essent, aut quod exheredati querellam deferrent, id Prætorem flexit, nec video, cur ista sic accipi nequeant.*

*An hodie querella locum habeat. Rursus ob-
servata quædam in Valerio.*

Cap. XV.

AT in recta linea vix querellæ locus hodie relictus. Aut enim filius præteritus, aut institutus, aut exheredatus. Si præteritus, querella non dabitur, ea datur, cum testamentum rectè factum, ut exigit ius civile, licet contra officium pietatis, l. 2. eod. sed filio præterito, testamentum est nullum, l. 7. l. 30. inter cætera, de lib. & post. Si institutus, aut in legitima, aut in minori parte institutus, si in legitima, non est cur queratur, si in minori parte, quantacumque ea fuerit, ut diximus, aget ad supplementum. Si demum exheredatus, aut itre, aut iniuria exheredatus: nam aut nullum adscriptum elogium, id est, aut nulla exheredationis adiecta causa, aut aliqua, si nulla, nullum est testamentum, & res redit ad intestati causam, Nouell. 115. c. 3. si aliqua, aut iusta, & ex his, quæ in eadem Nouell. recensentur, aut iniusta, si iniusta, ex eadem Nouella, testamentum subvertitur, quia non titè facta exheredatio filium submouere non potest, l. 8. §. non quæuis, de bon. poss. contr. tab. si iusta, non habebit querellam, qui meruit exheredari, l. 132. quidam, de verb. obl. Ita querellæ vix locus relictus hodie videbitur. Habet tamen & querella suos assertores. Namque Iustinianus in d. Nouell. 115. c. 3. in fin. coniunctim exigit duo: & ut causa exheredationis testamento inserta fuerit, & ut hæres scriptus veram esse monstrauerit. Quod si ab hærede demonstrandum est exigi dicemus, ut hæreditatem adierit, ante aditam hæreditatem extraneus hæres scriptus, ex testamento non est hæres: adire autem hæreditatem non potest, si testamentum initio non valet, præterea defuncti personam su-

bi;

finere videtur in elogio probando, quod testator adscrip-
 serat: & per hoc exigitur, ut iam sit hæres, & consequenter
 ut iam adierit. Sed induamus personam eorum, qui con-
 trasentiunt. Nam elogio adscripto, & ab hærede proba-
 to. Iustinian. in d. Nouell. 115. ait, *testamentum suum ha-*
bere firmitatem, discernimus. Igitur firmitatem ante non
 habebit, quod non solum ratio a contrario desumpta dicat
 sed expressum etiam fuit in his, quæ addita fuere: *Si autem*
haec observata non fuerint, nullum exheredatis liberis pra-
iudicium generari: sed, quantum ad institutionem hæredum
pertinet, testamento euacuato, ad parentum hereditatem,
liberos, tamquam ab intestato, ex aqua parte peruenire, ne
liberi falsis accusationibus condemnentur, vel aliquam cir-
cumscriptionem in parentum substantijs patiantur. Ex qui-
 bus dicendum videtur, hæredes ad substantiam defuncti
 ante probatum elogium admitti non posse, nam si admit-
 tantur, id citra præiudicium filiorum, saltem per illud
 tempus, quo bona retinuerint, contingere non poterit,
 quod pugnat cum verbis his, quæ primo loco a Iustiniano
 præscripta fuere, præterea perpendenda sunt ea verba,
testamento euacuato, ex quibus probari videtur, testamen-
 tum, deficiente probatione, corrui: ita ut non aliunde
 vimumat, quam ex probatione. Quod si dixeris, aliud
 dicere verba illa, *quantum ad institutionem hæredum perti-*
net, quæ non subverti, aut funditus perire testamentum
 significant, sed tantummodo defituram vim institutionis
 non probato elogio, si querella postea proposita fuerit: di-
 cam, illa verba contrariam potius sententiam dicere. Nam
 institutionem præire aditionem certum est; igitur si quan-
 tum ad institutionem hæredum pertinet, euacuatum dici-
 tur, testamentum, scriptus hæres adire non poterit. Adhuc
 plurimum momenti habere videtur quod dicitur, *tamquam*
ab intestato, nam ita pro nullo habetur testamentum, ideo-
 que querella cessabit, quæ non datur, nisi cum testamen-

tum rectè factum fuerit, ut iam sæpius diximus. Dum etiam dicitur, *ne liberi falsis accusationibus condemnentur*, quoniam elogium, & accusationem testator adscribit, dicendum est prohiberi patris condemnationem, quod si permittatur hæredibus scriptis hæreditatem adire, pater, quantum in eo fuit, iam filios condemnauit, nam si quid postea per querellam profecerint, id a iudice, non a patre proueniet, cum sententia requiratur, d.l. Papinianus, §. si ex causa, de inoffic. Denique qui re priuatur, licet eam iudicio mox recuperare possit, interim tamen in substantia circumscriptionem passus est, at in postremis verbis illud cautum fuit, ne circumscriptionem liberi patiantur. Ego tamen satis defendi posse crediderim, hoc casu querellæ locum esse: Idque in primis suadere videtur, quod in fine eiusdem Nouellæ dixit Iustinian. & *tamquam in hoc non rescissum, obtineat testamentum*, oportet enim ut aliquid antea fuerit, quod postea rescissum sit. Deinde quod ibidem sancitum fuit, ut legata, & fideicommissa, aut libertates obtineant, ad testamenti firmitatem quamdam pertinere crediderim, quod si dixeris, argumentum aut ex eo desumi non posse, aut admodum infirmum esse, cum olim hæc non valerent, & tamen querella daretur, quasi aliquod esset testamentum, d.l. Papinianus, §. si ex causa: dicam, id olim ex sententia prouenisse, quæ testamentum tamquam dementis, rescindebat, ut ibidem innuit Ulpian. Hodie verò querella illo colore non niritur, cum elogium in testamento desideretur, ideo non mirum, si legata & alia in testamento scripta sustinentur, licet olim non valerent. Illud præterea sententiam hanc confirmare dixerim, quod licet antea filij probare deberent sese immerentes exheredatos fuisse, nisi scripti hæredes, ingratos liberos contra parentes existisse, ostendere maluissent: attamen querellæ locus erat, l. 28. liberi, C. de inoff. testam. Ex quo constat, testamentum etiam an-

tc

se probatam ingratitudinem constituisse. Quod eam vim habet, ut ostendamus, scriptos hæredes hæreditatem adire potuisse ex testamento, & ut postea ingratos liberos fuisse docerent. Quæ ob stare videbantur, ita tolli possunt. Nam quod dixit Iustin. *testamentum suam habere firmitatem decernimus*, non de testamento in vniuersum dixit, sed de eo, in quo liberi à patre exhæredati fuerint; cum igitur ait, *suam habere firmitatem*, aliquam illius firmitatem propriam à principio esse voluit: quam tamen postea amittere posse, negandum non erit. Alterum obiectum vim haberet, si in hoc iudicio fructus etiam non venirent, sed veniunt: saltem ob coniunctionem consequentis actionis, idest petitionis hæreditatis, l. 20. item veniunt, cum ll. sequentib. de petit. hæred. Nam hæc iudicia non separantur. Quod pertinet ad ea verba, *testamento euacuato*, ea potius probant, testamentum postea rescindendum esse, & quod de institutionis voce dicebatur, nihil est, cum deficiente ingratitudinis probatione, institutio perinde habeatur, ac si numquam scripta fuisset. Iustinian. enim non totum testamentum, sed eam tantummodo partem, quæ ad hæredum institutiones pertineret, subuertere voluit: legata, & libertates præstari oportere significauit, ideo dixit, *quantum ad institutionem hæredum pertinet*. Argumentum desumptum ex illis verbis, *tamquam ab intestato*, nullam vim habet. Nam mittamus, id cum modoprolatum fuisse: dico & eum, qui querellam habeat, patremfamilias intestatum facere, l. 6. §. 1. de inoffic. Condemnationem verò si patris potius, quam iudicis accipere volueris, dicam frustra esse, quæ effectum non habeat, quod & de circumscriptione dixeris, cui per querellam obuiam itum fuit, sic enim arcentur elogia falsa, sic circumscriptio: dico si conatus appareat, si scripta, si proposita fuerint. Non enim conatum sustulit lex (nec enim poterat) sustulit effectum. Igitur adhuc querellæ locum esse

esse dicemus. Recentiores alios etiam casus afferre conantur, quibus necessaria querella sit: quemdam verò præcipuum, quem dum explicant, simul etiam Iustinianum sugillant, ideo de hoc nunc non agimus. Illud præterea controuersum fuit, An nullo elogio à testatore adscripto, possit hæres adhuc ingratitudinis legitimam causam proponere, & probare, vt filios excludat. Et sunt qui credant, posse, nam causæ ingratitudinis vim habent etiam cum nullum omnino est testamentum: vt si frater intestatus decesserit, in quem ingratus probetur frater superstes, Nouell. 22. c. 46. §. ingratitudinem. Itaque licet testamentum, in quo, non adscripto elogio, filius à patre exheredatus est, nullum sit, quod in eo non sint seruata quæ à lege præscripta sunt; attamen filius, si probetur ingratus, ab hereditate paterna repelli poterit. Verùm ingratitudinis ratio non est producenda ad consequentias, sed quæ scribit Iustin. in d. Nouell. 22. de illata tantum specie, quam trahat, accipienda. Nam, quantum pertinet ad filiorum ingratitudinem, peculiaris est legis dispositio, si euti retulimus, nimirum vt, & adscribatur elogium, & vt ab hærede probetur, si alterutrum defuerit, filius excludi non poterit, idque probat etiam l. 30. omnimodo, C. de inoffic. test. Quod diximus de præteritione patris, in præteritione matris locum non habet: nec in præteritione aui materni, horum enim præteritio pro legitima exheredatione habetur, l. 27. §. fin. l. 28. de inoffic. quibus locis quæ ab Vlpiano, & à Paulo referuntur, gemina sunt his, quæ idem Valerius eodem lib. narrat: nisi quod de testamento matris dixere prudentes, quæ de testamento patris Valer. scripsit, idque puto non inconsultò factum esse. M. Tull. quoque de testamento patris hæc referens lib. 1. de Orat. ita scribit: Quæ potuit igitur esse causa maior, quam illius militis? de cuius morte cum domum falsus ab exercitu nuntius venisset, & pater eius, re-
cre-

credita, testamentum mutasset, & quem ei visum esset, fecisset heredem, essetque ipse mortuus, res delata est apud centum viros, cum miles domum reueneret, egissetque lego in hereditatem paternam, testamento exhaeres filius, nempe in ea causa quaesitum est de iure civili, possetne paternorum bonorum exhaeres esse filius, quem pater testamento neque heredem, neque exheredem scripsisset nominatim, & utique, ut diximus, silentium patris pro legitima exheredatione non habetur, sed potius reddit testamentum nullum; igitur ex eo querella non dabitur, quæ datur exheredato, d. l. 23. de inoffic. Sed quoniam silentium matris pro exheredatione habetur, §. ult. de exheredat. liber. non potest ambigi, hanc accusationem ex materna præteritione deferri, quam speciem retulerunt l. C. & ita exhereditio, & præteritio accipienda est apud Marcellum in l. 3. eod. & in principio eiusdem tit. in Institution. idest pro exheredatione paterna, & præteritione materna, quamquam dicimus, quosdam silentio exheredare, l. 12. si patronus, de bon. libertor. quod & matri licet, & ascendentibus per matrem, & militi, & fratribus, & sororibus, l. 17. l. 21. l. 27. C. de inoffic. Exheredant tamen & matres, addito Elogio. Apul. in Apolog. nuperimè cum testamentum Patentilla post mortem Pontiani filij sui, in mala valetudine scripserit, diu sum aduersus illam tenisus, ne hunc ob tot insignes contumelias, ob tot iniurias exheredaret. Elogium gravissimum iam tum mediis sedibus perscriptum ut aboleret, impensis precibus oravi. Silentium honestius erat, cum nempe Elogij nota evitabatur. Idem Apul. paullo ante: quippe qui ei ad ignominiam lineta adscribi ductentorum ferè denariorum iussit: ut intelligeretur iratus potius externasse eam, quam oblitus præterisse. Dixit, externasse, haud trita significatione. In Glossar. Isidorii: Externavit, extraneum fecit. Ipsa exhereditatio, res in extraneo inepta dicitur, d. l. 132. quidam, de verb.

verb. obl. quod sic accipiendum erit, nisi prius hæres institutus fuerit, sed & eo casu exhæredatio inutilis erit, si exhæredatus in eodem testamento hæres etiam institutus sit, l. 17. si certarum, §. si eodem, de testam. milit. l. 4. paterfamilias, de hæ. inst. & ita fortasse idem Apuleius sese ab uxore exhæredatum dixit: *Cape istud matris tue testamentum, verè hoc quidem inofficiosum. Quid mihi in quo obsequentiſſimum maritum exhæredauit inimiciſſimum filium scripsit heredem.* Quod si antiquitus etiam querella obtinuit, & ut ex dictis apparet, ante Romanorum Principum tempora, potior videbitur sententia illorum, qui querellam ex lege aliqua descendere crediderunt, & fortè ex lege Glicia, ut suadet epigraphe l. 4. de inoffic. quam eorum, qui negant. Sed quando nonnulla adhuc rem illustrandam ex Valerio desumpsimus, mutuam operam rependentes, leuia quædam rursus in illo subnotemus. Nam eod. lib. 7. c. 8. de ratis testam. ubi vul. ò de Afrania scriptum est, *testamentumque matris patientia honorare, quam iudicio conuellere, sanctius esse.* Præterea, cum eodem cap. retulisset Q. Cæcilius vnum sibi hæredem L. Lucullum fore, præ se semper tulisse, Pomponium tamen Atticum testamento clam adoptasse, subdidit: *sed fallacis & insidiosi cadauer Pop. Rom. ceruicibus veste circumdatum per viam traxit*, quo loco duo mls. hanc scripturam præferunt, *ceruicibus reti circumdatum.* Et quidem olim retiarii dicti, qui rete in arena pugnarent, ut aduersarij caput operirent, traherent, confoderent, quod adnotauit elegans æui nostri I. Consulcius, & post eum alij. Vulgata tamen & ipsa defendi potest; nam de recte capiti statuae circum-icchio, quod prodigiosum Sciano fuit, legimus apud Iuvenal. Sat. 10. *descendunt statua, vestemque sequuntur.* Denique, ut π.ρ.ρ.ο.ν, proponam Valerij verba lib. 1. c. 1. *Tantum autem studium antiquis non solum obseruanda sed etiam amplificanda religionis fuit, ut florentissimum,* (sic

(sic mss. non vt vulgò, & florentissima) & opulentissima ciuitate decem Principum filij S. Consulto singulis Etruria populis percipienda sacrorum disciplina gratia traderentur, sunt qui constare dicant, XII. Etruriæ fuisse populos, adeoque rescribendum esse, Duodecim Principum filij, quæ ratio hæc est? ne nos traducant, logista hic opus erit, sed indormitasse te credam cum hæc scriberes, vir doct. Nam fuerint XII. Etruriæ populi, vt verè fuerunt: quis inde dixerit, necessario XII. item tradi debuisse Principum filios? reduc calculum: potius inde colligam centum-viginti traditos fuisse; & quod numerus amplior esset, ideo cum præfatione Valerium dixisse, *florentissima tum, & opulentissima ciuitate*, singulos singulis populis traditos fuisse, non video qui Valerius dicere possit. Nec mirum, apud M. Tullium eadem constantia eundem numerum adscribi. Video tamen lib. 1. de Diuinat. Ciceronis verba sic editiones quasdam referre: *Quocirca bene apud maiores nostros Senatus tum, cum florebat Imperium, decreuit, vt de Principum filijs sex singulis Etruria populis in disciplinam traderentur*, sed prior littera e priori voce repeti, & inde facile X. in sex transire potuit, nil frequentius in libris, quam menda ex numerorum notis, hæc ipsa M. Tullij Valerium imitatum esse, iam intelligimus.

Apori. Inciti. Deplorati. Adl. Ael. Sentiam. Anceps videri quod iure Romano sancitum fuit, non reuocare libertatem eum, qui ad pretium participandum se se venum-dari possus est, de crimine dixapisi as.

Cap. XV 1.

QUÆ superius de hæreditate, quæ soluendo non sit, & de seruo necessario hærede instituto explicata
Miscell. Brud. Tom. 4. B b b b b tue.

fuere, aliud rursus desiderare videntur: ut aliquid nempe de Aporo dicamus. Quem igitur Latini pluribus dicunt, *soluendo non esse*, Græci Ἀπορον appellant: ea nimirum notatione, ut significatur is, qui rei familiaris difficultates explicare, aut negotiorum exitum reperire nequeat. Hunc Aporum ἀπορία laborare necesse est, ut ait Theophil. Auduare nimirum, dum rationes reputat. Aporetica Philosophia, & Pyrrhonij Aporetici, & ἀπορη controuersiarum, apud Laertium, Gellium, & alios, nota sunt. Glossæ: Ἀπορία, *penuria*: Ἀπορος, *egens, egenus, inops*: Ἀπορον, *incertum, inops*. Ἀπορῶ, *disalco, incertus sum*. A nostris *egentes homines* dicti, §. 1. qui, & ex quib. caus. manumit. non poss. Isidor. Origin. lib. 18. c. 67. *egentes homines*, scribit, *Incitibz* dictos fuisse. Isidori verba: *At uerò qui moueri omnino non possunt, incitos dicunt, unde & egentes homines inciti vocantur: quibus spes ultra procedendi nulla restat*, add. In eiusdem Glossario: *Incita, vltima conditio fortunarum*. Nonius: *Incitas, egestas dicitur*. Aporiandi verbum retinuit vet. Interpr. in. 2. ad Corinth. 4. *aporiatur, sed non destituimur*. Tertullian. quoque *Aporiationem* dixit, quam Irenæus, seu Irenæi Interpretæ *desperationem*. De Valentinianorum Accone: *quoniam quidem ipse fuerit de Aporiatione conceptus, atque probatus*. Sed & *deploratum* dixit Vlpian. in l. 6. §. 1. de edend. Et quoniam abiectus, & vilis ἀτελής dicitur, ut accipitur apud Harmenopul. lib. 1. Epitom. tit. 6. §. 35. qui l. 17. C. de testib. sic explicat. *Qui testes in aliquo iudicio produxerit, si postea in alio iudicio contra eum producantur, eorum recusandorum facultatem non habeat, fortè quod viles sint, aut quidpiam simile*: Ideo ad hos pertinere credidit Interpretæ, quod idem scribit lib. 5. tit. 8. §. 107. cum tamen ibi ἀτελής Cohortalem significet, add. Hanc vocem nec Theophili Interpretæ lib. 1. tit. 25. intellexit. Ἀπορος, & ἀπορος opponuntur, ut apud eundem Harmenopulum,

ἢ ἁπλοῦς.

ὁ χρεώτης ἢ ἀπόρον, & ἀπορος τοῖς κτήμασι, καὶ τοῖς πράγμασι.
 idest, *Debitor, qui ex Aporis sit, & qui prædijs, rebusque*
abundet, l. 3. tit. 5. §. 94. & lib. 1. tit. 4. §. 86. & rursus lib. 5.
 tit. xi. §. 57. ἐπίτροπος εἴτε ἀπορος, εἴτε ἀπορος: idest, *tutor*
sive sit solvendo, sive non sit solvenda, similique loquendi
 ratione expresserunt Græci, quos Latini *condemnari* dicunt
in id, quod facere possint, l. 137. de reg. iur. dicuntur siqui-
 dem εἰς μέχρῃς ἀπορίας καταδικάζονται, apud eundem Har-
 menop. lib. 1. tit. 4. §. 47. & lib. 3. tit. i. §. 6. & lib. 4. tit. 9.
 §. 24. Scholiast. eiusdem lib. 4. tit. 8. §. xi. quod non semel
 in Eclog. quoque notare licet. Theophil. in tit. de Act. §.
 37. εἰς ὅσον ἐξαρκεῖ ἢ ἐμὴ ἀδυναμία. idest: *quatenus mihi sup-*
petant facultates, & mox, διὰ τὸ εἰς τοσούτον ἀπορεῖν. quod
eatenus facere possim. Igitur summa providentia per com-
 miserationem Aporis lex prospexit, dum permisit, ut vnum
 ex servis suis hæredem cum libertate instituere possent.
 Extra causam hanc, qui manumittit in fraudem, nihil agit.
 Sed cum debitor res suas in fraudem creditorum alienat,
 valet alienatio, licet Prætor creditoribus Paullianam, seu
 Calvisianam dare soleat, ut reuocent alienata. Cur igitur,
 favore præsertim libertatis, id ipsum in manu-missionibus
 minus procedit? Nam, ut diximus, nihil agit, qui in frau-
 dem manumittit. Respondent, priori casu, nulla lege
 alienationem vetari, posteriori, Aelia Sentia vetari. Ita-
 que illo, ut rei suæ moderator, & arbiter, dominus aliena-
 bit, l. in re mandata, C. mandat. non isto. Sed quæram
 adhuc, cur ita vetet lex isto, non illo casu. Nisi confugia-
 mus ad l. non omnium, de ll. difficilis res ista fiet. Vide-
 mus, an ex his, quæ supra de manu-missione, & libertate
 scripsimus, dici possit, ex manu-missione remoueri potius,
 quod iure gentium contra ius naturale introductum fuerat,
 quàm dominium aliquod transferri, cum itaque Prætor na-
 turalia iura corrumpere nequeat, naturali libertati restitutus,
 in seruitutem per Edictum rursus redigi non poterit.

Nam libertas, ne obtentu quidem ætatis, reuocari potest; l. 2. & seqq. C. si aduers. libert. l. 20. l. 26. l. 30. C. de liberal. caus. Id etiam vult, ut puto, Terentius Clemens, dum in l. vn. de adempt. libertat. scribit: *Cum libertas lege adimatur, aut pro non data haberi debeat, aut certe perinde obseruari, ac si à testatore adempta esset.* Quod si aliqua lege seruus rursus effectus fuerit qui ad libertatem peruenerat, id non per reuocationem, sed vi legis contingere dicendum erit, adeo ut alius videatur, l. 98. S. aream, de solut. Quod si non temere libertas reuocatur, multo minus adimitur, & quod ait l. 37. ff. de liber. caus. & l. 10. C. cod. liberos priuatis pactionibus seruos, aut libertos alterius fieri non posse, Thalelæus βασιλ. lib. 48. notat, καὶ ἀντιδικεῖσθαι minimè exaudiendum esse, quod nec aliqua sit publica pactio, qua id effici possit. Leo quoque Imperator sui ipsius venditionem valere noluit, Nouell. 59. sed satis esse duxit, verberatum in libertate morari mancipium, amentia, ut eleganter ipse appellat. Nam quæ maior amentia excogitari potest, quàm ut quis cum liber sit, seruire malit? Eius Constitutionis ratio sanè multiplex est: Ne lex dementia foueat, aut hominem non solum ignaui, abiectione, sed etiam stulti animi: dum indignæ mercaturæ annuit, magis etiam infatuat: Ne in seipsum sauire permittat: cum parùm sit, ut non seipsum perimat, qui caput suum hac ratione perdere vult: Ne dominium membrorum suorum ad alium transferre sinat, cum ipse dominium non habeat, l. 13. liber homo, ad l. Aquil. Ne quærat æstimatione ubi non inuenitur, cum liberum corpus nullam recipiat æstimationem, l. ult. 7. de his, qui effuder. vel deiecer. Ne sit commercium, aut acquisitio liberi hominis, Ne liceat minori 25. an. alienata, per restitutionem reuocare, libertatem reuocare non liceat. Ne quis liberum hominem venalem habere audeat. Denique non sine ratione quæri potest, cuiusnam pretium fiat,

fiat, si iam servus est qui ad pretium participandum sese
 venum dari passus est. Ea pars Romani iuris non inhu-
 mana solum, sed etiam contra publicam utilitatem videri
 possit, quæ Ciuas Reipublicæ adimi permittat. Si enim
 expedit Reipublicæ ne sua re quis malè vtatur, multò ma-
 gis, ne libertate, ne se ipso abutatur, sed illa huius iuris
 ratio esse videtur, vt in eo demens puniatur, in quo de-
 liquit, vt non reuocet libertatem indignus, l. 4. D. quib.
 ad libert. proclam. non lic. Non solum autem ad pretium
 participandum, sed etiam ad actum gerendum sese venum
 dari patiebantur, siue quod cupidi actus essent, siue quod
 adeo inopia laborarent, adeoque deplorati essent, vt do-
 minium habere, qui eos alere posset, satius esse ducerent,
 l. 6. §. irritum, de iniust. rupt. irr. fact. test. siue denique,
 quod peculium, & in peculio pretium habituri essent, quæ
 res antiquior Hadriani constitutione videtur, de qua in l.
 2. ff. si ingen. esse dicet. Nam & M. Tull. Paradoxo 5.
 quædam ad hanc rem spectantia retulit: *An eorum serui-
 tus, inquit, dubia est, qui cupiditate peculij nullam con-
 ditionem recusant durissima seruitutis?* Sed redeo ad li-
 bertatem, de qua in vniuersum dici solet, non reuocari
 eam, quæ semel competijt, §. 5. de eo, cui libertat. caus.
 bon. addic. l. 1. C. si aduers. libertat. Quin nec testamen-
 to facilè libertas reuocatur, l. 52. Imperatores, de manu-
 miss. test. & omnino manumissi vindicta, in seruitutem re-
 uocari non poterant, nisi in casu l. 5. de iur. patrôn. Nec
 ideo dicendum, Suetonium falsum esse, qui generaliter
 scribat, ingratos, & de quibus patroni quererentur, Clau-
 dium in seruitutem reuocasse, c. 25. Nam & alia Claudij
 notata sunt in iure dicundo, & hæc veluti ciuilia referun-
 tur. Cognitio spectat ad Præfectum Vrbi, l. 1. §. 1. & §. 5.
 de offic. Præf. Urb. Harmenop. lib. 1. tit. 18. §. 17. *qui se-
 mel seruum manu-misit, libertatem reuocare non potest, nisi
 ex causa ingratiitudinis.* *αχαριστία* meminit etiam Theophil.
 §. 1.

§. 1. de cap. demin. & §. 1. quib. mod. futeh. fin. Eius-
dem in re diuersa meminit Iustinian. Nouell. 115. de ca-
dem est l. 2. C. de libert. & cor. liber. & ex moribus Athe-
niensium, ac Massiliensium quædam refert Valer. lib. 3. c. 6.
Ad easdem reuocationes pertinet, & antiqui I. C. fragmen-
tum ex varijs iuris capitibus confarcinatum, quod Putea-
no debemus, miserè tamen fœdatur, & interpolatum, verba
illius: *Primum ergo videamus quale est, quod dicitur, eos qui
inter amicos veteres (Pith. tulpicatur scriptum fuisse apud vi-
teres) manumittebantur, non esse liberos sed domini volun-
tate in libertate morari, & tantum seruiendi metu dimitti.*
*Antea enim una libertas erat vindicta, vel testimonio, vel in
censu: & ciuitas Romana competit manu-missis, qua appella-
tur legitima libertas. Puto vindictam hic dici & πλὴν pro
ipsa libertate, quæ competat ex manu-missione vindicta.*
Glossæ: ἐλάθεῖν αὐτὸν ἀρχὸν τοῦ δουλείου. Vindicta. Theophil.
*totidem poenè verbis: βινδὶ κατὰ τὴν ἢ ἐν ἀρχῶντος γινώσκον ἐλά-
θεῖν αὐτὸν. Alij Græci I. Consulti festucam ipsam exponere
maluerunt, nam in Gloss. verbor. iuris ita scriptum repe-
rio: βινδὶ κατὰ, ἢ ῥάβδος μεθ' ἧς οἱ ἀρχῶν, ἢ οἱ Πράκτορες τῶν ἐλα-
θεῖν ἀρχῶν κεφαλῶν ἐπαυον ῥάσκοντες, παρὸν τὰ παρὸντα ἀνδρῶν
εἶναι ἐλάθεον, καὶ πολὶ τῶν ῥωμαίων. Apud Festum similia do-
minus vsurpat in manu-missione: *Manu-mitti seruus di-
cebat, inquit, cum dominus eius, aut caput eius serui,
aut aliud membrum tenens, dicebat: Hunc hominem, libe-
rum esse uolo: & mittebat cum manu. Idem ille Græculus,
cuius est etiam fragmentum hoc latinum dicit, ἐκ ποροσγωγῆς
quasi promotionem quamdam ad honores, & rursus, in te-
stimonio, pro in testamento, sic enim ea latina verba, vel te-
stimonio, vel in censu, vt refert Pithœus, græcè habent: καὶ
διαθήκῃ, ἢ ἀποτυμῇ. scite, quod testamentum testatio-
mentis a nostris dicatur, sequuntur & alia ex eodem frag-
mento: Hi autem, qui domini voluntate in libertate erant,
manebant serui, & manumissores audebant in seruitutem
denuo**

denovo eos per vim ducere. Interueniebat Prætor, & nõ per-
mitebat manu-miſſum ſeruire. Omnia tamen, tamquam
ſeruus, adquirebat manu-miſſori, vel ſi quid ſtipulabatur
vel ſi per ſcripturam acceperat, vel ex quacumque cauſa
alia adquiſierat, domini hoc faciebat: hoc eſt manu-miſſi
ad patronum pertinebat. (hæc a glosſemate eſſe viden-
tur) ſed nunc habent propriam libertatem, qui inter ami-
cos manu-mittuntur, & ſunt Latini Iuniani; quoniam lex
Iunia, quæ libertatem eis dedit, exæquauit eos Latinis
Colonarijs, qui tunc erant Ciues Romanorum, & nomen
ſuum in Ciuitatem dederant. In his, qui inter amicos ma-
numittuntur, voluntas domini ſpectatur, quæ iubet, (fortè
reſcribend. quia l. iubet) eos fieri Latinos, quos dominus
liberos eſſe voluit. Hoc tamen cum ita habeant, debet
promiſſum manu-mittentis habere dominus, dici puto
promiſſum, id eſt ἐπαγγελία: vt Theophilus dicit, ἀν-
τίτις ἐπαγγελίας, ſeu reſpromittere indiuiduam vitæ con-
ſuetudinem, votum nimirum ſignificat. Quod ſi dominus
per vim coactus manu-miſerit, non potuit manu-mittendi,
& ad libertatem perducendi votum habere. Ideo addidit.
*Vnde, ſi per vim coactus, verbigratia, ab aliquo, vel ab uno
quoque hominum, manu miſerit, non venit ſeruus ad liber-
tatem: quia non intelligitur voluiſſe qui coactus manu-miſiſſe.*
Itaque in l. 4. C. de fideicommiſſar. libertat. mulieri, quæ in
libertate morata eſſet voluntate domini, fideicommiſſaria
libertas relicta fuit; nam iuſtam, ſeu legitimam libertatem
adhuc adeptæ non fuerat. Tacit. Annal. XIII. *Quin & ma-
numittendi duas ſpecies inſtitutas, ut relinqueretur peniten-
tia, aut nouo beneficio locus. Quos vindicta patronus non
liberauerit, velut vinculo ſeruituti atſineri.* Latina liber-
tas infinitos penè modos habuit, vt dicit το καὶ πόδας, &
Thalelaeus Βασιλ. lib. 48. quidam ex illis ſelecti, & relati
in l. vn. C. de latin. libert. coll. Manu-miſſio vindicta
pleniffima dicta: & ita exaudiuntur verba Iuſtiniani in
l. 1.

l. 1. §. si autem socius, C. de comm. seru. manu. miss. Quæ & specialem titulum in Pandectis obtinuit.

Legitima tutela, hæreditas. Conatus in explicanda difficili sententia in tit. Inst. de fiduciariæ tutel. Cap. XVII.

QUod dicimus, agnatorum legitimam esse tutelam, ita dicimus, ut ex lege tantum pendere intelligamus, non quod testamentaria legitima non sit, cum utraque ex XII. descendat, sed & agnationis nomen hoc patet legitimum est, id est ex lege tantum descendit, non quod cognationis nomen legitimum non sit. Atqui Harmenop. lib. 5. tit. 11. §. 3. ipsum quoque Attilianum, aut Iulio-Titianum tutorem, legitimum appellavit, verba illius: καὶ λέγεται οὐκ παρὰ τὴν δίκασιν διδόναι αὐτὸν ὡς ἐδὴ ἡλὼν ὁπότερος, λογίσιμος, ὃ περὶ οὗ παρὰ νόμου δοθεὶς, ἡγοῦνται κατὰ νόμου δικάζειν τὸν κριτῶν. id. *Et is, qui à iudice datur, ut tutor declaratus fuerit, legitimus appellatur, quasi nimirum à lege datus: ab his videlicet, qui ex legum præscripto causas disceptant.* Ita pariter dici solet, legitimam hæreditatem esse, quæ lege, testamentariam, quæ testamento deferatur, l. 1. de petit. hæred. Nam utique, & ipsa testamentaria legitima dici posset, cum & ipsa lege deferatur, l. 130. lege obvenire, de V. S. Verum & illa species legitima dicitur, quæ utcumque ex lege descendit. Nam patronorum tutela, & ipsa ex XII. descendere dicitur, non nominatim, id est non propalam, sed per consequentias hæreditarium, ut Vlpian. loquitur in fragment. & in l. 3. de legit. tutor. vel non aperte, non παρὰ, ut Theophilus, sed, ut ait Tribonianus, per interpretationem, vel per similitudinem. Est igitur ex lege, & legitima hæc quoque species: nam verbum, *ex legibus*, sic accipiendum est, tam ex legum sententia, quam ex verbis, l. 6.

l. 6. §. 1. de V. S. quin cum aliquid ex interpretatione fuerit, ex lege esse videbitur, quia & interpretatio prudentium aliquid, quando iuris civilis pars esse coepit, l. 2. §. his legibus latis, de orig. iur. Quæ verò legitima parentum dicitur, exemplo prioris nritur. Nam ita recepta est, & legitima dicta, cum cæteroqui fiduciaria sit, ut Vlpianus dicit tit. XI. Ad hoc, ut puto, respicere oportet. Nam cum non procedit exemplum, nec ipsa procedet, dico autem non procedere ut legitimam. Itaque Tribonianus in tit. de fiduciaria tutela, cum retulisset, parentem, qui ex liberis aliquem manu-miserit, legitimam eius nanciscitur tutelam, eo-que defuncto, liberos virilis sexus fiduciarios effici, in nodum quemdam incidisse sibi visus est. Quæretur enim, si liberi manumissoris legitimi sunt liberti tutores, ut & pater legitimus erat, cur itidem dici non debeat eosdem tutores esse legitimos eius, qui a parente manumissus fuerit. Respondet, ideo in priori specie legitimos esse, non in posteriori, quod filius post patris mortem sui iuris efficiatur, nec recadat in fratrum potestatem, etiamsi a parente non fuisset emancipatus. At libertus, si manumissus non fuisset, defuncto domino, in filiorum potestate mansisset. Quæ ratio falsi tentatur, & claudicare dicitur ab Interpretibus, nam si pater emancipasset, vera est: si avus, certè filius in patris potestatem recidit. Consultissimus vir aliam introducere tentat, quasi ideo liberi patroni sint legitimi, non sint liberi emancipatoris, quia lege illis, non his hæreditas debeat, l. 1. §. liberos, si a par. quis manumiss. sit. Sunt qui dicant, parentem manumissorem verè non legitimum, sed fiduciarium esse, Ideoque, & fiduciarios eius liberos esse: patronum verò legitimum, Ideoque & legitimos esse filios: & hanc esse rationem. Vtraque difficile quiddam continere videtur. Prima quidem: nam successionis emolumentum ostendit, quinam sint tutores, qui non sint, sed non qui legitimis comparandi sint, qui non sint: & potius e-

contrario, ideo parenti manumissori dari videtur hæreditas, vel contra tabulas, quod sit legitimus, vel legitimo similis, nimirum exemplo patroni, d. l. 1. si a par. quis man. sit. Posteriores verò fiduciarios faciunt, quos legitimos dici, saltem receptum fuit. Videmus, an hoc pacto dici possit. Quæ legitima dicitur exemplo legitimæ patronorum, ita procedit ut diximus, si exemplum procedat. Constat autem, omnino exemplum non procedere in transmissione legitimæ, cum a parentibus liberi manumittuntur. Nam si filius a patre emancipatus fuerit, ideo nō procedit quia non ut seruus in potestate fratrum mansisset, si manumissus non fuisset, sunt & alia, quæ non transmittuntur, liberi manumissoris non veniunt ad contratabulas bonorum possessionem filij, quamvis patroni veniant, d. l. 1. §. liberos. Nec turbat hanc rationem, quod nepos in potestatem patris recidisset, nisi ab auo emancipatus esset: Nam illud satis est, ne dici possit in vniuersum quoad liberos eorum, qui emancipauerint, exemplum adæquatam habere causam. Evidentius ita dicemus: Ideo perpetuo verum est, liberos manumissoris, nisi alia ratione impediuntur, legitimos esse liberti tutores, ut ipsorum pater fuerat, quia semper verum est etiam, quod si libertus manumissus non fuisset, defuncto domino, in filiorum potestate mansisset. At hoc non reperitur in emancipatione: Nam non est perpetuum, quod si parens non emancipasset eo defuncto, in potestate liberorum eius emancipatus mansisset, vel in eam recidisset; sed aliquando quidem recidisset, ut si auus emancipasset, aliquando verò non recidisset, ut si pater emancipasset. Igitur nec in vniuersum constitui poterit, quod liberi emancipatoris legitimi sint, ut parens legitimus fuerat, sed potius fiduciarij dicendi erunt, alioqui quosdam fiduciarios diceremus, quosdam verò legitimos, & exempli ratio inconstans esset, quod si dixeris, aliquando saltem rationis similitudinem, seu analogiam.

giam, inter filios manumissoris, & liberos emancipatoris obtinere; Dicam, id ipsum in causa esse, ut idem ius non obtineat in utrisque, cum in his non semper inveniatur, quod in illis est perpetuum, denique pater filium habet in potestate: quod verò aliquando avus hanc potestatem suspendat, ex accidenti contingere videtur, Adeoque ad illam potius, quæ patris est, respiciemus. Sanè filij emancipatoris, filijs manumissoris comparantur, inter hos autem nulla est differentia, cum omnes æque in eadem potestate servum habuissent, si manumissus non fuisset. Igitur ratio quoque præcipua inde sumatur, vnde petitur exemplum, & comparatio. Sed & quoad superiores, a vuum nempe, vel supra, exemplum minus procedere, tentari potest. Si enim avus nepotem manumiserit, licet in patris potestatem post emancipatoris mortem recidisset, recidisset tamen non eodem iure, ut servus, mansisset, potestas quam filij manumissoris in servos habuissent, illa eadem fuisset quàm manumissor habebat, quod eam iure successionis habeant. Ideoque & tutela eadem erit, nempe legitima patronorum exemplo. Potestate, quam pater in filium habuisset, vix eandem prorsus dicere possumus, cum ad patrem suo quodam iure pertinere videatur: adeoque potius recidere in patris potestatem, quam eodem iure manere dicitur filius, quasi ob avi potestatem, filij potestas interim pendeat propter regulam, qua dicimus, non habere in potestate qui sit ipse in potestate, & quamvis patria potestas, post mortem quoque vim habere dicatur, qua præcipuè tutelæ nitantur, avus tamen filio tale ius non adimeret, ut nepos in eius potestatem non recideret, sicuti servos, aut aliquod ius hæreditatis adimere posset, igitur nec eadem omnino tutela ab avo in filium transmittitur, nec contrarium probat l. 9. de probat. sed cum illa legitima fuerit propter emancipationem, quæ fecit avum emancipatorem similem patrono, seu manumissori, hæc erit fiduciaria. Id ipsum

Ccccc 2

fortè

fortè vult Theophilus cum scribit . *Ideo neque eandem tutelam habebit filius emancipatoris , sed fiduciarius appellabitur .* Dicit , *neque eandem habiturum esse tutelam , quia neque eandem omnino potestatem .* Ita cum nec emancipator sit , nec emancipatoris in hac parte successor , sequitur nec patrono comparari posse , hoc eodem pacto accipi possunt illa Triboniani verba , *ideoque nec in tutelam* , quæ quidam aduentitia esse arbitrantur , sed intelligi potest , deficiente potestate , quam neque successionis , neque iure proprio fratres in fratrem habeant , nec eandem tutelam ad eos transmitti posse : eandem dico , idest legitimam , quam emancipati pater habebat .

De legum varietate . *Ius ἀρχαῖον* , *Novum de sententia* *S. idemque iuris , qui , & ex quib. causis .*

man. non poss. παρὶ πρὸς de Dicaarchi loco

Explicata l. 1. de legat. præst.

νόμος ἀρχαῖος . Galenus contra sententiam Neotericorum

*quorundam
defensus .*

Cap. XIIIX.

LEGES olim ligno incidere moris erat , ut notum est , inde dicte XII. Tab. Flaccus in Arte : *Oppida moliri , leges incidere ligno .* Pittacus a Croeso interrogatus , quodnam esset maximum Imperium , ἢ τὸ ποικίλον , ἢ τὸν , ἢ τὸν . id varij inquit , ligni , ut scribit Laert. Notavit Sophus , ut opinor , legum varietatem , quæ Reipublicæ perniciem adferre solet . Ideo a quibusdam populis non alia fortè ratione scriptæ leges non recipiebantur , sed memoria tantum continebantur

tinebantur, nisi ut pauciores essent, & difficilius abrogari,
 & immutari possent. Lycurgi legem refert Plusarchus in
 Lycurgo, οὐ χρεὶς τὸ ποιεῖν ἐν γράφοις, significabat nimirum,
 scriptis legibus vitandum non esse, pertinet ad id, quod
 scripsit Tribonianus singulari loco de Lacedæmonijs, &
 Atheniensibus. In alijs plerisque dissentiebant in clytæ
 illæ Ciuitates. Liu. lib. 45. *Atheniensium populum fama est,*
celerem, & supra vires audacem esse ad conandum: Lacedæ-
moniorum cunctatorem, & vix in ea, quibus fedit ingre-
dientem. Illud ipsum diu apud Langobardos etiam obtin-
 uit, ut nimirum suas leges, seu *Auricabcones* sola memo-
 ria retinerent. Paull. V Varnefrid. l. 4. c. 44. de gest. Langob.
Hic Rothari Rex, Langobardorum leges, quas sola memora-
ria, & usu retinebant. scriptorum serie composuit, Codicemque ipsum
Edictum appellari præcepit. In omni Republi-
 ca semper ius ἀγγραφον vin habuit, ut non tam facilè popu-
 lum reperias, qui iure non scripto, quàm qui scripto carue-
 rit. Plato quoque ἀγγραφον νόμον κατὰ τὸν μῦθον dixit.
 Quin etiam quæ sola traditione, & memoria constarent,
 in magna veneratione semper fuere, ut piaculum videre-
 tur, si quidquam ex illis violatum, aut minus obseruatum
 fuisset. Iudaicam gentem in eo præsertim religiosam
 fuisse constat. Sed & in Sacris præscribere Patres, τὰ ἀρχαῖα
 ἐν παραστάσει Concil. Nicæn. c. 6. Semper antiqua visa
 sunt optima: verem ipsam Romanam moribus antiquis
 stare, antiqua vox sit, receptum est etiam, ut moribus
 antiquis imbuti dicantur homines, cum laudantur. Quod
 in dolet Tacito: *dum vetera, inquit, extollimus, recentium*
incuriosi, & alibi: vetera semper in laude, præsentia in fa-
stidio esse. Apud eundem tamen Annal. 3. monet. Tiber.
Ne uerterent sapienter reperta, & semper placita. Nam nihil
 facilè mutandum est ex solemnibus, l. 183. de regul. iur.
 Cassius apud eundem Annal. 14. non dubitat, *super omni-*
bus negotijs, melius, atque rectius olim præsum. Vell. lib. 2.

Ad

Ad vitia transeursum: vetus disciplina deserta noua indu-
ta. Illis ipsis Athenienfibus similia vicio vertit Lucas
Agor. 17. quæ Balsamon tamquam Pauli verba retulit in
Sicarij de quaestione, num vnus, & idem duobus sobrinis
iungi possit. Verba Balsamonis: Athenienfium tam multi-
gena, quàm proselyti nil aliud habebant, cui magis vata-
rent, quàm ut ali. uid noui dicerent, & audirent, magam
inquit Paulus Ecclesia verò Dei, atque adeo sacra Regis
sanctissima Dei magna Ecclesia confirmans Dogmata &
Sanctis Patribus præscripta omnem superfluitatem nouita-
tis speciem præ se ferentem radicitus extirpat. Dicatur
Athenienfium quidam i. Iayvās, quidam opoandvās. simi-
lemque distinctionem legimus apud Dicæarchum, hic ta-
men mores eorum, qui parī-puti, vel, ut ipse loquitur, ekm-
puō essent Athenienfes, dilaudat, aliorum improba. & v-
dvimvov, inquit. Incolarum alij sunt Attici, alij At-
henienfes. Et Attici quidem, perpetua loquendi fame,
laborant, cūlidi, fycophanta, quique in vitam peregri-
norum inquirant. Athenienfes vero magno sunt animo
præditi, moribus antiquis ut nullam in amicis im-
psuram admittant. Sed, ut ad inceptum redeam, cum apud
nostros etiam l. Consultos noua instituta minùs bene
audire videantur, factum est, ut aliquando apud Glosso-
graphos, & veteres Iuris Interpretes legamus, nouum dici
quod iniustum, aut iniquum sit. Vlpianus sanè in l. 3.
quod quisque iur. iniquum ius appellare videbitur, quod
nouum dixit Prætor in Edicto, l. 1. r. cod. Qui Magistratū po-
testatibus habebit, si quid in aliquem noui iuris statuerit,
ipse, quandaque aduersario postulante, eodem iure uti de-
bet. Idemque edicit, si quis apud eum, qui Magistratū,
potestatibus habebit, aliquid noui iuris obtinuerit. Quod
tamen perpetuum non est, cum aliud sit nouum ius, aliud
iniquum. Vlpian. in l. 1. de legat. præst. Hic titulus, in-
quit, æquitatem habet naturalem, & ad aliquid nouum. la-
curric

currit equidem ex pars. Editi nonnullas reprehensiones : non ideo tamen iniquam aequitatem dixeris, quæ præsertim cluesat in eo, quod liberis, & parentibus in primis prospicere Prætor voluerit, l. 3. l. 6. cod. Novitas antiquitati, non æquitati contraria, licet æquitas naturalis antiquissima sit, l. 14. rem non novam, C. de indic. & quædam ex his, quæ antiquitus sancita, & religiosè observata fuerint, idem eadem æquitate, nouaque ratione suadente, immutari solent. *Multa darunt veterem*, ait Tacitus cod. Anal. 3. *melius, & latius mutata*, aliquando etiam *noctis antiquus rigor, & nimia severitas, cui iam pares non sumus*. Histor. 1. Ait Vlpian. *ad aliquid novam*, eo modo, & Pomponius loquitur in l. 2. §. deinde Sext. Aelius, de orig. iur. *hos fœdatus ad aliquid est Gato*. Sed videamus, quid noui I. C. hic esse velit. Nam fortè minus congrue eius rei ratio petitur ex l. 9. si nemo, de testament. iur. & ex l. 181. si nemo de reg. iur. Verum est quidem, si nemo hereditatem adierit, omnem vim testamenti solui : sed bonorum possessio contra tabulas locum habet siue quis hæres extiterit, siue non. Nam dicitur peti bonor. poss. contra quam scriptum sit, quod dicitur contra voluntatem, l. 4. de bon. poss. contr. tab. l. 6. sed cum patrono, §. 1. de bonor. poss. ideoque dari contra ipsum testamentum, contra tabulas ipsas, quod vulgò dicitur, contra lignum : ut sufficiat extitisse tabulas mortis tempore, ex quibus vel adiri hereditas, vel secundum quas bonorum possessio peti potuit, l. 19. quod vulgò, de bon. poss. contra tab. Contra tabulas dicens, contra voluntatem : aduersus tabulas, secundum voluntatem. Vlpian. in Fragm. tit. 28. Quod si aliquando peti dicitur contra illum, qui scriptus sit hæres, per consequentias dicitur, aut etiam quod iam scriptus hereditatem adierit, l. 23. si ponas, de inoffic. & quidem scriptum, iure civili adire posse, non est dubium : & Prætor cum tueretur, si ex liberis est, qui contra tabulas potere poterunt.

fuerunt, l. 15. is, qui, §. 1. de legat. præst. In patrono
 contra est, cum oporteat hæreditatem aditam, aut bono-
 rum possessionem petitam esse, cum contra tabulas liberti
 bonorum possessio locum habet, l. 3. §. ut patronus, de bon.
 libertor. Illa igitur contra lignum, non contra hæredem
 datur, hæc datur, atque adeo, si quis adiit hæreditatem,
 illa datur: sed & si nemo adiit, datur. Quænam verò ra-
 tio fuerit, qua ea pars Edicti nouam ad aliquid æquitatem
 continere dicatur? Puto non aliam esse, nisi illam ipsam,
 quam idem Vlpianus eo ipso capite edisserit. Nouum est
 enim, ut illi ipsi, qui iudicia patrum rescindunt, ex iudi-
 cijs eorundem adhuc quibusdam personis legata, & fidei-
 commissa præstent. Et potest nouum videri tum ratione
 fñtiorum, quibus datur contra tabulas, tum etiam ratione
 parentum, qui hoc pacto pro parte testati, & pro parte in-
 testati contra veterem definitionem decedere videantur.
 Sed utique qui contra tabulas maluerint, legata non ad-
 sequentur, ne iudicium defuncti partim comprobent, par-
 tim evertant, l. 5. §. omnibus, de legat. præst. l. 6. §. fin. l. 7.
 de bon. libertor. Noua potius æquitas videri possit, ex te-
 stamento ratione desumpta, cum sublata potissima testa-
 menti parte, nempe hæredis institutione, totum videatur
 subuerit, l. 3. de his, quæ in testam. delent, l. 178. de reg.
 iur. similemque nouitatem animaduertit Paulus in l. 28.
 cum mater, de inoffic. Ita noua ad aliquid ea pars Edicti
 videbitur: sed quia æquitatem continet, meritò recepta
 est, nec iniqua dici potest, quæ, suadente æquitate, subue-
 nit. Senec. in Lud. *Claudio iniquum magis videbatur,
 quàm nouum*. Nouum, & magnum, & admirabile dici-
 tur. Vide Seruium ad illud, *Pollio & ipse facit noua car-
 mina*, & ad illud, *Quis nouus hic nostris*. DD. Fratres
Egregiam humanitatis rationem dixerunt in Epistola ad
 Voconium Saxam, l. 1. §. si quis vltro, D. de quæstionib.
 Videamus, an eodem pacto accipi possit, quod Iustinianus
 dicit

dicit in §. idemque iuris. Qui, & ex quib. caus. man. non poss. deservio sine libertate hærede instituto, quem libertatem consequi vult. Ait: *Quod nostra constitutio non solum in domino, qui solvendo non est, sed generaliter constituit, nova humanitatis ratione, & ratio dicitur, quum non sit verisimile, cum quem heredem sibi elegit, si prætermiserit libertatis dationem, servum remanere voluisse, & neminem sibi heredem fore.* Rationem novam appellat, cum tamen in §. 1. de hæ. inst. neget, per innovationem id induxisse, sed quoniam æquius erat, & Atilicino placuisse, Pæullus non vno loco retulit. Quidam novam intelligunt, quæ numquam inueteraverit, licet ex veteribus quidam eam probaverint, quod & Accursius dicere voluit, quid si sententiam quidem antiquam dixeris, rationem novam? *vetera nove proferre, τὰ παλαιὰ καινὸς διηγεῖσθαι*, ut ait Isocrates, id etiam vidit Accursius, sed minus probare videtur, illa sanè ratio antiqua potius dicenda fuerit, quæ veteres quoque vti sint in afferenda libertate illius, cui tutela sit delata, sed hoc rationem antiquam non reddit, nisi veteres eandem ad hæredis institutionem produxisse probetur, nova enim adhuc esset, quæ numquam antea huic iuri confirmando adhibita fuisset, nova etiam sententia dicitur Papiniani, & Messij, quæ tamen ex indemnitate coloni, & ex æquitate desumpta fuit, l. fin. de iur. fisc. Equidem id ipsum voluisse Iustinianum, probari potest & ex l. 5. C. de necess. serv. hæ. inst. sed antiquitatem quidem hæc altercantem relinquendo, nobis alius modus huius decisionis invenius est: quia semper vestigia voluntatis sequimur testatorum. Cum igitur invenimus nostro iure hoc esse inductum, ut si quis servum suum tutorem filijs suis reliquerit sine libertate, ex ipsa tutelæ datione præsumatur etiam libertatem ei favore pupillorum imposuisse: quare non hoc etiam in hæreditate, & humanius, & favore libertatis inducimus &c. Sunt tamen qui novam pro singulari

acipiāt, quasi nulla alia ratio huius rei esse possit. Si hæc mo-
 mentum non habent, *nouam* potius dicerem egregiam, aut
 efficacem. Galenus apud Hippocratem, *νανικῶς*, exponit
γενναῖως, vel *σφοδρῶς*, vel *ἰχυρῶς*, *præclare* nimirum, *valde*,
vehementer. Theophilus, *καινότερον φιλανθρωπίαι λογισμῷ: noua*
quadam humanitatis ratione, dictum, *καινότερον*, ut apud
 Dicæarchum in descriptione Athenarum puto dictum esse,
μικρῷ δὲ σπανιότερα, licet enim per comparisonem dictum
 videatur, non exigit tamen aliud, ad quod referatur, nec
 locus ille corruptus eo nomine habendus est, quamquam
 corruptum crediderit vir in græca lingua peritissimus, sed
 hoc non pertinet modò ad nostrum institutum. Ad legum
 varietatem, de qua principio dicebam, pertinet antiqua
 loquendi ratio, quam vir doctus ex Italibus nostris, nescio an
 intellexerit, quod sanè omissem, quis enim virum medi-
 cum legem malè accipientem non ferat? Sed sub-irascor
 illi, dum Galenum vellicat: virum, ut mihi videtur, in mul-
 tis admirabilem. Hipocrates *θεοφύσιος ἀνθρώπου* scribit: *ἐγὼ*
μὴ γὰρ λαοδείξω, ἀλλ' ἄν φήσω ἄνθρωπον εἶναι, κατὰ τὸ νόμον, καὶ
κατὰ τὴν φύσιν αἰεὶ τὰ αὐτὰ εἶναι ὁμοίως, καὶ νέεσθαι, καὶ γέροντι,
καὶ τῆς ὥρης ψυχρὰς εὐουσίας, καὶ θερμῆς, καὶ λεπτήρια παρεῖναι, καὶ ἀνάγκης
ἀποφεύγειν, δι' ἃς ἀνέκασον αὐξήσασθαι, καὶ θνήσκειν ἐν τῷ σώματι.
 Ad hæc Galenus *σημνήματι πρώτῳ. Κατὰ τὸ νόμον μὴ σαυδῆναι, ἰδὲ*
πρὸς τῆς ἀνθρώπων νομιζομένης, καὶ δοξαζομένης. ὥτως εἰσάγει
ὀνομάζειν τῆς παλαιῶν. καὶ φύσιν δέ, τὸ κατ' αὐτὴν τῆς πραγμάτων ἀ-
λήθειαν, quibus nihil melius, aut doctius dici potest, noster
 pietatem Senis commendat: nec exscribam, quæ scribit;
 quod Galenus ait, ita veteres locutos fuisse, varijs ex locis
 constat. Hæc etiam Pyrrhonis verba apud Laertium: *ὁμοίως*
ἐπὶ πάντων, μηδὲν εἶναι τῷ ἀλκίῳ, νόμῳ δέ, καὶ εἰς πάντα τοὺς
ἀνθρώπους πρᾶττεν. Sic & Plato seiunxit magistratum *κατὰ νό-*
μον ab eo, qui sit *κατὰ φύσιν*. Archelaus item dixit, *τὸ δίκαιον, καὶ*
τὸ αἰχρὸν εἶναι ἐφύσει, ἀλλὰ νόμῳ. Quæ rursus de Democrito
 retulit Laertius, dum dixit, *Ἀρχαί εἶναι τῆς ὁλοκατέμνου, καὶ κενόν,*

τῆς δ' ἄλλα πάντα νομοῖς δοξάζουσ, explicat latius Sextus Philosophus, ita de illo scribens: Δημοκρίτος δὲ ὅτι μὴ ἀναρῆ ταῖς φαινομένοις ταῖς αἰδήσεσι, καὶ τοῦτων λέγει μηδὲν φαίνεσθαι καὶ ἀληθεύειν, ἀλλὰ μόνον κατὰ δόξαν, ἀληθὲς δὲ ἐν τοῖς ὄσιν ὑπάρχεν τὸ ἀτόμους εἶναι, καὶ κενόν. subdit verba illius: Νόμῳ γλυκύ, καὶ νόμῳ πικρὸν. νόμῳ θεμιόν, νόμῳ ψυχρὸν νόμῳ χροῖον. ὥτι ἡδὲ ἄτομα, καὶ κενόν. ὁ περ νομίζει μὴ εἶναι, καὶ δοξάζεται ταῖς αἰσθηταῖς· οὐκ ἔστι δὲ κατ' ἀληθειαν ταῦτα, ἀλλὰ τὰ ἄτομα μόνον, καὶ τὸ κενόν. quæ & ipse Lactantius in Pyrrhone retulit, & Galenus lib. 1. καὶ Ἰπποκράτης τοιχείων. Hinc, puto, fluxit quod apud Galenum legimus res natura constantes, aut quæ demonstratione nitantur, his opponi, quæ legum-latores proferant, aut alij legis modò proponant, vel assumant, & decernant. νομοθετοῦντες μᾶλλον, ἢ ἀποδυνάμει. Method. l. 1. Callicles apud Platon. in Gorg. quædam in hanc sententiam ad Socratem refert, tamquam ille diceret, ἃ φύσει μὴ οὐκ ἔστι καλὰ, νόμῳ δὲ ὥς τὰ πολλὰ δὲ ταῦτα ἐναντία ἀλλήλοις εἶναι, φύσει, καὶ ὁ νέμος, inquit Callicles, cuius loci meminit & Arist. πολιτικ. εἰλεγχ. lex quippe violentum quiddam continere videtur. Ideoque Pindarus cecinit quod Callicles ibidem retulit, ὅτι νόμος ὁ πάντων βασιλεὺς θνατῶν τε, καὶ ἀθανάτων. οὗτος δὲ ἄγε βίῳ τὸ δίκαιόν τ' αὐτῶν ἑρταάτω χεῖρι. Quorum verborum priora sumpsit Chrysippus, l. 2. de ll. idemque Pittacus voluit, ut dixi. Glaucō apud eundem Platon. ἐν τῷ β' ἥ πολιτικ. ὅ' πᾶσα φύσις διακινεῖ πεφύκεν ὥς ἀγαθόν. νόμῳ δὲ εἰς ἀπάρανεται ὅτι τῷ ἴσῳ τιμῶν. Aristoteles eandem loquendi rationem frequenter usurpavit, ut lib. 2. πολιτικ. ὅ' φυσικῆς ἀκέρ. cap. 1. Ethicor. ad Nicomach. lib. 1. c. 3. & lib. 5. c. 7. & 1. ἥ μεγαλων c. 31. & 1. Politic. c. 3. & c. 6. & in iisdem libris ideo dictum nummum, & ὁμοῖον νόμον, seu legem, futile quiddam esse, ac minimè secundum naturam. Maxim. Tyr. dissertat. 1. ε' τὸ ἀγαθὸν τὸ αὐτὸ, ε' τὸ κακὸν ὁμοῖον, ε' τὸ αἰχρὸν ε' το καλόν. νόμος μὴ γὰρ δὴ καὶ δίκη αὐτὸ, καὶ κατὰ φερεῖται διασπορά, καὶ σπαρσασομῆμα. μὴ γὰρ ὅτι γε νόος γε νῦν ὁμολογῇ ἐν ταῖς τοῖς, ἀλλ' οὐδὲ πολλοὶς πολλοὶ, ἀλλ' εἴδε οἷος οἷον, οὐδὲ ἀνὴρ ἀνδρὶ, εἴδε αὐτὸς αὐτῷ.

D d d d a

Bonum

Bonum non omnibus idem, non simile malum, non turpe, non honestum, enim verò leges, & iura maxima inconstantia turbantur, distracta, & dilaniata, non modò quòd gens cum gente in his minimè conueniat, sed nec ciuitas cum ciuitate, nec familia cum familia, nec homo cum homine, nec idem cum se ipso. Quæ utinam falsa essent! nam quoties videmus, eundem prudentem, si hæc prudentia est, a se ipso discedere, & hodie sententiam illam improbare, quam pridie aliqua fortè cupiditate abductus immensa sententiarum, & capitum producta congerie mordicus retinuerat, & defenderat? Si iura distinxeris, ipsa quoque Iurisprudentis, quæ alijs operam suam commodare solet, patronum fortè reperiet, eumque facundum, & disertum. Nam M. Tullius, cum lib. 1. de ll. negasset a lege populariter sumpta iuris principia esse repetenda, mox subdidit, *Nos ad iustitiam esse natos, nec opinione, sed natura constitutum esse ius*. Nostri dicunt, *Ciuitia iura naturalia conumpere non posse*. Nam ius theticum mutabile, immutabilis natura. Mitto complura.

De termino moto. Ex visu. Ex voluntate.

Cap. XIX.

HADRIANI Rescriptum, quod Callistratus refert in l. 2. de term. mor. refert & Ulpian. in fragmentis. Ulpianus lib. 19. de offic. Procons. sub tit. de term. mor. Eos qui terminos mouerunt non impunè id facere debere, Diuus Hadrianus Terentio Gentiano xv 11. Kal. Septembrium se 3. Conf. L. rescripsit, quo rescripto poenam variam statuit, verba rescripti ita se habent. *Pessimum factum eorum, qui terminos finium causa impositos abstulerunt, dubitari non potest. Penæ autem modus ex conditione personæ, & mente facientis magistratui poenam. Si*
splen-

splendidiores sunt personæ quæ conuincuntur, con dubio
quin occupandorum aliorum finium causa id admiserint,
& possunt ad tempus, ut cuiusque cum patitur ætas, relega-
ri, & sic in biennium, aut triennium ad opus publicum
dari, quod si per ignorantiam, aut fortuito lapides visus
causa forati sunt, sufficet eos verberibus coerceri. Lique-
scriptum fuisse, *se IH. Consul*, sed alterius fortean Consul-
is nomen desit. Nam tertium Consul cum Q. Iunio Ru-
ficio Hadrianus, ut Fasti præferunt. Quid verò illud
est, *Magistratus pœnam*? quis dixerit emendandum, *Ma-*
gistratus ponant. Sed ex Callistrato ita potius rescribe-
mus, *magis statui potest, nam si splendidiores, &c.* forte
scriptum compendio, *pot: nam. vnde mendum natum, pœ-*
nam. Sic & paullo post, *non dubito, pro eondubito*, dicunt
autem, *et cuiusque cum patitur ætas, pro cuiuscumque pa-*
titur ætas. Mox quæ Callistratus habet, *id est, si iuuenior,*
in longior: si senior, reuissus: puto esse interpretamentum
eiusdem I. Consulti non Imperatoris verba, nec reulie
Vlpianus: quamquam hoc leno sit argumentum, cum omis-
tæ, & ex sequentibus quidam sive ipse, siue Librarius.
Illis demum vocibus contra auctor est Vlpianus, *Visus*
causa, fortè Callistratus quoque reulicet, sed Tribonia-
nus omisit: hodieque mutant, & corrigendum esse dicunt,
visus causa. Ego verò crediderim potius, Vlpianum signi-
ficare eos, qui facinus huiusmodi non dolo malo, nec alie-
norum finium occupandorum causa admiserint, sed quasi
per lasciuiam, aut ignari pœnarum, aut temere. Memini
me legisse in Constitutione quadam, quæ modò non suc-
currit, *visibus nostris inferas*. In Nouella Theodosij de
Metat. tit. 30. *at aurum ex huiusmodi titulo profigatum*
pro iussu nostri numinis cura sua sublimitatis, quo visum
nobis fuerit, erogetur. Et in Nouella de bon. Fabricens.
tit. XIII. *Vniuersi itaque, velut in corpore uniformi, visus*
discoctionis. si ita res tulerit, respondere coguntur. Cuius
tamen

Etamen Constitutionis pars lib. XI. Codic. Iustinian. in l. 5. de Fabricens. ita relata fuit: *veluti in corpore unius forma, unius decoctionis, si ita res tulerit, respondere cogentur.* Dicitur etiam, *ex voluntate*, cum significatur, nulla obligatione, nullo vinculo datum, aut factum, l. 31. de oper. libertor. Hygen. de limit. const. *Cum in Pannonia agros veteranis ex voluntate, & liberalitate Imp. Traiani Augusti assignaret.* Idem Libertus, seu quis alius Hyginus in Fabul. c. 129. *voluntate sua ex Vrbe excessit.* Præterea, contra voluntatem dicimus, hoc est, contra sententiam. Arnob. lib. I. *contra voluntatem quadam bella administrata, & viciorij postmodum, successibusque correctâ.* Diuersum significant illa, *ex voto, voti causa*, vt in Nouell. Theodosian. tit. 28. de locis Reipublicæ verissimè corrigunt, item, *ex causa legati.* Lap. antiq. D. M. M. Libio. Mucroni. C. Cæcina. Quintilianus. amico. bene merenti. ex. causa. legati. fecis. Illa eadem verba, *ex voluntate*, supremam aliquando significare videntur. Lapis Romæ: D M. ex voluntate. M. Acili. Hilariani. Antistia. Prima. in. perfectum. consumauit. Marito, incomparabili & sibi. liberisq. suis item. libertis. libertabusq. posterisq. corū. Frequenter in libris iuris voluntas pro suprema accipitur, vel pro testamento. Eadem illa verba, *ex visu*, sæpè occurrunt in lapidibus significatione diuersa. Romæ: Soll. Sacr. C. Ducenius. C. lib. Phæbus. filius. Zenonis. natus. in. Suria. Nisibin. liber. factus. Roma. EX. VISV. V. S. L. M. In alio ita legitur:

MARTI
SACRVM
EX. VISV
SECUNDINI
VS. MARTIVS
L. L. P.

Nam,

Nam, *ex visu*, hic significat, *ex somnio*, seu, *deorum monitu*. Lapis alius in agro Bellunensi: ASCLEPIO. P. XELIVS. POLIO. VISV. MONITVS. POSVIT. Gloss. vet. *Visio*, φαντασία. *Visa*, ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀνειράλια. *Visum*, ὀφθαλμοῦ. Et alibi: ὄνειρος, hoc *Visum*, *Somnium*. ὄραμα, *Visus*, *Visio*. Εὐπνιον, *Insomnium*, *Somnium*, *Visio*, *Visus*. De visionibus alibi plura scripsi. Olim lege Agraria Cæsaris, terminorum auulsorum multa pecuniaria constituta fuit: hodie poena extra-ordinaria huiusmodi facinus vindicatur, sic distinctione temporum defendi potest, non pugnare Modestinum, & Callistratum in l. 1. & 3. de terminot. Alij malunt, utramque poenam contra fontes constitutam esse, & corporis, & pecuniæ, quam sententiam, & Græci probant, lib. 60. βασιλ. In executione coercionis tria spectanda sunt, conditio, mens, ætas admittentium: sunt qui hoc pacto distinguant, ut si admissum & dolum habeat, pro singulis terminis 50. aureos in publicum dent: quæ multa legis Iuliæ est, si verò terminos mouerint, aut sustulerint alienorum finium occupandorum causa, pro conditione ætatis, & personæ relegentur. Si denique fortuito, & ut diximus, ex visu admiserint, decendantur, ut ait Callistratus. Sed & illud constitutum est, eos item, qui finalium quæstionum obscurandarum causa faciem locorum conuertunt, ut ex arbore arbustum, aut ex silva nouale, aut aliud quid simile facientes, poena plerumque esse varia, faciunt autem ex arbore arbustum, qui stolonibus pone positis subinde fines arbustant, e contrario faciunt e silva nouale, qui succisis, erutisque arboribus, terram semini, ac proscissioni destinant. Quin&til. in mil. Mar. *ingentibus lacunis humum fodere, segnem futuræ noualibus eruere siluam*. Coercetur igitur crimen extra ordinem l. 1. C. de accus. nec tamen dubito, concurrere popularem actionem ex l. Iulia, si dolo malo terminus extra suum gradum motus fuerit, d. l. 3. Variè huiusmodi crimen admitti-

tur.

§. 1. de cap. demin. & §. 1. quib. mod. tutel. fin. Eiusdem in re diuersa meminit Iustinian. Nouell. 115. de eadem est l. 2. C. de libert. & cor. liber. & ex moribus Atheniensium, ac Massiliensium quædam refert Valer. lib. 3. c. 6. Adeasdem reuocationes pertinet, & antiqui I. C. fragmentum ex varijs iuris capitibus confarcinatum, quod Putcæno debemus, miserè tamen fædatur, & interpolatum, verba illius: *Primum ergo videamus quale est, quod dicitur, eos qui inter amicos veteres (Pich. Iulpicatur scriptum fuisse apud veteres) manumittebantur, non esse liberos sed domini voluntate in libertate morari, & tantum seruiendi metu dimitti. Antea enim una libertas erat vindicta, vel testimonio, uel in censu: & ciuitas Romana competit manu-missis, quæ appellatur legitima libertas. Puto vindictam hic dici πῶς pro ipsa libertate, quæ competat ex manu-missione vindicta. Glossæ: ἐλαδερὶ αὐτῶν ἀρχὼς δοῖται. Vindicta. Theophil. totidem poenè verbis: Βενδὶ κτλὼ ἢ ἐν ἀρχῶντος γινώσκον ἐλαδερὶ αὐτῶν. Alij Græci I. Consulti festucam ipsam exponere maluerunt, nam in Gloss. verbor. iuris ita scriptum reperio: Βενδὶ κτλ., ἢ ράβδος μεθ' ἧς οἱ ἀρχὼν, ἢ οἱ Πρώτοι τῶν ἐλαδερῶν κεφαλῶν ἐπαίον φάσκοντες, φάσκοντες τὰ παρ' οὗτα ἀνδρῶν εἶναι ἐλαδερὸν, καὶ πολὶ τῶν Ῥωμαίων. Apud Festum similia dominus vsurpat in manu-missione: *Manu-mitti seruus dicebatur*, inquit, *cum dominus eius, aut caput eius serui, aut aliud membrum tenens, dicebat: Hunc hominem, liberum esse uolo: & mittebat cum manu.* Idem ille Græculus, cuius est etiam fragmentum hoc latinum dicit, ἐκποροσγωγῆς quasi promotionem quamdam ad honores, & rursus, *in testimonio*, pro *in testamento*, sic enim ea latina verba, *vel testimonio, uel in censu*, ut refert Pithœus, græcè habent: ἢ καὶ διαθήκῃ, ἢ ἀποτυμῇ. scite, quod testamentum testamenti a nostris dicatur, sequuntur & alia ex eodem fragmento: Hi autem, qui domini voluntate in libertate erant, manebant serui, & manumissores audebant in seruitutem denuo*

denſuo eos per vim ducere. Interueniebat Prætor, & nō per-
 mitebat manu-miſſum ſeruire. Omnia tamen, tamquam
 ſeruus, adquirebat manu-miſſori, vel ſi quid ſtipulabatur
 vel ſi per ſcripturam acceperat, vel ex quacumque cauſa
 alia adquiſierat, domini hoc faciebat: hoc eſt manu-miſſi
 ad patronum pertinebat. (hæc a glosſemate eſſe viden-
 tur) ſed nunc habent propriam libertatem, qui inter ami-
 cos manu-mittuntur, & ſiunt Latini Iuniani; quoniam lex
 Iunia, quæ libertatem eis dedit, exæquauit eos Latinis
 Colonarijs, qui tunc erant Ciues Romanorum, & nomen
 ſuum in Ciuitatem dederant. In his, qui inter amicos ma-
 numittuntur, voluntas domini ſpectatur, quæ iubet, (fortè
 reſcribend. quia l. iubet) eos fieri Latinos, quos dominus
 liberos eſſe voluit. Hoc tamen cum ita habeant, debet
 promiſſum manu-mittentis habere dominus, dici puto
 promiſſum, id eſt ἐπαγγελίαν: vt Theophilus dicit, ἀν-
 τίας ἐπαγγελίας, ſeu repromittere indiuiduam vitæ conſe-
 quetudinem, votum nimirum ſignificat. Quod ſi dominus
 per vim coactus manu-miſerit, non potuit manu-mittendi,
 & ad libertatem perducendi votum habere. Ideo addidit
*Vnde, ſi per vim coactus, verbigratia, ab aliquo, vel ab uno
 quoque hominum, manu miſerit, non veniet ſeruus ad liber-
 tatem: quia non intelligitur voluiſſe qui coactus manu-miſit.*
 Itaque in l. 4. C. de fideicommiſſar. libertat. mulieri, quæ in
 libertate morata eſſet voluntate domini, fideicommiſſaria
 libertas reſiſta fuit; nam iuſtam, ſeu legitimam libertatem
 adhuc adepta non fuerat. Tacit. Annal. XIII. *Quin & ma-
 numittendi duas ſpecies inſtitutas, ut relinqueretur peniten-
 tia, aut nouo beneficio locus. Quos vindicta patronus non
 liberauerit, uelut uinculo ſeruituti attingeri.* Latina liber-
 tas infinitos pænè modos habuit, vt dicit τὸ πῶδες, &
 Thaleſeus Βακλικ. lib. 48. quidam ex illis ſelecti, & relati
 in l. vn. C. de latin. libert. roll. Manu-miſſio vindicta
 pleniffima dicta: & ita exaudiuntur verba Iuſtiniani in
 l. 1.

l. 1. §. si autem focus, C. de comm. seru. manu. mls. Quæ & specialem titulum in Pandectis obtinuit.

Legitima tutela, hereditas. Conatus in explicanda difficili sententia in tit. Inst. de fiducia. tutel. Cap. XVII.

QUod dicimus, agnatorum legitimam esse tutelam, ita dicimus, ut ex lege tantum pendere intelligamus, non quod testamentaria legitima non sit, cum utraque ex XII. descendat, sed & agnationis nomen hoc pacto legitimum est, id est ex lege tantum descendit, non quod cognationis nomen legitimum non sit. Atqui Harmenop. lib. 5. tit. 11. §. 3. ipsum quoque Attilianum, aut Iulio-Titianum tutorem, legitimum appellavit, verba illius: καὶ λέγεται ὁ παρὰ τῆς δικαστικῆς διδόντος ὡς ἐδηλώθη ὑπὸ τῶν ποιητῶν, λέγεται, ὅτι παρὰ νόμου δόδεις, ἢ νομικῶς κατὰ νόμου δικαστικῶν κριτῶν. id. Et is, qui à iudice datur, ut tutor declaratus fuerit, legitimus appellatur, quasi nimirum à lege datus: ab his videlicet, qui ex legum præscripto causas disceptant. Ita pariter dici solet, legitimam hereditatem esse, quæ lege, testamentariam, quæ testamento deferatur, l. 1. de petit. hered. Nam utique, & ipsa testamentaria legitima dici posset, cum & ipsa lege deferatur, l. 130. lege obvenire, de V. S. Verum & illa species legitima dicitur, quæ utcumque ex lege descendit. Nam patronorum tutela, & ipsa ex XII. descendere dicitur, non nominatim, id est non propalam, sed per consequentias hereditarium, ut Vlpian. loquitur in fragment. & in l. 3. de legit. tutor. vel non aperte, non παρὰ, ut Theophilus, sed, ut ait Tribonianus, per interpretationem, vel per similitudinem. Est igitur ex lege, & legitima hæc quoque species: nam verbum, ex legibus, sic accipiendum est, tam ex legum sententia, quam ex verbis, l. 6.

L. 6. §. 1. de V. S. quin cum aliquid ex interpretatione fuerit, ex lege esse videbitur, quia & interpretatio prudentū aliquando iuris ciuilis pars esse coepit, l. 2. §. his legibus latis, de orig. iur. Quæ verò legitima parentum dicitur, exemplo prioris nititur. Nam ita recepta est, & legitima dicta, cum cæteroqui fiduciaria sit, vt Vlpianus dicit tit. XI. Ad hoc, vt puto, respicere oportet. Nam cum non procedit exemplum, nec ipsa procedet, dico autem non procedere vt legitimam. Itaque Tribonianus in tit. de fiduciaria tutela, cum retulisset, parentem, qui ex liberis aliquem manu-miserit, legitimam eius nanciscitur tutelam, eo-que defuncto, liberos virilis sexus fiduciarios effici, in nodū quemdam incidisse sibi visus est. Quæretur enim, si liberi manumissoris legitimi sunt liberti tutores, vt & pater legitimus erat, cur itidem dici non debeat eosdem tutores esse legitimos eius, qui a parente manumissus fuerit. Respondet, ideo in priori specie legitimos esse, non in posteriori, quod filius post patris mortem sui iuris efficiatur, nec recidat in fratrum potestatem, etiamsi a parente non fuisset emancipatus. At libertus, si manumissus non fuisset, defuncto domino, in filiorum potestate mansisset. Quæ ratio falsi tentatur, & claudicare dicitur ab Interpretibus, nam si pater emancipasset, vera est: si auus, certè filius in patris potestatem recidit. Consultissimus vir aliam introducere tentat, quasi ideo liberi patroni sint legitimi, non sint liberi emancipatoris, quia lege illis, non his hæreditas debeat, l. 1. §. liberos, si a par. quis manumiss. sit. Sunt qui dicant, parentem manumissorem verè non legitimum, sed fiduciarium esse, Ideoque, & fiduciarios eius liberos esse: patrōnum verò legitimum, Ideoque & legitimos esse filios: & hanc esse rationem. Vtraque difficile quiddam continere videtur. Prima quidem: nam successionis emolumentum ostendit, quinam sint tutores, qui non sint, sed non qui legitimis comparandi sint, qui non sint: & potius e-

contrario, ideo parenti manumissori dari videtur hæreditas, vel contra tabulas, quod sit legitimus, vel legitimo similis, nimirum exemplo patroni, d. l. 1. si a par. quis man. sit. Posteriores verò fiduciarios faciunt, quos legitimos dici, saltem receptum fuit. Videamus, an hoc pacto dici possit. Quæ legitima dicitur exemplo legitimæ patronorum, ita procedit ut diximus, si exemplum procedat. Constat autem, omnino exemplum non procedere in transmissione legitimæ, cum a parentibus liberi manumittuntur. Nam si filius a patre emancipatus fuerit, ideo nō procedit quia non ut seruus in potestate fratrum mansisset, si manumissus non fuisset, sunt & alia, quæ non transmittuntur, liberi manumissoris non veniunt ad contratabulas bonorum possessionem filij, quamuis patroni veniant, d. l. 1. §. liberos. Nec turbat hanc rationem, quod nepos in potestatem patris recidisset, nisi ab auo emancipatus esset: Nam illud satis est, ne dici possit in vniuersum quoad liberos eorum, qui emancipauerint, exemplum adequatam habere causam. Euidētius ita dicemus: Ideo perpetuo verum est, liberos manumissoris, nisi alia ratione impediuntur, legitimos esse liberti tutores, ut ipsorum pater fuerat, quia semper verum est etiam, quod si libertus manumissus non fuisset, defuncto domino, in filiorum potestate mansisset. At hoc non reperitur in emancipatione: Nam non est perpetuum, quod si parens non emancipasset eo defuncto, in potestate liberorum eius emancipatus mansisset, vel in eam recidisset; sed aliquando quidem recidisset, ut si auus emancipasset, aliquando verò non recidisset, ut si pater emancipasset. Igitur nec in vniuersum constitui poterit, quod liberi emancipatoris legitimi sint, ut parens legitimus fuerat, sed potius fiduciarij dicendi erunt, alioqui quosdam fiduciarios diceremus, quosdam verò legitimos, & exempli ratio inconstans esset, quod si dixeris, aliquando saltem rationis similitudinem, seu analogiam,

giam, inter filios manumissoris, & liberos emancipatoris
 obtinere; Dicam, id ipsum in causa esse, ut idem ius non
 obtineat in utrisque, cum in his non semper inveniatur,
 quod in illis est perpetuum, denique pater filium habet in
 potestate: quod verò aliquando auus hanc potestatem sus-
 pendat, ex accidenti contingere videtur, Adeoque ad il-
 lam potius, quæ patris est, respiciemus. Sanè filij eman-
 cipatoris, filijs manumissoris comparantur, inter hos au-
 tem nulla est differentia, cum omnes æque in eadem pote-
 estate seruum habuissent, si manumissus non fuisset. Igitur
 ratio quoque præcipua inde sumatur, vnde petitur exem-
 plum, & comparatio. Sed & quoad superiores, a vuum nem-
 pè, vel supra, exemplum minus procedere, tentari potest.
 Si enim auus nepotem manumiserit, licet in patris potesta-
 tem post emancipatoris mortem recidisset, recidisset tamen
 non eodem iure, ut seruus, mansisset, potestas quam filij
 manumissoris in seruos habuissent, illa eadem fuisset quæ
 manumissor habebat, quod eam iure successionis habeant.
 Ideoque & tutela eadem erit, nempe legitima patronorum
 exemplo. Potestate, quam pater in filium habuisset, vix
 eandem prorsus dicere possumus, cum ad patrem suo
 quodam iure pertinere videatur: adeoque potius recidere
 in patris potestatem, quam eodem iure manere dicitur fi-
 lius, quasi ob aui potestatem, filij potestas interim pendeat
 propter regulam, qua dicimus, non habere in potestate qui
 sit ipse in potestate, & quamuis patria potestas, post mor-
 tem quoque vim habere dicatur, qua præcipuè tutelæ ni-
 tantur, auus tamen filio tale ius non adimeret, ut nepos
 in eius potestatem non recideret, sicuti seruos, aut aliquod
 ius hæreditatis adimere posset, igitur nec eadem omnino
 tutela ab auo in filium transmittitur, nec contrarium pro-
 bat l. 9. de probat. sed cum illa legitima fuerit propter e-
 mancipationem, quæ fecit auum emancipatorem similem
 patrono, seu manumissori, hæc erit, fiduciaria. Id ipsum

forte vult Theophilus cum scribit . *Ideo neque eandem tutelam habebit filius emancipatoris , sed fiduciarius appellabitur .* Dicit , *neque eandem habiturum esse tutelam , quia neque eandem omnino potestatem .* Ita cum nec emancipator sit , nec emancipatoris in hac parte successor , sequitur nec patrono comparari posse , hoc eodem pacto accipi possunt illa Triboniani verba , *ideoque nec in tutelam ,* quæ quidam aduentitia esse arbitrantur , sed intelligi potest , deficiente potestate , quam neque successionis , neque iure proprio fratres in fratrem habeant , nec eandem tutelam ad eos transmitti posse : eandem dico , idest legitimam , quam emancipati pater habebat .

De legum varietate . *Ἰνὸς ὑπαρχόντων ,* *Novum de sententia S. idemque iuris , qui , & ex quib. causis .*

man. non poss. παρὰ πρὸς de Dicaarchi loco

Explicata l. 1. de legat. præst.

νόμος ἄντων . Galenus contra sen-

tentiam Neotericorum

quorundam

defensus .

Cap. XII / X.

LEGES olim ligno incidere moris erat , ut notum est , inde dicte XII. Tab. Flaccus in Arte : *Oppida moliri , leges incidere ligno .* Pittacus a Croeso interrogatus , quodnam esset maximum Imperium , ἡ δὲ πολιτεία , ἡ δὲ ἐξουσία : id varij inquit , ligni , ut scribit Laert. Notavit Sophus , ut opinor , legum varietatem , quæ Reipublicæ perniciem adferre solet . Ideo a quibusdam populis non alia forte ratione scriptæ leges non recipiebantur , sed memoria tantum continebantur

tinebantur, nisi ut pauciores essent, & difficilius abrogari, & immutari possent. Lycurgi legem refert Plusarchus in Lycurgo, *μη χρῆσθαι τοῖς νόμοις ὑπεράποις*, significabat nimirum, scriptis legibus utendum non esse, pertinet ad id, quod scripsit Tribonianus singulari loco de Lacedæmonijs, & Atheniensibus. In alijs plerisque dissentiebant in clytæ illæ Ciuitates. Liu. lib. 45. *Atheniensium populum famæ est, celerem, & supra vires audacem esse ad conandum: Lacedæmoniorum cunctatorem, & vix in ea, quibus fœdit ingreditum.* Illud ipsum diu apud Langobardos etiam obtinuit, ut nimirum suas leges, seu *Auriscabones* sola memoria retinerent. Paull. V Varnefrid. l. 4. c. 44. de gest. Langob. *Hic Rothari Rex, Langobardorum leges, quas sola memoria, & usu retinebant. scriptorum serie composuit, Codicemque ipsum Edictum appellari præcepit.* In omni Republica semper ius *ὑπαρπον* vin habuit, ut non tam faciliè populum reperiās, qui iure non scripto, quàm qui scripto caruerit. Plato quoque *ἡ ὑπαρπον γέγονεν κατὰ ἔθνη μὴ νόμον* dixit. Quin etiam quæ sola traditione, & memoria constarent, in magna veneratione semper fuere, ut piaculum videretur, si quidquam ex illis violatum, aut minus obseruatum fuisset. Iudaicam gentem in eo præsertim religiosam, fuisse constat. Sed & in Sacris præscribere Patres, *τὰ ἀρχαία ἐστὶν ἀνταίσιον* Concil. Nicæn. c. 6. Semper antiqua visa sunt optima: ut rem ipsam Romanam moribus antiquis stare, antiqua vox sit, receptum est etiam, ut moribus antiquis imbuti dicantur homines, cum laudantur. Quod indolet Tacito: *dum uetera, inquit, extollimus, presentium incuriosi, & alibi: uetera semper in laude, presentia in fastidio esse.* Apud eundem tamen Annal. 3. monet. Tiber. *Ne ueterem sapientem reperta, & semper placita.* Nam nihil faciliè mutandum est ex solemnibus, l. 183. de regul. iur. Cassius apud eundem Annal. 14. non dubitat, *super omnibus negotijs, melius, atque rectius olim præsum.* Vell. lib. 2.

Ad

*Ad vitia transcursum: vetus disciplina deserta noua indu-
ta. Illis ipsis Atheniensibus similia vitio vertit Lucas
Agor. 17. quæ Balsamon tamquam Pauli verba retulit in
διαγωγή de quaestione, num vnus, & idem duobus sobrinis
iungi possit. Verba Balsamonis: Atheniensium tam multi-
gena, quàm profelyti nil aliud habebant, cui magis vata-
rent, quàm vt ali. vñd noui dicerent, & audirent, magnus
inquit Paulus Ecclesia verò Dei, atque adeo sacra Regis
sanctissima Dei magna Ecclesia confirmans Dogmata d
Sanctis Patribus præscripta omnem superfluitatem nouita-
tis spæciem præ se ferentem radicitus exstirpat. Dicatur
Atheniensium quidam Ἰωνῆς, quidam Ὀρσώδωρος. simi-
lemque distinctionem legimus apud Dicæarchum, hic ta-
men mores eorum, qui pari-puti, vel, vt ipse loquitur, εὐνο-
ποὶ εἴησαν Athenienses, dilaudat, aliorum improba. ἄλλοι
δὲ νεώτεροι, inquit. Incolarum alij sunt Attici, alij A-
thenienses. Et Attici quidem, perpetua loquendi fame,
laborant, cassidi, σφρόδοντα, quique in vitam peregrini-
torum inquirant. Athenienses vero magno sunt animi
præditi, moribus antiquis vt nullam in amicitia impo-
sturam admittant Sed, vt ad inceptum redeam, cum apud
nostros etiam I. Consultos noua instituta minùs bene
audire videantur, factum est, vt aliquando apud Glossio-
graphos, & veteres Iuris Interpretes legamus, nouum dici
quod iniustum, aut iniquum sit. Vlpianus sanè in l. 3.
quod quisque iur. iniquum ius appellare videbitur, quod
nouum dixit Prætor in Edicto, l. 1. cod. Qui Magistratū po-
testatemque habebis, si quid in aliquem noui iuris statuerit,
ipse, quandaque aduersario postulante, eodem iure uti de-
bet. Idemque edicit, si quis apud eum, qui Magistratum,
potestatemque habebis, aliquid noui iuris obtinueris. Quod
tamen perpetuum non est, cum aliud sit nouum ius, aliud
iniquum. Vlpian. in l. 1. de legat. præst. Hic titulus, in-
quit, æquitatem habet naturalem, & ad aliquid nouum. la-
cūrrit*

currit equidem ex pars Edicti nonnullas reprehensiones : non ideo tamen iniquam aequitatem dixeris , quæ præfer-
tim cluesat in eo, quod liberis, & parentibus in primis pro-
spicere Prætor voluerit , l. 3. l. 6. cod. Nouitas antiquitati,
non æquitati contraria, licet æquitas naturalis antiquissi-
ma sit , l. 14. rem non nouam , C. de iudic. & quedam ex
his, quæ antiquitus sancita, & religiosè obseruata fuerint,
idem idem æquitate, nouaque ratione suadente, immu-
tari solent. *Multa duritie uerorū*, ait Tacitus cod. Ano-
nal. 3. *melius, & latius mutata*, aliquando etiam *nocuis an-
tiquus rigor, & nimia severitas*, cui iam pares non sumus.
Histor. 1. Ait Vlpian. *ad aliquid nouam*, eo modo, & Pom-
ponius loquitur in l. 2. §. deinde Sext. Aelius, de orig. iur.
hos fœdatus ad aliquid est Gato. Sed videamus, quid noui
I. C. hic esse velit. Nam fortè minus congrue eius rei ra-
tio petitur ex l. 9. si nemo, de testam. tut. & ex l. 181. si
nemo de reg. iur. Verum est quidem, si nemo heredita-
tem adierit, omnem vim testamenti solui : sed bonorum
possessio contra tabulas locum habet siue quis hæres exsti-
terit, siue non. Nam dicitur peti bonor. poss. contra quam
scriptum sit, quod dicitur contra voluntatem, l. 4. de bon.
poss. contr. tab. l. 6. sed cum patrono, §. 1. de bonor. pos-
sess. ideoque dari contra ipsum testamentum, contra tabu-
las ipsas, quod vulgò dicitur, contra lignum : ut sufficiat
existisse tabulas mortis tempore, ex quibus vel adiri hære-
ditas, vel secundum quas bonorum possessio peti potuit, l.
19. quod vulgò, de bon. poss. contra tab. Contra tabulas
dicens, contra voluntatem : aduersus tabulas, secundum
voluntatem. Vlpian. in Fragm. tit. 28. Quod si aliquen-
do peti dicitur contra illam, qui scriptus sit hæres, per con-
sequencias dicitur, aut etiam quod iam scriptus heredita-
tem adierit, l. 23. si ponas, de inoffic. & quidem scri-
ptum, iure ciuili adire posse, non est dubium : & Prætor
cum tunc, si ex liberis est, qui contra tabulas petere po-
tuerunt.

fuerunt, l. 15. is, qui, §. 1. de legat. præst. In patrono contra est, cum oporteat hæreditatem aditam, aut bonorum possessionem petitam esse, cum contra tabulas liberti bonorum possessio locum habet, l. 3. §. vt patronus, de bon. libertor. Illa igitur contra lignum, non contra hæredem datur, hæc datur, atque adeo, si quis adiit hæreditatem, illa datur: sed & si nemo adiit, datur. Quænam verò ratio fuerit, qua ea pars Edicti nouam ad aliquid æquitatem continere dicatur? Puto non aliam esse, nisi illam ipsam, quam idem Vlpianus eo ipso capite edisserit. Nouum est enim, vt illi ipsi, qui iudicia patrum rescindunt, ex iudicijs eorundem adhuc quibusdam personis legata, & fideicommissa præstent. Et potest nouum videri tum ratione filiorum, quibus datur contra tabulas, tum etiam ratione parentum, qui hoc pacto pro parte testati, & pro parte intestati contra veterem definitionem decedere videantur. Sed vtique qui contra tabulas maluerint, legata non adsequentur, ne iudicium defuncti partim comprobent, partim euertant, l. 5. §. omnibus, de legat. præst. l. 6. §. fin. l. 7. de bon. libertor. Noua potius æquitas videri possit, ex testamento ratione desumpta, cum sublata potissima testamenti parte, nempe hæredis institutione, totum videatur subuerti, l. 3. de his, quæ in testam. delent, l. 178. de reg. iur. similemque nouitatem animaduertit Paulus in l. 28. cum mater, de inoffic. Ita noua ad aliquid ea pars Edicti videbitur: sed quia æquitatem continet, meritò recepta est, nec iniqua dici potest, quæ, suadente æquitate, subuenit. Senec. in Lud. *Claudio iniquum magis videbatur, quàm nouum*. Nouum, & magnum, & admirabile dicitur. Vide Seruium ad illud, *Pollio & ipse facit noua carmina*, & ad illud, *Quis nouus hic nostris*. DD. Fratres *Egregiam humanitatis rationem* dixerunt in Epistola ad Voconium Saxam, l. 1. §. si quis vltro, D. de questionib. Videamus, an eodem pacto accipi possit, quod Iustinianus dicit

dicat in §. idemque iuris. Qui, & ex quib. caus. man. non poss. deseruo sine libertate hærede instituto, quem libertatem consequi vult. Ait: *Quod nostra constitutio non solum in domino, qui solvendo non est, sed generaliter constituit, nova humanitatis ratione, & ratio dicitur, quum non sit verisimile, eum quem hæredem sibi elegit, se prætermiserit libertatis dationem, servum remanere voluisse, & neminem sibi hæredem fore.* Rationem novam appellat, cum tamen in §. 1. de hæ. inst. neget, per innovationem id induxisse, sed quoniam æquius erat, & Atilicino placuisse, Paullus non vno loco retulit. Quidam novam intelligunt, quæ numquam inueteraverit, licet ex veteribus quidam eam probauerint, quod & Accursius dicere voluit, quid si sententiam quidem antiquam dixeris, rationem novam? *vetera non proferre, τὰ παλαιὰ καὶ ὁ δὲ διὰ τῶν, ut ait Isocrates, id etiam vidit Accursius, sed minus probare videtur, illa sanè ratio antiqua potius dicenda fuerit, quæ veteres quoque vti sint in afferenda libertate illius, cui tutela sit delata, sed hoc rationem antiquam non reddit, nisi veteres eandem ad hæredis institutionem produxisse probetur, nova enim adhuc esset, quæ numquam antea huic iuri confirmando adhibita fuisset, nova etiam sententia dicitur Papiniani, & Messij, quæ tamen ex indemnitate coloni, & ex æquitate desumpta fuit, l. fin. de iur. fisc. Equidem id ipsum voluisse Iustinianum, probari potest & ex l. 5. C. de necess. serv. hæ. inst. sed antiquitatem quidem hæc altercantem relinquendo, nobis alius modus huius decisionis inueniendus est: quia semper vestigia voluntatis sequimur testatorum. Cum igitur inuenimus nostro iure hoc esse inductum, ut si quis servum suum tutorem filijs suis reliquerit sine libertate, ex ipsa tutelæ datione præsumatur etiam libertatem ei favore pupillorum imposuisse: quare non hoc etiam in hereditate, & humanius, & favore libertatis inducimus &c. Sunt tamen qui novam pro singulari*

acipiāt, quasi nulla alia ratio huius rei esse possit. Si hæc modum non habent, *nouam* potius dicerem egregiam, aut efficacem. Galenus apud Hippocratem, *νανικῶς*, exponit *γενναῖως*, vel *σφοδρῶς*, vel *ἰχυρῶς*, *præclare* nimirum, *valde*, *vehementer*. Theophilus, *καινότερον φιλανθρωπίας λογισμῷ*: *nova quadam humanitatis ratione*, dictum, *καινότερον*, ut apud Dicaearchum in descriptione Athenarum puto dictum esse, *μικρῷ δὲ σπανιότερα*, licet enim per comparisonem dictum videatur, non exigit tamen aliud, ad quod referatur, nec locus ille corruptus eo nomine habendus est, quamquam corruptum crediderit vir in græca lingua peritissimus, sed hoc non pertinet modò ad nostrum institutum. Ad legum varietatem, de qua principio dicebam, pertinet antiqua loquendi ratio, quam vir doctus ex Italis nostris, nescio an intellexerit, quod sanè omisisssem, quis enim virum medicum legem malè accipientem non ferat? Sed sub-irascor illi, dum Galenum vellicat: virum, ut mihi videtur, in multis admirabilem. Hipocrates *θεοφύσιος ἀνθρώπου* scribit: *ἐγὼ μὴ γὰρ ὑποδέξω, ἀλλ' ἄν φήσω ὅτι ἀνθρώπων εἶναι, καὶ κατὰ τὸ νόμον, καὶ κατὰ τὴν φύσιν αἰεὶ τὰ αὐτὰ εἶναι ὁμοίως, καὶ νέαι ὄντος, καὶ γέροντος, καὶ τῆς ὥρης ψυχρᾶς ἐούσης, καὶ θερμῆς, καὶ λεπμῆρια παρεξω, καὶ ἀνάγκας ἀποφεύγω, δι' αἷς ἀνέκασον αὐξήσεται, καὶ φθίνη ἐν τῷ σώματι.* Ad hæc Galenus *ἐπιμνήματι* πρώτῳ. Κατὰ τὸ νόμον μὴ σαυῶσι, ἰδὲ πρὸς τῇ ἀνθρώπων νομιζομένον ἴς, καὶ δοξαζόμενον. ὥτως εἰσάγει τὸ ὀνομάζειν τῇ παλαιῶν. καὶ φύσιν δέ, το κατ' αὐτὴν τῇ παραστάσει ἀληθεῖαν, quibus nihil melius, aut doctius dici potest, noster pietatem Senis commendat: nec exscribam, quæ scribit, quod Galenus ait, ita veteres locutos fuisse, varijs ex locis constat. Hæc etiam Pyrrhonis verba apud Laetium: *ὁμοίως ἐπὶ πάντων, μηδὲν εἶναι τῷ ἀληθείας, νόμῳ δέ, καὶ εἰς πάντα τοὺς ἀνθρώπους πρᾶττεν.* Sic & Plato sciunxit magistratum κατὰ νόμον ab eo, qui sit κατὰ φύσιν. Archelaus item dixit, *οὐδὲ δικαιοσύνη, καὶ το αἰχρὸν εἶναι ἐφύσει, ἀλλὰ νόμῳ.* Quæ rursus de Democrito retulit Laetius, dum dixit, *Ἀρχαὶ εἶναι τῇ ὁλῶν ἀτόμῳ, καὶ κινόν.*

τῆς δ' ἄλλης πάντα νομοῖς δεῖξαι, explicat latius Sextus Philosophus, ita de illo scribens: Δημοκρίτος δὲ ὅτι μὴ ἀναρῆ ταῖς φαινομένοις ταῖς αἰδήσεσι, καὶ τοῦτων λέγει μὴδὲν φαινεσθαι καὶ ἀληθῆς εἶναι, ἀλλὰ μόνον κατὰ δόξαν, ἀληθὲς δὲ ἐν τοῖς ὁσιν ἄρχεται τὸ αὐτόμας εἶναι, καὶ κενόν. subdit verba illius: Νόμῳ γλυκὺ, καὶ νόμῳ πικρὸν. νόμῳ θεῖον, νόμῳ ψυχρὸν νόμῳ χροῖον. ὥτι καὶ ἄτομα, καὶ κερόν. ὅπερ νομῶς ζεῖλαι μὴ εἶναι, καὶ δεῖξαι ταῖς αἰσθηταῖς οὐκ ἔστι, καὶ ἀληθῆς ταῦτα, ἀλλὰ τὰ ἄτομα μόνον, καὶ τὸ κενόν. quæ & ipse Læcius in Pyrrhone retulit, & Galenus lib. 1. καὶ ἰπποκράτους τοιχείων. Hinc, puto, fluxit quod apud Galenum legimus res natura constantes, aut quæ demonstratione nitantur, his opponi, quæ legum-latores proferant, aut alij legis modò proponant, vel assumant, & decernant. νομοθετοῦντες μᾶλλον, ἢ ἀποδυνάμει. Method. l. 1. Callicles apud Platon. in Gorg. quædam in hanc sententiam ad Socratem refert, tamquam ille diceret, ἂν φύσις μὴ οὐκ ἔστι καλὰ, νόμος δὲ ὥς τὰ πολλὰ δὲ ταῦτα ἐναντία ἀλλήλοις εἶναι, φύσις, καὶ ὁ νέμος, inquit Callicles, cuius loci meminit & Arist. πολιτικ. εἰλεγχ. lex quippe violentum quiddam continere videtur. Ideoque Pindarus cecinit quod Callicles ibidem retulit, ὅτι νόμος ὁ πάντων βασιλεὺς θανάτου τε, καὶ ἀθανάτων. οὗτος δὲ ἔχει βίαιος τὸ δικαιότατον ὑπερταῖς χεῖρι. Quorum verborum priora sumpsit Chrysippus, l. 2. de ll. idemque Pittacus voluit, ut dixi. Glaucō apud eundem Platon. ἐν τῷ β' πολιτικ. ὅτι πᾶσα φύσις διακινεῖ πεφύκεν ὡς ἀγαθόν. νόμος δὲ βία παραγεται ὅτι τῷ ἴσῳ τιμῶν. Aristoteles eandem loquendi rationem frequenter usurpavit, ut lib. 2. πολιτικ. φυσικῆς ἀκρ. cap. 1. Ethicor. ad Nicomach. lib. 1. c. 3. & lib. 5. c. 7. & 1. ἡμετέραν μεγαλὸν c. 31. & 1. Politic. c. 3. & c. 6. & in iisdem libris ideo dictum nummum, & omnino νόμον, seu legem, futile quiddam esse, ac minimè secundum naturam. Maxim. Tyr. dissertat. 1. καὶ τὸ ἀγαθὸν τὸ αὐτὸ, καὶ τὸ κακὸν ὁμοῖον, καὶ τὸ αἰχρὸν καὶ το καλόν. νόμος μὴ γὰρ δὴ καὶ δίκη αὐτοῦ, καὶ κατὰ φύσιν διασπορά, καὶ σπαρσασμός. μὴ γὰρ ὅτι γένος γένος οὐ μολογῶν ἐν ταῖς πόλεσιν, ἀλλ' οὐδὲ πόλεις πόλεις, ἀλλ' αὐτὸς ὁ κόσμος οἷον, οὐδὲ ἀνθρώποι, καὶ αὐτὸς αὐτῷ.

D d d d a

Bonum

Bonum non omnibus idem, non simile malum, non turpe, non honestum, enim verò leges, & iura maxima inconstantia turbantur, distracta, & dilaniata, non modò quòd gens cum gente in his minimè conueniat, sed nec ciuitas cum ciuitate, nec familia cum familia, nec homo cum homine, nec idem cum se ipso. Quæ utinam falsa essent! nam quoties videmus, eundem prudentem, si hæc prudentia est, a se ipso discedere, & hodie sententiam illam improbare, quam pridie aliqua fortè cupiditate abductus immensa sententiarum, & capitum producta congerie mordicus retinuerat, & defenderat? Si iura distinxeris, ipsa quoque Jurisprudentia, quæ alijs operam suam commodare solet, patronum fortè reperiet, eumque facundum, & disertum. Nam M. Tullius, cum lib. 1. de ll. negasset a lege populariter sumpta iuris principia esse repetenda, mox subdidit, *Nos ad iustitiam esse natos, nec opinione, sed natura constitutum esse ius*. Nostri dicunt, *Ciuitia iura naturalia corrumpere non posse*. Nam ius ætheticum mutabile, immutabilis natura. Mitto complura.

De termino moto. Ex visu. Ex voluntate.

Cap. XIX.

HADRIANI Rescriptum, quod Callistratus refert in l. 2. de term. mor. refert & Ulpian. in fragmentis. Ulpianus lib. 18. de offic. Procons. sub tit. de term. mor. Eos qui terminos mouerunt non impunè id facere debere, Diuus Hadrianus Terentio Gentiano xv 11. Kal. Septembrium se 3. Conf. L. rescripsit, quo rescripto poenam variam statuit, verba rescripti ita se habent. *Pessimum sit eorum, qui terminos finium causa impositos absterunt, dubitari non potest. Penæ autem modus ex conditione personæ, & mente facientis magistratui poenam. Si* plen-

splendidiores sunt personæ quæ conuincuntur, con dubio quin occupandorum aliorum finium causa id admiserint, & possint ad tempus, ut cuiusque cum patitur ætas, relegari, & sic in biennium, aut triennium ad opus publicum dari, quod si per ignorantiam, aut fortuito lapides visus causa fuerat, sufficet eos verberibus coerceri. Liquec scriptum fuisse, *se IH. Consul*, sed alterius forteam Consul his nomen desit. Nam tertium Consul cum Q. Iunio Rustico Hadrianus, ut Fasti præferunt. Quid verò illud est, *Magistratus pœnam?* quis dixerit emendandum, *Magistratus ponant*. Sed ex Callistrato ita potius rescribemus, *magis statui potest, nam si splendidiores, &c.* fortè scriptum compendio, *pot: nam. vade mendum natum, pœnam*. Sic & paullo post, *non dubito, pro condubito*, dictum autem, *ut cuiusque cum patitur ætas, pro cuiusquamque patitur ætas*. Non quæ Callistratus habet, *id est, si iuuenior, in longior: si senior, reuocatur*: puto esse interpretamentum eiusdem I. Consulti non Imperatoris verba, nec reulæ Vlpianus: quamquam hoc leno sit argumentum, cum omittit, & ex sequentibus quædam siue ipse, siue Librarius. Illis demum vocibus contra auctor est Vlpianus, *visus causa*, fortè Callistratus quoque retulerat, sed Tribonianus omisit: hodieque mutant, & corrigendum esse dicunt, *usus causa*. Ego verò crediderim potius, Vlpianum significare eos, qui facinus huiusmodi non dolo malo, nec alienorum finium occupandorum causa admiserint, sed quasi per lasciuiam, aut ignari pœnarum, aut temere. Memini me legisse in Constitutione quadam, quæ modò non succurrit, *visibus no stris inferas*. In Nouella Theodosij de Metat. tit. 30. *at aurum ex huiusmodi titulo profligatum pro iussu nostri numinis cura tua sublimitatis, quo visum nobis fuerit, erogetur*. Et in Nouella de bon. Fabricens. tit. XIII. *Vniuersi itaque, velut in corpore uniformi, visus discessionis, si ita res tulerit, respondere coguntur*. Cuius tamen

Eamen Constitutionis pars lib. XI. Codic. Iustinian. in l. 5. de Fabricens. ita relata fuit: *veluti in corpore unius forma, unius decoctionis, si ita res tulerit, respondere cogentur.* Dicitur etiam, *ex voluntate*, cum significatur, nulla obligatione, nullo vinculo datum, aut factum, l. 31. de oper. libertor. Hygen. de limit. const. *Cum in Pannonia agros veteranis ex voluntate, & liberalitate Imp. Traiani Augusti assignaret.* Idem Libertus, seu quis alius Hyginus in Fabul. c. 129. *voluntate sua ex Vrbe excessit.* Præterea, *contra voluntatem* dicimus, hoc est, contra sententiam. Arnob. lib. I. *contra voluntatem quadam bella administrata, & vicioris postmodum, successibusque correctæ.* Diuersum significant illa, *ex voto, voti causa*, vt in Nouell. Theodosian. tit. 28. de locis Reipublicæ verissimè corrigunt, item, *ex causa legati.* Lap. antiq. D. M. M. Libio. Mucroni. C. Gacina. Quintilianus. *amico bene merenti. ex causa. legati. fecit.* Illa eadem verba, *ex voluntate*, supremam aliquando significare videntur. Lapis Romæ: D. M. *ex voluntate*. M. Acili. Hilariani. Antistia. Prima. in. perfectum. consumauit. Marito, incomparabili & sibi. liberisq; suis item. libertis. libertabusq; posterisq; eorū. Frequenter in libris iuris *voluntas* pro suprema accipitur, vel pro testamento. Eadem illa verba, *ex visu*, sæpè occurrunt in lapidibus significatione diuersa. Romæ: Soll. Sacr. C. Ducenius. G. lib. Phæbus. filius. Zenonis. natus. in. Suria. Nisibin. liber. factus. Roma. EX. VISV. V. S. L. M. In alio ita legitur:

MARTI
SACRVM
EX. VISV
SECUNDINI
VS. MARTIVS
L. L. P.

Nam,

Nam, *ex visu*, hic significat, *ex somnio*, seu, *deorum monitu*. Lapis alius in agro Bellunensi: ASCLEPIO. P. XE-
LIVS. POLIO. VISV. MONITVS. POSVIT. Gloss.
vett. *Visio*, *παρτασία*. *Visa*, *Ορβήσα*, & *Οράσα*. *Visum*, *Οράμα*.
Ενύπνιον. Et alibi: *ὄνειρος*, hoc *Visum*, *Somnium*. *Οραμα*,
Visus, *Visio*. *Ενύπνιον*, *Insomnium*, *Somnium*, *Visio*, *Vi-*
sus. De visionibus alibi plura scripsi. Olim lege Agraria
Cæsaris, terminorum auulsorum multa pecuniaria consti-
tuta fuit: hodie poena extra-ordinaria huiusmodi facinus
vindictur, sic distinctione temporum defendi potest, non
pugnare Modestinum, & Callistratum in l. 1. & 3. de term.
mot. Alij malunt, vtramque poenam contra fontes consti-
tutam esse, & corporis, & pecuniæ, quam sententiam, &
Græci probant, lib. 60. βασιλ. In executione coercitionis
tria spectanda sunt, conditio, mens, ætas admittentium:
sunt qui hoc pacto distinguât, vt si admissum & dolum ha-
beat, pro singulis terminis 50. aureos in publicum dente:
quæ multa legis Iuliæ est, si verò terminos mouerint, aut
sustulerint alienorum finium occupandorum causa, pro
conditione ætatis, & personæ relegentur. Si denique for-
tuito, & vt diximus, ex visu admiserint, decidantur, vt
ait Callistratus. Sed & illud constitutum est, eos item,
qui finalium quæstionum obscurandarum causa faciem
locorum conuertunt, vt ex arbore arbutum, aut ex silua
nouale, aut aliud quid simile facientes, poena plebendos
esse varia, faciunt autem ex arbore arbutum, qui stoloni-
bus pone positis subinde fines arbutant, e contrario facit
e silua nouale, qui succis, erutisque arboribus, terram
semini, ac proscissioni destinat. Quin&til. in mil. Mar-
ingentibus lacunis humum fodere, *segnem futuris nouali-*
bus eruere siluam. Coercetur igitur crimen extra ordinem
l. 1. C. de accus. nec tamen dubito, concurrere popularem
actionem ex l. Iulia, si dolo malo terminus extra suum gra-
dum motus fuerit, d. l. 3. Variè huiusmodi crimen admitti-
tur,

tur, & describitur, cum dicamus & *terminum euellere*, & *propellere*, & *effodere*, & *vigere*, & *loco mouere*, & *extra fines*, & *extra gradum*: per hæc autem intelligemus pedes quinque Mamilia, seu Manilia definitos, qua de re complura scripserunt alij ad ll. de quinque pedum præscriptione. Dicuntur etiam *termini deiecti*, *excitati*, vt & *arbores*. Paull. sent. lib. 5. tit. 22. cuius verba corrupta exstant etiam apud Frontinum. Ad hæc pertinet Augusti iocus apud Macrobiū lib. 2. Sat. c. 4. *Vestius cum monumētum patris excarasset*, ait Augustus: *Hoc est verè monumētum patris colere*. Memini etiam in codice V Vifi. Gothorū in titulo *de collis*, & *euulsis limitibus*, me legisse, *limites complanare*. Quod vero vulgus putat, ominosum huiusmodi crimen, vindicem quoque, vltoremque habere Deum, ex Vegoia adstrui potest: cuius verba contra auaritiā propè nouissimi octauī sæculi pro coronide huius capitis referam. Sed qui contigerit, moueritque (terminios) possessionem promouendo suam, alterius minuendo, ob hoc scelus damnabitur a dijs, si serui faciant, dominio mutabuntur in deterius, sed si conscientia dominica fiet, celerius domus extirpabitur, gensque eius omnis interiet, motores autem pessimis morbis, & vulneribus afficientur, membrisque suis debilitabuntur, tum etiam terra a tempestatibus, vel turbinibus plerumque labemouebitur, fructus sæpè lædentur, decucienturque imbribus, atque grandine, caniculis interient, robigne occidentur, multæ dissensiones in populo fient. Hæc scitote, cum talia scelera committuntur, propterea neque fallax, neque bilinguis sis: disciplinam pone in corde tuo.

Qui mutuum dedit, an ſtatim repetere poſſit. Explicata l. 2. de reb. cred. Addita quedam ad alios contractus, & ad uſuras pertinentia. De tempore iudicari faciendi. De Anatociſmo.
Cap. XX.

QVI pecuniam credidit, an ſtatim repetere poſſit, dubitari ſolet. Quod mihi non adeo obſcurum videtur, ut Delphos mittere habeamus, ſed Accuſij ſententia in l. 68. ſi poenam, de verb. obl. quorſdam traxit in partes. Is credidit, creditorem ſtatim repetere poſſe, ſanè mutui datione obligatio contrahitur, & ex obligatione oritur actio, cur igitur ſtatim non agat qui ſtatim actionem habet? ſed & quoties in obligationibus dies non ponitur, præſenti die pecunia debetur, l. 41. cum qui Kalendaris, §. ſin. eod. Atqui Accuſius, cum poſtea quæreret de eo, quod intereſt, commentitium neſcio quid commiſci coactus eſt. Contrariæ ſententiæ Auctores dicunt, ſummo quidem iure ſtatim agi poſſe, idque ſubtili diſputandi ratione probari: contra communem tamen utilitatem illud recipere, neceſſarium non eſſe, l. 51. ita vulneratus, ad l. Aquil. Manus dare videntur. Ego potiùs rationem iuris aliud ſuadere dixerim, nec agi poſſe crediderim, quod facilè probabimus, ſi ad mutui naturam animum reuocemus: *Redduntur enim non eadem res, ſed alia eiufdem naturæ, & qualitatis.* Hæc verba ad vltum retinenda ſunt, nam in id quicque mutuo accipit, ut rem in uſus ſuos convertere poſſit, poſtquam dominium hac ratione quæſierit, & pro ea aliam eiufdem naturæ, & qualitatis reddat, ſi rem eandem reſtituere cogatur, iam ſuper-

Miſcell. Erud. Tom. 4. *Eccce* *uaca-*

uacaneum est mutuari, cui bono etiam fuerit transferri dominium? nam re sua dominus pro arbitrio uti non poterit. Hæc est etiam Theophili sententia. Quod si statim res repeti possit, eadem reddenda erit, cum eam habeat, non aliam, aliam reddere non potest, nisi aliunde requirat. & fraudi erit hic contractus, cum obligatione adstrictus cogi possit, antea verò eo vinculo non teneretur. Præterea, cur rem aliam conquirat, aut reddat, si primam habet? nec interest creditoris, aliam potius accipere, accipiat igitur, & eandem, l. 1. §. Idem aiunt, de aq. & aq. pl. arc. Verum, ut dixi, ideo constitutum est, aliam reddendam esse, ut accepta in usus conuerti possit: quæ huius contractus ratio fuit. Statim igitur res repeti non potest, sed expectandum ut in usus conuertatur, aut conuerti possit. Paullus idem vulg. in l. 2. §. mutui datio, de reb. cred. *Mutui datio consistit in his rebus, quæ pondere, numero, mensura consistunt, quoniam eorum datione possumus in creditum ire: quia in genere suo functionem recipiunt per solutionem, quam specie.* Non dixit Paullus, harum rerum esse functionem, non dixit eas fungi: sed dixit functionem recipere, nam ipsæ non soluuntur, quæ datæ sunt, non eadem redduntur, fungi dicebant, quod in usum veniret, quod præstaretur, aut redderetur: veluti tributa, quæ pensitantur: velut dos, quæ semel functa sit, apud Vlpian. tit. 6. *Fungi noxa deditio* dicitur ille, qui seruum noxæ dedere malit, quam litis æstimationem sufferre, §. 2. de noxal. act. *fungi*, id est συντελέειν consummare, perficere, explere quod debeat: ab ea molestia se ipsum vindicare, rem expedire: quod dicitur in l. 1. cod. ea ratione litis æstimationem euitare. Glossæ vet. *Functio* Διτρυγία, Τέλεσμα. *Functionum*, Διτρυγιῶν, Εἰσφορά. *Funguntur*, Διατεοῦσιν, Σωτελοῦσιν, & alibi: Διτρυγία, *Munificentia*, munium, *functio*, munus. Idem Paullus in antiqui l. Consulti consultatione, quam a Loifello se accepisse profitetur iuris-consultis. Cuiacius: *Functio dotis*
pactio

pactum mutari non potest, quia priuata conuentio iuri publico nihil derogat. Functionem autem recipiunt hæ res per solutionem in genere suo potius, quàm specie. Hoc, ut mihi videtur, Paulli verba significant, & hoc ordine disponenda, functionem recipiunt res per solutionem in genere, non funguntur specie, idque ob vsum, ut dixi. Quamquam in mutuo abusus potius, quàm vsus continetur: in commodato vsus potius, quàm abusus. Dicitur etiam, vsum mutuari, l. 49. §. 2. de legat. 3. Plaut. in Persa: *Nummos dares utendos mutuos*, quandoque rursus, commodatum dicitur mutuum, l. 2. tit. 6. C. lib. 10. Ut meritò dicatur, Commodatum esse quasi mutuum ad vsum: & retro, mutuum esse, quasi commodatum ad abusum. Pene igitur eadem de mutuo dicere licebit, quæ de commodato dixit Paull. in l. 17. in commodato. §. sicut, ff. commodat. Mutuum dare, officij dantis, & voluntatis fuit: postquam mutuum dedit, finem præscribere, retro agere, atque in tempestiuè, quod datum fuerit, repetere, non officium tantum impedit, sed & contra usus natura. Quæres, an actiones inuicem prepositæ sint, ut in commodato, sunt qui & hoc asserant, hi præsertim, qui in quolibet contractu obligationem vltro-citroque inuenire nituntur, sed in commodato actio faciliè producitur, ob rei alienæ vsum, qui debeatur: quod in mutuo non reperitur, cum rei dominium in accipientem transferit, quid igitur aget, ut re sua utatur, qui per mutuum dominium accepit? At obligatio accipientis, ex natura contractus effectum statim non habebit, nec restituere cogetur, nisi post vsum, vel abusum, aut postquam ei uti licuerit. Nam & de eo, veluti de re controuersa, frustra disceptatur, An ei, qui rem commodatam accepit, nec ea uti potuit, adhuc eandem retinere liceat, ut commodatum reuocari nequeat, quasi nempe casus fortuitus ei, qui commodauit, & non ei potius, qui commodatus est, nec uti potuit, obesse debeat,

Ecces 2

argu-

argumentum, quod sumunt ex l. 6. C. de pignorat. act. in-
 firmissimum est, potius obtinebit quod ex Papiniano de
 promutuo relatum est in l. 15. §. 6. ff. locat. ex quo satis con-
 stat, contra eum agi posse, qui siue mutuum, siue commo-
 datum acceperit, etsi uti, vel abuti nequiuert. Exspecta-
 bit igitur qui mutuum dedit, ut ei, qui accepit, rem in pro-
 prios usus impendere licuerit, nam id natura contractus
 exigit: & vulgò dicitur, Contractum ab initio voluntatis,
 ex post-facto necessitatis esse, l. 5. C. de obl. & act. Si qui ac-
 cepit, siue casu, siue voluntate uti non potuit, obligatio-
 nis vim sentiet. Nec est nouum, ut præsens sit obligatio,
 in diem autem dilata solutio, l. 46. centesimis, de verb.
 obl. Quod si priuata pactione effici potest, quin lege effici
 possit, nullam video esse rationem. Aliud in deposito, &
 in precario dicendum erit, l. 1. §. sed si duo, ff. deposit. l. 1.
 l. 12. l. 15. de precar. sed & qui sine die constituit, non ante
 decem dies exigitur, l. 21. promissor, §. si sine, de pecun.
 constit. Si verò postquam creditor expectauit, ut in usus
 suos impenderet, qui rem accepit, creditum requirat, nec
 consequatur, quæritur, An vsuras consequi possit. Quod,
 quantum pertinet ad mutuum, ex eo pendet, ut constituamus,
 An mutuum sit contractus bonæ fidei. Nam in con-
 tractibus bonæ fidei a die moræ vsuras accedere placuit,
 ideo autem accedere dicimus, non deberi, quod propriè
 neque debeantur, neque sint in obligatione, l. ult. de eo,
 quod cert. loc. & quod dicitur in l. 32. mora, §. in bonæ fi-
 dei, de vsur. ad iudicis officium referendum est, non ad
 obligationem, facit hoc æquitas, quam Prætor sequitur,
 l. 13. Iulianus, §. ex vendito, de act. empt. l. 5. curabit, C.
 eod. Alexander in bonæ fidei iudicijs vsurarum rationem
 haberi dixit, l. 13. in bonæ fidei, C. de vsur. in iudicijs
 strictis citra vinculum stipulationis vsuræ non veniunt, ni-
 si per retentionem pignoris illæ, de quibus conuenerit,
 non interposita stipulatione, seruentur, l. 5. §. Imperator,
 de

de solut. l. 3. l. 4. C. cod. Usurarum autem stipulatio scripturam non desiderabat, sed plenum robur habebat, etiam si in acta relata non esset, l. 1. C. cod. At mutuum in actionum, de act. inter contractus bonæ fidei non censetur: quin ob suspicionem usurarum, in causam depositi potius hodie transfertur. Sanè & in depositi iudicium aliquando veniunt usuræ, nam si ab initio de præstandis conuenerit, lex contractus seruabitur, item ex mora præstantur, videlicet vt in bonæ fidei iudicio, l. 24. Lucius, ff. deposit. Quod autem diximus, si de præstandis conuenerit, præstandas esse, sumptum est ex iure ciuili, hodie dogma peruersum habetur, cum, vetitis, & interdictis usuris, quæ propriè sine mutuo non intelliguntur, suspicio oriatur, quod mutuum in fraudem sub alterius contractus nomine lateat, idque in simili specie suspicacem reddidit Innocentium, c. 5. de empr. & vendit. si de præstandis principio non conuenerit, neque iure ciuili debentur, cum id sit contra bonam fidem, & contra naturam depositi, beneficium enim deponenti præstitit, qui rei depositæ custodiam recepit, vt l. Consultus ait. Hoc amplius: Cum ex deposito usuræ recipi non possint, nisi post moram pro eo, quod interest, licet is, qui pecuniâ suscepit, ea vsus sit, citra moram tamen, non puto eas exigi posse, etsi iure ciuili præstantur, l. 4. C. deposit. Quid dicemus de lucro, quod ex pecunia percepit, qui susceperat? Dico, res comparatas siue pecunia suscepta, siue illa, quæ ex lucro prouenerat, illius esse, qui comparauerit, l. 1. C. si quis alteri, vel sib. l. 6. l. 8. C. de rei vindic. lucrum verò nedum in communionem venire possit, tamquam suscipiens ad *dyridopa* teneatur, sed ob quasdam rationes magis videbitur, ad eum pertinere, qui deposuerit, nam dolo faceret suscipiens, si quod ad eum peruenerit, non reddat, l. 1. §. fin. ff. deposit. deinde, cum gratuitam, & integram, & omni lucro abstinentem præstare fidem deberet, poena, quam lucro dignior habebitur, arg.

arg. l. 38. qui sine vsuris, de negot. gest. Alia ratio ex ipsa pecunia desumi potest, nam accessiones cedunt rei: cuius dominium apud eum remanet, qui deposuit, non transit in suscipientem, l. 1. §. is quoque, de obl. & act. quod in mutuo non est, cum dominium in accipientem non transeat, l. 2. §. appellata, de reb. cred. & hanc esse rationem crediderunt, ob quam in mutuo aliquid recipere nequeat qui dedit, nam ex re aliena reciperet, quam etiam rationem facere dicunt, vt vna tantum tam pro deposito, quam pro vsuris competat actio. Nempe si cum depositi egeris, fortis modò facta sit condemnatio, non vltra propter vsuras experieris, d. l. 4. C. deposit. & hanc eandem esse rationem, vt aliquid pro commodato accipere liceat: veluti si pecunia ad pompam, vel ostentationem commodetur, vel vt dicis gratia numerationis loco intercedat, l. 3. §. fin. l. 4. ff. commodat. sed profectò species potius quàm locationis hæc est, cum gratuitum sit commodatum, §. 2. quib. mod. re contr. obl. l. 1. §. fin. ff. mand. l. 2. ff. locat. Igitur & cum pecuniæ valor auctus fuerit, hac eadem ratione, augmentum deponenti cedit, non suscipienti, finge aureos hodie pluris æstimari, quàm cum depositi sunt, vel Principe hoc edicante, vel auri caritate succedente, vt sæpè contingit. Hæc tamen ratio, & aliæ, quas retulimus, quantum pertinet ad lucrum, vt domino cedat, apud Theologos, vt puto, vim non habebunt. Nam Catholicum illorum est, lucrum ad furem quoque, & ad eum, qui quauis ratione possideat, vel rem receperit, pertinere: domino verò, nec industriæ, nec rei ipsius ratione cedere posse, non rei, quod vsus pecuniæ vendi nequeat, nec vsui fructus respondeat, cum ea natura pecuniæ non sit, vt fructus proferat, igitur ex vsu pecuniæ nihil debetur, non ratione industriæ, cum vtentis sit, non domini. Ita fructus domino deberi, nulla ratione dici potest. Si momentum priorum rationum expendere libet, videbis, etiam sine lucro reddi, quod

quod ad suscipientem peruenerit, id nimirum reddi debet,
 quod ad eum ex causa depositi peruenerit. Argumentum
 ex d. l. 38. de negot. gest. vim haberet, si lucrum illa lex
 adimeret, & non potius vsuras maximas, veluti poenam,
 exigeret. Nunc igitur dicemus, constare potius, lucrum
 illius esse, qui pecunia vsus fuerit, denique accessionis ra-
 tio hic nulla est, non enim patiar, quidquam de accessione
 dici, antequam doceat me quis, accessiones existere posse,
 quæram igitur, vnde accessiones prouenerint, nempe si di-
 xeris, ex pecunia, negabo, non est ea natura pecuniæ, vt
 pecuniam producere possit, iam hoc diximus: pecunia
 sterilis est, si velis aliunde existere (ex industria, puto, di-
 ceres? nec sine ratione:) industriæ igitur accedant potius,
 ex qua prouenire. Sed si lucri partem domino præstare
 voluerit, qui pecuniam susceperat, nonne receptum est, re-
 cipi posse? sanè verum est, si in contrahendo nulla labe-
 fuit, si nulla spe lucri pecuniam deposuit, & cum Theolo-
 gis adhuc distinguendum erit, nam cum ratione eius, quod
 interest, id receptum fuerit, si quidem intersit ratione
 damni, citra culpam recipietur, l. 2. §. portio, ff. de l.
 Rhod. de iact. si ratione lucri, quod domino periit, ei tan-
 tum recipere licebit, qui negotiationibus lucrum quærere
 consueuerit, l. 3. §. ult. ff. de eo, quod cert. loc. l. 60.
 socium, pro soc. Quæ cum his, quæ modò dicebamus, non
 pugnant, non enim pars lucri hac ratione veluti ex pecu-
 nia proueniens aut præstatur, aut exigitur, sed vel ex libe-
 ralitate, vel ex quadam æquitate, quam id exigere credat
 qui præstet, quin etiam si erret, dum credit ad hoc se iure
 teneri, dum non erret in factio, pecuniæ dominus rectè re-
 cipiet, & retinebit, hanc enim vim habere dicunt antido-
 talem obligationem, vt iustam pariat retentionem, argu-
 mento desumpto ex l. 49. si testamento, §. i. de fideiussor.
 Si verò cum deponeret, spem hanc concepit dominus de
 eo, qui pecuniam suscipiebat, consensum, & contractum

viola

violant, nec aliquid turò recipiet: est enim contra depositi naturam, in quo tamen sæpè peccare homines dum compendia captant, & lucellis inhiant, pecunia, quam otiosam in arca retinerent, pœnes alios deposita, compertum habeo. Nec ignoro, quot distinctionibus hæc res agitur, quod dicant, aliquando depositæ pecuniæ augmentum ad suscipientem pertinere, si nempe dominium pecuniæ nactus fuerit: plurimum item interesse, pecunia in specie, an numerata suscepta fuerit: & an sit data facultas, ut qui suscepit, uti possit: & quando facultas data intelligatur, puta si non ob signata pecunia data sit: & alia complura, quæ ego prudens omisi, nam aut contractum in aliam speciem transire constat, aut simplicitas iuris confunditur, & perturbatur. De his egi, cum de mutuo dicere cœpissem: quod ut faciliè, & propriè vsuras admittit, ita diligenter cavendum ne admittat. De vsuris adhuc addam pauca: & in primis, cum ad iudicium ventum fuerit, an lite contestata debeantur. Vulgò receptum est deberi, l. 35. lite, de vsur. Sed caput illud hoc non probat. Duarenus sententia vera videtur, qui ait, Paullum velle, cursum vsurarum, lite contestata, non interrumpi, finem enim afferre solet litis contestatio, l. 9. de verb. obl. Quam explicationem posteriores pluribus in locis vsurpant: sed aliorum est. Igitur in iudicijs strictis ne quidem post litem contestatam vsuræ debentur, huic definitioni non obstat, quod fructus, accepto iudicio, etiam in iudicijs strictis debeantur ex æquitate, l. 2. l. 38. §. si actionem, de vsur. vsuræ autem fructuum vicem obtineant, l. 34. eod. Nam inter fructus, & vsuras, complures sunt differentiæ: quarum illa mihi potissima videtur, quod fructus, naturales sint rei accessiones, non sint vsuræ. Ideo in bonæ fidei iudicijs vsuræ veniunt ex mora, fructus ante moram quoque, d. l. 38. §. in cæteris. Ait Paullus: in cæteris quoque bonæ fidei iudicijs fructus omnimodò præstantur, dicit, omnimodò, id est, nulla moræ habita

habita ratione. Diximus, quid de usuris statuendum sit tam ante iudicium, quam accepto iudicio. Videamus, quid dicendum sit, finito iudicio. Olim quidem in XII. tab. tempus iudicati faciendi vnus mensis spatio continebatur. Nam *confessi aris, ac debiti iudicatis*, scribit Gellius lib. 20. c. 1. *triginta dies sunt dati conquirenda pecunia causa, quam dissoluerent: eosque dies X. Viri iustos appellauerunt.* Postea verò illud temporis spatium ad duos menses productum fuit, l. 2. C. Theodos. de usur. rei iudic. quo loco, vt apud Gellium, *iudicatus* dicitur condemnatus: Græcis ο' *κατάμαχης*. Demum quattuor mensium iudicati faciendi tempus esse voluit Iustin. l. 2. C. de usur. rei iudic. Hoc tempus à iudice puto concedendum esse, currit autem à die condemnationis, vel confirmationis, si appellatum fuerit, d. l. 2. l. 31. de re iudic. Neque tamen semper obseruandum est, quod enim si alimenta, & alia huiusmodi statuuntur? l. 2. ff. eod. quam antiquatam à Iustiniano fuisse opinatur Accurs. contra Bartolus: cuius ego sententiam veriore puto. Sed si debitor ex Aporis fuerit, idem ne tempus impetrabit? non est absurda dubitatio: nam lex debitores non distinguit, nec misero, & egenti legimum auxilium adimendum videtur, cur etiam in necem illius acerbius iudex tempus arcebat, quod benigne produxerit leges? principio, vt diximus, menstruum fuit: deinde ad duplum auctum: nouissimè quadrimestre statutum. Patricius dicebat, id nec creditori, nec debitori utile futurum, vt à Græcis relatum est, cum enim diues fuerit debitor, ideo quadrimestres induciæ conceduntur, ne creditoris importunitate oppressus, repenti bona vacuumque distrahere cogatur, & maximam iacturam patiatur, sed per otium potius pecuniam conquirere, & sibi consulere queat. Aporus verò quid interim perficere possit, nisi vt fortè absumat insuper, & perdat, quæ reliqua sint bona, non sine extrema, & nouissima ipsius, & creditoris perni-

ciet? Itaque modicum temporis interuallum ei potius Græcus ille l. C. concedendum esse credit, & sanè legis ratio cessare videtur. Vide quæ scripta sunt apud Harmenopul. Epit. lib. 1. tit. 4. §. 86. & lib. 3. tit. 5. §. 94. Verùm, vt ego arbitrio, & religioni iudicantis pænè hoc totum permisum esse crediderim, ita & huic quadrimestres inducias concedi posse censuerim, si modò aliqua ratione creditori consuli, & prospici possit, puta cautionibus datis, vel si sequester interueniat. Præterea, quamuis induciæ quadrimestres præscriptæ fuerint, aliquando tamen & amplius spatium ex causa concedere licebit, post quod pignora capiuntur, nec ante duos menses distrahuntur, d. l. 2. d. l. 31. de re iudic. quod si ex compaço, siue ambitione diuersæ partis, emptor non inueniatur, in possessionem mittitur creditor, l. 3. C. de exsec. rei iudic. *ex τῷ πομῶν* dixere quidam ex Græcis, vt Theodor. & Harmenop. lib. 1. Prochur. tit. 4. §. 38. idest, *ex circum-cursatione* debitoris, sed alij ambitionem pro gratia, & amicorum copia potius accipiunt. Post legitimum illud idem spatium vsuras centesimas currere, Iustiniano placuit: non tamen duplices, vt olim. Sed current ne statim, an interpellandus debitor erit? hoc verius est. Et licet debitor conuentionem, vel admonitionem expectare non debeat, sed vtrò sese offerre & debitum spontanea voluntate persolvere, l. 2. C. de iur. emphytheot. l. 12. magnam, C. de contr. & committ. stip. l. 9. pecuniæ, §. vsurarum, ff. de vsur. attamen huiusmodi vsuræ ex mora præstandæ sunt. Iustin. in d. l. 2. C. de vsur. rei iudic. eas deberi dicit, si iudicati *solutionem ultra quatuor menses distulerint*. Id etiam intelligimas ex his, quæ olim in C. Th. disertis verbis præscripta fuere: *sed tamen creditor ternis interiectis mensibus, post sententiam contestari moram debet adhibita tarditatis*. Nec est mora, vbi non est petitio, l. 127. si pupillus, de verb. obl. l. 88. de reg. iur. l. 40. lecta, §. *sed cum fortis, de reb. cred.* Sed quæri solet,

let,

let, an vsuræ quoque vsurarum præstandæ sint: non dico ex condemnatione, sed si & taxatio iudicis accesserit. si-
ge enim, iudicem taxatam etiam vsurarum quantitatem
solui iussisse, quo casu omnia in sortem redacta videntur:
quasi dici possit, breui manu debitorem creditori præstitis-
se, ac rursus a creditore ad debitorem peruenisse, hanc vñ
taxationis esse comminiscuntur, quæ sanè impostura est,
hoc pacto iudex fœnoris auctor, vel interuentor fuerit, cui
ius ministerio pudenda machinatione anatocismus intro-
ducatur. Olim & vsuræ vsurarum a die moræ præstabantur:
non tamen sine distinctione, si vsuræ sortem æquassent
vt in Codice Theod. scriptum fuerat. Iustinian. anatocis-
mum, quantum potuit, interdixit, l. ult. C. de usur. fed
& de huiusmodi imposturis prætextu rei iudicatæ solli-
citus fuit in l. ult. C. de de vsur. rei iudic. nouo
interdicto anatocismum in vniuersum improbauit:
*nullum casum relinquimus, inquit, ex quo huiusmodi
machinatio possit induci.* Quod si verum est, vsuras sem-
per vsuras manere, quomodo dici possit breui manu in sor-
tem conuerti, ego non video, nec ad rem facit, quod vsuras
in sortem conuertantur, cum tutor pupillares vsuras exigit,
aut curator a tutoribus accipit, l. 7. §. 12. l. 38. §. 1. & §. 4.
de administ. & peric. tut. Nam quod vsuræ in sortem con-
uerti possint, si post exactionem non eidem debitori, sed
alteri creditæ fuerint, non est negandum. Anatocismum
dicimus cum vsura sorti coniungitur, vt nouas subinde pa-
riat vsuras. Versura ab anatocismo separatur, nam pecu-
nia sub vsuris sumpta per versuram dicitur, cum ea pecu-
nia vsuræ alijs debitæ soluuntur, & ita pariter per versu-
ram vsuræ vsurarum, sed non eidem creditori præstantur.
Nam vsurarum vni solutarum vsuræ penduntur alteri,
contra versuram olim lex Gabinia lata fuit,

Ad titul. de dol. mal. Calumniatores. Prauaricatores.
Cap. XXI.

VT non simplex aliquid doli vox significat, ita nec simplex illius tradita est originationis. Isidor. origin. lib. 5. c. 26. ita deducit. *Dolus est mentis calliditas, ab eo, quod deludat, aliud enim agit, & aliud simulat. Petronius aliter existimat, dicens; Quid est, iudices, dolus? nimirum ubi aliquid factum est, quod legi dolet. Habetis dolum, accipite nunc malum. Calumniatio est iurgium aliena litis a caluendo, id est decipiendo dicta, sic mis. vulgò iudicis dolus, sed videtur id relatum ex aliqua Petronij declamatione: iudices nimirum appellat dolum a dolendo ductum esse, ex eo quoque persuaderi potest, quod dolus pro dolore dicitur id voluisse videtur Augustin. in Ioan. 5. ad ea verba de Nathanaele: *Hic est verus Israelita, in quo non est dolus*, ait: *dolus non dolor est: dolus a duplicitate cordis dictus est*. ita veropossumus a duplicitate deducere, ut primò dicatur *duolus*, sicut antiqui & alia huiusmodi dicebant, ut *duonum*, mox *bonum*. Gloss. *duonus*, ἀγαθός. Rursus *duolo*, *duis*, quod nisi corruptum est, respondet Augustini verbis: *Dolum Petronius ad legem retulit: si quidem & lex circumscribi dicitur. Paull. in l. 29. de ll. Contra legem facit qui id facit, quod lex prohibet: in fraudem vero, qui salvis verbis legis, sententiam eius circumvenit*, & subdit Vlp. in l. 30. cod. *fraus enim legi fit, ubi quod fieri noluit, fieri autem non vetuit, id fit, & quod distat πρὸς τὸν νόμον διατάσσας, hoc distat fraus ab eo, quod contra legem fit*, quæ verba referens Michael Comnenus Nouell. 2. circumscribendi verbum expressit: *περὶ γὰρ, φησιν ἐ νομικὸς, ὁ ποῦν ὁ περὶ τὸ νόμον οὐκ ἐνόλησεν, ἐ μὴ αὐτὸ βούλεται γίνεσθαι*. Mox calumniam ad dolum idem Auctor reuocat. Ait enim: *habetis dolum**

dolum, accipitis nunc malum, & id, quoniam veteres dolum etiam boni dicebant: & pro sollertia hoc nomen accipiebant l. 1. §. 2. de dol. Præterea simulatione dolum contineri vult, ut & Servio placuit, & Pedio, cuius verba refert Vlp. in l. 7. iurif. gentiū, §. dolo, de pact. refert, nec improbat. *Dolus malus fit calliditate, & fallacia, & ut ait Pedius, dolo malo pactum fit quoties circumscribendi alterius causa aliud agitur, & aliud agi simulatur.* Uterque aliquid addidisse videtur Aquilianis verbis, quæ Cicero laudat lib. 3. de offic. Nostri, Labronis potius sententiam sequuntur. Quod si & vocis originationem, & Isidori verba secutemur, titulus de calumniatoribus cum titulo de dolo iungi debuerat, nisi propter *παραγὰς* de postulando. Sed, & interdictum fraudatorium huc pertinebat, quod tamen expositum fuit in fine tractatus de ordinarijs possessionum iudicijs; ut & dolus ad præscriptiones refertur in tit. Pandectar. de dol. mal. & met. except. Sanè dolus fraudis species est, licet quandoque dolus etiam pro fraude dicatur, l. 36. si quis, de verb. obl. & calumnia non sine fraude videtur esse. *Caluius ad ea legum verba, si caluitur, & moritur, & frustratur, inde calumniatoris vocem itidem deducit, l. 32. si caluitur, de V. S. Inde, inquit, & calumniatores appellati sunt, quia per fraudem, & frustrationem alios vexarent litibus, inde & cavillatio dicta est, sed in his legum verbis quædam κατά τὸν αὐτὸν dicta fuisse, sunt qui suspicentur. Nam caluitur, & frustratur, pro eodem dixere veteres. Nonius in Caluitur, ita scribit: Caluitur dictum est, frustratur, tractum à caluis mimis, quod sint omnibus frustrati. Paull. Sent. lib. 1. tit. 5. Calumniosus est, qui sciens, prudensque per fraudem negotium alicui comparat, eadem voce, & falsum, & fraudem dicimus. Marcianus: Calumniari, est falsa crimina intendere: prauaricari, vera crimina abscondere: tergiversari in uniuersum ab accusatione desistere, l. 1. ad S. C. Turpilian. Balsam. prauaricatores à varietate dicitur.*

vult: & παραβαίνοντες λέγοντες τοὺς πεποιθότους κατὰ τὴν ἱερὴν
 παύσηος, & ἀποδιδόντες τοὺς ἀπόστολους. *Es prauaricatores*
dicimus patronos, qui variantur instar Iridis, & clientes
produunt. Sed monent quidam, legendum esse κατὰ τὴν
 ἱερὴν, id est, *in lite*, vtrumque recipi potest, illud certè ad
 varietatem designandam aptius est, & lis satis ex patroni,
 clientisque voce intelligitur. Licet̃ auxem Vlpian. in l. 212.
 de V. S. prauaricatores à varicando dici voluerit, qui ex
 parte aëoris in partem rei concedant, attamen Labeo à va-
 ria certatione tractum maluit, vt refert idem Vlpian. in l.
 1. de prauaric. Quod Bassamon etiam sequitur: sed ex
 verbo βαρία dempto ρ, facit βαία. qua ratione, & βαίο. ab
 Italis, vt puto, dicitur. Critici: *Prauariatio, ἡ ἀπόστασις,*
παράβασις. Post calumniam igitur meritò falsitatis, memi-
 nit Isidorus: *falsitas appellata à fando: aliud, quàm vidi-*
tur, est. id nomen etiam cauillationis persuasit, quam Græ-
 ci σπρίττω appellant: cuius natura ea est vt ab euidenter vi-
 risper breuissimas mutationes disputatio ad ea. qua euiden-
 ter falsa sunt, perducatur, l. 65. de reg. iur. l. 177. de V. S.
 qua de re M. Tull. in Academic. Quæst. & Sextus Hypo-
 typof. lib. 2. Sed qui sciat δ' ἄλλω græcam esse vocem,
 originationes istas Stoica fortè deliramenta crediderit, &
 sermones.

De Antinomia inter l. 61. Minicius, de rei vindicat.

& l. 26. sed si meis, de acq. rer. domin. Expli-
cata l. 1. S. 6. C. de vet. iur. enucl. Adno-
tata quedam obiter in Apuleio.

Cap. XXII.

Non credunt omnes, compositum esse discidium in-
 ter Paulum in l. 26 de acquir. rer. domin. & Mi-
 nicium in l. 61. de rei vindicat. Paulli verba sunt: *Sed si*
meis

meis tabulis nauem fecisti, tuam nauem esse, quia cupressus non maneret, sicuti nec lana, vestimento facto: sed cupressum, aut lancum corpus fieret. Vult Paullus, materiam non manere, si nec cupressus, nec lana manserit: & hæc rursus non manere, si vestimentum, aut nauis fiat, cur ita? quia iam corpus est, aut cupresseum, aut lancum, ita nec apud nostros materia dicitur, quod in corpus coaluit, ita quandoque nec materia manet, nec species: quandoque verò materia manet, mutata dumtaxat specie: vt cum ex ære statua, vel ex argento scyphus sit, l. 24. in omnibus, eod. Est quidem & ærea statua, & scyphus argenteus: sed non eodem modo, quo vestimentum lancum, aut nauis cupressæ, in ærea statua manet æs, nimirum in statuæ speciem efformatum. Nazianzen. Sophronio Principi. *Aurum quidem subinde diuersimodè refingitur, & informatur, dum multas ornamentorum species subit, & prout usus tulerit, variè ab arte traducitur: manet tamen quod est, aurum: nec materia, sed species mutationi redditur obnoxia.* Plato quoque in Timæo dicit, quod si quis varias figuras ex vna eademque auri materia subinde reformet, puta trigonum, & alia schemata, vt Philosophi dicerent, aut scyphum, lancem, vel quid aliud simile, vt I. Consulti loquuntur; quærat verò, quidnam quæpiam ex illis formis sit, tutius fuerit εἰπεῖν ὅτι χρυσίος ὃ καὶ τὸ τρίγωνον, ὅσα τε ἄλλα σχήματα ἐνεργίγνεται, μηδὲ πολελέγειν τὰυτὰ αἰσὺντα: *respondere quod aurum sit: trigonum verò, aut quacumque alia reficta fuerint, nullatenus respondendum esse, veluti ea verè sint.* Idemque de materia dicendū esse affirmat, quod a sua potentia non recedat: ἐκ δὲ τῆς ἐαυτῆς τοπαράπαν ἐκέρχεται δυνάμεως, vt ipse ait. Sed nos eadē pænè cum I. C. dicere possumus. Nam quætales sunt naturæ, vt sæpius in sua redigi possint initia ea materiæ potētia vicia, numquā vires eius effugiunt, ideo argenti appellatione, factum etiā comprehenditur, marmoris verò nomine nihil præter rudem materiam demonstratur,

fur, l. 78. quæsitum, §. illud, de legat. 3. Hoc pacto potestatis nomen usurpat Paullus, quod etiam de forma dixeris, cuius in quibusdam tanta est vis, ut materiam vincat. Vincit verò, naue facta: cum iam cupressum, aut tabulas cupresseas vix intelligimus, quidni? materia, quæ nunquam ἄλλῃ interit, hinc quodammodo ὁρίεσθαι. Philosophi, potentiam ad materiam alia ratione referre solent, diuidentes id, quod est, καὶ τὸ δυνάμειν, καὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ, quod non solum Peripatetici, sed etiam Platonici viderunt, sed quoniam hæc ad Prætoris Edictum non pertinent, verba quædam Apuleij obiter modo proponam, quod in vulgaris edicionibus ma'è videantur expressa, de Dogm. Plat. *Ideo autem non putat corpus, quod omne corpus specie qualicumque non careat. Sine corpore verò esse non potest dicere, quia nihil incorporeale corpus exhibeat: sed vi, & ratione sibi eam videri corpoream. Atque ideo nec actu solo, neque tamen sola opinione cogitationis intelligi. Namque corporea, propter insignem eidentiam sui simili iudicio cognosci. Sed qua substantiam non habent corpoream, cogitationibus ea videri, vnde adultera opinione, ambiguam materia huius intelligi qualitatem. Distinguo, sed vi, & ratione sibi eam videri corpoream, atque ideo (vel potius, atque adeo) nec actu solo. Neque tamen, &c. sequentia quæque ita scripta sunt in m. l. sed qua substantiam non habent, corporum ea cogitationibus videri.* δὲ καὶ μετ' αὐτοῦ οὗτος ὁ λόγος ὑπὸ τῷ. Sententia Timæi, quam & apud Alcinozum cap. IIX. & apud alios Platonicos legimus, sed nimis multa ad hanc rem a Philosophis petenda essent. Ut etiam veterum Philosophorum quidam materiæ, quidam verò formæ primas tribuebant, ut scribit Arist. lib. 2. ὅτι πρῶται αἱ καὶ, ita inter I. Consultos controuersum fuit, materia ne, an species potissimum ad acquirendum dominium valeret. Sabiniani, siue Cassiani materiam præferebant, quæ & substantia, seu οὐσία dicitur, l. 9. §. ult. de contr. empt. quo nomine

nomine Stoici quoque eam appellabant, idque naturali ratione Sabiniani probari dicebant, quod sine materia nulla species effici possit. Proculiani contra, speciem propugnabant, quod dicerent, ad eum, qui speciem suo nomine fecerit, dominium illius pertinere, quia quod factum esset, antea nullius fuerat, fuit & media sententia, quam refert Caius in l. 7. §. cum quis, de acquir. rer. domin. & Iustinianus comprobatur, §. cum ex aliena, de rer. diuis. Et sunt qui credant, hanc diuersitatem adhuc in Pandectis exstare, quod nempe Paullus in d. l. sed si meis, Proculianorum sententiam expresse, Minicius verò, & Iulianus inter Sabinianos fuerint, an Antinomiam, & nodum sine illa machina tollere possimus, tentandum est. Sed prius alterius I. Consulti verba proponamus: *Minicius interrogatus si quis nauem suam aliena materia refecisset, num nihilominus eiusdem navis maneret, respondit, manere, sed si in adificanda ea idem fecisset, non posse. Iulianus notat: nam proprietates totius navis carina causam sequitur. Quidam notare Iulianum, idest Minicium ab eo reprehendi crediderunt, eadem sanè significatione alibi notatum accepimus in Pandectis, l. 16. Iulianus, de Iudic. l. 13. Titia de inoffic. test. l. 48. tali, §. fin. de iur. dot. l. 36. si pater, de solut. Notare dicimus & eum, qui aliquid distinctius proferat, aptius edisserat, potiori ratione explicet, addat, determinet, l. 6. §. ult. comm. diuid. l. 104. ab omnibus, §. 1. de legat. 1. Hinc intelliges, quod scribit Tribonianus de his, quæ in Notis Papiniani ex Vlpiano, Paulo, & Marciano adscripta fuerant, & antea nullam vim obtinebant, propter honorem splendidissimi Papiniani l. 1. §. sed neque C. de vet. iur. enucl. Nam si hæc ad Papinianum pertinebant, quomodo dicitur, ob illius honorem antea non obtinuisse? nimirum quia ex aliorum I. Consultorum doctrina, Papiniani quædam hac ratione notata fuerant, vel tamquam falsa, vel tamquam minus distinctè prolata. Igitur*

tur addit Tribonian. recipiendum esse, si quid vel contra Papinianum ab alijs notatum fuerit, ad illius summi ingenij repletionem, repleti nimirum debuit, quod ab eo vel obscurius scriptum, ut desideraret interpretationem, vel imperfectius decisum, ut exigeret absolutionem. Olim verò nimis religiosè Papiniani doctrinam admirabantur, cum nefas esse crederent ab illius sententia recedere. Ideoque notas Paulli, atque Vlpiani in Papiniani corpus scriptas antiqua verant, quæ omnia melius intelligi possunt ex l. i. C. Theodos. de Resp. Prudent. Ex quibus discimus, *notam* non indistinctè reprehensionem, & emendationem, sed repletionem etiam significare. Vtique, si *notari*, idest reprehendi Minicij sententiam a Iuliano dixerimus, ratio minus apta videbitur. Nam non minus ambiguum est, an carina sola, quam an tota navis ædificantis fiat, dicere autem, carinam non partem, sed navis speciem significare nimis magna petitio videtur. Videamus igitur, an hoc pacto dici possit. Cum quis navem suam aliena materia reficit, & recudit, carinam saltem habet: intantum enim navis refici dicetur. igitur navis manet reficientis, licet aliena materia utatur. Sequitur id ex Iuliani ratione: *nam proprietas totius navis, carinæ causam sequitur*, cum verò quis navem non reficit, sed ædificat, navem ædificantis manere, dici non potest: nullam quippe navem habuit, quæ ipsius manere possit. An igitur eiusdem fiat quæ ab eodem ædificata fuerit? & puto distinguendum esse: nam si aliena materia usus est, ea vetustis, & informis erat, vel formam habebat, quo postremo casu rursus distinguemus, aut formam navis fuisse, vel quam aliam speciem. Igitur & cum rudis materia, & cum diversa forma induta, licet aliena fuerit, opus, quod diuersum est, nec id manet, quod erat ante, conditoris est, primum Paullus tractat. Quod si materia navis speciem prætulere, sed navis, puta, confractæ, cariolsæ, aut vetustate corrup-

fæ, ex qua rursus nauem quis ædificet, manente carina; nauis non ædificantis, sed illius erit, cuius carina fuerit. hoc est quod Minicius reliquis verbis vult. Idemque rursus ex Iuliani ratione sequitur: *nam proprietas totius nauis carina causam sequitur*, sed videndum est, ne tamquam ex tripode respondentes, diuini dicamur. Nam quæret aliquis, quis renunciauerit nobis, apud Minicium nauem ex nauifaciam fuisse? Dico, Minicium dicere, verba nimirum illa, *idem fecisset*, sic accipimus, vt qui nauem ædificet, idem fecisse dicatur, si ex naui materia sumpta fuerit, ita sit idem, quod prius erat, sed eo casu, cum partes nauis plures sint, puta prora, puppis, malum, carina: illud imprimis requiritur, vt carina ab ædificante sumatur, huic cætera cedunt, vt ædificio imposita, hoc Iulianus vult: & ex ipso Minicio sumpsit, l. 59. habitator, cod. Quæ si admitti possent, qui notari, idest vellicari Minicium a Iuliano crediderunt; ipsi nota digni essent.

*Honestum, licitum, rectè dici, fieri non posse
quod factum contra bonos mores sit.*

ἡ δὲ διατριβὴ αὐτῆς ἀδιδόχα, μέγα.

Cap. XXXIII.

Honestum ab eo, quod licet, distingui solet: & ita dicimus, semper in coniunctionibus non solum quid liceat considerandum esse, sed & quid honestum sit, l. 197. de reg. iur. l. 42. de rit. nupt. *Omnia licent, sed non expediunt: omnia licent, sed non ædificant*, ait Ambros. ad Paternum est illud Apostoli, *πᾶσι μὲν ἐξέστι, ἀλλ' οὐ πάντ' οὐκ ἐστὶν καλόν*. ex Prudentium quidem Responsis nouimus, nuptias inter ascendentes, & descendentes prohibitas esse: An verò quia lex nulla fortè talis scripta fuerat, *Ne pater filiam suam accipiat uxorem*, Ideo non dicendum & antea fuerat

Gggg 2

esse

esse prohibitum? *Minimè*, ait Ambros. *interdictum est enim natura iure, interdictum est lege, qua est in cordibus singulorum, interdictum est inuiolabili descriptione pietatis titulo necessitudinis*. Complura obseruata sunt ab alijs ad l. 144. de reg. iur. Illud in primis tenendum est, omne quod honestum sit, licere, non contra, ideoque notata est impudica vox Iuliae, vt scribit Spartianus, & Victor. Nam cum Caracallus nudatam illius corporis partem conspexisset, dixit: *vellem si liceret*, cui Nouerca respondit, *Si libes, licet: An nescis te Imperatorem esse, & leges dare, non accipere?* Nam, licet legibus soluti sint Principes, legibus tamen viuunt, quæ Seueri patris, eiusdemque Principis præclara vox fuit. §. fin. quib. mod. test. infirm. soluti sunt, quia si peccent, non puniuntur: soluti dicuntur quia solui videntur, l. 23. ex imperfecto, de legat. 3. inuerecundum est, leges non seruare Principem, quarum vindex dicatur, & custos. Digna vox maiestate regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri, l. 4. C. de ll. Quin potius rectè dicimus, illud fieri non posse, quod factum contra pietatem est, aut fieri nefas est, quam loquendi rationem comprobatur Papinianus in l. 15. filius. de condit. inst. *Nam quæ facta ledunt pietatem, estimationem, vitæ diem nostram, & vt generaliter dixerim, contra bonos mores sunt, nec facere nos posse credendum est*. Sunt etiam quæ facere possumus, dicere non possumus, idest, sine rubore vix possumus: vt contra, quædam turpissima facta, honesta prolata, pro consuetudine, vt Stoici disserunt. Hieron. in. Esaiam lib. 13. add. ex M. Tull. lib. 1. de Offic. Disputant Stoici, multa re turpia, praua hominum consuetudine, verbis honesta esse, vt parricidium, adulterium homicidium, incestum, & cætera his similia. Rursusque re honesta, nominibus videri turpia: vt liberos procreare, inflationem ventris crepitu digerere, aluum releuare stercore, vexicam vrinæ effusione laxare: denique non posse nos

nos v̄t dicimus a ruta rutulam, sic ἑποκορίσινον a menta
facere, pia πασιώνης tacuit vir sanctissimus quid ab ea
voce ἑποκορίσινος fieret. Hæc igitur dici non posse, dice-
re solemus, quod dictu, relatuque turpia sint, aut turpia
videantur, quæ tamen Stoicos, aut Stoicorum Principes
liberius vsurpasse, vel dictærium illud confirmat de Zeno-
nis Republica ἐν τῇς κυνὸς ἑρᾶς αὐτῷ γεγραφέναι: *in cauda
canis eam scripsisse*, notabant nimirum illius ἀδιαιρέσιαν,
siue vt Sueton. reddit Calig. 29. & Paullus in l. 23. de le-
gat. 3. *in verecundiam*. Sunt verò & verba complura quæ
μέσα, & ἀδιαιρέτα dicuntur a Græcis, quæ nimirum in me-
dio sunt, vt Gellius loquitur lib. 2. c. 7. Similia quædam
apud I. Consultos obseruare licet: vt in l. 1. §. persuadere,
de seru. corrupt. *sed persuadere ἢ πείσαν ὅτιν*. Nam & bo-
num consilium quis dando potest suadere, & malum. Ha-
buerunt & Stoici & ἀδιαιρέτα, & μέσα, vt notum est, sed id
non cogit, vt imitatione Stoicorum a I. Consultis vsur-
pari μέσα dicamus, licet cætera sæpe ad eam hæresin acce-
dere videantur, vt ab alijs obseruatum fuit.

*De Aleatoribus, Susceptoribus, Alea vetita, &
Quinctiana. Cap. XXIV.*

Alea nomen ab Alea milite, & a temporibus Troia-
ni belli repetit Isidorus Origin. lib. 18. c. 60. Cuius
rei quem auctorem habuerit, non laboro. Alij certè va-
riant. Eustathius, Suidas, Cassiodorus, ad Palamedem
referunt, & Suidas Philosophiæ plurimum huic inuento
inesse ait: quasi cæli altitudinem pyrgus, Zodiacum, Pla-
netas, Astra, Terrenumque Mundum alia referant. Horum
item quædam aleones nostri folijs suis numero multis re-
cens appinxere. τάβλα, inquit Suid. ὅνομα παιδιᾶς. τῶν τε
ἐν αὐτῇ Παλαμίδου ἐς διαγωγὴν τῆ ἐλλανικῆς στρατῶν φιλοσοφίᾳ
πολλῇ

Phyilogicè hanc artem exerceri dixit Isidor. c. 64. Donatus in Eunuchum refert, Pyrrhum Regem stratagematum peritissimum, primum ostendisse, qua ratione ea disciplina per calculos in tabula traderetur, & Achæneus lib. 1. Procorum ludum describit, in quo calculum medium ponebant, quem Penelopen appellabant, pro numero Procorum, centum octo calculis ludus constabat, ut hinc inde quatuor, & quinquaginta, tamquam acies instrueretur. Sed nos Edictum Pratoris tractamus. Hoc enim magis exploratum est, nomen istud non modò tabularum usum, ut Isidorus dicere videtur, sed omnem alium, qui ab euentu fortuito pendeat, significare, itaque quod nostri l. Consulti dicunt, *auersione vendere*, aut *locare*, l. 36. opus, locat. l. ult. de l. Rhod. de act. l. 1. §. exercitorem, de exercitor, act. l. 4. §. 1. de peric. & comm. rei vend. Græci modò reddunt *ἐν πάδι*, seu *ἐν ὀπάδα*, modò *ἐν κέρτῳ*, seu *κέρτῳ*, in ancipiti enim est, quis melius sibi consulat, cum non singula putantur, sed rerum vniuersitas venit, aut locatur. Alea etiam emi dicitur, cum emitur spes, veluti captus, & hæreditatis, l. 8. de contr. empr. l. XI. de hæred. vel act. vend. Bene ratum est quod Isidor. scribit c. 68. *Ab hac arte, inquit, fraus & mendacium, atque periurium numquam abiit, postremo & odium & damnarum, unde & aliquando propter hac scelera interdicta legibus fuit*, quod & Iustin. scribit in l. ult. C. de aleat. Sed & antea Senatus veruit in pecuniâ ludere, nisi virtutis causa fiat, l. 2. D. de aleat. Antiquum crimen, & interdictum; quod tamen Magistris, & assertoribus non caruit. Ouid.

Sunt etiam scripta quibus alea luditur, artes:

Hoc est ad vestros non leue crimen auos.

Horat. carmin. lib. 3. *Seu maior vetita legibus alea*. Qui ludebant, *aleatores*, & *aleones* dicti. Tertullian. de fuga in persecut. c. 13. *Massaliter tota Ecclesia tributum sibi irrogauerunt: Nescio dolendum, an erubescendum sit, cum in*
Matri

Matricibus Beneficiariorum, & Curioforum, inter tabernarios, & Ianios, & fures balnearum, & aleones, & lenones, Christiani quoque vestigales contineantur. Gloss. vet. *xottisus, aleator, aleo.* Similique forma dicti *calculones.* Augustin. de ord. lib. 2. c. 12. *Ergo utilitas numerandi magna necessitate animaduersa est, quibus duabus repertis, nata illa Librariorum, & Calculonum professio, velut quædam Grammatica infantia, quam Varro Litterationem vocat.* Cum igitur vetita sit alea, nulla erit actio, qua victores experiantur, adeoque Scaenola respondit, periculi pretium esse, si modò in aleæ speciem non cadat, l. 5. de naut. fœn. Quin contra victorem repetitio datur tam soluenti, quam herædibus, quæ competit patri, vel domino, si seruus, aut filius. familias victus fuerit: & contra, pro modo tamen peculij l. fin. de aleat. l. 1. C. cod. Quo loco morem etiam obseruo ponendi legumina, aut aliam quam materiam pecuniæ loco, vt postea pecunia solvatur. Repetitio perpetuò datur, adeo vt non detur præscriptio nisi 50. annor. l. 3. C. cod. Cum igitur non solum actio victori denegetur, sed & repetitio detur, dubitabitur, an ex ludo quæ sita, restitutioni sint obnoxia, quod non in iudicio humano quærendum est, in quo frustra id desiderabit, qui potest experiri, & non experitur: sed in iudicio Diuino. Restitutio exigi videtur etiam ante condemnationem, argumento vsurarum, c. 6. extra de iureiur. Præterea id ipsum suadet Iustinianus, cum dicat, *sed solum reddatur*, l. 3. C. de aleat. Hæsitatum est sanè in eo a compluribus, sed receptior est sententia, quæ negat: nam restitutio nec naturali, nec ciuili nritur iure, non naturali, quod naturali iure dominium pecuniæ in victorem transierit, quid ni? ita lex inter collusores concepta fuit, ita de re sua victo disponere placuit. Non ciuili, quod Iustinianus verba illa statim explicet, dum ait, *sed solum reddatur, & competentibus actionibus repetatur.* Hoc igitur lex præscribit.

Quod

Quod de vsuris dicitur : longè diuersum est, nam vsuras nec naturæ ius fouet. Mos item illorum legibus notatur, qui victi victores retinent, nec a ludo surgere patiuntur, quod Italicum vulgus appellat, *piantare*. Græci *κασιδιαν* lib. 60. ἀνακόψαι, quasi ludum inhibere, & pausam facere seu modum ponere. Alia complura contra aleam, alcones, aliaque ad hæc pertinentia, sancita fuere. Nam si quis in alea rem suam vendiderit, cuius re, frustra conuenitur, l. 2. D. quar. rer. act. non dat. Susceptoribus præterea, & aleam præbentibus maximè infensus est Prætor: adeo vt si verberati fuerint, aut aliquid eo tempore, quo aleam præbuerint, illis subtractum sit, nullam habeant actionem, l. 1. cod. Dicitur autem susceptor, vel qui domum ludentibus præbeat, *ταβλαδόχος*, quasi tabulam præbens. Nam licet, vt diximus, aleæ nomen generale sit, obtinuit tamen vt per illud alucolus, & tabula præcipuè significetur iuxta Isidori sententiam: & Isidoro consentit Coneil. Elibertin. can. 79. *Si quis fidelis alea, id est tabula luserit*. In Constitutione quadam, quæ existit apud luon. par. 5. *Neque Episcopus, neque Professor, neque Diaconus, neque sub Diaconus neque Lector neque alius cuiuscumque religiosi consortij, vel habitus constitutus, tabolizare audeat, vel socius ludentium fieri vel spectator, vel in quocumque spectaculo spectandi causa venire. Ac si quis contra hæc fecerit, per tres annos a sacro ministerio prohibeatur*. Hæc Constitutio desumpta est ex Iustiniani Nouell. 123. c. 10. quo loco vetus Interpres *ad tabulas ludere* dixit, quod Iuo *tabolizare*. Eiusdem capituli meminit & Græcus Scholiastes ad can. 42. Sanctorum Apostolorum: & ad can. 50. Syn. in Trull. *Tabligantes* dixit & Iulianus Epitomator. vide Leonis Nouell. 87. & l. ult. C. de Episc. Audient. & tit. 19. lib. 3. Eclog. & c. 15. Clerici, de vit. & honest. Cleric. Quibus locis, Clericis non modo ludi quidam, sed & eorum adspectus interdicitur. An autem, & quando

Laicis

Laicis liceat vetitis ludis interesse, & eos spectare, & similia, non est huius loci definire. Similes voces habent Itali, & aliæ gentes: dico a tabula sumptas. Dicitur Alueolus ipse *Tabula*. Scholiast. Iuvenal. in Sat. VII. *Alueolus est tabula calculatoria, lusoria*. At quæ Paullus tractat in l. 4. cod. Græci latius referunt: quod & Latini Glossatores faciunt, dum dicunt, permitti ludum vesperti causa. Nam Paulus de his, quæ in conuiuiis ponantur, & de familia loquitur. Igitur extra conuiuium, & familiam id permissum esse non dicit. Diximus, virtutis causa ludum permitti, eadem loquendi ratio, sed ab alia mente, ut opinor, in antiquo lapide. *L. Firmio. L. F. prim pil. Tr. mil. III. Vir. l. D. Colonia. deducta. Prim. Pontifici. Legio. III. Sorana. honoris. & virtutis. causa*. Theologi Virtutem in ludo aliter accipiunt. *Eυτραπεια* nimirum, quam Arist. lib. 2. c. 7. & lib. 4. c. 8. *Ethicor. ad Nicomach.* virtutem esse contendit, ad ludum aliquando pertinere dicunt, quamquam Philosophus de lusu potius in sermone, & auditu ibi loquatur. *Eυτραπεια* aliter accipit Apostol. ad Ephes. 5. dum profligandam esse dicit. Sanè prædurum, & lapideum cor habeat necesse est, qui ludum aliquem in vita non admittat, quod si quisquam est tam rigidus, & seuerus, qui mores ludis prorsus corrumpi putet, adeat hic tristior Aristippum in purpura saltantem, aut Anacharsidem: & discat, ludere quem posse, ut serio agat. Ludum tunc damnabimus cum requiem amplius non imitabitur, cum fortunis, cum honestati, & corpori perniciem attulerit, de quo Philosoph. agit *Ethic. 10. c. 6.* Virtutem ut Senatus acceperit, satis explicatur in d. l. 2. D. de aleator. & adhuc expressius in d. l. 1. C. cod. ludis quibusam relatis, ut nempe ludere liceat *μόνο βολον, κοντομό βολον, και ταυον νότα κα*, seu Quinctianam vibrationem, ut hodie quoque dicimus, & alios. Ad Quinctianam vibrationem aliquando trahere conabar, quod Hieronymus in Eusebij Chronico

Miscell. Erud. Tom. 4.

H h h h

scribit

Scribit de Cassio Seuero: *Cassius Seuerus Orator egregius, qui Quintilianum illud prouerbum luserat, XXV. exsiliij sui anno summa inopia moritur, vix panne varenda contactus. Nam suspicabar, scripsisse Hieronymum, Quintilianum probo-
lium, sed irrito, vt nunc arbitror, conatu.*

*De iure Asyli Ecclesiarum. Tempia, Ecclesie, Basi-
lica, Martyria, Auxilia, Exilium, Memoriae,
Εὐκτήριον, Oratorium, Oraculum, Cathecu-
meni Audientes, Competentes, Ca-
thecumenium, Κυριακόν, Domini-
cum. Clamores, & Agape
Tripudia in Ecclesijs.
Βαλλήματα, Ballemationes
Cap. XXV.*

AD huius capitis Inscriptionem audius fortasse, quam ad superiora exsiliis, & accurrent Pragmatici, si eam ad Ecclesiarum, quam dicimus immunitatem, pertinere intellexerint. Nam ea de re frequenter in foro agitur, & exstant verbosa recentiorum Interpretum iuris Commentaria: quamquam nostra iam ætate modum his constitutum esse sperare licebat, cum luculenta Gregorij XIV. Constitutio prodierit. Verum vt cognouerint, non pro illorum instituto rem hanc a nobis explicari, tristes, vt puto, abiecto libello abibunt, & illud sollempne pronuntiabunt, *ὁδὸν τοῦ πελάγους*: pessimam exinde de nobis, nostrisque imposterum quoque spem concipientes. Sed ea fors huius libri est. Dicturus ego aliquid tumultuaria scriptione de iure Asyli, ab eo exordiar, quod vulgò minus notum esse credo. Nam templa non modò apud Eth-
nicos

nicos ab alijs sacris Aedibus distincta, & augustiora tantum delubra sic appellata, ut obseruauit præcellæ dignitatis vir, verum etiam & primis temporibus nascentis Ecclesiæ, & postea quoque a nostris tamquam Idolo- patriæ propria, hæc appellatio reiecta. Zeno Veronensis de continentia: Proponimus itaque, ut sapè contingit, in vnum sibimet conuenire diuersæ religionis diem, quo tibi Ecclesia, illi aduenda sint templa Hieronym. aduersus Vigilantium: Mortuo caduere, utque polluto præbebant exubias, ut post multa sæcula Dormitantiū somniaret, immo eructaret immundissimam crapulam, & cum Iuliano persecutore Sanctorum Basilicas aut destrueret, aut in templa conuerteret. Vopiscus in Ep. Aureliani: (ita rescribi velim in Annalibus Ecclesiasticis, non Valeriani, ut est cusum.) Miror vos, Patres sancti, tamdiu de aperiendis Sybillinis dubitare libris, perinde quasi in Christianorum Ecclesia, non in templo Deorum omnium, tractaretis. Ex his intelligemus, cur tit. XI. lib. i. Codic. ita conceptus sit: De Paganis, & Sacrificijs, & Templis: cur item sancitum fuerit, omnibus locis, atque urbibus vniuersis claudi protinus templa: cur interdictum, redimi fertis templorum impios postes, l. iil. 7. eod. Cæcilius apud Minutium in Octauio: tur nullas aras habent, templa nulla, nulla nota simulacra? totidem pænè verba Celsi de nostris, apud Origenem lib. IIX. contra Celsum: ἡμᾶς βασιλεῖς, καὶ δὲ ἀμύματα, καὶ νεὸς ἰδρύσας οὐκ ἔχοντες: nos aras, & simulacra & templa statuere nolle, quæ ad illa tempora pertinent, quibus clam, & ferme in Cryptis Christiani ad sacra conuehebant. Maximus Madaurensis: Horum, hausta, si memoratu dignum est, reiectis templis, neglectis maiorum suorum manibus, stulti frequentant, ita ut praesentem vultus illius indignæ ferentis emineat.

Inque Deum templis iurauit Roma per umbras.

Indignatur Maximus, quod Christiani Martyria, seu Martyrum sepulcra frequentarent. Martyrum sepulturae, &

Oratoria ab Ecclesijs, & Dominicis distincta. *Martyria* dicta, l. 13. l. 16. C. de Sacros. Eccl. ut etiam *Auxilia* pro templis Auxiliaris Deæ apud Apuleium me legisse memini: & *exsilium* pro exsiliij loco apud Tacitum de Octavio Sagitta. Ea vox aliud etiam significat. Hieron. in Euseb. Chronic. *Eusebiius Constantinopolitanus Presbyter agnoscitur, cuius industria in Hierosolymis Martyrium constructum est.* Quod non ad Martyres, seu ad Martyrum *λειτουργία*, referendum est, sed potius MAPTYPION appellatum esse dicitur, quasi monumentum Dominicæ Resurrectionis, ut Cyrillus Hierosolymitan. scribit Cateches. 14. Dicebantur & *Martyria*, & *memoria Martyrum*. Augustin. de C. D. lib. 22. c. 8. Et verò adhuc deliberandum esse censeo, an dici possit, malè Interpretem Curopalata *τὸ μνημῆμα*, vel *ἐν τῇ μνήμῃ τῷ Χριστοῦ*, vertisse, ad *memoriam*, sicuti dixere Auctores Notarum in eundem Codicum, hi si quidem *τὸ τμήμα*, de die potius, quo memoria agitur, accipi vellent. In Actis Proconsularibus Martyrum *Memoria* accipitur pro loco, in quo Acta asseruerentur. De Basilicis, & martyrijs ita scribit Isidor. Origin. lib. 15. c. 4. Basilicæ prius vocabantur Regum habitacula, unde & nomen habent, nam *βασιλεὺς*, Rex, & Basilicæ, Regiæ habitationes. Nunc autem ideo Divina templa Basilicæ nominantur, quia ibi Regi omnium Deo cultus, & sacrificia offeruntur. Martyrium, locus Martyrum græca derivatione, eo quod in memoriam Martyris sit constructum, vel quod sepulcra Sanctorum ibi sint Martyrum. De Coemeterijs, & Martyrijs Hæreticorum legimus quædam in can. 9. Laodicensæ. In 6. Syn. 4. sancitum fuit, ut Presbyter, & Diaconus *μὴ διαλελυθῶς, ἀλλ' ἐδιδωκῇ*, non absolute, sed peculiariter ad Civitatis Ecclesiam, vel Martyrium, vel Monasterium ordinetur. Aliam quoque observari huius vocis notationem, ut opinor, non vulgarem, quamquam ab hoc argumento alienam, pro-

proferam ex probissimo, & castissimo Hieronymi ore,
 qui μαρτύρια, seu testimonia in Aquilæ translatione ad c. 46.
 Eliaæ, exponit, quando sanguis in primo coitu maritali vir-
 ginis approbatur. De Oratorijs rursus ita scribit Isidorus
 ibidem: Oratorium orationi tantum est consecratum, in quo
 nemo aliud agere debet, nisi ad quod est factum, unde no-
 men accepit, in can. penult. dist. 42. ex Benedicto Gratianus
 retulit. fluxit, ut opinor, ab Augustini Ep. 109. Discrimi-
 nat hæc Balsamon his verbis: non parum interest inter Ec-
 clesias consecratas per encenia resecrationis, & intronismum
 sanctique Chrismatis unctionem, ac depositionem sancta-
 rum Martyrum reliquiarum, & eas, quæ hoc pacto, conse-
 cratæ non fuerint, locumque Oratorij obtineant. Idem Bal-
 samon, cum quæreretur, an sacrificare liceret, aut bap-
 tisma perficere in naui, vel domo non sacra, ex can. 59.
 Trullanæ Synodi, & ex can. 84. Carthaginienfis respondit
 depositioni subiectum esse illum, qui ἐν ὁρατορίῳ καὶ οὐκ ἐν
 oratoria domo diuinum baptismum perficiat, adde Iustinia-
 ni Nouellam 58. a qua recessit Leo Nouell. 15. ut mox Bal-
 samon quoque refert, scribens: statuunt quippe in Catho-
 licis Ecclesijs baptismata fieri & sic Oratoria Canones ex-
 cludunt. Addit: Atqui constitutum est in can. 31. Synodi in
 Trullo, & in can. 12. Synodi coacta in Templo Sanctorum
 Apostolorum, Baptismata, Episcopo concedente, in Orato-
 rijs quoque domibus perfici posse. Pergit Balsamon, Leonis
 tem. varias Constitutiones antea velut excusans; desinit
 (Leo) in 4. & 15. Nouellarum suarum, non solum in Ec-
 clesijs, sed & in Oratorijs, domibus indistincte sacra, & bap-
 tismata perfici. Quapropter secundum ea, quæ in his conti-
 nentur, qui cum antimenso sacra fecerit, aut baptizauerit
 in Oratoria domo non consecrata per encenia resecrationis,
 & solemnem intronismum, quin & per sanctarum reli-
 quiarum sepulturam (quæ nempe Catholicarum Ecclesiarum
 gaza, & decora sunt) sed in domesticam fidelium oratio-
 nem

nem segregata, aut in adicula nauigij cuiuspiam Deo desti-
nata, & sanctis imaginibus decorata, nullum praiudicium
patietur tamquam Canonum transgressor, & contemptor.
 Sed quantum pertinet ad *Εκκλησιαστικὴν ἀρχαίαν*, seu
ἐκκλησιαστικὰν ἀρχαίαν aliud præscribere Patres, qui, vt & ipse
 Balsamon scribit ad d. c. 31. Synodi Trullanæ, veluti
παρὰ τὸν νόμον notabant eam, qui in priuata domo sacra
 peregrisset. Hanc definitionem sequutus est Iustinian, No-
 vell. 131. cap. 8. certa poena constituta contra eos, qui in
 proastijs, vel domibus, vel fundis, vel priuatis locis sacra
 ministeria celebrauerint. exstat can. 3. Concilij Aurelia-
 nensis, can. 33. de consecr. dist. 3. & nouissime sanctum id
 ipsum Tridenti. Quoad baptismum verò, seruanda est Con-
 stitutio Clementis V. in Concil. Viennensi. Ex eo Balsa-
 monis Responso desumptum est etiam Scholium ad can.
 83. Carthaginienfis, apud Harmenopolum in Epitom. SS.
 Canon. *Τὸν μὲν γὰρ ὁμολογῶν*. Caute itaque semper legendi sunt
 Canonistæ Græci, præsertim Balsamon, quem Romani
 Pontificis, & Ecclesiæ Catholicæ perduellem fuisse, ex
 eompluribus locis intelligimus, sed nos ex his discrimina-
 rantum inter Oratoria, & alias Ecclesiās de prompta volu-
 mus. Cæterum quæ sine vijs, disces ex Nicolao Caba-
 sita lib. 5. de vita in Christo, quo loco agit de Altaris con-
 secratione. Non tamen perpetua hæc videntur, cum
 Oratorium pro ipsius templi interiori parte aliquando acci-
 piatur, idque Constitutione quadam Theodosiana sacis
 expressum est, lib. 9. C. Th. de his, qui ad Ecclesiā in con-
 fugiunt. Partem summi Dei templa cimentibus, nec so-
 la altaria, & Oratorium templi circumiectum, quod Eccle-
 sias quæ de partito intrinsecus parietum sepro concludit, ad
 tuitionem Confugientium tantum esse proposita, sed
 vsque ad extremas fores Ecclesiæ, quas orationem gestiens
 populus primas ingreditur, consagiendo, artem salutis esse
 præcipimus: vt, interi- [vel, in] templi, quod parietum
 descrip-

descriptissimus cinctus, & post loca publica, & ianuas primas Ecclesiae, quidquid fuerit interiucens siue in cellulis, siue in domibus, hortulis, balneis, arcis, atque porticibus, confugas interioris templi vice tueatur. Obseruo extremas fores, & ianuas primas Ecclesiae. Nam diuersa erat Aedium antiqua structura ab hac, quam nunc videmus, & vtiā inspicere formas liceret antiquissimi ritus, quas Tyrannorum furor nobis ademuit. prostratis nimirum omnibus in Orbe Romano Ecclesijs Diocletiani, & Maximiani Edicto, certo loco extra Ecclesiam consistebant penitentes, alio intra populus, alio rursus Sacerdotes, & praecipuo Sancta-sanctorum, ac pastophoria, seu secretaria, ut Paullinus appellat Ep. 12. Penitentium tamen non unus erat locus, quinque a S. Gregorio Neocæsariense in Ep. Can. recensentur *πρόκλησις, ἀκρόσις, ὑπόπτασις, εὐτασις, μέσσις*. Horum *πρόκλησις* extra fores erat Ecclesiae: *ἀκρόσις* intra, in quam & ex Catechumenis illi conueniebant, qui Audientes dicebantur, hi tamen ad *ὑπόπτασιν* non admittebantur, quod is locus ad orandum, Catechumenis Compotentibus statutus esset, ideo fortè Theodosius dixit, *oratum gestiens populus*. Ad hæc pertinet can. 58. Basilij Magni, in quo adultero annorum XV. penitentia præscribitur: *κίσσαρα μὲν ἔτη, προσκλῆαιον πέντε δὲ ἀκροῖαυσι* *κίσσαρα, ὑποπίπλου· καὶ ἐντὶ, σωτός*, id *quattuor quidem annis plorans: quinque viro, audiens: quattuor, succumbens: & uno stans*. Et quidem, *ὑπόπτασιν* summisionem potius, aut flexionem, quam quasi supernarum rerum contemplationem dictam assererem. Græcus Scholiastes in eum Basilican. ad verbum *προσκλῆαιον*, ita scribit: *ἔνθεν ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἐκτὸς μὲν, καὶ ἐντὶ ἐκκλησίας δὲ μὲν ἐντὶ τῷ ἁγίῳ*, id est *stans extra Ecclesiam, & introcuntes deprecans, ut orant pro eo: ἀκροῖαυσι vero explicat, ἔνθεν ἔξω ἐκτὸς ἐκκλησίας ἐκτὸς μὲν, ὅτι* *ab eodem exponitur, ἔνθεν ἐντὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκτὸς μὲν, ὅτι*

ὁ αἰδεν τὸ μὲν ὅς, καὶ ἐξέρχεται μετὰ τῶν κατηχημένων, *nempe*,
stans intra Ecclesiam post ambonem, & cum Catechu-
menis, exiens. denique *cauentos* dicitur, ὡς τοῖς πιστοῖς
 οἰσιν ἀρχόμενος, καὶ ἀγιασμάτων μὴτα ἀξιοῦμενος, εἰ μὴ μετὰ
 τῶν. hoc est, *cum fidelibus orans, Sacramentis nondum*
dignatus, nisi post hoc. In can. 25. Cæsariensis statutum
 fuit, vt Catechumenus peccans, si sit inter genu-flecten-
 tes, auditor fiat: si sit Auditor, expellatur, ad quæ Scho-
 liaſtes ita ſcribit. Duo Catechumenorum Ordines erant,
 vnus quidem genu-flectentium, perfectior: alter verò Au-
 dientium, imperfectior. Dicit igitur, si ex ordine genu-
 flectentium sit, & peccet, inter Audientes referatur, dum
 peccare deſinat, quod si ex Ordine Audientium fuerit, ſub-
 ſiſtat extra Eccleſiam. Nam & Audientes extra Eccle-
 ſiam conſiſtebant, vſque ad Sancti Euangelij lectionem.
 Significat, non omnino expellendos Audientes, si pecca-
 uerint, ſed inferiori adhuc pœnitentium Ordini adſcriben-
 dos eſſe. Similia leguntur, & in can. 56. 57. 64. 75. 77. eiuf-
 dem Baſilij, in Canonibus Gregor. Thaumaturgi, in can.
 15. & 16. Ancyranæ, in 1. Synodo, & alibi paſſim. A Ca-
 techumenis proprius templorum locus *Catechumenium* di-
 cebatur, can. 97. Syn. in Trullo. Nouell. Leon. 73. vt &
Præbiterium in Decret. Gelafij Papæ c. 8. apud Clem. c.
 30. de conſecrat. diſt. 2. & *Diaconicum*. Conc. Laodic. c. 21.
 Oratorium igitur & templi dicitur. Eccleſia nempe ὁ ἱεὺς
 οὐρανός, *Orationis domus* appellatur, Nouell. 58. vt etiam
 legimus in can. 75. Baſilij Magni. Τὴν οὐρανὴν, αἰετ. Dominus,
 καὶ ὁ ἱεὺς μου, ὁ ἱεὺς οὐρανός καὶ κληθῆσεται: *Scriptum eſt, Domus*
mea, Domus orationis vocabitur. Saluianus de Gubernat.
Domus Dominicas, & Domus Eccleſiaſticas appellat. Vet.
 Interpretæ ἀκτῆριαν ὁ ἱεὺς modò *orationis domum*, modò *ora-*
torij domum vertit, vt in Nouell. 67. Theophilus ἀκτῆριος
 ſiue Oratorium, & alia diſtinctè prouolit: ὁ πῖς αἱ ἐκκλησίαι
 καὶ τὰ μαρτυρία, καὶ τὰ ἀκτῆρια; id. qualia ſunt Eccleſiæ. Mar-
 tyria

ſyria, & Oratoria, lib. 2. tit. 1. §. 8. Quandoque Oracula
diſta. Paull. VV arneſrid. lib. 4. Quoties enim cumque vol-
uiſſet B. Ioannis Oraculum ingredi, ſtatim, velut a vali-
diſſimo pugili, guttur eius feriretur, ſic ſubito recto rurebat
impulſus. Iſidor. Propitiatorium, Oraculum inter duo
Cherubin. vt accipiat, vide apud eundem c. 41. in Exod.
Exſtat. & Propitiatorij mentio non modò in lege veteri,
ſed etiam apud noſtros: quod nimirum ad exemplum
Templi Hieroſolymitani olim Eccleſiæ conſtruerentur.
εις τοῦ λαοῦ τῆς πόλεως neminem, præter Imperatorem, admitten-
dum eſſe, ſtatutum fuit, can. 69. Synod. in Trull. *Oracu-
lum* Græci & *χρημὸν*, & *λόγιον* dicunt: *λόγιον* vero, ſeu
Oraculum appellatum fuiſſe *Rationale*, de quo ſacræ litteræ
loquuntur, ſcribit Iosephus Antiquit. lib. 3. c. 9. quam vo-
cem & aliter pro loco accipiunt. Gloſs. vett. *λόγιον*, (ſeu
λοῦγον) ἢ *ἱεράριον*, *Pulpitum*, Iſidor. dixit *Analogium*:
quod ſermo in dō prædicetur. Haſtenus de Oratorijs. Quo-
niam verò Domus dicuntur Eccleſiæ, vt retuli, & de Ca-
thedralibus præcipuè hanc vocem pleræque nationes vſur-
pant, pauca ſubnectam de appellatione quadam, a qua
potiuſcām vocem fluxiſſe, quidam crediderunt. Latini
enim *Dominicum* hac notatione dixere. Hieron. in Chro-
nic. *In Antiochia Dominicum, quod vocant Aureum, a diſci-
puli capſum*. Nicephor. lib. 7. c. 49. ſcribit, a Constantino
Κυριακόν, ſeu *Dominicum* octogonum excitatum fuiſſe. Cy-
prian. de oper. & eleem. *Qua in Dominicum ſine ſacrificio
venis*. Eandem vocem & apud Metaphraſtem quodam
loco me legiſſe memini, & in can. 74. Syn. in Trull. & in
28. Laodiceſæ, & alibi frequenter. Ruſſin. Eccl. Hiſt. lib.
1. c. 2. Tum Senior, Si hæc, inquit, ita eſſe credis, ſurge,
& ſequere me ad Dominicum. Ita igitur in Nouell. 131.
c. ult. & in l. 5. C. de hiſ, qui ad Eccleſiam confugiunt, vel
ibi exclam. non ſolùm Eccleſiarum, ſed & aliorum vene-
rabilium locorum mentio fit. Verba Martiani: Denun-

tiamus vobis omnibus, vt in sacro-sanctis Ecclesijs, & in alijs quidem Venerabilibus locis, in quibus cum pace, & quiete vota competit celebrare, abstinere ab omni seditione. Nemo conclamationibus vtatur, nemo moueat tumultum, aut impetum committat, vel conuenticulam, collectam multitudinem in qualibet parte ciuitatis, vel vici, vel cuiuscumque loci, colligere, ac celebrare conetur. Interdicitur hic seditionibus, & conclamationibus. Nam veteris licentiae passim exstant exempla. Anast. Bibliothecar. ann. 472. in Historia, nescio an edica: Quem & turbas excitantem, sedile ipsius, quod erat in Ecclesia, subuertit, comminatus ei, quod nisi cessasset a talibus, tenderet caput eius, & turbis traderet publicandum. Sozomen. in Tripartit. lib. 1. c. 10 Cum itaque Collecta celebraretur, iniunctum est Triphyllio, vt faceret sermonem in populo. Cumque ille locus venisset ad medium, **TOLLE LECTVM TVVM, ET AMBULA**, cubile dixit, pro lecto, mutans nomen. Spiridion autem indignatus in eum, & exiliens de Cathedra Sacerdotali, Tu melior es, inquit, eo, quilectum dixit, quia eius verbis vt confunderis? Hoc autem fecit populo conspiciente. Dicitur autem Collecta conuentus Fidelium, seu Synaxis. Vet. Interpr. in Nouell. 132. *repavitica, aduocatus, & conuentus Collectas*, aut *Collectiones* reddidit. *Collecta, & Collectio*, & etiam *Dominicum* frequenter in Actis Martyrum occurrunt pro sacrificio. In Actis Saturnini, & sociorum sub Anulino Proconsule, Felix Martyr sic ait: Quasi Christianus sine Dominico esse possit, aut Dominicum sine Christiano celebrari. An nescis, Satana, in Dominico Christianum, & in Christiano Dominicum constitutum, vt nec alterum sine altero valeat esse? Cum nomen audieris, frequentiam Domini discere: & cum Collectam audieris, nomen agnosce, & mox alter Felix ait: Cum fratribus feci Collectam, Dominicum celebraui. Acclamationes

tionem in Ecclesijs sollemnes fuisse: ἐκκλησίαις nimirum, & illis similes, quæ in Concilijs leguntur, his excipiebantur Episcopi concionantes. Augustin. de Doctr. Christ. lib. 4. c. 26. *Vnde autem crebro, & multum acclamatur ista dicentibus, nisi quia veritas sic demonstrata, sic defensa, sic inuicta delectat?* Eadem voces sæpius repetebantur, quod significant illæ notæ D. X. D. XXX. *Exaudi Christe, Hilario vita. D. VI.* idest, *Dictum sexies*. Itemque *Dignus Papa dignus Doctor. D. VIII.* Cuius sedem, & annos. *D. V.* *Antiquitas seruetur, rogamus. D. VII.* & alia huiusmodi, in Decretis Hilarij, Symmachi, & aliorum. De Vociferatione in Ecclesia exstant quædam Theophylacti inter Sanctiones Pontificias sub tit. *ἐκκλησίαν, ἡ ἡμεῖς ἔν τῃ ἐκκλησίᾳ*. At ille auctor fuit moris, qui hodieque obtinet, ut in sollemnibus, & publicis festiuitatibus contumelia Deo, & Sanctorum memoriæ fiat per indignas nectias, per risus, & insanos clamores, quibus hymni diuini complentur. Acclamationes improbavit & Chrysostomus in Homilijs non vno loco. Antea quoque sancita quædam de canendi ratione, can. 15. Laodic. Quod non oporteat amplius præter eos, qui regulariter Cantores existunt, qui & de codice canunt, alios in pulpitem conscendere, & in Ecclesia psallere, illud obseruo, de codice canendum fuisse, nimirum non memoriter: ut Cantica passiva, & vulgaria tollerentur. Exclamationes tamen sollemnes in Orationibus antiqua Ecclesia admittebat, can. 19. eiusdem Syn. Quod oporteat seorsum primum, post alloquutiones Episcoporum, Orationem super Catechumenos celebrari: & postquam Catechumeni egressi fuerint, super eos, qui sunt in penitentia, precem fieri. His etiam accedentibus, ad manum Sacerdotis, & descendentibus, tres Orationes consummari Fidelium: ita ut prima quidem, sub silentio, secunda verò, & tertia per exclamationes sollemnes compleantur, & ita demum pacem sibi inuicem dabunt.

Quin tripudiassent, & saltassent veteres in Ecclesijs, sed per licentiam, non comprobato a Patribus ritu, ostendere possumus. Theodorit. in ead. Hist. lib. 6. c. 48. de Iuliani morte: in qua vrbe, cum eius nunciatus fuisset interitus, publicam cuncti habuere festiuitatem, & non solum in Ecclesijs, & sepulturis Martyrum saltabant, sed etiam in Theatrum Crucis victoriam prædicabant, illius Magia insultantes. In eiusdem obitu, Angelos ipsos exultasse, & canticum se præ letitia texere, in 3. contra Iulian. dicit Nazianzen. Improbatur legimus Concil. Toletan. 3. can. 23. Irreligiosa consuetudo est, quam vulgus per Sanctorum sollempnitates agere consuevit. Populi, qui debent Officia Divina attendere, saltationibus, & turpibus inuigilant canticis, non solum sibi nocentes, sed & religiosorum officijs perstrepenes, & in alio Toletan. improbantur obstinatæ discepciones tumultuosis vocibus in loco benedictionis effusæ c. 4. §. q. 4. Idem notatur in Cabillonensi, Antissiodorensi, & apud Balsamon. ex Carthaginiensi can. 63. & ex Braccar. can. 80. apud Burchard. lib. 10. can. 39. Dicæ *Ballimaebia*, & *Ballationes*, vel etiam *Ballemationes*. Glossæ: βαλλίζω *Ballo*. Suid. βαλλίζεν, ἢ κύμβαλα κτυπεῖν, ἡχοῦς τ' ἐκείνων ἤχον ὄρχεσθαι, *pulsare cymbala, & ad illorum sonum tripudiare*. De hoc eodem verbo dissensus exstitit inter quosdam apud Athenæum lib. 8. Nam cum quispiam respondisset, ὅτι βαλλίζοντες οἱ καὶ τὰ πόλιν ἅπαντες τῇ θεῷ, *quod universi per civitatem choreas agerent in honorem dei*, hoc verbum irridere coepit Vlpianus, quasi nemo Græcorum βαλλίζοντες usurpauerit, sed aut καμίζεν, aut χορδίζεν dicendum sit. Ad quæ Mirtylus pluribus ostendit, eam vocem probam, planeque græcam esse, & a pluribus usurpatam. Indè *Cymbala ballematica* ex Græcis refert Isidor. Origin. lib. 3. c. 21. In eiusdem Glossario, *Choreis*, *ballationibus*. Rursus ibidem, & in Excerptis Pithœanis, *Vallemachia*, *inhonesta cantationes*,

& carmina, iocaque turpia. Ballisteorum exempla & ex sacris litteris proferri possunt, sed nullus esset sub-notandi finis. Vide & Iuonem part. XI. cap. 64. & 77. & can. 53. Laodicensæ. Corruptis etiam moribus, celebrabantur in Ecclesijs Ludi Theatrales, & introducebantur in eis monstra Larvarum, c. 12. cum decorem, de vit. & honest. Cleric. fortè quæ ex Concil. Nannetensi relata sunt, cum ioca vrslo, aut cornatricibus in Collectis fierent, prolatis Laruis quas Burchardus *Talamasfas* vulgò appellatas fuisse scribit quæ vox affinis videtur nostræ Italicæ *Mascheru*, qua ludiones, & personatos significamus: quamque ad Persicam *Maschergi*, ludum nempe, aut iocum aliqui referunt. Demum in Ecclesijs Agapæ celebrabantur, & quidem antequam Eucharistiam sumerent, imitatione Cœnæ Domini & post, sed ob temulentiam, & alia vitia ab usque primis Ecclesiæ cunabulis sugillavit id Ap. 1. ad Corinth. XI. demum omnino sublata huiusmodi consuetudines, constituto vt Eucharistia non nisi a ieiunio sumeretur, August. Ep. 118. Cannoas posteriores in vniuersum epulas in Ecclesijs interdixere. Laodic. 28. Quod non oporteat in domesticis Diuinis, idest in Ecclesijs conuiuia, quæ vocantur Agapæ, fieri: nec intra Domum (græcè, *ἐν τῇ οἰκίᾳ*) vt & in Codice Canonum) comedere, vel acubitus sternere. Item Concil. Afric. can. 27. Illud etiam petendum, vt quæ contra præcepta Diuina conuiuia multis in locis exercerentur, quæ ab errore gentili attrahita sunt, ita vt nunc a Pagani Christiani ad hæc celebranda cogantur, ex qua re temporibus Christianorum Imperatorum persecutio altera fieri occultè videatur: vetari talia iubeant, & de ciuitatibus, & de possessionibus, imposita poena, prohiberi: maxime cum etiam in Natalibus beatissimorum Martyrum per nonnullas ciuitates, & in ipsis locis sacris talia committere non reformident. Quibus diebus etiam, quod pudoris est dicere, saltationes sceleratissimas per vicos, atque plateas

plateas exerceant. Apud Hærænopul. in *Epis. Can. ca-*
dem compendio relata, sed ex can. 7. Carthaginiens. nimi-
rum huiusmodi conuiuia habita fuisse *ἐκκλησιαστικῶν ἐν εὐστ*
ἡ μάρτυρ παρ' ἑαυτοῖς : ita vt honestæ mulieres in Ecclesiam
 conuenire non auderent. Quo loco *μάρτυρας* de die, non de
 loco accipiunt, vt & superius notabam, possis non minus
 de loco : quod Martyrum Monumentum *μνημεῖον*, seu *mem-*
orias appellarent. Critici *sepulchrum* *μνημεῖον* dicunt, & *μνη-*
μαῖον Monumentum. Augustin. de C. D. lib. 22. c. 10. Deni-
 que illi talibus dijs suis & templa ædificauerunt, & statu-
 runt aras, & sacerdotes instituerunt, & sacrificia fecerunt
 Nos autem Martyribus nostris non templa, sicut dijs, sed
 memorias, sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum
 viuunt spiritus, fabricamus, nec ibi erigimus altaria, in
 quibus sacrificemus Martyribus, sed vni Deo & Marty-
 rum, & nostro sacrificium immolamus. Hic mos antiquis-
 simus in Ecclesia fuit, vt ædiculæ, & altaria erigantur in
 locis, in quibus reliquæ Martyrum conditæ sint. Concil.
 African. can. 50. Vt altaria, quæ passim per agros, & per
 vias, tamquam memoriam martyrum, constituuntur, in
 quibus nullum corpus, aut reliquæ Martyrum conditæ
 probantur, ab Episcopis, qui locis eisdem præsunt, si fieri
 potest, euerantur, si autem hoc per tumultus populares
 non fiat, plebes tamen admoneantur, ne illa loca fre-
 quenter, vt qui rectè sapiunt, nulla ibi superstitione de-
 uincti teneantur, & omnino nulla memoria Martyrum
 probabiliter acceptetur, nisi vbi corpus, aut aliqua reli-
 quia sunt, aut origo alicuius habitationis, vel possessionis,
 vel passionis fidelissima origine traditur. In his igitur me-
 morijs potabant, ad has cibos deferabant. De primo
 Cyprian. de duplic. Martyr. *An non videmus ad Marty-*
rum memorias Christianum a Christiano cogi ad ibrieta-
tem? S. Ambros. de Helia, & ieiunio : *Sicut illi qui calices*
ad sepulchra Martyrum deferunt, atque illis in vesperam
bibunt.

Idem, vide & Augustin. ep. 64. & Bassamon. Interrogat.
 57. De altero more loquitur idem Augustin. de C. D. lib.
 2. c. vi. dicit tamen, a Christianis melioribus usurpatum
 non fuisse, & rursus lib. 5. Confess. c. 2. refert, Episcopum
 in Africa id vetuisse, matremque suam, cum pultes, &
 panem, & merum attulisset, prohibitam fuisse. Defere-
 bant quippe daptes ad Martyrum monumenta, & illis ap-
 positis, orabant: mox ut sumerent, auferabant, qui mo-
 res ab alijs quoque observati, & tandem, ut retuli, in-
 terdicti. In priorem latus est can. 28. Laodicens, de qua
 proxime egi: quomque apud Armenop. sic conceptum
 reperi, *ad alios duxit de luxuriantibus; & de talibus excommunicat
 quosdam, & de duxit & de edian; id. Non oportet in Domini-
 aut in Ecclesijs Agapat facere, & in domo Dei manducare*
 Concil. African. can. 19. *Ut nulli Episcopi, vel Clerici in
 Ecclesia conviviantur*, [sic in Codice Canon. sed emend-
 dandum, *conviviantur*, vel scriptum est apud Gratianum,
 & alios] *non solum transiens hospitiorum necessitate illis
 vesciant* (legend. *resciantur*) *Populique ab huiusmodi
 convivio, quantum fieri potest, prohibentur*. Vide. &
 Relponsum Ioannis Episcopi Ciceri ad Constantinum Co-
 nstantinopolit. apud Orientales. Sic igitur a blatoribus, a di-
 scepcionibus, a rancicis, a stipudijs, a ludis, a convivio
 vindicata Ecclesia: ut verè Domus Dei, Domus oratio-
 nis sit. Tridentini Patres in eandem sententiam prom-
 lere quædam in Decret. de observ. & cur. in Celebr. Miss.
 In pace factus est locus iste, & domus Dei decet sancti-
 tudo, adeoque piè Marcianus Imper. in d. l. 5. C. de his,
 qui ad Eccl. contug. dixit: *in quibus non pace, & quiete
 mea competere celebrare*. Quom locum mutatus est Gregor.
 X. in Concil. Lugdunensi, c. 2. de immunit. Ecclesiast. in 6.
 Ex his sequitur, ferendum non esse, ut in Ecclesijs index
 disceptet, quod exaudiendum est non modò de iudicio
 sanguinis, c. 5. ex de immunit. Ecclesiast. sed etiam de
 alijs

alijs causis non Ecclesiasticis. Iam verò nec Senatum, nec Comitia, nec Heterias, aut Societates, quas appellant, in illis cogi, fas erit: non conciones ad negocia profana, vel ad Collegia, vel Respublicas pertinentes haberi, satis constat ex illo Gregorij loco. Habeant sibi Romani morem hunc: apud quos Senatus nisi in templo, aut loco per augures constituto haberi non potuit, quæ tamen ad pietatem pertinent, aut aliqua ratione sancta dici possunt, ritè in Ecclesijs peragentur: ut promotiones ad Doctrinæ, vel Magisterij Gradum, ut modestæ, & sedatæ litterariæ exercitationes; est equidem religiosa res Philosophia, sanctissima Ciuilis Sapiencia, l. 1. §. an & Philosophi, & §. proinde, D. de var. & extr. cognit. Ius Asyli denique si ariis, si statuis ab Ethnicis datum fuit, quanto magis Domui Dei tribuendum est? Sanè Græci, & barbarorum plerique hoc seruandum esse censuerunt. Multa de Asylis scripsere veteres, ab alijs diligenter collecta. Tacit. Annali 3. tria hominum genera recenset, quibus templa complerentur: seruos, obæratos, capitalium criminum suspectos. Et de obæratiss quidem, postea quoque dubitatum fuit. Nam decoctores a sacris terminis extrahi posse, nonnulli ex recentioribus crediderunt, quasi publici latrones habeantur, sed & Iustinianus Nouell. 17. publicorum tributorum exactiones, etiam intra templa decenter fieri mandauit. Ego utrumque hodie falsum dixerim. Canonum præscripta, & Pontificum Decreta in eo seruanda sunt, nec Constitutio nouissima, quæ aliquot modò species exprimit, in quibus ius Asyli non obtinet, varijs argumentis differenda, aut nostræ generationis [L. C. dico aui huius] nescio quibus rationibus sine modo vexanda. Hanc sententiam sequor. De seruis rursus aliud olim præscriptum erat. Nam in l. 4. C. eod. constitutum est, ut si seruus armatus in Ecclesiam inopinatus irruisset, abstrahi posset, aut domino abstrahendi copia, vel per vim non denegaretur; quia

si dum resisteret, occisus esset, impunè dominus ferret. Cui loco mirè congruit quod in Tripartita lib. 14. c. 4. narratur: Serui quidam potentium, genere barbari, dominum crudelem experti, ad Ecclesiam confugerunt, & portantes gladios ingressi sunt ad altare. Cumque rogarentur, exire nullo modo voluerunt, sed impediabant sollemnia celebrari, plurimis diebus gladios tenentes euaginato: & parati se vindicare, omnibus ad eos accedentibus insisterant. Qui postremò unum Clericum perimentes, & alium vulnerantes, etiam se ipsos interemerunt quo facto, quidam transuentium, hoc seclis nihil boni Ecclesiæ significare prædixit, nec veritate frustratus est, significabat enim populi diuisionem, & deiectionem eorū qui fuerunt causa diuisionis. Ex verò, quod ad Ecclesias confugientes arma deponere deberent, ita, vt reculantes per vim expelli possent, expressè a Theodosio sancitum fuerat, vt ex illius Constitutione constat. *Græci Basilic.* lib. 5. ita distinguunt, vt seruianensi statim excipiantur, liberi verò prius, vt apud Episcopum arma deponant, admoneantur. Constitutio extractum græca, cum latina: exstat & Epitome in Eclog. Eiusdēq; meminit Harmenopolus & Bassamon, & Ioannes Episcopus Cæri, sed de armis dicam infra suo loco. Serui tamen Dominis non aliter quàm præstita securitate, & sacramento recepto, reddendi, l. 6. C. cod. Gelasius in can. 32. & 33. 17. q. 4. quod Institutum Ecclesiæ de his, qui ad Ecclesiam confugium fecerunt, antiquum esse, ostenditur ex Concil. Tolet. & Aurelianens. can. 35. & 36. ibidem. *Nullus præterea Clericorum seruum aut discipulum suum fugientem ad Ecclesiam trahere audeat, vel flagellare præsumat, ait Concil. Ilerdense c. 8.* Hæc de seruis, & obaratis, seu decoëtoribus. Maleficiis autem, quorum postremo loco meminit Tacit. non eodem modo semper consultum fuit, per insidias hominem occidentes, ab altari, cuius iussu Deus Exod. XXI. 14. &

alibi, quod sequitur Iustinian. d. Nouell. 17. Hæc ipsa recenset Constantinus Porphyrogenneta Nouell. 12. quam in parte corrigit Manuelli Comneni Nouell. 3. ad quæ pertinent quæ Garida ad Constantinum Ducam, & Romanus scribunt Basilic. lib. 60. & Cassiodor. lib. 3. Ep. 64. Ex quibus non indistinctè, nec omnino impuniti homicidæ ad Ecclesiam confugientes dimittendi essent, sed mitius puniendi: præsertim nefacinosi sub hac occasione grassentur. Verùm Christiana Republica est, ut Ecclesiarum Maiestas summo loco habeatur: satilque nouissimè prospectum fuit, ne atrociora crimina quædam Asylum habeant. Quin maleficorum quosdam Ecclesia aliquando tuebatur, qui hodie Asylum, ut puto, non haberent, Quod enim de Bertarido narrat Paulus Diacon. lib. 5. c. 3. de gest. Langob. ad Maiestatis crimen pertinere videtur, & tamen de Hunulfo scribit: Cum Rex requireret, quid de Hunulfo factum fuisset, nuntiatum est ei, quod in Beati Archangeli Michaelis Basilicam confugium fecisset. Qui mox ad eum misit, sponte promittens, quod nihil pateretur mali: tantum in sua fide veniret. Dixit, sponte promittens, fortasse respiciens ad sacramentum, quod exigebatur ab his, qui Ecclesie præsent, uti proxime dixi. Quod barbari quoque pepercerint his, qui Romæ ad Basilicas, vel loca Martyrum, ut olim Athenis ad aram misericordiae, confugerant, facundè narrat Augustin. lib. 1. de C. D. Huius criminis obtentu seuire seuissimis gentibus non placuit. Nunc verò si Principis Maiestas laedatur, reos Ecclesia non tuctur: ut nec tuctur proditores. Quid igitur dicemus de eo, qui grande tormentaria clam inimicum traiecit? Nam hos vulgo proditores appellant. Alicubi qui iuri dicundo præerant, decreuerant, hos Asyli iure non adiuvare. Sed a recentioribus in contrariam sententiam missum fuit, & secundum eum Clemens IX. Archiepiscopo Panormitano aliquando respondit. Quo-

niam

niam verò della quentes in Ecclesia, frustra ad Ecclesiam confugiant, c. ult. de immunit. Eccl. queremus, an hodie tutus sit, qui armatus ad eam confugerit, nam hunc delinquo, facile probabimus, cum interdictus sit vsus armorum, C. lib. XI. tit. 46. ut armorum vsus inscio Princ. interd. sit c. 2. de vit. & honest. Clericor. Sed noua Constitutio ab Ecclesia illos tantum arcet, qui homicidia, & membrorum mutilationes in eadem perpetrare ausi fuerint, non igitur eos, qui anima gestauerint. Quid si aliquis in bello, circumscripto crimine Maiestatis, ex moenibus Ecclesie pugnavit, si hostes trucidauit, si ut aliqui dicunt. Ecclesiam incastellauit, si propugnaculi vicem obtinere voluit? Non video qua ratione defendi possit, perpetrata cæde, nam in Ecclesia deliquit, & receptum est, quod dicitur, in Ecclesia delinquere tum eum, qui extra Ecclesiam consistens, alium qui sit in Ecclesia transfixerit, tum etiam eum, qui in Ecclesia cum esset, alium, qui extra Ecclesiam esset, traiecerit, & trucidauerit, quid si aberrauerit, si frustra telum emisit? effectum exigi video ex Italica consuetudine in delictis, & ita in hoc sentiunt quidam. Velim perpendas verba Gregorianæ Constitutionis: *quint homicidia, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesijs, earumque cæmeterijs committere non videntur.* in atrocissimis delictis punitur etiam affectus, ut in crimine læsæ Maiestatis, l. 5. C. ad l. Iul. Maiest. Inter Officia Ecclesie Constantinopolitanæ *Sacellarius*, seu *Sacellius* erat, qui Sacellam obtineret, ὁ τῶν θανάτων κατέχων, seu ὁ ἀνελάμβανεν. Sacella verò exponitur, ὁ θάνατος ὃς προσφύγει τῆς ἐκκλησίας *Custodia eorum*, qui ad Ecclesiam confugiant, ut in Turco-Græcia obseruatur. Postremo loco aliquid dicendum de pæna eorum, qui confugientes, ab Ecclesijs abducere tentauerint. Iure ciuili constitutum est, hos in crimen Maiestatis incidere, adeoque ultimo supplicio, etiam si nulla cogitatione, aut tractatu id perficere tentauerint, ob-

Kkkkk a

noxios

noxios esse, l. 2. l. 3. C. eod. Harmonopol. in Epit. iur. civil. lib. 2. tit. 9. verberatos, & rastos relegandos esse scribit. Exstat hæc constitutio lib. 60. Basilic. tit. 45. c. 17. Quo loco Græcus Interpretæ quærit, qua ratione conciliari possit caput illud cum c. 21. tit. 45. eiusdem libri: quod est ipsa l. 13. C. de Episc. & Cleric. per quam Violatores & Contemptores priuilegiorum Ecclesiasticorum quinque auri libris multandi sunt, & primò refert, quosdam distinguere, ut posterior hæc poena sit Ciuilis, prior verò Criminalis. Ipse tamen dicit, rem hanc ita componendam esse, ut dicamus d. l. 13. de Episc. & Cl. latam esse in eos, qui vi inuadunt aliorum Episcopatum prædia Ecclesiastica, & producunt suos fines, vel aliter Ecclesiæ priuilegia contemnunt: at priorem illam Constitutionem, quam Græci referunt, specialiter in eos latam esse, qui confugas abstrahant. Rursus Græci ad c. 41. tit. 51. eiusdem libri 60. dicunt, poenam eandem esse, quæ sacrilegij: legem autem sacrilegij deportationem, & publicationem irrogare intelligunt l. 3. ad l. lul. peculat. Sed hanc dicunt generalem esse poenam, & extare aliam specialem: eam nempe ut puto, quæ verbera, & confusam præter relegationem continet. In canonibus alia quoque præscriptæ sunt poenæ in can. 20. & can. 21. 27. q. 4. recensentur quædam, præter istas est Censura. Non tamen dictum est Anathema, ut sententia opus non sit; sicuti quidam crediderunt. Dictum est in Concilio Toletano, ut refert Grat. in c. 35. 17. q. 4. sed ille Canon intra Prouinciæ vim habet. Nec obstat, quod Clem. IX. facultatem absoluendi ab hoc crimine Ap. Sedi reseruauerit: quasi nulla species reseruetur sine censura: Nam id non est perpetuum. Plura dicenda essent: sed ne huiusmodi *ὁ πρόημα* modum iam excedat, satis erit de his, quasi per indicem, in hunc modum submonuisse.

*De Conſecratione Altarium, & de Reliquijs San-
ctorum. Antimencia. Priſci mores aliquot
ad ſacra myſteria pertinentes.*

Cap. XXV l.

Martyres ipſi, quibus ductoribus templa ingreſſi ſu-
mus, nos ducant ad aras: ducant ad Auguſtiſſimæ
Myſteria. Adeo enim Eccleſia Sanctorum *ἀειψα*, ſeu
Reliquias veneratur, vt ſine his altaria conſecrari vix per-
mittat. Eas certe in Conſecratione exigit, vt conſtat ex
verbis Vigiliſ Papæ, can. 24. de Conſecr. diſt. 1. Et dubita-
tum fuit, an Conſecratio ſine his abſolui poſſit. Plerique
opinantur, Altaria ſine Reliquijs conſecrata, adhuc pro-
fana cenſeri. Nec deſuere, qui contrariam ſententiam
tuerentur. Sunt verò & Aræ quædam *ἀρόρηται*, quæ cir-
cumferri poſſunt: tabulæ nimirum lapideæ, & conſecra-
tæ, quas etiam *Altaria viatica* Bonifacius appellat, & con-
cilium Triburienſe, *Tabulas conſecratas*. Alibi dicuntur
Ara ſacra, vel *Ara portatilis*. Super his olim in locis etiam
non facris, Epifcopo volente, Miſſarum ſolemnia cele-
brare licebat, c. 12. c. 14. c. 30. de conſecr. diſt. 1. Has ipſas
Tabulas Epifcopo circumferre, & cum abeſt ab Eccleſia,
in locis etiam profanis, honeſtis tamen, ſacra myſteria
peragere permiſſum, c. ult. de priuileg. in 6. Sed primum
abrogatum eſt hodie, vt priori capite dicebamus: nec Epif-
copiam illius facultatis compotes ſunt, qua per antiquos
canones licebat eis iubere, vel permittere, vt in locis etiam
profanis, & in priuatis Oratorijs Sacra celebrarentur. Hoc
Epifcopis haud pridem, annuente Beatiffimo Pontifice
PAVLO. V. a Purpurato renunciatum fuit, ſed Boni-
facij Conſtitutio, qua priuilegium Epifcoporum continetur,
antiquata non dicitur. Quin etiam, urgente neces-
ſitate,

sitate, puta in bello, etiam in loco profano, non tamen in
 mari, vel in flumine, si copia sit aræ sacræ, Sacrificium
 offerri posse, non sineratione creditur. Græci pro Sacris
 Aris, utebantur Antimensijs: Hæc apud Latinos non
 puto in usu fuisse. Si de nomine quæras, notationem ex-
 plicabit Nicephorus Patriarcha Constantinopolit. Sic au-
 tem appellantur, quod referrant, & imitentur multiplices
 illas mensas, quibus sacræ, & dominica mensa instruitur.
 Precipue verò super illis ponuntur mensis quas Consecratio
 non sanctificauit. Interpretæ apud Harmenopol. in Epit.
 can. hæc postrema vertit: *Proprie verò mensas illas signi-*
ficant, quas Consecratio non sanctificauit. Mihi videbatur,
 aliter vertendum esse, & aliud verba significare: vt in loco
 Ioannis Episcopi Citri, quem postea referam. Preterea
 quærebam, quid sibi voluerit Nicephorus dum dixit, An-
 timensia referre multas illas mensas, quibus sacræ, & Do-
 minica mensa instruitur. Sunt qui hæc verba sic accipiant
 vt dicat Nicephorus, Antimensia ipsius consecratæ men-
 sæ, seu aræ vicaria esse, sunt quidem: sed ego non intel-
 ligo, quænam dicantur multæ illæ mensæ, si de Ara sacræ
 sermo sit. Cum verò & Dominica, & sacræ dicatur mensa,
 ad Domini mensam, in qua plures erant accubitus, quis
 fortè credat hæc referenda esse. *Βήμα* Constantinopolita-
 num plures item habebat mensas. Luitprandus lib. 6. c. 3.
 Est domus iuxta Hippodromum, Aquilonem versus, mi-
 ræ, & altitudinis, & pulchritudinis, quæ Deca-ennea-cubi-
 ta vocatur. Quod nomen non ab re, sed ex apparentibus
 causis sortita est. *δέκα* enim græcè, latinè decem: *εννέα*,
 nouem: cubita, aut a cubando inclinata, vel curuata
 possumus dicere. Emenda, cubita, vt a cubando, inclina-
 ta, vel curuata poss. dic. Pergit. ille: Hoc autem ideo, quo-
 niam quidem XIX. mensæ in ea, quæ secundum carnem
 est Domini nostri Iesu Christi Natiuitate apponuntur. In
 quibus Imperator pariter, & conuiuæ, non sedendo, vt
 cæteris

cæteris diebus, ſed recumbendo epulantur. Quibus in diebus, non argenteis, ſed tantum aureis vaſis miniſtratur. Ioannes Epiſcopus Citri in Reſponſionibus ad Conſtantin. Caballam proluxa Oratione Antimenſiorum vocem, & notationem explicat. Appellationem enim a menſa deduci ait, & addit: *Secundum hac enim, & explicata in menſis mappa. menſalia vocantur, qualia ſunt qua ad menſa, & menſarum ornatum ponuntur, proletario vero ſermone, antimenſia vocantur ſicut in veſtimentis antipana, & quacumque in ſimilibus, vi reflexionis, huiusmodi appellationem ſortiſa ſunt.* Hinc ſubdit quod ex Nicephoro proximè retulimus, nimirum, Antimenſia in illis poni Menſis, quas Conſecratio non ſanctificauerit. Ait enim, ex ipſis, & Menſam in Conſecratione, & Oblationes in Sacrificijs Sanctificationem accipere. Et, inquit. *Cum igitur templum conſecratum non fuerit, quod illi deſit, Antimenſij ſanctificatoria vis implet.* Hinc neque fas eſt in templo conſecrato aliquando ſine Antimenſio ſacris operari. Explicat exinde, quo pacto ſcribatur: *per iota*, inquit, *ſic ut eſt iota, propter gentilitatem.* Addit rationem quamdam ex Grammaticis Canonibus, ut ipſe putat, deſumptam: de qua alibi dicturus ſum. Prætera in templi tantum dedicatione Antimenſia fieri potuiſſe docet; & eos, qui aliter feciſſent, Eccleſiaſticarum traditionum tranſgreſſores appellat: qui *δῶρα δῶρα, καὶ οὐκ ὀνείσμα καὶ ἐκρίνα, dona non-dona, & inutilia, ut ille ait, offerant.* Elegans parœmia a Sophocle ſumpta, apud quem Ajax ſic loquitur.

Αλλ' εἰς ἀλγῆς ἢ ἰπποῦ παροιμία,

ἐκ ἰπποῦ δῶρα δῶρα, καὶ οὐκ ὀνείσμα.

Verum ſed eſt proverbium mortaliſimum,

Non dona dona, nec iuvant hoſtilia.

Si quæras, quando, & qua ratione fierent Antimenſis, docebit Interrogatio Bellæ Epiſcopi, his verbis Manuelli propoſita: *Novimus, Antimenſia fieri quando Antiſtes præſens*
Dedi.

Dedicationem operatus fuerit, darique Sacerdotibus ex panno substrato, mensaque circumuolente in frustra dissecto, & depicto: nec sine his sacrificare fas esse. Quærit exinde, quid agendum sit ubi Antimensia deiciunt, & sacra sint peragenda. Respondet alter, Antimensia non exigi in omnibus Mensis, sed in ijs, de quarum Consecratione ambigitur. Nam Antimensia Consecratarum Sanctarum Mensarum vicem obtinent: & ubi constiterit, Mensas Consecratas esse, illic Antimensijs opus non erit. Citrius ad Cabasilam in eodem Responso: Antimensia, sanctificandi vim obtinent, quam in ipsis per sacrificium producit, consequentia septemdiarum Consecrationis Templorum recens exstructorum, in Ara illic posita recepta. Præterea docet, Antimensia Prouinciarum terminis non circumscribi, sed & extra terminos vim suam seruare, ut sacra Vnctio, & alia sancta seruant. Hæc ipsa iisdem pænè verbis, quibus utitur Citrius, scribit, & Nicephorus, qui addit, si per errorem, Antimensium lotum fuerit, profanum non reddi, sed vim suam retinere, igitur lauare non oportet. Quo verò situ, quibusque verbis Antimensium Mensæ, vel Aræ impositum consecraretur, in Euchologio Græco fusè traditum fuit. Ex his omnibus iam satis constare puto, Antimensijs eandem vim Græcos tribuere, quam Aræ Sacræ apud Latinos obtineant: fierique ex panno illo, quo in Dedicatione templi Mensa, & Ara quodammodo inducitur, ab Episcopo nimirum diuiso, & in partes dissecto, ut quisque Sacerdos panni fragmentum haberet, indeque, ubi opus esset, idest etiam in Aris non Consecratis ad Sacra Mysteria peragenda Antimensio uteretur. Quare Balsamon quoque in verbis, quæ Analecto superiori protulimus, dum de sacris in priuatis etiam Oratorijs peragendis agebat, Antimensia requirebat. Hæc igitur sunt, quæ Græci Antimensia dixerunt, & quibus pro sacris Aris vsi sunt. Quoniam verò, ut principio dicebamus, in Altarium Consecra-

secratione Reliquiæ Sanctorum exiguntur, quæritur, an Reliquiarum loco, cum Altaria consecrantur, Eucharisti-
am in his collocare, & deponere liceat. Olim id vsurpa-
tum fuisse, & præsertim a Leone Papa, fertur. Qui mos
ostendit, quid respondendum sit ad quæstionem, quæ ali-
quando ita proponebatur. Altari diruto, Episcopus inue-
nit arculam, & in arcula membranam, & Hostiam, (*Buc-
cellam* dixisset Tertullianus: Augustinus, & alij *Particu-
lam*) colore viuidam. Hanc adorandam sollemniter ex-
posuit. Et tamquam anceps esset, an Episcopus Idolo-
latræ populum obnoxium reddidisset, quid de eo statuen-
dum esset, hæsitabatur. In eam sententiam itum est, Epi-
scopum non peccasse; quin potius piè, sanctèque rem hanc
peregisse. Nam & color, & alia argumenta Sacramentales
species, adeoque Diuinissimum Sacramentum ad illud tem-
pus mansisse ostendebant. Præterea membrana inscripta
erat: & inscriptio docebat, ante annos ferme CCL. Alta-
re illud ab Episcopo consecratum fuisse. Cum itaque olim
moris esset, vt Altaria eo pacto consecrarentur, vti dice-
bamus, & species per illud æui spatium, non sine prodigio,
mansissent, constanter affirmandum videtur, illas adoran-
das fuisse. Sanè nec sapor defuit, vt mox sumentis expe-
rimiento comprobatum fuit. Hodie tamen aliud seruan-
dum est. Licet enim olim hoc aliquando vsurparetur,
non tamen id cogit, vt hodie quoque vsurpandum sit. Ad
quam sententiam confirmandam illud potissimum vim ha-
bet, quod & in Concil. Carthaginensi 3. c. 6. (in Codice
can. ex Concil. Carthagin. c. 18.) præscriptum fuit: *Pla-
cuit, ut corporibus defunctorum Eucharistia non detur. Di-
ctum est enim a Domino, Accipite, & edite. Cadauera au-
tem nec accipere possunt, nec edere*, nimirum hoc Sacramen-
tum spiritale præbet alimentum, & in hoc seruandum est.
Vt verò cadaueri detur, vt in Altaribus deponatur, hæc
ratio non permittit. Alterum illud, interdictum etiam,

can. Trullan. 83. Σώματι νεκρῷ μή τις ἤ ἀγίασμα τὸν μεταδίδω-
 τα. *Ne quis mortuo corpori Sacramenta praebeat.* Ad eum-
 dem morem pertinet, quod scribit Amphiloehius in vit. S.
 Basil. cum nempe aliquando Eucharistiam in tres partes
 diuississe, *vnamque sumpsisse, alteram seruasse, ut sacrum*
sepeliretur; tertiam verò in columba aurea super aram pen-
dente, reposuisse. Huiusmodi columbas aureas, & argen-
 teas, in quibus Diuina Mysteria seruarentur, super Bapti-
 steria suspensas legimus in libello supplici, quem Clerus,
 & Monachi Antiocheni, 5. Synodo obtulerunt, obseruata
 hæc alijs. Nescio an ad hoc ipsum pertineat can. 6. Nico-
 lai Patriarchæ: ὁ τῆς ἀγίας καλὸς μὲν δαρεῖς μὴδὲ ὑπομῖ-
 νος ποσπορὰς ἐδίδετο, οὕτω γὰρ ἐν τῷ Αἵματι τοῦ ἀγίου θ·οῦ ἁρῶντος
 ἀΐεται. *Qui a sancto munere arceatur, nec oblationum in su-*
blime elatarum participes fiat, sic enim in vita S. Theodori
Syccota [perscriptum] reperitur. Obseruant etiam, quod
 apud Gregorium lib. 2. Dialog. c. 24. scriptum est de puero
 Monacho, cuius cadauer semel atque iterum terra eiece-
 rat. Nam parentibus S. Benedictus manu sua protinus
 Communionem Dominici Corporis dedit, dicens: *Ite,*
atque hoc Dominicum Corpus super pectus eius cum ma-
gna reuerentia ponite, & sic sepulturæ eum tradite. Quod-
 dam factum fuisset, susceptum corpus eius terra tenuit, nec
 ultra proiecit. A cadauere haud longè abesse videtur, qui
 cum morte luatur, & sensum amisit, qui iam nec come-
 dere, nec bibere potest, de hoc agit Græcus Interpretas, mo-
 rem tamen quemdam inungendi, & tangendi describit
 minus ab Ecclesia receptum: nisi fortè Sacramentum ex-
 euntium intelligit. Cum enim Nicephorus Patriarcha,
 scribat, etiam postquam cibum degustauerit, impertiri
 oportere sacrâ Cômunionē ægro in discrimine vitæ consti-
 tuto, addit hæc verba: *Beatus autē Ioannes sic ait: His, quæ ad*
extremâ debilitatē deuenere, & iam exiliter quiddam respirant,
planè tamen sensu destituti sunt, & neq; bibere, neq; comedere
pos-

possunt, Sacramenta impertire non oportet: sed per horū conta-
ctū, & inunctionem tum labia, tum lingua ipsorū obsignanda.
Hodie ad ægros Eucharistia deferenda est, ut sumant, non
ut adorent, aut deosculentur, cum sumere nequeant. Con-
trarias consuetudines vim non habere placuit Pio V. ut &
Romani Proceres testantur. Complures alij similes mores
antiquati sunt. In can. 101. Syn. in Trull. decretum fac-
erat, Segregandum eum esse, qui Domini Corpus immach-
latum percepturus, non manus extendens, & *καυπιδὸς ἔχων*
παύειν, id est, & in *Cruce* modum conformans, illis ipsis il-
lud acciperet, sed receptaculo quopiam recipere mallet.
Ad quæ Græc. Interpr. *Cum nimirum quibusdam religio es-*
set, manibus oblationem recipere, aurea, vel argentea vasa
parabant, & in his sumebant. Hos igitur abrogat, omnium
pretiosissimum hominem dicens. Quin etiam domum defe-
rebant Eucharistiam, & in Arca servabant. In Actis Mar-
tyrum de Domna, & Inde: fictile præterea thuribulum,
& lucerna, & lignea arcula, in qua reposuerant sacram ob-
lationem, cuius fiebant participes. Nec tamen temporibus
ih̄s nascentis Ecclesiæ per hæc veneratio decreſcebat,
quin potius intendebatur. Tertullianus de cor. mil. docet,
species etiam communes, maiores nostros, ut veneratio-
nem Diuinorum hoc etiam pacto contestarentur, religiosè
tractasse. Calicis, aut panis, etiam nostri, aliquid decuti
in terram, anxie patimur. Sed hæc, & alia plura pridem
ab alijs obseruata. In pseudo-Synodo ad quercum, inter
alia B. Ioann̄i Chrysostomo obiectum fuit, quod post Di-
uinorum Myſteriorum perceptionem, ut Nicephor. scribit
lib. 13. c. 9. pastillum degustaret in throno; in quo & in-
duceretur, & exueretur, propter spurum nimirum hoc fa-
ciebat Chrysostomus, si faciebat. Huius nefarij Conci-
liabuli capita exstant etiam post Commentariolum Har-
menopuli de Sæcis, & apud Photium in Bibliotheca: & in-
ter alia, tamquam crimen, hoc quoque recensetur de pa-
stillo sumpto.

Ad l. lul. Maiestatis. Ex ea demptum crimen, si quis Imperatori maledixerit.

Cap. XXVII.

A DIVINA ad humanam Maiestatem, a Templo ad Aulam descendamus. Duplex est iudicium Maiestatis: *Perduellionis* nempe, & *Maiestatis*. Sic enim *peruixas* vsurpari *Maiestatem*, probat l. ult. ad l. Iul. Maiest. Sunt & alia huiusmodi apud nostros: *Cognatio*, *Adoptio*, *Iurisdictio*. Ita ferri possunt quicumque crimen Maiestatis, morte finiri negarunt. Nam manifestò *Perduellionem* significabant. Apud Tacit. Annali 4. ideo putant *Pisonem* reum nō fuisse peractum ob mortem opportunam, quia sermonis cōtra Principem crimen morte obliteretur, Maiestatis verò non, quasi Maiestatis crimen tunc minimè censeretur, si quis Principi maledixisset, vt eo ipso loco, item Annali 1. & alibi Tacitus scribit, non enim eadem in iudicium veniebant, quæ olim, cū dicta impunè erant. Verum, vt diximus, *Perduellionem* intelligebant, aut intelligere debebant. Posteriores, ad Maiestatem id promiscuè pertinere noluerunt, l. 7. famosi, ad l. Iul. Maiest. quo tamen loco *Modestini* verba *Tribonianum* immutasse ob l. vn. C. si quis Imp. maledix. plerique opinantur. Nam *Paullus* sententiarum lib. 5. tit. 29. verba quoque ad hoc crimen trahit: quod sub *Tiberio* præsertim obtinuit. *Senec.* lib. 3. de benefic. c. 26. *Sub Tiberio Casare fuit accusandi frequens, & panè publicæ rabies, qua omni ciuili bello grauius togatam ciuitatem confecit. Excipiebatur sermo, simplicitas iocantium, nihil erat tutum, omnis sauiendi placebat occasio, nec iam reorum expectabatur euentus, cum esset vnus.* Idem *Dio*, *Sueton.* alij. *Marcellin.* lib. 14. Excogitatum est super his, vt homines quidam ignoti, vilitate ipsa parum cauendi,

ad.

ad colligendos rumores per Antiochiæ latera cuncta destinarentur, relaturi, quæ audirent. Hi peragranter, & dissimulanter honoratorum circulis adhistendo, persuadendoque diuites domus, agentium habitu, si quidquam noscere poterant, vel audire, latenter intro-missi per posticas in Regiam nunciabant, id obseruantes conspiratione concordi, vt fingerent quædam, & cognita duplicarent in peius: laudes verò suppresserent Cæsaris quas inuitis compluribus formido malorum impendentium exprimebat. Et interdum acciderat, vt si quid in penetrali secreto, nullo citiore eius vitæ ministro præsentē, pater-familias uxori susurrasset in aurem, velut Amphiaræo referente, aut Martio quondam vatibus inclytis, postridie disceret Imperator. Ideoque etiam parietes arcanorum soli conscij timebantur. De Sabini foedissima delatione scribens Tacitus Annal. lib. 4. similes artos refert. Per *Frumentarios*, posteriores Principes occulta quæque explorabant, vt scribit Spartianus & Victor. *Otacustas*, & *Frumentarios* Zonaras alicubi describit. Varia exempla proferre licet eorum, qui sermones exciperent, & captatorum perfidissimum genus profert Arrian. Dissert. Epict. lib. 4. c. vlt. Hi loquaces facile capiebant, sermones de Principe miscentes. Verba illius: *Affedis tibi miles priuati habitu, & Principi maledicere incipit: hinc tu quasi fidei pignus ab eo acceperis, quod prior maledixeris, ipse quoque sensum tuum promissus, mox vinculus abducat.* Quin & tempora inculcare, idem erat ac Principi maledicere, vt ἐν τῷ πλάτῃ relatum dicit Interpretæ βασιλικ lib. 60. tit. 36. Nam quidam supinè, & facilè erumpunt, quod dicant se malis annis natos, contra Principes temporum suorum felicitatem sæpè extollunt, vt & virtutes, & pacem, & castitatem, §. 1. quibus mod. tutel. finit. quibus nil frequentius occurrit. Laudat & Tacit. in Agricola. *temporum felicitatem*, & Plin. in Panegyri. orationibus discernendam esse temporum felicitatem dicit. Quod vero

verò Seneca scribit, *omnis iuvandi placebat occasio*, est id quod Modestinus sugillat in d. l. 7. dum ait: *hoc tamen crimen a iudicibus non in occasionem ob principalis Maiestatis reverentiam habendum est, sed in veritate*, quam scripturam referunt Florentinæ Pandectæ, licet quidam pro occasione, legant accusationem: inter quos Duarenus est, sed falsi sunt. Sallust. in Catilin. in orat. Cæsar. numquam ipsi per occasionem talia fecere. Spartian. in Caracallo: Neque cessavit umquam sub diversis occasionibus eos interficere, qui fratris amici fuissent. Gloss. vet. Occasio, Πρόσπασις, Αἰτία, Ευκαιρία, Αφορμή. Basilus Patritius in Decretis Symmachi Papæ: *Concordia principaliter servetur Ecclesia ne per occasionem seditionis status Civilitatis vocetur in dubium* de hoc plura in his libris iam dixi. Illius Theodosianæ Constitutionis verba referam, quod aurea sint. Si quis modestiæ nescius, & pudoris ignarus, improbo, petulantique maledictio nomina nostra crediderit lacessenda, ac temulentia turbulentus obtreçator temporum nostrorum fuerit, cum poenæ nolumus subiugari, neque durum aliquid, nec asperum volumus sustinere, quoniam si id ex levitate processerit, contemnendum est: si ex insania, miseratione dignissimum: si ab iniuria, remittendum. Undè, integris omnibus, hoc ad nostram scientiam referatur, ut ex personis, hominum dicta pensemus, & utrum prætermitti, an exquiri debeant, censeamus. Digna verba sunt, quæ Principes repetant, & sibi proposita velint. Augusti clemens, & urbana responsio, cum ad Aeliani accusatorem conuersus, commotoque similis dixit: *Velim hoc mihi probes: faciam, sciat Aelianus, & me linguam habere: plura enim de eo loquar*. Suet. Aug. c. 51. Sed. & in can. 54. & 83. SS. Apostolorum interdictum, ne quis Principem, ne quis Imperatorem, aut Magistratum contumelia adficiat. Græci ad eum locum nosant, Contumeliam veritam esse, non admonitionem, aut reprehensionem,

nem, addito c. 13. lib. 60. *Ῥαδιαν*. nimirum d. l. vn. C. si quis Imp. maledix: Maiestatis igitur crimen , vno excepto perduellione , exstinguitur mortalitate , d. l. vlt. & dicitur perduellionis reus, hostiliter aduersus Rempublicam, vel Principem animatus . In Glossis: *Perduelliones*, οἱ ἐπὶ τῷ δήμῳ τῆς *Ραδιαν* βυλὰ ὁμῶν, (ἢ πατὰ βασιλέων. In Gloss. iuris: τοῦ κατωσιώσεως, τοῦ ἀποδοσιώσεως, καὶ ἐπιβυλῆς βασιλέως, *crimen prodicionis*, & *insidiarum in Imperatorem*. Eclog. lib. 60. οἱ ἀπὸ τῆς *Ῥαδιαν* νόμος. *hæc Maiestatis* eodem pacto dicitur, & tit. 36. οἱ ἡμαρτοὶ τὰς καδοσίαις, *rei Maiestatis*, vt ἐν τυραννίδι ἐλεγχθῆς *perduellionis conuictus*. illa rursus ibidem gemina sunt Glolarum verbis: τοῦ κατωσιώσεως ἀπὸ κεφαλῆς τῆς ἀποδοσιώσεως, καὶ τῆς κατὰ βασιλέως ἐπιβυλῆς. Horum etiam memoria damnatur, quod pertinere videtur ad poenam, quæ post mortem irrogatur, l. fin. C. eod. Theophil. lib. 3. c. 1. *licet crimina mente exstinguantur, hoc & aduersus defunctos acceratur*. Idem Theophilus perduellionis crimen τῆς τυραννίδος ἐγκλημα vocat; & quem *tyram* Iustinianus dicit, ipse *Tyrannum* appellat lib. 4. tit. 18. quod Græci præsertim passim vsurpant, intelligunt autem eum, qui Principis nec Tyrannidem afficit, ideoque factum, vt veluti domino feruus, sic Imperatori Tyrannus opponi credatur. Latin. Pacat. in Panegyric. Theodosio dicto: *Talis denique tuis offertur oculis, qualem offerri decebat victori captum, domino seruum, Imperatoris tyrannum*. Vocauerat Latinus *tyram* supra hunc ipsum Maximum, quem postea *tyrannum* dixit. Eustachius de temporib. Constitutionem refert, quæ addenda est tit. Codicis, de bon. proscrip. seu damnat. referunt & Græci lib. 60. Basilic. & demum antiquata fuit, Nouell. 143. c. vlt. Præcipiebat, vt detinentes bona eorum, qui perduellionis damnati fuissent, ea intra certum tempus Fisco deferrent. Quo loco Interpretes Græci notatu id dignum esse dicunt de ijs, qui derinebant bona *tyrannorum*. Lamprid. in Heliogabalo; *Misit qui in castris*

castris statuarum eius titulos lutoegerent, ut fieri solae de tyrannis. Spartian. in Hadr. Tatianum, *ut conscium tyrannidis, & argui passus est, & proscribi.* Vide & can. 30. SS. Apostolor. Sed quid dicemus de eo, quod notant quidam, Maiestatis, perduellionis, tyrannidis damnatos, non modò ipsos perditos olim, sed memoriam etiam, nomenque eorumdem adficium fuisse? sic enim videntur sentire, in crimine quoque maiestatis, non secus ac perduellionis, ultra mortem fuisse scuitum, olim quidem perduellionis reo crux destinabatur: quem, veluti Regium morem, insectatur M. Tullius, & usurpare voluisse Labienum contra Rabirium, Populo Romano narrat in ea oratione, quam pro eodem Rabirio perduellionis reo ad eundem populum habuit. Porcia lex expressè ciuem Romanum carnifici, & virgis eripuit. Liu. lib. X. *Porcia lex sola pro tergo ciuium lata videtur, quod graui pœna, si quis verberasset, necasset, ne ciuem Romanum, sanxit. Valeria lex cum eum, qui proci nocasset, virgis cadi, securique necari vetuisset. Si quis aduersus ea fecisset, nihil ultra, quam improbè factum adiecit.* Igitur Valeria imperfecta lex fuit. C. Gracchus quoque legem tulit, Ne de capite Ciuium R. iniussu populi iudicaretur. Cæsar. apud Sallust. Catilin. *tunc lex Porcia, aliaque leges paratae sunt, quibus legibus exsilium damnatis permissum est.* In crimine perduellionis exilij pœnam commemorat, & Valerius lib. 6. c. 5. sed tamen antiquitus etiam, siqui deuenissent in affectatæ tyrannidis suspicionem, more maiorum, morte mulctari, ut Manlius Capitolinus, & alij: ut recentius ipsi coniurati, M. Tullij tempestate: quibus Cæsar obtentu harum legum frustra consulere nifus est, quæ sanctio ex XII. fluxisse videtur, l. 3. cod. Itaque siue ultimo supplicio afficerentur, siue fato natura concederent perduellionis rei, tamen adhuc memoriæ, nominisque casu pœnas dabant, illorumque bona fisco addicebantur: maiestatis verò crimen haud indistincte morte vindicabatur,

&

& si superuenisset, obliterabatur. Neque minus tamen memoria periclitabatur, licet non mors, sed exsilium irrogatum esset. Sed & statuz damnatorum trahebantur, vel detrahebantur, l. 24. eorum, de poen. Dio Chrysostomus in Rhodiaca, summam ignominiam esse dicit, si tollantur inscriptiones: & legem Athenis fuisse scribit, ut eius, quem ob scelus mori oporteret, nomen e publicis tabulis eraderetur. Hodie Insignia, quæ *Arma* vocant, pro statuis detrahenda esse dicunt, rectè volunt præterea, hoc crimen ultimo supplicio vindicari: quod indistinctè verum esse, vix adhuc mihi persuadere potui. Nam in Pandectis exstant adhuc vestigia priscae poenæ: nec tales antinomias relictas fuisse facile credam. Dicunt quidam, d. l. 24. anti-quatam esse ex his, quæ in l. 5. & 7. C. cod. tit. habentur, possit etiam videri loqui de mitiori poena ex indulgentia. Legimus enim & olim ob maximum coniurationis crimen in insulam reos exactos, ut de Crispino scribit Tacit. Anal. 16. & ut apud eundem Lepidus pro Lutorio sentire videtur, lib. 3. Sed quomodo accipimus l. 40. Metrodorum, de poen. ? olim sanè pro libidine Principum, quidam in exsilium eo nomine mittebantur, denique tamen ferme mori iubebantur, & ut tunc loquebantur, Senatus ius expectabatur, ut idem Tacit. de Cassio in Sardiniam deportato scribit eodem lib. 16. S. Consultum ius dicitur: dicta & Magistratuum edicta, inter alias iuris scripti species. Aliquando & specie secessus, aut honoris, exsilium irrogabatur, ut de Tiberio, & alijs legimus. Antiqui Scriptoris de Iuvenale fragmentum: *Venit ergo Iuvenalis in suspitionem, quasi tempora figuratè notasset, ac statim per bonorem militia quamquam octogenarius, Urbe summotus, missusque ad Præfecturam Cohortis in extrema parte tendentes Aegypti.* Igitur non erit fortè a benignitate iuris alienum, si dixerimus, crimina quædam, Maiestatis lege comprehensa leuius puniri, nec de his Imperatores loqui in Con-

stitutionibus, quibus ultimum supplicium irrogant: ut contra, dederim hæc ipsa quandoque vel ratione personæ vel simili alia ex causa exacerbari. Tradunt etiam, perduellionis reum fieri, qui summam Reipublicæ teneat, cuius caput est Princeps; Maiestatis vero crimen in eum cadere, qui certis alijs casibus Rempublicam, aut Reipublicæ partes læserit. Postea tamen Arcad. & Honor. in d. l. 7. vnum crimen eorum fecere, qui contra Principem factionem susceperint, quiue cogitauerint de nece Illustrum virorum, qui sint ad latus, vel in Consistorio Principis, aut etiam Senatorum. Hodie id locum haberet in Cardinalibus Ecclesiæ Romanæ. Pontifices id expressè quoque sanxere, c. 5. de poen. in 6. Horrendum est perduellionis crimen: adeo ut per illud, poena suos auctores egredi alicubi dicatur, & ad filios quoque pertingat, d. l. 5. §. filij, C. ad l. Iul. Maiest. quod tamen viri quidam de cunctis mi ad terrorem potius pertinere voluerunt, ut præsertim conueniat cum l. 22. sancimus, C. de poen. Verùm illi nimis benigni sunt, & lenes supra lenitatem Imperatoriam, quasatis poenam evitare dicuntur filij, vita concessa. Arnob. lib. 1. *in ultionem maiestatis offensa intestinas exerant, experianturque virtutes.* Crudelis sanè sanctio, quis neget? sed antiqua tamen, & omnium Ciuitatum communis, ut ait Cicero. Sic enim charitas liberorum amiciores parentes Reipublicæ reddet. Hinc in declamatione quadam Procopij Sophistæ, tyrannicida mulier filiorum vitam optabat, adscribam *procopij* ex libro scripto, quod opus nondum editum sit, quod sciam. Lege sancitum erat, post tyrannum, & filios mactari. Alia lex, Tyrannicida quod voluerit, petat, vxor tyranni, trucidato viro, filios optat. Declamatio est pro Tyrannicida, ut sequitur: *μελετῶμεν ἃ καὶ τῆς τυραννοκτονίας λεχόμενα. ἡ δὲ αἰεὶς ἀντινομία. Status Antinomia.* Quòd tamen Principes huiusmodi iudicia læuius, & acrius exerceant, ut cæteris

astro-

atrocitate poenarum terrorem incutiant, sibi que consulant, quantum cognitoribus licuerit, res temperanda, reus hic non erit, nisi subditus: Princeps non nisi summus, ratione Feudi, neutrum intelligemus. Præcipua huius iudicij sunt, quod ad accusandum, etiam famosi, & mulieres admittuntur, l. 7. famosi, l. 8. in quæstionibus, eod. Serui quoque in Dominos torquentur, & accusatores, si opus fuerit: nec ulla dignitas a tormentis eximit, l. 3. 4. & pæn. in C. diciturque proximum Sacrilegio crimen ab Vlpiano in l. 1. ita ut quandoque confundantur. Impietatis crimen dictum Dioni Cassio, ἐγκλημα τῆς ἀσεβείας. Glossographus καὶ θροῦσεως ἐγκλημα appellat: Nam Græci nulla voce Maiestatis parem vim exprimere possunt. Apud eundem, κατοσίωσις, *Deuotio*, *Dicatio*, *Maiestas*, at μεγαλότης non *maiestas* est, sed *magnitudo* potius, a qua *Maiestas* ipsa dicitur, & per quam a M. Tullio describitur in Partit. orator. Græci βασιλικ. lib. 60. tit. 55. *Sacrilegium* pro *maiestate* dixerunt: εἰν δὲ ῥα θροῦσεωσι, ὑποκείδωσαν τὸ τῆς ἱεροσυλίας ἐγκλήματι; quod Zeno dixit, *Maiestatis crimen incurrere*, l. vn. C. de priuat. carcer. Quin etiam Pontifices probarunt, in hoc crimine de se confesso credi posse super crimen alienum, ex decreto Iulij Romani Pontificis, c. 5. 15. q. 3.

Deductio iuris a iustitia, in l. 1. de iust. & iur. pacti a pactione, in l. 1. de pact. De conuicio, in l. 15. de iniur. Glossæ vet. & Glossæ iuris emendatæ. Cap. XXVIII.

IN ipso Iuris-prudentiæ limine stare cogimur, sub-obscura enim est sententia Vlpiani in l. 1. de iust. & iur. Ait: *Iuri operam daturum, prius nosse oportet, unde nomen iuris descendat, est autem a iustitia appellatum. Nam, ut eleganter Gelsus definit, ius est Ars boni, & aequi.* Græci

νόμος ἐστὶ τὸ ἔχον καλῶς. Sanè non minùs obscurum videtur quod dicitur, *Ius a iustitia appellatum*, quàm difficilis ratio, qua ex sententia Celsi id ipsum probatur, quid? nonne hic ordo verborum est, vt *ius* in-primis statuere oporteat, a quo sit *iustum*, & ex hoc *iustitia*? Quod & Grammatici magno supercilio, vel contra Vlpianum contenderent: nimirum δὲ λέγειν, μοχ δὲ καίον, δὲ καὶ οὐσαῖον. Eat igitur I. Consultus in ius Grammaticum, quod Criticus aliquis γραμματικώτερος iusserit. Sed I. Consulti iura dant. Sanè, si hoc principium Celso damus, Inter alias iuris accptiones, & hanc obtinere, vt dicatur *Ars boni, & aequi*, facillè rem hanc expediemus. Duo explicanda sunt: quòd ius a iustitia dicatur: quòd item huius rei ratio a definitione iuris petenda sit. Scio, de primo & alios egisse: non ita luculenter de altero, sed ex hoc pender, & illud, de hoc igitur priùs dicamus, de utroque dicturi. Hanc definitionem I. C. omnibus probari, & veluti conceptionem quamdam recipi, ponendum est. Omnis Ars principia quædam sibi vindicat, siue definiat, siue petat, ponatve. Aliquoque plura Ius significat, sed si ius est Ars boni, & æqui, erit & Ars iusti, cum æquitas iustitia quædam sit. Ideoque Vlpianus infert ex eo, huius nos meritò Sacerdotes appellari posse, quod iustitiam colamus. Charis. ex 7. Origin. Caton. iurum, legumque cultores. Dicamus itaque, ius esse Artem eorum, quæ ad iustitiam pertineant, Consequens erit, iustitiam in-primis statuendam esse: mox eorundem, quæ ad iustitiam pertineant, erit Ars. Nempe Ars posterior est his, circa quæ versatur, & ex observatione descendit. Ita ius, si pro Arte boni, & æqui accipiatur, a iustitia ducitur. Sed adhuc a nobis Grammatici quærent (fastidiosa natio!) æqua sit nominis, & appellationis ratio. Nam hæc physica potius videntur, Vlpianus autem, & de appellatione tractat, in qua ipsi toti sunt, & a qua pendent. Nimis molesti sunt: & ne integro anno

anno cum his rixandum habeam, e re fuërit, aliorum exemplo, illos ad Isidorum, ad M. Tullium, ad Aristotelem ablegare, quibus Venus a venustate, sedere a sessione, Sapiens a Sapientia, Homo ab humanitate: Vir etiam a virtute, & verum a veritate, appellantur. Isidor. lib. 10. *Verus a veritate, hinc & verax, maior est veritas, quam verus, quia non est veritas a vero, sed verus a veritate descendit.* Nec est, cur ardeliones isti, quibus inflexionum vires, aut superstitiosa elementorum pensitatio, modulus est sapientiæ, Originationes istas ordinem denominationis pervertere dicant: Nam is est ordo naturæ, quæ violanda non est, vt Grammatistas sequamur. Idem Isidorus: Licet origo nominum vnde veniat, a Philosophis eam teneat rationem, vt per denominationem Homo ab humanitate, Sapiens a Sapientia nominetur, quia prius Sapientia, deinde Sapiens: tamen claret alia specialis in origine quorundam nominum causa, sicut homo ab humo, vnde propriè est appellatus. Et quamquam I. Consulti nostri sæpius in his imitatione Stoicorum nimis religiosi fuerint, hoc tamen e re ipsa petutum videtur, vt explicauimus. Iustinian. Nouell. 69. ius Grammaticum extimuisse videtur, scribit enim: *τῶν τὰ δίκαια πᾶσι καταδύσαν, παρὸν δὲ τῶν ἀρχαίων ἐπὶ τὸν δίκαιοσαν.* id. *Nomine rei sancte congruente, iustitiam dicimus, quæ omnibus iura distribuat.* Sed illa priori ratione pacis quoque, & pacis originem ad pacationem reuocamus, l. 1. de pac. Pactum, & pax, pacta ineundo, idest pacationibus conficiuntur, l. 12. in bello, de capt. & postlimin. Nam actus paciscentium, & conuenientium præcedere oportet, qua ratione & pacta, & contractus aliquando facti dicimus, l. 7. consilio, §. ult. de curat. fur. l. 27. si vnus ex argentarijs, §. pactus ne peteret, de pac. Nec tamen hinc sequitur, vt dicamus, pacationem, non pactum a I. Consulto postea definiri: nam eam sententiã sequimur, quæ ait, pacationem pro ipso pacto max
ysur.

vsurpari, & certo sine comprehendendi, l. 3. de pollicit. Cum
 dicimus, pactum a pactione dici, per pactionem, paciscen-
 tium conuentionem, & quod antea facti intercesserit, in-
 telligimus, sed hæc faciliè confunduntur. Ad rem ipsam
 referenda sunt, & illa: damnum, & damnationem dici ab
 ademptione, & quasi patrimonij deminutione, l. 1. de
 damn. inf. militem a militia, non arte illa quidem, sed
 durtia: exercitum ab exercitatione, l. 1. de test. milit. no-
 uationem non tantum a nouo, sed a noua etiam obliga-
 tione, l. 1. de nouat. liberos a libertate, §. 1. de iur. per-
 son. de quo scripsi antea. Suspicius sum aliquando, eam-
 dem rationem originationis Vlpianum sequutum esse in l.
 15. §. 4. de iniur. Conuicium autem dicitur vel a concita-
 tione, vel a conuentu, hoc est a collatione vocum, cum
 enim in vnum complures voces conferuntur, conuicium
 appellatur, quasi conuocium. Nam *ὁ περίδοσις* est forte,
 seu *ὁ περιβασμός ἢ τῶν στοιχείων*: traiectionis nimirum, seu tradu-
 ctio elementorum, vt ita scripserit: Conuicium autem di-
 citur vel a Conuiciatione, &c. vel etiam vt Concitationem
 dixerit καὶ ἀντιστοιχείον. Nisi concitatio vim exprimit, quam
 Conuicij vox contineat. Glos. vet. Conuiciatur illi, &
 Conuicium facit. *καταβοῶ*, *ὑβρίζω*. & *μοῦ*: Conuicior,
καμνῶ, & rursus: Conuocat, & Conclamat, & Concitat,
συγκάμω. Conuicium, *καταζήσις*. *ὀχλαγωγία*. & alibi:
ὀχλαγωγίον, Comicium, videtur emendandum, Conui-
 cium. In Glossis iuris ita pariter legendum est: *κομζίνιον*.
ἢ εἰς τὸ φανερόν ὕβρις, καὶ ἡ βολή, ἢ τοι εἰς ἢ πολλῶν συλλογῆς.
 Emend. *κομβίχιον*: Conuicium, siue Conuocium facit, &
 qui concitat ad vociferationem, & qui contra bonos mo-
 res, vt Gellij verbo vsar, vociferat, sit tam præsentis,
 quam absenti, & proinde ad domum, ad stationem,
 ad tabernam, vt Vlpianus docet, ex cuius verbis,
 Græci *ὀχλαγωγοί* ita describunt: *ἐστὶ πολλῶν τινος τινος*,
ὅτε πολλῶν ἑῶν φωνὰς παρὰ τινος ἀγαθῆς τῆς πόλεως τρῶς.

τοῖς αὐτοῖς (vel de tanto) συντρέχουσιν ἂν εἴδωμεν, καὶ ἀτιμίαν
 τινί. *Est consuetus complurium quorundam concurren-*
tium ad vociferandum aduersus bonos mores ciuitatis, ad
inuidiam, & infamiam alicuius. Basilic. lib. 60. tit. 21. &
 in Eclog. tit. *ἐν τῇ αὐτῇ, ἢ τῇ αὐτῇ ἀτάκῃ καὶ διατάκῃ, καὶ ἄλλαν*
γόνια ποιῶντων. καὶ ἴψα, καὶ τὰ ἐξ. Pertinent hæc ad ea, quæ
 antea de Canticis, & Psalterijs scripsi.

Stephanus, & Accursius compositi. De Glossis
Græcis, & Latinis. De Papiniano
item, & Bartolo.
Cap. XXIX.

Probabunt, ut opinor, plerique ex Italis meis, quod
 nunc melior: spero nec omnes apud exteras gentes
 egre laturos. Nam Glossatorem nostrum olim in Gallia,
 tamquam Orpheum, aut Pentheum aliquem miserè, for-
 tèque discorptum, ac dilaniatum, mox apud eandem be-
 nè litteris excultam gentem, contra Bartolum ipsum co-
 ronatum vidimus. Ego quidem hoc modo non ago, ut
 Interpretes nostros inter se commutem: Sed Accursium
 non eum esse opinor, quem Italiam protulisse, nos panite-
 re debeat. Recudentur quæ ad Historiam, aut ad lingua-
 rum peritiam pertinent: inducantur deliramenta quedam
 Viuiani, eorumque, qui paraphrases, & theorias nescio
 quas confinxere, quibus glossemata Accursiana respersa
 sunt: & habebunt Latini Glossatorem, qui vel doctissimum
 quemque Græcorum non temerè prouocare possit. Eos
 appello, qui iuris libros nocturna, diurnaque manu versant.
 Qui ab eo exigunt, quod præstare non potuit, maiorum
 manibus iniqui sunt. Accursium tamen non omnium
 glossematum Auctorem fuisse, sed ea potius vndequeque
 ex varijs antiquis Glossographis collegisse, & his sua quo-
 que

que addidisse opinor. Sanè in antiquis libris, Accursij glossata a cæteris distingui, & quamplurima diuersorum Auctorum nomen præferre video: Seruoti nimirum, Iohannis, Vberti, Hugolini, Martini, Alderici, Azonis, & aliorum antiquorum Glossographorum, tantum abest, ut glossematum omnium Auctor Accursius fuerit. Sed veluti Glossatorum antesignanum, non absurdè Accursium, glossam vulgò vocitant. Græci antea eadem appellatione vsi sunt. Nam & ipsi inter suos Interpretes, Thalelæum, & Stephanum præcipuos habuere, illum *Iurif-prudentia oculum*, hunc *Glossam*, seu *linguam legum* dixere. Demetrius Syncellus Metropolitani Cyziceni in Melete quadam, cum Stephani sententiam retulisset, mox hæc verba adiecit: καὶ ταῦτα μὲν ἐν τοῦτον τῆς νομικῆς γλῶσσης ὁ Στέφανος. id. *Ex de his quidem in hunc modum* (loquitur) *lingua legum Stephanus*. Præstantes nimirum I. Consulti *lingua legum* ἱεροί. Augustin. Ep. i. hemistichio præposito: — *et multum terret factura securum. Præcipue Apostolorum linguas exhortor ut legas, ex his enim ad cognoscendos Prophetas excitaberis, quorum testimonijs utuntur Apostoli*. Valentinianus Quæstorem *Armarius legum* appellauit: Marcianus ius honorarium *uiuam vocem iuris civilis*: Balsamon Charto-phylacem *Dextram, os, & labra Patriarchæ*. Præco item *vox Iudeis*, aut *vox legis* Iustiniano est: Carnifex *manus legum* Synesio. Ut Glossæ vox pro Glossatore apud nos etiam accipiat, nō malè suspicari possumus, indè fluxisse. Multa per manus tradita sunt, ut alibi scripsi. Haruerunt igitur Græci Stephanum, què Accursio opponant: Habent Latini Accursium, què cum Stephano componant. Critici recentiores, *Glossam*, vnius verbi, vel nominis interpretationem esse dicunt: *ut catus, idest doctus*, ut vult Alcuinus Caroli Magni magister, quod Auctori suo probandum relinquo. Isidorus etiam Origin. lib. i. c. 29. & lib. 2. c. 30. a Philosophis Aduerbiū dictam esse ait, vel potius *Ad-verbium*,

lum, *opis* & *nos*. Verba illius: Glossa, græca interpretatio-
ne, linguę sortitur nomen. Hanc Philosophi Aduerbum
dicunt: quia vocem illam, de cuius qualitate requiritur,
vno, & singulari verbo designat. Quid enim illud sit, in
vno verbo positum declarat: vt Conticescere, est tacere.
postremo addit: & omnino, cum vnius verbi rem vno ver-
bo manifestamus. Iuxta quam sententiam, Glossa vno
verbo, vnaue voce constaret. Sed profecto Glossas aliter
Veteres accipiebant. Nam ex Aristot. Galeno, Pollucop,
Suid. & Quintiliano lib. 1. c. 1. intelligere licet, præcos;
Glossas appellasse linguam ipsam secretiorum. Postea ob-
tinuit, vt Interpretationes obscurarum vocum Glossæ di-
cerentur. Quod vt ex malè detortis, & prauè perceptis
veterum verbis fluxisse constat, ita hoc interpretandi ge-
nus huiusmodi longioratione concipiendum esse, receptum est.
Centones nostros Glossis. benè factos, qui videre cupit,
antiquos libros inspiciat; in quibus & interpretationes
verborum, & *κατασκευαί* visuntur, tum *ἐκείνων*, tum *ἐκείνων*
κατασκευαί: vt & in Græcis quibusdam libris reperiuntur.
Scholorum, quæ in fronte adscriberentur, eorum item,
quæ adnotate essent extrinsecus, mentio *Γαλαξίου* lib. 6.
tit. 51. Par istud I. Consultorum non infelicer, vt opinor,
produxi. Sunt verò, qui & alia exhibere nitantur, & præ-
sertim Bartolum cum Papiniano componant. Veror de
exitu, & nescio, an isti ex æquo certamen hoc inire possint
nescio, an satis vterque decretorijs armis instructus sit. De
Papiniano multa, & præclara scripsere veteres, nec facile
tam laudatum ab antiquitate I. Consultum reperias: vt
rem arduam aggrediantur, qui aliquem ex nostris eum con-
ferre velint. *Asylum iuris*, & *doctrina legalis Thesau-
rum* dixere. Spartianus sic eum appellat in Severo. *Digni*
nempe homines ipsi *Thesauri*, aut *Bibliotheca*, festinis lau-
dationibus. Eunapius Sardianus, Dionysium Longinum
Rhetorem, *ἐκείνων* *ἐκείνων* id est *spirantem Bibliotheca*

eam, seu *vinum Musaum* vocat. Observant alij, quemdam a Platone *δύλακον λόγον, rationum*, vel *orationum sacrum* appellatum fuisse: a Niceta Bassamonem *iuris lucernam*: αἴχνην nimirum τῆς τοῦ νόμου εὐλας νόμος πάροισιν. His equidem, alijsque similibus, Bartolum laudasse priores, nemo non novit. *Legum Sacrum* dixerunt, *iuris lucernam* appellarunt, nec opus est, ut ego tam lepida, tam urbana, disertaque nostrorum encomia infercire studeam: ne quis aliquid horum me suffuratum esse causetur. Sed dicamus, ut & alibi rectius, quosdam olim siue notandi, siue notandi, vel explicandi studio, in Papinianum Notas scripsisse: Complures item, & instructissimos I. Consultos ab eo profecisse, Florentinum, Martianum, Callistratum, Hermogenem, Venuleium, ut scribit Lampridius: quem tamen in quibusdam falsis vir doctus arcessit. In eo quoque a Bartolo Papinianum referri probabunt, non enim defuerunt qui Bartolum emularentur, ut Baldus: qui Margisellum dicerent: qui nomen illius allaserent: (quod ego quidem de Papiniano non legi) ut Signorollus Homerus, adeo Bartolo, eiusque nomini infensus, ut opiniones ipsius fantasticas dixerit, plures item, & doctissimos ab eo profecisse, fama est, hodieque vidimus homines, qui tamquam accessiones accessorum nobis exhibere velent, (saeculum infestum!) in Bartoli Commentaria, opere iusto Commentarios libros scripturarunt. Nec de auctoritate I. Consulto concedent, quamquam ingens Papiniani fuerit: intantum, ut inter pares sententias, eas dico, quae assertorum aequali numero niterentur, illa obtineret, & potior haberetur, in qua Papinianus esset, ut in Codic. Theodof. lib. 2. de Resp. Prudent, prodigium fuit. Numeri enim omnimodam rationem in controversijs habendam esse, Papinianum verò, ut singulos vincere, ita duobus cedere, placuit. Verumque a Iustiniano sublatum l. 2. §. sed neque, C. de vet. iur. enucl. postremum rursus postea:

posterior, & deterior ætas reuocauit, quod vñam sine
 Artis nostræ perniciæ sit. Nam non modò in Subsellijis, sed
 & in Scholis, quod vix ferendum videtur, Catholica au-
 dimus in dies. Eandem quippe auctoritatem vbique ter-
 rarum, sed præsertim in Lusitania, & Hispania, aliquan-
 do Regia lege lata, Bartolum obtinuissè, indicabunt.
 Quod si ad iuuentutis arbitrium re delata, disceptetur, spe-
 cioso apparatu causam instructam vtrimque videbimus.
 In Athenæis olim regnabat Papinianus: præceptio tempo-
 re iuris studiosis pulcherrimus Papinianus sui recitationem
 præbebat, cum nempe Papinianistæ dicebantur, cum pri-
 mum in honorem illius festum diem peragebant: per bel-
 lissimam item machinationem in tertium annum a Iusti-
 niano introductus Papinianus, & a Græcis Triperitum
 volumen *Anti-Papinianum* dictum: nec ante λύται, seu λυτοί
 Auditores dicti: quod nomen anno quarto vsurpabant,
 cum quæstionibus enodandis iam ingenij vires admoue-
 bant. An hæc ipsa de Bartolo dici possint, dicant, qui mo-
 res nostros edocui sunt, hi enim optimè norunt, anno se-
 cundo nomen ab eodem Auditores accipere, Institutioni-
 bus nempe Iustiniani perlectis: nec ante ad arcana quæ-
 stionum admitti. Nec manus dabunt, si Papinianum
 Præfectorium dixeris, si libellos sub Seuero egisse, si inter
 amicos Principis fuisse, docueris. Nam & Bartolum Ca-
 rolo Imperatori similem operam nauasse, & iudicia disce-
 ptasse, & maleficos in ordinem redegissee, ostendent. Ad
 fata cum venerint, via rationem inuenient, qua freti ali-
 quid de illis παραλλήλως proferant. Prioris non solum acer-
 bum, sed & infelix, triste: alterius mite. Nam Papinia-
 nus coram sæuissimo Principe securi percussus; cuius ci-
 neres parentes infelicissimi, turbato ordine, composue-
 runt. Bartoli funus mite quidem, sed fati, & in eo pro-
 perantibus: quod, vt nonnulli volunt, haud multum qua-
 dragessimum annum egressus esset. Quos fata diuidunt,

N n n n n 2

hi

hijungere tentant, frementibus, an ridentibus docto-
ribus? Hincempe Bartolum, si cum Papiniano con-
feratur, pusillionem credent. Scio, inter Lusitanos,
Gouesnum eruditum & Consultum pessimum iuris Ma-
gistrum Bartolum dixisse: Novi tamen eidem gen-
tem illam plurimum tribuere, & olim tribuisse. Si qui sunt
præterea eruditi viri, qui iuris docendi rationem illis tem-
poribus, vel natam, vel auctam, max longè, larèque pro-
pagatam, minus probent, dent hanc veniam his, qui plu-
res sequuntur; & eadem illa tempora incusent, quibus sum-
ma ingenia, quale illud Bartoli fuisse pauci inficiabuntur,
in mitiorum Artium, & litterarum nocte quadam versaban-
tur. Si in hac litterarum luce postliminio mortis Bartolus
vel Accursius aliquis rediret, eligeret, nisi fallor, & ipse ius
tractaret, & eam fortè prudentiam labore perpetuo, obsti-
nataque diligentia nobis exhiberet, quam omnibus nume-
ris absolutam vix in vno, aut altero ævo nostro vidimus.
Denique magnum omnium poenæ gentium est præ-iudi-
cium; idque nec ipsos Bartolo-mastigas latere scio: quod
vetus sit opinio, inter Iuris Interpretes, primas tenere
Bartolum. Tulit quidem & ætas nostra, quos Papiniano
comparare, fortè minus inuidiosum esset: sed scripsere
seculo, in quo non minus æquitas, quam iudicium desi-
deretur. Illud iniquissimum est; quod illi Iudices nobis
sedent, qui disceptant, quæ ignerant.

*Antichresis, quando permissa Antiphonæ. Hyperocha.
Superfluum. De pecunia constituta. Glossæ
iuris emendatæ, Cap. XXX.*

PRO *Antichresis* apud Marcianum antiqui iuris Inter-
pretes *Antiphonam* substituebant: pro *Hyperocha* apud
Tryphonium; *Hypothecam*, quod & alij posteriores facie-
bant.

banē. Nimirum quid esset utrumque, utrique ignorabant. Similia pleraque notari possunt. Nec ideo tamen hominibus non male omnino, ut quidam volunt, de Iuris prudentia meritis illudendum. Nunc autem triumphantur, & de illis ita plerique loquuntur, ut mitius excipi potuisse credam, si parricidij, aut turbatae Reipublicae reos offendissent. Et quis hodie paulò instructior a morfu antiquorum Interpretum temperat? Quis non eo sibi maximè placeat? Nec magis ab his abstinere iam homines norunt, quàm a corio vincto canes abstergeri. Doceant meliora meliori saeculo nati: sed citra invidiam aliorum doceant. Quod et re nostra est: praesertim ne qui in eo doctrinae genere consensuere, per obstinationem, & peruicaciam auctoritatis, quæ sita, ceteros traducant, & a recto auertant. Nam non pauci ex his, qui Didactram in Scholis gerunt, si de his hodieque interrogentur, nescio quid respondere possint. Sed ego a primo iam incipiam. *Antichresin*, mutuum pro credito pignoris usum esse, accepimus. Nomen etiam sic explicatur. Cum verò in *Antichresi* usurarum quodammodo iacturae fariiri videatur, instauratis nimirum his, quæ nobis decedere videntur, & quasi redintegratis ex fructuum oppignerati prædij perceptione, ideo non malè eorundem fructuum receptionem quamdam *Antichresin* euidentius esse dixeris, quæ aliquatenus, & παχόμερε βερον vsuris pecuniae creditæ respondeat. Glossæ iuris: ἀντιχρησις ὅταν, ἢ ἀπὸ τοῦ ἐνεχυριαθέντος ἀγρὸς καρπῶν ὁπὲρ τῶν τῶν ἀνάληψις. Sed ego corruptè legi suspicor, ὁπὲρ τούτων, & legendum esse, ὁπὲρ τόπον. *Prædium* verò potius dixerim, quam *agrum*, quod *Antichresi* etiam in prædio urbano contrahi possit, ut in domo, l. x i. si is, qui bona, §. 1. de pignor. Marcian. in l. 33. de pignorat. act. rem ipsam oppigneratam ἀντιχρησιος nomine significare videtur. Ideo etiam dixi, fructus vsuris aliquatenus respondere, quod etsi legitimarum vsurarum modum excedant, retineri possint. Veluti cum

creditor

creditor pignori domum accepit, ut ipse demo, debitor
verò pecunia utatur, quamquam enim ex locatione domo,
pensio maior redigi possit, quam usurarum legitimarum
modus exigeret, non minuetur fors, quasi fœnus illicitum
sit contractum, quod propter incertum euentum constitu-
tum fuit. Si verò creditor domum ablocauerit, quod su-
pra legitimarum usurarum modum perceperit, sorti imputa-
bit, l. 14. l. 17. C. de usur. *Antichresis* mutuum continet
usum, non abusum, qui usum habet, locare non potest,
l. 8. l. 10. §. 1. de usu, & habit. itaque locando, fines *Antichresis*
excessit, nec ultra ab incerto euentu pendet. Har-
menopol. Epit. lib. 3. tit. 5. §. 6. Non solum autem *Antichresis*,
de qua locuti sumus, sed etiam *Antichresis* reperitur *Antichresis*,
ut obseruat Cuiacius ex l. 8. in quib. caus. pign.
vel hypothec. tacit. contr. Hoc discrimen est inter eas: ta-
cita usurarum modum seruat; ideoque si supra modum cre-
ditor fructus percepit, sorti imputabit. Nec est cur virum
illum doctissimum quidam reprehendant, quod dicant,
nimis generaliter ab eo pronuntiatum fuisse. Expressam
Antichresin usurarum modum non seruare. Nam cum hoc
ex incerto euentu pendere, & ipse monuerit, & dicat d. l.
17. C. de usur. iam nimis euidens est, ipsum nil aliud vol-
uisse, nisi expressam *Antichresin*, cum incertus fuerit euen-
tus, usurarum modum non seruare: cum certus fuerit euen-
tus, seruare. Quæres, an *Antichresis* Pontificio iure per-
mittatur. Nam sanè re ipsa vice usurarum fructus perci-
piuntur. Sed fructus restitui, & sorti imputari Pontifices
volunt, c. 6. de pignor. Non imputabit tamen Ecclesia,
quæ feudum pignori acceperit, sed Vasallus interim à ser-
uitio immunis erit, c. 1. de feud. c. 8. de usur. Nec imputa-
bit maritus, cui dos promissa, non numerata fuerit, c.
16. eod. De *Antichresi* alia quædam tractat Manuel. Com-
men. Nouell. 2. c. 6. & Harmenop. Epitom. lib. 3. tit. 3. §.
122. Pro *Antichresi* veteres *Antapocham*, aut *Antiphonam*
sub-

substituēbant, quoniam, ut diximus, illam ignorabant, & prioris quidem vocis argumentum non planè est *ἀλλοι*, si nempe dixerimus, *Antaphoram* pignoris cautionem significare. Minus rationis in altera est. *Ἀντιφώνησις* ad *constitutam pecuniam* pertinet. Glosa. vet. *Ἀντιφώνησις*, *Constitutio*. *Ἀντιφώνησις*, *pecunia constituta*. Glos. iuris: *Ἀντιφώνησις*, *Constitutum*, vox honoraria est. Qui *Constitutit*, *ἀντιφώνησις*, seu *ἀντιφώνησις*, vel *Responsor* appellatur: ut & res ipsa *ἀντιφώνησις*, seu *Responsio* dicitur, quod *Expromissio* intorcedat, citra verborum tamen sollemnitatem, & hoc distat a stipulatione, si verba sollemnia prolata fuerint, quoniam erunt Prætoris partes? non enim aliud auxilium ius civile desiderat. Constituit quis & pro alio, & pro se ipso, & absens per Epistolam, vel per nuntium ad conditam diem, l. 4. l. 5. §. 3. l. 14. l. 26. de *const. pecun.* hoc distat *Constitutum* a *fideiussione*: quamquam ceteroqui alterius obligationis accessio quædam, & *fideiussio* videatur. Nam pacto nudo perficitur, sed præcedentem obligationem desiderat, hoc distat a pacto. *Constitutoria* præterea transit in heredem, l. 1. C. cod. *Hermenopol.* lib. 1. tit. 3. §. 47. & lib. 3. tit. 6. §. 2. Formulas *constituendi* vido in *Nouell.* 115. c. 6. & in *Eclog.* lib. 26. tit. 2. Miror autem, novam rem quibusdam fuisse, quam nondum quisquam adnotasset, ut apud Tryphoninum in l. 20. quærebatur, qui pot. in pign. ex *Pand. Flor.* *Hypotheca* pro *Hypotheca* legendum sit. Hoc pridem *Alicar.* noster xxi. *Parergon*, c. 1. monuerat. Illud mihi novum visum est, quod quidam dicunt, *Hypotheca* nomen extra pignoris causam produciendum, & finem illius aliter capiendum esse. *Hypotheca* nomen latius patet: verum est, Critici: *Υπεροχή*, *Eminentia*, *Excellentia*, *Exsuperantia*, *Pasidium* [fortè legend. *Pasidium*.] Sed quæ ratio dicitur, ut ad alia quoque hoc nomen trahere oporteat, licet ad alia trahi possit? Quasi verò *Intermissio* non etiam alia multa

multa significet, & tamen in iure civili præcipua quadam significatione sumatur: ut & *Novatio*, & *Actio*, & alia sexcenta. Nec mirum, quod hi quoque taceantur, vix aliter *Hyperocha* nomen a l. C. usurpatum fuisse, quam pro eo, quod plus sit in pretio fundi, quam in prioris credito. *Hyperocha* latina voce a Prudentibus aliquando *superfluum* dicitur. Papinian. in l. 96. pupilli, §. 3. de solut. Cum eodem tempore pignora duobus contrahibus obligantur, pretium eorum pro modo pecunie cuiusque contrahus creditor accepto facere debet, nec in arbitrio eius electio erit, cum debitor pretium pignoris consortioni subiecerit, quod si temporibus discretis, SVPERFLVVM pignorum obligari placuit, prius debitum pretio pignorum iure solvitur, secundum SVPERFLVO compensabitur. Paull. in l. 6. de naut. foen. dixit, aliarum mercium alijs nauibus impositarum, proprijsque foeneratoribus obligatarum, siquid SVPERFVISSET, pignori accepit. Caius quoque in l. 15. quæ nondum, §. qui res suas s. de pignorib. periphrasi usus est, dixit, quod pluris est, dixit, quod excedit. Et ita *Hyperocham* reddere voluit.

De festinatione indicantis. Sententiarum Effectus.
 ἡ δὲ ἀποτελείσματος. Factum. Cap. XXXI.

Vicem rei iudicatæ non obtinet præpropera, & præpostera executio. Disceptator partium allegationes audire, & examinare debet. Nam ante requiritur, ut sit maturè discussa, & sententia ritè prolata sit, tunc demum rei iudicatæ vigor ad effectum perducì potest, hoc & ad executorem pertinet; l. 8. executorem, C. de execut. rei iudic. Is quidem aliquando citra iudiciales turbas cognoscere potest; puta cum ei mandatum est, ut exequatur, si narrationi rem ipsam respondere comperit: sed cognitio

notamen omitti non potest. Quid igitur, si statim exequatur? Irritus erit conatus, temporis enim angustiae doceant, illum properasse. Quid si de causae cognitione contestatus est? ne quidem eo casu executio effectum habebit. Ita saepe pronuntiatum fuit, praesertim in Auditorio XII. Virali Romano. *Effectus sententiarum* dicitur, cum haec ad exitum perducuntur. Ita conceptus est tit. 1. lib. 42. Pandectarum: *De re iudicata, & de effectu Sententiarum, & de Interlocutionibus*: & apud Paullum tit. 5. lib. 5. Sentent. *De effectu Sententiarum, & finibus litium*. Gloss. *Effectui mancipari*. πῆρατι παραδοῖναι. In Nouel. 1. r. c. 1. εἰς τὸν ἀγῶνι: *ad effectum perducere*. Eadem voce describitur consummata iniuria ius-dicentis, qui aliquid novi iuris in alium statuerit: nam *cum effectu accipimus, non verbotenus, & ideo si cum vellet statuere, prohibitus sit, nec effectum decretum habuit, cessat edictum*, l. 1. quod quisque iur. Sanè, ut aliàs diximus, efficacem actionem esse, quae valeat ad condemnationem, ita dicimus, effectum habere sententiam, quae perueniat ad executionem. Firmic. lib. 1. c. 2. *Iniusti sunt enim semper, sicut nouimus, Iudices, qui de incognitis sibi pronunciant rebus. Non habent etiam iudicandi auctoritatem, qui ad statuendum aliquid imperita licentia temeritatis adducuntur: neque ad effectum sententiae, inexanimatis (rescr. inexaminatis) partis allegationibus proferuntur*. Ea de causa Gordianus rescripsit: *Nam subscriptionem ad libellum datam talem, qua diuersam partem in possessionem fundi mitteret, vicem rei iudicatae non obtinere, non ambigitur*. Aliud praeterea exigitur, ut Rescriptum effectum habeat. Symmach. Ep. 47. lib. 10. Hoc etiam Diuus genitor tuus in omnium semper animis, & ore victurus, pia lege constituit: qui sententiam quoque sub comminatione depromptam, effectum, atque executione vacauit. Gloss. vet. ἐκτελέσεις. Effectus, Executio. Institutionis effectus in l. 4. de hær. inst. Itaque dicitur Ef-

fectus, cum res perficitur, & ad exitum perducitur, idest *εποτέλεσμα*. Græci quoque perfectum hominem exponunt, quem Paull. effectum dixit: Partus autem, inquit, *qui membrorum humanorum officia ampliauit, aliquatenus videtur effectus*: & ideo inter liberos connumerabitur, l. 14. de stat. homin. Ad exitum vitæ pertinere videtur illud Ildori lib. 8. c. 9. ex aliquo fortè antiquo Scriptore: *quem effectum habeat, vitæ qui nascitur*. Antiquus: Glossograph. *Αποτέλεσμα*: Effectus, Euentus. Nostri scribunt, velocum habeat l. Aelia-Sentia, non satis esse consilium fraudandorum creditorum, sed & euentum exigi. Senec. de Tranquillit. lib. 2. Omnia scelera, & ante effectum operis, quantum culpæ satis est, perfecta sunt. Cassiodor. Ep. 31. lib. 4. quæ in aquæ ductu reficiendo probabili cura ex nostra auctoritate suscepit, celeriter ad effectum faciat peruenire. Vet. Interpr. Iudic. 18. & scire possent, an prospero itinere pergerent, & res haberet effectum. Saluian. de Gubernat. Mens enim boni studij, ac pij voti, etiam si effectum non inuenerit coepti operis, habet tamen præmium voluntatis. *Ανευτέλεσμα* dicuntur, quæ ad effectum non perducuntur. Manuel. Commen. Nouell. 2. Iustinian. in Const. de nou. Cod. fac. corrigenda esse, multis retro Principibus visa sunt, interea tamen nullus eorum ad effectum ducere ausus est. Leo Papa IV. ad Episcopos Britannia: efficaciter ad effectum suum retinere, sic & in l. 1. C. si nupt. ex refer. Glossæ iuris: *Εφεκτούμα. εφεκτούμα*. Dicitur autem a Criticis *εφεκτούμα*, Promotus, Processus, Prærogatiua, Processio, Prouentus. Aliquando effectum iuri opponi dicunt, & ita legendum esse in l. 20. filium, de bon. poss. cont. tab. exheredatum effectum, Sed dissentientibus libris, antiquam scripturam ego libens retineo: quamquam eo pacto aliquando hæc vox accipiat, ut in l. 14. §. ult. comm. diuid. Ita effectationem optimè in Florentinis libris scriptum fuisse puto in l. 58. §. ult. ff. locat. licet hanc scriptu-

pturam immutauerint, & refectionem substituerint. Eademque ratione dicimus, ex duobus liberis, eum, qui esset in potestate, solum patriiure civili succedere: cum tamen & emancipato detur a Prætoribus bonorum possessio, illum eundem non in solidum, sed ex parte heredem effectum esse: nempe re ipsa, ἐξ ἀποτελέσματος, ut ait Theophilus. A factio quidem effectus appellatio descendit: sed & factum ab effectu pendet. Harmenopol. Epitom. lib. 1. tit. 1. §. 57. πάντες θεὸν τὸ κεφάλαιον, καὶ τὸ τῆς ὑποθέσεως ἀποτέλεσμα, id. *Est autem factum, caput, & proposita rei effectus*, In Glos. Græc. eadem, sed auctiora: πάντα, ἔργα, καὶ οἱ τρόποι πραγμάτων. πάντων, ἔργων. πάντων, ποίσις, ἢ ἀρίθμησις, ἢ πραγμάτων. πάντων, ἢ ἀρίθμησις, καὶ πράξις. πάντων πραγμάτων γεγονότος, πάντων θεὸν τὸ κεφάλαιον, καὶ τὸ τῆς ὑποθέσεως ἀποτέλεσμα, καὶ ἢ τῆς πίστεως ἀνήκεσα ζήτησις. Mox verò corruptè scriptum, nisi fallor, παντὺς, ἡμερολόγιον, nam παντὺς scribendum apparet. Cum item res, quæ nondum in bonis debitoris est, pignori ab eo data fuerit, deinde verò in bonis eiusdem esse cœperit, & utilis actio exemplo pigneratitiæ datur, l. 5. C. si aliena res pignori data sit, Græci dicunt, ἐξ ἀποτελέσματος videri validè eum oppignerasse. Similes voces usurpant Mathematici, ut apud Firmicum, & Ptolomæum legimus in Tetrabibli. Fulgentius Mytholog. lib. 3. *In Musicis prima Musica, secunda Apotelesmaticæ, & paulo post: In Musicis verò, aliud est harmonia phibongorum systematum & diastematum, aliud effectus tonorum, virtusque verborum.*

De Nuptijs, & Gradibus. De arbitrio nubendi.

Tentata quædam in Ambrosio, quædam restituta. Luci claro reddita obscura

Triboniani sententia.

Cap. XXXII.

Complures sunt in Nuptijs, quæ aliter Pontifices, aliter I. Consulti definiunt. Præcipua sunt, quæ ad Gradus in Stemmata, & ad parentum consensum pertinent. Seio, refractarios esse, qui antiqua I. Consultorum dogmata hodie quoque adstruere nitantur. Obstant in pluribus. Nam Canones aut sugillant, aut contemnunt, aut denique peruersè distrahunt. Plerique ad antiquam diuinam Legem, quasi Iudaicis institutis nobis viuendum sit, hæc reuocanda esse contendunt, quod præsertim de Gradibus in sua Babylone præscribere. Sunt & qui mores obtentui sumant. Varietas sententiarum inter eos, argumentum est simplicissimæ veritatis inter nostros. De his quædam primò dicemus: de consensu parentum dicturi post. Semper consanguinitatis, & Graduum præcipua ratio habita fuit: nec omnia tamen in lege diuina præscripta fuere. *Quanta huiusmodi inuenies* (ait Ambrosius ad Paternum) *non esse interdicta Lege per Moysen edita, & tamen interdicta sunt quædam voce natura?* Admonet autem hic locus quorundam, quæ in hanc sententiam ab eodem scripta fuere, fateor enim, vix alium exstare locum in Ambrosio, qui mihi adeo negotium fecerit, magisue me corserit, quam illa ad Paternum Epistola. Illa igitur præbeat argumenti partem. Principio exponit, quod tractat: Paterni quidem vnanimis mei salutationem legi, sed consultationem haud quaquam paternam, vt velis filio nepotem copulare ex filia: sed nec auo te, nec patre dignam. Itaque quod consulueris, considera. Omne enim quod agere

agere volumus, prius nomen facti eius interrogemus, & tunc vtrum laude, an vituperatione dignum sit, existimabimus. Liber scriptus, vnanimi mei, præterea consolationem, non consultationem, legitur in eodem, qua de re alibi scripsi in his libris. Mox, vt interrogemus, hanc vim habet ea vox, vt vel præcipiat, vel suadeat, & hoc alio loco iam explicauimus. Audiamus alia: si quis desponsata sibi, & tradita vtatur, coniugio vacat, qui alienæ expugnat pudorem, adulterium facit, cuius vel solo nomine reprimitur plerumque tentandi audacia. Hostem ferire, victoria est: reum, æquitas; [ita legendum, non rerum æquitas, vt in quibusdam scriptis, & cufis,] innocentem, homicidium, quod si quis percipiat animo, reuocat manum. In mris. coniugium vocat. Ne qui alienæ expugnat pudorem, adulterium facit, illud confirmat & luo part. 8. c. 101. germana lectio est: quamquam vt cæntones suos consarcinaret, & sententiæ vim adderet, Gratianus retulerit, *fit* ~~con~~ *coniugium vocatur*, can. 38. 27. q. 2. Coniugij nomen Ambrosius ex ore illius, qui sua vtatur, fiducia quadam pronuntiari vult. Iam principio dixerat, facti nomen interrogandum esse. At adulterij nomen, haud ita facilè ex ore adulteri expresseris, ideo dixit, *Ne qui aliena*, &c. Augustin. etiam lib. 15. de C. D. nomina pensitat, & Basilii Magnus in Epistola quadam, vt & Eustathius refert, sanè ratio dicat, vt solliciti esse debeamus, ne violati pudoris, & probrosæ necessitudinis argumentum nomina præbeant. In eodem libro legitur: *quod si quis præcipiat animo*. Equidem nomen si perpendatur, a facinore retrahere potest. At prius reputandum est: quamquam fermè contra fiat. *Sed a Cæsare*, ait Tacitus de Nerone, qui matrem interfecerat, *perfecto demum scelere, magnitudo eius intellecta est* Ille ipso, qui scelus cupiat, sceleris nomen odicit. Phædra apud Senec. Tragic. ad Hippolytum:

Ma-

*Matris superbum est nomen, & nimium potens,
Nostros humiliter nomen affectus decet.*

Eadem apud Ovidium :

*Nec quia pruinis videar coitura nouerca,
Terruerint animos nomina vana tuos.*

Rursus apud Ambrosium in his, quæ sequuntur, Episcopi nomen desiderari suspicabar : Super hoc igitur meam a sancto viro Episcopo vestro expectari sententiam, non opinor, neque arbitror. liber scriptus : Super hoc igitur meam a Sancto Curo Episcopo vestro. Nisi Curus pro Cyro est. Sequitur, quod expedire haud facile possim : Quid enim est quod dubitari queat, cum lex diuina, etiam patruelles prohibeat conuenire in coniugalem copulam, qui sibi quarto sociantur gradu? Hic autem gradus tertius est, qui etiam ciuili iure a consortio coniugij exceptus videtur. Quid ais Ambrosi? Diuina lege patruelles in coniugium conuenire non potuisse? Vide quid asseras, Sanctissime, & iuris tam sacri, quam profani Consulissime Pontifex. Tu hoc me doceas oportet: tu, qui iuri dicundo quandoque præfuiti: me, inquam quem in tua parte scis esse. Illud etiam me anxium, & sollicitum reddit, quod addis: Quod si ideo permissum putas, quia specialiter non est illud prohibitum: nec illud prohibitum sermone legis reperiens ne pater filiam suam accipiat uxorem. Numquid ideo licet, quia non est prohibitum? minime. Quæ verba aliter quidem in libro veteri leguntur, ita nempe: Quod si ideo permissum putas, quia specialiter non est prohibitum sermone legis, reperiens, ne pater filiam suam accipiat uxorem? fortè scriptum fuerat, reperiens ne, ne pater filiam suam ac. vx.? Sanè, quis dixerit, permissum esse, vt auunculus neptem accipiat uxorem, quod specialiter sermone legis interdictum non legatur? nam nec specialiter sermone legis interdictum legitur, ne pater filiam accipiat uxorem: & tamen nefas esse, non est qui neget, igitur & illud malè colligeretur. Sed nodus manet etiam

etiam si hoc pacto legamus, quod id sermone legis interdictum reperitur. Et Paterno quidem fortasse civilis potius, quam diuini iuris consulto, contrarium, Ambrosii, persuadere potuisses: Alij verò, nisi liquidò probetur, non credent. Pugnat, ecce Augustinus, (scis qui vir, & quantus) & pugnat acriter, contra hoc alterum, quod asseris, verbis legis producta. Nam lib. 3 quæst. 58. in *Leuitic. c. 18.* ad illa verba, Turpitudinem patris tur, & matris tuæ non reuelabis, ita scribit: Prohibet cum matre concumbere, ibi est enim turpitudine patris, & matris. Idem Augustin. apud. Iuon. part. 9. c. 16. Hæc locutione concubitum vetuit in his personis: ibi est enim turpitudine patris. Adhuc in maiori sum æstu, & laboro magis, cum eundem Augustinum, priorem etiam illam assertionem de patruelibus impugnare, lego lib. 15. de C. D. c. 16. Experti autem sumus, in connubijs consobrinarum etiam nostris temporibus propter gradum propinquitatis fraterno gradui proximum, quam rarò per mores fiebat quod fieri per leges licebat: quia id nec diuina prohibuit, & nondum prohibuerat lex humana. Verum tamen factum etiam licitum propter vicinitatem horrebatur illiciti: & quod fiebat eum consobrina, poene cum sorore fieri videbatur: quia & ipsi inter se propter tam propinquam consanguinitatem fratres vocantur, & poenè germani sunt. Fuit autem antiquis Patribus religiosæ curæ, ne ipsa propinquitas se paullatim propaginum ordinibus dirimens longius abiret, & propinquitas esse desisteret, eam nondum longè positam rursus matrimonij vinculo colligare, & quodammodo reuocare fugientem (hæc ipsa verba Isidorus expressit, & Alexander II.) Vndè iam pleno hominibus orbe terrarum non quidem sorores ex patre, vel matre, vel ex ambobus suis parentibus natas, sed tamen amabant de suo genere ducere uxores. Verum tamen quis dubitet, honestius hoc tempore, etiam consobrinarum prohibita esse coniugia?

gia? Sensit igitur Augustinus, Consobrinarum coniugia diuina lege non fuisse interdicta. Idemque probabimus ex nuptijs Iacobi cum filijs Laban auunculi sui, Genes. 29. & ex nuptijs filiarum Salphaad cum filijs patru de familia Manasse, Numer. c. vlt. Pergo ad reliqua. Nam & in alijs adhuc offendo. Ait Ambrosius: *Longè diuersa iniuria* (in mss. legitur, *inuidia*.) *Illud tamen licet in veteri testamento legimus, ut aliquis uxorem suam sororem diceret, istud inauditum, ut quisquam neptem suam in uxorem accipiat, & coniugem dicat.* Principio rerum, & gentium, sororum coniugia necessarium fuit admittere, postea tamen exemplum aliquod simile vix reperietur. Nisi dicamus, in veteri testamento Abrahamum uxorem suam *duxisse sororem*, idest pro sorore habuisse, eamque sororem appellasse, Genes. 12. & 20. Itaque in mss. legitur, *sororem diceret*. Sed qui dicemus inauditum, quemquam neptem suam in uxorem accepisse, si Abrahamus Saram accepit? Vetus hæc controuersia fuit, quod alij Saram Abrahami sororem, alij neptem fuisse contendunt, priores sententiam suam probari dicunt ex verbis eiusdem Patriarchæ Genes. 20. *Verè soror mea est, filia patris mei, & non filia matris meæ*. Sed in sacris litteris consanguinei sæpè fratrum, sororumque nominibus appellantur; Genes. 13. & 26. & 29. itemque Tob. 8. & ex ea loquendi ratione, alijsque compluribus, posteriores hoc tollere nituntur. Ad hæc tria, qua ratione responderi possit, ut Ambrosium tuemur, fateor me non satis videre. Postremum tamen hunc nodum aut soluere, aut scindere tentabo, & ad manum est gladius, nam quid vetat nos ex verbis istis conijcere, & suspicari, Ambrosium in eadem fuisse sententia, in qua fuit aliquando Hieronymus, (licet is variauerit) Clemens Alexandrinus, & alij, quibus ea potior opinio visa est, quòd Sara Abrahami soror, non neptis fuerit? Nec propterea necessarium, est ut vera sit, si secundum eam quosdam pronun-

pronuntiasse dixerimus. Quod si hoc minus arrideat, dicamus, Ambrosium inauditum dicere, quod in veteri lege hoc *καθολικῶς* sancitum reperiatur, *Ut quisquam neptem suam in uxorem accipiat, & coniugem dicat*. Diximus *Ut*, quam vim habeat. Abrahami coniugium ante legem fuit. Itaque diceret Ambros. Esto quod Abrahamus sororem suam uxorem duxerit: at singularia res fuit, & fortasse vel opportuna, si non necessaria, vel a Deo probata, si non mystica. Lege verò lata, nec ut neptem, nedum sororem quisquam coniugio sibi copularet, permissum reperitur. Quid si dixeris, reperiri quidem, quod aliquis neptem suam uxorem acceperit: non reperiri, quod etiam coniugem eandem dicere ausus fuerit? Nam Abrahamus hac potissimum de causa trepidavit, & a coniugis nomine abstinuit: quod sciret, gentes non sine horrore hoc intelligere potuisse.

Transgrediamur ad illud, quod de nuptijs parentis, & natæ dicebat Ambrosius. Nam adeo falsum esse dicunt, quod in lege diuina his nuptijs specialiter interdictum non fuerit, ut nulla ratione assertionem hanc defendi posse credant. itaque *μυθηματικὸν εὐαγγέλιον* esse suspicantur. Ego (nisi temerarium sit) cum Ambrosio dicere tentabam, in diuina lege hoc speciali sermone interdictum non reperiri. Nam quæ dicuntur Levitici c. 18. & 20. aut pleraque ex illis, si quis dixerit, *υπεράτιον*, & præcipuè ad nefarias, & incestas coniunctiones, non ita *σφόδρα, & κυρίως*, ad impedimenta matrimonij referenda esse, is quidem ab interpretum communi sententia recederet, sed fortasse non planè aberraret, nec quasi planus, & profanus damnandus esset. Quod tamen ea ratione prolatum velim, ut ad Ambrosij potius defensionem pertineat, quàm quòd ego contra sententiam aliorum id mordicùs, & pertinaciter defendere velim. Sanè ad eam sententiam confirmandam non levis momenti fuerit Ambrosij locus iste, ut interim

dum ipsius defensionem meditatur, eiusdem auctoritate niti videamur. Et scio, Leuitici verba ad facinora & nefarias coniunctiones, alios etiam quosdam trahere tentasse. Sed quod a me proponitur, longè leuius esset. Nam ad impedimenta quoque, & interdicta nuptiarum hæc pertinere crediderim. sed per consequentias. Qui concubitu quarundam interdicat, simul & earundem nuptijs interdicere videtur. At Ambrosius hoc non dicebat, cum specialiter sermone legis connubium patris, & filiae vetitum esse negabat. Nec planè ab hac sententia Augustinus abhorret. Licet enim ad nuptias hæc trahat, veluti dum in quest. 76. scribit, *Quaritur quousque sit intelligenda ista cognatio cum ree longo gradu liceat utique accipere uxorem semperque licuerit*: attamen & ad concubitus nefarios illum respexisse, negari non potest, itaque quest. 65. hoc pacto differuit: *Vnde apparet, illa ita prohibita, ut etiam mortui viris suis, non ducant uxores quarum prohibet turpitudinem reuelare*, intelligimus nimirum, non modo viris viuentibus, ab earum concubitu abstinendum esse, quando matrimonium cum alio consistere nequit, sed si etiam viri earum vixerint. Quod si dederis, verumque prohiberi quidem, & concubitum, & matrimonium, sed adhuc deliberandum esse censueris, vtrum horum specialiter, vtrum tantummodo vi collectionis, & per consequentias interdicatur, & vtrum ab alterutro pendere, disendum sit: hac omissa controuersia, faciliori ratione, & ut opinor, citra inuidiam, hoc enodare tentabo. Cum enim dicitur, *Turpitudinem patris tui, & turpitudinem matris tue, non reuelabis*: illud significatur, ne filius cum matre concumbat. Si rursus dixeris, his verbis, filiae quoque cum patre concubitum expresse prohiberi, negabo licet enim & turpido patris exprimat, illa tamen ad matrem pertinet. Augustinus. *Prohibet cum matre concumbere, ibi est enim turpido patris, & matris*, Nam po-

fva

Secus prohibet & Nouerca, ubi dicit: Turpitudinem uxoris patris tui non reuelabis: turpitudine enim patris tui est, ubi exposuit, quomodo in matre utriusque sit turpitudine, id est patris, & matris: in nouerca autem tantum patris. Quia & manifestò hæc ad matrem relata sunt, cum additum est mater tua est, non reuelabis turpitudinem eius, & in vniuersum cum viro, non cum foemina lex loquitur. Itaque multa, quæ omissa sunt, intelligenda, & rationis similitudine colligenda. Augustin. eadem quæst. 76. Vbi & aliqua non commemorata, intelligenda dimisit. Idem Augustin. Ep. 73. ad Possidium. Nisi fortè quia Belial nominauit, & generalem societatem demoniorum prohibuit, licet Christianos sacrificare Neptuno, quia nihil proriè de Neptuno petimus. Nimirum id falsò colligeretur. Verum est igitur quod dixit Ambrosius, specialiter sermone legis prohibitum non reperiri. Ne pater filiam suam accipias uxorem.

Superest quod postremum est, si retro numeretur, sed in quo primo hæsitauimus, & magis in difficili esse arbitramur. Explicendum enim esset, quonam loco diuina lex, patruelles in matrimonium conuenire prohibuerit, ut Ambrosius asseruit. Quod si quis probare possit, palma in medio posita est. Mihi certè *ἡ ἀδυναμία* hoc adhuc visum est. Ideoque illud subinde mihi succurrebat, de alia, non de lege Moylis Ambrosium id protulisse. Equidem Imperatorum leges & ab ipsis, & ab alijs diuinas appellari, passim occurrit. Theodosianæ verò Constitutionis inferius meminit Ambrosius: & mox quasi profanam legem retulisset, dixit, *Sed prius sacra legis scita interrogemus.* Hoc tamen recipi non potest, cum statim de lege Moylis agens, scribat, *quia cum leuiora interdicta sunt de patruelibus fratribus, multò magis hoc, quod arctioris est plenum necessitudinis, interdictum arbitror.* Et infra tacis docuit, se diuinam ipsam legem Dei, non Imperato-

ris dixisse, cum scripsit: *Sed si diuina te praterunt, saltem Imperatorum precepta, a quibus amplissimum accepisti bonum, haudquaquam praterire te debuerunt.* Nec sanè decet, vt Pontifex, præsertim cum de lege Dei agit, hominis legem, diuinam appellet, quamquam diuina, vel sancta quandoque non absurdè dicatur illa, in qua de rebus diuinis, aut sanctis egregiè tractetur. Iustin. lib. 1. Instit. tit. 22. Quod si quis credat, Ambrosium per diuinam legem, Ecclesiasticam aliquam Sanctionem, & fortasse can. xix. Apostolorum intellexisse, vix probare poterit. Certè, quod pertinet ad canonem illum, etiamsi diuinæ legis nomine censeretur daremus, etiãsi inter Apostolicos sine aliqua hæsitacione reciperemus, verba tamen ad confortinas, aut patruelles non traheremus, aliud suadent verba græca, aliud etiam docet antiquus Interpretas in Codice Canonum: apud quem ille can. xix. est, his verbis relatus: *Qui duas in coniugium sorores acceperit, vel filiam fratris, clericus esse non poterit.* Igitur ad aliud Ambrosium respexisse, dicendum esset. Si quis diligentius animaduertat, quænam lex Numer. c. ult. a Moyse promulgata fuerit, reperiet, occasione filiarum Salphaad constituisse, vt omnes ducerent vxores de Tribu, & cognatione: illis verò præcipuè, veluti priua lege, eundem concessisse, vt nuberent, quibus vellent, tantum vt suæ tribus hominibus, peculiare fuit, vt nuberent, cui vellent, præterea si quæramus, quinam id a Moyse petierint, reperiemus homines fuisse de Tribu Manasse: illos fortè ipsos, quibus filix Salphaad postea nupsere, aut certè illorum consanguineos. Ex quibus colligemus, nec in foeminis, nec in viris voluntatem ad connubium defuisse. Cur igitur id a Moyse petebant? Non aliam fortè ob causam, nisi quod interdictum erat, Ne patruelles in matrimonium conuenirent. Itaque indulgentiam, vel iussum quærebant: vt viderentur præcepto potius paruissse, quàm illud ipsum voluissse,

Ante

ante legem latam, Iacob accepit quidem consobrinas, sed quasi sub-dubirans dixit Laban, *Melius est, ut dem sibi eam, quam alteri viro.* Ad hæc igitur, & ad alia similia fortasse respexit Ambrosius, cum illud protulit. Triplex *ἄπορ* proposui: nec adeo mei plenus sum, ut meliorem, coniectorem adhuc desiderari non credam. Videant doctiores. Et de his quidem hæcenus.

Cæterum nuptiæ inter consobrinos, patruales, amittinos, non semper Iure Romano interdiciæ fuere, quod ostendunt Liuij verba lib. 42. *Cum primum in ætatem veni, pater mihi uxorem fratris sui filiam dedit,* idem docet §. duorum, de nupt. l. 3. l. 17. per adoptionem, §. amittam, de rit. nupt. extant & formulæ antiquorum testamentorum, quæ idem ostendunt in l. 78. Lucius, §. filiam, ad Trebell. in l. 23. & in l. 24. de condit. instit. Charice apud Apul. Metamorph. lib. 4. *Speciosus adolescens inter suos principalis, quem filium publicum omnis sibi Civitas cooptavit, meus aliquam consobrinus, tantulo triennio maior in ætate, qui mecum primis ab annis nutritus, & adultus in diuiduo contubernio domuscula, immo verò cubiculi, torique sancta charitatis affectione musuo mihi pignorat, & diisque nuptialibus pacto iugali pridem destinatus, (sponsalia describit) consensu parentum tabulis etiam maritus nuncupatus ad nuptias, officio frequenti cognatorum, & affinium stipatus, templis, & adibus publicis victimas immolabas.* De hoc ipso quædam leges apud Quintil. in proem. lib. 6. Sed Triboniano quidem obloquitur Theophilus in eod. tit. de nupt. itemque Caius Inst. l. c. 7. nisi Aniani facinus illud fuerit. Certè sæpissimè magna inconstantia variatum, fuisse, docet Augustinus, ut vidimus: docent & alij, vide l. 19. celebrandis, C. de nupt. l. 2. de inst. & subst. l. 1. C. Theodos. de incest. nupt. Vlpian. in Fragment. tit. 5. Tacit. Annal. 12. Harmenopul. Epitom. lib. v. tit. iv. Has nuptias aliquando ex Rescripto petitas fuisse, docet Cassiodor.

dor. lib. 7. Formul. 45. & verba quedam ad has ipsas pertinentia Tribonianus detrahit ex l. 1. C. si nupt. ex Rescrip. pet. Sententias Patrum apud Gratian. videbis: præsertim in can. 20. 35. q. 3. in can. 54. Syn. in Trull. in can. 2. ead. 35. q. 3. Gregorij verba observabam ad Augustinum Anglorum Episcopum: Quedam lex terrena in Romana Republica permittit, ut sue fratris, & sororis, seu duorum fratrum germanorum, seu duarum sororum filius, & filia misceantur. Sed experimento didicimus, ex tali coniugio sobolem non posse succrescere, & sacra lex prohibet cognationis turpitudinem revelare. Hoc vult Gregorius, progeniem ex his coniunctionibus natam, non esse vitalem, aut cito extingui. Levitici c. xx. 20. absque liberis moriuntur, & rursus: absque liberis erunt. An ad hæc respexit Gregorius cum scripsit, experimento didicimus? Non enim omnes ea verba sic ut sonant accipiunt. Augustinus lib. 3. quest. 78. in Levitic. Sed quid est, Sine filiis moriuntur: cum filij ex huiusmodi coniunctionibus, & ante nati sint, hodieque nascantur? An hoc intelligendum est, Lege Dei constitutum, ut quicumque ex eis nati fuerint, non deparentur filij: id est nullo parentibus iure, succedant? Quod etiam iure Civili sancitum fuit, nam ex nefario complexu qui nascuntur, nec filiorum nomine censentur: id est non sunt iusti filij, ut dicit d. l. 1. C. si nupt. ex Rescrip. pet. Equidem si non videntur habere patrem qui cum habent, quem demonstrare non licet, l. 23. ff. de st. hom. id multò magis de his, qui ex nefario complexu nascuntur, dicendum erit. Id etiam in C. Theodos. expressum fuit: *sed neque uxorem, neque filios ex ea editos habere credatur.* Hæc est Augustini sententia. Gregorius, verba Levitici experimento fortasse comprobare dixisset, licet non de iisdem coniunctionibus tractet, & ad id, quod Augustinus obijcit, responderi posset, nasci quidem filios, & ex huiusmodi complexu, sed progenies non facile propagari, idque lapsum anima-

animaduersum fuisse, licet aliquando aliud etiam contin-
gere possit, vt sciamus, comminationes illas esse Diuinā,
non tamen Edictum perperam, aut innotabile, cum Su-
premo rerum Arbitro aliud sedor: Aurelij expositionem
I. Consulcus magis probabit, opinor. Nam, vt diximus,
non iustus filius, nec filius dicitur: non iustus pater, nec
pater censetur. Pater is est, quem nuptiæ demonstrant, h
5. de in ips voc. Ergo is, quem nuptiæ patrem demonstrant,
non possunt, quod sint nefariæ, & interdictæ, pater non
erit. Quæ rationes ostenduntur etiam Tribonianum ven-
ba in §. sed & si quis, de ingen. Sed & si, quis ex matre ma-
fitor libera, patre viri seruo, ingenuo, nihilominus refut-
tur, quemadmodum qui ex matre libera, & incerto patre
natus est: quoniam vulgò conceptus est. Hic enim ille, qui
ex matre libera, patre seruo natus sit, comparatur, & qui
ex matre libera, patre incerto nascitur, si querat, quænam
sit comparationis ratio, dicant hanc esse, sicuti seruus lo-
gitimo iure pater est nullus, ita nullus videtur pater qui in-
certus est, quantum igitur ad patrem pertinet in eo similes
sunt: neuter patrem habere intelligitur, hoc colore vtun-
tur & alibi I. Consul. 43. de adopt. Idemque dici potest de
eo, qui ex interdictis nuptiis nascitur: Rationes vtrius-
que suadere videntur, vt testatorum gradum, sine nuptiis
contrahendis ratio haberi, ultra quos interdictum pro-
ducendum non sit, eleganter Augustinus explicauit, expli-
carunt & alij. Consilium eo præcipue nomine salutare,
quod necessitudinis vim doceat, & charitatem latius exten-
dat. Hoc etiam in bellis gerendis conducere in primis in-
tellexere Romani, vt ait Eustath. in Commentariolo de
duobus Consobrinis, qui duas Consobrinas duxerant. Nam
priusca struendarum acierum ratio hæc erat, vt secusque
tribus, & familias milites in manipulos distribuerentur,
ita firma acies effici credebatur, vt perirumpi, ledique
nulla vi posset, equidem adfectio mutua mortales com-
pellere

pellere solet, vt in discrimine fortiter faciant, non solum
 & virtutem ostendant, vel vt se ipsos ab iniuria, & a morte
 vindicent, sed & vt necessitudine sibi iunctos defendant,
 & tueantur. Adderem exemplum antiquius, non Roma-
 num, sed Græcum, si hoc dum non esset, & honestum cre-
 derem. Cum verò progenitorum virtus, quam in poste-
 ros transfundi, & deriuari docent lineamenta, oris, &
 habitudinis similitudo, mores, & alia, sensim in propa-
 gatione minuatur, ritè, rectèque institutum fuit, vt certus
 modus nuptiarum interdicendarum poneretur. Cuius va-
 riæ sunt rationes, vt diximus ad Mundi, & Hominis ætates
 veteres respiciebant, vt Isidorus: ad cognationis memo-
 riam, aut cognitionem alij, vt in can. 32. Vuormationis.
 Concil. seu ad lineamenta affinitatis, quæ generis succe-
 ssione cognoscantur, vt in c. 5. Concil. Toletani II. Deni-
 que ad quattuor humores, vel ad quattuor elementa, inter-
 dictum ad quartum vsque Gradum supputatione Cano-
 nica, non absurdè referri posse censuit Innocent. III. in
 Concil. Lateranens. c. pænult. de consanguin. & affin. quæ
 ratio Canonice Sanctionis, licet princeps non sit, physica
 tamen est, & satis humane naturæ respondet. Eustathius
 eodem loco ait, Consentaneum esse, vt dicamus, Legis-
 latores in huiuscemodi Sanctionibus ad varia exempla res-
 pexisse; præcipuè verò ad illius lapidis vim, quem magnete-
 tem vocant. Nam ferrum, quod primò lapis hic contigit,
 firmitus adhæret: quod rursus hoc tangit, iam minus: quæ-
 que deinceps, semper minus, vt extremo contactu remissa
 admodum, & hebetata vis illa cognoscatur. Adderem &
 alia, præsertim de diuersa supputandi ratione: nisi ad reli-
 qua ex his, quæ proposui, properandum esset.

De consensu enim aliquid dicere decreui, sed præmo-
 neo, ad præscriptum iuris civilis. Itaque si quidrum ex
 alijs, tum ex antiquis Patribus ad hanc rem attulero, sic
 accipiendum erit, tamquam ad antiquas leges, & profa-
 nas

nas functiones & ipsi respexerint. Nam in re ipsa, qui ius civile sequuntur, aberrant. Ecclesiae iudicio standum est. Cum igitur filij-familiarum nuptias contrahunt, parentum in quorum sunt potestate, consensum desiderari, antiquum est dogma I. Consultorum. Quin etiam *iussus*, ne dum *consensus*, praecedere debet, si Tribonianum audimus, tit. 10. lib. 1. Hæc verba Interpretum aures lancinarunt. Obijcitur l. 5. si vt proponis, & l. 12. nec filium, C. de nupt. Vtraque frustra. Ego Triboniani verba sic accipio, vt nihil noui hoc iure contineri, ostendere velit, immo mitius agere, minusque vim suam exercere, quam ratio dicter. Hoc nempe vult: Si tam civilis, quàm naturalis ratio spectetur, non modò id æquum esse, vt consensus a patre præstetur, verùm etiam hoc ampliùs, vt iussus præcedere debeat: *intantum vt iussus parentis præcedere debeat*. Dicat civilis ratio, patria nempe potestas, qua filius-familias seruo comparatur, vt in omnibus ad patris-familias præscriptum se gerere debeat, dicat naturalis, cum iure gentium filij parentibus parere habeant, l. 2. de iust. & iur. ideoque iussus exigitur, cum obsequium debeatur, præsertim in re tanta, quantam matrimonium esse constat, quo pater per filium vniuersæ posteritatis spem complectitur. Nunc autem leniter admodum, & benignè iure civili consensus sic exigitur, vt satis sit, si parens postea consenserit, aut non contradixerit, l. 5. l. 7. de sponsal. Quidam hic *iussum* pro *voluntate* accipi volunt, vt & in l. 28. si suspecta, §. quoniam, de inoffic. test. sed obstat l. 11. 12. 13. de his, qui not. inf. Præterea nodus adhuc maneret, si voluntas præcedere debeat: Nèc audio Paraphrastem scribentem: *ἡ δὲ πατρὸς ὑγιὲς κέλδωσι, τῆς δὲ πατέρα σαλευν.* Quod Glossema, verba Triboniani admittere non puto. Iussus non est vbi quid factum est, sed antequam fiat, Præterea, propter educationem parentibus hunc honorem idem Græcus I. Consultus deberi vult: non ego. Hæc patriæ

Mistell. Brud. Tom. 4.

Q q q q

potesta-

potestatis potius ratio est, ut quibusdam placuit: quamquam potestatem ad patres præcipuè pertinere, aliud etiam suadeat, ut aliud Analectum ostendit. Patria verò potestas honoris huius ratio civilis est, ut prædiximus. Dices, ita manifestò colligi, illam ipsam educationem honoris huius causam esse, propriam tamen ratio non est, nisi patria potestas, quæ ad fœminas non pertinet. Maior est latitudo illius rationis, quæ in educatione consistit, aut rationes prædictæ id ipsum continent, aut matri quoque honor hic deberetur, & amplior. Hæc enim de prole certior, eiusque maior & labor, & amor. Aristot. δοκᾷ δὲ τοῦ μὲν πατρὸς ἂν πονεῖν εἶναι, τοῦ δ' αὖ ποιεῖν ἐργῶδες. διὰ ταῦτα δὲ καὶ αἱ μητέρες φιλοτεκνότεραι. ὅτι ποιοῦν γὰρ ἢ γέννησις, καὶ μᾶλλον ἴσασιν ὅτι αὐτῶν. Nunc autem constat, non deberi. Venus apud Apul. Metamorph. lib. 6. *Impares enim nuptiæ, & præterea in villa sine testibus, & patre non consentiente factæ, legitima non possunt videri: ac per hoc spurcius iste nascetur.* Dixit, *patre non consentiente*, non dixit, *matre*; licet mater indignabunda loqueretur: quod nempe civilis ratio patris potestate nitatur, l. 2. de rit. nupt. Ideo a Triboniano quoque dicitur, *quorum in potestate sunt*; & mox, *parentis*. Dixit, *impares*: quia Ordines legitimè non coniungebantur cuiusvis conditionis fœminis, l. 44. l. Iulia, l. 49. observandum, de rit. nupt. De alijs Dignitatibus plura Græci *ῥησις* lib. 28. Idem eodem libro: *Iam facio nuptias non impares, sed legitimas, & iure civili congruas.* Illud etiam, veluti crimen obiectum, *in villa*: sed cum adiuncto, *sine testibus*: quasi clandestinæ nuptiæ fuerint. Idem, in Apologia Pudentillæ obiectum refert, *sexagesimo. anne ætatis ad libidinem nupsisse, & quod in villa, ac non in oppido tabula nuptiales sint consignata.* Alterum mox imple diluit: quod nempe in villa nuptiæ celebrarentur, ne ciues ad sportulas conuolarent. *Ceterum lex quidem Iulia*, inquit, *de maritandis Ordinibus, numquam scilicet in hunc modum inter-*

inter-

interdicti, VXOREM in villa ne ducito. Primum frustra obijceretur hodie, ob l. pænult. C. de nupt. Olim crimen erat, & varium, pro legum, & temporum varietate, pro ætate conuenientium, vt constat ex Vlpiani Fragmentis, alijsque compluribus locis. Sed ad Tribonianum reuertamur. Intantum enim *iussus* parentis præcedere debet, vt licet satis sit, si postea consensum præstiterit, nuptiæ tamen ante consensum non intelligantur, sed ab eo tantum tempore, quo consenserit, nec retro trahatur rati-habitio, l. 13. si vxor, §. si quis vxorem, ad l. Iul. de adulter. Orientales ex Constitutionibus: *Nuptia namque non sunt nisi consentiant, qui coniunguntur, & qui eos in potestate habent.* Basilus Magnus: *puella præter patrum sententiam nubentes, scortantur.* Eiuldem Basilij Canon apud Harmonopulum ita relatus in Epitome Canonum. *Nuptia sine consensu eorum, qui habent in potestate, sunt scortationes. Igitur neque patre, neque domino viuentem ita conuenientes, culpa earent.* Huic rei medicinam facit eorundem, si sequatur adensus. Orientales ex eodem Basilio: Licet autem parentibus in gratiam redeuntibus emendari videatur, quod factum fuerit, non tamen statim in communionem recipiuntur, sed tribus annis pænitebunt, quandoquidem non accedentibus his, qui in potestatem habent, aliquando in scortationem nuptiæ inciderunt, ex eo verò tantum tempore confirmantur, quo coniunctioni domini annuerint. Illud facundia tua tempestiuè submonabitur, Legem esse disponentem, si per triennium ignoretur, vbi pater degat, & an superstes sit, licere filijs eius vtriusque sexus legitimas contrahere nuptias: si verò ante triennium captiui, aut absentis filij nuptias celebrauerint, constet autem, patri personam non improbari, nuptias ratas esse. Cur igitur non rescinduntur huiusmodi nuptiæ? ob publicam vtilitatem, inquit Paull. sent. lib. 2. tit. 19. Ergo imperfectam legem illā dixere, merito: namdamnat

Q q q q q 2

quidem

quidem huiusmodi nuptias, sed non dissolvit: negat retrahere parentum rati-habitionem, sed illegitimam prioris temporis consuetudinem non castigat. Canonistæ Græci, punita scortatione, minùs perfectam ex imperfecta reddere videntur. Sed hoc non est ex iure civili. Locus ille ex Canonibus Basilij desumptus est. Bassamon in Commentario notat, eo casu non obtinere, quod dici solet, *Quæ ab initio non valent, tractu temporis non convalescunt*. Præterea sic parentis consensus exigitur, ut nepote uxorem ducente, & filius consentire debeat, non solus avus: neptis verò si nubat, voluntas, & auctoritas avi sufficiat, l. 16. oratione, de rit. nupt. Quæ non unam videntur habere rationem: nempe, sicut in adoptione, ne invito suus agnoscat hæres, l. 6. de adopt. seu ne aucta familia, cum in patris potestatem post avi mortem filij recidant, aliquam ipsius substantia iacturam sentiat, l. 28. tam dementis, C. de Episcop. audient. Sed nec, nisi parentibus volentibus, nuptiæ renouantur, l. 18. nuptiæ, de rit. nupt. Quod intelligemus pro civili ratione, de liberis, qui sint in potestate, l. 25. filius, eod. l. 3. §. si emancipati, de bon. poss. contr. tab. Dices, licet in potestate non sint, superest naturalis ratio iuris gentium, quæ nec emancipatione, nec alia qua civili ratione labefactari potest, l. 8. iura sanguinis, de reg. iur. Dicam, emancipationem ita laxare, & remittere naturæ vincula, licet solvere nequeat, ut patria potestas intendit, & adstringit: Dicam, naturæ rationem *suadere*, (quo verbo & Tribonianus utitur) idest, quasi honestum exigere, ut & Pontificij Iuris Interpretes dixerent, non tamen ad id cogere, aut veluti omnino necessarium requirere: ideoque dissimulandum esse. Itaque ratio civilis, idest patria potestas præcipuum videtur momentum habere, non iniuria, nam nec temerè potestatis vim remittunt, & onera sentiunt parentes. Scholiastes ad can. 6. Carthaginens. *Interdictum est etiam Sacerdotibus,*

ne illorum parentum oblationes recipiant, quibus scientibus filij in potestate positi seortantur. Nam eorum, qui in (alterius) potestate positi sunt, delicta, ad eorum dominos referantur, ut ait B. Ioannes. Et in can. 35. eiusdem Carthaginens. definitum fuit, Episcopum, aut Clericum, qui ante statum ætatis, aut morum, filium emancipauerit, delictorum ab eo admissorum participem esse. Fœminæ tamen, licet in potestate non sit, aliorum aliquando consensus necessarius est: ut si minor sit xxv. annis, de sententia patris nubere habeat, l. 18. l. 20. C. de nupt. Igitur in mulieribus plenæ ætatis Constitutio locum non habet, sed suo arbitrato nubent, cur hoc expressum non fuerit, dicemus postea. De posteriori constitutione agendum est. Aiunt Imperatores: In coniunctione filiarum in Sacris posterarum, patris expectatur arbitrium, sed si sui iuris puella sit, intra quintum, & vicesimum annum constituta, ipsius quoque adsensus exploretur. Accursius ait, ipsius patris-familias. Sed hoc fortè Constitutio vult: Si filia sit in potestate, parentis arbitrium expectandum esse: sin minus, ipsius quoque filiæ voluntatem explorari debere. Græci dicunt, communi sententia, & patrem, & ipsam in matrimonium consentire oportere: & priorem x lxx. Constitutionem secundum hanc xx. intelligendam esse. Lege Regia nominatim in filiam parenti vitæ, necisque potestatem datam fuisse, didicimus ex antiquis fragmentis apud Collatorem, tit. 4. & sexus imbecillitas hæc satis suadet. De Viduis quoque idem constitutum: si quidem, etiam si emancipationis libertate gaudeant, tamen in secundas nuptias sine patris sententia non conuenient. Vult ius ciuile, Viduas minores ita nubendi arbitrium habere, ut sine patris tamen sententia non nubant: nuptiarum verò Virginis, vnius patris-familias arbitrium esse. Sic Paullum intelligo, cum in l. 13. de sponsal. scribit: filio-familias dissentiente, sponsalia nomine eius fieri non possunt. Sic Terrentium accipio

accipio in l. 21. de rit. nupt. Non cogitur filius-familias uxorem ducere, qua ratione ista dicuntur? Nam nemini dubium est, omnes consentire debere, idest tam eos, qui coeunt, quàm eos, quorum in potestate sunt, l. 2. cod. l. x. 1. de sponsal. Sed ideo dicuntur, quod non idem ius prorsus sit in filia-familias, & in filio-familias, illa consentire intelligitur, neque semper dissentire a patre potest, nisi vno tantum casu, si indignum moribus, vel turpen sponsum ei pater eligat, quem vnicum casum notauit Vlpian. in lib. singul. de spons. vel, vt Græci referunt, de dotib. l. 12. sed quæ patris, de sponsal. ex quo inferunt, Extra eum casum cogi consentire. Sed licet cogatur, tamen illud ipsum maluisse videbitur, ne dicamus, matrimonium intestinuiros esse contractum, nam & voluntas coacta voluntas dicitur, l. 22. si patre, de rit. nupt. & qui dissentit, invito haud extremè opponitur, l. 45. in eo iure, §. deinde, cod. Matthæus Græcus Canonista obseruat, filium etiam in sacris positum, a patre cogi non posse, vt matrimonium contrahat, si in castitate degere voluerit. Quod adeo verum est, vt licet Theologi censeant, non posse filium citra culpam ad patris præscriptum, matrimonium recusare, si parentis maximè intersit, attamen id intelligendum esse dicant ex hypothesi, si nempe filius alium statum sequi, & a matrimonio abstinere non constituerit, quid si & hoc constituerit, pater tamen adeo sit inops, vt non aliter viuere possit, quam si filius certum matrimonium contraxerit? Dicendum est, Patri subueniendum esse. Hoc pietas exigit. Patria potestas iure diuino hanc vim non haberet. Nam per matrimonium quodammodo filius alteri mancipatur, & in seruitutem traditur, nempe propter coniugij vinculum, non igitur a patre cogetur. Equidem, parentes liberos distrahere posse, iure civili constitutum fuit, sed & nos iam diximus, cogente necessitate filium in hoc etiam patri audientem esse oportere. Quis dixerit, ex hac eadem

dem ratione sequi, ut filius citra sententiam patris matrimonium contrahere nequeat, si sit in potestate, nam videtur se ipsum patri adimere, & coniugi mancipari. Si ad ius civile referas, verum est. Sed Pontifices in re sacra, in re tanta consensum cōtrahentium requirunt. Hoc etiam præscriptum Tridenti. Hoc seruandum. Si qua ex his, quæ retulimus, ad diuersam sententiam pertineant (iterum monito) ad ius civile referenda sunt: etiam quæ Basilii Magni scripsit: nam & huic ius civile præ oculis erat, ut opinor, nec adhuc fortè ea tempestate hæc ita rata erant, aut tam apertè in Ecclesia constituta. Quin etiam seruos ipsos, vel citra domini sententiam in matrimonium conuenient. Nam a Mysterijs neque liber, neque seruus arcendus est, ut ait Hadrianus, c. x. de coniug. seru. Sanè id ipsum non solum ab Ecclesia, sed etiam ab Alexio Comneno Imperatore præclarè constitutum fuerat Nouella v. inter editas, exstat etiam inter Constitutiones Imperatorias Orientalium. Ad ea, quæ ex Basilio afferuntur, eodem pacto respondebimus. Æquissima verò mihi videtur sententia eorum, qui dicunt, filium non posse citra culpam clam patre matrimonium contrahere, sed illum ante consulere debere: mox, etiam si dissentiat, suum arbitrium sequi. Quod licèt de sceminis quoque dicendum sit, multa tamen ab his præterea pudor exigit, licèt lex, aut Ecclesia non dicat. Equidem, ne arbitrium parentes negligentiores reddat, & diutius quàm par sit, nuptiæ protrahantur, etiam iure civili sancitum fuit, ut cum ad 25. annum filia peruenerit, non imputetur ei, si peccet, aut nubat, dum libero nubat. Iustinian. Nouell. 115. c. 3. Dicitur autem id non imputari *els εχρησισιαι*, non autem quod honestum planè sit, filiam sine parentis voluntate nubere. Nec immeritò. Nam contrarium potius Virgines decet, propter cultum verecundiæ, quem D. Ambrosius non solum exigit in virgine, verum etiam in vidua.

lib.

lib. I. de Abraham cap. vlt. De virgine ait: *illa iudicium exspectat parentum: ut in d. l. 20, C. de nupt. patris exspectatur arbitrium*, postea subdit: *non est enim virginalis pudoris eligere maritum*. Addit Euripidæum testimonium, quod Hermione dicat,

Νυμφόματόν μὲν ἔσμιεν πατὶρ ἐμὸς μερίμναν ἔχει,
 Ἢ δὲ ἐμὸν κρίνειν ταδε.

Sponsalia mea pater curabit meus.

Nec meum est, hac arbitrari.

De vidua verò ita scribit: *Mulier etiam, qua amisso citò marito, adolescentula laqueum infirmitatis suae timet incidere, si vult, nubat: tantùm in Domino, ut electionem mariti parentibus deferat, ne appetentia procacioris existimetur auctor, si ipsa de nuptiis suis electionem sibi vendicet, expetita enim magis debet videri a viro, quàm virum ipsa expetisse, verecundiam pramittat antequam nubat, quoad ipsum coniugium plus commendet verecundia*. Ambrosius & in virgine, & in vidua hanc verecundiam requirit. Imperatores pariter de vtriusque pudore solliciti, iudices etiam partes suas interponere volunt: tunc nimirum, cum foeminae patre destitutæ sententiam de nuptiis ferre a lege permittitur, ut si nolit, vice sua iudex deliberet. Hodie formè Iudices facessunt, Viduæ minùs erubescunt, Virgines quoque facillimè arbitrantur.

Rursus sub-notata quadam de Arbitrio, de Raptu, de Nuptiis dilatis. An pater docet, An exhaeret filios, qui contra sententiam ipsius in matrimonium conuenerint.

Cap. XXXIII.

SI quis animaduertat, quot malorum Iliades excitare possit vis in matrimonijs contrahendis, Ecclesiasticam
 Con-

Constitutionem, quæ contrahentium consensum, & arbitrium totum facere vult, non solum sanctam, sed etiam Reipublicæ salutarem esse constituet. Indè nimirum raptus, inde fugæ, indè iurgia, & hostiles zc Eteocleæ, si conuenerint, inter coniuges, contentiones, & simultates: vt omittam adulteria, & foediora mala. Balsamoni tale facinus aliquando proponebatur: *Fœmina quædam, cum proprio patre cogente, in viri manum legitime conuenire deberet, gnara cautionibus scriptis, coniugium a patre nuntium fuisse, rem, vt probè confecta erat, cuidam amatori suo indicauit. Cum verò volens rapta mox ab amatore fuisset, Balsamon legitimam, canonicamque sanctionem intentat. Et raptus quidem poenas durissimas esse, iure ciuili sancitum fuit, l. vn. C. de rapt. virg. Nouell. 143. & 150. vt alibi scripsi, sed eo magis cauendum est, ne coniuges cogantur. De poenis huius criminis agit & Attaliar. tit. 84. Quæ Psellius in Scholio quodam addidit, non sunt ex Constitutionibus Iustiniani, sed ex Nouella Leonis: *Vim puella inferens, & barbaricè cum gladijs per vim illam rapiens, gladio puniendus. Si quis vero sine armis puellam rapueris, & publicationem patitur, & manus ei abscinditur. Vel potius, non patitur publicationem, sed saltem ipsius patrimonium vniuersum violata adiudicatur. De poenis Canonicis, Basil. Magn. in can. 22. 30. 37. Balsamon in Commentar. & alij. Sed recens plura Tridentis quæ præcipua nobis sunt. Nam ad consensum contrahentium referendum videtur, vt nullum consistat matrimonium inter raptorem, & raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nec separata, & in loco libero, ac tuto collocata fuerit. Quod etiam diximus, ex Nouella Iustinian. vt Virgo post annum 25. nubat, cui velit, confirmauit Basilii Macedo, non ita tamen vt liceret ei in quemcumque vellet se coniungere, sed, si pater negligens esset in ipsius nuptijs promouendis, vt ad Præfectum, vel**

Miscell. Erud. Tom. 4.

R r r r r

Quæ.

Quæstorem, in Prouincijs verò ad Præsidentem rem deferret qui patrem cogerent, vt & nuptui filiam collocaret, & dotem præstaret. Quæ licet hodie nullam vim habeant, cum filiarum sit arbitrium, & honestum tantummodo dicatur, vt parentes consentiant, quia tamen re ipsa sæpè contingit, Virgines a nuptijs arceri, ex vsu esset, vt Magistratus ex officio in parentes, ac adgnatos intempestiue a nuptijs virgines cohibentes caute inquirerent, & prudenter, ac sine turbis vulgarium iudiciorum causas cognoscerent, sed cognitionem ad Antistites Ciuitatum potius pertinere crediderim. Ad consensum etiam pertinet, quod quæri solet, An pater filios exhæredare possit, si contra sententiam, & voluntatem illius matrimonium contraxerint, & olim quidem, non dubium est, iure suo utebatur parens, qui ob hanc causam exhæredabat, l. 3. §. si emancipatus, de bon. poss. contr. tab. Hodie verò dicendum est, non posse. Matrimonij enim arbitrium filij non haberent. Sed nonne pater saltem ante consulendus, & illius voluntas exploranda, & quasi prætentanda? verum est, sed si pater reluctetur, arbitrium tamen filium sequi posse, dicebamus. Quid si nec patrem consuluerit? peccare dicemus, sed in peccantem nullam humanam sancitam esse poenam, non rectè facit: nec tamen punitur, quod non est nouum, l. 14. & si quis, §. Diuus, de relig. & sumpt. fun. Idemque dicendum de filia, quæ indigno nubat, non enim ob id exhæres erit. Olim aliud dicendum erat, cum filia citra sententiam patris nubens stuprum admittebat, nam ex legitima causa exhæres erat, cum in corpus suum peccabat, Nouell. 115. De his, qui contra sententiam patris in matrimonium conueniant, Nouella non loquitur. Quid si lex aliqua alicubi diceret, vt filia sine paterno consilio nubens exhæredari possit? non enim arbitrium nubendi tolleret, sed consilium petendum esse præscriberet, & honestum est, igitur hoc improbandum non videtur. Et
illud

illud controuersum est. An pater dotem præstare teneatur filie indiguo nubenti. Sunt, qui velint, omnino teneri. Sed ita ne dicemus, patrem cogi, si coniuges abundent, si alimenta habeant? Nam filia in patris necem nupsit: nam familie vniuersæ notam inussit. Fortasse non errant, qui ad dotem præstandam patrem dicunt non esse cogendum, si vtrique coniugi alimenta, & cætera liberorum onera supersint, l. 5. §. non tantum, de agnosc. & alend. liber. Extra causam hanc certè pater dotem præstabit.

De furore, redhibitione, & separatione. Enthusiasmus, εορροϊσμός. Cap. XXXIV.

AIT Vlpianus: *Interdum tamen, inquit Viuianus, vitium corporale usque ad animum pervenire, & cum vitare: veluti contingeret ορροϊστικῶ, quia id ei ex febribus acciderit, quid ergo est? si quid sit animi vitium tale, ut id a venditore excipi oporteret, neque id venditor, cum sciret, pronunciaffet, ex empto cum teneri, l. 1. §. apud Viuianum, de Aedilit. Edict. quid sibi vult, cum ait, quia id ei ex febribus acciderit? Dicant Medici. Nam freneticus non est sine vitio corporis, id est sine febre. Galenus in primum Prorrhet. Hip. com. 1. sect. 2. ορεῖ τιν δ' οὐκ ὀνομάζουσιν ἀρδὴν πυρέσσειν, καὶ τὴν διηνεκὴν τῆς παραφροσύνης. τὸ διηνεκὴ δ' ἐστὶ τῆς παραφροσύνης ὅταν πυρετὸς γένηται, ἢ ὅταν πρὸς τιν γυναικὸς μὲν & sectione 4. ορεῖται ὀνομάζεσθαι πᾶσιν ἀνθρώποις ἰσχυρῶς διαθεσῆς, ἐν ᾗ τὰς φρενας ὀρῶσι βεβλαμμένους, ἀσθενεῖ καὶ νοῦν, καὶ διάνοιαν ὀνομάζουσιν.*
Celsus lib. 2. c. 1. Insaniam febricitantium ορεῖται appellat.
Idem lib. 3. c. 18. Primam insaniam partem aggrediar, quæ & acuta, & in febre est: Græci ορροϊτικὴν appellant. ἢ ἀκρῶς ex flaua nascitur bile, & distat a delirio, quod hæc perpetua sit. ἢ μὲντοι ορροϊτικὴ δὲ παραμένει, ait Trallianus lib. 1. c.

13. Igitur qui aliquando ex febribus delirauerit, non redhibetur, & id voluit Vlpianus, dum dixit, *sicuti si aliquando febrem habuit*: Nam huic comparat *fanaticum*, eumque qui circa fana bacchatus sit, ἐνθουσιῶν, qui deo plenum se adsimulauerit, id verò sæpe ex atra nascitur. Aduar. lib. 1. c. 35. ὁ ἴδιος γὰρ δοκοῦσιν ἐπὶ μέζονός τινος ἐφορᾶται δαίμων, καὶ πορεύειν ὅσον πυρῶνται τὰ εἰσόμενα, καθάπερ εἰς ἐνθάδοντες. *Vim maiorem*, licet in re diuersa, & I. Consulti dixere, & πορεύειν Vlpiano ibidem est *profari*. Enthusiasmum graphicè describit Galenus in Definit. Medic. Ενθουσιασμός ἐστὶν, καὶ ὡς ἐξίταται τινὲς ἐπὶ τῇ ἐπὶ θυμῷ ὡμιωρῶν τοῖς ἱεροῖς ὁρῶντες ἢ τυμπάνων, ἢ ἀνλῶν, ἢ συμβόλων ἀκούσαντες. nescio an Galenus scripserit: ἢ κυμβάλων ἀκούσαντες. Lamprid. in Heliogabal. *iacēbant caput inter praeisos fanaticos*. Ex his intelligimus, cur Vlpianus item dixerit, *etiamsi per luxoriam id factum est*: Nam aliquando ex bile infecta prouenit, nec tamen adnumeramus inter vitia corporis, sed animi. Tumidos aliquando, & nugaces risi: eos dico, qui cum præcipuè sequioris sexus ferocientem aliquam viderint, statim hominem miseram excantatam, clamant, & ad philtra rem referunt, quod sine febribus contingere aduertant: cum tamen plerumque humores peccent. At mirabile, non redhiberi bacchantem, aut delirantem, etsi circa febres, summa ratio est, quod Edictum non contineantur nisi vitia corporis, datur tamen aditio ex empto, l. 1. l. 4. cod. Hanc differentiam luculenter explicat Galenus lib. 3. de com. 3. sect. 45. Et comm. 2. sect. 55. verba Senis explicans ait: *μανίας καλῶ τὰς ἀνὴρ πυρετὶ παραφροσύνας*. Peccat verò atra frequenter ex mutatione flauæ, cum hæc nimirum exusta in eam mutatur: vnde *Mania*, ἐπὶ ἣν θηριασμοὶ ἐκμαίνονται, ὥστε καὶ τὰς αἰσθητικὰς ἐργασίας ἀποστερηθῶσιν αὐτοῖς διαχειρίζεσθαι, ait Aegin. lib. 3. c. 14. quam appellat flauam ἐκφυσιτικῆς Aegineta, Galenus in primum Prorrh. com. 1. sect. 14. *κατοπτιζέσθαι* dicit, ex qua ἐκστασις μελαγχολικῇ, *melancholica*

licæ mentis abalienatio. Quod verò dicit Aegineta, ferarum more effrænes ægros reddi, & violenter agere cum his, qui temerè occurrant, & de Lycanthropia, Vlpianus pariter describit in l. 22. si cum dotem, §. si autem tantus, D. sol. matr. *si autem tantus furor est, ita ferox, ita perniciosus, ut sanitatis nulla spes supersit, circa ministros terribilis, &c.* quo casu marito permissum repudium mittere (ad Leges, non ad Canones hæc referenda:) Nam siquidem intervallam furor habeat, vel perpetuus quidem morbus est: tamen ferendus his qui circa eam sunt, tunc nullo modo oportet dirimi matrimonium, inde dicitur, quod furor contrahi matrimonium non finit, quia consensu opus est, sed recte contractum non impedit, l. 16. oratione §. fin. de rit. nupt. idem de concubinato iure civili dicendum est, l. 2. de concubinis: & notat Anonymus Θεσιδικ. lib. 28. Postea verò Leonis Philosophi, & Nicephori Botoniæ Nouellis certum spatium constitutum fuit, intra quod propter furorem non liceat, coniuges separari. Orientales sententiam referunt: exstat etiam utraque inter Leonis Constitutiones Nouell. 111. & 112. Quod si a dæmone aliquis ex coniugibus fortè vexetur, vetant Leo, & Constantinus hac de causa separari, Nouella 3. in fine Vetat & Petrus Alexandrinus. can. xv. Ο δαemonῶσαν ἔχον γυναικα, εἰ ἄλλω λήψεται, μοιχᾷται. Qui uxorem habet a dæmone obsessam: si aliam acceperit, mœcatur. Ad quæ Scholiastes notat, Leonis Nouellam permittere diuortium. Sed fortè negatio illi, aut Librario excidit: Sanè nec Pontificio iure matrimonium ex eo dissolui potest. Huic Analæcto Coronidem addamus: Nam ut Galenus φρενῖτι dicit quando φρένας læsas videmus, ita e contrario σωφροσύνη dicitur quando incolumes φρένας habemus. Aristoteles quidem lib. 6. c. 5. Ethic. Nicomach. σωφροσύνην dici vult, quasi σώζουσαν τὴν φρόνησιν quæ sententia Platonis est in Cratylo. σωφροσύνη δὲ inquit, ἡσυχία ἢ νῦν δὴ ἐσθὲρμος ἐστίν, φρενῆσιν. sed istud

istud quibusdam minùs placuit. Aliiter Isidorus Pelusiota Ep. 266. Σοφοσύνη κυρίας ἔσται ἡ ἀντιδική λογιζομένη τῇ μανίᾳ, παρά τὸ σόας ἔχον τὰς ορίνας. idest: Σοφοσύνη proprie dicitur, qua furori opponitur, quod mens incolumis habeatur, & ita ibidem dicit Pelusiota, Apostolum opportuisse σοφουμένου τῇ μανίᾳ, quo loco respondet Præfecto, τῆς φράσεως τῆς ἑστέας c. 26. inquit Præfectus, μάνη Παῦλε, τὰ πολλὰ ἐγγράμματα εἰς μανίαν ᾤητρίκει. Paullus verò, εἰ μὲν νῦν οἱ κερταῖοι, κρατῖσι αἴσθησι, ἀλλὰ σοφουμένων, καὶ ἀλλοθι αἱ εἰρήματα ἀποδοθῆναι.

Cera. Rubrica. παραπλάσματα. Cap. XXXV.

CERIS quoque imagines fingere, pingere est. Plinius, alijque docent. Itaque inter instrumenta Picioris ceras in primis Marcianus ponit, l. 17. item Picioris, de instr. vel instr. leg. Antesignanis verbis, & litteris ceras coloribus variegatas appingebant βιβλιόγραφοι. Minio in primis utebantur, fortè nec sine mysterio, ut innuit Prudentius contra Symmachum:

— aut cur Rubrica minitur,

Qua prohibet peccare viros. —

Isidor. lib. 19. c. 17. *Rubrica vocata, quod sit rubra, & sanguinea proxima.* Hinc etiam *Rubra maiorum leges*, apud Iuvenalem Satyr. 14. & licet non modo legum, sed & aliorum librorum exordia minio interstinguerentur, l. Consultorum tamen vox propria, & antiqua est. Apud Persium *Masuri Rubrica*, notant viri docti, ceris antiquos Criticos usos esse, cum Notas libris appingerent, quas παραπλάσματα dicerent. Hesych. παραπλάσματα τὰ κυρία καὶ ἑπὶ τῷ βιβλίῳ, quod & antea didicimus ex M. Tull. ad Attic. lib. 15. *His litteris scriptis, me ad euntiaξας dedi: qua quidem vereor, ne miniata cerula tua notanda sint: ita sum μετεωρος, & magnis cogitationibus impeditus, &* lib. 16. *Notrum opus tibi probari later: en que ante ipse posuisti* qua

qua mihi florentiora visa sunt tuo iudicio, cerulas enim tuas
miniaturulas illas extimeſcebam. Aliter uſus eſt Democri-
tus, ut eſt apud Virruu. lib. 19. c. 3. In Gloſſis: *Rubrica*, &
Robrica, ſcriptum, *μῦλτος*, & alio loco: *Rubrica*, *μὴ μῦλτος*;
ſi ſcriptura ſana eſt.

*Explicatur c. 1. inter l. 2. de bon. eor. qui
ante ſent. & l. 29. de iur. fiſc.*

Cap. XXXV 1.

MACER libro 2. Publicorum, Seueri, & Antonini
Reſcriptum retulit: cuius ſententia eſt, ut qui a
latronibus nominati, corruptis accuſatoribus vixerint, hæ-
redibus deſenſionem non relinquunt, l. 2. de bon. eor. qui
ant. ſent. quæ ſententia pugnare videtur cum his, quæ
ſcribit Vlpian. in l. 29. de iure Fiſci, ait enim, pro viſo ha-
beri eum, qui delatorem corruptit, ſed poenam aduerſum
eundem locum habere, aduerſus hæredem tranſire non
debere. Sunt qui priori loco legendum eſſe contendunt,
rationis non eſt: cum tamen & formæ, & ſcripti reſerant,
rationis eſt. Alij opinantur, vnicum crimen in verbis
Vlpiani contineri, duplex verò in verbis Macri: quæ
ſi Macer agat de his, qui non modò accuſatores cor-
ruperint, ſed ſibi manus etiam intulerint. Verùm,
cum Macer dicat, diem ſuum obijſſe, vix eſt, ut manus ſibi
intuliſſe, nos dicere poſſimus. Præterea ſiue vnicum, ſiue
duplex ſit crimen, exploratum eſt tamen, vnicum illud
ſatis eſſe, quod accuſatores corruperit, ut pro conſeſſo ha-
beatur. Denique, in controuerſiam reuocant, An qui no-
minatus fuerit tantum a latronibus damnatis, pro conſeſſo
habeatur, quod minùs obſcurum videtur. Sed adhuc pax
inter Vlpianum, & Macrum tentari poteſt, ſi dixerimus,
Macrum intelligere deſenſionem nominis, & famæ reo-
rum,

rum. Ad iniuriam defuncti pertinet, quod inter latrones cenſeatur. Sed ſibi imputet, qui accuſatores corrupti, ita nempe ſe ipſum prodidit, & pro conſeſſo habetur. Id Vlpianus dicit, id Macer. Non relinquet igitur deſenſionem hæredibus, ſed poſt factum rei, ad deſenſionem nominis, & famæ illius nemo admittetur, quid enim admittetur deſenſor pro victo, & conſeſſo? Sed quæretur, poſt mortem rei, quid deſenſione opus ſit. Quæli verò aut lex infelicitatem hominum, etiam, poſt factum, & cineres, quantum poteſt, releuare non ſtudeat: cuius rei exempla exſtant in I. Aelia-Sentia, & alibi: aut nomen noſtrum ad nos non pertineat etiam cum non ſumus. Iuſtinianus Nouell. 1. c. 4. *ὅς ἐστι νόμος αὐτοῖς καὶ κληροῖς ὑπὸ πρῶταις. quod lex etiam ſepulſis adminiſtrabit*, & Nouell. 2. admiratione, & laude, votoque dignum dicit, mulierem *τηρῆν ἀγρίον τὸ τελευτήσαντι τῷ δ' ἄνδρι*: ideſt, *inviolatum defuncti viri ſeruare theſaurum*. Inter Græcos Interprætes lib. 60. βασιλικῶν, Nomophylax ſcribit, ideo cum hæredibus non agi, quod rei manifeſti conſtituti fuerint, vt non ſit opus, quæſtionem, veluti ambiguam, producere. Alius verò Interpræſ eamdem, quam protuli ſententiam, dicere videtur. Ait enim fortè ſatius eſſe, locum hunc ſic intelligere, quod hæredes ad deſenſionem ipſius defuncti admitti non debeant, vt de eo iudicetur, ſed repellendos, & remouendos eſſe, quaſi nempe eo iam victo, & ſua conſeſſione damnato. Nam de ſe ipſo quodammodo ſententiam tulit, qui accuſato-rem corrupti.

Publica. Reſpublica. Senatores. Commune.
Cap. XXXVII.

DEmatur aſterifcus ex notis Aſconij ad ea M. Tull. verba in 4. contra Verr. *iniuſſu Populi, ac Senatus,*
 ad

ad quæ Ascon. *Magnificè quidem: Siculum tamen dicitur
& Populam, & Senatum*. Punge, & distingue sic; nec
stigmatè opus erit. Vult Asconius, M. Tullium magnifi-
cè de Siculis eadem illa verba vserpasse, quæ Rem. Roma-
nam designent, expressam frequenter notis illis, S. P. Q. R.
hæc tamen verba extenuari *Siculi* voce I. Consulti quoque
ferunt *καταχρηστικῶς* bona Ciuitatis publica dici: *Sola enim
ea publica sunt., quæ Populi Romani sunt.* Ciuitates *prætorum
loco habentur*, l. 15. l. 16. de V. S. dicuntur tamen &
Ciuitates *Respublica*, passim in iure nostro. Aggenus
persona publica etiam Colonia, appellantur. Præterea *Senatus*,
idest Bule, & *Senatores* dicti, qui Decuriones, & Bu-
leutæ. Plin. lib. 10. Ep. 83. 84. l. 15. l. 16. & alibi. Ideoque
Romani Senatores non semper *ἀλλῶς*, sed *Senatores Po-
puli R.* dicti apud Spartianum, Trebelium, Lampridium,
Victorem. Lapis, Tibure: SENATVS. P. Q. TIBVRS.
optimè de Republica merito. Contra, idem Ascon. in 3. in
Verr. cum M. Tull. *Commune Miliadum* dixisset, velut id
notans, subdit: *Mire Commune, Rempublicam*. Notat
ἀνυπολόγιαν. Hæsit in læuissimo mendo vir doctus, qui in
suo græcæ linguæ Thes. notat, apud Ciceronem, *commune*
Asconium exponere, *communitatem rempublicam*, quid istuc
monstri est? quin miratur Asconius, M. Tullium *Rempu-
blicam* appellasse *commune*. Obseruavi tamen, quod a
Constantino dicatur *Debitor Reipublica ciuitatis* in l. 2.
tit. 33. lib. x1. C. *Κονὸν τῆς δημοκρατίας* dicit D. Hadrianus, qui
& D. Pius, vt scribit Callistratus in l. 37. si de vi de iudic.
& Marcian. in l. 5. ad l. Iul. de vi publ. *Κονὸν παδίων* lego.
in nummo M. Antonij Triumviri. *Κονὸν ἰουδαίων* dixit Iulia-
nus Apostata in Epistola quadam ad Iudæos. Vide & l. 1.
§. 1. & l. 25. D. de appellat. Orationem Hadrianum habuisse
ἐν αἰνῶ Romæ veteris, dicit Iustinian. in Constitutione
Græca *ἐν δόκῃ*, in fronte Digestor. Symmachus lib. 1. Ep.
x1. *Ad Dominos, & Principes nostros Sicilia Commune* leg
Miscell. Erud. Tom. 4. Sssii *gaut.*

gaut. Equidem satis religiosè verba expendere videtur Alconius, cum *Commune* Rem quoque Romanam defigneret, ut apud Horat. Carmin. lib. 2. Od. 15.

Privatus illis census erat brevis,

Commune magnum. —

Idem Alconius verbo videtur offensus in eadem 3. contra Verr. Nam ad ea verba, *Dissensio civium*: scribit: *Laute dicit bellum civile gravissimum Sylla cum Mariano.*

Competitiones . Competentes . Impetitores . Impetiti.
Cap. XXXIX.

EX quo ad fiscum bona pertinere coeperant, anni spatium præscriptum erat in Theodosianis Constitutionibus tit. 45. Intra quod eadem nemini competere licebat. Sed postea petitiones omnino sublatas esse, constat ex lib. x. Codic. Iustin. tit. xii. In Nouella Valentiniani *compositionis* dicuntur, ut & in C. Theodof. l. 27. & seqq: de petition. alijsque titulis, lib. 10. In Codice nostro *petitiones*. Sed & *competitores publicorum locorum* dicit Cassiodor. lib. 7. formula 44. *Competere* hoc pacto & olim usurpatum, ut a Quinctil. in Declamat. & inde dicti Catechumeni *Competentes*, id est, gratiam Christi petentes: nam Catechumeni tantum audiunt, nec dum petant, ait Isidor. de Offic. Eccl. lib. 2. c. 21. Ex impudentia, & collusione delatorum, maxima ex parte competitiones interdictas fuisse opinor, dum ipsi deferebant, alij petebant, ita in Codice Theodof. lib. 10. conceptus est titulus 5. *de petitionibus*, & *ultero datis*, & *delatoribus*. & tit. 5. *si petitionis socius sine harede defeceris*: quem Tribonianus sic, abolitis competitionibus, immutavit, *si liberalitatis imperialis socius sine harede defeceris*. Anianus: *Delatores dicuntur, qui aut facultates prodiderint alienas, aut caput impetunt alienum.*

Sed

Sed *impetitores* etiam dicti, qui eos iudicio vexarent adeoque *impetitores* debitoribus *etiam*. corruptus in ea voce Firmicus lib. 4. *De serui itaque hoc studium, ne imperitorum, ac debitorum hominum conuallescente consensu, pro alienis visitatibus extrahant, ut patitur me insidijs, & maximorum periculis discriminiuum implicentur, retribue, impetitorum.* Dictato quoque iudicio, dicuntur *impetitiones*: ut dicit Innocent. c. 3. §. ult. de causa. p. 6. c. 15. §. cum igitur, de accusat. ut *crimen impetere*, dicit Ioannes 111. ad Ausbertum, apud Iuonem, *de quemodo impetendus sit Glossicus de maleficijs*, apud eundem par. x. l. c. 27. Rei contra *impetiti* dicuntur. Cassiodor, lib. 5. Ep. 33. *& ideo sublimitas tua impetitos ad suum faciat examen occurrere*, in antiquis etiam Glossis ad exprimendam Petitorum, & Actorum violentiam *petitiones* dicuntur ὁμιαι: *petitor* ὁμιων, *μηνων*. In eisdem: *petuosus*, Μιωφ: & *Impetiosus*, Αιωνος. Alibi: *Impete*, Ὀμιωδον. Rursus: *Competit*, Ταρμηξ, Ταρμηξ, Χη, Φιλονηξ. *Competens*, Τε βεβαλλος. *Competitio*, Αμνηα, Φιλονηα. *Competis*. Επισται. Cassiodorus lib. 5. Ep. 17. *Non habet, quod nobis Græcus imputes, aut Afer insultet. An scripsit, quod nobis Græcus impetat?*

Paradoxum in explicanda sententia l. 137. continuus, de verb. oblig. Accipere. Volo. in Facito
quedam explicata, quedam fortè restituta. παρρηος de Patria eiusdem.

Cap. XXXIX.

EGo sic existimo, Continuum actum stipulantis, & promittentis non ex tempore modò, sed imprimis *consensu* utriusque æstimandum esse. Nam stipulatio quoque, & si verbis fit, si non habet consensum, nulla est, l. 1. de pact. Sed consensus ex utroque latere exigitur,

ideſt, vt in vnā ſententiam decurratur : & continuus is actus erit inter ſtipulantem, & promittentem ; ſi diuerſus animi motus, qui aliò auertat animum illius, qui interrogatus fuerit, non interuenierit. Poſt interrogationem, equidem, placitum ſtipulantis euidentis eſt, adeoque nil præterea deſideratur, niſi vt actus promittentis conueniat. Ita ferendum eſt, ſi diſceſſerit, qui præſens interrogauit, & reuerſo reſponſum fit : nam & aliquod naturæ momentum interuenire poteſt, & ſi eadem die reſponſum fuerit, ſatis eſſe videtur, l. 1. de verb. obl. l. 12. de duob. reiſ. Eademque ratione in l. 6. eod. & modicum temporis interuallum, & modicum actum Iulianus non impedire dixit. Impediret extraneum negotium, non modicum : inefficax eſſet reſponſio abſenti data. Quod ſi poſt interrogationem ei, qui interrogatus fuit, diuerſum quid renunciatum fit, vt ab interrogatione animum auerterit, puto continuum actum ſtipulantis, & promittentis dici non poſſe : nam poſtquam interrogationem audiuit, animum ab-alienauit, vt continuus vtriuſque actus, quantum pertinet ad animorum motus, iam eſſe nequeat. Manifeſto enim actus diuiduntur, ob diuerſitatem eius, quod interim accepit. Id puto voluiſſe Venuleium in l. 137. continuus, de verb. obl. *Ceterum ſi poſt interrogationem aliud acceperit, nihil proderit, quamuis eadem die ſpōndiſſet.* Loquitur de promittente, itaque non obſtant, quæ de ſtipulante dicuntur in l. 1. eodem. Sunt tamen, qui verba iſta ſic accipiant, vt dicant, *aliud acceperit*, ideſt, aliud aggreſſus fuerit ; aliud inceperit, ſeu occeperit. Sunt etiam, qui logant *aliud agere coeperit* : ſed ſcriptis reclamantibus, ego *aliud accipere*, dici crediderim de eo, qui poſt interrogationem ſtatim aliud diuerſum agitare, & animo voluere coeperit, cum nondum mente repoſuerit illud, de quo interrogatus fit: veluti ſi aliud ei renunciatum fuerit. Gloſſæ vet. *Accipit*, *Δέχεται*, *Δέχεται*, *λαμβάνει*. Diuerſum accepit, qui alteri operam dedit

dedit, & ab incepto, ab interrogatione animum abduxit.
 Adtexam & aliud. Hoc verbum *Volo*, quandoque defi-
 deratur, quandoque *ταρίλκην*. Intelligitur, vt in l. xi. fi-
 deicommiſſa, §. ſic fideicommiſſum, de legat. 3. *Verum*
ſi antequam dederit, deceſſerit, bares eius præſtat. Nam
 fideicommiſſum fuerat, *ſi VOLVERIS*: potuit autem
 nolens etiam dediffe, cum tamen ad fideicommiſſi condi-
 tionem Vlpianus reſpiciat. Superest, vt in illo antiquo Edi-
 cto, quod Gellius reſert lib. 10. c. 3. *Galemi ubi id audie-*
runt, edixerunt, ne quis in balneis lauiffe vellet, cum Magi-
ſtratus Romanus ibi eſſet. Hyginus: *mare capit irrigare*
velle. Similis quædam loquendi ratio, niſi fallor, in Ta-
 cito: apud quem Caractacus Annali 12. ſic ait: Nam ſi
 vos omnibus imperitare vultis, ſequitur, vt omnes ſeruitu-
 tem accipiant, quæ deprauata quidam eſſe cenſent, non
 ego, morata locutione dictum eſt. Si quis enim dixiſſet,
 Caractacume quos, viros, arma, opes retinere potuiſſet,
 nectamen rebellem animum contra Romanos induere:
 reſpondet ipſe, id nequaquam conſtitui potuiſſet, quod
 Romani omnibus imperitare vellent: ex quo ſequabatur,
 vt omnes ſeruitutem accipere haberent, adeoque opes mi-
 nimè retinerent; cum ſerui quodcumque habuerint, non
 ſibi, ſed dominis habeant. At alij quærunť, qua ratione
 ſequatur, vt ſi ego tibi imperare velim, tu ſeruitutem ac-
 cipere debeas. Nam abnuere potes, & me per vim agen-
 tem in diſcrimen vocare. Sed hoc eſt, quod dicimus, pro
 re voluntas accipitur. Ex ore idem barbaro, Boiocali
 nimirum. Tacitus lib. 13. rurfus id ipſum uſurpat: *Solem*
deinde reſpiciens, & cætera ſidera vocans, quaſi coram in-
terrogabat, vellent, ne contueri imano ſolum? Hoc idem
 verbum & hac, & alia quadam ratione uſurpant Græci, vel
 potius plerique ex Europæis. Ariſt. lib. 2. *Phyſicor.* *ὡς*
ταὺς ἡ πᾶντα τοῖς ἡμέτεροις, ἀλλὰ τὸ βέλτερον, & rurfus eor-
dem libro, τοῦ γὰρ ἑνὸς, ἀλλὰ τὸ βέλτερον, & τίς αὖτὲν ἄλλον εἶδεν
διὰ

ἔται. & 5. Pollicor. βούλεται δὲ ὁ βασιλεὺς ἔται οὐλᾶν. Idiotismus est. Habemus & similem Italismum. Non mitam Tacitum, nisi quid aliud addidero. In mandatis Antistij ad Plautum: lib. 14. Effugeret segnem mortem, otium, suffugium, & magni nominis miserationem, reperitur bonos, consociaturum audaces. Merito, nisi fallor, suspecta hæc habita sunt. Ego leuissima mutatione, & distinctione sic aliquando restituere tentabam; effugeret segnem mortem, (hoc iam suffugium) & magni nominis miserationem, interpoluit illud Antistius, ut submoneret, suffugium aliud reliquum iam non esse, nisi per animi magnitudinem, & aliquod insigne facinus, ignaumenpe omnino moriendum esse, forti mortem in ambiguo futuram. Sed quis ad Taciti nomen hic sustulit vultum? quis iure Romano dimicaturus ad Interdictum venire me iubet? Nam hunc, *Principem Historieum* dixi. Quin igitur præterea, *Sallustius*, vel *Linus*, mihi diem dicat, & lege Iulia de vi reum peragat? Si crimen est, ultro profiteor. Hoc addo: me, cum illud protuli, non quid Tacitus scripserit, sed quomodo scripserit, mente agitasse. Iudicetur. Noui præterea, plerisque hodie clario huic nomini fauere: quamquam aliqui fortè (ut fama est) contra pietatem Historia illa abutantur, quod vitio illis vertendum, (si pauca ad Religionem spectantia dempseris) non Scriptori. Multa etiam multi, & docti viri in eo præstitere: at citra inuidiam, certè citra iniuriam dici posse crediderim, multa pariter desiderari. Clamant lacunæ, & obeli. Illi ipsi sensere. Sed & Taciti Patriam adhuc quærebat: Lucerannates tamen, ecce, Illustrem Ciuem sibi asserere, remque non obscuris argumentis ostendere audio. Multa dies multa docere, & conferre potest. Auctor sanè, *secundum diffinitos Italiae campos* ex eorumdem persona dilaudat. Vrbis etiam mentio non uno loco in Historicis. Et Ciuis, & *Cinium* causa huic Origini fauor.

Anale-

Analecta miscella, & Elenchi. Ius experiri. Iudiciorum fata. De Iuris-dictione, & de persona Metathesi quædam. De cubito Niliaco. Antiqua lectio in Tacito confirmata. Firmicus emendatus. De Dominica die, & Palmarum, siue Baiorum festo. Capiti-lavium. Porlania. De alijs diebus. Quædam ex Constantini legibus. De triplici signo in conuocatione ad Ecclesias. Hyppapante. Cap. XL.

Indignor, vtcumque lego Belgarum *experiri*, illum benè doctum non credere, priscum esse quod dicitur, *Ius experiri*, sed glossemate crescere. *Experiri*, sine adiecto dicitur: quis neget? Græci reddunt *ἐπιβλέπειν*, in l. 11. §. partus, D. de Public. in rem act. & dicitur etiam de reo, de Pisone Annal. 3. *an odhuc experimetur, dubitans*, sed & illo modo dicitur, vt Cestius dixit eodem lib. *neque ipse audeat ius experiri ab effigem Imperatoris oppositam*, itaque ampliare potius oportuit hanc loquendi rationem. Nam qui *iur*, apud Cornelium glossema esse crediderint, ne illi videbuntur, parùm attentè nostra legisse, videatur ipsa l. 1. de in ius voc. *Disceptionem etiam experiri* Marcianus dixit in l. 25. cum Clericis, C. de Episc. & Cler. Paullus, *iudicium experiri*, l. 25. hæredes, famil. erisc. l. Consulci actoris potius vocem faciunt. Sed & ideo putant *experiri* de iure dici, quod & in iudicijs fatum aliquod sit, l. 41. C. Th. de appell. Hinc illa frequenter in iure nostro fatalia, licet *expirare*, fatale lumen, mortuæ causæ *ingemiscere*,

miscere, ortus fatales effluere, & viuendi spatia, l. 3. C. de temp. & repar: appell. & occasiones mortales appellationum, in l. ult. eod. Apul. in Apolog. Deinde, & si maximè Magus forem, tamen ostendam neque causam vllam, neque occasionem fuisse, vt me in aliquo maleficio experirentur. Sunt verò & ex nostris I. Consultis, qui iure experiri apud Tacitum corrigendum esse contendunt, sed abstineant. Idem Tacit. de mor. Germanor. Proprium gentis, equorum quoque præsagia, ac monitus experiri. Indignor etiam cum Lusitanum & doctum, & disertum, illam veluti Geometricam demonstrationem producere lego, vt dare bonorum possessionem, mittere in possessionem, iubere cauere stipulatione Pratoria, iubere possidere, & alia huiusmodi, mandata iurisdictione transferri, sic ostendi contendat: Quæcumque specialiter lege, vel S. Consulto, vel Constitutione Principum tribuuntur, mandata iurisdictione non transferuntur, l. 1. de offic. eius. Igitur quæ specialiter non tribuuntur, mandata iurisdictione transeunt. Illa specialiter non tribuuntur: Adeoque transferri dicemus. En cor Zenonis, iecur Chryssippi. Sed Melissum audiuit, & ab illo accepit, *ἡ τὸ γενόμενον ἔχει ἀπὸ χλωῦ πάν, ὅτι καὶ τὸ μὴ γενόμενον οὐκ ἔχει.* pariare voluit. Adamus alia quædam. Nam non est propriè personæ metathesis, quæ metathesis videtur in l. 37. si certos, de verb. obl. Dixit Paullus, nihil nobis debetur, cum dicere debuisset mihi, non est, inquam, metathesis, nisi vocis, quamquam Grammatici, personæ metathesin hanc quoque dicerent. Aliquando, velut *ἐν ᾧ*, siue supercilio sic loquimur. At in l. 76. si tu ex parte, de acquir. hæc. consultatio faciliè metathesin admisit, ob diuersitatem petentis, & respondentis, rursus in l. 28. & l. 29. de rei vindic. ob responforum diuersitatem, metathesin admittere cogimur. Alia enim erat personarum dispositio apud Paullum, & Caium, alia apud Pomponium. Tribonianus l. Con-

sul-

sulcorum verba immutare noluit, quod utinam ubique religiosè seruasset! Addam aliqua ex Constantini legibus. Is enim, ut scribit Socrates, cubitum, quo mensuratur Nilus, non in templum Serapidis annis singulis, sed in Ecclesias portari sancit. De cubito Niliaco plura leges apud Heliodorum Ethiopicon lib. 10. Vide Plin. lib. 18. c. 18. Sozomen. lib. 1. c. 9. in Tripartit. Nicephorum lib. 12. c. 37. Ruffin. Eccl. Hist. lib. x1. c. 30. Euseb. de Vit. Constantin. lib. 4. Nazianzenus quoque in 4. contra Iulianum magnificè honorum, qui apud Aegyptios Nilo per Androgynos haberentur, quo loco Elias Cretensis Androgynos honores ad turpitudines trahit. Firmicus de error. profanar. religion. quo loco agit de Iosepho: Huic post mortem, Aegyptij patrie gentis suae instituto, templa fecerunt, & ut iustam dispensationis gratiam posteritas disceret, quomodo esurientibus, & clementibus frumenta diuiserat, cupitis superpositus est, rescribendum est, cubitis. Nam Nili cubitus argumentum erat annonae. Subit autem admiratio cū de alia Constantini lege apud eundem Nicephorum lib. 7. c. 46. lego, quod diem, quem Iudaei primum numerarunt, & Graeci Soli dicarunt, *Dominicum* appellauerit, quem, etiam festum, & feriatum omnibus esse, lege lata constituit. Nam haec appellatio, qua diem illam *απριλιου*, seu *Dominicam* dieimus, ad Apostolorum tempora potius referenda est. In Apocalypsi: *εγὼ εἶπα καὶ ἔπαυσα καὶ ἦν ἡ ὥρα*, quod etiam probat l. 7. C. de fer. In eadem observatione numeramus & dies Solis, quos *Dominicos* rite dixerunt *Maiores*. Ipse Constantinus in l. 3. C. eod. *Venerabilem diem Solis* appellauit. *Dominicum diem semper honorabilem, & venerandum* dixit Leo, & Anthemius, l. fin. C. eod. ut & Poeta de alio,

Semper honoratum (sic si voluissis) habeo.

Quibus etiam ex locis constat, sacris hisce diebus, si praescripta locum seruanda essent, nec apud ipsos Arbitros,

Méscell. Brud Tom. 4.

Tttt

aut

aut Iudices spontè electos discepcionem esse permissam, nec vocis potestatem Apparitoribus, aut Admonitoribus esse, ut quis in ius vocetur: quamquam obtentu consuetudinis hoc infractum videatur. Aded autem per hos dies spectaculis, ac voluptatibus interdictum, ut si in eisdem sollemnitas Natalis Imperialis celebranda inciderit, differri iubeatur. Notatus & antiquitus Claudius, quod etiam suis, suorumque diebus sollemnibus, nonnumquam festis quoque antiquitus, & religiosis, ius laboriosissime dixerit, ut Sueton. scribit c. 14. Eat nunc æui huius soluta iuuentus, & ne dum per hos dies ius cuique tribuat, quin per maximam iniuriam, & licentiam, nullo discrimine, nullo pudore nefarios lusus, & impias voces ingeminet, venerabilis dici, quantum est in perditis moribus, temerata luce. Sunt & alij dies venerabiles, in quibus præscriptum aliquid peragendum, aut ab aliquo abstinendum esse. In Canonibus Nicefori Confessoris decretum erat, ne die Dominico sine impellente necessitate, aut vi iter fieret. Præsides, seu Iudices die Dominico oportet inspicere Carceres, & decernere, ut custodes humaniter cum reistrahent, & alimenta, ac lauacra præbeant. Episcopi verò feria 4. & 6. eisdem visitant, l. 9. l. 22. C. de Episc. Aud. 1. 6. C. de cust. reor. Eustath. de tempor. c. de die vno. Mercurij die ieiunium quoque seruabatur ob memoriam prodicionis Seruatoris nostri, obseruatum ex can. xv. Petri Alexandrini. Id verò Dominica die interdictum ibidem, & in xv. 1. Gangrenæ, sed nec de geniculis adorandum esse diebus Dominicis, vetus Ecclesiæ mos dicitur, xx. primæ. Tertullianus de cor. mil. Die Dominico ieiunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. In Dominica Palmarum olim capita infantum, qui vngendi essent, lauare mos erat. Isidor. lib. 2. de Offic. Eccl. c. 27. *Hos autem die Symbolum competentibus traditur, propter consensum Dominice Pasche diem sollemnitate, ut quædam ad Deigratiæ per-*

prop:

propterea quod Seruatori obuiam itum sit, ambigua erunt cum de occurſu Hebræorum accipi poſſint, nempe de Palmarum die. At Hypapante, *Ocurſus* a Veteribus dicebatur, vel *Obuiatio*, & pro eo die accipitur, quo Simeon occurrens *Virgini Matri*, Maximum *Infantem* excepit. Verba Sigeberti in Chronic. ann. 542. ab alijs etiam prolata: Conſtantinepoli mortalitate magna inſurgente, ſtatura eſt ſolemnitas Purificationis B. Mariæ, quæ græcè *ἐπιφανία*, id eſt Obuiatio dicitur; eo quod die illo Simeon obuiauerit oblato in Templum Domino, & ita mortalitas illa ceſſauit. Epidemicum morbum, & popularem, ſeu deſtinationem, & graſſationem, (Græcis eſſet *ἐπιφανία*) mortalitatem Sigebertus appellat, eandemque vocem apud alios, præſertim apud Cyprianum obſervare licet. Verum, quod pertinet ad Hypapanten, ſunt, qui credant, eam coti quidem Iuſtinianum iuſſiſſe, non tamen primum huius diei cultum inſtituiſſe. Mihi ſententia iſta probatur: & ad Apoſtolorum ævum hanc celebritatem non vanè reſerri opinor. Græci inter Domini Celebritates recenſent: Latini inter Virgini dicatos dies. Ambroſiani tamen græco ritu inter illas referunt. Sed ego non ne hîc opportunè gradum ſiſtam? Sanè tempus admonet miſſionis: lam enim aſcendit AVRORA. Igitur con-
genulando ad Benedic-
tionem, in te libens de-
ſino, VIRGO.

*

F. I. N. I. S.

Österreichische Nationalbibliothek

+Z155131003

